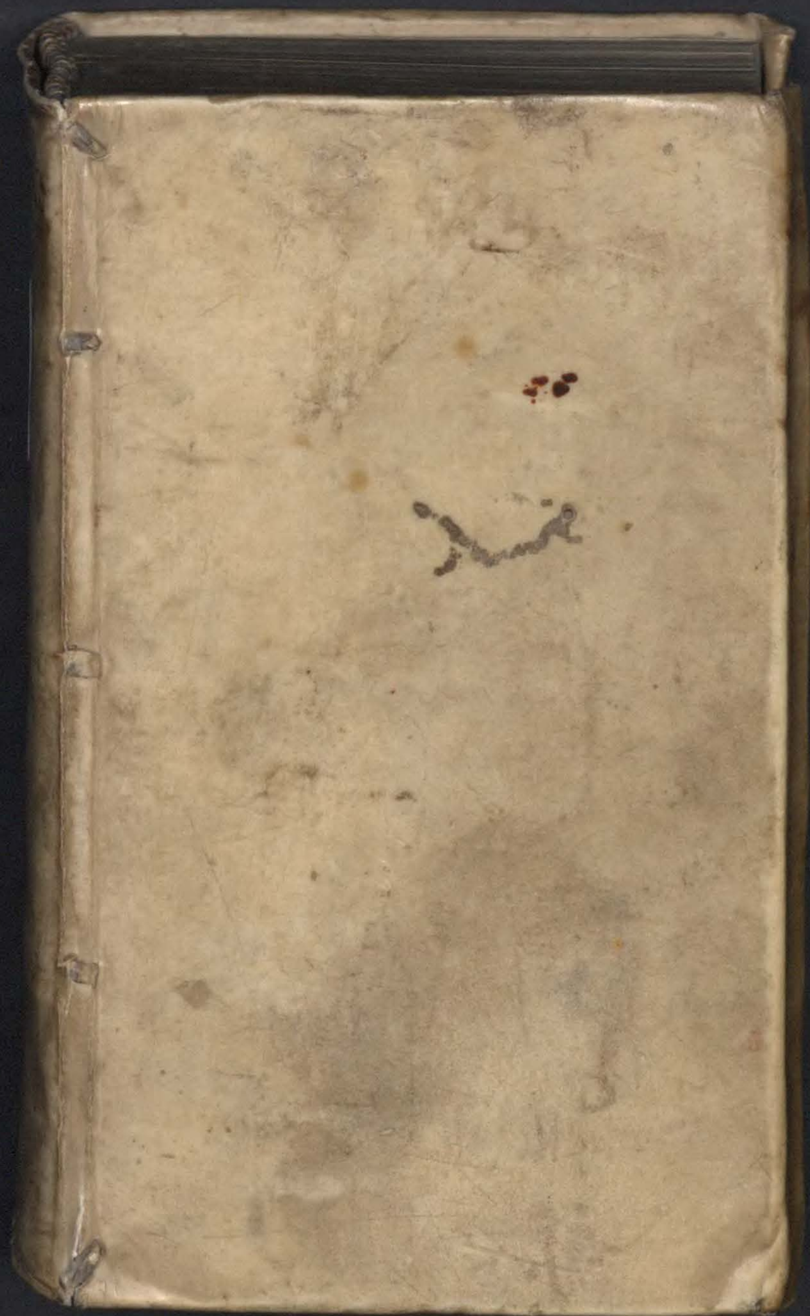
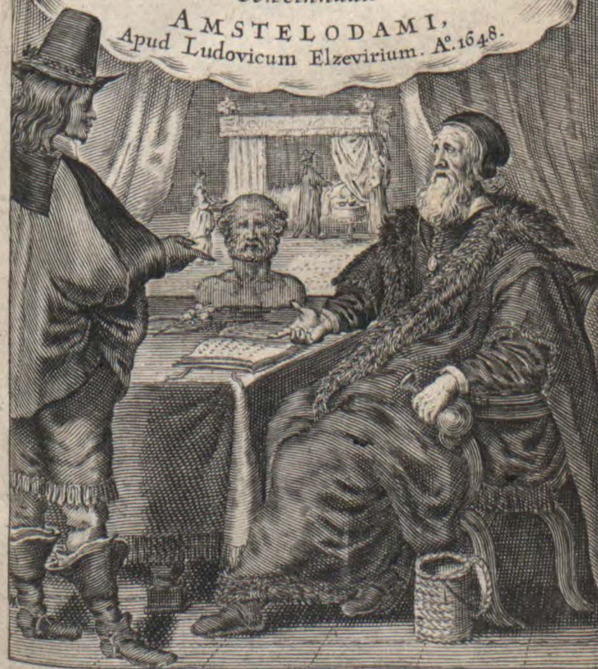

Adalberto de Nagy

Serenissimo ac Potentissimo

PRINCIPI AC DOMINO,

DOMINO

FRIDERICO GUILJELMO,

MONARCHIONI BRANDENBURGICO, S. R. I. ARCHICAMERARIO & ELECTORI, IN PRUSSIA, JULIÆ, CLIVIÆ, MONTIUM, STETINENSIUM, POMERANORUM, CASSUBIORUM, VANDALORUM, NEC NON IN SILESIA, CROSNENSIUM AC CARNOVIENSIUM DUCI, BURGGRAFIO NORIMBERGENSI, PRINCIPI RUGIÆ, COMITI MARCÆ & RAVENSPURGI, DOMINO RAVENSTEINII, DOMINO SUO CLEMENTISSIMO.

Serenissime Princeps.

SEu laborem, ſeu meipſum ſpectem, nullum, qui ſibi hoc quicquid eſt opellæ præter C. T. pari jure vendicare poſſet, invenio. Nunquam à ſummorum Principum genio Medicina abhorruit. Herbis & confectionibus à ſe inventis, Juba, Mithridates, Artemiſia, nomina ſua impoſuere. Salomon Ebræorum, Evax Arabum Re-

ges, de rebus Medicis ſcripſere. Impulſu Miramolini Averroës ſuum Colliget; Sultani Babylonii Maimonides ſuos Aphoriſmos; Manſoris Rhazes ſuum Almanſorem, compoſuere. Aſclepiades volumina Medica Mithridatis; Evacis de lapidibus precioſis Tiberius; Andromachi de Theriaca Nero; Alguaziris de calculo Saracenorum Imperator, gratiosè excepere. Quòd ſi partis illius Medicinæ, quam Spagyricam vocamus, habeatur ratio; in ſummis eam apud Rudolphum Imperatorem, Mauritium Haſſiæ Landgravium, Principes Anhaltinos, & alios fuiſſe deliciis inveniemus. De meipſo hoc dixiſſe ſufficiat, me juſſu ſereniſſimi glorioſiſſimæ memoriæ C. T. Parentis, ab Univerſitate Francofurtana ad profeſſionem Medicam vocatum, quia necdum per temporum ſævitiam comparére licuit, laborem hunc publico donare voluiſſe: ut, & quanti honorificam illam vocationem faciam; & quan-

quantum vel abſens ſtudioſæ in eadem Juventuti prodeſſe cupiam, oſtenderem. Cum verò T. C. DEUS ut totius illius terrarum tractus hæredem; ſic Academiæ Dominum & Patronum eſſe voluerit; meritò ad T. A. ſubſellia deponitur, quicquid eidem debetur.

Pateat itaque, humillimè peto, huic opellæ ad T.C. aditus; mihi ejuſdem patrocinium. Eò plus illa ex T. C. conſpectu æſtimii conſequetur, quò minus ex ſeſe ſplendoris habet. Ergo ſub hujus clypeo deliteſcens, tutus ab omni livore ero, & animoſior ad alia aſſurgam. Sic T. C. cum Sereniſſima Conjuge DEUS, Chriſtiani orbis bono perennare jubeat; & pacem emorienti Germaniæ largiatur clementiſſimè.

Sereniſſ. Celſit. T.
Cliens

JOHANNES JONSTONUS *Med. D.*

Præfatio ad Lectorem.

DE tribus mihi in hoc frontiſpicio monendus es, ſtudioſe Lector: deſcriptionis nempe cauſa, ſtructurâ, & uſu. De Cauſa non eſt quòd multa dicam. Privatis olim uſibus concinnatus hic labor. nunc eundem in publicæ famæ Comitium, Francofurtanæ Academiæ ad profeſſionem Medicam vocatio protrahit. Per injuriam temporum quia comparere non licuit, quanti & vocationem faciam, & ſtudio Medicinæ ibidem ſtudioſorum promovendi ſtudia flagrem, oſtendere volui. Acceſſere amicorum aliquot monita, qui emolumenta Iuventuti literariæ ex ejus publicatione pollicebantur: & Trincavellum quidem, Fernelium, Fuchſium, Pernumiam, Petræum, Bruelium, Zacutum, egregia præſtitiſſe: eorum tamen quoſdam nimis breves, Methodum medendi non attingere; alios ſignorum prognoſticorum nullam vel levem rationem habere: nonnullos in diſquiſitionibus occupari; aliquos multos morbos non attingere, addebant. Monebant inſuper, ne me obtrectationum vel calumniarum aliquo absterreri metu paterer. Propriarum virtutum exſortes per aliorum obtrectationes apud homines ſimilis ſortis, fœdè inclareſcere. Invidos & paribus deſtitutos bonis, alienam gloriam rodendo, ſuam famam proſtituere, &c. De ſtructura breviter hæc habe. Omnium ferè morborum ſciagraphiam

graphiam

graphiam cum ſuis ſignis, cauſis, differentiis, & curatione, brevi gyro includere placuit, ut ſuperius attactorum diligentia conjungeretur. Inter morbos primum Externis locum eſſe volui, tum quia à ſenſu notioribus incipiendum eſt: tum quia inde Medicina cœpiſſe creditur. Chiron inter Medicos primus cenſetur; inde nomen ſortitus, quòd Chirurgiæ peritiſſimus fuerit. Signa Cauſis præmiſi, ut humani conceptus ordinem in indagando juvarem. Cum hoc vel illud ſymptoma refertur, in alia ſigna inquiritur. Cognito affectu, ad Cauſarum varietatem progredimur. Ad Differentias omnia reducere tentavi, ut & morbus exactiùs cognoſci poſſet, & diverſitas Curationis accuratiùs exprimeretur. De Authoribus, ſi quæris, ex Danielis Sennerti Medici clariſſimi Tomis me olim hanc excerpſiſſe Iſagogen ſcito; cujus etiam diſpoſitionem & ordinem in omnibus fere nunc ſequor. Cum eo contuli Fernelium, Joëlem, Capivaccium, Liddelium, Aquapendentem, Petræum, Ferdinandum, Fabricium, Martinum, Collutium, Fracaſtorium, Fallopium, Quercetanum, Zacutum Luſitanum, Alſarium Crucium, Platerum, Septalium, Heurnium, Ferrandum, Höchſtetterum, Martinum Untzerum, Mynſichtum, Beckerum, Hartmannum, Stockerum, & alios; quos omnes ſuis locis citatos invenies. In Medicamentis illa poſui, quæ à præſtantiſſimis Medicis

dicis

dicis laudari maximè, animadverti. sed nec illa reticui, quæ vel à magnis quibusdam in peregrinatione meâ viris acquisivi; vel in scriniis Matthæi Vechneri, p. m. Archiatri Regii, Medici hactenus ferè apud nos absque pari, & quod præcipuum est, viri absque fuco, jactantia, & fastu, soceri mei reperi. In pleraque autem digitum duntaxat intendi, ut ad eorum Authorum lectionem studiosos incitarem; & ne, si expressissem juventus præsumtione nocivâ, illis abuteretur. Circa Usum, quisnam ille sit, & quando loco opusculo Studiosus uti debeat, exponendum est. Si prius spectes, introductionem hic in vastos illos Saxoniæ, Mercati, Massariæ, Capivaccii, Rudii, Sennerti, de Corporis humani affectibus commentarios habes. Erit hic labor locorum communium instar, in quos omnia quæ legentur, referri tanquam in Indicem poterunt, sive illa sint à me non attacta, sive ad Correctionem, (errare me facilè potuisse credo) augmentum, vel elucidationem faciant. Inserviet Collegiis privatis, quæ in Academiis utramque paginam faciunt; sive illa fuerint Disputatoria, quæ mihi non valde placent; sive Explicatoria spontanea, quæ magis sunt utilia; sive Explicatoria ad interrogationem Collegii, quæ maximè sunt necessaria. Si posterius attendas, nonnisi præmissis institutionibus ad hanc Ideam Medicinæ studioso accedendum erit. Has autem cum fructu aggredi poterit, si linguas Latinam, Græcam, Arabicam,

cam, cujus in Avicennæ, & aliorum Arabum scriptis summus est usus, calluerit, & Naturalem Philosophiam cum sua Historia bene excoluerit; & in hâc Fossilium, & Plantarum naturam, cum Corporis humani structurâ excusserit. Illa ex Agricola & Cæsio hauriet. Istas ex Dioscoride, Mathiolo, Dodonæo, & Clusio interim petet, donec nostri Phyticorum libelli (quos Medicinæ studiosorum bono paramus) prodierint. Hanc Riolanus, Bauhinus, Spigelius aperient; ad quorum lectionem eum Columbus vel Ludovicus Hortensius præparabit. Institutiones Medicas is felicissimè absolvet, qui facto à Riolano initio, ad Fernelium, mihi in doctrina de Vrina & Pulsibus commendatissimum; & Sennertum in omnibus exquisitum, transibit. Medicamenta simplicia & composita ex Schonbornio & Morello memoriæ mandabit. plantas diligenter lustrabit. pharmacopolia frequentabit. sectiones corporum humanorum visitabit. nec Chymicas operationes (observationes Antonii Billichii Güntheri commendo) negliget. Et hæc sunt, de quibus te monendum volui, studiose Lector. Quod superest, Vos inclytæ Academiæ Francofurtanæ Proceres peramanter obsecro, ut laborem hunc, grati & promti in Vos animi indicium, boni consulere, & favorem vestrum mihi integrum relinquere velitis. Si eum tam gratum Medicinæ apud vos Studiosis cognovero; quàm utilem & proficuum, in primis

mis si Manuductor accedat, futurum scio; dabo operam, ne & imposterum quicquam in me desideretur. Da DEUS sidenti in cineribus suis Marchiæ pacem! Academiam pristino vigori restitue. Proceres ejus inter fortunæ & dignitatum accessiones, perennare jube. Vt Civium eruditio cum sanctitate morum, tacitis augescat incrementis, & in maximos auctus diffundatur, largire. Sic ex animo voveo. sic fiat!

Præ-

Præfatio in secundam Editionem.

EDITIONEM hanc secundam, quatuor libris auctam, *Benevole Lector*, partim affectui, quo Medicinæ studiosi in exiguam hanc meam opellam feruntur, debebis; partim Typographi, viri industrii, petitis. Postquam enim illi exemplaria distraxissent, hic urgere non destitit, ut recensitum iterum in publicum protruderem. Fateor equidem, invitum me & quasi reluctantem ad hanc editionem hoc tempore accessisse? Nonnulla enim propter festinationem benè non potuere excoli: haud etiam pauca sunt, in quibus nec ipse quidem mihi satisfacio. Nec erat animus, post primam editionem quicquam in hoc studiorum genere publico dare, præter nervosum, accuratum, singulari Methodo instructum, Medicinæ universæ Syntagma parallelum, in quo jam toti desudamus. Nolui tamen viri amicissimi, & cui propter singularia officia multum debeo, precibus deesse, inprimis, cùm Excellentiss. vir D. Johannes Michaëlis, Professor Lipsensis, amicus honoratissimus, qui id honoris huic opellæ dedit, ut eam publicâ cathedrâ dignaretur, de iterata editione diligenter inquireret, eandemque non tantùm à studiosa ju-

ventute,

ventute, ut innui, ſed etiam à viris magnis Lugduni, Francofurti, Noribergæ, &c. cum applauſu exceptam fuiſſe ſcirem. Dabis itaque facilitati & promtitudini in literatam juventutem & amicos veniam; auctarium boni conſules; defectus qui occurrunt, in opere quod paramus reſarciri patieris; utque nobis in labore iſto ſtrenuè decurrentibus, DEUS benedicere velit, apprecaberis. Obtrectatores & Sycophantas, illos inprimis qui omnia quæ ſua non ſunt improbant, & dum inſanum illum Menecratem, qui ob Medicationis ſucceſſum divinitatem affectabat, æmulantur, alios omnes præ ſe contemnunt, non magis curo, quàm Luna canum latratum. Vale, benevole Lector, & interim his fruere, donec exactiora prodierint.

IDEÆ

IDEÆ MEDICINÆ PRACTICÆ GENERALIS

Prolegomena.

LIBER PRIMUS.

De Hygieine.

Art. II.

LIBER SECUNDUS.

De affectibus humani corporis præternaturalibus, & eorum signis.

LIBER TERTIUS.

De Medicamentis.

LIBER QUARTUS.

De Methodo medendi.

LIBER V.

De ἈΦαιρέσει MORBORVM.

LIBER VI.

DE MORBIS EXTERNIS.

LIBER VII.

DE FEBRIBUS.

LIBER VIII.

DE MORBIS CAPITIS.

LIBER IX.

DE MORBIS MEDII VENTRIS.

LIBER X.

DE *Morbis infimi ventris.*

Art. VI.

L 1

LIBER XI.

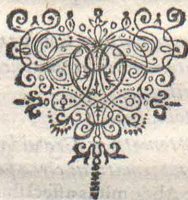
DE *Morbis Venenatis.*

LIBER XII.

DE MORBIS PUERORUM.

IDEÆ MEDICINÆ PRACTICÆ GENERALIS

PROLEGOMENA.

M*Edicina practica est ars, sanitatem humani corporis, quantum possibile est, præsentem conservandi, amissam instaurandi.*

I. *Practicam* voco, non quòd aliqua sit Theorica; tota enim Medicina operationi destinatur: sed quod hæc operationem immediatè respiciat; illa verò quæ Theorica dicitur, per se ad opus non tendat, sed potiùs cognitione suâ Practicæ inserviat.

II. *Ars est*, tum quia ποίησιν pro fine habet: tum quia de objecto suo, corpore humano, non ut id cognoscat, sed ut medeatur, agit. Est autem *Ars omnium artium* ἐπιφανεστάτη, *præclarissima*: sed διὰ τὴν ἀμαθίην τῶν τε χρεωμένων αὐτῇ, καὶ τῶν εἰκῇ τοὺς τοιούσδε κρινόντων, *propter ignorantiam, & eorum qui eam exercent, & eorum qui temere hos judicant, infima.* Soli namque Medicinæ nulla pœna in Rebusp. statuta est, præterquam ignominiæ, quæ, οὐ τιτρώσκει τοὺς ἐξ αὐτέης συγκειμένους, *non lædit eos qui ex ipsa conflati sunt*; ut Hippocrates in lege loquitur. Ad ipsius ergo *acquisitionem*

tria necessariò requiruntur. I. *Natura*. Nam φύσιος ἀντιπρησσούσης κενεὰ πάντα, *natura repugnante irrita sunt omnia*. φύσιος δὲ εἰς τὸ ἄριστον ὁδηγεούσης διδασκαλίη τέχνης γίνεται, *eam viam ad optima commonstrante, artis Doctrina contingit*. II. *Doctrina*, illaque à puero, quod καθ' ὥρην, opportuno tempore, oporteat semina εἰς τὴν ἄρουραν πεσεῖν, *terræ committere*. Hac comprehendo omnium eorum notitiam, quæ vel Medicinam constituunt, vel eidem ancillantur; sive sint linguæ, sive disciplinæ philosophicæ. *Methodum* aperuit *D. Kyperus*. habemus & nos quædam in præfatione. Authores in *Lindano* de scriptis medicis invenies; sufficiunt tamen illi quos Kyperus produxit. III. *Exercitatio multi temporis*, eoque diligentior, quo certius, duobus cruribus, *Ratione* nempe & *Experientiâ* Medicinam niti; & impossibile esse, καθεστηκότι ἐν αὐτῇ σοφίσματα γένεσθαι, id est, *in ea doctrinam firmam tradi non posse*. Sic μάθησις ἐμφυσιωθεῖσα, disciplina in naturam versa ac veluti ingenerata, feliciter & copiosè fructus suos proferet: & ἀπειρίη κακὸς θησαυρὸς, καὶ κακὸν κειμήλιον τοῖσιν ἔχουσιν αὐτὴν, καὶ ὄναρ καὶ ὕπαρ, εὐθυμίης τε καὶ εὐφροσύνης ἄμοιρος, δειλίης τε καὶ θρασύτητος τιθήνη, hoc est, *imperitia malus thesaurus, & infelix opulentia, his qui eam possident, tum opinione ipsâ, tum revera tranquillitatis animi, & lætitiæ expers, timiditatis & ignorantiæ nutrix*, exsulabit.

III. Ob-

III. *Objectum Medicinæ practicæ* est corpus humanum vivens, non quidem in se, sed in ordine ad finem, quatenus nempe medicabile est. Necessaria autem ejusdem Medico cognitio, tum quoad *Res naturales*, Temperamentum nempè, Partes tam similares quàm dissimilares; Humores tam alimentales, quàm excrementitios, seu hi sint prolis causa, seu simpliciter tales, seu aliquando corpori utiles; Spiritus tam insitos, quàm influentes; facultates denique & actiones, tam naturales, quàm vitales & animales: tum quoad *Res naturalibus annexas*, sexum nempe, ætatem, corporis colorem, ejusdem habitudinem (undecim istius sunt species, Quadratus habitus, Carnositas, Extenuatio, Pinguitudo, Macies, Succulentia, Marcor, Proceritas, Parvitas, Crassitudo, & Gracilitas) & consuetudinem. Causas in sequentibus sparsim habebis.

IV. *Finis* Medicinæ practicæ est *Sanitas*, quæ nihil aliud est quàm corporis humani, eas quæ secundùm naturam sunt, actiones exercendi potentia, à partium omnium naturali constitutione dependens, ita ut ea non in constitutione essentiali, quæ immutabilis est, quàm diu homo vivit, quia anima nec lædi nec labefactari potest; sed in accidentali, quæ varias mutationes sortitur tam ratione partium similarium, quàm dissimi-

simi-

similarium consistat; latitudinem certam habeat; ita ut unus homo perfectiùs actiones exerceat quàm alter; & Neutri ideò dicantur, quod ab optima sanitate deflectant.

V. *Subjectum* est *Medicus*, Non *Methodicus*, qui paucis generalibus regulis contentus, experientiæ omnem derogat fidem. Nec *Empiricus*, qui soli experientiæ innititur. Nec *purus Paracelsista*, qui Theophrastum Paracelsum sequutus, omnia ferè in medicina ex sale, sulphure, & Mercurio deducit, & veterem Medicinam planè rejicit. Sed *Dogmaticus & Rationalis*, qui rationem cum experientia jungit, seu simpliciter Græcos & Arabes (de quibus Neumannum in Historia Medicorum consule) sequatur; seu Dogmaticam medicinam Spagyricæ prudenter jungat: quod plerosque nunc facere video. Lege de hisce *Sennerti de consensu & dissensu Chymicorum cum Galenicis opus*. Quid in eo præter accuratam Medicinæ notitiam requiratur, haurire tum ex *Hippocrate* de Decoro habitu, & aliis primæ sectionis scriptis, tum ex *Septalii Animadversionibus Medicis*, & *Zacuti Praxi Historiarum* poteris. Posui & ego in Epilogo præcipua.

VI. *Partes* Medicinæ Practicæ sunt duæ: *Hygieine*, de sanitate in quantum possibile est tuenda; & *Therapeutice*, de eadem collapsa instauranda.

IDEÆ MEDICINÆ PRACTICÆ.

LIBER PRIMUS.

De Hygieine.

TITULUS I.

De Rebus non naturalibus in genere.

Ygieine est pars medicinæ practicæ modum sanitatem, per rerum non naturalium administrationem tuendi, præscribens.

Res non naturales illas vocamus, quæ, etsi in naturalium censu sint, imo necessario tum ad tuendam sanitatem si adest, tum ad recuperandam si abest, requiruntur; corporis tamen viventis essentiam, sive naturam non constituunt: quinimo corpus humanum afficiunt, illiusque sanitatem lædere possunt. Unde Salubrium & Insalubrium titulum à quibusdam accepere.

Præscriptio duabus partibus absolvitur. 1. *Prima* Res non naturales recenset, & quomodo corpus humanum afficiant, exponit. Diæteticam communiter vocant. *Altera*, Methodum sanitatis tuendæ, seu quomodo rebus non naturalibus, ne corpus humanum lædant, utendum sit, aperit.

Rerum Non-naturalium quatuor sunt classes. I. Illa quæ assumuntur, continet. II. Ea quæ geruntur. III. Ea quæ foris corpori adveniunt. IV. Ea quæ excernuntur, complectitur.

CAPUT I.

De Rebus Non-naturalibus, quæ assumuntur.

ARTICULUS I.

De Aere.

RES Non naturales quæ assumuntur, sunt *Aër, Cibus, & Potus.*

Aër est res non naturalis, corpus humanum ambiens, eique se per certos meatus insinuans.

Quatuor de eo observanda. I. *Necessarium ad sanitatem esse.* II. *Corpus humanum afficere.* III. *Differentias varias habere.* IV. *Mutationibus variis obnoxium esse.*

I. *Necessarium ad sanitatem esse*, & quidem ita, ut si quis τὰς τοῦ πνεύματος εἰς τὸ σῶμα διεξόδους intercipiat, eidem exigua diei parte pereundum sit, vel ex eo patet, quòd nisi cor refrigeraretur, nisi ignis internus ventilaretur & excitaretur, nisi Spiritus regenerarentur, homo actiones suas exercere non posset. Aër verò ideò in pulmonibus attrahitur, ut Cor contemperet: idem calorem internum motu suo tanquam flabello ventilat, ut non modò tepescat, sed & excitetur: idem denique ab asperis arteriis extrinsecus attractus, in pulmonis carne primum, mox in corde & arteriis, iis maximè, quæ in plexu sunt reteformi, ultimò ac perfectissimè in cerebri ventriculis, confectus, Spiritus suâ substantiâ generat.

II. *Corpus humanum afficit dupliciter.* I. Quatenus ipsum seu nudum seu vestitum ambit. II. Quatenus eidem se insinuat, seu per inspirationem, quæ fit vel ore, κατὰ εἰσπνοὴν καὶ ἐκπνοήν: vel Arteriis, κατὰ διαστολὴν καὶ συστολήν: seu per transpirationem, quæ fit per cutem universam, quæ tenuissimis cribri instar meatibus, quos πόρους Græci vocant, pertusa est.

III. *Differentias, à Quantitate, Qualitate, & Substantia* sortitur. I. *Ratione Quantitatis* est *copiosus, paucus, plenus*, quem Hippocrates de flatibus, ἀθροώτερον vocat. II. *Ratione Qualitatis* est 1. *Calidus*, qui bilem auget, humores liquat, coctionem imminuit, & dissipato calore nativo vitam breviorem efficit. 2. *Frigidus*, qui cutis meatus occludendo ac perspirationem impediendo, febres putridas; comprimendo, destillationes excitat, & quæ in ventre sunt obdurat. 3. *Humidior*, qui pituitam & cruditates multas congerit. 4. *Siccior*, qui quidem humores supervacuos absumit, sed febres acutas ob humorum acrium proventum parit, & cutem desiccat. 5. *Vitiosus*, qui vel nimis in primis qualitatibus excedit, vel vaporibus è stagnis vel paludibus elatis inquinatur, vel flatibus ventorum agitari nequit. 6. *Optimus*, qui in qualitatibus primis temperatus est, purus, nullis inquinamentis obnoxius, serenus, à ventis suaviter spirantibus agitatus, quique pluviis salubribus interdum irrigatur. III. *Ratione Substantiæ.* 1. *Crassus*, qui visionis adspectum plerumque intercipit, ne aut stellas minutiores cernere possimus, aut nisi infuscatas. 2. *Turbidus*, qui partes crassiores multas humore suo constantes ventis turbulentis inter serenum agitatas habet. 3. *Tenuis*, qui huic est contrarius, limpidus, serenus, liber & perflatus. 4. *Putris*, seu à se putrescat, dum non ventilatur, ut qui montibus excelsis undique velut conclusus teneatur; seu aliunde, puta à cœlo, sideribus, ventis ex locis infectis spirantibus, tetro vapore, *&c.* 5. *Sincerus*, qui sub constitutionibus benignis constituitur, ventis salubribus agitatur, nec rerum putridarum vaporibus inquinatur.

IV. *Mutationes*, quas Galenus τὰς κατὰ τὴν κρᾶσιν ἀλλοιώσεις vocat, à decem potissimum rebus Aër accipit.

I. *Ab Astris*, Nam & planetis & stellis fixis ma-

gnæ ſunt in hæc inferiora vires. *De illis* apud Porphyrium in paraphraſi librorum Ptolemæi de ſtellarum effectionibus, cap. 4. legere eſt, plenilunio pleraſque mulieres concipere, Hippocrates ſcribit. *De his* vel ex ſola Canicula, Plejadibus, & Arcturo, videre eſt. Ex ortu Caniculæ æſtuant maria, fluctuant in cellis vina, canes in rabiem aguntur, *&c.* Plejadum occaſu tempeſtates ventique aquilonii inſurgunt. Arcturo emergente, procelloſæ grandines.

II. *Ab Anni temporibus*, tam *majoribus*, quæ à Medicis, quod maximarum mutationum ex ortu & occaſu ſtellarum primæ magnitudinis in iis rationem habeant, ſeptenario numero includuntur; vulgò ad Ver, Æſtatem, Autumnum & Hyemem rediguntur: quàm *minoribus Menſibus*, nempe, *Septimanis* & *Diebus*. *Ver* enim eſt calidum & humidum. *Æſtas* calida & ſicca. *Autumnus* frigidus & ſiccus. *Hyems* frigida & humida. *Menſium* qualitates ex ſigno Zodiaci in ipſis dominantis ſumi debent. *Septimanarum* ex quadris Lunæ deducuntur; quarum prima humida eſt, ſecunda calida, tertia ſicca, quarta frigida. *Dierum* à partibus, quarum *matutina* vernalis quodammodo eſt, *meridiana* æſtiva, *veſpertina* autumnalis, *nocturna* hyemalis: in quo tamen parum momenti conſtituitur.

III. *A Ventis*, tam *communibus*, quorum alii ſunt Anniverſarii, ut Chelidoniæ, Eteſiæ prodromi; alii Regionales, ſeu illi Terreſtres, ſeu Marini: quàm *propriis*, qualis eſt Chenerona illis, qui Phaſin accolunt, Attabulus Apulis, Garbas Siculis, Japix Calabris, *&c. Et hic nota.* I. Ventos omnes ſua natura humectare & refrigerare. II. Propter ſitum & conditionem locorum, per quæ ſpirant, aliam atque aliam temperiem induere. III. *Ex Septentrionalibus*, cum vehementer ſpirant, Boream eſſe vehementiſſimum. Dimidiatos ipſi eſſe proximos.

mos. Ex collateralibus ſubſolano boream tepidiorem & humidiorem. Favonio boream nebuloſiorem. IV. *Ex Orientalibus*, qui moderatè calefiunt & ſiccant, cum à terra ſpirant; humectant, cum à mari. *Eurus*, qui ab Ortu brumali ſpirat, de natura Auſtri aliquid accipit. *Cæcias*, qui ab ortu æſtivo, borealium aliquid retinet, & nubium coactor dicitur. *Subſolano*, qui ab ortu æquinoctiali, id quod in genere diximus, convenit. V. *Occidentales* moderatè ſunt frigidi & humidi. In Vaſconia tam noxii, ut rarò ſine incolarum pavore ingruant. VI. *Meridionales* ſunt aquoſi, nimboſi, & morboſiſſimi. Phœnix tamen minus quam Libonotus, quia ad Subſolanum accidit. Vide de eis egregiè agentem *Verulamium*, & *Federicum Bonaventuram*.

IV. *Ab aliis Meteoris*. Ignem enim, ſi ſunt pura, ut faces ardentes, ſagittæ, dracones volantes; quia ἀναθυμίασιν θερμὴν καὶ ξηρὰν pro materia habent, immoderatos aëris caliditates & ſiccitates, ne de peſtilenti corruptela dicam, inferunt: ſi impura, ut Cometæ, tonitrua, fulmina, ſiccitates, peſtes, ſterilitates, diluvia, æſtus, &c. cauſantur. Aëria, quid poſſint, ſuperius dictum; ſufficiat addidiſſe, ſolere poſt magnos terræmotus peſtilentiam fieri: de quo vide Senecam l. 6. 11. Q. c. 27. & 28. Ex Aqueis, Pluvia ſi continua, ſæpè putredinem aëris infert. Ros frequentior vermiculos noxios generat. Pruina gemmas vitium & calamos ariſtarum nigro colore inficit. Nix aërem turbidum reddit. Conſule de iis *Fromondum* & *Keckermannum*.

V. *A Zonis*, quarum ideò una *Torrida*, altera *frigida*, tertia *Temperata* vocatur. Torridæ regiones propter æſtum incultas credidere veteres: nos commodiſſimè, propter noctium & dierum æqualitatem, imbrium aſſiduitatem, locorum vallibus & montibus diſtinctum ſitum, Oceani viciniam, ventorum tam

ſtatis quam extraordinariis temporibus leviter flantium auram, habitari novimus. Frigidæ ſtatum Hollandi didicere, cum per Oceanum glacialem tranſitum in Cathaiam quærerent.

VI. *A Climatibus*, quæ nihil aliud ſunt, quàm ſpacia globi terreni inter duos parallelos verſus eundum polum ab Æquatore diſtantes regiones ab invicem diſterminans ſemihora diei, quamvis id in illis quæ magis ad polum accedunt, non obtineat: quorum ſeptimum quod per Venetias & Mediolanum inter duodecimum & decimum quartum parallelum decurrit, temperatiſſimum putatur, non quod nulli exceſſui vel mutationi ſit obnoxium, ſed quod viciſſitudines non omninò excedentes, ſi ad tempeſtates extremarum regionum comparaveris, admittat. Habenda tamen eſt propter generalem locorum poſitionem, uniuſcujuſque regionis ſitus proprii ratio.

VII. *A regionibus mundi cardinalibus. Orientales* enim regiones, ſunt mediocriter temperatæ, aquas habent limpidas, odoratas, incolas λαμπρόφωνους, ſanos, mulieres fecundas. *Occidentales* morboſæ ſunt, aquas habent turbidas, incolas decolores. *Meridionales* aquis ſcatent multis ſubſalſis, ſublimibus, incolas ferunt capite humido, alvi profluvio obnoxios. *Septemtrionales* aquas habent duras & frigidas, homines ſiccos, longævos, proceros. *Orientales ſunt ſalubriores Occidentalibus*, tum quòd ſol humiditates quas Oriens excitavit, dum viget, diſſolvit: tum quòd eos quos toto die ſecum verſus Occidentem rapit, non tantum non diſſolvat, ſed etiam in Occidente plures excitet, eoſdemque deſerat; tum quòd plures in Occidentali, quàm Orientali parte, quia longè plura & majora ibi ſunt maria, excitentur vapores.

VIII. *A Mundi partibus, regnis, & provinciis.* Nam vel ipſa locorum poſitione interdum fit, ut venti,

qui habentur alicui loco ſalutares, alteri ſint noxii. Sic Aquilo ſereniſſimus eſt Europæis, Lybicis oris nimboſus; Auſter illis noxius; Zephyrus Vaſconibus pernicioſus, Græcis & Italis gratiſſimus.

IX. *A Civitatibus & Ædibus.* Hinc Caunii aëris vitio tam luridi & pallidi erant, ut quidam mortuos ibi ambulare diceret. Sol æſtate altius incedens, domos ad meridiem verſas non intrat; hyeme verò propinquius accedens, totus per feneſtras infunditur. Ideò ædes pro diverſitate regionum aut mundi inclinationum, diverſimodè conſtituuntur.

X. *A particulari locorum conſtitutione.* Ubi obſerva I Loca *elata* aëre puro, & ab aëre ac ventris defecato gaudere, ideò incolas robuſtos, propter humidorum excrementorum carentiam, & longævos alere. II. *Declivia* & inter altos montes depreſſa, radiis ſolaribus reflexis æſtate ſuffocari, humore nimio madeſcere, & craſſis vaporibus ob Solis abſentiam pollui. III. *Plana*, ſi ſe undique decenter habent, nullam proprietatem, niſi eam quæ ex Climatum obſervatione deſumitur habent. IV. *Petroſa* & *aperta* æſtate aërem habent calidum, hyeme frigidum, & adeò ſubtilem, ut nulli ferè vapores ex petris eleventur. V. *Montoſa* & alta nivoſa ſunt, & per nives ſalubria; his liquatis, nimboſa evadunt; quod ſi montes ſunt ad Aquilonem poſiti, erunt propter reflexionem radiorum ſolarium calida; ſi ad Aquilonem, ſunt propter nives & ventos frigida. Si ad Orientem, ſunt frigida, quia ab Oriente teguntur. Craſſi aëris, tum quia montibus vicina, tum quia ventis Occidentalibus aperta: ſi ad Occidentem ſunt, quia ventis Orientalibus expoſita, ſalubria. VI. *Sylvoſa*, ſpiſſo & ſuffocato, nebuloſo & turbido aëre infeſtantur: inter arbores Nux & quercus præcipuè nocent. VII. *Fluviis vicina* nimium humectant. VIII. *Paluſtria & lacuſtria*, propter tetros vapores, morbis generandis oppor-

opportuna sunt. IX. *Marina* salubria esse, quod salsedo corruptioni resistat, & venti semper aërem perpurgant, mare hyeme & in frigida regione aërem tepidiorem, æstate & in calida temperatiorem reddat, esse putantur. X. *Thermis scatentia*, loci aërem vitiare, non tamen ideò ut robusta corpora, quæ calida non sunt, lædant, quoniam à putredine procul absunt, Cardanus reliquit. Sed vide quæso de his, post Hippocratem egregiè agentem, *Renatum Moreau* supra scholam Salernitanam.

ARTICULUS II.

De Cibo.

PUNCTUM I.

De Ciborum differentiis.

Cibus est res non naturalis, substantiam corporis humani restaurans & augens.

Circa eum sex ista explicanda. 1. *Differentiæ variæ.* 2. *Genera.* 3. *Condimenta.* 4. *Panis ipse.* 5. *Tempus sumendi.*

I. *Differentiæ Ciborum* sunt variæ. 1. *Ratione substantiæ, est* 1. *Durus*, qui difficulter coquitur, & facilè corrumpitur. 2. *Mollis*, qui facilè perniciem concipit. 3. *Gravis*, densus, & crassus, qui crassum, fibrosum, & terrenum succum cumulat. 4. *Viscidus* & lentus, qui difficulter in venas distribuitur. 5. *Firmus*, qui quidem multum alimenti suppeditat, sed magno caloris robore ad coctionem indiget. 5. *Infirmus*, qui quidem facilè coquitur, sed vel paucum, vel citò dissipabile nutrimentum suppeditat. 6. *Difficilis*, vel *Facilis concoctu*. 7. *Difficilis*, vel *Facilis* corrumpi. II. *Ratione Quantitatis*, est 1. *Nimius*, seu ut ad vasorum capacitatem refertur, qui quidem totus in sanguinem facessit, sed ob nimiam humorum abundantiam periculum suffocationis, &c. minatur; seu

seu ad vires seu naturam nos gubernantem, qui cruditates multas parit. 2. *Paucus*, quando vel paucis cibis, vel ὀλιγοτρόφοις, vel ex longo intervallo assumtis utimur, qui semper vires minuit. 3. *Moderatus*, qui corporis substantiam caloremque nativum, & humorum symmetriam tuetur, excrementisque modum adhibet, in quo assumendi modus est, cum nondum satietas cepit. III. *Ratione Qualitatum*, est 1. *Calidus*, qui crassos humores attenuat, viscidos incidit, flatus discutit, in temperatis bilem auget. 2. *Frigidus*, qui æstum sanguinis & ventriculi temperat, sed flatus materiam suggerit. 3. *Humidus*, quo siccitas partium emendatur, alvus subducitur. 4. *Siccus*, qui ægrè concoquitur, firmiter alit, & succum melancholicum suppeditat. 5. *Dulcis*, qui quidem, benè si compactus est, alit, sed jecinoris & lienis obstructiones efficit. 6. *Salsus*, qui putredinem arcet, si nimirum sumatur, sanguinem exurit, & pruritum excitat. 7. *Amarus*, qui tergit, & incidit. 8. *Acris*, qui obstructa liberat, bilem auget, & acres halitus excitat. 9. *Acidus*, qui incidit, & si simpliciter talis est, succum crassum deorsum subducit; si ad dulcorem vergit, alvum lenit; si ad acerbitatem, adstringit. 10. *Acerbus* & *Austerus*, qui adstringit, si cibis aliis præmittatur; si postremo assumatur, laxat. 11. *Boni vel mali succi*. 12. *Simplex* vel *medicamentosus*, qui præter vim nutriendi, alterandi quoque potentiam habet. 13. *Insalubris*, è quo pravus succus generatur, & qui facilè putrescit. 14. *Optimus*, qui facilè concoquitur, plurimum nutrit, bonum alimentum suppeditat, non facilè corrumpitur, aut pravam qualitatem induit, & pauca excrementa relinquit. IV. *Ratione præparationis*. 1. *Crudus*, quo hodiè Abyssini, Scythæ, & multi alii Barbari gaudent. 2. *Assus*, quo solo Trojani belli temporibus Heroës usi dicuntur, qui siccum alimentum præbet, & excrementa sæpe moratur: quod si ex

ſi ex venis extractus,undique ne exhalare poſſit concludatur, noxius eſt. 3. *Toſtus*, qui nimium aduſtus eſt. 4. *Frixus*, qui in ſartagine cum humido externo paratur, & ſuavis quidem propter humidum pingue eſt; ſed quia humidum internum ſuperfluum non ita convenienter emittit, imò plus externi redundantis imbibit, coctu eſt difficilis, nidorulentus & ſanguinem exaſſans. 5. *Elixus*, qui intus quidem eſt ſiccior, propter exteriorem tamen humiditatem humectat. 6. *Suffocatus*, qui quia æqualiter coctus eſt, laudabilem, temperatum, & permeabilem ſuccum generat. 7. Eſt *conditus*, vel *Non*.

PUNCTUM II.

De Ciborum generibus.

GEnera ciborum ſumuntur 1. *Ex plantis*. 2. *Avibus*. 3. *Quadrupedibus*. 4. *Piſcibus*. 5. *Ex ſanguibus*.

I. PLANTÆ ſunt, *Frumenta, Legumina, Olera, & Fructus*.

I. *Ad Frumenta* pertinent. 1. *Triticum*, quod eſt calidum & humidum, plurimi, firmi & ſaluberrimi nutrimenti. Viſciditas, ſi qua ei ineſt, præparatione tollitur. 2. *Zea*, vulgò *Spelta*, quæ eſt naturâ tritico proxima, & nutrit plus hordeo, minus tritico; fit ex ea Alica. 3. *Secale*, quod aliis Rogga, è qua panis in pleriſque locis conficitur, calidius eſt hordeo, & plus eo nutrit, ſed difficilius quàm triticum concoquitur. 4. *Hordeum*, ex quo Priſana conficitur, alimentum bonum, meatus abſtergens, & facilè tranſiens, ſed tenuius, & ad vitæ longitudinem minus commodum. 5. *Avena*, quæ calefacit, & bonæ notæ alimentum præbet, alvumque ſiſtit. Paratur alibi ex ea *Avenatum*, cum lacte bubulo, caprillo, aut ſucco amygdalarum dulcium & ſaccharo. Editur tuſa, & ex jure carnium. 6. *Oryza*, quæ apud Orientis populos plerumque

rumque in panes cogitur. Temperata eſt, cum lacte cocta multum nutrit; ſed difficilius coquitur, & ſuccum craſſiorem ideò obſtruentem præbet, ſemen auget. 7. *Frumentum Saracenicum*, quod commodè labori deditos nutrit, difficulter coquitur, flatus gignit, & oculis nocet. 8. *Milium*, quod frigidum & ſiccum eſt, alvum ſiſtit, & difficulter coquitur. 9. *Panicum*, quod deterioris eſt, quàm milium naturæ. Pinſitum & evolutum furfure, pultem, quaſi inopia, non faſtidiendum præbet.

II. *Ex Leguminibus* ſunt, 1. *Fabæ*, quæ ſunt frigidæ, ſiccæ, & flatulentæ. Crudi, ſed ſimul abſterſivi nutrimenti, difficilisque coctionis, ſenſum hebetiorem & ſomnium turbulentum reddunt. ideò ſtudioſis ſunt inimica. Lugdunenſes molâ fractas, percoctas, & delibratas, in craſſamen quoddam album reformant. 2. *Piſa*, quæ ſunt frigida, ſicca & flatulenta, inprimis viridia, nervis creduntur nocere: jus ſubſtantiâ eſt melius. 3. *Lentes*, quæ alimentum frigidum & ſiccum, difficilis coctionis, caput craſſis vaporibus replens, oculis avidis noxium, ſanguinis craſſi authorem præbent, inprimis ſi cum ſalſis carnibus edantur. 4. *Ciceres*, qui propter abſtergendi facultatem magis in uſum medicum expetuntur. Dioſcorides utentibus coloris præſtare elegantiam ſcripſit. 5. *Cicercula*, quæ medium locum inter ea cibaria, quæ boni malive ſucci ſunt, concoctu facilia & pervicacia, obtinent. 6. *Vicia*, quæ craſſum ſuccum & atra bili generandæ commodum ſuggerit, & alvum ſtringit.

III. *Sub Oleribus*, ſeu *Hortenſibus cibariis*, herbæ ſeu *folia, germina, Radices*, & *fructus*, tacebo de ſeminibus, comprehenduntur. 1. *Ex foliis & germinibus* ſunt 1. *Lactuca*, quæ omnium olerum optima, ſanguini generando plus quàm alia materiæ præbet: frigiditate ſuâ æſtum ventriculi compeſcit, ſomnum conci-

conciliat, renum calorem temperat. Sed si nimium ea vescaris, semen extinguit. Succus duarum unciarum pondere interficit. Sumitur cruda oleo, sale & aceto. 2. *Intubum*, quod vires lactucis similes habere docuit Galenus. Alibi in hybernos menses accersitur. Solent enim folia ubi adoleverint, ea velut in globum exiliore filo colligare, & fictilibus vasis cooperta servare. 3. *Brassica*, quæ frigida & sicca est, difficulter concoquitur crassum alimentum, & quod fuliginosos in caput vapores exhalat, somnos turbat, & visum hebetat, præbet. Corrigitur, si cum jure carnium sumseris. Succus acrimoniam & vim alvum exstimulandi præ se fert. Melior foliis expansis quàm capitata. Labori deditis offerri potest. His piper adjicitur. 4. *Spinachium* refrigerat & humectat, serosos humores gignit, & flatuum proventu, nisi piper Sal & butyrum admiscueris, felix est. 5. *Malva* leviusculè alit, alvi profusionem concitat, & gratiam à butyro & condimentis mutuatur. 6. Idem de *Atriplici* & *Blito* dici potest. 7. *Beta* frigida & sicca est, & diversarum partium, succus detergit, substantia sistit; Epatis tamen & lienis obstructiones tollit. Veteres eis vina piperque adjiciebant. 8. *Asparagi*, quibus turiones seu prima germina lupuli affines sunt, temperatæ sunt naturæ, alimenti parum nec id probum præbent, gustui grati sunt, appetitum excitant, detergunt, urinas movent, & renes mundant. 9. *Nasturtium*, quod condimenti loco propter calorem sumitur. Ægineta stomacho adversari, & mali succi esse addidit. Persis olim familiare in cibo. 10. *Sinapi*, quod est acris saporis calidum evidentissimè & siccum. Ideò inter condimenta reponitur, quæ crassos cibos attenuant. Musto per vindemias diluitur; unde Mustardæ nomen. II. *Ex radicibus* sunt 1. *Cepæ*, quæ parum alimenti præbent, calefaciunt, incidunt, attenuant, sanguinem accendunt, discussis

cussis

cussis partibus tenuioribus, succum crassum post se relinquunt, Venerem irritant, somnia turbulenta adferunt; & capiti, oculis, dentibus, ac gingivis in biliosis inprimis nocent. 2. *Allium*, quod mense Majo cum recenti butyro à multis Gallorum populis editur, & ex quo cum nucibus juglandibus simul in pila contritis Alliatum parant. Nullum in crudo alimentum, in cocto paucissimum & pravum. insigni caliditate & siccitate humores crassos attenuat & incidit, ad toleranda frigora aquarumque pravitatem corrigendam exquisitum est remedium. 3. *Porrum*, quod ferè earundem est virium, Biliosos, cerebro infirmos, graviter afficit, aciem oculorum hebetat frequentius sumtum bilem porraceam gignit. Crudum ex sale primo cibo esitatum ventriculum à crassis succis liberat. 3. *Raphanus*, quo cruda sale aspersa utimur. Obsonii potius loco est, utpote calida, acris. dentes atterit. Spiritum colligit, & ructum laxat, urinam movet, arenulas ex renibus pellit. Optimus putatur, qui facilè frangitur. 4. *Raphanus sylvestris*, easdem vires obtinet, & condimenti potiùs quàm alimenti vicem habet. 5. *Rapum*, quod satis alimenti, calidi nempe & humidi præbet, tardius, crudum præsertim coquitur, & ventrem inflat. Habetur & flaccidum. 6. *Napus*, qui plus nutrimenti suppeditat, minus quam Rapum crassi & flatulenti succi est, Venerem stimulat. 7. *Pastinaca sativa*, paucum, crassum, calidum, nec admodum probi succi, alimentum præbet. Urinam promovet, Venerem stimulat, menses movet. 8. *Beta rubra*, quæ cum aceto semine carvi & radice sylvestris raphani condita, acetarii potius quàm cibi loco exhibetur, cum parum nutriat. III. *Ex fructibus* sunt. 1. *Cinara*, quæ in secundo gradu calefacit & siccat, coctionis est difficilioris, succi non satis boni. Estur à quibusdam cruda ex solo sale, ab aliis ex piperis polline, & butyro cocta. ex

B aceto

aceto & oleo copiosam & fœtidam urinam pellit: quidam appetentiam excitare, & dejectam restaurare credunt. 2. *Cucurbita*, quæ alimentum præbet gelidius humidiusque, ideò citò delabitur. Corrupta in ventriculo, in malignum succum vertitur. Quidam eas cucumeribus innocentiores ponunt. Aliquando assæ frictæve in mensas veniunt. Gratiores quæ longiores tenuioresque, ideò salubriores; quæ pendendo crevere, minimum seminis habent. 3. *Cucumeres*, qui sunt frigidi & sicci. Galenus hominum cibis perpetuò abdicandis censuit. Vivunt quippe in stomacho in posterum diem. Commodissimè tamen sumuntur immaturi adhuc, in acetariis conditi muria ex aceto & pipere; iisque minus noxii sunt, qui ventriculum habent calidiorem. Veneti in pestilentiales morbos ab iis incidunt. 4. *Melones*, qui & gustui sunt grati, & odorem aromaticum spirant; sed quia aquosâ humiditate abundant, facilè corrumpuntur, & corrupti veneni naturam induunt, & choleram excitant. Ideò primis mensis sumi debent, ut facilius delabantur, eos cibus boni succi, & unus vel alter haustus boni vini excipiat. 5. *Fraga*, quæ humida sunt & frigida, tenuis succi, & facilè in ventriculo corrumpuntur. Ventriculum & epar biliosiora refrigerant, sanguinis & humorum fervorem restringunt, sitim sedant, urinam movent, renes purgant. Optimè in prima mensa sumuntur. Eduntur interdum ex lactis cremore cum saccharo: sæpe & meliùs ex vino. 6. *Cappares*, quæ recentes valentius alunt, & alvum subducunt. Ex aceto & oleo sumtæ, cibi appetentiam excitant, lienis & jecoris obstructiones tollunt, & pituitam in ventre contentam detergunt. IV. *Arborum* fructus sunt. 1. *Poma*, ex quibus *Dulcia*, & aromatico odore fragrantia, alimenti mediocrem quantitatem præbent, & affectibus melancholicis prosunt. *Acida* frigida sunt, & nimis flatulenta. *Austeriora*

steriora crassiora sunt, & nimis tardè per alvum descendunt, quamvis coctione vis corrigatur. *Aquosa* vitiosissimi sunt succi, nulliusque saporis. 2. *Mala Cydonia*, quæ frigida & sicca sunt, pauci alimenti & difficilis coctionis, cruda nervis nocent. primo cibo sumta alvum sistunt: à cibo, alvum laxant, & os ventriculi claudunt. 3. *Aurantia*, quæ si acida, intinctus cibariis præstant, aviditatem excitant; & fastidium tollunt: si dulcia, intinctibus quidem accepta non sunt, sed tussibus & exasperatis faucibus opitulantur. 4. *Pyra*, quæ *si dulcia*, humidioris & frigidioris sunt naturæ, *Muscatellina* si excipias, quæ calida, & corruptioni magis obnoxia: si *Austera* & *acerba* adstringunt & refrigerant, ventriculo & intestinis noxia. Coctione emandantur. 5. *Mespila*, quæ sunt frigida & sicca; mitia tantum eduntur, paucum idque concoctu difficile alimentum præstant, vomitum sedant, & bilioso ventriculo conveniunt. 6. *Ficus*, quæ calidæ & humidæ sunt, plus reliquis fructibus nutriunt, facilè è ventre descendunt. si nimium sumantur, flatus excitant. Aridæ, quæ *Caricæ* dicuntur, ita interdum abstergunt, ut lienteriam inferant, humores ad exteriora pellunt, sudores movent, copiosius sumtæ pediculos gignunt. 7. *Mala Persica*, quæ omnia sunt frigida & humida, parum nutriunt, & facilè corrumpuntur. recentia ante cibum sumenda. siccata vel cocta pravitatem aliquomodo deponunt. 8. *Mala Armeniaca*, quæ Persicis sunt meliora, & stomacho gratiora. 9. *Pruna*, quæ omnia sunt humida & frigida. Dulcia bilem mitigant, facilè coquuntur, & per ventrem descendunt. *Alba* & cerea vilissima sunt. Optima Damascena & Ungarica. *Recentia* excrementitiæ sunt humiditatis; & si *crudæ*, deterioris succi, imò ventriculi tonum laxant. *Siccata*, nutritioni magis sunt accommoda. 10. *Cerasa* si sunt *dulcia*, ob copiam facile corrumpuntur, & lum-

bricos ac putridos febres gignunt : si sunt *Acida*, refrigerant, epatis & ventriculi fervorem compescunt, facilè coquuntur,& per alvum descendunt, appetentiam excitant,nec mali succi sunt. 11. *Mora*,quæ humectant,refrigerant,parum nutriunt, facilè per ventrem descendunt, & quia si retineantur, facilè corrumpuntur & putrescunt, vacuo, & à vitiosis humoribus libero ventriculo, assumenda sunt. 12. *Uvæ*, quæ si *dulces*, sunt calidiores, & sitim excitant. Si *Acidæ* vel *austeræ*, frigidiores ; si *vinosæ*, mediæ. Si *recentes*,sunt pauci alimenti, lienem in tumorem tollunt, colicam pariunt, epar & ventriculum crudis humoribus, si diutius detineantur,replent. Si *Passæ*, austeræ & acerbæ ventrem adstringunt. dulces plus alimenti exhibent. dulces & austeræ inter omnes excellunt, epati tota substantia conveniunt, & pectori prosunt. *Corinthiacæ*, quæ sine nucleis, plus roboris ventriculo addunt. 13. *Olivæ*,quæ si *Halmades*, seu muriâ servatæ, ad invitandum appetitum sunt nobilissimæ,& minore negocio à ventriculo perficiuntur. Adstringentiores secundis mensis adhibentur, ut roborato ventriculi ore cætera per alvum pellantur. 14. *Amygdalæ*, quæ si *amaræ*, urinam vehementer cient, & amaritudine fastidium pariunt : si *dulces*, calidæ sunt & humidæ, copiosum & boni succi alimentum præbent, ideò emaciatis optimæ. Febribus biliosis & stomacho calido non ita commodæ sunt. 15.*Castaneæ*,quæ calidæ & siccæ,difficilis coctionis, boni si benè coquuntur, sed difficilis distributu, alimenti ; si copiosius comedantur, flatus pariunt. 16. *Nuces juglandes*, calidæ sunt & siccæ. *Recentes*, quia humidæ, commodius sale aspersæ eduntur. *Siccæ*, post piscium esum quorum humiditatem siccitate sua temperant, sumuntur. bilem generant, os ventriculi, gulam, & asperam arteriam exasperant. 17. *Nuces avellanæ*, juglandibus sunt frigidiores, & plus

plus alimenti præbent, difficilius coquuntur, & terrenum succum generant. His *Tubera* & *fungi* adduntur, qui plerique sunt frigidi, insipidi, aquei & crassi alimenti, non sine periculo sumuntur, tum quia mali succi, tum quia interdum venenata.

II. AVES quæ homini in cibum cedunt, sunt vel *Terrestres*,vel *Aquaticæ* : suppeditant *carnem*,*partes alias*, & *ova*.

I. *Carnis respectu ex Aquaticis*, præcipuè in cibum veniunt. 1. *Anas* tam cicur, quam sylvestris, quæ crassum & melancholicum succum generant, venas mesenterii & lienem infarciunt, & quartanis febribus opportunæ sunt : illa inprimis, quæ cœno perpetuo immoratur. 2. *Anser*, qui si domesticus, excrementitii est succi, quique putredinem facilè concipit; sed ille magis. Ex *Terrestribus*, principem locum obtinent 1. *Gallinaceum genus*, quod carnem habet temperatam, succi boni, & excrementi pauci. Ubi nota. 1. Carnem corporis primas obtinere, & omnium avium laudes, quantum ad obsonia pertinent, comprehendere. 2. Gallinas esse ficciores. 3. Gallorum carnem duriorem & ficciorem, senum inprimis, quorum jus alvum dicit. 4. Gallum Indicum nec sapore, nec succi bonitate caponibus cedere,convalescentibus benè apponi,hyeme, pectore, & ventre suaviorem esse. variè & saginari & præparari. Unde sunt conchillati pulli, parthici, oxyzomi, laserati, variani tracto gælati, leucozomi, Isicii, Amilati, Oxylipari, Assi, Elixi, frixi, pressi, destillati. 2. *Perdix*, cujus caro temperata est, nonnihil ad siccitatem declinans, facilis concoctionis, præstantis succi,multi alimenti,pauci excrementi, quæque convalescentibus & lue venereâ laborantibus benè exhibetur. 3. *Phasianus*,qui carnis & succi bonitate gallinaceos æquat. Autumno & hyeme laudatur, alis quam coxis melior. Ejus pullus sex octove septimanarum

narum æſtate eſt ſuaviſſimus. 4. *Attagen*, cujus caro ejuſdem cum priore qualitatis. Convaleſcentibus convenientiſſimus eſt cibus. 5. *Columbæ*, quarum caro eſt craſſi, melancholici, & excrementoſi ſucci, nec facilè coquitur, nec febribus putridis convenit. Meliores ſunt montani & ſylveſtres. *Turtur* modicum & tenuem ſuccum præbet, ſed ſeniores ſanguinem melancholicum creant. 6. *Turdus*, cujus caro facilè concoquitur, bonum præbet ſuccum, nutrimentumque firmum. 7. *Alauda*, quæ optimum ſuccum generat, & facilè coquitur, peculiari facultate à colica præſervare, eandemque curare creditur. 8. *Merula*, cujus caro ſuavitate, coctionis facilitate & ſucci bonitate hœdis eſt paulò inferior. 9. *Coturnix*, quæ calida & humida, difficilis coctionis, mali nutrimenti, multi excrementi, febribus generandis materiam ſuppeditans. 10. *Sturnus*, cujus eſum Galenus concedit iis, qui gracili & attenuato ſunt habitu. Apicius Diabolicam earum carnem vocat, quod viroſum odorem ob cicutam ſpiret. Uvis matureſcentibus præpingues capiuntur. 11. *Paſſer*, qui omni tempore quibuſdam gratus, ſed hyeme magis, quod æſtate propter ſalacitatem, macrior, aridior, calidiorque evadit.

II. *Partes avium* ſunt 1. *Criſtæ*, quæ ſolæ gallinaceo generi datæ ſunt. Inter cibos Galenus enumerat, quos nemo vel probarit, vel damnarit. Creduntur ad venerem tardos accendere. 2. *Alæ*, quæ ob ſuperfluam crudamque humiditatem labore diſſipatam, ſucci ſunt boni & facilis coctionis. 3. *Vropygium*, quod magis iis, quibus breviores pedes, Carnoſum eſt & præpingue, ſed ob adipis copiam interdum nauſeam movet. 4. *Cerebrum*, quod quadrupedum ſiccius & durius eſt, montanarum delicatius quam illarum, quæ circa paludes & campos degunt. Gallinaceorum, perdicum, & Phaſianorum, ſuaviſſimum.

mum. Paſſerum, & Columbarum irritat venerem. 5. *Collum*, quod claritati oculorum propter ſanguinem ibi coagulatum, officere creditur. 6. *Lingua*, quæ quo muſculoſior, eo melior. Anſerum, libidinem movere, ſcribit Bruyerinus. 7. *Cor*, quod fibroſæ & duræ ſubſtantiæ eſt, difficulter coquitur, & ægrè permeat. Sæpius ſumtum melancholicum ſanguinem generat. 8. *Pulmo*, qui ob raritatem facilè coquitur, & parùm nutrit. 9. *Ventriculus*, qui magnam partem carnoſus calloſuſque, ſuaviſſimus Anſerum. Carnoſus magis quàm calloſus Gallinarum altilium. 10. *Inteſtinum*, quod in roſtratula ſuaviſſimè editur. Alaudæ interanea, quæ dura & amara, à quibuſdam ad alvum ciendam pillularum inſtar deglutiuntur, ſed evanido ſucceſſu. 11. *Iecur*, quod propter temperamentum calidum & humidum, noſtro calori affine eſt. Anſerinum eſt περιασπούδαστον καὶ πολυτελές. Ut potenter nutriret, olim eorum alimenta lacte imbuta fuere. 12. *Lien*, quia maximæ avium parti exiguus, in nullam venit rationem. 13. *Teſticuli*, qui in gallinaceis præſtantiſſimi, ſi galli cibo ſeroſo lacte imbuto enutriti fuerint. Expetuntur à delicatis tanquam incentiva libidinis. 13. *Pedes*, qui, quia exiguæ carnis, tenuiſſimè nutriunt, quia nervoſi & tendinoſi, difficulter coquuntur. 14. *Cutis*, quæ, ſi altilium & pinguium ſuavis eſt, ſed alimenti exigui, & difficilis coctionis, ſi illa quæ lumbos gallinaceorum tegit, ſuaviſſima eſt. Si colli rugoſa & adipoſa, elixa melior quàm toſta. 14. *Medulla*, quæ ſi ſpinæ, ejuſdem eſt virtutis cum cerebro, niſi quod paulò durior exſiſtat; ſi oſſium, jucundior ac pinguior eſt; ſed liberalius ſumta, nauſeam parit. 15. *Pinguedo*, quæ moderatè ſumta, ſale aſperſa, parum quidem & malè, ſed non injucundè nutrit. Appetitum, ſi vinum ſuperbibatur, aufert, quod ventriculus complanetur, rugæ auferantur, & ſenſus doloris ex ſuctu excitetur.

III. *Ova avium* ex vitello & albumine constant. *Ille* proprietate substantiæ facilè inflammatur, & in fumos abit. *Hoc*, frigidum & glutinosum, sanguinem pravum generat, & ægrè concoquitur. *Ipsa* pro ratione substantiæ, figuræ & coctionis variant. Sunt 1. *Gallinarum, Perdicum, Phasianorum, juvenum* & *pinguium*, quæ omnibus præstant. 2. *Anatum, Anserum, Pavonum*, quæ deteriora habentur. 3. *Parva* oblonga, & candida, quæ reliquis fucci bonitate excellere creduntur. 4. *Pallidiora*, qualia sunt Anatum & Anserum, quæ plus aqueæ naturæ possident. 5. *Tremula*, quæ eatenus per coctionem inspissantur, ut in manu tenentis in putamine tremere videantur, plurimum alimenti & optimi succi corporibus exhibent, facillimè concoquuntur & distribuuntur, & sanguinem cordi quam maximè congruum generant. 6. *Sorbilia*, ῥοφητὰ, quæ tremulis minus nutriunt, sed facilius subducuntur, & faucium asperitates lævigant. 7. *Cocta*, Græcis ἑφθὰ, id est, coctura in temperatione densata, quæ difficulter coquuntur, tarde transeunt, & crassius alimentum præbent. 9. *Assa*, quæ quod humiditatem eorum foci caliditas depascatur, elixis sunt crassiora; & si cinere totâ obruuntur, quia densata undique à circumfuso igne extrema parte fumorum exhalatio intercipitur, pejora evadunt: si nuda prunis imponuntur, quia fumos exhalant depuranturque, meliora sunt. 10. *Elixa*, quæ quia aquæ humiditas ne foci caliditate exsiccentur, obsistit, assis præstantiora sunt. 11. *Frixa*, quæ dum in ventriculo coquuntur, in nidorem abeunt, & alios cibos corrumpunt, crassumque succum reddunt. 12. *Suffocata* seu πνικτὰ, quæ Galenus parare docet, elixis & assis sunt meliora, si in meliorem consistentiam redacta fuerint.

III. *Tertium Ciborum genus* sunt QUADRUPEDES, quæ subministrant cibando homini. 1. *Carnem*

nem musculosam. 2. *Caput*. 3. *Pectus*. 4. *Abdomen*. 5. *Extrema*, & 6. *Ea, quæ ab iisdem sumuntur, sed partes non sunt*.

I. *Caro musculosa*, frequentissimè cibi loco sumitur, & calidior est vivifico calore volatilibus: ideò animalia ter majora hisce evadunt. Est 1. *Bubula*, quæ si Novellorum, quoniam nondum laboribus fracti, utilior habebitur, sed rarò apponitur; si vetulorum, est crassa, difficilis coctionis, & venas non facilè pervadens, lentoris tamen & viscitatis expers est. Alimentum præbet dissipatum, difficile, & sanguinem crassiorem producit. Hippocrates Choleram siccam inducere scripsit. 2. *Vaccina*, quæ est crassi, & atrabiliarii succi. 3. *Vitulina*, quæ est temperata, boni succi, concoctu facilis. Crassiorem tamen paullò succum quàm hœdina, aquina & vervecina præbet. 4. *Suilla*, quæ pro ratione ætatis variat. Δελφάκων seu lactentium est humidior, succi minimè boni & facilè putrescibilis, ideò ei vinum superbibendum. *Adolescentum* est melior, & benè nutrit. *Iuvenum*, inprimis si Majales, cæteris præstat. potentissimè nutrit, & firmum alimentum præbet, hominibus ætate florentibus, & qui magnis laboribus exercentur, commodissima. *Decrepitorum*, qui χῖροι, est dura, insipida, melancholicorum morborum parens, vino diluenda. *Aprugna*, tum quod nec ita excrementitia sit, neque viscosum siccorum progeneret, domestica præstantior est. Non alio ex animali post interitum numerosior Materia ganeæ, quinquaginta ferè sapores, cum cæteris singuli. 5. *Ovilla*, quæ est nimium sapore ingrato, & rusticis conveniens: Graviter olet, si post Solstitium elixetur; gravius, si assetur. 6. *Agnina*, quæ ante annum completum, est humida, mucosa, post annum, boni, copiosi, & mediocriter constantis succi, facileque coquitur in iis, qui laboribus exercentur,

centur, facilè discutitur. 7. *Vervecina*, quæ facilè coquitur, & bonæ notæ sanguinem generat, si juniorum est. 8. *Capreoli*, quæ nutrimenti boni, & reliquorum Sylvestrium carne, coctionis facilitate, & excrementorum paucitate præstantiores, ficciorum tamen est. 9. *Hœdina*, quæ temperata facilè digeritur, & bonos, sed magis quàm vitulina viscosos generat humores. Fatua est, & nisi assetur, insipida. 10. *Cervina*, quæ sicca, difficilis coctionis, succum melancholicum generat, si adultioris est, & facilè viscera obstruit. 11. *Leporina*, quæ melancholicum succum præbet: sed si probè coquatur, non mali succi est; floridumque faciei colorem conciliare creditur.

II. *Capita quadrupedum* edulia sunt, *Bovinum, Vitulinum, Suillum, Aprugnum, Hœdinum, Leporinum*, &c. de quibus in genere hoc dici potest, coctionis esse difficilis, crassi viscosique succi, multum tamen nutrientis. *Partes ipsorum* potiores sunt. 1. *Lingua*, quæ carne sui generis, laxâ nempè, fungosâ, humidâ & glutinosâ constat: ideò minimè solidum, densum, aut diu persistens alimentum præbet; nonnullis tamen suavissima inest, mollis, probi succi, facilis coctionis, & alimenti non pœnitendi. Pars ea quæ exseritur, durior est. 2. *Oculi*, qui despiciuntur, vitulinos si excipias, qui multa pinguedine, mollique carne obsepti sunt, & tenerioribus membranis involvuntur. 3. *Aures*, quæ quia Cartilagineæ, parcè nutriunt, nisi cum vicinis partibus ingerantur. 4. *Genæ*, quæ si sunt quadrupedum juniorum pinguium & carnosorum, bonitate succi non destituuntur. Vitulinæ sunt tenerrimæ. 5. *Cerebrum*, quod pituitosum est, crassi succi, tardè permeantis, & ad coquendum difficilis. Nauseam excitat, & vomitum movet. Varignana venenis conferre dixit, fortè propter visciditatem, qua ventriculi

culi parietes oblinuntur. 6. *Palatum*, quod in bove laudatur. Membranosâ quadam carne obductum est, & frequentissimè minutalibus additur. 7. *Rostrum*, quod Galenus in porco pedibus postponit, auribus anteponit.

III. *In Pectore Cor* & *Pulmo* locum suum sortita sunt. 1. *Cor* coctu difficile esse, superius diximus. Suillum augere mœrorem, in illis scilicet, qui jam aliquo affectu melancholico tentantur, Salernitanis placet. 2. *Pulmo* frigidi & humidi est temperamenti, pituitosi succi, facilis ob raritatem, & levitatem coctionis ac distributionis: quidam inflare ventrem dicunt.

IV. *Abdominis partes* sunt, *Iecur, Lien, Renes, Testes, Vulva, Ventriculus, Intestina, Mesenterium, Ilia, Sumen.* 1. *Iecur*, omnium animalium crassi est succi, ad coquendum difficile, & tardè permeans. Suillum reliquis præfertur, inprimis συκωτὸν. Agnorum, hœdorumque facilius permeat, & minus crassi succi est. Caprillum epilepticas convulsiones afferre dicitur, non minus quam hircinum. Aprugnum ἐντετυλιγμένον, seu Epiploo obvolutum, laudatur. 2. *Lien*, quia sanguinem crassum, lutulentum, & melancholicum attrahit, tale quoque nutrimentum præbet. Pubentes, quales porcorum, quia sanguine minus pravo tinguntur, non ita mali sunt succi. 3. *Renes* sunt pravi succi, ingrati saporis, difficilis concoctionis: hœdini & vitulini, quod neque duri sint, neque virosi laudantur. 4. *Testiculi*, quia virosum, quid in animalibus maximè coitum expertis sapiunt, duri sunt & concoctu difficiles. Suum tamen præferuntur, nec agnini omninò improbantur. 5. *Vulva* veteribus ἥδιστον κρέας, suavissimum edulium, metropolis quoque & mater filiorum Hippocratis, (Lurconem quendam Atheniensem puta) fuit, & in duplicem, Ejectitiam nempe,

pe, ſeu prægnantem, & porcariam ſeu virgineam, quæ ἐκτόμις, dividebatur. Succum quia gignit, frigidum & crudum, ideò difficulter concoquitur. 6. *Ventriculus*, quale nutrimentum præbeat, facilè ex ejus conſtitutione colligi poteſt. 7. *Inteſtina gracilia*, quæ Græci χορδὰς, Latini *lactes* appellant, eſu ſuaviſſima fuiſſe, Epicharmus in Megaride teſtatur: craſſa, quæ φύσκας nuncupabant, non minus in deliciis fuere. 8. *Meſenterium*, vituli inprimis lactentis & obeſi, ſuaviſſime cum tantillo aceti editur. 9. De *Ilibus* nihil ferè occurrit. 10. *Sumen*, οὖθαρ Græcis, Latinis uber, ſpectile ſeu ſpetile, inter lautiores cibos computatum fuiſſe, ex Plauti Pſeudolo colligi poteſt.

V. *Extrema*, Græci ἀκρoκώλια vocant, quo vocabulo in macellis & culinis extremi pedes mactatarum victimarum veniunt. Pedes verò quadrupedum inter μυξώδεις habenteſq; aliquid ὕλκιμον καὶ γλίσχρον, Ariſtoteles retulit. Mneſitheus Athenienſis hos & caput οὐ πολὺ τὸ τρόφιμον καὶ λιπαρὸν habere ſcripſit. Alii Veneris victimam vocavere. Huc refero *Glandia* & *Callum*. *Glandium* eſt corpus glandinoſum, molle, ſpongioſum, & album, quod thymum vocant. Commendatur à Plauto in Curculione. Vitulinum eſt ſuaviſſimum. Callus & callum, caro erat ſuillâ pinguior, & mirum in modum denſata, ut callum obduxiſſe videatur. Fuit inter lautitias veterum.

VI. Quod à Quadrupedibus ſumitur, & pars non eſt, eſt *Lac*; quod partes quoque ex quibus conſtat, *Serum, Butyrum, Caſeum* largitur. I. *Lac* multiplex eſt. 1. *Crudum*, quod recentiſſime mulſum ſumi debet, ne flatus excitet. Recens enixorum animalium non probatur. Corrigitur ſalis vel ſacchari modico. 2. *Coctum*, quod quidem minus flatulentum, ſed quia ſerum coctione abſumitur, craſ-

ſius evadit, & venas obſtruere aptum eſt. 3. *Caſeoſum*, quod plurimas caſei partes obtinet. Multum nutrit, ſed minus ſalubre eſt. 4. *Butyroſum*, quod viſcoſius paullò eſt, difficilius diſtribuitur, inflationeſque generat. 5. *Seroſum*, quod minimum nutrit, ſed confeſtim alvo ſecedit. Nihil de Melca, aphrogala, argyrotophemate, pyraſto, χιςῷ, coloſtro, & oxygalo dicam. 6. *Animalium macilentorum*, quod parum alit. 7. *Animalium obeſorum*, quod periculum convulſionis afferre dicitur. 8. *Animalium nigrorum*, quod melius candidorum lacte. 9. *Poſt partum emulctum*, quod liquidiſſimum ac tenuiſſimum, ſpiſſatur temporis progreſſu. 10. *Optimum*, quod tepidum, æqualis ſubſtantiæ, admotum ungui ſtatim non diffluens, levius quàm gravius, minimè viſcoſum, ſed dulce, inodorum, album, & aliquo pacto ſplendens, ac denique à ſano animali, & in benè valentibus benéque conſtitutis mammis elaboratum. 11. *Humanum*, quod quàm proximè ad optimum accedit. 12. *Bubalum*, quod muliebri craſſius eſt, pinguius, & magis nutriens, facilè obſtruit, & ægrè in ventriculo coquitur. 13. *Ovillum*, quod bubulo inferius eſt, & magis obſtruit. 14. *Caprillum*, quod ſupradictis paullò calidius, ſubſtantiæ tenuioris, & paucioris nutrimenti, magis alvo ſecedit. 15. *Equinum*, cui, ob multi ſeroſi tenuitatem & caliditatem, eximia detergendi facultas. 16. *Aſininum*, quod reliquis frigidius, tenuius, & ſeroſius, minus nutriens, & minus obſtruens, maximè abſque acrimonia & mordacitate tergit, & ſubducit. II. *Serum*, quoad ſubſtantiam aqueam & phlegmaticam refrigerat & humectat; quoad acrem ſalſam & bilioſam, detergit. III. *Butyrum* pectus & pulmones juvat, ſputum educit, & ad frigidas aridaſque tuſſes confert: abundè ſumtum ventrem lubricat, facultateque digerendi, diſcutien-

cutiendi, coquendi, & leviter educendi pollet. Vetuſtam acrimoniam contrahit. IV. *Caſei aliquot ſunt differentiæ.* 1. Eſt *Recentior & mollis*, qui durato & recentiori præfertur: quippe magis alit, & ocyus ſubit. 2. *Rarus & laxus*, qui denſitate utilior. 3. *Immodicè lenteſcens*, & ariditate friabilis, qui culpatur. 4. *Ovillus*, qui faciliùs reliquis coquitur, & melius alimentum præbet. 5. *Vaccinus*, qui ovillo bonitate proximus. 6. *Caprinus*, qui utroque deterior, calidior certè eſt & tenuior. 7. *Optimus*, qui nec eſt ocellatus & foraminulentus, nec ſale nimio adſperſus, nec capillis intrinſecus ſordidus, nec liquorem ſtillans, nec vetuſtus, nec durior, neque denique fœtidus. Vide de his *Geſnerum de Lacte & operibus lactariis, & Nardium in Lactis phyſica analyſi*. IV. *Quartum Ciborum genus*, ſed quadrupedibus deterius, ſunt PISCES, quorum Qualitates, per Differentias & partes, *Carnem* nempe & *reliqua membra*, optimè explicabuntur.

I. *Differentiæ* ſumuntur I. *A Loco*, ratione cujus, alii ſunt Lacuſtres tam τελματιαῖοι, quàm λιμναῖοι, alii Fluviatiles; alii Marini, tam ſaxatiles quàm pelagii & litorales; alii Foſſiles, alii Ἀμφίβιοι, de quibus omnibus ſequentia notentur. 1. *Paluſtres*, quia cœnoſi, & minus exercentur, excrementis ſcatere. 2. *Lacuſtres*, qui lacus ingentes, fontibus & fluminibus irriguos incolunt, meliores eſſe. 3. *Fluviatiles*, qui in turbidis & magnarum urbium ſordes excipientibus fluminibus verſantur, ſtomacho adverſari, craſſioris ſubſtantiæ eſſe, & difficulter excerni; qui in aquis perpetuò limpidis, lacuſtribus præferri. 4. *Marini*, qui in mari ventis agitato, & ad boream ſpectante vivunt, propter exercitationem & venti puritatem, carnem habent optimam. 5. *Pelagii*, qui in imo maris degunt, dura ſunt carne, difficulter coquuntur, ſed copioſum corpori alimentum ſubminiſtrant. 6. *Litorales*, quia eluvie maris cibantur, improbari poſſunt: & quia à ſole illuſtrata loca incolunt, & jugi exercitatione, quicquid excrementitium ex pabulo colligitur, diſſipatur, pelagiis anteponendi ſunt. 7. *Saxatiles*, ἀτρεμίζοντες, qui nec locum, nec cibum mutant, ſunt εὔφθαρτοι, εὔχυλοι, σμηκτικοὶ, κοῦφοὶ, ὀλιγοτρόφοι, concoctu faciles (nonnulli veterum Chyloſin per putrefactionem fieri putarunt) boni ſucci, abſtergentes, leves & parùm nutrientes: qui πλανῆται *errones* vocantur, propter motum aſſiduum & fluctuum verbera, carnem duriorem acquirunt. 8. *Foſſiles* duram nec jucundam carnem habent, tam pravos & exitiales aliquando fuiſſe, ut omnes, qui illos ederant, perierint, Seneca author eſt. 9. Ἀμφίβιοι, qui partim in terra partim in aquis degunt, propter cibi & motus varietatem ad facultatis tutelam vix probantur. 10. Piſces ejuſdem generis & ſpeciei differentiam bonitatis & malitiæ, pro ſalubritate & inſalubritate loci, in quo vivunt, obtinent. Meliores nonnulli in Oceano, quàm mediterraneo; & contra. II. *A ſubſtantia*, ratione cujus piſces ſunt, 1. *Carnis duræ*, qui improbantur, maximè ſi eadem lenta quoque fuerit. 2. *Mollis*, quæ præſtantiſſimi, ſi teneram ſimul & friabilem obtinere. 3. *Mediæ naturæ*, qui friabilem carnem habent; ſed non mollem; quales ſunt Mulli. III. *Ratione Ætatis*, cujus reſpectu nota, 1. *Parvos*, ſi duriore ſunt carne, improbari; ſed & molliores, quod mucoſam habeant, rejici. 2. *Senes*, multum carnis per ætatem amittere. 3. *Mediam ætatem*, quod nec mucoſa ſit, nec ſucco deſtituatur, probari. IV. *Ratione Cibi*, ratione cujus 1. *Sarcophagi*, duriore, ſiccioreque ſunt carne. 2. *Qui muco veſcuntur*, glutinoſæ ſunt ſubſtantiæ. 3. *Qui radices & herbas depaſcuntur*, friabili mollique carne prædīti ſunt, &c. Sed de his vide nos in libris de Piſcibus.

II. Ex

II. Ex *Partibus piscium*, quæ in cibos veniunt, præcipua eſt *caro*. Ratione hujus itaque, 1. *Aſellus* etſi recens friabilis, tener, loci ſucci, & facilis coctionis ſit; tamen exſiccatus, craſſum & difficilis coctionis alimentum, & quod non niſi à valentiore ventriculo vinci poteſt, ſuppeditat. 2. *Solea*, *Paſſer* & *Rhombus*, recentes, candidum & bonum ac copioſum nutrimentum ſuppeditantem, quodque non facile corrumpitur, habent. Siccati duriores ſunt. 3. *Salmonis* caro tenera eſt, palato gratiſſima, facilè coquitur, & bonum ſuccum præbet, recentem intelligo. 4. *Trocta* inter piſces, qui in dulcibus aquis progignuntur, ſunt optimi, facilis coctionis, multi, boni, ac tenuis ſucci: majores pinguedine & viſciditate improbantur. Palmam referunt, quæ carnem rubram, & plures maculas rubras habent. 5. *Funduli*, ſunt ſalubris alimenti, boni ſaporis, concoctu faciles, nec diu in ſtomacho morantur. 6. *Gobitides* fundulis ſunt affines. 7. *Lucius minor* inprimis carnem habet friabilem, haud difficulter concoquitur, & facilè diſtribuitur: ſecundum alios eſt duræ carnis. Fluviatilis lacuſtri potior eſt. 8. *Perca* marina, eſt ſecundum Diphilum tenera, minimè viroſa, coctu facilis; fluviatilis, friabilem quidem carnem non habet, haud tamen difficulter coquitur, nec mali ſucci eſt; alii imbecillum alimentum, & quod facilè diſſipetur, præbere ajunt. 9. *Cyprinus* ſeu *Carpa*, carnes humidiores, aqueo potius, quàm tenaci humore dilutas poſſidet, ſuccumque non parvum excrementitium habet. Laudatur maximè qui in rapidis & puris aquis vivit. Non debet variis cibis miſceri. 10. *Barbis* caro candidiſſima eſt, facilis coctionis & diſtributionis, alimentique & ſucci non mali. 11. *Lampetra* glutinoſa eſt: ſed ſi benè condiatur, gratum & ſapidum alimentum præbet. In vino quidam ſuffocari volunt eam.

12. *An-*

12. *Anguilla* carnem habet mollem & dulcem, ſed glutinoſam, pinguedine & humiditate multâ ſcatentem: quidam quippiam intus anguillæ ineſſe dicunt, quod non exemtum, viſceribus peſtem adferat. Inflammationem pulmonis inferre certum. Veteres tamen tanti habuere, ut cœnarum Helenam appellarent. 13. *Tincam*, Auſonius vulgi ſolatium dixit. Tantæ creditur pravitatis, ut ejus eſus febres inducat. 14. *Halec* carnem habet albam & friabilem, boni ſaporis, non difficilis coctionis, ſucci boni. Salitus vel fumo induratus, à ſeipſo degenerat. 15. *Acipenſeri*, ſeu ſturioni caro eſt dura, pinguis glutinoſa. Non malum præbet ſuccum, niſi quid difficulter coquatur: juniores ſunt gratiores, & multum alimenti præbent.

III. *Reliqua Piſcium membra* ſunt. 1. *Caput*, quod in quibuſdam edule eſt. Mullus olim non niſi propter caput & jecur emebatur. Hodiè Salmonis, Umbrinæ, & Carpionis in deliciis eſt. Carnium Lupi piſcis tres olim lautiſſima. 2. *Lingua*, quæ in Delphino tenera & pinguis; in Cyprino ſi aſſetur prædulcis, & Venerem exſtimulat. 3. *Oculi*, qui in Salmone ſunt teneri & adipoſi. 4. *Barbæ*, quas plenis fabatariis, & diſcis Heliogabalus pro Naſturtiis, Apiaſtris, & fœno græco exhibuit. 5. *Clidium*, ſeu ea pars, quæ pectus à cervice diſterminat. Utraque pars ſalita *Omotarichum* dicitur, & ori gratum, ægreque vitiari Xenocrates prodidit. 6. *Hepar*, quod in Aſellis cæterorum piſcium jecinoribus anteponitur. Siluri adeò dulce eſt, ut nauſeam pariat. Lupi aſſatum & ſucco mali aurantii conditum, hepati anſerino non cedit. In Muſtelarum fluviatilium jecinora, reditus principatus aliquando inſumti ſunt. 7. *Latera*, quæ in Acipenſere & Muræna laudantur. 8. *Viſcera*, ſine quibus Scarus eſt inſipidus, quæque in Delphino ſapore & violæ odore delectant.

C ctant.

ctant. 9. *Venter*, qui in Husone carnem porcinam sapore refert. Ex Thynnorum ventre, circumciso abdomine umbilicos enucleando, & sale, aceto, & fœniculo inclusos cadulis condiendo, quidam obsonii genus commentus est. 10. *Lactes*, qui in Lucio, Husone, & Murænis commendantur. 11. *Abdomen*, quod in Thynnis pinguius & sapidius Hicesius prodidit. 12. *Intestina*, quæ in Salmone, Asello, Congro,& Lucio laudantur. 13. *Ilia*, quæ in Rhombis Horatius l. 2. s. 8. deprædicat. 14. *Lumbi*, quorum in Sphyræna seu Sudi Antiphanes inter lautissima obsonia meminit. 15. *Cauda*, quæ in Lucio, Thynno exposcitur. Vulgari proverbio, Cyprini caput, Scordulæ pars media, Lucii cauda à cupediarum peritis petitur. 16. *Cutis*, quæ in Tinca à mulieribus Gallicanis carni longè præfertur. 17. *Ova*, quæ ex Percis craticulâ tosta; ex Cyprinis elixa, & frixa; ex Lupo, Salmone, Husone, Marde condita; τάριχα expetebantur. *Barborum* intolerabilia tormina excitant, Luciorum ventrem distendunt. Et tantum de Piscibus.

IV. Inter EXSANGUIA, *Ostreas* duntaxat, *Cochleas* & *Cancros* reponam. I. *Ostrea* salso, quem præ se ferunt succo ventrem ad dejectionem irritant, appetitum excitant, Venerem stimulant, minùs nutriunt,& aliquid difficultatis in ventriculo pariunt. II. *Cochleæ terrestres* seu Limaces, carnis sunt duræ, & contumaces concoqui: at si perficiantur, perplenè nutriunt, si crebrius mensis adhibeantur. Crassum & atrum sanguinem gignunt. Quod hecticis prodesse dicuntur, in carnium jure est, & in parte saltem posteriore, quàm Aristoteles μήκωνα, hoc est, papaver nominat. Inest huic aliquid glutinosum, caseosæ substantiæ paullò magis duratæ simile, facilè dissolubile, dentibus statim cedens, tenerum, quod non difficulter coquitur, & valdè nutrit.

trit. Laudantur minus albæ, & quæ in vinetis & fructicetis inveniuntur. III. *Cancri* qui cauda carent, & gammari ac Astaci, qui caudam habent, qui nostris regionibus familiares sunt, non multum inter se differunt. Difficilis sunt coctionis; victi, validè nutriunt, sed crassum succum gignunt. De *Reptilibus* & aliis, quæ apud quasdam gentes in usu, tacemus.

PUNCTUM III.

De Condimentis, Pane, & Cibi sumendi tempore.

T*Ertium quòd circa cibos explicandum venit, sunt* CONDIMENTA, ἡδύσματα, καὶ ἀρτύματα, quorum & Differentia & Materia seu Genera enarranda sunt. I. *Differentia Condimentorum* quod attinet, sunt illa, vel 1. *Simplicia*, quæ ex unius rei admistione exsurgunt: vel *Composita*, quæ ex duabus aut pluribus. *Illa* sunt Calefacientia, frigefacientia, Temperata, Acria, quæ Aromatica, Amara, Salsa, Acerba, Acida, Dulcia, Pinguia. Hæc fortè plura. *Intinctus*, nempe, *Embammata*, *Saccharata*, *Salviata*, *Alliata*, *Cepata*, *Oxypora*, *Acetaria*: ut taceam, *Tyrotarichos*, *Tuceta*, *Tomacula*, *Succidia*, *Capnistas*, *carnes*, *jura atra*, *pulmenta*, *vitulos*, *porcellosque Trajanos*, *pernas*, *minutalia*, *ventres faliscos*, *apexabones*, & alia νογαλεύματα, de quibus consulantur Apicius & Athenæus.

II. *Materia Condimentorum*, sunt *Fossilia*, *Plantæ* ipsæ, *Plantarum succi*, & *Mel*. *Ex Fossilibus* est *Sal*, qui viscosa cibaria attenuat, insipidis saporem conciliat, humida exsiccat, graveolentiam fœtidorum tollit. Optimus est candidus, pellucidus, crystalli instar, densus, inodorus, quique æqualem & cum quadam suavitate acrimoniam obtinet. Dicitur si Mauris fides est, oculos hebetare, genituram absumere, & scabiem excitare. II. *Ex Plantis est*.

 1. *Pi-*

1. *Piper*, nigrum inprimis,quod concoctionem præclarè adjuvat, & naturis pituitosis mirè confert. Optimum graviſſimum, plenum, nigrum, ſine rugis. 2. *Zingiber*, cujus calor diutius quàm piperis perdurare creditur, ſtomachi cruditates compeſcit, & Venerem excitat. 3. *Cariophylli*, quibus bubulæ linguæ, vaccarum ubera, *&c.* transfiguntur. Calefaciunt cum quadam adſtrictione, & graveolentiam animæ infringunt. 4. *Cinnamomum*, quo juſcula cereviſiaria frigida, & aquarum vitia caſtigantur. Calefacit ventriculum cum adſtrictione quadam. 5. *Cardamomum*, quod guſtatu eſt acre & amarum. 6. *Nux myriſtica*, quæ ad hos pariter uſus, ut ſuperiora uſurpatur. 7. *Crocus*, qui ciborum coctionem juvat, bonum colorem parit, hepatis oppilationem aperit, & narcotica vi præditus eſt. 8. *Sambucus*, cujus prima germina aceto condiuntur, & alvum commovent. 9. *Cappares*, qui Sale conditi cum oleo vel oxymelite appetentiam excitant, pituitam in ventre contentam dejiciunt, & lienis obſtructiones levant. De *Naſturtio*, *Cepis*, *Aliis*, &c. vide ſupra. III. Ex *Plantarum ſuccis* eſt, 1. *Saccharum*, quod acria lenit, acida retundit, ſalſa ſuaviora reddit, auſteritatem vincit, acerba miteſcere docet, inſipidis ſenſum tribuit, ſed ſimul in calidioribus bilem producit; dentibus verò nigredinem, rubiginem, & mobilitatem adfert. 2. *Oleum*, quod ſi ex olivis benè maturis expreſſum fuerit, conveniens naturæ noſtræ alimentum ſuppeditat: & aliorum alimentorum malitiam, herbarumque cruditatem emendare & corrigere poteſt. Alvum etiam mollit & laxat, omnem aſperitatem tollit, ruptis & fractis auxiliatur, & dolorem mulcet. 3. *Succi uvarum acerbarum*, *Citriorum*, *malorum agreſtium*, quibus Galli & Itali utuntur. Refrigerant, adſtringunt, & malaciæ muliebri conferunt. Huc pertinet *Acetum*, quod

quod ſummè refrigerat, & penetrat. Acrementum ejus pane toſto, vino, uvis paſſis, ſambuci floribus, roſis, ſaccharo, & ſimilibus infringitur. Melancholicis & feminis uteri morbos reformidantibus, noxium eſt. IV. *Mellis* natura calidior eſt, illud quod albicat, & ſanis videtur commodum ſi exceperis. Facilè in bilem tranſit, ideò nec calidioribus naturis nec calidioribus partibus commodum, aliàs detergendi & putredini reſiſtendi vim habet. Paratur ex eo Medo.

IV. *Quarto* loco poſuimus PANEM, cujus, ratione materiæ & præparationis, variæ ſunt Differentiæ.

I. *Ratione Materiæ* I. *Neceſſariæ* eſt 1. *Siligineus*, qui ex flore farinæ conficitur, quique potiſſimum corpori tribuit alimentum. 2. *Similaceus*, qui ex Similagine, quæ poſt florem eſt purior farinæ pars, fit, & ſuperiori quàm proximè accedit. 3. *Cibarius*, qui ex polline, quæ pars furfuris minus impura & craſſa, coquitur, & minus quidem alit, ſed magis ob admiſtos furfures per ventrem deſcendit. 4. *Furfuraceus*, qui minimè omnium nutrit, ſed maximè per alvum ſecedit. 5. *Domeſticus*, ſeu αὐτόπυρος, ſatis optimè nutrit, citoque alvum petit. 6. *Hordeaceus*, qui ſi ex hordeo præſtantiſſimo conficitur, minus à triticeo abeſt; ſi ex laxo & levi, furfuraceo reſpondet. 7. *Secalinus*, qui ſi ater & ponderoſus, gravitatem infert, mali eſt ſucci & craſſi, in renibus calculos generat. II. *Condimentariæ* eſt 1. *Fermentatus*, qui levior & diſtributioni melior, quam azymus. 2. *Azymus*, qui è contra ſe habet. 3. *Acrizymus*, qui quoque eſt δυσπεπτος, & ventriculum gravat. 4. *Salitus*, qui levior non ſalito. 5. *Non ſalitus*, qui generandis obſtructionibus aptus eſt. *Crocatum*, *Ovatum*, *Butyratum*, *Caſeatum*, *Saccharatum* non attingo. Huc pertinent *partes* ipſius

ipſius panis. 1. *Medulla*, de qua ſumendum eſt, quod hic de pane dicitur. 2. *Hetta*, *ſeu Cruſta ſuperior*, quæ humiditates abſorbet, & calorem acuit; ſi verò eſt retorrida, humorem aduſtum & atrabiliarium generat. 3. *Cruſta inferior*, quæ ſuo nomine caret, & cui eadem competunt.

II. *Ratione præparationis* panis eſt 1. *Sapidus*, in quo fermentum & ſal benè miſta ſunt. 2. *Inſipidus*, qui ſe in contrarium habet. 3. *Benè ſubactus*, qui nec nimium, nec parum, plurimùm, moderatè tamen, ſubagitatus eſt. 4. *Male ſuctactus*, qui obſtruit, inflat, onerat. 5. *Clibanites*, qui quia per totum ſeipſum coctus eſt, omnium optimus eſt. 6. *Furnarius*, quibuſdam Clibanites, qui in teſtis ſeu furnis portatilibus coquitur; & quia in profundo non ſimiliter aſſatur, præcedente paullò eſt deterior. 7. *Ipnites*, ſeu in majore ſummo toſtus, qui vel ſuper craticulam vel pavimentum, aut cineres calidos torrentur, quia exuſta ſuperficie partes intimæ crudæ relinquuntur, parvus eſt. 8. *Subcineritius*, qui cineribus obruitur, & cui cineres pravitatem aliquam adſpergunt. 9. *Bis-coctus*, qui deſiccat, & ſi ſiligineus eſt, minimum excrementi relinquit. 10. *Recens*, qui *ſi calidus*, ſiticuloſus eſt, flatuſque & ſuffocationes parit; *ſi frigidus*, ſalubriter eſitatur; *ſi viduanus* ant *triduanus*, præ ſiccitate ægrè concoquitur. 11. *Vetus*, qui durus & mucidus, humorem melancholicum generat; & alvum adſtringit. 12. *Magnus*, qui, quia ignis ejus humidum non excoxit, gravitatem ventriculo adfert, & flatus excitat. 13. *Parvus*, qui, quia cruſtam juſto majorem undique obducit, ſanguinis aſſati materiæ, & ſiccitatis cauſa eſt. 14. *Mediocris*, qui magis laudatur. 15. *Spongioſus* & *lævis*, qui leviter alit, & obſtructiones in viſceribus minimè creat. 16. *Solidus* & gravis, qui ſuperiore deterior. 17. *Optimus* itaque eſt Siligineus, qui ex tritico maturo, non admodum recenti, ſolo pingui enato, tineis, pulvere, lolii ſemine, nigella aut pruina minimè vitiato, non imbre madido, aut ex aſſervatione fœtido conficitur, benè periteritur, fermentatur, ſalitus coquitur.

V. *Quintus locus* TEMPORI CIBI SUMENDI datus eſt, quod etiam pro ratione Nationum variat. Ebræi videntur bis in die ſumſiſſe. Apud Græcos jam dudum ab Homeri tempore edendi tempora diſtincta fuere in ἄριστον καὶ δεῖπνον, ſeu prandium & δόρπον ſeu cœnam; ſequentes habuere ἀκράτισμα, ἄριστον ſeu δορπηστόν, ἑσπέρισμα, ſeu δείλινον, δεῖπνον, & quintum tempus, cujus epulæ κῶμοι, & ἐπιδορπίσματα dicebantur. Romani habuere jentaculum, prandium, merendam, cœnam, & comeſſationem. Noſtrum tempus à Romanorum conſuetudine non recedit: plurimi tamen mortalium prandio duntaxat, & cœnâ contenti vivunt. Et tantum de cibis ſufficiat. Plura qui voluerit, adeat poſt *Galenum* de Alimentorum facultatibus. *Morellum* in Scholam Salernitanam *Bruyerinum* de Re Cibaria, *Iulium Alexandrinum* de Salubr. & *Vlyſſem Aldrovandrum* de Animalibus.

ARTICULUS III.

De Potu.

POtus *eſt res non naturalis humidam corporis humani ſubſtantiam inſtaurans, & ſitim ſedans.*

Duo circa eum obſervanda. *Neceſſitas ad ſanitatem, & Genera.*

I. *Neceſſarium ad ſanitatem potum eſſe*, vel exinde patet, quod potus humidam corporis ſubſtantiam, quæ indies abſumitur, inſtauret, ſitim naturalem ſedet, humidum pingue craſſumque per anguſtos meatus deferat, ciborum in ventriculo miſturam,

ram, cocturam, & fusionem faciat, & pinguis illius alendo corpori humano destinati inflammationem prohibeat.

II. *Genera potus* sunt, 1. *Aqua.* 2. *Vinum.* 3. *Cerevisia.* 4. *Mulsa.* 5. *Liquores* quidam è pomis, pyris & similibus parati.

I. Circa *Aquam* duo obveniunt, *Differentiæ* nempe, & *Correctio*. I. *Differentiarum* respectu, Aqua est 1. *Pluvialis* seu cœlestis, quæ si procellosa & nimbosa, damnatur; si cum tonitru descendit seu temporaria, levissima est & tenuissima, quod sol subtilissimum sorbeat atque trahat; impura tamen, & putredini obnoxia, quia varii vapores per calorem sublati, pluviæ permiscentur. 2. *Nivalis* & *glacialis*, quæ quia pars tenuissima, & levissima difflatur & evaporat, crassa, ventriculum lædit, & graves articulorum nervorum viscerumque morbos excitat. 3. In *Cisternis collecta*, quæ multum limi de se dat, pigra est, calcis virosum saporem odoremque sæpè repræsentat, & animalcula quædam interdum concipit. *Putealis*, quæ, cum supra terram non attollatur, crassa est, & diu in visceribus hæret. *Nota* vero, *Dulcem* in argillosa terra, *frigidiorem* in topho, *exilem* & limosam in sabuloso. *Optimam* speique certissimam in saxis rubris, *boni saporis* in glarea, *rigentem* ad radicem montium, in saxosis & silice, *laudatissimam*, quæ hyeme calet, æstate alget. 4. *Fontana*, quæ si è *petra* exit, & versus Septemtriones fluit, adversumque solem habet, inutilis est: si ad *emersum solis* æstivum, salutaris est: si *in planis* jacet, quia sol tenuissimum educit, & terrenum reliquit, minus salubris: si *per plumbeas fistulas* decurrit, noxia; si *per arenam ac lapillos*, nihilque limi secum trahit, laudata. 5. *Fluvialis*, quæ maxima parte, quod è pluribus fontibus confluvio oriatur, & à nivibus in montibus solutis, & pluviis augeatur, mixta est. Cruditatem ejus solis radii, dum per multa spacia terrarum decurrit, corrigunt. Ipsa pro varietate fluminum, & terrarum per quas fluunt, variat. 6. *Lacustris seu stagnans, & Palustris*, quæ pessima est. Est enim crassa, & cruda, sæpe pestilens. Ventriculum offendit, viscera obstruit; humores corrumpit, sæpe putridarum febrium causa est. 7. *Optima*, quæ pellucida, saporis & odoris alieni expers, citò refrigeratur, citò incalescit, levis est, & in qua carnes & fructus citius elixantur. II. *Correctio aquarum*, coctione perficitur, quâ non solum cruditas & frigiditas emendatur, sed & terrestres & vitiosæ partes separantur, quæ postea calore evanescente subsident. Vide de hac materia *Pamphilum Herilacum*, de Aquæ & vini qualitatibus.

II. *Vini aliquot sunt Differentiæ.* I. *Ratione loci natalis*, est 1. *Falernum*, quod præstantissimi succi. 2. *Creticum seu Malvasium*, ventriculi frigidi levamentum, quod colicos dolores pellit. 3. *Gallicum.* 4. *Rhenanum*, quod tenue, cordi roborando, viribusque instaurandis aptissimum. 5. *Hungaricum.* 6. *Hispanicum*, &c. II. *Ratione substantiæ*, est 1. *Tenue*, quod facilè penetrat, vires subitò reficit, meatus aperit, sudores & urinas movet, sed paucioris est alimenti. Tale est inprimis aquosum. hinc fulvum & flavum. 2. *Crassum*, quale est nigrum, rubrum, dulce & austerum, quod plus nutrit; sed diutius in partibus hæret, eas magis calefacit, & siccat, aliquando & obstructiones generat. II. *Ratione coloris* est 1. *Album*, quod minus quàm fulvum & flavum calefacit, si præter colorem substantiæ etiam tenuitatem habeat. 2. *Fulvum*, quod albo proximum, & si simul tenue, optimum. 3. *Rubrum*, quod moderatè calefacit, sanguinem bonum generat, nec caput tentat: si crassum simul est, lienis & epatis obstructiones approperat. 4. *Helvolum*, quod earundem ferè est virium. 5. *Nigrum*,

grum, quod craſſioris eſt ſubſtantiæ, plerumque dulce, maximè nutriens, & ſanguinem craſſum generans. Dum in viſceribus diutius hæret, viſcerum obſtructiones parit, & caput replet. III. *Ratione ſaporis eſt* 1. *Dulce*, quod benè nutrit, palato, viſceribus, pulmoni & faucibus eſt gratum, nec caput tentat: at quia craſſum, obſtructiones gignit, & facilè in bilem mutatur. 2. *Auſterum*, quod debiliorem calorem habet, in ventre diutius moratur, & ad vias urinarias penetrat, fluxionibus eſt commodum; ſed quia ſputum detinet, in morbis thoracis adhiberi non debet. 3. *Medium*, quod optimum. IV. *Ratione odoris* eſt 1. *Fragrans*, quod vel ipſo odore vires collapſas reficit, ſpiritus auget, omnes facultates roborat. Senibus eſt utile, niſi quod caput repleat, & nervos feriat. 2. *Inodorum*, quod nec à ventriculo tam avidè arripitur, nec tam aptam augendis ſpiritibus malè materiam præbet. 3. *Alieni odoris*, quod noxium eſt. V. *Ratione Ætatis* eſt 1. *Muſtum*, quod flatulentia ſua colicam gignit, & urinæ excretionem impedit. 2. *Novum*, quod muſteâ adhuc dulcedine blanditur, excrementoſum eſt, non facilè in corpus diſtribuitur, & fluctuationes in corpore paret. 3. *Vetuſtum*, quod nervos ferit, & caput tentat. 4. *Medium*, cujus uſus ad omnia commodior. In hoc tamen magna varietas. Alia ætatem ferunt, alia vires citius amittunt. III. *Cerevisia*, apud Septentrionales, ubi minor vini proventus in uſu eſt. Paratur ex tritico, hordeo, ſecale, avena, vel ſeparatim ſumtis, vel miſtis; & conditur lupulo. *Differentias* quoque habet varias. I. *A materia* eſt 1. *Triticea*, quæ plus hordeaceâ nutrit, calefacit, & humectat; ſed ſuccum viſcidiorem generat, obſtructiones parit, urinam conciet, ſed alvum laxat. 2. *Hordeacea*, quæ quidem propter hordeum minus calefacit; ſed quia plus lupuli ſortitur, non parvam calefaciendi vim acquirit, ſuccum præbet tenuiorem, & magis eſt diuretica. 3. *Avenacea*, quæ ejuſdem eſt cujus avena qualitatis. 4. *Secalina*, quæ validè nutrit; ſed obſtructiones parit, & urinam remoratur. Huc pertinent *Differentiæ ab Aquis*, pluvia nempe ſtagnante, fluviali, puteali, *&c.* ſumtæ, quæ quoque facultates & vires cereviſiarum variant. II. *Ab Ætate* eſt 1. *Recens* quæ inſalubris eſt, inprimis ſi turbida: meatus enim obſtruit, & calculoſis noxia eſt. 2. *Defæcata*, quæ ſalubrior. III. *A Locis* eſt 1. *Polonica*, quæ plerumque ex tritico fit, benè nutrit, & moderate calefacit. 2. *Dantiſcana*, quæ eſt Syrupi inſtar, aſſuetos optimè nutrit, in non aſſuetis ſitim excitat. 3. *Hamburgenſis*, quæ plerumque ex tritico conficitur, eſt boni ſaporis, vividum colorem conciliat, urinam pellit, ſi nimium bibatur, ruborem faciei excitat. 4. *Lubecenſis*, quæ nimis fortis, caput gravat, & ſanitati officit. 5. *Goſlarienſis*, quæ primo guſtu dulcis videtur, mox vinoſum ſaporem linguæ imprimit. Conducit ſanitati. 6. *Embecenſis*, quæ ſubtilis eſt, clara, & penetrans, primò amariuſcula, mox acris, pellit urinam & bilem: ideò in ictero & febribus laudatur. 7. *Brunſvicenſis*, quam *Mumam* vocant, non multum ab Embecenſi abludit; niſi quòd ſit craſſior, & flatulenta. 8. *Roſtochienſis*, quæ ſitim ſedat, urinam pellit, & parum nutrit, æſtate benè bibitur. 9. *Serveſtana*, quæ diu in hypochondriis hæret, & quandoque ardorem urinæ excitat. 10. *Neoburgenſis* in Thuringia, quæ benè excoquitur, & nutrit; nimium ſi bibatur, caliginem oculis inducit: quidam à nimio ejus potu, cæci evaſere. 11. *Erfurtenſis*, quæ ſanitati maximè conducit. 12. *Torgavienſis*, quæ laudabilem ſanguinem generat, & aromatico ſapore principalia membra roborat. 13. *Wittenbergenſis*, quæ earundem eſt cum Rhe-

Rhenana malè excocta virium. 14. *Rauschenburgensis* in Hassia, quæ contra calculum laudatur. 15. *Paderbornensis*, quæ crassum sanguinem generat. 16. *Brabantica*, *Geldrica*, *Zutphanica*, quæ scorbutum producunt. 17. *Flandrica*, quæ laudabilissima, inprimis duplex. 18. *Anglica*, quæ bibentes pingues reddit. 19. *Rhenana*, quæ plerumque vilis & noxia. 20. *Coloniensis*, quæ Brabanticam superat. Taceo *Differentias à vasis* sumtas, quæ quoque facultates mutant. Servantur aliquando in picatis, aliquando non picatis vasis. *Mulsum* seu *Hydromel*, plerumque plus quàm vinum calefacit, præsertim, si aromata addantur. Facilè verò in bilem ob mel abit.

CAPUT II.

De Rebus non naturalibus, quæ geruntur.

RES *non naturales quæ geruntur, sunt Affectus animi*, *Motus & quies corporis*, *somnus & vigiliæ*, *magna ad sanitatem seu conservandam, seu violandam momenta. De Affectibus animi*, & eorum actione in corpus, hæc ex præcipuis occurrunt. 1. *Moderatos* sanitatem conservare, nec quicquam in corpore mutare. 2. *Excessum passos*, sæpè corpus de statu naturali dejicere, aliquando & mortem repentinam inferre. 3. *Affectus bonos* si spectes, 1. *Amor* si excedit, quia Spiritus in corde, rem amatam ad se attrahere gestiente vehementer accendit, ut eos rei amatæ obviam mittat, sæpe palpitationem, aliquando insaniam, syncopen, &c. excitat. 2. *Lætitia*, si *moderata* est, cor & spiritus vitales recreat; si *repentina* & nimia, Spiritus, quos in ea cor ad membra exteriora, propter nimiam sui dilationem effundit, ita dissipat, ut sæpè mortem inferat. 4. *In Affectibus malis* 1. *Tristitia* sensim & paulatim Spiritus dissolvit, corpus

pus refrigerat & siccat, concoctionem vitiat, vigilias inducit, & morbos melancholicos generat. 2. *Metus*, vires propter subitum caloris Spiritum & sanguinis ad exteriora recursum, resolvit, pulsum parvum cum extremorum refrigeratione inducit, & aliquando subitæ etiam in juvenibus caniciei causa fuit. 3. *Ira*, in qua Spiritus & sanguis quasi in corde effervescunt, & cum impetu ab interioribus ad exteriora moventur; Spiritus & humores agitat, corpus universum calefacit, febresque generat. Sæpe iratos, tremores artuum, & cordis palpitationes, invadunt. Mulieres verò in periculum abortus incidunt. Mortem, quia Spiritus in ea libere & cum impetu feruntur, vix cuiquam intulit; si factum, aliquem affectum naturalem accessisse, necesse est.

II. *Motum* ad sanitatem esse necessarium, exinde patet, quod calorem nativum augendo, nutritionem promoveat; Spiritus movendo & agitando, vapores & excrementa discutiat; soliditatem membrorum & duritiem ex mutua attritione partibus conciliando, δυσπάθειαν quandam corpori inducat. Pro ratione verò *Differentiarum* diversimodè in corpus humanum agit. *Optimus*, omnes partes æqualiter exercet. Huic *proximus*, quo omnes sed non æqualiter moventur; *lævissimus*, qui unam exercet. I. *Nimius*, Spiritus & solidas partes exhaurit, totum corpus refrigerat, musculorum, nervorum, & ligamentorum robur dissolvit, & lumini oculorum obest. II. *Celer*, corpus densat & attenuat. III. *Tardus*, carnem rarefacit & auget. IV. *Vehemens*, corpus durum, vegetum, sed simul gracile reddit. V. *Continuatus & æquabilis*, quia ab eo tanquam multo membra refranguntur, magis delassat. VI. *Inæquabilis*, quia quiete interciditur minus. VII. *Intercisus ac ordinatus*, minorem defatigationem, cum interruptio quietem, quies lassitudinis minus inducat, parit.

VIII.

VIII. *In calidis locis* magis exurere, in humidis humectare, quod corpora exercitatione rarefacta facillimè ad imbibendas aëris & locorum qualitates disponantur, certum est. IX. *Ex Motibus à se factis*, 1. *Saltus sine intermissione*, calorem nativum excitat, sed caput concussione & pectori compressione dum dorsum flectitur, nocet. *Versus altum*, coxas juvat, pectori noxius; *versus inferiora*, caput à superfluitatibus emundat, & crura corroborat. *Cum exsilitione*, diuturnis capitis morbis accommodatur, & materiam ad superiora tendentem ad inferiora deducit. 2. *Cursus*, si est *vehemens*, obesis & humidis corporibus prodest, sed capite quoquomodo dolentibus nocet. Si *moderatus*, corpora perbellè calefacit, appetitum excitat, & licet primum defluxiones moveat, eas tamen postea tractu temporis cohibet. *Longus anterior*, si sensim fit, carnem diffundit; sed corpora crassiora reddit. *Retro* si placidus est, capiti oculis, stomacho, lumbis, accommodatus est; *Circularis*, carnem & ventrem distendit, & caput valdè offendit. *Per acclivia*, thoraci & cruribus inimicus est. *Per declivia*, caput vehementer afficit, viscera quassat, coxas debiles perturbat, *per plana*, omnia superius dicta præstat. *Tecto corpore*, sudorem movendo humectat, & carnem calefacit, sed corpora decoloratiora, quod Spiritus sincerus, allabens ipsa non depurget, facit. *Nudo* magnam sudorum copiam elicit, per occultos halitus humores evocat, corporaque magis adurit. 3. *Discinctus*, propter vehementiores in longius discum projiciendo obnixus, vehementia motus, & musculorum intentione, artus magis solidescunt, & ab excrementis purgantur, sed renibus aut thorace malè affectis vitandus est. 4. *Iaculatio*, boni habitus acquisitioni inservit; ideò Æsculapius & Apollo magistri jaculandi esse putantur. 5. *Deambulatio, mediocris, contenta* tamen, corpora pura reddit,

dit, defluxionibus & mensium suppressionibus auxiliatur. *Velox*, magnopere calefacit, & magnitudinem carnis tollit. *Tarda*, senibus imbecillioribus commoda est: quia corpora immodicis laboribus exsucta emollit, meatusque corporis laxando purgat. *Nimia*, corporis tremorem debellat, flatus discutit, & capita debilia magnopere perturbat. *Multa*, capite & thorace affectis, & quibus partes infernæ non nutriuntur, auxiliatur. *Pauca*, iis quibus deambulationibus à cibo opus est, quique gravitatem corporis sentiunt, prodest. *Longa & recta*, capiti prodest, sed nimis humiditates exsugit. *Longa & concitata*, singultui comprimendo prodest. *Brevis*, ex motu & quiete inter reflectendum orta, laborem infert, & continuis reversionibus caput labefactat. *Cum intensione crurum, calcibus incumbendo* instituta, thoraci humido & utero convulso prodest. *Extremis digitis insistens*, lippientibus & alvo suppressis conveniens est. *Per acclivia*, magis, quod corpora quasi onere premantur, fatigat, sudorem movet, & Spiritum cohibet; genibus verò infirmis valdè adversatur. *Per declivia*, à capite ad inferiores partes trahit, sed femora invalida reddit. *Per plana*, ob motus universitatem, corpus labore afficit, ob naturæ quam tenent similitudinem, citius eosdem finiunt. *Per inæqualia* iis qui citò deambulando defatigantur, commodæ sunt. *Per aspera* caput replent. *Per arenas profundas*, maximè ad omnes corporis partes firmandas corroborandasque faciunt. *Loco concluso*, aëre intemperato, vitioso, crasso, & corpus universum replente fruitur. *Sub dio*, si *ad mare*, & siccandi, & crassos humores attenuandi vim habet; si ad *stagna & flumina*, humectat, sed Epilepticis nocet; si in *mediterraneis*, factæ circa mare cedit; si *in rore*, non sine damno humectat; *si in locis vento minus perflatis*, ad evocandum per halitum, & excrementa digerendo facit, & in colicis

licis à frigida causa ortis commendatur; si *sub borea*, tusses excitat, sed sensuum integritatem affert; si *sub Austro*, caput replet, alvum mollit; si *sub Zephyro*, omnium saluberrima est; si *sub Apeliote*, ferit; si *in sole*, capiti humano noxia est, calidum liquefacit, siccum siccius reddit. De illa quæ *sub umbra*, nota 1. Arbores rore suffusas vitari debere, quod colliquatis à rore arborum superficiebus, aspergo noxia corporibus affusa, partes extimas mordeat & discindat. 2. Saluberrimam deambulationem, quæ sub myrto, lauro, & inter benè olentes herbas instituitur. *Cœlo sereno*, levat, per halitum evocat, bonam respirationem conciliat. *Cœlo nebuloso*, gravitatem affert, caput implet. *Matutina*, alvum mollit, segnitiem à somno contractam dissolvit, appetitum excitat, & humidioribus temperamentis, quod humoris transitus exinaniantur, confert. *Vespertina*, hominem ad somnum præparat, inflationes dispergit, & caput debile malè afficit. *Post cibum*, exigua assuetis & illis quibus non sine labore cibus in ventriculi fundum descendit, conveniens est. 6. *Erecta statio*, universim, qui dorso sunt imbecilliori, vel renum inflammatione & ulceribus laborant, noxia est: In specie considerata. *Ante cibum*, ventriculi excrementis inaniendis, & asthmaticis, auxiliatur, urinam provocat, & pedes corroborat, sed vertiginosis, quod fumi caput petant, non convenit. *Post cibum*, si *moderata*, descensui ciborum in ventriculi fundum cooperatur; si *diutina*, vaporum copiam ad superiorem corporis regionem mittit, humorum multitudinem ad inferiora præcipitat, thoracem labefactat, & vesicam, totamque mingendi actionem vitiat. *In umbra*, ex ambulatione in eadem judicanda est, habita pauci & multi ratione. *Sub sole*, magis in æstate deurit quam deambulatio, & in impuro corpore magnum capiti nocumentum affert, &c. X. *Ex Motibus ab alio factis*

ctis est, 1. *Equitatio*, quæ si placida & lenta, lassitudinem magnam parit, hominesque infecundos reddit: *si celer*, nec admodum frequens, equitantes, continuâ genitalium attrectatione, libidinosiores facit, & corpus laboriosè concutit, thoracique maximè adversatur: si *succussante equo* peragitur, caput, collum, dorsum, & nates offendit, sed renum arenulas educit: si *currentibus equis*, nimium calefacit, sensus hebetat, & oculos offendit. 2. *Gestatio*, in genere, in sanis & valetudinariis, calorem naturalem auget, & materiæ multitudinem discutit: in vigilantibus verò, somnium, excrementa quæ à capite ad stomachum delabuntur digerendo, conciliat, &c. In Specie. *Vehiculo* quæ peragitur, si *est mitior*, in capitis affectionibus, & intestinorum fluxionibus prodest, sed Epilepticis, quod motus rotarum vertiginem faciat, obest: si *retroversa fit facie*, visui debili, ejusque obfuscationi magnum juvamentum adfert. Si *vehementior*, in supprimenda carnis multitudine, à Cœlio commendatur. In *Lecticâ*, sanis post cibum in obeundis negotiis commoda, in ægris quoque olim in usu. *Decumbebant* lethargici, nephritici, &c. sic enim materiam expulsioni aptam efficit; *sedebant*, diuturno aliquo & levi morbo impliciti, in integra febrium declinatione consistentes. *In sella*, in naturis frigidis, & quæ manifestè inclinare animadvertuntur, admittitur. Sed de his omnibus consule eruditissimum Mercurialis de Arte Gymnastica opusculum, quod forte recensitum, & aliquot Notulis auctum, in publicum aliquando iterum emittemus. IV. De *Quiete* non est, quod aliquid dicam. Ex Motu quod dici potest, unusquisque colliget.

III. *Somnus* quoque ad sanitatem necessarius est, ut & membra corporis humani lassa refocillentur, & Spiritus quibus anima in perficiendis actionibus utitur, restaurentur. *Moderatus* si est, non tantum eo

vires defatigatæ refocillantur, & Spiritus laboribus diurnis dissipati instaurantur; sed & calor ad interiora revocatur; unde alimentorum, crudorumque humorum in toto corpore coctio feliciter perficitur, totum corpus, & inprimis viscera, suaviter humectantur, calor augetur, & totum corpus validius redditur; curæ tolluntur, ira sedatur, animusque tranquillior evadit; immoderatæ evacuationes, præter sudorem, supprimuntur; senibusque inprimis utilis est somnus. *Immoderatus* contra somnus, spiritus obscurat & torpidos reddit, mentique & memoriæ stuporem quasi conciliat, caloremque crudis humoribus cumulatis & superfluis cohibitis obtundit. Somnus etiam, qui corpore quocunque modo inanito initur, corpus exsiccat, atque extenuat.

IV. *Vigiliæ* etiam vel sunt *Moderatæ*, vel *Immoderatæ*. *Illæ* Spiritus ac sensus excitant & vegetiores reddunt, spiritus & calorem in omnes corporis partes distribuunt, alimenti distributionem adjuvant, excrementorum propulsionem promovent. *Immoderatæ* tamen si sint vigiliæ, spiritus, inprimis animales, absumunt & dissipant, & universum corpus, præcipuè cerebrum, exsiccant, bilem augent, acuunt & inflammant; tandemque calore dissipato morbos frigidos excitant.

CAPUT III.

De Rebus Nonnaturalibus extrinsecus adhibitis.

RES *Nonnaturales extrinsecus adhibitæ sunt, Balneæ, Inunctiones, Frictiones & Vestes.*

I. De *Balneis* observa. I. Non minus alterare, quam aër ipse. Sed pro diversitate temperaturæ, diversimodè, plusque in iis artificii quàm in aëre. II. Non raro & quidem graviter, inprimis insuetos, plethoricos, cacochymicos, catarrhosos, inflammationi & erysipelati obnoxios, lædere. III. Fieri aut ex *liquoribus*, ut aqua dulci, fontibus medicatis, decoctis herbarum, oleo, lacte, vino, &c. aut ex *vapore*, aut ex *solida substantia*, calida nempe, arena, sale, vinaceis. IV. *Vapor aquæ dulcis* calefacit, primo humectat, relaxat; mox liquores concretos liquat, & sudores elicit; tandem, diuturniore mora exsiccat. V. *Aqua dulcis calida*, per se humectat, sed primum adhibita, calefacit; deinde exspirantibus calidis vaporibus, refrigerat, attenuat, & exsiccat: *Aqua tepida*, sive modicè calida calefactos refrigerat, refrigeratos calefacit, simulque relaxat, & mediocri tempore adhibita impinguat, & excrementa sub cute coquit, longiori temporis morâ resolvit & discutit; quare naturis gracilibus calidis, & quibus calor mordax est, mediocri temporis mora, convenit; item melancholicis, hecticis, ac febribus siccis, sitientibus: præterea lassitudines arcet, dolores mitigat, cutaneis affectibus convenit: *Aqua frigida* refrigerat, sed simul meatus constipat, densam duramque cutim efficit, totumque corpus roborat, calorem ad inferiora revocat, unde concoctiones juvat, & bonum præsidium est contra læsiones ab externis causis, si modicè rectâque ratione utamur. Illis qui augentur, & bona victus ratione ac exercitii non utuntur, aut cruditatibus & constipationibus opportuni sunt, & acres vapores gignunt, noxia. VIII. De *Artificialibus balneis* ex ingredientibus judicandum est. IX. *Aquæ ex medicatis fontibus*, pro sua qualitate partes alterant, ut sulphureæ exsiccant, calefaciunt, resolvunt: Nitrosæ exsiccant, abstergunt, &c. Vide de illis *Fallopium, Mercurialem & Baccium*.

II. *Inunctiones* quod spectat, ante & post balneæ istæ olim incisu, ut passim ex Galeno patet. Quia hodiè discere, ideò de illis nil dicam. Vide Galenum 2. de simpl. Medic. facult. c. 2, 4. item 7. Method. medendi

medendi cap. 6. Consule & Mercurialem artis Gymnast. lib. 1. c. 8.

III. *Frictionis* effectus pro differentiarum ratione variat. 1. *Dura*, corpus indurat, cogit, densat. 2. *Mollis* contra, emollit, laxat, solvit. 3. *Media*, mediam rationem obtinet. 4. *Multa*, carnem minuit, dissolvit, & gracilitatem inducit. 5. *Pauca*, eadem eandem quantitate relinquit. 6. *Mediocris*, carnem auget. 7. *Matutina*, optimè post communium superfluitatum excretionem instituitur, resiccatis & lassitudinem sentientibus proficua. 8. *Vespertina*, lassatis, resiccatis, & alimentum non sentientibus commoda est.

IV. *Vestitus* loco aëris ambientis ab Hippocrate l. 6. Epid. l. 8. ponitur: nobis inter extra adhibita referre placuit. Omnis in genere aliquatenus corpus nostrum calefacit, tam prohibendo, ne aër frigidior corpus nostrum attingat; quàm impediendo calidum corporis nostri effluxum, & inducendo proprium ac germanum calorem. Effectus pro ratione *Differentiarum* variat. 1. *Bombycinus*, magis calefacit, cum subtile ac tenerum est, emollit. 2. *Sericeus*, quo magis villosus est, eo potentius calefacit. 3. *Laneus*, multum calefacit & exsiccat. 4. *Pelliceus*, si pilis multis refertus, omnium maximè calidus exsistit. 5 *Coccineus*, & quisquiliatus Spiritus & humores cum quibus analogiam habet, à centro ad circumferentiam evocat, ideò calidior habetur. 6. *Aromatizatus*, cerebro calidiori obest, & cephalalgiam inducit. 7. *Linteus* & *byssinus*, calce dealbatus, mordicat & scabiem excitat. 8. *Cannabinus*, siccior est lineo.

CAPUT

CAPUT IV.

De Rebus Nonnaturalibus, quæ excernuntur, & retinentur.

Res Nonnaturales, quæ excernuntur, & retinentur sunt, tum illæ, quas in nutritione corporis humani, natura, ad restaurandum id quod absumtum est, retinet; tum illæ, quas tanquam inutiles separat, & exercet.

De eis *observandum in genere*. 1. *Excrementa* pro ratione coctionum variari. Sunt quædam *simpliciter talia*, ut Urina, vapor internus. Fuligo, Furfures, Sudor, Medor, Ichor, Lachrymæ, Lemæ, Menstrum, Hæmorrhoides, Sputa, Mucus, Coryza, Styriæ, Aurium sordes, Faces Alvi: Quædam *prolis causa*, ut Lac, semen, sanguis maternus. II. Eadem ad sanitatem necessaria esse, tum quod videamus, inculpatam hanc si commodè excernantur; lædi, si vel retineantur, vel intempestivè ejiciantur.

In *Specie* trium hic inprimis rationem habendam, *Excrementorum* nempe *alvi*, *Vrinæ*, & *Veneris*. 1. *Alvi excrementa* si *sæpius* deponantur, & secum humores vitiosos deferunt, sicque corpus levant, sanitatem firmant: si *frequentius & diutius*, corpus necessario alimento fraudatur, & tabescere incipit, vires dejiciuntur, & non rarò intestina abraduntur. *si non debito tempore*, per putridos vapores, coctionem impediunt, caput debile lædunt, & partibus reliquis molestiam creant. II. *Vrina*, si diutius retineatur, non solum vesicam, partesque vicinas gravat, sed sæpe eandem adeò distendit, ut postea contrahi non possit. Quod si renes serosam humiditatem ad se non traxerint, permista cum sanguine manet, & in totum diffusa corpus, cachexiæ & hydropi causam suppeditat. III. *Semen* intempestivè retentum, corporis

 totius

totius gravitatem inducit; & ſi corrumpatur, graviſſima accidentia, excitat: *Nimium* excretum calorem nativum diſſipat, corpus univerſum debilitat, cruditates cumulat, nervos lædit, paralyſin, & mentis debilitatem inducit.

TITULUS II.

De Methodo tuendæ ſanitatis.

CAPUT I.

De Tuenda ſanitate in genere.

Methodus tuendæ ſanitatis eſt doctrina, præcepta de legitima rerum non naturalium ad ſanitatem conſervandam uſum præſcribens.

Finis itaque erit Sanitatis conſervatio, quæ & intemperiei totius corporis, & ſingularium partium ſimilarium, earumque proprietatis ſpecificæ, & occultarum qualitatum, & in organicarum, conformationis juſtæ, & utrarumque unitatis conſervatione conſiſtit.

Præcepta illa ſunt vel *Generaliſſima*, vel *Generalia*, vel *ſpecialia*.

I. *Generaliſſima* ſunt quaſi communia principia, ad quæ diæta conveniens exigitur, & ſunt ſequentia. I. Quod ſecundum naturam eſt conſervandum eſſe. II. Mediocritatem ſemper eſſe ſequendam. Nam πᾶν τὸ περισσὸν τῇ φύσει πολέμιον, *omne nimium eſt Naturæ inimicum*; quod ſic egregiè expreſſit Phocylides: Μέτρῳ μὲν φαγεῖν καὶ πίειν καὶ μυθολογεύειν πάντων μέτρον ἄριστον, ὑπερβασίη δὲ ἀλεγεινή. III. Mutationes ſubitas eſſe vitandas. Semel enim multum vel repentè vel evacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, aut alio quovis modo corpus movere, periculoſum eſt, ut Hipocr. l. 2. aphor. 51. loquitur. IV. A conſuetis non facilè recedendum. Conſuetudo enim altera natura, & τὰ ἐκ πολλοῦ χρόνου ſυνήθεα καὶ ἢ χείρω τῶν ἀσυνήθων ἧσσον ἐνοχλεῖν εἴωθε· *Conſueta longo tempore etſi deteriora ſint, minus inſuetis moleſta eſſe ſolent*, ut l. 2. aphor. 50. traditur. Quomodo autem Conſuetudo ſit ἐπίκτητος φύσις, *adventitia natura*. & quantum in actiones naturales, vitales, animales, & partes humani corporis poſſit, vide apud Renatum Moreau in ſcholæ Salernitanæ caput 15. p. 215, & Sennertum in Paralipom. p. 48. IV. Exactè ſana corpora ſimilibus fovenda; ab exacto ſanitatis ſtatu recedentia, paulatim & moderatè ad contraria deducenda eſſe. V. Ita occultis proprietatibus ſervandis invigilandum, ne temperies corporis lædatur. VI. Calidum innatum omnium partium, moderatè calidis, & modicè adſtringentibus, ſervandum eſt.

II. *Generalia*, de rebus non-naturalibus præcepta, ſecundum eorundem ſuperiore titulo propoſitam ſeriem, optimè deducemus.

I. *Aër itaque* 1. Eligatur temperatus, purus, non fœtens, liber, tanquam ſalubris eligendus eſt, fugiatur, qui vitioſis halitibus ſcatet. 2. Mutatio calidi in frigidum & contra ſummopere vitetur. 3. Frigidus, accenſo foco, ſuſpenſis peripetaſmatis, hypocauſto excalefacto; Calidus, aquâ gelida de vaſe in vas transfuſa, vel per pavimentum ſparſa, ſtratis per ædes roſis, foliis Nympheæ, ſalicis, viticis, arborum frondibus alteretur. Humidus igne luculento, & ſuffitibus aromaticis; ſiccus, aquarum irrigationibus & herbis humectantibus; Peſtilens ſuffitu lignorum aromaticorum, Turis etiam, corrigitur. 4. Otioſis extra mœnia in aëre libero & campeſtri deambulandum. 5. Manè citra montes, veſperi circa fontes & flumina exſpatiandum; tum quod ibi ver, tum temporis purior ſit & illuſtrior; hic à ſole occidente illuſtretur, & ſincerior reddatur; tum quod manè non admodum æſtuemus propter præceden-

 tem

tem noctem; vesperi per meridianum calorem molestum, refrigerium, ad aquas inveniamus. II. Circa *Cibum* observanda sunt quædam in genere, quædam in specie.

I. *In genere* nota. 1. Eligendos esse cibos maximè temperatos, & naturæ nostræ familiarissimos, ut sunt, panis benè coctus, carnes animalium, & quæ ab animalibus petuntur, pisces, *&c.* Inter Panes optimus est, benè fermentatus, oculatus, plurimum ab artifice subactus, & in clibano mediocriter calido bellè coctus, mediocri sale conditus, & ex optimis granis seu laudatissimo tritico confectus. 2. Utendum & simplici victu, &, quia iste facilè satietatem & nauseam parit, vario; modò hic non sit diversæ substantiæ diversarum qualitatum, sed earundem, ut ab eodem calore & eodem tempore concoqui possit; nec copiâ peccetur. 3. Consuetudinis summam habendam rationem, quâ effectum, ut quidam venena absque noxa assumserint. 3. Paullò pejorem sed suaviorem cibum & potum, meliori, at ingrato præferendum esse. Tales enim ventriculus avidè attrahit, rectè complectitur, & feliciter coquit.

II. *In specie*, habenda est ratio *Quantitatis*, *Electionis*, *Condimentorum*, *Temporis*, & *Ordinis*: de quibus in Diæta mediæ ætatis agemus.

III. De Reliquis nihil ferè in genere occurrit: hoc duntaxat addi potest, cavendum esse, ex Celsi monito, ne in secunda valetudine, adversæ præsidia consumantur; Præstat corpus moderatè quotidiè exercere, ne superfluitates colligantur, quàm purgationibus vel aliis medicamentis uti.

CAPUT II.

De tuenda sanitate, in Specie; & primò de parte εὐεκτικῇ.

ARTICULUS I.

De tuenda Benehabitorum sanitate.

PUNCTUM I.

De tuenda sanitate infantum, puerorum & puberum.

T*Antum de tuenda sanitate in genere: jam videndum quomodo in specie sanitas conservari possit.* Est autem hæc vel *Benehabitorum*, vel *Intemperatorum*.

Benehabiti seu εὐεκτικοὶ, unde hæc pars εὐεκτικὴ dicitur, sunt vel *Infantes* tam nondum nati, quàm in lucem editi; vel *pueri*, vel *puberes*; vel *mediæ ætatis* homines, vel *senes*.

I. *Infantes nondum nati*, bene habebunt, si Prægnans fugerit quædam, fecerit quædam. Ex *Fugiendis* sunt 1. Aër tam humidus & Australis, quàm fœtidus à lucernis exstinctis, castoreo sulphure, & similibus excitatus. 2. Odor & herbarum fortium, rutæ, pulegii, menthæ, & suaveolentium, si suffocationi uterinæ obnoxia est. 3. Adspectus rerum horridarum, & terribilium. 4. Cibi acres, amari, salsi, & qui venarum ora aperiunt: quales sunt, allium, cæpæ, sinapi, petroselinum, *&c.* nec non illi qui flatus excitare possunt; quibus adde absurdos, vel difficulter acquirendos. 5. Motus tum violentus tam corporis quàm animi, primis præsertim mensibus, tum nullus, qui humores colligit. 6. Veneris usus in initio conceptionis, ne uteri conceptione fœtus excutiatur. 7. Balnearum usus, ne uteri ligamenta laxentur. 8. Risus nimius, vel imaginatio.

9. Alvi tarditas, quæ usu jusculorum & mannæ tolli potest. Ex *Faciendis* sunt 1. Aër temperatus, siccus potiùs quàm humidus. 2. Cibus boni succi, & ultimis mensibus copiosus Poma, Cydonia fœtui vigorem conciliare creduntur, sed & ficuum assarum singulis diebus ante cibum usus partu appropinquante commendatur, quod inde secundas facilius separari & extrahi credant. Crocus denique & Cinnamomum ultimâ mensâ probantur. 3. Vini boni vel cerevisiæ claræ moderatus usus. 4. Motus nono mense fortior, ut partes dilatentur. 5. Venus circa idem tempus moderata. 6. Balnea aquæ tepidæ, quæ partes genitales ad partum laxant. 7. Somnus quam vigiliæ potior. 8. Usus fœtum confortantium; inter quæ Balsamus, Embryonis, & Amygdalæ dulces cum malvatico excellunt.

II. *Infantibus recens natis*, secundum septenarium benè providebitur. 1. Si in lucem edito, superfluitates per alvum, exhibito sacchar penidiato, cum oleo amygdalarum dulcium vel melle, ut Epilepsia præcaveatur, deturbentur. Si à Nutrice nisi mater sit debilis, vel morbis obnoxia, vel pravorum morum, caveatur. 3. Si lacte ad biennium vel octodecim menses ita alatur, ut interim aliis cibis assuescat. Commune est apud nos ex farina triticea & lacte pulmentum; quod quia tormina & obstructiones parit, vel ista in clibano benè exsiccanda est; vel cibus ex medulla panis triticei olim jusculo gallinæ substituendus. 4. Si victus primo triennio ad humidum vergat. 5. Si recens natus singulis diebus post tertium mensem ad septimum alternis, à septem ad ablactationem singulis septimanis bis, lavetur. 6. Si sub primi septennii finem, balnei usus sit rarior; nec statim à cibo vel potu, ne crudus in corpus trahatur, fiat. 7. Si vinum ante XXI annum ex Platonis præcepto fugiat. 8. Si quo magis crescit, eo sæpius, sed ita ne vel membrum aliquod distorqueatur, vel intempestivè siccitatem contrahat, exerceatur. 9. Si dum crescit, sensim de somno abstrahat.

III. *Pueri* exigunt. 1. Cibos solidiores, sed moderatè siccatos, ne humidum importunè lædatur. 2. Exercitationem validiorem, sed minorem aliquando quàm vires ferre possunt.

IV. *Puberibus* debetur 1. *In genere* victus cuique vitæ generi convenientis inchoamentum, ut corpus, hac ætate, diætæ toto vitæ decursu servandæ assuescat. 2. Cibi qui etiam in non magna quantitate, magnam alendi vim habent. 3. Labores firmiores, ut ad quodcunque exercitiorum genus & aëris constitutiones ferendos corpus aptum reddatur. 4. Veneris fuga, quæ calorem nativum intempestivè dissipat, & corpus frigefacit, fuga. *In specie. Studiosis* debetur Spirituum animalium cura, ut sint copiosi, nitidi, puri. Tales verò suppeditant Aër subtilis & purus. Victus tenuior, & succi laudabilis. Excrementorum justa evacuatio. Intempestivorum studiorum, quibus cruditates accumulantur, & corpus morbidum redditur, fuga.

PUNCTUM II.

De Sanitate mediæ ætatis tuenda.

MEdiam ætatem illam vocamus, quæ sumta à tertio Septenario initio, per quatuor sequentes decurrit, & in quinquagesimo anno finitur, ita ut adolescentiam, juventutem, virilitatem, & maturam ætatem complectatur.

Hujus sanitatem tuebimur, si quædam circa *Cibum*, *Potum*, *Affectus*, *Motum* corporis, *Somnum*, *Balneas* & *Excreta* observaverimus: &, si quod erratum commissum fuit, id postero die mox emendemus.

I. *In Cibo* habenda est ratio I. *Quantitatis*, de qua

qua nota. 1. Tantam esse debere, quanta ad vires restaurandas, non verò gravandas requiritur, quod ex famis, post sex vel septem à cibo horas sensu; ructu, gravitatis & odoris carentia, somno quieto, vigiliarum, & peregrini saporis absentia; & si Sole orto caput non sit grave, & homo ad omnia negocia promtus, colliges. 2. Ad tria inprimis respiciendum, 1. Alimenti naturam, cujus respectu, Cibi difficulter concoctibiles majori copiâ plus nocent, quam qui facilè concoquuntur. Perniciosa copia, si qualitatem noxiam adjunctam habet, nisi à suavitate aliquo modo imminuatur. Qui ventriculum frigidum nacti sunt, minus assumere debent; quia is plus appetit, quàm concoquit; qui calidum plus, quia plus digerit; qui temperatum, appetitam mensuram quantitatis cibi constituant, nec cibum antequam fames venit assumant. Melius est, ut calor cibos excedat, quàm ut ab iisdem superetur. 2. Corporis & vitæ genus, & labores, quorum respectu Otiosis minus sumendum, quia minus digerunt; laboriosis plus, quia exercitio calor augetur. 3. Tempus anni & cœli constitutionem; cujus ratione, Hyeme & Vere plus edendum, quia tum ventres naturâ calidissimi. Contrarium æstate. 3. Inedia, victu parciore, somno, quiete, & vomitu, corrigendum, si vel more pravo, vel ciborum illectamentis peccatum est, sæpe boni cibi usu natura ad coctionem invitata, cruditatem quàm antea vincere non potuit, aggressa est. II. *Electionis*, ubi nota. 1. Familiariores esse naturæ nostræ animalium carnes, quam ullos alios cibos. 2. Ex *volatilibus* laudari, *Anatem* unius anni, hyeme, ex ea pulpam pectoris, jecur, & posteriora; ex Sylvestri alam à Septembri ad Januarium. *Anserem* unius anni, hyeme, & ex ea pectus, jecur, & posteriora, pullos unius mensis vere & æstate. *Caponem*, unius anni ab Octobri ad Aprilem, & ex eo,

eo, alas, Uropygium, pulpam pectoralem. *Coturnicem* Augusto, Septembri & tota hyeme. *Columbinos* pullos trium vel sex Septimanarum, quorum primæ partes Coxæ & venter. *Gallinam* annuam, Januario, Februario & Martio, pullos vero sex septemve Septimanarum. *Indicam* hyeme, pectore, & ventre, cujus etiam pullus vere melior est, duorum aut trium mensium. *Perdicem* Octobri ad Ver usque omnibus partibus, sed alis maximè. Cujus pullus sex octove septimanarum Julio, Augusto & Septembri regium est edulium. *Phasianum*, autumno & hyeme alis potius quàm coxis, cujus pullus sex octove Septimanarum, æstate suavissimus. *Turdum*, unius mensis, autumno & hyeme. III. Ex *Quadrupedibus* probari *Bovem*, à Septembri ad Martium, maximè si sit quinque annorum, pectorali inprimis pulpa, lumbaribus partibus, & musculis coxariis. *Cuniculum*, hyeme & æstate, vertebris ad lumbos, coxis & armis. *Leporem* hyeme rigida. *Lepusculum*, duorum triumve mensium omni tempore. Hœdum, vere, uno aut altero natum mense, præstat tamen ejus posterioribus partibus, costis, ventre, capite, & pedibus vesci, quàm aliis. *Porcum*, biennem hyeme, vertebris dorsi, lumborum, costis, auriculis & pedibus. *Porcellum*, quovis tempore. *Vitulum*, à Decembri ad Majum lumbis, pectore, ventre, capite, hepate, renibus. De *Piscibus* taceo, ne compendii nomen excedam. III. *Conditorum*, de quibus observa. 1. Sanis & valentibus paucis admodum condimentis utendum. 2. Ab iis quæ plurimum à temperamento nostro distant abstinendum. 3. Iis, quæ ad temperamentum ciborum quibus vescimur proximè accedunt, utendum. 4. Æstatis tempore, & biliosis natura condimenta frigidiora, hyeme & pituitosis calidiora concedenda. 5. Sic illis utendum, ut nusquam plures cibi ingerantur, quam

quam calor ventriculi, coquere possit. IV. *Temporis*, seu quoties & quando cibus sit sumendus. De utroque universim occurrunt. 1. Non comedendum sæpe & multum, quod athletæ olim faciebant; quia hoc nec corpori nec menti commodum. 2. Præstat pluries & parùm, quàm semel comedere: sic nec ventriculus gravabitur, nec corpus contabescet. 3. Toties ad beneplacitum, quoties fames oboritur. hoc autem pro ratione ætatis, temperamenti, vitæ generis, consuetudinis variat: saluberrimum tamen bis de die cibum sumere, iis qui mediocribus laboribus exercentur, qui frequentioribus quater. Nec statim fame obortâ cibus sumendus, nec eadem diu nimis toleranda. Id enim ventriculi orificio, propter exquisitam sentiendi vim excitato, cruditates parit; hoc ventriculum pravis humoribus replet. 5. Biliosi, graciles, & multo exercitio dediti, sæpius cibandi sunt. Illi enim ex inedia facilè in animi deliquium incidunt; inprimis si eis bilis in ventriculum effundatur. Isti corpus perspiratione & dissolutione aptum habent. Hi nimiis exercitiis nimium dissipant. 6. Frigidis & humidis, pinguibus & obesis, laboribus paucis vel mediocribus occupatis, minus cibi, propter contrarias rationes debetur. 7. Temperatus homo bis de die comedere potest. 8. Quia non totus eodem tempore cibus coquitur, imò particula ad intestina descendit, non est cur subtilitas illa horarum, quæ inter prandium & cœnam intercurrere debent, attendatur. Modo manifesta cruditatis vel repletionis signa non adfuerint, poterit cœna à prandio, quatuor, quinque sexve horis distare. 9. Ita eadem hora comedendum est, ut ad insuetum quoque deveniatur, ne exacta consuetudo, quam Græci μονοειδῆ vocant, aliquid periculi inferat. 10. Consuetudinis ubique summus habendus est respectus. Nam qui bis de die cibum sumere consueverunt, illi nisi

nisi pransi fuerint, καρδιαλγίαν patiuntur, calidum mingunt, &c. 11. Etsi vix definiri potest, an largius homo sanus & benè temperatus, qui sui juris est, in cœna & prandio sit cibandus; cum pro utraque sententia validæ rationes militent, & melior videatur de die quam de nocte in ventriculo concoctio, ut melior de nocte quàm de die invenis; certum tamen est, quosdam cibos ut cæpas, & alios vaporosos commodius in prandio sumi; nec tantum senes, sed & eos, qui à sano statu deflectunt, & Capitis imbecillitate, catarrhis & vertigine laborant, parcius cœnare quàm prandere debere. VI. *Ordinis*, ratione cujus nota. 1. Quia omnes cibi in Chylum mutantur, & citius cocta ab epate, liene & intestinis attrahuntur, nihil quidem quantum ipsam coctionem & cibi generationem attinet, in hominibus sanis referre, qui cibi prius qui posterius sumantur, melius tamen præmitti cibos liquidos durioribus, quod facilius in actum deducantur, & fermentatione sua reliquorum coctionem juvent; Liquidos & laxantes, adstringentibus, si os ventriculi inferius laxum non est, ne diutius in ventriculo retenti alvum segniorem faciant; Corruptione obnoxios aliis, ut orificio ventriculi laxato facilius descendant: adstringentes laxantibus, si retentrix ventriculi facultas debilis est. 2. Commodius facilè corruptibiles cibos separatim, & una vel altera ante alios hora sumi; ne, cum diversæ sunt naturæ, chylum fœdent & corrumpant.

II. *De Potu* hoc habe. 1. Tantum bibendum, ne cibus in ventriculo natet. Moderatus corpus humectat, spiritus fovet, distributione ciborum juvat, &c. Nimius calorem obruit, cruditatem parit, mentem turbat. 2. Bibendum inter edendum, post cibum licet, si è ventriculo cibus non facilè descendit; sed non nisi post integram coctionem. Durante si bibas,

bibas, coctio turbatur, & crudus cibus ad epar trahitur. 3. Jejuno stomacho, potus vitandus: quia nervos tentat. 4. Commodius est potum, qui cum cibo, sumitur partiri, quam semel aut affatim eum haurire. Illo modo sitis sedatur, hoc fluctuationem in ventriculo parit. Sed vide de Prandio & Cœna Bernhardum Paternum, nec non Stuckium l. 1. Antiquit. Convival. c. 14.

III. *Affectus* moderati esse debent, ideò rationi est obediendum, quæ istos frenare solet.

IV. *Motus corporis* pro ratione corporum, temporis, loci & modi variare debet. Itaque 1. Graciles moderatè, robusti validius moveantur, habitâ consuetudinis ratione; de qua Hippocrates. Quotidianis laboribus assueti, etsi sint invalidi & senes, insuetis quamvis robustis & juvenibus, facilius assueta ferunt exercitia. 2. Ubi fames est, vel ubi cibi crudi, non laboretur, si hoc fiat, alimentum nondum elaboratum in diversas corporis partes trahetur: si illud, calor dissipabitur, & humores pravi ad ventriculum deducentur. 3. Motus cibum & præcedat, & sequatur, sed levis. Ille excrementa in meatibus angustis hærentia tollit; hic, cibum in fundum ventriculi deducit. 4. Qui imbecillo aut pleno sunt capite, sub Sole non ambulent. 5. Quies & motus alternis se vicibus excipiant. 6. Exercitiis finem, color in corpore, & erumpens sudor imponat. 7. Studia statim à cibo, ne calor à ventriculo avocetur, & cerebrum vaporibus repleatur, vitentur.

V. *Somnus*, quantum ad Tempus, tam diu durare debet, donec cibus sit concoctus, Spiritus restaurati. Non protendendus itaque ultra novem horas, nec, si sex sit brevior, convenit. Sed nec diurnus laudatur, nisi fortè noctem bonam partem insomnem egeris, alias cerebrum vaporibus implebit. Vitu-

Vituperandus etiam, qui post ortum solis, qui corporis meatus suis radiis aperit, & humores ac spiritus à centro ad circumferentiam evocat, continuatur: quantum ad *Decubitum*, debet fieri super alterum latus, incipiendo à dextro, ut coctio ventriculi à calore epatis adjuvetur, cruribus & brachiis modicè contractis, capite non nihil elevato, corpore reliquo mollissimè posito: quantum ad *Locum*, vitandi sunt radii Lunares: Lectus sit mollis, ad aëris frigiditatem arcendam accommodatus. An caput tegumentis involvendum sit, in dubio relinquo.

VI. De *Balneis* hæc observa. 1. Nec frequentia nec diutina esse debere: nam calorem dissipant, & cacochymiam movent. 2. Non ineunda ante cibum concoctum, ne cruditates in corpus rapiantur. 3. Non comedendum in iis, nec bibendum. 4. Deserenda ante defatigationem, nec bibendum, vel comedendum, priusquam calor exspiravit. De lotione capitis & pedum hoc duntaxat addo. Illam in dolore capitis & catarrhis malè adhiberi; istis non obstantibus poros aperire, & fumos educere. Hanc, humores à capite avertere.

VII. Excrementa, quia quotidie cumulantur, quotidie quoque excerni debent. Itaque 1. Mox à somno fæces alvi dejiciantur. 2. Si id non fit, alvus jusculis gallinaceis, & aliis lenientibus promoveatur. 3. Tertiæ coctionis excrementa exercitationibus expellantur.

PUNCTUM III.

De sanitate senum tuenda.

SEnum nomine illi *veniunt, qui annum quinquagesimum assecuti sunt*. sed eorum ætas, *in viridem senectam*, quæ ab initio octavi Septenarii ad partem aliquam noni extenditur, *senectutem ipsam*, *senium*

& capularem ætatem dispescitur. Pars Medicinæ, quæ eorum sanitati providet, γεροντομικὴ dicitur.

Tuebimur verò benè senum sanitatem, si quædam *in genere*, quædam *in specie* observaverimus.

I. *In genere* danda est opera, ut quia in senectute corpus indies magis exsiccatur, siccitas præcaveatur, & diæta in calidum & humidum vergat.

II. *In specie.* I. *Aer* sit calidior & humidior. Frigidior in autumno & hyeme arte depellatur. II. *Alimentum* sit boni succi, & facilis coctionis; (quidam mel ad absumendam pituitam commendant) minore quam ante hac quantitate exhibeatur, ne major copia calorem imbecillis obruat. Ter in die potius, quam bis detur: in ejus quantitate nunquam, si possibile est, erretur. Interdum permutetur. III. *Potus* sit vel vinum tinue, fragrans, ætate medium, fulvum vel flavum, vel mulsa vel cerevisia. IV. *Animi affectus* vitentur, ne calidum illud debilius dissipetur aut suffocetur, & μαρασμὸς inducatur. V. *Exercitia* consueta non sunt omnino omittenda: leves ante cibum instituantur. Frictiones moderatæ mutatione, ut calore post somnum excitato cibi distributio felicius peragatur, laudantur. VI. *Somnus* sit longior: vigiliæ lotionibus pedum, ante somnum, & aliis hypnoticis præcaventur. VII. *Excrementa* maturè & convenienter deponantur; & quia alvus senum ob temperamenti siccitatem est interdum adstrictior, emollientibus & abstergentibus, ut melle, ficubus, uvis passis, resinâ terebinthinâ & aliis, utantur. Vide Sebitium de Diæta senum.

ARTICULUS II.

De sanitate Intemperatorum tuenda.

I*Ntemperatorum nomine tria hominum ab optima temperie deviantium genera intelligimus. Intemperatos* nempe simpliciter, qui quidem exactissimâ sanitate carent, sed vitæ actiones satis commodè obeunt, nec ad morbum declinant. *Declinantes*, qui à statu temperato versus morbum vergunt, quod ex triplici Symptomatum genere cognoscitur, & nisi obviam eatur, in eundem incidunt: & *Convalescentes*, qui à morbo iterum se recolligunt. Illis ὑγιεινὴ in specie ita dictæ, illis προφυλακτικὴ; hisce ἀναληπτικὴ succurrit.

I. De *Intemperatis* nota 1. *In genere*. 1. Si ad statum meliorem reduci non debent, similibus, in genere & specie, seu ut loquuntur quantitate & gradu, conservandos: si reduci possunt, sensim contrariis assuefaciendos. 2. Calidam & humidam temperiem, quia naturæ nostræ convenientem, nullo modo mutandam. 3. Siccam, in quantum possibile, repellendam. II. *In specie.* 1. *Calidi & sicci*, ne calorem mordacem magis accendant, vel excrementa acriora cumulent, aërem æstuantem, cibos calidos, iram, meditationes nimias fugiant, potus ipsis sit copiosior, sed debilior. balneæ aquæ dulcis frequentes, somnus longior, calidorum & siccorum usus fugiatur. 2. *Calidi & humidi*, si moderatè tales, temperamentum conservent, & omnia moderata sequantur, ne, copia excrementorum contracta, in morbis putridos incidant. 3. *Frigidi* exposcunt & cibos calidos, qui calorem excitent, non absumant, & excrementorum pituitosam maturam evacuationem. 4. *Siccis*, Cibi humidi & balnea aquæ dulcis debentur. 5. *Frigidis & siccis*, infelix est constitutio, quæ somno longiore, frictionibus calorem roborantibus, non discutientibus, & balneo aquæ dulcis emendanda est. 6. In *frigidis & humidis* frigiditas corrigenda, humiditas quantum fieri potest, conservanda est. Exercitia temperata calorem commovent, ut humido dominari possit.

II. *Declinantes*, qui aliàs *Neutri decidentiæ* vocantur, quia propter plathoram & Cacochymiam versus morbos vergunt, quietem primò & abstinentiam; quod si hæ non sufficiunt, venæ-sectionem & lurgationem exposcunt. Itaque Primo vere humores pituitosi & melancholici, sub ejusdem finem biliosi, sub auctumnum atrabilarii evacuentur. Aloë rosata, ex qua decies sexies in succo rosarum infusa pillulæ Aquæpendentis formantur, unâ ante cœnam hora sumatur, sed nec nimis crebro, nec nimia copia, quia epati noxia est: sufficiet, materiam in ventriculo & primis viis hærentem eduxisse.

III. Circa *Neutros Convalescentiæ* duo observanda. 1. Ne rursus in morbos incidant. 2. Ut citò pristinum sanitatis gradum recuperent. Itaque 1. Quia quæ in morbis post crisin relinquuntur, recidivas facere solent: si aliquid adhuc materiæ superfluæ adsit, per ἐπίκρασιν detrahendum, & partes roborandæ sunt. 2. Si nulla materia superest, corpus studiose alendum est alimento humido, concoctu facili, boni nutrimenti. 3. Quæ lòngo tempore extenuata sunt corpora, sensim reficere oportet; quæ brevi, repente. 4. Ea inprimis usurpanda, quæ causam imbecillitatis respiciunt, & morbosis dispositionibus resistere possunt. Et tantum de Methodo tuendæ sanitatis.

IDEÆ MEDICINÆ PRACTICÆ GENERALIS

LIBER II.

De affectibus humani corporis præternaturalibus & eorum signis.

PROLEGOMENA.

SIc Hygieine fuit: sequitur *Therapeutice, seu pars Medicinæ altera, quæ modum affectus præter naturam Sanitatem humanam lædentes, eos benè cognitos, per certa remedia removendi, ut eadem, si possibile est, restituatur.*

Finis itaque ejus est Affectuum, si possibile est, præter naturam remotio, & sanitatis amissæ restitutio.

Partes quoque erunt duæ: 1. *Generalis*, in qua de Affectuum præter naturam natura, signis, causis, differentiis, & cura in genere, & separatim & conjunctim agitur. *Specialis*, quæ de affectibus ad partes corporis humani adstrictis agit. *Illa* in quatuor iterum dispescitur partes. In *prima* de Affectuum præter naturam natura & signis agitur. *Secunda* Medicamenta exponit. *Tertia* Methodum medendi generalem aperit. *Quarta*, primas morborum differentias & ipsarum curam collectim tractat.

TITULUS I.

De Morbo in genere.

CAPUT I.

De Morbi Natura.

AFfectus humano Corpori præter naturam infesti sunt tres: *Morbus*, *Causa morbi*, & *Symptoma*.

Morbus eſt partium viventium corporis humani ad actiones naturales exercendas, ex præternaturali earum conſtitutione, exorta impotentia.

Conſideranda circa eum obveniunt, 1. *Subjectum.* 2. *Tempora.* 3. *Cauſæ.* 4. *Differentiæ.* 5. *Signa.* 6. *Eventus*: de quatuor illis hoc capite agemus, ſignis & eventui peculiaria deſtinabimus.

I. *Subjectum*, ſunt partes corporis humani viventes, tam ſpermaticæ, quàm ſanguineæ; tam quoad materiaturam, ad quam temperamentum & occultæ qualitates pertinent; quàm quoad ſtructuram, ad quam conformatio & unitas. Interdum omnes ſimul, interdum plures ſimul afficiuntur; interdum una.

II. *Tempora* ſunt quatuor. I. *Principium*, in quo crudus eſt morbus, nec ulla coctionis vel contrariæ corruptionis ſigna adſunt, omnia ſunt remiſſiora, niſi materia agitata partem aliquam magis infeſtet; donec vel diſſipetur, vel in ambitum corporis detrudatur, ſalubres denique morbi remotis cauſis interdum delentur. II. *Incrementum*, in quo Symptomata ingraveſcunt, & ſigna vel coctionis vel contrariæ corruptionis apparere incipiunt. III. *Status*, in quo inter morbum & naturam maxima eſt pugna; ſigna ſalutis & mortis manifeſtò ſe exhibent, & omnia ſunt vehementia: quod ſi aliqua remiſſio apparet, fit id, quia viribus ſolutis natura ſuccumbens, cauſis morbificis ſeſe amplius opponere poteſt. IV. *Declinatio* denique, in qua morbus à natura victus miteſcit, & nemo niſi vitio vel ſuo, vel Medici, vel morbi, qui in pejorem tranſiit, moritur. De iſtis omnibus in genere nota, 1. Singula, quia in omnibus morbis æqualia non ſunt, in totidem dividi, ut principio ſit ſuum principium, incrementum,&c. 2. Intermittentes morbos ſua particularia tempora in paroxyſmis habere. 3. Ægritudines hyeme

hyeme nutrimentum capientes, æſtate finiri,& contra, niſi infra dierum circuitum abſolvantur.

III. Dum de *Cauſis* agitur, non eſt res de Materia. Caret enim eadem, loco ipſius ſubjectum habens; nec de forma, hæc enim in definitione explicata eſt: nec de Fine, tum quia finem illa habent, quæ in perfectione conſiſtunt; morbus ex ipſius defectu oritur, tum quia ex accidenti generatur & creſcit; ſed de *Cauſis efficientibus*, quæ vel reſpectu ad morbum conſiderantur, vel abſolutè ſeu ut res ſunt. Illæ ſunt variæ: 1. Remotæ, quæ aut agunt per modum cauſarum προκαταρκτικῶν, quæ 1. vel ſunt in corpore, vel extra corpus, ideo cum externis non recurrunt. 2. Externæ, quod non ſint in illis, quæ corpus noſtrum conſtituunt, dicuntur. 3. Cum cauſæ manifeſtæ, ut gladius &c. proximè morbum inferre poſſint, cum iiſdem identificantur. 4. Latentes in corpore cauſas excitant & movent, ita ut ad ſenſum corpus noſtrum afficiant, ut vigiliæ. 5. Suapte natura magnum morbum procreare non poſſunt: Aut agunt per modum cauſarum προηγουμένων, ſeu Antecedentium, quæ diſpoſitiones in corpore abditas,quas morbus inſequi poteſt, quæ tamen cum eo conjunctæ non ſunt, continent, potentia agendi duntaxat definiuntur, in morbis cum materia conjunctis tantum habentur: quia denique internæ,ut ad morbum relatæ & antecedentes & conjunctæ eſſe poſſunt, cum iis non recurrunt. II. Proximæ, quæ morbis proximè in corpore humano inhærent,ita ut poſitis illis ponantur, ſublatis tollantur. Hinc continentes & conjunctæ dicuntur. III. Per ſe,quarum viribus morbus exſiſtit; & Per accidens, quæ eundem alterius interventu excitant. IV. Privativæ, quæ per abſentiam; & Poſitivæ, quæ per præſentiam agunt. V. Communes & Propriæ. VI. Externæ denique & internæ, de quibus inferius agemus.

IV. *Differentiæ morborum* vel ſunt *Eſſentiales* & primariæ, de quibus & earum cura, quinto libro agetur; vel *Accidentales*, quæ à *Numero*, *Magnitudine*, *Duratione*, *More*, *Eventu*, *Ordine*, *Subjecto*, *Cauſſis*, *Anni temporibus* & *Loco* ſumuntur. I. *Ratione Numeri*, morbus eſt 1. *Vnus*, qui unam partem, vel plures, verum ſine ulla interruptione occupat: qui, vel eſt Simplex, qui cum nullo alio morbo conjungitur, & unius duntaxat ſpeciei ſimplicem naturam accepit; vel *Compoſitus*, qui ex pluribus morbis in eadem parte concurrentibus conſtat, ſive ii ſint ejuſdem generis, ſive non; quod ſi cum cauſa aut graviore Symptomate connectitur, *Comitatus* dicitur; ſicut *Solitarius*, quem neque cauſa, neque ullum grave ſymptoma inſequitur. 2. *Multi*, quorum unus non inhæret parti quam alter occupat, & hi vel communi actioni nocent, & *Complicati* ſeu *Impliciti* dicuntur: vel unus ad alterius generationem aliquid confert, & *Connexorum* nomine veniunt. 3. Per *Sympathiam*, qui exſiſtit, vel cum pars humorem vel vaporem aliunde ſuſcipit, vel cum ſuſcipere cogitur materiam, qua vacua eſſe debebat; vel cum Spiritus animæ actionibus neceſſarium inſtrumentum influere prohibetur, vel cum materia ad actionem neceſſaria denegatur: hoc verò accidit, vel propter ſympathiam partium, quæ eſt vel generis, vel per nervos ac membranas continuitatis, de qua eleganter Paralip. p. 39 Sennertus, vel unius operis, vel vicinitatis, vel propter earundem robur ac debilitatem: hinc enim fit vel Diadoſis à parte nobili ad ignobiliorem, vel Metaſtaſis ab ignobiliori ad nobiliorem. 4. *Disjuncti*, qui in ſejunctis partibus hærentes nec eidem actioni nocent, nec ad mutuam generationem quicquam conferunt. II. *Ratione Magnitudinis*, morbi ſunt 1. *Parvi*, qui vel actionem minus mediocriter, quam ſeu à tota ſua ſpecie, ſeu in una-

unaquaque facere ſolent, lædunt, vel partibus ignobilioribus inhærent. 2. *Magni*, qui vel conſtitutionem & partem magis ad vitam neceſſariam lædunt, vel à ſtatu naturali maximè recedunt, vel pravam qualitatem conjunctam habent, vel facultatem ex cujus læſione vitæ periculum oboritur dejiciunt, vel magnum ſpacium occupant. III. *Ratione Durationis* ſunt morbi, 1. *Longi*, qui tardè moventur. 2. *Breves*, qui citò. 3. *Continentes*, qui uno ſemper motu moventur, donec plenariè finiantur. 4. *Continui*, qui quidem continuò affligunt, ſed per intervalla intenduntur & remittuntur. 5. *Intermittentes*, qui periodos & paroxyſmos, inque iis typos ſuos habent. 6. *Acuti*, qui decimo quarto; *Peracuti*, qui ſeptimo; *Perperacuti*, qui quarto; *Acuti ex decidentia*, qui quadrageſimo die terminantur. 7. *Critici*, qui mutatione magnâ per evacuationem vel tranſlationem finiuntur. 8. *Non Critici*, qui paulatim diminuendo ſolvuntur. IV. *Ratione moris*, ſunt 1. *Benigni*, qui nullum grave ſymptoma præter naturam habent. 2. *Maligni*, qui aliquid de occultis traxere. 3. *Peſtilentiales*, qui per contagium afficiunt. V. *Ratione Eventus*, ſunt. 1. *Salutares*, qui ad ſalutem terminantur. 2. *Dubii*, à quibus multi ſanantur, & multi intereunt. 3. *Lethales*, qui ſemper aut magna ex parte perimunt, ſeu quod actionem per quam vita eſt tollant, ſeu quòd à materia pepaſmi experte inducantur, ſeu quòd focus eorum tam longè abſit, ut eò medicamenta integris viribus pervenire nequeant. VI. *Ratione Ordinis*, ſunt 1. *Ordinati*, qui typum ſuum ſervant. 2. *Erratici*, qui eum negligunt. 3. *Recidivantes*, qui cum putabantur eſſe penitùs finiti, denuò revertuntur. VII. *Ratione Subjecti*, ſunt 1. *Vniverſales*, qui totum corpus afficiunt. 2. *Particulares*, qui partem unam vel plures. 3. *Cognati*, qui temperamento, conſtitutio-

 ni,

ni corporis, ætati, tempori, &c. congruunt. 4. *Minus cognati*, qui iisdem adversantur, sunt *Virorum*, *Mulierum*, *Infantum*, *Puerorum*, *virorum*, *Senum*. VIII. *Ratione Causarum* sunt 1. *Exquisiti* seu *Legitimi*, qui ab una & simplici causa proveniunt. 2. *Nothi* seu *Spurii*, qui ex mistis humoribus excitantur. 3. *Hæreditarii*, qui vitia seminis aut sanguinis materni pullulant. 4. *Congeniti*, qui à primo ortu vitio conformationis contingunt, etsi parentes eo morbo non laborarunt. 5. *Adscititii*, qui casu quodam accidunt. 6. *Fientes*, qui jam producti sine exsistente materia perdurare non valent. 7. *Facti*, qui causis remotis supersunt. IX. *Ratione temporum Anni*, sunt Verni, Æstivi, Autumnales, Hyëmales. X. *Ratione Loci*, sunt. 1. *Sporadici*, qui inter se specie discrepantes, diversos homines, eodem tempore, & eadem in regione prehendunt. 2. *Communes* seu Pandemii, qui nunquam nisi in aliqua regione tantum, aut qui quandoque in una, vel in pluribus, multos eodem tempore invadunt. 3. *Endemii* seu vernaculi, qui nisi unam regionem tantum, aut locum semper, vel potissimum infestant. 4. *Epidemii*, seu *vulgares*, qui certo quodam tempore, nunc in una, nunc in pluribus regionibus, multos simul infestant, & plerumque pestilentes sunt.

CAPUT II.

De Morbi Signis diagnosticis.

SIgna morbi diagnostica, respiciunt 1. Morbum in se. 2. Tempora morbi. 3. Partes affectas. 4. Differentias morbi. 5. & denique Omnia illa promiscuè: suntque vel pluribus & diversis communia, vel uni morbo propria, quæ aut inseparabilia sunt, aut propria & inseparabilia simul, vel Pathognomonica, & morbo

morbo essentialia, cumque eo recurrentia; vel Assidentia & supervenientia.

I. *Morbus in se cognoscitur* 1. *Ab essentialiter inhærentibus*; in externis facillimè, ut aliis signis opus non sit; in internis, mediantibus aliis. 2. *A Causis*, quæ vel adsunt, vel præcessere. 3. A corporis dispositione, quæ ab hæreditate, ætate, sexu, vitæ genere, victus ratione, & intermissa evacuatione pendent. 4. *Ab Actionibus naturalibus*, *vitalibus*, *animalibus*, quæ læduntur, abolentur, imminuuntur, depravantur, & quidem vel subitò, vel lento. 5. *Ab Excretis*, Urina nempe, fecibus, sudore, sputo, &c. 6. *A qualitatibus corporis mutatis*, colore, odore, &c. quæ tamen causam potius quàm morbum significant.

II. *Tempora morbi*, quorum cognitio vel ratione status, in quo cretionis perfecta signa apparent; si quæ apparent, & bonæ fiunt crises, est necessaria, cognoscuntur 1. *A Morbi Idea*, sive ille longus, sive brevis. 2. *Ab Anni tempore*, *victu*, *regione*, *temperamento*, *viribus*, & *similibus*. Calidiora calidorum & acutorum morborum causæ sunt. Virtus fortior in morbo non lethali, morbum brevem & statum in propinquo; in lethali, longum significet. 3. *A paroxysmorum mutationibus*, in quibus eorundem anticipatio, postpositio, duratio & vehementia observandæ: de quibus etiam vide Authores. 4. *A morborum symptomatibus*, quæ in principio levia, in statu maxima. 5. *A Coctione & Cruditate*, quæ vel est uni morborum generi propria, ut sputum in pleuritide, vel pluribus communis.

III. *Partes affectæ* cognoscuntur 1. A causis quæ assumuntur, geruntur, retinentur, foris adhibentur. Quædam magis uni parti quàm alteri infesta sunt; quâdam etiam tempestate pulmo maximè afficitur, aliâ ventriculus, &c. 2. Ab essentialiter inhæ-

inhærentibus, seu partis proprietate, & morbis partibus inhærentibus. 3. Ab Actionibus læsis, nisi ab errore externo lædantur, Dolore inprimis, de quo in sequentibus peculiari capite agemus. 4. Ab Excretis, in quibus substantia, quantitas, qualites, & mistura observanda sunt. 5. A qualitatibus mutatis.

IV. *Differentiarum morbi* primarum & essentialium signa, libro quinto explicabuntur; ratione Accidentalium, quas superius posuimus, nota I. *De Morbis per Sympathiam*, 1. Eos cum primario affectu decrementum & incrementum suscipere, & primo ab affectu deseri. 2. Non continuò, sed per intervalla, nisi materia continuò suppeditetur, infestare. 3. Ex adhibitis alteri juvantibus vel lædentibus, juvari, vel lædi. II. *De Morbis Acutis*, eos mox à principio, ac primis tribus diebus extremos protinus labores habere, & gravia symptomata, quòd à calidis, acribus, tenuibus, & mobilibus humoribus, qui naturam vehementer lacessunt, exoriantur, inferre. III. *De Morbis Malignis*, 1. Eos à causis tota substantia peccantibus, tam externis quàm internis oriri. 2. Ægrum in iis sæpè esse inquietum, quamvis nullum vehemens aut periculosum symptoma referre possit; à principio sæpe graviore somno detineri, sudoribus & aliis excretionibus non levari, sine causa horrere, incalescere, sanguinem stillare; cætera verò febre quasi lentâ cum signis quasi salutis detineri, ex levi occasione animi deliquiis agitari. Cum linguæ nigredine & asperitate non silere. 3. Eosdem post levem remissionem malignitate se per humores diffundente, celerrime & vehementissime exacerbari. 4. In iisdem dolores qui aderant, absque excretione aut abscessu remittere, pulsum respectu caloris febrilis insolitam parvitatem cum inæqualitate & frequentia habere.

V. Omnia ista promiscuè respicientia signa, Urinarum & Pulsuum differentiæ suppeditent.

I. *Vrinarum* differentiæ à *Consistentia*, *quantitate*, *qualitate*, *permistis* & *contentis* sumuntur. Itaque 1. *Quantum ad Consistentiam*, *Tenuis* indicat potum nimium, validam renum & Ureterum obstructionem, & nativi caloris ex intemperie sola penuriam. Salis, qui è cibo resolvi solet, defectum. *Crassa*, caloris per humorum exsuperantiam appressionem. *Mediocris*, calorem vegetum, exquisitam jecoris venarum, & ventriculi concoctionem. *Perspicua & clara*, integram concoctionem, humorum bonitatem, unde hypostasin postea secernit. *Turbata*, quæ à Frigore externo talis est, & calore corrigitur in febribus coctionis rudimentum. *Turbida*, quæ talis emittitur, renum vel vesicæ affectus. Crudorum crassorum, & viscidorum humorum, è quibus flatus crassi & multi producti, urinæ permiscentur, & materiam descendere prohibent, copiam, subitam obstructionem lienis, jecoris, venarum, renum, &c. solutionem, si subito accidat. *Confusa*, quæ tota sui similis, nec quicquam hypostaseos obtinet, venarum affectus, & propriè sanguinis & humorum, qui in venis majoribus sunt, confusionem, corruptionem, & putredinem; ideò in solis febribus, illisque continuis & malignis deprehenditur. *Pinguis*, humoris alimentarii qui ad partes adfluit inquinationem, ut in substantiam partium cedere non possit, ad quod exsolutio sequitur. II. *Quantum ad Quantitatem*, *Multa* significat immoderatum potum, Medicamenta diuretica, frigidam intemperiem, & frigus exprimens, victum humidum, renum calorem allicientem, aquam in aliquo loco conclusam, corporis in liquorem sive sponte, sive vi caloris resolutionem, cui pinguedo conjungitur. *Pauca* ostendit, potum paucum vel austerum, Sudores nimios, copio-

ſam alvi dejectionem, Renum, ureterum, cervicis, veſicæ obſtructionem. Febrilis caloris, vehementiam, potus in nutrimentum corporis abitum, quod convaleſcentibus interdum accidit. III. *Ratione Odoris*, *Odorata* innuit terebinthinæ, moſchi, ſilphei, &c uſum, ab internis cauſis vix unquam talis, *Fœtida* eſum putris caſei, allii, ulcus renum, pudendi, colli veſicæ, putredinem humorum ſi recens, ſubſtantiæ, ſi diuturnus eſt fœtor. IV. *Ratione coloris. Alba ſi tenuis & perſpicua*, indicat potum tenuem & copioſum, Meſenterii, jecoris, aut renum validam obſtructionem, ſummam coctionis imbecillitatem, bilis defectum, & aliquando ad ventrem, caput, partem aliquam in habitu corporis aſcenſum; ſi *craſſa*, & *obſcura* ſeu lactea, pituitæ craſſæ exſuperantiam. *Rubra*, ſi ſimul *perſpicua*, calorem jecoris vel febrem; ſi *craſſa*, flavæ aut vitellinæ bilis permiſtionem, jecoris phlegmonem, aut exquiſitum ſcirrhum. *Crocea*, Rhabarbari, croci, vel fœniculi uſum, follis felliculi obſtructionem, & tum lintea immerſa colorem referunt. *Cruenta*, Epatis atoniam, Renum & lumborum ulcus & contuſionem. *Vinea* & *paſſea* ſanguinis aduſtionem, & in atram bilem mutationem. *Viridis*, bilem æruginoſam. *Livida*, plagas, melancholiam, nativi caloris extinctionem. *Nigra*, ſi ex *nigra & viridi* componitur, ſummum incendium & bilis atræ permiſtionem; ſi ex *cærulea & livida*, caloris extinctionem, niſi criſi effundatur. V. *Ratione permiſtorum*, *Corona*, quæ ſupremam faciem ambitu cingit, qualis in vaſis majoribus ſit ſanguis, albedine, rubedine, & lividitate oſtendit. 2. *Spuma*, quæ citra agitationem, flatuum eſt teſtis. 3. Bullæ *magnæ & perſeverantes*, craſſos & viſcoſos humores, nec non flatus indicant. *Levi de cauſa ruptæ*, tenuiores, *parvæ*, per coronam, capitis totius dolorem ſi per totam; dimidii, ſi per dimidiam; acrem ſi aureæ, mitem

mitem ſi albæ; diuturnam, ſi diu permanentes. *Granis ſimiles* in corona ſitæ & agitatæ, deſcendentes à capite in infimas partes deſtellationes demonſtrant. 4. *Pinguedo* telis aranearum ſimilis, pinguedinis vel renum vel totius conſumtionem indicant. 5. *Ferfuroſa* ſi ſubſident, veſicam ſcabie laborare; ſi in tenui apparent, ſubſtantiam ſolidum intertrimentum per flammeum ardorem deperdere, innuent. 6. *Squammulæ*, cum odore gravi, vel veſicæ exulcerationem, vel tunicarum in vaſis & ſolidarum partium per ardorem colliquationem teſtantur. 7. *Farinacea*, idem volunt. 8. *Carunculæ*, à vulneratis ſunt renibus. 9. *Filamenta*, à vaſis ſeminariis, in mulieribus, vel menſium albore, vel fœda uteri colluvie laborantibus. 10. *Sanguis*, à recenti renum vel alicujus viſceris ulcere. 11. *Pus*, ab inveterato & ſordido, vel in renibus, ſi ſine ullo ſenſu doloris, & bene urinæ permiſtum eſt; vel à cervice veſicæ, ſi cum dolore, & minus benè: ubique ſubſidet. 12. *Arenulæ*, ſi *flavæ* & *rubræ*, à renibus; ſi *albæ*, à veſica; ſi *purè obductæ*, à ſordido veſicæ ulcere; ſi *ſuperficiei innatant*, *& lateribus adhærent*, ab epatis calore, & ſanguinis aduſtione. 13. *Semen* vaſorum ſpermaticorum noxam indicat, & urinæ innatat. VI. *Ratione Contentorum*, quæ debent eſſe in ſanis alba, lævia, æqualia, pyramidalia. 1. *Paucum*, ab alteratricis imbecillitante, intemperie, humorum multitudine vel craſſitio, ſubſtantiæ per cauſas externas diſſipatione proficiſcitur. 2. *Multum*, à conſuetæ evacuationis ſuppreſſione, ſi ſimul craſſum ac crudum eſt; ab alimentorum & facultatis robore, ſi ſubſtantia & colore mediocre. 3. *Craſſum*, à materiæ crudioris copiâ, vel diuturnorum morborum criſi. 4. *Tenue*, à cruditate vel coctionis initio. 5. *Spiceum*, *aureum*, *rubrum*, à bilis in venis exſuperantia, & ſanguinis incendio. 6. *Venetum*, *lividum*, *nigrum*, à caloris

loris extinctione, sanguine corrupto, & atro humore.

II. *Pulsuum* multæ sunt differentiæ, quæ subtilitates Herophileas resipiunt: prudentiores tribus differentiis sunt contenti. *Æquali* & *inæquali*, *veloci* & *tardo*, *valido* & *debili*. Ex his *Æqualis* naturæ firmitatem significat. *Inæqualis* vel vasorum obstructiones & compressiones, vel humorum abundantiam indicat. *Velox* usum auctum, vires adhuc fortes, aut certè non admodum debiles, innuit. *Tardus* contrarium indicat. *Validus* facultatem fortem, & interdum irritationem magnam, monstrat. *Debilis* vel spirituum dissipationem, vel virium oppressionem indicat.

Caput III.

De Morbi eventu.

Eventus morbi quatuor innuit: 1. *Terminationem morbi*. 2. *Tempus terminationis*. 3. *Modum terminationis*, & 4. *Cognitionem horum omnium*.

I. *Terminatur* morbus vel ad salutem, vel ad mortem. Unde eventus vel est salutaris, vel lethalis.

II. *Temporis* respectu terminatur vel citò, vel tardè.

III. *Modus terminationis* est triplex. Terminatur enim morbus, *vel per solutionem*, quando sensim per coctionem & alterationem sanitas redit: *vel per Marasmum*, quando paulatim ad mortem convertitur: *vel per Crisin*, quando aut subitò & perfectè morbus solvitur; aut subita fit ad melius mutatio, quam tandem sanitas excipit; aut æger subitò moritur, vel morbus subitò in pejus mutatur, quam mutationem mors excipit. Circa *Criseos verò naturam*, seu Definitionem, Causas, Differentias, Modos &

& Dies hæc nota. 1. Eam nihil aliud esse, quàm subitam in morbis, cum conturbatione & evacuatione, per excretionem vel translationem, certis diebus factam, & ad salutem vel mortem tendentem mutationem. II. *Oriri* ratione conturbationis, seu criticorum illorum Symptomatum congeriei ab agitatione ac molestia humorum quam corpori pariunt, provenientis ab astrorum influxu; & causa interna tum naturam tum materiam irritante; ratione *Evacuationis*, à vi expultrice, quæ vel copiâ vel qualitate materiæ irritata, id quod molestum est, criticè expellit, ope fibrarum & præcipuè spirituum & calidi innati. III. *Differentias* varias habere. Est enim *Bona*, quæ ad salutem tendit, *Mala* quæ ad mortem. *Fida* absque recidivæ metu. *Infida*, quæ eandem minatur. *Tuta*, quæ est sine periculosis Symptomatibus. *Periculosa*, quæ fit per partem principem. *Perfecta*, quæ morbum integrum tollit. *Imperfecta*, quæ ejusdem aliquid relinquit. Εὔσημος, quæ sui habet præcedentibus diebus indicia. Ἄσημος, quæ insperato ingruit.

IV. *Fieri vel per Excretionem*, per hæmorrhagiam narium, vomitum, sudorem, alvum, urinam, hæmorrhoides, menses, plura loca: *vel per materiæ translationem*; vel *per materiæ concoctionem*, quod fit in pueris, qui in somno crudos succos concoquunt. V. *Dies certos* habere, qui sunt. 1. Vel *Critici simpliciter*, seu septimus quisque ut 7. 14. 20. 27. 34. 40. Non enim integri dies sumuntur, sed breviores. 2. Vel *Indicatorii*, à quibus monstratur Crisis futura, & sunt cujusque septimanæ medii, ut 4. 11. 17. 24. 3. Vel *Intercalares*, in quibus ex accidenti & contra naturam crisis fit, & sunt, 3. 5. 9. 13. 19. 4. Vel *Vacui*, seu *Medicinales*, in quibus vel nulla, vel imperfecta & mala crisis accidit; ut sunt, 6. qui tyrannus est. 8. & 10 illo minus periculosiores.

losiores. Quòd verò istis diebus tales mutationes accidere solent, facit id 1. Lunæ progressus tum ad signa quadrata & opposita, tum ad sextilem vel Trigonum. 2. Motus & dispositio humorum, quæ causa est, quod crisis nunc citius nunc tardius accidat. 3. Natura corporis, quæ à Lunæ motibus adjuta, & ab humoribus à Luna concitatis irritata, pugnam cum materia morbifica aggreditur, eam expellit, & crisin efficit.

IV. *Eventus morbi cognitio* quatuor respicit, 1. *Eventum ipsum in genere*. 2. *Terminationem*. 3. *Tempus terminationis seu Durationem*, & 4. *Modum*. Signa quæ eum ostendunt, *Prognostica* dicuntur, & inter ea præcipua, quæ cruditatem vel coctionem testantur. 1. *Eventus morbi cognitio in genere*, à collatione virium naturæ & morbi dependet, quo & status morbi prævisio multum facit. *Vires* tum ex causis suis, tam proximis, partium nempe naturali intemperie, conformatione & unitate, constitutione; quàm remotis, sex nempe non naturalibus; tum ex effectis, actionibus nempe, excretis, & qualitatibus mutatis, judicantur. *Morbi robur*, ex essentialiter inhærentibus, causis tam externis quàm internis, juvantibus, & effectibus seu morbum consequentibus dependent. Hic nota. 1. Sæpè ex multis parvis signis, quod maximum est colligi. 2. Sæpè unum fortius plus in significando valere, quàm plura debilia. 3. Quia quædam signa meliora vel pejora sunt, quatenus cum viribus vel fortibus vel debilibus conjunguntur, ideò signatum cum viribus ægri, tum inter se comparanda esse. 4. Dignissima illa esse, quæ facultatis vitalis robur, vel imbecillitatem indicant. 5. Sæpe apparentibus aliquibus coctionis signis, ob aliquam malignitatem, quæ se in pulsu debili, & lingua arida, &c. exserit, ægrum perire posse. 6. Quò minora & pauciora sunt Symptomata, eò debiliorem esse

esse morbum, & contra. 7. Minus periculosè ægrotare, quorum vel naturæ, vel ætati, vel consuetudini, vel tempori similis est morbus, quàm quibus horum nulli affinis exsistit. 8. Majus esse periculum, cum humores turgentes peccant, quàm cum quieti, modò hi non parti quieti inhæreant; cum morbus diuturnum & frequens in victu aut aliis rebus non naturalibus, erratum sequitur: cum humores sunt misti, quàm quando simplices: cum materia solida peccat, quàm quando liquida, &c.

II. *Terminatio Morbi*, & utrum is futurus sit salutaris an lethalis, ex actionibus naturalibus, vitalibus, & animalibus, excretis, & qualitatibus mutatis colligitur; non quod ista statim salutem vel mortem indicent, sed quod aut spem salutis promittant, aut metum mortis incutiant. Itaque I. *Ratione Actionum Naturalium*. 1. Bonum spem facit. 1. Si benè se æger ad ea quæ offeruntur habet, quia facultatem naturalem se rectè habere significat. 2. Si ea, quibus per sanitatem delectabatur, comedit. II. Malum eventum minantur. 1. Si exsolutis viribus cibos æger appetit, id enim moribundis accidit, & vel ob humorem acidum ad ventriculum delabentem, vel ob maximam corporis à morbo resolutionem obvenit. 2. Si intensissimè sentit, quia id à magno in visceribus incendio provenit. 3. Si cibos in morbis acutis fastidit, & cætera perniciosa signa adsunt. 4. Si in ardentibus linguâ exsistente aridâ, non sitit, quia vel delirium, vel exsolutionem facultatis appetentis significat, nisi ventriculus ab humore de capite delabente humectetur. 5. Si sitis, quæ in acuto morbo fuit, nulla ex ratione, lingua sicca manente, urinis crudis, tollitur & solvitur, quia sensum elanguescere indicio est.

II. *Ratione Actionum vitalium*. I. Bonum signum præbet. 1. Si pulsus à naturali Symmetria

non multum recedit, & alia bona signa adsunt. 2. Si mutatio in pejus, si quæ in eo accidit, ob causam aliquam evenit. 3. Si nulla vel lipothymia, vel cordis palpitatio adest; vel si adest, per consensum infertur. 4. Si respiratio secundùm naturam se habet, & alia bona signa adsunt, quia inde nec thoracem, nec pulmonem, nec præcordia affici colligitur. 5. Si eadem magna & velox; quamvis enim magnam fuliginosorum excrementorum copiam significet; organorum tamen promtitudinem & facultatis robur simul indicat. II. Metum incutit, 1. Pulsus, seu is languidissimus, tardissimus & rarissimus, qui omnium pessimus; seu minimus & mollissimus, & durissimus; seu frequentissimus, at non celerrimus, neque maximus. 2. Respiratio magna & velox, quia hæc solis mente motis competit: magna & frequens, quia alicujus ex respirationis instrumentis, dolorem aut inflammationem significat; magna, cum multo intervallo, quia delirii signum est. 3. *Respiratio parva & velox*, quia à fuliginosorum excrementorum copia, cum dolore aut inflammatione alicujus ex organis respirationis procedit; *parva & tarda*, quia facultatem debilem prodit. *Parva & obscura*, ut æger vix spirare videatur, quia virtutis exsolutionem innuit; *parva, obscura & frequens*, quia à dolore aut inflammatione partis alicujus ad respirationem necessariæ provenit; *parva & rara*, quia summam virium debilitatem significat, ideò tum spiritus frigidus efflatur. 4. *Respiratio sublimis*, in qua thorax maximè dilatatur, & quod inspiratur paucum est, sed simul ob urgentem necessitatem densissimum & frequentissimum, quia talem Hippocrates morti proximam facit. 5. *Respiratio cum stertore*, inprimis si cum aliis perniciosis signis conjungitur, quia talis morientium est.

III. Re-

III. *Ratione Actionum animalium.* I. Spem bonam faciunt 1. *Mentis constantia*, quæ etsi ad salutem non sufficiat, cum multi mente constantes moriantur; in morbis tamen, quibus cerebrum vel per se, vel per accidens afficitur, mala est. 2. *Decubitus consueto & naturali similis*, si nempe æger in alterutrum latus decumbit, manibus, cervice, cruribus, parum inflexis, corpore erecto, non ad pedes prolapso. 3. Tremor paralysi succedens, quia naturæ morbum vincentis, vel minuentis, indicium est. II. *Metum incutiunt*, 1. *Delirium*, quod, etsi nullum tutum sit, cum risu tamen & bonis signis conjunctum, leve nec continuum tutius; continuum & vehemens periculosius; audax & temerarium pessimum: simul tamen & alia signa, pulsus scilicet-respiratio, & alia, observanda. 2. *Somnus & vigiliæ*, si modum excedant. 3. *Coma*, si in principio & vigore morbi accidat. 4. *Auditus læsio*, si à malis evacuationibus vel viribus labascentibus obveniat. 5. *Stupor*, quia vel humoris vitiosi ad Cerebrum delati, vel caloris nativi extincti indicium est. 6. *Dolores*, qui mali, si in initio crudâ adhuc materiâ, partes principes affligunt; si morbus ab iis non minuitur; si mox evanescunt, vel ad partes nobiliores ab ignobilioribus transeunt; si in aliqua parte non sentiuntur, malè enim tum mens constat. Eadem Lassitudinis cum doloribus ratio. 7. *Convulsio*, quæ *periculosa*, si in ea contractio vehementior & diuturnior, si plures & cerebro viciniores partes occupat, si à sanguinis fluxu aut hypercatharsi oritur; si febribus acutis, phrenitidi, ileo aut vigiliis succedit: *Minus periculosa*, si pueris contingit, si ob nimium motum materiæ ad caput aut nervosum genus facta est, si propter morsum ventriculi ab acrimonia

 humoris,

humoris, aut medicamento, aut contentione in vomendo oritur, nec diu perseverat. 8. *Singultus*, qui *periculosus*, si in morbis post nimiam inanitionem accidit, si cum inflammationibus & febribus, in senibus præsertim, maximè si signa alia perniciosa adsunt, jungitur. 9. *Tremor*, qui *malus*, si in principio morborum præsertim longiorum sine causa incidit, & aliis gravioribus Symptomatibus jungitur. 10. *Horror* & *Rigor*, si in initio morborum crudâ materiâ oboriuntur. 11. *Torpor*, qui perpetuo malus est, & citra febrem, Apoplexiam; in febribus, ob caloris nativi extinctionem, insigne periculum portendit. 12. *Vox*, quæ si clangosa, periculosa est; si *Nulla*, lethalis est, nisi Critica evacuatio sequatur.

IV. *Ratione Excretorum & Retentorum*. 1. *Spem bonam faciunt*, 1. *Urinæ*, tenues cum colore bono. crassæ si prius fuere tenues, & post principium minguntur, subrubræ, subcroceæ, subluteæ, subrubræ, cum sedimento subrubro. 2. *Vomitus*, qui naturæ morbi respondent, quia morbum vel tollunt, vel imminuunt. 3. *Sudores*, si coctione jam facta accidunt, si sunt calidi, & copiosi, si ex tota corpore fluunt, & morbum minuunt. 11. *Metum incutiunt* 1. *Urinæ tenues & ruffæ*, quia crudum morbum significant: *turbidæ non residentes*, quia in imbecilli mortem, in validiore longitudinem morbi portendunt. *Albæ*, si perseverant. *Nigræ*, si in acutis obveniunt. *Oleosæ*, *virides*, quarum ratio superius reddita est. *Sedimento*, *enæoremate*, *& nubecula carentis*, nisi æger vel inediam passus fuerit, vel vigilaverit, vel biliosus sit. *Crassæ absque sedimento*. Cum sedimento farinaceo, furfuraceo, squammoso, &c. 2. *Alvi dejectiones siccæ*, quia à caliditate ignea proficiscuntur, & si simul nigræ sunt, ardentem circa medium corporis affectum indicant. *Aquosæ*, quia à cruditate magna oriuntur, & in morbis biliosis, cum urinis malis, lethales

thales sunt; in mitioribus longum morbum significant. *Exiguæ*, *& sæpe egestæ*, quia retentricis debilitatem innuunt. *Pingues*, quia corporis exsolutionem indicant. *Spumosæ*, quia defluxionem à capite, & vermes in intestinis ostendunt. *Albæ*, quia vel meatus per quem bilis ad intestina descendit obstructionem, vel hujus ad partes superiores motum portendunt. *Rubræ*, quæ per se perniciosæ, nisi naturæ victoriam sequantur. *Nigræ*, si ab atra bile, quia lethales sunt, nisi aliorum admistione temperentur; si à sanguine concreto, vel humore melancholico, non semper sunt malæ. *Virides & æruginosæ*, sive illæ à bile æruginosa ad atram tendente, sive à parte aliqua principe & viscere Erysipelate laborante excernantur. *Lividæ*, quia partium inferiorum vehemens frigus significant. *Fœtidæ* denique, quia putredinem adesse significant, & febres putridas prænunciant. 3. *Vomitus*, si in principio morbi nondum concoctâ materiâ fiunt, & aliis malis signis conjunguntur, sive illi sint sinceri, pallidi, lividi, sive nigri, graveolentes, ab Ileo, exigui, &c. 4. *Sudores*, si morbo crudo, nimis copiosi vel pauci, & frigidi accidunt; nec ex toto corpore exeunt. Vide Hippocratis aphorismos.

V. *Ratione qualitatum mutatarum*, 1. *Bonam spem facit*. 1. Totus corporis *habitus*, si non multum sano dissimilis redditur. 2. *Hypochondria*, si dolore vacant, & sunt mollia, ex utraque parte æqualia, non extenuata. 11. Metum *incutiunt*. 1. *Totus habitus corporis*, si nihil in morbo mutatur, quia longitudinem id indicat, si extenuatus, in declinatione cibo non reficitur, quia id recidivam minatur, si in acutis morbis intumescit, quia calorem epatis debilitatum indicat, nisi Criticè humores aliquò detrudantur. 2. *Facies*, eaque *Hippocratica*, in qua nasus acutus, oculi concavi, adstricta tempora, aures frigidæ, contractæ, fibræ earum inversæ, cutis circa fron-

frontem dura, intenta, arida, & color totius vultûs viridis, aut niger; inprimis in principio morbi, nisi à causa evidente talis evaserit, & per diem & noctem emendetur. *Coloratior*, quia affectionem valdè calidam in Cerebro denotat, nisi hæmorrhagiæ narium, aut abscessus post aures futuri sit indicium. *Viridis, livida, nigra*, quia caloris nativi extinctionem significat, inprimis si citiùs, & absque causa evidenti appareat. 3. *Oculi*, & ii *Lucem refugientes*, quia cerebrum læsum ob spirituum dissipationem, & capitis debilitatem significant. *Tumidi & prominentes*, quia vel musculorum resolutionem, vel humorum, vaporum, & spirituum illic confluentium copiam denotant. *Cavi*, quia absunt à calore, quæ oculi orbitam replet substantia tales redduntur. *Feroces & horridi*, quia delirantium & phreneticorum proprii, plerumque convulsionis, vel etiam mortis cum aliis signis sunt indices. *Fixi & stabiles*, quos *Concretos* dicunt, quia ob convulsionem & cum malis signis mortem significant. *Perversi*, quia convulsionem indicant. *Alter altero minor*, quia facultatem eum regentem extingui pronunciat. *Venulas lividas & nigras habentes*, quia malorum humorum copiam ad cerebrum ascendere, caloremque nativum extingui innuunt. *Candidum in rubrum conversum gerentes*, quia & copiam & fervorem sanguinis in membranis, vel inflammationem earum significant. *Involuntariè lacrymantes*, quia certam retentricis imbecillitatem denotant. *Non planè clausi*, quia id vel ob musculi oculorum convulsionem, vel ob facultatem adeò debilem, ut palpebras attollere nequeat, accidit. 3. *Dentes*, si inconsueti strident, quia insaniam vel mortem significant, si humore glutinoso obducuntur. 4. *Nasus*, & is *perversus*, quia convulsionem denotat. *Acutus*, quia magnam virium imbecillitatem arguit. *Pruriens præter consuetudinem*, nisi imminentem

minentem hæmorrhagiam pronunciet, quia futurum delirium, propter humorum & vaporum ad caput ruentium copiam, portendit. 4. *Aures lividæ, nigræ, contractæ, frigidæ*, quia caloris nativi extincti indices sunt. 5. *Lingua arida, dura, nigra*, si cum aliis signis appareat, ægerque non sitiat, quia vel delirii, vel extinctæ facultatis, & proinde mortis signum est. 6. *Hypochondria*, eaque *Inflammatione aut dolore vexata*, intenta, inæqualia, extenuata, quia aut ingentem quandam siccitatem, aut flatum, aut inflammationem partis in iis sitæ significant. *Pulsantia*, qui aut caput inflammatum, aut flatus multi ex humore effervescente in caput elevationem significant, perturbationem, & cum oculis instabilibus delirium portendunt, nisi hic pulsus crisin præsagiat. 7. Ungues lividi & nigri, si corpus simul grave, quia lethale signum sunt. At si æger benè fert, & aliud signum salubre adest, morbus ad abscessum verget.

III. *Modi quo morbus terminari debet cognitio*, omne id quod de Crisi superius diximus respicit, & plures quæstiones involvit. Quæritur enim, I. An morbus sit finem habiturus, per Marasmum? II. An per solutionem? III. An per Crisin? Et si per Crisin, IV. An Crisis sit futura per Excretionem, & si per hanc, per quam & qualis? V. An per Translationem? VI. An Crisis facta sit optima? an mediocris? an mala? VII. Quo tempore fiet?

I. De *Cognitione terminationis per Marasmum & Solutionem* non est quòd multis agamus. Nam si dies Criticos, & acutorum per decidentiam morbus superaverit, vel per solutionem, vel per marasmum finem sortietur.

II. *Per Crisin* terminabitur morbus, 1. Si est magnus & acutus, vel parvus videtur, & malignitas subest. 2. Si à materia calida, tenui & acri,

qui naturam lacessere potest, oritur; potest tamen & in longo morbo aliqua Critica evacuatio accedere, si idem aliquot dierum periodis antea vehemens evasit. 3. Si vires sunt ita robustæ, ut morbo superiores evadant. 4. Si perturbationes circa actiones animales, vitales, & naturales in corpore exoriuntur.

III. *Per Excretionem* finem suum sortietur morbus. 1. Si est acutus, ex tenui & acri materia, & crisis primis diebus speratur. 2. Si natura est fortis, pulsus altus, viæ apertæ, natura sudori vel alteri evacuationi assueta. 3. Si tempus ipsum æstivum concurrit. II. Si terminari debet per *Hæmorrhagiam*. 1. Hypochondria primum absque dolore tendentur, & hinc respirationis difficultas non diu durans succedet. 2. Statim dolor capitis & cervicis, faciei & oculorum rubedo, splendor & caligo ante oculos, spectrorum ante eosdem obversatio, delirium, Arteriarum in temporibus micatio, Pulsus denique vehementia sequentur. 3. Tandem jam instante hæmorrhagia nares ægri scalpere incipient: quæ omnia certiora sunt, si consentiant ætas, & natura ægri, & præsens aëris constitutio. III. *Si per Vomitum*, humores ad ventriculum movebuntur. Unde ejusdem morsus, cum dolore capitis, vertigine, tenebris, exorietur; superius labium agitatur, sputum est multum & tenue, nausea, rigor, hypochondriorum frigiditas, pulsus durities, & inæqualis spirandi difficultas, afficient. IV. *Si per sudorem*, quod frequentissimè fit, præcedet urinæ suppressio, rigor & aliarum excretionum signa aberunt, erumpente sudore pulsus erit mollis & undosus, cutis mollis, exteriora calebunt, vapor calidus erumpet. V. *Si per alvum*, nullum proprium signum erit, sed reliquarum excretionum signa aderunt, aderunt ructus & inflatio ventris, lumborum dolor, genuum gravitas, interdum laxa alvo, urina supprimitur. VI. *Si per urinam*, aberunt signa reliquarum excretionum, ægri non valdè erunt inquieti. Circa vesicam aderit inflationis sensus, & hypochondriorum gravitas. Urinæ incipient augeri. Cum ardore quodam alvus retinebitur. VII. *Si per Hæmorrhoides*, ægro illæ erunt familiares, signa reliquarum excretionum aberunt, æstus aut dolor circa spinam dorsi cum tensione lumborum percipietur, rarius per eas crises fiunt. VIII. *Si per Menses*, aberunt reliquarum excretionum signa, instabit tempus mensium. Æstus lumborum cum hypochondriorum dolore & tensione, & aliis quæ mensium instante fluxu eveniunt, aderit. IX. *Si per plura loca*, plurium etiam excretionum signa animadvertentur. X. *Excretio erit bona*, 1. Si humor peccans & quidem coctus evacuatur. 2. Si debita quantitate & die Critico. 3. Si justo modo, confertim, & per loco conferentia.

IV. *Per translationem seu Abscessum terminabitur* morbus. 1. Si est acutus, & materia crassior. 2. Si virtus est debilior, & longo tempore urinæ tenues & crudæ exiere. 3. Si naturæ est ad hæc loca propensio, anni tempus frigidum, ætas senilis, & criseos per excretionem futuræ signa absunt. II. *Fit in partibus superioribus*, si materia est tenuis. *In inferioribus*, si non est adeò tenuis, & natura fortis. III. *Erit bona*, 1. Si materia est concocta. 2. Si substantiam habet laudabilem, & figuram acuminatam. 3. Si æqualiter maturescit, antequam suppuretur. 4. Si citò suppuratur, & est in loco externo & ignobili.

V. *Optima Crisis* est, si signa Critica, de quibus superiùs egimus, præcessere. si signa coctionis & cruditatis præmissa sunt. si in die indicatorio monstrata fuit. si die judicatorio evenit. Si naturæ morbi convenientia excreta sunt. si æger post crisin morbo & symptomatibus liberatur. *Mediocris*, si non

non exquisita coctionis signa præcessere, si in augmento, vel paulò ante statum, vel coctione demum incipiente, accidit; in quo casu hæmorrhagia ex omnibus excretionum modis commodissima est, si die indicatorio non indicatur, si in die intercalari evenit, si evacuatio morbi naturæ non congruit, si æger non benè fert. *Mala* fit, si ante statum irritata à naturæ malignitate aut copia naturâ evenit, si talis in die Indicatorio indicata fuit; quamvis sæpè repentè ingruat, si alia optimæ crisi contraria adsunt. Ubi nota. 1. Sæpe in mali crisi apparere, ac si ægri melius habeant, qui tamen mox ad pejorem statum, cum illa quæ levare videntur, præter rationem sint, redit. 2. Aliquando, morbo lethali & viribus firmioribus, pro una mala & simpliciter exitiali crisi, plures imperfectæ malæ, in quibus rudimenta coctionis instabilia apparent, antequam æger moriatur, eveniunt. 3. Crisium ad mortem præcognitiones minus stabiles esse.

VI. *Tempus futuræ Criseos* aperiunt, 1. *Signa coctionis & Cruditatis*, quæ necessariò in aliquo die indicatorio, vel decretorio apparere debent. Quarto die fiet, si primo die signum se ostendit; septimo, si quarto. 2. *Signa quæ morbi idea, magnitudo, & mos suppeditant*: de quibus superius egimus. 3. *Signa temporum morbi*, perfecta ante statum non accidit, imperfecta accidit: exitialis in principio etiam vel augmento habetur. 4. *Signa Critica*, quæ superius habes.

TITU-

TITULUS II.

De Causis morborum.

CAPUT I.

De Causis morborum internis in genere.

ALter affectus, qui corpus humanum præter naturam affligit, est Causa morbi; eaque vel Externa, vel Interna. Sed cum hæc illius effectus sit, vel potius cum illa ad hujus productionem plurimum conferat, ideò internam duntaxat definiemus.

Causa morbi interna est, quæ intra corpus humanum nata & hærens, idem præter naturam afficit.

Consideranda circa eam obveniunt, *Signa*, *Causæ* & *Differentiæ*.

I. *Signa* Causarum sumuntur in genere. 1. A signis propriis, sapore nempe, colore & motu. 2. A signorum communium, quæ ex antecedentibus & consequentibus, seu causis evidentibus, corporis dispositionibus & symptomatibus sumuntur, syndrome.

II. *Causæ causæ* internæ sunt Res non naturales, Aer, Cibus, Potus, Motus & quies, somnus & vigiliæ, Excreta & Retenta, & animi affectus, quatenus aliquo vitio corpus humanum afficiunt. Ut verò id fiat, requiruntur temporis præsentia, proportionis inter agens & patiens certitudo. Corporis aptitudo, & contactus.

III. *Differentias* quòd spectat, reducuntur causæ internæ ad *Humores*, *Flatus*, & *Res toto genere præter naturam*.

CA-

CAPUT II.

De Causis Morborum internis in specie.

ARTICULUS I.

De Humoribus.

PUNCTUM I.

De humoribus quantitate peccantibus, seu Plethora.

PRimum Causarum internarum genus sunt Humores: peccare autem hi *quantitate*, *qualitate*, *motu*, *loco*, & *totâ substantiâ*, solent. *Humores quantitate peccantes*, *Plethoræ nomine veniunt*, *quæ nihil aliud est quàm humorum alendo corpori destinatorum*, *ex causis suis orta exundantia.* Humores corpus humanum alentes in massa sunt sanguinem, *Sanguis* nempe, *bilis*, *pituita*, & *Melancholia.* Hæ partes sui generis, in cambium deductæ, nutriunt, illisque tantum calorem quantum habent communicant. *Signa* plethoræ sunt, Lassitudo; quia sanguis non difflatus inferiores partes petit. Respiratio ex minimo labore, musculis thoracis sanguine onustis. Venarum turgescentia, Musculorum distensio, Habitus carnositas, somni profunditas, faciei rubedo, &c.

Causæ sunt bonum alimentum, quod multum succi suppeditat. hepar calidum & humidum, quod conficit. Otium, Evacuatio suppressa, Membri abscissio, insuetarum balnearum à cibo usus.

Differentiæ. I. Alia est *Exquisita*, quando vel omnes proportione & æqualitate quæ illis debetur servata (dupla est autem proportio sanguinis ad pituitam, hujus ad bilem dupla) augentur; vel solus sanguis tantum; vel duo aut tres ex reliquis, sanguine etiam proportionem non servante exuberant. *Cognoscitur*, *gnoscitur* ex signis supra positis. *Oritur* quoque ab iisdem, quæ supra memoratæ sunt, causis. Alia *Notha*, quando sanguinis exundantiæ succorum malorum copia conjungitur. *Cognoscitur* ex signis Cacochymiæ cum plethora junctis. *Oritur* quoque ab utriusque causis. II. Alia est *ad vasa*: quæ quidem vires, quod æquabiliter cum sanguine & carnis mole increscant, non premit, sed vasorum tunicas præ copia distendit, cui etiam superius dicta competunt. Alia *ad vires*, quando humores ita accrescunt, ut à viribus hominis imbecillibus gubernari & confici non possint. *Cognoscitur* ex eo, quod sanguis non valde sit bonus, gravitas & pulsus inæqualis, cum cruditatum & Orientis putredinis signis afficit.

PUNCTUM II.

De Humoribus qualitate peccantibus, seu Cacochymia.

C*Acochymia est humorum excrementitiorum à causis suis ortorum in corpore humano præsentia.* *Subjectum* est corpus humanum, 1. Tum ratione venarum, arteriarum & nervorum; tum illorum quæ extra ea. 2. Tum ratione *regionis alvinæ*, quæ ventriculum, venas mesaraicas, cava jecoris, lienem, & his interjectum pancreas includit. Tum *venosæ*, quæ jecoris convexa cum vena cava, arteria majore, & quicquid earum inter axillas & inguina incidit, complectitur. Tum *Habitus corporis*, qui musculos membranas, ossa, omnem denique corporis molem includit.

Signa ex differentiis quæ sequuntur, depromi debent. Pertinet huc dier. certorum motus, illeque nec Criticus, nec symptomaticus, sed naturalis, qui certis diebus & dierum horis mensuratur, & tam præcisus est, ut cum horologiis certet.

Causæ

Causæ sunt sex non naturalia, de quibus superius dictum est.

Dividitur variè.

I. Alia est *à Bile*, quæ est humor præternaturalis calidus & siccus: præternaturalis inquam, quia distinguitur, tum à parte massæ sanguineæ calidiore, ex calidore & tenuiore chyli parte nata; tum ab excrementitia bile naturali, quæ in folliculo fellis colligitur, & fæces alvi tingit. *Cognoscitur* ex venarum propter calorem dilatantem amplitudine. Coctionis propter nimium depravatione, appetitu potus quàm cibi majore, pulsu vehementi, veloci proclivitate ad iram, somno nullo vel pauco, habitu gracili, colore corporis flavo, motu à tertio ad tertium, & quidem circa meridiem. *Oritur* à corporis constitutione calida & sicca, ætate juvenili, vigiliis, irâ, corporis exercitatione nimia, alimentis calidis & siccis, dulcibus & pinguibus. *Dividitur* 1. In *vitellinam*, quæ vitellum refert, à flava adusta oritur, & ob consumtam à calore serositatem crassa est, à sanis interdum excernitur, & in atram bilem si aduratur, facessit. 2. *Porraceam*, quæ porrum refert, & plerumque in ventriculo ob cruditatem ex oleribus corruptibilibus, sæpe in venis ex vitellina oritur. 3. *Ærugineam*, quæ æruginem imitatur, & ab intensissimo calore, in epate, venis,& ventriculo producitur. 3. *Isatideam*, quæ isatidem refert, & ex præcedente magis adusta oritur.

II. *Alia à Pituita*, quæ est humor præternaturalis frigidus & humidus. Præternaturalem dico, ut discernatur, tum à massæ sanguineæ parte frigidiore; tum à pituita, ventriculum, intestina, pulmones, artus & Cerebrum oblinente. *Cognoscitur* ex Corporis mollitie & albedine, Crudorum dejectione. Urina cruda, alba, nunc tenui, nunc crassa, salivæ abundantia, majore appetitu quàm ut cibi conco-

concoqui possint, motu quotidiano, & quidem circa vesperam. *Oritur*, à cibis crudis & frigidis, potu intempestivo, intemperie viscerum frigida. Excrementorum per vitam otiosam detentione, somno nimio, &c. *Dividitur* 1. In *Insipidam*, quæ cruditatem in ventriculo ob defectum coctionis accipit, & corpus plumbeo colore tingit. 2. *Acidam*, quæ easdem cum præcedente vires habet. 3. *Salsam*, quæ ex salsa & serosa humiditate oritur, frigidis & calidis partibus constat, sitim, saporem salsum, & mordicationem infert. 4. *Vitream*, quæ substantia & colore talis est, frigidissima & vi viscosissima eadem, sævissimos cruciatus detenta excitat.

III. *Alia à Melancholia*, quæ est humor præternaturalis frigidus & siccus. *Præternaturalis* inquam, ut discernatur tum à parte sanguinis frigidiore & sicciore, quæ in liene ex crassiore chyli parte per portæ ramum splenicum, antequam epar ingrediatur, attracta producitur, & crassiores partes cum liene alit: tum ab excrementitia naturali, quæ quia in alimentum nulla ratione transmutari potest, ex liene partim per venas hæmorrhoidales,partim per arterias splenicas ejicitur;interdum ad ventriculum &c. pervenit. *Cognoscitur* ex Urinæ livore & nigredine, hæmorrhoidum suppressione, flatulentia & ructu, nimio ciborum appetitu, tristitiâ, taciturnitate, somniorum turbulentia, habitu corporis macilento, duro, & lividi coloris, motu à quarto ad quartum circa mediam noctem. *Oritur*, à Cibis crassi succi, bubula, brassica, piscibus in quos calor exsiccans sed non adurens agit. Aëre frigido & sicco dum tenuitatem absumit, præsertim si æstas calida & sicca præcesserit, suppressione hæmorrhoidum, aut aliarum melancholicarum evacuationum, &c. *Dividitur* in

Dilutam, quam urinæ copiosæ, & sudores per noctem patefaciunt. *Crassam*, quam melancholicorum obstructiones ostendunt, & *Atram bilem*, quæ à calore sanguinem, vel bilem, vel succum melancholicum exurente oritur. Estque modò acida, modò nullius saporis, modò acerba, ut carnem liquet, & effusa in terram fermentetur.

IV. Alia *ab Humore seroso*, qui nihil aliud est quàm aquosa tenuis & salsa, copiâ & qualitate corpus humanum afficiens humiditas. *Cognoscitur* ex urinæ & sudorum copiâ, Dolore interdum vago, quia propter tenuitatem facilè deducitur, & ab alieno calore facilè effervescit. Affectuum fugacitate & recursu, ventris interdum tumore, &c. *Oritur* à cibis humidis & aquosis, sed & bonis, in convalescentibus, ob caloris in ventriculo dissolutionem & languorem. Detentionem seri ob expultricem læsam, aliorum viscerum obstructionem, vel pororum ab externo frigore constrictionem, vitium lienis, &c. Soli ipsi interdum *Colliquatio* conjungi, quæ vel in fame fit propter caloris naturalis marcorem, ac humidi radicalis & carnium in vaporosam humiditatem dissolutionem: vel in depravato victu ab ipsius alimenti tanquam non proportionati & familiaris cassam assimilationem, quam prius illud insequitur. *Dividitur* in *Mitem*, qui nihil aliud quàm sanguis dilutior, & *Acrem*, qui salsedinem suam ab adustione acquirit.

Punctum III.

De Humoribus motu, loco, & tota substantia peccantibus.

I. *Humores motu peccantes sunt iidem ipsi, quatenus ad partes vel ob attractionem, vel ob transmissionem influunt.* Partes istæ vel sunt *imbecilliores*, & nulli insigni actioni destinatæ, seu *naturâ*, ut laxæ, molles, raræ; seu ob aliquam *morbosam* constitutionem: vel *procliviores*, quæ cum mittente nexum, & vias per quas humores admittant, amplas & patentes habent, vel ipsis subjacent. *Causa* motus est. 1. *Attractio*, seu ob calorem ab externis conciliatum, seu ob dolorem. Nam pars dolens ex transmissorum spirituum copiâ incalescit, natura dum doloris causam propulsare nititur, sanguine ac spiritu dolentem locum replet, dolor denique partem debilitat, & ad recipiendum aptissimam facit. 2. *Transmissio*, vel à toto corpore, seu venoso genere, vel partibus aliquibus, & quidem, si expultrix ipsarum valida, viæ laxæ, major materiæ copia. Accidit tamen interdum, ut humores in suis vasis accumulati, suopte impetu moveri incipiant, & in partem aliquam pro situ & vasorum ratione irruant. Humores verò illi maximè moventur, qui tenuiores sunt & acres, ut biliosi.

II. *Humores loco peccantes sunt iidem ipsi, quatenus ibi sunt ubi esse non debebant.* *Causæ* sunt 1. *Influxus*, seu per attractionem, seu per transmissionem. 2. *Congestio*, quæ fit aut partis vitio, quatenus vel concoctrix vel expultrix suum officium non faciunt: aut alimenti vitio, cum illud vitiosum & tale, ut tantam excrementorum copiam faciat; vel cum materia crassa producitur, quæ facultati expultrici resistit.

III. *Humores totâ substantiâ peccantes sunt illi, qui intra corpus peculiarem corruptionem sortiti, idem occulte & totâ substantiâ afficiunt.* Intellige humores tum præternaturales excrementitios, tum naturales excrementitios retentos, ut semen, grumum sanguinis, sanguinem menstruum. *Signa* præbent subiti malignorum Symptomatum, ut delirii, lipothymiæ, &c. incursus, morborum ipsorum idea, &c.

&c. *Causa* est tum *materia alimentaria*, quæ seminium corruptionis illius habet, & aliis quidem commista non nocet, sed ab iis secreta & per se exsistens, venenum evadit. Sanè multis vescimur quæ venenatis vescuntur: tum *Calor* principali agenti & materiæ junctus, cui accedunt Dispositio Corporis, vel hæreditaria vel acquisititia. Cœli influxus particulares, Aër influxus astrales & exhalationes terrestres recipiens. Contagium, venenum. Imaginatio denique & affectus. *Corruptio* autem illa determinata longa sæpe digestione ac fermentatione ad hunc gradum deducitur: unde fit, ut non singulis annis pestis grassetur, quamvis singulis sint multa humorum vitia, sæpe etiam sine putredine procedit, ut in plantis & animalibus sine putredine venena generentur; & in siccissimo aëre pestilens venenum nascitur, in quo nulla putredinis apparent indicia.

ARTICULUS II.

De Flatibus.

FLatus *est Spiritus halituosus, multus, ex cibo & potu, & humore viscido ab imbecillo calore in animalis corpore excitatus.*

Subjectum est animalis corpus, sed præcipuè ventriculus & intestina.

Signa sunt, Tensio sine gravitate, Dolor vagus, præcessus causarum generantium. Affectus subitò nascitur. Urinæ in superficie bullis repletæ sunt.

Causa sunt 1. Cibus multus & humidus, qui difficulter per se vinci potest, interdum per se flatulentus, ut sunt, fructus ὡραῖοι, radices inflativæ, pisces cetacei, pinguia omnia, dulcia lenta, &c. 2. Humor crudus & visciditatis propter cohærentiam in divisione quæ fit attenuatione partium necessariam, particeps. 3. Calor imbecillis, & materiam digerere non valens, sive talis sit per se, sive ratione materiæ in quam agit.

Dividitur in *Pituitosum*, qui tardius movetur, & diutius durat. *Biliosum*, qui mordax, acris, citò evanescens. *Melancholicum*, qui fixus est, & tristitiam excitat, & *sanguineum*, qui mitis, & magis quantitate quàm qualitate infestat.

ARTICULUS III.

De Rebus toto genere præter naturam.

RES toto genere præter naturam sunt *Calculi & vermes.*

I. *Calculus est substantia solida & lapillosa, mucilagine limosâ tartareâ, facultate λιθοποιητικῇ instructâ, in corpore humano, adjumento caloris exortâ.*

Subjectum est corpus humanum, & in eo Cerebrum, epar, vesicula fellea, ventriculus, renes, vesica, &c.

Signa partes ipsæ suppeditant. In genere nihil ferè de illis dici potest.

Causa est, non *pituita*. Multi enim eo infestantur, quibus cum calculo nihil commercii, & multi sunt calculosi, qui accuratam victus rationem servant; sed *succus lapidescens*. Hinc calculosi sæpè urinam reddunt, quæ mucum refert, mox in lapidem concrescit. Provenit autem is ex fæculentia alimentorum, quæ si retineatur huic vel illi parti se agglutinat, per novum materiæ appulsum quotidie augetur, aucta sensim exsiccatur, atque ubi materiam viscosam, crassam, terrestremque apprehendit, eam coagulat, & adveniente postea spiritu salis microcosmici interno, quem ob naturalem suam visciditatem seu mucilaginem Tartarum istud facilè recipit, inque se recondit, tandem in perfectum tophum coagulatur.

II. *Vermes sunt animalcula vermicularia , in corpore humano , ex crasso, lento , excrementitio , & principium vitale sui generis continente humore , à calore vivido, per putredinem suscitato exorta.*

Subjectum est corpus humanum , inque eo cerebrum , epar , ventriculus &c. *Causa* est 1. Humor principio vitali sui generis instructus , unde diversi ex diversis nascuntur vermes ; illeque interdum crassus & lentus , interdum amarus. Unde ex absinthio & sale marino vermes nascuntur. 2. Calor, non cœlestis, sed innatus; illeque humidus,nec tamen solus. Hic paulatim rem dissolvit , & in materia disposita ψυχικὴν θερμότητα , & ζωτικὴν ἀρχὴν delitescentem excitat.

TITULUS III.

De Symptomatibus.

SYmptoma *est affectus præter naturam in iis , quæ extra constitutionem partium ad actionem necessaria sunt, aliquid aliud præter naturam sequens.*

Signa symptomatum sensus plerumque unus vel plures aperiunt ; quod si latent , ex iisdem fontibus, ex quibus signa morborum & causarum sumuntur, causis nempe & effectis cognoscuntur.

Causa à qua oriuntur, sunt Morbi , Causæ, & ipsa Symptomata.

Dividitur præcipuè trifariam. 1. Aliud est *Morbi*, quod morbum proximè, nullo affectu præter naturam interveniente , sequitur. Aliud *Causa*, cum à causa aliqua morbifica actio læditur. Aliud *Symptomatis* , quod aliud Symptoma præcedens sequitur.

II. Aliud est *Actionis læsa* , seu hæc sit abolita, seu imminuta , depravata , vel aucta. Fit id vel *facultatis vitio* , quando instrumentum proximè malè affectum est ; quo spirituum & caloris influentis absentia

sentia refertur , vel *Erroris externi causâ*, quando illa cum quibus fiunt, aut sine quibus non fiunt actiones, fallunt. Aliud *Excretorum & Retentorum*; Aliud *qualitatum mutatarum* , quæ ex actionum læsionibus, & ab iis provenientibus humoribus dependent.

III. Aliud est *Facultatis Naturalis* , nimirum, Nutritivæ , Augmentativæ, Generativæ. Aliud *Facultatis vitalis*. Aliud *Facultatis animalis* , quo pertinent symptomata sensuum externorum , internorum, motricis, &c.

IDEÆ MEDICINÆ PRACTICÆ GENERALIS

LIBER III.

De Medicamentis.

TITULUS I.

De Medicamentis in genere.

POSTQUAM de Affectibus corpus humanum præter naturam affligentibus egimus , sequitur ut de *Remotione eorundem* aliquid dicamus . Circa Remotionem verò affectuum duo inquiruntur. 1. *Per quæ media removeri possint*. 2. *Quomodo removeri debeant*. Media illa *Medicamenta* dicuntur, quæ *vel in genere*, vel *in specie* & suis Differentiis spectantur. *Medicamentum in genere est omne id, quod corpori ægro applicatum , illud à statu præternaturali ad naturalem, per facultates suas, reducere aptum est.*

Quinque circa illud conſideranda veniunt. *Nomen*, *Facultates*, *Doſis*, *Adulteratio*, *Subſtitutio*, & *Collectio*.

I. *Nominis* ſi habeatur ratio, res eſt de Medicamento non communiter & abſolutè accepto, nam & pigmenta & venena ita comprehendit; ſed cum relatione ad corpus humanum, idque vel in genere ſumtum, quatenus ipſum nec nutrit, nec corrumpit. Sed immutat: vel in ſpecie, quatenus ægrum eſt.

II. *Facultates medicamentorum* ſunt, 1. Manifeſtæ, & hæ vel primæ calefaciendi, frigefaciendi, ſiccandi, humectandi; quæ interdum componuntur vel ſecundæ, quæ à primis oriuntur, & pro ratione variant, ut potius ipſius ſint modi, Attenuandi, abſtergendi, deobſtruendi, rarefaciendi, diſcutiendi, incraſſandi, adſtringendi, repellendi, ſtupefaciendi, &c. 2. Occultæ, & harum reſpectu vel humorem certum peculiari facultate evacuant medicamenta; vel cum membro aliquo peculiarem cognationem habent; vel venenis reſiſtunt. *Nota* 1. *De facultatibus in genere*. 1. A forma eas eſſe, & illis mediantibus hanc agere, hinc illæ, ut ad actionem referuntur, cauſæ quædam effectrices vocantur, quibus mediantibus in determinatum corpus agitur. 2. Alias actu ineſſe, ut ſe ſtatim exſerere ut uſtio in igne poſſint. Alias potentiâ medicamento à calore corporis in actum deducto, quod fit tardius vel celerius, vel pro ratione materiæ reſiſtentis & caloris agentis, vel pro ratione impedimentorum materiæ, quibus ipſarum actiones ligantur. 3. Alias ſe exſerere per accidens alterius interventu, ut aqua frigida calorem excitat in convulſione: nonnullus per ſe & immediatè. II. *De facultatibus primis*. 1. Interdum uni ſubjecto æqualiter ineſſe, ita ut vel omnes ſint æquales, vel duæ æquales, una inæqualis. 2. Inæqualitates quæ inſunt, magis vel minus à temperie diſce-

dere. Non nimis evidenter corpus temperatum alterant, quæ *primi gradus* ſunt. Evidenter ſed citra noxam, quæ *ſecundi*. Vehementer, nec citra aliquam noxam, quæ *Tertii*, Cum noxa evidenti, quæ *quarti*. 3. Humiditatem omnium qualitatum minimè activam, quarti gradus eſſe non poſſe. 4. Vehementiſſimè calida nunquam humectare. 5. Nullum quarto gradu deſiccare, quod non urat, tertio plurima, quæ frigida ſunt & adſtringunt. III. *De occultis*, ab occultis eas qualitatibus quæ à forma pendere. Hanc autem formam inferiorem anima ut ſui domicilii architectrix eſt, ut ſibi in corpore diſpoſito inſtar ſubjectæ materiæ ſit, producit, quæ etſi totam ſuam materiam informet, attamen in ſpiritu duntaxat inſito, humidoque radicali, & calido innato, quod etiam in emortuis eſt, præcipuè reſidet, & cum iſto à reliquo corpore craſſiore ſalva ſeparari, & rectè quinta eſſentia appellari poteſt. IV. De earum cognitione. *Primæ* cognoſcuntur ratione & experientia, quarum illa à velocitate aut tarditate actionis, habita patientis ratione, odoribus, ſaporibus, coloribus, qualitatibus tactilibus, ætate, loco natali, operationibus & virtutibus cognitis ſumitur. *Secundæ* datæ primis non poſſunt non innoteſcere, utpote illarum pediſſequæ. *Occultæ* ex ſimilitudine inprimis ſeu ſignaturis conjecturantur, hinc experientiâ confirmantur, de quibus conſule Portam in Phytognomonicis, & Crollium in ſignaturis.

III. *Doſis* requiritur in medicamento, quia nullum rectè agit niſi in ſua quantitate exhibitum. Hæc verò ſumitur ex ratione qualitatis, partis affectæ, & ægri. Menſuratur apud nos grano, ſcrupulo, drachmâ, uncia, libra, Cochleari, &c. apud veteres, myſtro, cyatho, acetabulo, quartario, hemina vel cotylâ, ſextario, Congio, urnâ, amphorâ, & culeo.

IV. *Adulteratio*, in Exoticis inprimis locum habet, ut *Caphura* ex Borneo allata, admista habet lapidum fragmenta, aut gummi quoddam Chamderros vocatum, succino crudo persimile, aut ligni cujusdam scobem. Sic *Bezoar* lapis multifariam incrustatur. *Moschum* simul & massa quædam è sanguine hirci, pane asso & trito, cum ladano subacta. *Ambra* fingitur pulvere Agallochi lævigato. *Cinnamomum*, corticibus tamaricis in aqua Cinnamomi maceratis, & postea siccatis. *Benjicinum*, mistura resinæ, turis masculi, cum pauco styrace. *Opobalsamum*, oleo liquedambar. *Opium*, meconio.

V. *Substitutionis* occasio ex indigentia: sic Calamus aromaticus succedit Acoro; absinthio abrotanum; abrotano, origanum; acaciæ, hypocistis; acantho, malum; ammi, anisum; amomo, acorus; amygdalis amaris, nuclei persicorum; arsenico, sublimatum: balacistio, malicorium; Calamo aromatico, schænanthum. Cardamomo, cyperus. Cinnamomo, canella vulgaris. Dactylis, ficus Massilienses. Dictamno, salvia. Elleboro albo, eleterium; nigro, lapis lazuli. Erucæ, erysimum. Mandragoræ, papaver. Nardo Syriacæ, schænanthum. Nunci moschatæ, caryophylli. Xylobalsamo, radix ligustici, &c. de quibus vide Authores, inprimis Renodæum lib. 4 Pharmaceuticæ cap. 16.

Titu-

Titulus II.

De Medicamentis in specie, & ipsorum Differentiis.

Caput I.

De Medicamentis simplicibus.

Articulus I.

De Fossilibus.

Medicamenta in specie considerata, variè dividuntur: præcipuæ tamen Differentiæ illæ sunt, quæ à constitutione, qualitatibus & viribus, partibus corporis humani, Planetis & signis Zodiaci, quibus Magica addi possunt, sumuntur.

Constitutionis respectu, Medicamenta sunt vel simplicia vel Composita. *Simplicia* ea voco, quæ talia sunt qualia natura produxit, quæque nullam ab arte compositionem sortiuntur, compositionem tamen arte factorum ingrediuntur: sunt autem, vel Fossilia, vel vegetabilia, vel Animalia, vel Microcosmica. *Fossilia* sunt Medicamenta ex terræ visceribus depromta. Continentur sub iis, 1. *Terræ*, quæ infusâ aquâ solvuntur, ut sunt, 1. *Argilla*, exigui quidem sed tamen alicujus in Medicina usus. 2. *Creta*, quæ in anorexia utilis. *Terra Lemnia* russi coloris & pinguissima, ut in ore contenta ex sevo constare videatur. 4. *Bolus Armenus*, seu Orientalis, qui laudatissimus, si calcis modo subitò in summum lævorem pistillo adhibito solvitur, nec quicquam arenosum habet. Rubeus, officinarum est communis. 5. *Cimolia*, seu illa candida, seu purpurascens, Pinguis; & cum tangitur frigida, optima. 6. *Terra* Silesiaca seu *Strigensis*, quam Montanus invenit.

II. *Succi concreti*, ut sunt, 1. *Sal* sive gemmeus, sive

ſive marinus, quorum ille in fodinis exſcinditur, & in ignem conjectus, non crepitat, ſed igneſcit. 2. *Nitrum*, tam Dioſcoridis, roſei aut candidi coloris, quàm vulgare, ſal nitrum, ſeu ſal petræ dictum, ſpuma quam longa coctione eructat, Aphronitrum dicitur. 3. *Alumen*, *rupeum* inprimis. Nam ſciſſile, plumbeum, quod vim ignis non metuit, & *Catinum* ex Cineribus plantæ Kali non eſt in uſu. Vocatur ſtypterion. 4. *Vitriolum*, ſive *Chalcantum*, quod nihil aliud eſt quàm ſalſuginis ſulfureæ, æratæ, ferratæve coagulum. Vide de eo Verbezium, & Billichium Obſerv. Chymic. lib. 1. c. 13. Album & nativum præfertur, uſtum vocatur Colcothar. 5. *Sulfur*, quod ſi nativum, debet eſſe nitedulæ modo ſplendens, pellucidum, colore extus ſubcinericio, intus luteo: ſi factitium, debet eſſe præpingue & vireſcens.

III. *Bitumina*, ut ſunt 1. *Naphtha*, bituminis Babylonii colamen, fluida, candida, ignis rapaciſſima. 2. *Petroleum*, quaſi oleum è petra, quod in agro Mutinenſi colligitur. 3. *Sperma ceti*, ſeu Ambra ſubalbida, flos maris. Colligitur in mari, cujus aliqua pinguis & furfuroſa ſpuma eſt. Eligatur candidum, pingue, &c. 4. *Ambra*, ſeu Ambarum griſeum vulgò dictum, quod ex maris fontibus, & alveis procellarum vi ad litus ejicitur, & aëri expoſitum denſatur. Optimum eſt cinerei coloris, odoratiſſimum, quod acu perfoſſum multum ſucci pinguis reſudat. Factitia, plerumque nigra eſt, & aquæ impoſita citius molleſcit. 5. *Succinum*, quod & Ambra Citrina, Electrum, Carabe, inter vada & in ipſo maris litore invenitur. Candidum eſt levius, odoratius, imò optimum, fulvum, bonum etiam, ſi pellucidum, & attritu calefactum roriſmarini odorem refert. Vide de illis Libavium in ſingularibus. 6. *Gagates*, niger, cruſtoſus & bituminis ferax, qui igni admotus flagrat,

flagrat, odoremque bituminis exhibet, ſic à Carbone foſſili diſtinguitur.

IV. *Lapides*, ut ſunt I. Ex pretioſioribus, 1. *Smaragdus*, qui optimus Scythicus, unicolor, ex lucido viridior. 2. *Sapphyrus*, qui ſi coloris eſt cyanei, melior eſt; ſi aquei, vilior. In Zeilan, Calcut & Pegu invenitur. 3. *Rubinus*; cujus quatuor ſunt genera. Vetus, cocci & laccæ Indicæ colorem refert, viliſſimus Balaſſius & Spinellus. 4. *Granatus*, qui optimus, ſi Martii violæ colorem habet rubedini intermixtum. 5. *Sardius*, quod Sardis plerumque fuerit inventus, ita dictus, probatur qui plurimum rubet. 6. *Hæmatites* vireſcens, variegatus, guttis cruentis conſperſus. 7. *Nephriticus*, opacus, variegatus, ex colore viridi aliiſque permiſtus, ſuperficies ipſius ſemper pinguis apparet. 8. *Chryſolithus*, qui vel Orientalis, vel Europæus. Iſte mollis eſt, & cum aureo colore vel multum vel parum nigricat. 9. *Cryſtallus*, qui, ſi pellucidiſſimus, optimus eſt. 10. *Hyacinthus*, qui eò melior quò magis unicolor. peſſimus Arabicus. II. *Ex minus precioſis*. 1. *Lapis lazuli*, opacus Saphiri aut florum Cyani colore, aureis punctulis aut flammulis exornatus. 2. *Lapis Armenius*, qui maculis multis & viridibus & cœruleis, & quibuſdam ſubnigris diſtinguitur, præfertur colorato cœruleus. 3. *Lapis Iudaicus*, ſubrotundus, ſtriis ſecundum longitudinem æquidiſtantibus & diſcurrentibus, ac ſi torno factæ eſſent. 4. *Lapis Lyncis*, qui aliàs Belemnites. Eſt pyramidalis, & ſub variis coloribus reperitur. 5. *Magnes*, ſeu Heraclius, eò melior, quò magis cœruleus & ponderoſus. 6. *Oſteocolla*, qui oſſis figuram æmulatur, dicitur & Holoſteus. 7. *Silex*, lapis notiſſimus. 8. *Talcum* lapis ſpeculari lapidi ſimilis, magis tamen tenuis, ſquammoſus, viridiuſculus, igni reſiſtens, ac fixus; quod & de Oſteocolla quidam produnt. 9. *Vnicornu foſſile* ſeu lapis colore

colore & levore, sæpe formâ ipsâ cornu referens. III. *Ex illis qui à viventibus desumuntur.* 1. *Corallium*, rubrum inprimis. Probatur colore floridum, ut algâ odoratum, ramosum, fractu facillimum; non scabrosum, non concavum. 2. *Lapis spongiæ*, qui porosus, friabilis, in spongiis concretus, colore candido vel gryseo. 3. *Alectorius*, optimus censetur, qui in corpore suo velut stagnantem injecti cibi micam modicam, nec usque adeò obscuram ostentat. 4. *Chelidonius*, qui est hemisphæricus, & semper intrinsecus cavus. 5. *Lapis Carpionum*, qui triangularis, & circa initium spinæ dorsalis reperitur. 6. *Oculi cancri*, res notissima. 7. *Vmbilicus marinus*, qui in limacis orificio dum se hyeme occludit, invenitur. 8. *Lapis Caymanum*, quem ventres Crocodilorum seu lacertorum ingentium in America præbent. 9. *Lapis porcinus*, qui propè Malaccam in felle porcorum reperitur. 10. *Lapis percæ piscis*: duo autem in eo inveniuntur, albi, oblongi, plani, altera parte dentati. 11. *Lapis Bezoar*, ex quibus laudantur Orientales, Persici, è nigro colore virides, ablatâ superiore cristâ inferiore splendentes. Verus est, qui calce fricatus puniceum colorem contrahit, vel in aqua per tres horas maceratus, idem cum eo quod antehac habebat pondus obtinet. 12. *Ætites*, qui ab Aquila in nidum defertur; de quo vide Laurembergium.

IV. *Metalla*, quæ sunt vel *Naturalia*. 1. *Aurum*, quod Chymicis Sol. Præstantissimum est Arabicum, hinc Ungaricum, tandem Rhenanum. 2. *Argentum*, quod Chymicis Luna & Cerebrum. 3. *Stannum*, Hermeticis Jupiter. In Anglia defæcatissimum habetur. 4. *Æs* seu *Cuprum*, Chymicis Venus. Laudatissimum est in Cypro. 5. *Ferrum*, seu Mars. Optimum Damascenum, & Hispanicum. 6. *Plumbum*, seu Saturnus. 7. *Hydrargyrum*, seu Mercurius, Chymicorum idolum, quod ex multarum fodinarum glebis guttatim stillat. His adde *Stibium*, seu *Antimonium*, Hermeticor. curas & tormentum, quod olim fossile, nunc excoctum divenditur. II. Vel *Factitia*, ut sunt. 1. *Scoria* seu recrementum, dum vena metallica in fornace excoquitur. 2. *Cadmia fornacum*, quæ in venarum excoctione partibus fornacum superioribus insidet. Optima quæ in Cypri fornacibus. 3. *Pompholyx*, Nihili seu Tuthia, volatilis ex ære excocto favilla. Optima est candida & lævis. Cypria laudatissima. 4. *Spodium* Græcorum intellige, non Arabum, & nihil aliud est quàm concretus ex favillis, quæ in excoctione æris evolant, mox in pavimentum delabuntur, glomusculus. 5. Flos æris, cui adde Æruginem & squamam. 6. *Cerussa*, quæ ex plumbo beneficio aceti educitur. Laudatissima Rhodiaca, & Puteolana. 7. *Cinnabaris*, quam officinæ argenti vivi dant. 1. *Lithargyrum*, denique, seu fæx tenuior argenti à plumbagine repurgati, vi follium excussa.

Articulus II.

De Medicamentis Vegetabilibus.

M*Edicamenta vegetabilia sunt, arbores, frutrices, & herbæ; quatenus illæ removendis corporis humani affectibus, vel totæ vel partibus suis, radicibus nempe, lignis, corticibus, foliis, cimis, floribus, fructibus, & humoribus inserviunt.* 1. *Arbores* istæ sunt I. *Pomiferæ*, Malus seu Pomus propriè dicta. Malus Cydonia. Malus Citria. Malus Aurantia. Malus Punica, Pyrus, Ficus, Sycomorus, Morus, Arbutus, Mespilus, Sorbus, Malus Persica, Malus Armeniaca, Persea, Prunus, Myrobalanus, Sebestena. Zizyphus, Cornus, Lotus, Cerasus, quibus Ebenum & Guajacum adjiciemus. II. *Nuciferæ*, Amygdalus,

mygdalus, Nux juglans, Nux avellana, Castanea, Pistacia, Glans unguentaria, & Styrax, ad quos multæ Nuces exoticæ referri debent. III. *Dactyliferæ*, qualis est Palma. IV. *Glandiferæ*, Fagus, quercus, Phellodrys, Suber, Ilex & Smilax Arabum; quo etiam spectant viscum, Gallæ & Uva quercina. V. *Bacciferæ*, Santalus, Lentiscus, Thurifera arbor, Terebinthus, Balsamum, Rhus, Cocconilea, Fraxinus, Aquifolia, Tilia, viburnum, Ostrys, Gossypium, Acer, Platanus, Sassafras, Ricinus, Berberis, Grossularia, Sambucus, Laurus Laureola, Chamelæa, Thymelæa, Cneoron, Myrtus, Ruscus, vitis Idæa, Buxus, Olea, Agnus Castus, Ligustrum, Phylirea, Philyra, Rhamnus, Lycium, Rubus, Capparis Sabina, Cedrus, Cupressus, Juniperus, Asparagus, Taxus, & Draco Arbor. VI. *Aromatiferæ*, Nux moschata, Macis, & Macer, Cassia seu Canella, Cinnamomum, Folium, Caryophilli, Piper, Cubebæ, Amomum, Grana Paradisi, & Cardamomum. Potest huc & Agallochum referri. VII. *Siliquatæ*, Cytisus, Anagyris, Acacia, Aspalathus, Genista spartium, Scorpius, spartium, Coluthea, Senna, Euonymus, Nerion. VIII. *Coniferæ*, Cedrus conifera, Pinus, Larix, Picea, & Abies. IX. *Iuliferæ*, Salix, Alnus, Ulmus, quæ & vesicas fert. Populus. X. *Rhodofloræ*, Rosa, Cistus. Cistus Ledum, &c. XI. *Scopariæ*, Tamariscus, Erica, & aliæ.

II. *Herbæ* dividuntur etiam variè. Sunt enim I. Si *Radices* spectemus, *Bulbosæ*, ut, Iris bulbosa, Leucoium, Crocus, Colchicum, Cepa, Porrum, scilla, Allium, Moly, Orchis, Satyrium, &c. II. Si *Folia*, sunt 1. *Longicaulifoliæ*, ut Gramen, Juncus, Nardus, Cyperus, Equisetum, Arundo, Papyrus, Xyris, Iris, Acorus, Galanga, Zinziber, Zedoaria, Costus, &c. 2. *Crassifoliæ*, ut Sedum, Umbilicus Veneris, Aloë, Rhodia radix, Telephium, Portulaca, Cepæa, Crithmum, Kali, Tragum. 3. *Hirtifoliæ*, Borrago, Lithospermon, Cynoglossa. 4. *Nervifoliæ*, Gentiana, Plantago, Psyllium, Bistorta, Potamogeton, Nymphæa, Arum, Elleborus, &c. 5. *Rotundifoliæ*, Aristolochia utraque, Tussilago, Petasites, Lappa, Asarum, 6. *Capillares*, Phyllitis, Hemionitis, Asplenium, Lunaria, Capillus Veneris, Polytrichum, Ruta muraria, Ros solis, Filix, Polypodium, & aliæ. 7. *Spinosæ*, ut Carduus, Scolymus Theophrasti, Dispacus, Eryngium, Euphorbium, Tragacantha, &c. 8. *Trifoliæ*, *Pentaphylloi*, &c. 9. *Mollifoliæ*, ut Althea, Mercurialis, Rhabarbarum, &c. III. Si *Flores* sunt 1. *Verticillatæ & Galeatæ*, ut Mentha, Calamintha, Origanum, Pulegium, Hyssopus, Thymus, Stœchas Arabica, Lavendula, Spica vulgaris, Chamæpitys, Botrys, Salvia, Urtica, Betonica, Euphrasia, Scrophularia, Prunella, Gratiola, Dictamnus, &c. 2. *Stellatæ*, ut Rubia, Gallion, Cruciata, Ruta. 3. *Calcarifloræ*, ut Aquilegia, Consolida regalis, Linaria, &c. 4. *Vmbelliferæ*, ut Cuminum, Fœniculum, Anethum, Pyrethrum, Ferula, Thapsia, Turpetum, Peucedanum, Daucus, Chærefolium, Apium, Angelica, Imperatoria, Laserpitium, Panax, Carvi, Coriandrum, Anisum, Pimpinella, Myrrhis, Cicuta, Ligusticum, Filipendula. 5. *Corymboides*, Helenium, Pyrethrum, Artemisia, Ptarmica, Absinthium, &c. 6. *Capitatæ*, Scabiosa, Jacea, Cyanus, Scorzonera, Caltha, Succisa, Cardui, &c. IV. Si *Fructus*, sunt 1. *Pomiferæ*, Mandragora, Cucumis, Melo, Pepo, Anguria, Cucurbita, Colocynthis, Cucumis asininus, &c. 2. *Siliquatæ*, ut sunt præter leguminosas, & oleraceas, Hedysarum, Ornithopodium, Polygala, Onobrychis, Galega, Glycyrrhiza, Fumaria, Chelidonium, Aquilegia, Nigella. 3. *Capsuliferæ*, Nasturtium hortense, Bursa pastoris, Cochlearia, Raphanus rusticanus, &c. 4. *Vasculiferæ*, ut Cen-

Centaurium minus, Auricula muris, Linum, Hypericon, Anagallis, Numularia, Herniaria, Papaver,&c. v. Si *usum*, sunt 1. *Frumentaceæ*, ut Triticum, Zea, Hordeum, Secale, Avena, Ustilago, Oryza, Milium, Panicum, Phalaris, Frumentum Indicum. 2. *Oleraceæ*, ut Rapa, Rapunculus, Campanula, Rapistrum, Napus, Raphanus, Iberis, Dracunculus esculentus, Eruca, Sinapi, Alliaria, Brassica, Lapathum, Beta, Blitum, Centaurium majus, Atriplex, Parietaria, Mercurialis, Lactuca, Sonchus, Cichorium, &c. 3. *Leguminosæ*, ut Faba, Phaseolus, Pisum, Ervilia, Vicia, Lentes, Orobus, Cicer, Lupinus, Fœnumgræcum,&c. vi. *Si modum crescendi*, sunt *Convolvuli* seu *Scandentes*, ut sunt præter Pomiferas & Leguminosas, Scammonea, Soldanella, Salsa parilla, China, Bryonia, Mechoaca, Lupulus, Vitis vinifera, Lilium convallium, Hedera, Nasturtium Indicum, Aristolochia, Cyclamen, Gramen Parnassi, Saxifraga, &c. vii. *Si succum*, sunt quædam *Lactariæ*, ut Tithymallus, Esula, Peplus, Peplis, Lathyris, & Chamæsyce, &c. viii. Si *Locum*, in quo proveniunt, sunt, 1. *Hortenses*, *Sylvestes*, *Campestres*, *Montanæ*, *Pratenses*, *Aquaticæ*; ut sunt, Muscus, Lenticula palustris, Lichen seu Pulmonaria arborea, Urtica marina, Alga, Persicaria, Anagallis, &c. ix. Si *Vires* denique spectemus, infinitas ferè herbarum differentias invenie mus; de quibus in sequentibus, quantum ad institutum satis erit, agemus: plura exactius alibi.

III. *Humores plantarum*, optimè in *Succos inspissatos*, *Gummata*, *Resinas*, & *Picem* distinguuntur.

I. *Succi inspissati* sunt, 1. *Ammoniacum*, nomen ab Hammonis oraculo habens, gignitur in arbore quam Metopion vocant. Laudatur sincerum Turis instar in grumos condensatum, odore Castoreum utcunque referens, sapore amarum, exterius flavum, interius candidum, digitis dum tractatur mollescens. 2. *Galbanum*, plantæ ferulaceæ in Syria nascentis succus. Optimum est cartilaginosum, flavum, pingue, non lignosum, gravis & ingrati odris, quod in se nonnihil ex suis seminibus & sarmentis retineat. 3. *Opopanax*, succus ex Panacis Heraclei radice effluens. Probatur, intus albus, extus flavus, amarus, odore gravis, pinguis, galbani instar lactescens, & dum resolvitur ad lacteum liquorem propiùs accedens. 4. *Sagapenum*, ferulaceæ herbæ in Media nascentis liquor. Probatur sincerum, pellucidum, foris ruffis, intus cum frangitur flavis aut candicantibus guttis compactum, inter digitos lentescens. 5. *Opium*, seu liquor lacteus, ex papaveris nigri scapo leviter inciso collectus. Optimum est candidum, vel leoninorum pilorum instar flavescens, in massam veluti ex granulis diversi coloris coactum, sordidum, odore gravi & viroso. 6. *Aloë*, quæ vel Caballina, vel hepatica seu Soccotrina. Eligenda pinguis, calculorum expers, hyeme friabilis, æstate molliuscula, hepatis modo coacta. 7. *Scammoneum*, quod ex radice lactei plena, incisa, & exsiccata, reservatur. Laudatur pellucidum, spongiæ instar foraminosum, & cum linguæ affricatur, in candidissimum liquorem lacti similem se superficie resolvens. 8. *Elaterium*, seu succus cucumeris agrestis inspissatus. qui omnium medicamentorum diuturnissimus est; optimusque, qui vetustissimus. 9. *Euphorbium*, seu succus acerrimus arboris ferulæ speciem gerentis. Eligendum est purum, translucens, candidum, aut flavum & acre, quod levi linguæ contactu os accensum diu detinet. 10. *Succus liquiritiæ*, qui ex radicibus elicitur, & in pastillos condensatur. 11. *Succus Acaciæ*, qui ex Acacia in Ægypto exprimitur. Eligitur modicè fulvus & odoratus. 12. *Acacia Germanica*, seu succus ex prunis sylvestribus coctis, expres-

expressus, insolatus, & exsiccatus. 13. *Manna*, quæ in Calabria circa Canis ortum ex Fraxino & Orno colligitur. Eligenda candida, recens, anno non vetustior. Adulteratur saccharo penidio herbarum foliis circumvoluto. 14. *Gummi gotte*, seu Chittajemu, Gummi gamandra, Gummi de Peru, quod ex Ricino Indico elicitur. vide de eo *Reudenium*, *Lotichium*, *&* *Bontium* in Medicina Indorum.

II. *Gummata* sunt: 1. *Gummi Arabicum*, quod laudatur, si vitri modo est pellucidum, sincerum, in vermiculorum speciem contractum, dein candidum. 2. *Gummi tragacanthum*, quod à radice cujusdam plantæ spinosæ, quæ Græcis Tragacantha, manat. Pellucidum est, album, subdulce, leve ac sincerum. 3. *Sarcocolla*, seu lachryma arboris cujusdam in Perside nascentis, turi tenui similis, subfulva, gustu amariuscula. 4. *Gummi hederæ*, ex flavo rubescens, odore grave, sapore acre. 5. *Cancamum*, seu lacryma Arabicæ arboris, myrrham quadantenus referens, virosi gustus. 6. *Lacca Officinarum*, quæ fit ex succo arboris cujusdam in Pegu, & Malavar. Dicitur à formicis alatis fieri. 7. *Sanguis Draconis*, seu lacryma arboris cujusdam instar sanguinis exsiccati concreta. Aquam lacteam reddit, sed sine mixtione. 8. *Asa fœtida*, seu lachryma Sylphei in Lybia & alibi crescentis. Eligenda est sincera, allii odorem ferè æmulans, viscida. Adulteratur permixtione farinæ, furfuris, sagapeni. 9. *Camphora Officinarum*, seu resinosa proceræ cujusdam arboris lachryma. Seligenda est alba, pellucida instar crystalli, non maculata, odora, digitis friabilis, accensa vix extinguibilis. 10. *Gummi Iuniperi*, aridum, durum, flavum, Mastichi simile. Vernix liquidus ex eo & oleo ex semine lini expresso fit. De Gummi Cerasorum, & Ulmi, taceo.

III. *Resinæ* vel sunt *humidæ*, vel *siccæ*. 1 *Humidæ*

midæ sunt, 1. *Terebinthina vera*, seu liquor ex Terebinthi trunco & ramis defluens. Probatur alba, pellucida, vitreo colore, in cœruleum vergente, odorata, & acris. 2. *Resina laricea*, seu Terebinthina Officinarum, quæ sæpè pro prima venditur. Optima quæ purissima, odoratissima, aliquantum translucida, & quæ ab intincto digito contumaciter & æqualiter diffluit. 3. *Mastiche*, quæ ex lentisco effluit, & inter Gummi-resinas reponenda videtur. Probatur candida, splendens, odorata, friabilis, in Chio nata. Adulteratur thure & resinâ permistis. 4. *Thus* seu *Olibanum Officinarum*, seu liquor arboris in Arabia nascentis. Primas tenet masculum, σταγονίας, naturâ rotundum, candidum, secundæ Orobio, quod in Amelo nascitur, quod minus est & fulvius debentur; tertiæ Amomiti, quod candidum, & dum mollitur, mastiches more digitis cedit. 5. *Myrrha*, seu lacryma arboris in Arabia nascentis, Ægyptiacæ spinæ similis, quâ incisâ, in substratas tegetes distillat. Primas tenet Troglodytica, quæ subviridis, pellucida & mordax; secundas, tenuis & bdellii modo lentescens; tertias, Caucalis, nigra & retorrida; ultimas ἐργάσιμος, quæ aspectu gummi refert. 6. *Styrax* seu lacryma arboris malo cotoneo similis, in Syria nascentis. Præfertur flavus & pinguis, resinosus, albicantibus grumis, qui, dum mollitur, melleam humiditatem & odore perseverantem ex se emittit. Adulteratur arboris scobe, quæ vermiculorum erosione facta est. 7. *Liquidambar*, seu resina oleaginosa, suavissimi ac fortissimi odoris, effluens ex arbore quadam Occidentalis Indiæ, Ocosotl dicta. 8. *Bdellium*, seu lacrymæ arboris Bactrianæ. Probatur amarum, translucidum, taurino glutini simile, intus pingue, & facilè mollescens. 9. *Benjuinum*, seu gummi ex arboris cujusdam vastæ, in India Orientali prodeuntis, ramis vulneratis effluens.

Optimum eſt amyglaides, quod ungues ſeu maculas candidas amygdalarum inſtar admiſtas habet, & in Zeilan provenit. 10. *Tacamahaca*, ſeu reſina ex vulnerata arbore, quæ in Nova Hiſpania creſcit, profluens. Colore accedit ad galbanum, unguibus eſt albis, odorem ac ſaporem gravem refert, cutique tenaciter adhæreſcit. 11. *Gummi Elemi*, ſeu lacryma pellucida, albicans, cum flavis particulis intermixta, in maſſam redacta, ſuavem odorem accenſa halans. Adfertur ex Æthiopia. Dioſcoridi flavum eſt, ac ſcammonio utcunque ſimile, mordaxque. II. *Ex Reſinis ſiccis*, eſt *Colophonia officinarum*: quæ eſt ſubſtantiæ oleaginoſæ, flaveſcens, arida ac friabilis, reſidua ex reſinis abietina ſtrobilinaque coctione dum purgabantur, inſpiſſatis ac frigore induratis. Eligenda eſt pellucida, odorata, quæ turis fumum accenſa æmulatur.

III. De *Pice* non eſt quod aliquid adjiciam. De Plantis conſule *Theatrum Botanicum Bauhini*, quod jam prodit: in earum faciliorem cognitionem deducet te, Deo volente, noſtrum Phytognomicon, & alia, quæ, ringente quamvis invidiâ, meditamur.

Cæterùm *Virium in plantis cognitio*, ex ſignaturis quoque ſeu ſimilitudinibus, quas cum *partibus humanis*, *humoribus* & *morbis* habere videntur, dependet, ſeu figurâ id fiat, quæ potiſſimæ hic conſiderationis, ſeu qualitatibus ſenſibilibus ſolis, ſeu actionibus & moribus, &c. Sunt tamen notæ illæ vel *Fixæ*, quæ in ſeminibus, radicibus, & floribus conſpiciuntur: vel *Mobiles*, quæ ex Sapore, odore, colore, formâ, hirſutie, lævitate, &c. deſumuntur.

I. *Partes humanas* quod concernit, repræſentat 1. *Caput*, Papaver, Juglans, Nux Indica, Pœoniæ folliculus, Scillæ radix, Agaricum, flor. libor. convallium. 2. *Oculos*, Grana herbæ Paris, flos Euphraſiæ, anthemidis, calthæ, hieracii, anemones, ſcabioſæ, &c.

ſæ, &c. 3. *Dentes*, hyoſcyamus ſine ſiliquis, acini mali punici, pinei nuclei, dentaria, folia vermicularis, radix Chelidoniæ minoris. 4. *Aures*, folia Aſari, Cochleariæ. 5. *Naſum*, fol. mentaſtri aquatici. 6. *Guttur*, ſeu *trachæam arteriam*, Pyrola, Uvularia, Cervicaria, Caſſia fiſtularis. 7. *Pulmones*, pulmonaria ſaxoſa, pulmonaria maculoſa, pulmonaria quercina. 8. *Cor*, Citri fructus, anthoræ radix, fructus anacardii. 9. *Iecur*, Lichen, Fungus betulæ, quercus, jecoraria. 10. *Lienem*, Scolopendrium, Lingua cervi, lupinus. 11. *Ventriculum*, Folia Cyclaminis, Zingiber, Galanga. 12. *Inteſtina*, Convolvulus, Calamus aromaticus, Caſſia fiſtularis. 13. *Vmbilicum*, Umbilicus Veneris. 14. *Veſicam*, Alkekengi, Nux veſicaria, Colutea, Solanum. 15. *Pudenda*, Arum, Fabæ. 16. *Teſticulos*, ſpecies Orchidum, ſatyrium, Dracunculus porrum, boletus cervinus. 17. *Vterum*, Ariſtolochia rotunda, Macis, Sabina. 18. *Renes*, Portulaca. 19. *Articulos*, hermodactylus, ſarſapariglia. 20. *Manum*, Palma Chriſti. 21. *Capillos*, Muſcus Arborum, Capillus Veneris.

II. *Humores* quod ſpectat, reſipiunt 1. *Bilem flavam*, plantæ floribus vel ſuccis flavis croceiſve, ut Aloë, Senna, Abſinthium, Tithymalus, Crocus, Colocynthis, Rhabarbarum, &c. 2. *Bilem praſſinam*, quæ viridi & herbaceo colore præditæ ſunt, ut Blitum, Atriplex. 3. *Bilem pallidam*, Bryonia. 4. *Bilem atram*, quæ floribus, foliis, vel ſucco nigreſcunt, purpuraſcunt, cæruleive ſunt coloris, ut fabæ, lens, vicia, borrago, bugloſſa, &c. 5. *Pituitam*, plantæ albifloræ, ut Cucurbita, lactuca, &c. 6. *Sanguinem*, quæ rubri coloris ſunt, vel rubro colore tingunt, ut Santalum rubrum, Radix Chinæ, filicis, acetoſæ.

III. *Quantum ad Morbos*, 1. *Calculum* repræſentant, Milium ſolis, radix ſaxifragiæ albæ, cortices nucleo-

nucleorum lapidei, nuclei adeóque ipsi. 2. *Exanthemata*, lentes. 3 *Excrescentias*, Agaricum, gallæ. 4. *Icteritiam*, Chelidonia, Crocus, Centaurea. 5. *Polypum*, Chelidoniæ minoris, & polypodii radix. 6. *Lentigenes*, Betulæ cortex albis interlitus maculis, Lichen arboribus innascens. 7. *Maculas*, Allium, Arum, Arisarum, Persicaria, Pulmonaria, &c. 8. *Vulnera*, Perforata, Millefolium.

Articulus III.

De Medicamentis Animalibus.

Medicamenta Animalia sunt, quæ vel ab animalibus totis, vel ipsarum partibus desumuntur.

Animalia tota sunt in quintuplici differentia: sunt enim vel *Aves*, vel *Quadrupedes*, vel *Pisces*, *vel Reptilia*, vel *Exsanguia*.

I. Aves sunt *ex Terrestribus*. I. *Carnivoræ*, Aquila, Vultur, Accipiter, Milvus, Harpa, Cuculus, Falco, Psittacus, Corvus, Cornix, Graculus, Pica, Noctua, Vespertilio, Struthiocamelus. II. *Phytivoræ*: & hæ I. Vel *pulveratrices*, tam *sylvestres*; ut Pavo, Phasianus, Attagen, Gallina corylorum, Tarda, Perdix, Coturnix, Ortygometra: quàm *domesticæ*, ut Gallus gallinaceus, Gallina. 2. *Vel pulveratrices & lotrices simul*, Columba, Turtur, Palumbus, Passer. 3. Vel *Canoræ*; ut Carduelis, Spinus, Fringilla, Linaria, Alauda. 4. Vel *Baccivoræ*, Turdus, Merula, Sturnus. III. *Insectivoræ*, I. *Non canoræ*, Picus Martius, Troquilla, Merops, Regulus, Hirundo, Upupa, Parus, Motacilla, Rubetra, Rubecula. 2. *Canoræ*, Luscinia. *Ex Aquaticis* I. *Palmipedes*, I. *Piscivoræ*, Pelecanus, Catharracta, Cepphus, Phalacrocorax, Mergus, Colymbus, 2. *Herbivoræ*, Cygnus, Anser, Anas, Fulica. II. *Fissipedes*, I. *Carnivoræ*, Ciconia, Ibis, Phœnicopterus, Ardea, Porphyrio, Alcyon, Ispida. 2. *Insectivoræ*, Arquata, Crex, Totanus, Gallinulæ aquaticæ, Scolopax, Tringa, Junco, Cinclus, Vanellus, &c. 3. *Granivora*, est Grus.

II. *Pisces* sunt I. *Marini*, & hi I vel *Pelagii*, tàm *squammosi*; Asellus, Harengus, Liparis, Aper, Glaucus Hippurus; quam *Læves*, Thunnus, Pompilus, Amia, Xiphias, Remora, Congrus, Muræna: tam *Cartilaginei longi*, ut Canis Aristotelis, Galeus, Catulus, Mustelus, Asteria, Glaucus, Centrina, Simia marina, Zygæna; quàm *plani*, ut Torpedo, Pastinaca marina, Aquila, Raja, Rana marina, Squatina, & Squatinoraja. II. Vel *Saxatiles*, *Squammosi*, Scarus, Turdus, Pavo, Lepras, Merula, Phycis, Perca marina, Channe, Hepatus, Melanurus, Coracinus, Adonis, Sciœna, Glaucus, Anthias, Gobius, Sphyræna, Acus, & Faber. *Læves*, ut Alauda, & Pholis. III. Vel Litorales, & hi *Squammosi non plani*, Mullus, Hirundo, Cuculus, Milvus, Lyra, Phagrus, Erythrinus, Acarnanes, Orphus, Dentex, Synagris, Chromis, Aurata, Sargus, Sparus, Mormyrus, Cantharus, Salpa, Scorpius, Blennus, Pecten, Apua, Encrasicholus, Atherina, Sarda, Mœna, Smaris, & Boops. *Squammosi plani*, Solea, Citharus, & Passer. *Læves*, *non plani*, Sandilz Anglorum, Draco, Dracunculus, Uranoscopus, Trachurus, Scombrus, Lacertus, Saurus, Corax & Milvus. *Læves plani*, Passer & Rhombus. II. *Marini & fluviatiles simul*, & hi, I. *Squammosi*, ut Salmo, Lupus, Latus, Alosa, Ziga Albis fluvii, Mugil, Caper, Sturio, & Galeus Rhodius. 2. *Læves*, Huso, Eperlanus, Lampetra, Anguilla, & Orbis. III. *Fluviatiles*, & hi I. *Squammosi*, Trutta, Thymallus, Umbra fluviatilis, Barbus, Capito, Leuciscus, Gobius fluviatilis, Asper, Cobitis, Phoxinus, &c. *Læves*, Attilus Padi, Antacœus Borysthenis, Ichtyocolla, Glanis, Mustela fluviatilis, Piscis fossilis,

fossilis, Phoxinus & Salmo. IV. *Fluviatiles & aliarum dulcium aquarum*, ut Perca major, Scrollus, Pungitus Alberti, Alburnus Ausonii, Epelanus fluviatilis, Lucius, Cyprinus, Tinca, &c. V. *Lacustres*, ut Umbla vulgaris, Carpio, Trutta lacustris. Lavaretus Allobrogum, Sarachus, &c.

III. *Quadrupedes* sunt I. *Solidipedes*, seu *μονώχηλοι*, ut Equus, Asinus, Mulus, Elephas, Zebra, & Unicornu. II. *Bisulca*, seu *δίχηλοι*, ut, Alce, Boum omne genus, Camelus, Camelopardalis, Capra, Cervus, Gulo, Rangifer, Rhinoceros, & Sus. III. *Digitata* seu *πολυδάκτυλοι*, quæ sunt, *Vel vivipara*, ut Pardus, Tigris, Ursus, Lupus, Hippopotamus, Vulpes, Simia, Cercopithecus, Cynocephalus, Taxus, Castor, Lutra, Ichneumon, Mustela, Mars, Genetha, Lepus, Cuniculus, Sciurus, Glis, Mus, Talpa, Erinaceus, Hystrix, Canis & Felis: *Vel Ovipara*, seu illæ corio membranaceo tegantur, seu tegumine testaceo; ut, Ranæ, Lacertus, Salamandra, Stellio, Scincus, Cordylus, Chamæleon, Crocodilus, & omne testudinum genus.

IV. *Reptilia* sunt *Serpentes*, tam *ἄποδοι* quàm pedati, tam minores quàm majores, ut: Vipera, Ammodites, Cerastes, Hæmorrhous, Aspis, Dispas, Scytale, Amphisbæna, Cæcylia, Cenchrus, Acontias, Dryinus, Elope, Anguis Æsculapii, Hydrus seu Natrix, Boa, Hydrus marinus, Scolopendra marina, Draco, Basiliscus, Draco Pythius, Draco alatus.

V. *Exsanguia*, sunt in quintuplici differentia. I. *Mollia*, Polypus, Sepia, Loligo, Lepus marinus. II. *Crustacea*, Locusta, Astacus, Squilla, Cancrorum omne genus, & Crustacea in conchis degentia. III. *Testacea*, Nautilus, Purpura, Murex, Buccinum, Turbines, Trochi, Cochlearum omne genus, Margaritæ, Chamæ, Ostrea, Pectines, Mytuli, Tellinæ, Pinna, Byssus, &c. IV. *Zoophyta*: de quibus vide Authores. V. *Insecta*, quæ I Vel sunt *Terrestria*, tam pedata; ut sunt, Apis, Vespa, Papilio, Muscarum omne genus, Gryllus, Scarabæus, Formica, Pediculus, Araneus, Millepeda, Asellus: quam pedibus carentia, ut Vermis, Limax. II. Vel *Aquatica*, ut Hirudo, Hippocampus, Stella marina, &c.

Partes quibus animalia in Medicina inserviunt, vel sunt omnibus speciebus communes, vel cuique propriæ. De his & illis alibi videbimus.

Articulus IV.

De Medicamentis Microcosmicis.

Medicamenta microcosmica sunt medicamenta simplicia, quæ ex corpore humano, ad depellendos humani corporis affectus desumuntur.

Medicamenta hæc vel ex *vivo homine* desumuntur, vel *ex mortuo*. *Ex vivo* habemus Capillos, Ungues, Salivum, Aurium sordes, Lac, Semen, sanguinem menstruum, Secundinas, Galeam, Urinam, Stercus, Pediculos, Lumbricos, Calculum. *Ex mortuo* desumuntur, Cutis, Pinguedo, Cerebrum, Cranium, Dentes, Ossa, Muma; de quibus consule Danielem Beckerum in Medico Microcosmo, & Johannem Hartmannum.

Caput II.

De Medicamentis Compositis Naturalibus.

Articulus I.

De Acidulis.

Hactenus simplicia medicamenta fuere: sequuntur *Composita*, quæ *vel à Natura, vel ab Arte sunt talia*. Illa sunt *Acidulæ*, & *Thermæ*.

Acidulæ

Acidulæ sunt aquæ, quæ sapore acido & viribus aliis à Mineralibus imbutæ, morbos convenienter adhibitæ depellunt.

I. *Sapor ille acidus*, non est in omnibus æqualis. Aliæ sunt acidæ, aliæ vinosæ, aliæ vix sensibili acore sentiuntur. Aliquando etiam eædem numero acidulæ sunt tam acres ut dysenterias excitent, aliquando effœtæ, aliquando palato gratissimæ; quod fit, vel propter ingentem æstum, qui optimam illarum partem evocat; vel propter pluviosam cœli constitutionem, quæ pluvias aquis mineralibus miscet; vel propter nebulosam, caliginosam, & austrinam aëris dispositionem, quæ in viscera terræ delatus, & ductus quos aquæ medicatæ currunt pererrans, easdem lutosas, turbidas, & crassas facit; vel propter ejusdem pestilentem, eumque epidemialem & publicum ejusdem statum; vel propter fluminum inundationem; vel denique, quod tamen rarò fieri solet, propter terræmotum.

II. *Mineræ quæ aquas impregnare solent*, sunt: Ochra rubiginosa, Ochra ferrosa, Sal, Nitrum, Chalcitis, Melanteria, Mysi, Sory, Lapis ferreus, Chalcanthum, Alumen, Cuprum & Ferrum; sed hæc quatuor posteriora inprimis. Chalcanthum & alumen singularem acorem habere, certum est: ferrum habere ex vitriolo Martis colligi potest; & in Arduenna sylva multi sunt fontes acidi, in quibus copiosum ferrum. Cuprum verò acoris non esse expers, vel inde patet, quoniam Chalcanthi particeps est, ideò ubi cuprum est, ibi & Chalcanthi aliquod genus. *Explorabis* eas mineras vel *salvâ aquâ*, per naturæ loci ex quo emanat, saporis odoris, qualitatis tactilis, & contentorum, considerationem; vel *consumtâ*, per ejusdem insolationem, destillationem, & decoctionem. *Impregnatio* autem fit, 1. A substantia *halituosa*, seu spirituosa. Inde aqua fit tenuis & levis, bullas nullas habet, facilè alteratur: pota, vel nares statim ferit, vel oculos lancinat, vel ructus movet, vel caput implet, vel vertiginis quandam speciem excitat, nec diu in hypochondriis hæret. 2. Ab *humida*, cum minerales, succi liquidi imbibuntur. 3. A *solida*, quæ suas qualitates & δυνάμεις aquis communicat, si inter aquas & ramenta est proportio; si aquæ illis diu sunt imbutæ, nec aliæ aliunde affluunt; si denique metallorum fragmenta in minutissimas partes conciduntur. Ex impregnationis diversitate oritur *aciditatis diversitas*. *Acidæ* sunt, in quibus quantitas acidarum minerarum utraque continua atque discreta, est major, & qualitas acoris intensior. *Vinosæ*, in quibus earum quantitas est parcior, & qualitas remissior. *Obscurè acidum*, in quibus talium minerarum quantitas infra mediocritatem est, & acida qualitas languida.

III. De *Viribus acidularum* nota, 1. Depellere eas morbos *Alteratione*, *Corroboratione*, *Evacuatione*, per alvum si laxa est; per Urinam, si faciliùs mingunt; per sudorem, si cutis rara, & habitus Corporis laxus; per vomitum, si ventriculus frigidus, & acidulæ multum sulfuris continent; imò per plures meatus simul, ut Heer in sua Spadacrene testatur. 2. *Plus* mineralium virtutum habere illas, quæ in loco nativo & ubi mineræ nascuntur vel in canalibus occurrunt; quæ succos liquidos imbibere; quæ terras & lapides friabiles in se habent; quæ per mineram copiosam, mollem, raram, porosam, viâ longâ, angustâ, inæquali, anfractuosa, per præceps & cum impetu labuntur; *Minus*, quæ uno tantùm in loco mineris associantur, succos minùs concretos, lapides, & metalla

metalla abradunt, paucam mineram imbibere, & brevi, amplâ, æquali, & rectâ viâ decurrunt. 2. Præsciri posse, bonæ an malæ sint futuræ, salubritatis prognostica sunt, Constellationum in cœlo bonitas, naturalis quatuor anni temporum constitutio, aëris puritas & salubritas, pluviarum moderatio, ventorum salubrium flatus modicus, &c. Malitiæ, è contra.

IV. *Convenienter adhibebuntur*, 1. *Ratione Personarum*, si non dabuntur senibus decrepitis, pueris, gravidis, tabidis, tympaniticis, anasarcicis, dysentericis, asthmaticis, menstruatis, renum exulceratione laborantibus. 2. *Ratione Temporis*, si non propinabuntur cum mutantur, si non tempore hyberno, nisi extraordinariè & cæteris paribus: si propinabuntur, cum bonæ ex signis suis esse præsumuntur, si tempore verno maximè, si manè & vesperi, si in loco suo vel non longè inde remoto. 3. *Ratione antecedentium usum*, si corpus præparabitur alvi lenitione, sanguinis detractione, viarum reseratione, noxiorum humorum depulsione. 4. *Ratione Circumstantium usum*, si bibentur ita ut sensim ad summam dosin ascendatur; si ita ut in summa dosi paululum persistatur, & gradatim ad minimam descendatur; si ita, ut mensura præscripta in partes distribuatur, si diætæ ratio habebitur, &c. 5. *Ratione insequentium usum*, si corpus moderatè movebitur. Si diligenter attendetur, quo natura vergat; id est, an sint operaturæ per alvum, an per urinam, an per cutis spiracula, an per plura emissaria simul; si retentæ per Clysteres convenientes deturbabuntur; si Symptomatibus, quæ occurrere solent, obviam ibitur.

IV. Sunt autem plurimi in Europa fontes acidi, inter quos præcipui sunt in Germania: 1. *Spadani*, & hi quatuor, Geronsterius, Pouhontius, Savinirius & Tonneletius. 2. *Griesbachiensis*, in aditu sylvæ Herciniæ situs, qui ferro, chalcantho, Sale crystallino, bitumine & sulfure imbutus est. 3. *Petrinus*, in Alsatia quarta miliaris parte à Griesbachiensi dissitus, qui mineras superiori pares habet. 4. *Antegastensis* in introitu sylvæ Herciniæ ad vicum Antegast situs, qui alumine, sulfure, modicoque chalcantho imbuitur, 5. *Ribelsavensis*, juxta eandem Sylvam in comitatu Furstenbergico, qui spirituosas subtilitates ferri, nitri, vitrioli, chalcitros, & bituminis habet. 6. *Gebersveilensis* in Alsatia superiore, qui alumine, nitro & ferro constat. 7. *Schwalbacensis*. 8. *Ægrani* in Bohemia. 9 *Nideravensis* prope Rottenburgum ad Neccarum. 10. *Deinachensis* in Hercynia sylva. 11. *Federanus* in Rhetia, qui alumen & cuprum cum pauxillo sulfure continet. 12. *Trevirenses*, qui tres sunt, & quorum unus terram luteam & ferrum præterfluit. De reliquis taceo. De *Hornhausensi*, in inferiore Saxonia, dum hæc scribo, multa, & quidem miraculosa, spargi incipiunt. Vide de Acidulis, *Sebizium*, *Baccium*, & alios quos ex Lindano de scriptis medicis petere poteris.

Articulus II.

De Thermis.

T*Hermæ sunt aquæ calidæ, quæ è terra perpetuo prosiliunt, ab igne subterraneo effervescunt, & morbos vires à fossilibus sortitæ depellunt, si convenienter adhibeantur.*

I. *Calidæ* sunt, vel in principio, vel in canalibus; vel magis, vel minus.

II. *E terra prosiliunt*, quia habent ortum in locô altiori, vel in montibus, vel ad radices, ut experientia comprobat. *Perpetuo ut plurimum prosiliunt*, quia terra semper madesit, semper calor subterraneus

neus effert vapores ad montium concavitates, qui qua exhalare non possunt, densantur, comprimuntur, & in guttas ex quibus aqua abeunt. Inveniuntur tamen thermæ, quæ ex fluxu & refluxu maris incrementum & decrementum patiuntur. Nec ex uno semper loco profluunt; quia cuniculi vel corrumpuntur, vel obstruuntur.

III. *Fervor* ab igne subterraneo est, qui ab exhalatione mediocri, calidâ, rarescente & accensâ, sulfuri vel bitumini se ingerente accenditur,& ab iisdem fovetur. Vel aquæ per æstuaria illa subterranea decurrunt; vel in via flammis æstuique junguntur; aut supra juxtave canales tam diu decurrunt, donec incalescant; vel dum ab ignibus subterraneis terra calescit, vapores inde multi elevantur, qui tandem in amplo aliquo loco in aquam conversi, alicubi exitum quærunt: vel denique aquæ metallicæ duæ vel plures naturâ ad tactum frigidæ, in concursu, ob Spirituum repugnantiam incalescunt; cujus rei exemplum in Spiritu vitrioli & oleo vel sale tartari, item aqua forti & Tartaro, butyro Antimonii & Spiritu Nitri habemus.

IV. *Fossilia, quæ vires suas Thermis communicant*, sunt varia: partim mineralia, partim metalla; quod ex singularibus thermis colligi potest. Quomodo autem id fiat, & quomodo fossilia in iis cognoscantur, superius dictum est.

V. *Morbi qui depelluntur*, sunt quoque varii, Colica, Hysterica, Calculus, Sterilitas, Dolor capitis, &c. quorum aliis per se, aliis per accidens opitulantur.

VI. *Adhibentur in potu*, ad quem ineptæ sunt illæ, quæ in se habent aliquid metallicum noxium, in balneis, fomentis, stuffis, & in luto: de quibus omnibus vide præter *Fallopium*, *Horstium* & *Rulandum* in *Balneario restaurato*.

VII. Ther-

VII. Thermæ præcipuæ in *Italia* sunt, *Patavinæ*, ex quibus famosissimum Balneum Ebani, ex sulfuris, aluminis, nitri, salis, & calcis mixtura constans; *Porretanæ*, quadraginta à Bononia milliaribus; *Lucanæ*, quarum præcipuum balneum de Corseno dictum; *Sante Mariæ in Bagno*, quæ in Romandiola sitæ sunt; *Aqueæ* in Pisarum Comitatu; *Petriolæ*, in Ducata Senensi, alumine turgidæ; *Grotinæ*, in Comitatu Viterbii, quæ ex ferro & ære constant; *Perusinæ*, quæ sulfure non multo & asphalto participant; *Montis Catini*, quæ omnes salsæ, &c. In *Germania* laudantur *Plumbariæ*, in Lotharingia, ob copiosam plumbi mixturam ita dictæ; *Badenses in Helvetia*, quæ copioso sulfure & exiguo alumine constant; *Ferinæ* in Ducatu Wirtenbergensi; *Cellenses*, haud procul à Martiana sylva; *Awenses*, propè Rotenburgum ad Nicrum situm; *Embsenses*, in finibus lacus Constantiensis; *Carolinæ*, in Bohemia; *Wisbadenses*, non procul à Moguntia ultra Rhenum sitæ; *Gastainenses*, in Bavaria, quæ vehementi adstrictione, impraegnandi facilitatem pariunt; *Abudiacæ*, supra Reginoburgum, quæ odore ova frixa referunt, &c. Vide de omnibus *Rulandum* & *Weckerum*. De *fonte Bollensi*, potu & balneo ultilissimo, scripsit *Iohannes Bauhinus*.

Caput III.

De Medicamentis compositis artificialibus in genere.

Medicamenta composita artificialia sunt, quæ ab arte ex simplicibus, prævia aliqua præparatione componuntur, & in aliquam formam rediguntur.*

Occurrunt circa ea consideranda. 1. *Necessitas compositionis*. 2. *Structura*, 3. *Præparatio*. 4. *Fermentatio*. 5. *Divisio*.

I I. Ne-

I. *Necessitatem Compositionis* indicant, 1 Affectus ipsi præternaturales, qui cum sæpè sint compositi, non poterunt à simplicibus medicamentis depelli. 2. *Partes affectæ*, quarum situs, temperamentum, conformatio, & actionis dignitas, adde constitutionem ægri, ostendunt misturâ opus esse. 3. *Qualitas Medicamenti*, quæ aliquando intentioni necessaria, sed affectioni non proportionata est; aliquando debilior, vehementior, aliena qualitate inficitur; quæ omnia compositionem exigunt.

II. *De Structura* nota, 1. Modum ipsius requirere, ut morbi speciem & magnitudinem, conditionem ægri & partis affectæ, simplicium denique ipsorum naturam, facultates, gradus, & doses præcognoscamus. 2. Accommodatissimam putari, si morbo sit planè æqualis, & secundum qualitatem cujus idoneitas ex morbi specie petitur, & secundum quantitatem sive gradum, quæ ex morbi magnitudine, & natura partis affectæ æstimatur. 3. Omne compositum medicamentum ex quinque constare: 1. *Basi*, quæ si *in genere* consideretur, 1. Facultatis, graduum, & doseos compositi mensura est: 2. Pro ratione temporum morbi, Symptomatum urgentium, naturâ partis affectæ, constitutione ægri; quantitate & qualitate cæterorum componentium variat. 3. Quantitatem determinatam, ex suæ facultatis vehementia sumit, sed simul ad naturam ægri, magnitudinem, sensum, & dignitatem partis affectæ, actionis celeritatem & tarditatem respiciendum est: Si *in specie* Vel est *Simplex*, quæ aut unum usum præstat, licet ex pluribus ejusdem facultatis constat; aut uno simplici medicamento constat; quæque vel est sufficiens, vel remissa, vel intensa, vel maligna aliqua, vel aliena qualitate, ut odore, sapore, &c. instructa: vel *Composita*, quæ vel plures usus præstat, vel ex pluribus simplicibus diversa contrariaque

trariaque facultate præditis componitur; de qua observa, 1. Talem adhiberi, quando in simplici non datur gradus quem cupimus, sed vel remissior, vel intensior. 2. Habendam in ejus compositione primarum, secundarum, & tertiarum qualitatum rationem. 3. Aut ex pluribus simplicibus ejusdem facultatis & gradus constare; & tum ejusdem facultatis & gradus esse: vel ejusdem facultatis & gradus diversi; & tum remissum remittere intensum, & intensum intendere remissum ad medium utriusque: vel contrariæ facultatis & gradus ejusdem; & tum temperatum esse: vel contrariæ facultatis & gradus diversi; & tum ad medium utriusque reduci; quæ omnia ita sumi debent, ut & quantitatis æqualitas observetur, & fermentatio excludatur. II. *Corrigentibus*, quæ vel basin ignavam exstimulant, & acuunt; vel vim medicamenti tenuis substantiæ in unum cogunt & augent; vel vim in materia crassa per extenuationem excitant; vel violentiam ejusdem refrenant; vel malignitatem contemperant; vel odorem & saporem jucundum conciliant. Semper minori quantitate ratione baseos esse debent, & communiter basis ad hæc proportio tripla esse putatur: quamvis certum sit, naturam baseos, & ipsorum corrigentium, nec non variam Medici intentionem eandem variare. Si baseos malitia temperanda est, æquali quantitate sumuntur. III. *Dirigentibus*, quæ medicamenta parti affectæ appropriata reddunt, vias ductusque aperiunt, humores præparant, & concoquunt, & ad quæ basis debilior octupla, vehementior æqualis aut minor esse solet. IV. *Conservantibus*, quæ dirigentia & corrigentia basi affigunt, & formam idoneam toti composito tribuunt; quæque, nec nimia quantitate basin obtundere, nec alienâ qualitate pervertere debent.

III. *Præparatio Medicamentorum*, vel est *Communis*,

munis, ut sunt Elixatio, Infusio, Assatio, Ustio, Calcinatio, &c. vel *Chymica*, quæ I. Vel est *Diacritica*, quæ corporis compagem resolvit, seu per *Purificationem*, ad quam *exsiccatio* & *ustio* spectat; seu per *Calcinationem*, quæ aut igne actuali, aut potentiali peragitur, ad quam & *sublimatio* pertinet; seu per *Resolutionem*, qua corpus in partes diversas & heterogeneas dissolvitur, & quæ *extractione* & *Tincturâ* peragitur; seu per *Putrefactionem*, seu denique per *Destillationem*. II. Vel *Syncritica*, quæ diversa & separata in unum corpus conjungit, seu id fiat per *præcipitationem*, seu per *Reductionem*, seu per *Coagulationem* & *Concretionem*, seu per *Digestionem* & *Circulationem*, seu denique per *Cohobationem*, seu repetitam liquoris ad materiam in vase relictam affusi destillationem. III. Vel *Immutatoria*, quæ rei novum substantiæ modum vel qualitatem inducit, seu id fiat per *Deliquium*, seu per Fixationem, seu per volatilisationem, seu per vitrificationem. Consule de his *Beguinum*, *Sennertum* circa finem de consensu & dissensu Chymicor. & Galenicorum, & alios.

IV. *Fermentatio* Medicamentorum nihil est aliud, quàm eorundem per mutuam alterationem unio, qua singulorum pristinæ vires integræ non permanent. Ejus in Theriaca & Mithridatio inprimis habetur ratio.

V. *Divisionem* quod attinet, sunt Medicamenta composita artificialia, vel *Interna* vel *Externa*. Illa vel sunt *Fluida*, vel *Solida*, vel *Media*. Hæc in totidem dividuntur species.

CA-

CAPUT IV.

De Medicamentis compositis artificialibus in specie.

ARTICULUS I.

De Medicamentis Internis.

PUNCTUM I.

De Medicamentis internis fluidis.

Medicamenta Interna ea dicuntur, quæ per os intra corpus sumuntur; Fluida verò, quæ instar aquæ fluunt, & sunt. 1 *Decocta*. 2. *Infusa* 3. *Potiones*. 4. *Vina Medicata*. 5. *Cerevisiæ medicatæ*. 6. *Oxymel* 7. *Aqua hordei*. 8. *Acetum medicatum*. 9. *Aquæ destillatæ*. 10. *Syrupus*. 11. *Iulepus*. 12. *Emulsio*. 13. *Essentiæ*. 14. *Spiritus*. 15. *Tinctura*, 16. *Olea*.

I. *Decocta* fiunt ex vegetabilibus, animalibus, & mineralibus interdum, si opus est, incisis, contusis, vel rasis, in aqua vel simplici vel præparata, ad ignem lentum vel clarum, in instrumento aperto vel clauso, ad partis tertiæ vel quartæ consumtionem decoctis, ita ut cocta colentur, aromatizentur, clarificentur. Celebriora sunt, Decoctum *aperitivum majus* Augustanum cum *Rhabarbaro* eorundem, *Capillorum Veneris*, *Fumariæ*, *Carminativum*, *Gallinæ consummatum*, *Caponis*, *Vulnerarium*.

II. *Infusa* fiunt ex vegetabilibus, vel mineralibus, purgantibus vel vomitoriis, proportione sesquialtera vel dupla in liquorem aliquem conjectis, & in eodem certo spacio maceratis, pòst colatis.

III. *Potiones* fiunt, quando liquoribus evacuantia electuaria, extracta, pulveres, rotulæ, &c, sine decoctione miscentur.

IV. *Vina medicata* parantur, quando vinum

 defæ-

defecatum aut mistum, sine saccharo, vel cum eo, viribus medicamentorum simplicium; vel subitò, per olea, spiritus, & tincturas; vel per infusionem longam impraegnatur. Praecipua sunt, Berberorum, Cydoniorum, Granatorum, Ribium.

V. *Cerevisiae medicatae* eadem ratione fiunt.

VI. *Oxymel* fit, quando acetum cum melle miscetur, & plantae in eo interdum immerguntur. Celebre est *Simplex*, *Scilliticum*, *Helleboratum Gesneri*.

VII. *Aqua hordei* fit, quando hordeum in aqua vel solum, vel cum passulis, aniso, cinnamomo, ad crepaturam decoquitur, colatur, & gutta unâ vel alterâ spiritus vitrioli, vel sulfuris acidi acescit.

VIII. *Acetum medicatum* fit, quando in aceto simplicia vel composita macerantur, vel ex eorundem succis idem elicitur. Fit ex plantarum 1 *Floribus*; quale est Anthosatum, Calendulatum, Caryophillatum, Lavendulae, Papaveris, Rhaeados, Rosatum, Sambucinum. 2 *Foliis*, ut Menthae, Rutaceum Scordii. 3. *Fructu*, ut corticum citri, Fragorum, Rubi Idaei. 4. *Radicibus*, ut scilliticum. Sunt & Aceta composita, Alexicaca, Prophylactica, Bezoardica, &c.

IX. *Aquae destillatae*, vel in Cucurbita per Balneum Mariae ex viribus plerumque & potentiâ frigidis plantis, iisque vel totis, vel contusis & in succos redactis; vel in vesica, ex calidis & quorum vis non facilè evocatur, iisque fermentatis eliciuntur. Fiunt *vel cum vino*, ut Aqua Absinthii, Agrimoniae, Betonicae, Cardui bened. Cinnamomi, Eupatorii, Avicennae, Lavendulae, Liliorum Convallium, Melissae, Pulegii, Salviae hortensis, Veronicae; *Vel sine vino*, ut sunt Acetosae, Acetoscellae, &c. de quibus consule Pharmacopoeam Augustanam. Fiunt etiam

etiam ex Animalibus, ut Capone, Canoris, Renibus, Sanguine humano, stercore animalium, &c.

X. *Syrupi* ex decoctis, infusis, succis depuratis, aceto, parantur; saccharo aut melle condiuntur, ad mellis ferè consistentiam decoquuntur, & tam ad alterandum, quàm ad purgandum, rarò soli, saepius duplo aquarum distillatarum diluti, usurpantur. *Officinales* sunt Syrupus de Absinthio, Acetositatis Citri, de succo Acetosae, de succo Acetosellae, Acetosus simplex, Acetosus compositus, Acetosus diarrhodon Mesuae, Adiantinus Fernelii, de Agresta Mesuae, de Althaea Fernelii, Aperitivus magistralis Mindereri, Aurantiorum, de Corticibus aurantiorum, Florum aurantiorum de Artemisia, de Betonica simplex, de Betonica compositus, de Berberis, de Boragine, de Buglossa, Byzantinus simplex, Byzantinus compositus, de Calamintha Mesuae, de Chamaemelo, de capillis Veneris simplex, de iisdem compositus, de succo Cardui benedicti, Cerasorum acidorum de Cichorio simplex, de Cinnamomo, Corallorum, de Corticibus Citri, Cydoniorum, de Endivia simplex & compositus, de Eupatorio Mesuae, de Farfara, de Fragis, de Fumario simplex & compositus, de Glycyrrhiza, de Granatis dulcibus & acidis, de succo Hederae terrestris, florum Hyperici, de Jujubis, de Hyssopa, de Limonibus, de Lupulo, de succo Melissophylli, de Mentha, minor & major, de succo Mercurialis, Myrtinus, de Nymphaea simplex & compositus, Nephrocatarcticus Jouberti, de Papavere simplex & compositus, de Papavere erratico, florum paralyseos, de Poeonia, de Pilosella, de succo Plantaginis, de Pomis simplex & compositus, de Portula, de Prasio, de duabus Radicibus, de quinque Radicibus, de Ribes, Rosatus simplex, de Rosis siccis, de Rubo Idaeo, de Scabiosa, Scelotyrbicus, de Scolopendrio Fernelii, de Scordio simplex, & com-

& compositus, de sempervivo simplex & compositus, de Stœchade simplex & compositus, de Symphyto Fernelii, florum Tunicæ, de succo veronicæ, Violatus, simplex, & compositus.

XI. *Iulepi* fiunt ex aquis destillatis, succis, conservis, & saccharo, vel sine decoctione, vel cum decoctione.

XII. *Emulsiones* ex seminibus, nucleis, margaritis, coralliis, cornu cervi, fructibus etiam nonnullis, liquore affuso contusis & expressis, parantur.

XIII. *Essentiæ* ex viridium herbarum succo, cum S. V. expresso, & in B. M. digesto, colorato, per inclinationem separato fiunt, & cum pauxillo sacchari in Syrupi formam coquuntur.

XIV. *Spiritus* in aquarum tam simplicium, quàm compositarum destillatione una cum aquis descendunt, ab iisque postea per cucurbitam, phialam, &c. separantur. Sed hoc de volatilioribus sumendum est. Fixiores retortâ, igneque fortiori, arenæ scil. vel nudo, eliciuntur. Præcipui ex *Mineralibus* sunt, Aluminis, Coralliorum, Mercurii, Salis ammoniaci, Communis, gemmæ, nitri, Saturni, Succini, Sulfuris, Tartari, Vitrioli: *Ex vegetabilibus* sunt, Absinthii, Aceti vini, Angelicæ, Anisi, Cardui benedicti, Centaurii minoris, Cerasorum nigrorum, Cochleariæ, Cydoniorum, Ebuli ex granis, Fœniculi, Fragorum, Guajaci, Juniperi, Liliorum convallium, Melissæ, Rorismarini, Rosarum, Salviæ, Sambuci, Tiliæ florum, Veronicæ vini &c.

XV. *Tincturæ* ex siccis plantis, plerumque calidis, contusis, menstruo, id est, Spiritu vini, rore majali, vel alio interveniente, in loco calido, vase clauso tam diu extrahuntur, donec menstruum non ampliùs coloretur, & vel per chartam filtrantur, vel digestione depurantur. Famosiores sunt 1 *Ex Mineralibus* Solis, Lunæ, Martis, Saturni, Antimonii, Vitrioli, Sulfuris, Smaragdi. 2 Ex vegetabilibus, & maximè ex floribus, Alkekengi ex baccis, Croci, Cerasorum nigrorum, Fragorum, Hypericonis, Pæoniæ, Rhæados, Rosarum, Violarum, Granorum Sambuci, Ebuli, &c.

XVI. *Olea*, vel sine aquis ex gummosis & resinosis eliciuntur, vel cum aquis in destillatione descendunt, vel ab iis, aut per separatorium, aut per fila linea crassiora, vel per chartam bibulam separantur, in quibusdam subsident. *Excellentiora* sunt, Oleum Absinthii, Anethi, Angelicæ: de quibus vide inferiùs Articulo tertio, puncto primo.

Punctum II.

De Medicamentis internis Solidis.

Medicamenta *interna solida sunt* 1. *Pulveres.* 2. *Salia.* 3. *Croci.* 4. *Flores.* 5. *Præcipitata.* 6. *Vitra.* 7. *Feculæ.* 8. *Confecta.* 9. *Rotulæ.* 10. *Morsuli.* 11 *Trochisci*, & 12. *Pillulæ.*

I. *Pulveres*, ex medicamento uno, vel pluribus contusis constant. Sunt vel *Subtiles*, qui si ex meris aromatibus & saccharo constant, in specie *Tragemata* vel *Trageæ* vocantur; quo & *sales sacerdotales* pertinent, qui cum cibo sumuntur: vel *Crassiusculi*, & *Trageæ grossæ*, ac *species incisæ* dicuntur, paranturque vel ex simplicibus: iisque vel saccharo obductis, vel non obductis; vel ex compositis, tabulis scilicet, seu rotulis officinalibus aromaticis. Utimur iis tam in evacuatione, quàm in alteratione. Inter *Purgantes* sunt, senæ præparatæ. Tartari Crystallini solutivus, solutivus de tribus, Cholagogus simplex, Cholagogus insuccatus, Comitis de Warvvick Species, *Electuarii* Benedictæ laxativæ, Confectionis Episcopi, Hieræ picræ Galeni, Confectionis Diaphænici, de succo Rosarum, Diaturbith cum Rhabarbaro. Inter

Alterantes ſunt, ſpecies Aromaticæ Caryophillatæ, Dianthon Nicolai, Diacalaminthes Galeni, Diacinnamomu, Diagalangæ, de gemmis calidæ, frigidæ, de Hyacintho, Imperatoris, Diaireos ſimplex, Lætificantis Rhaſis, Liberantis, Diamargariti calidi, frigidi, Diamoſchu dulcis, Diatrion pipereon, Diarhodon Abbatis, Roſatæ novellæ, Diatrion ſantalon, Diatragacanthi frigidi, Diaxylo Aloës, &c. Huc pertinent *Pulveres Alexipharmaci*. Saxonicus, Cæſaris rubeus, gryſeus, & Bezoardicum animale, quod ex ſerpentibus noſtris paratur.

II. *Sal* rebus ferè omnibus ineſt duplex, *Volatilis*, nonnullis Eſſentialis dictus, qui ignem & calorem non ſuſtinet; ſed avolat, & calcinatione diſcutitur: & *Fixus*, qui paratur è cineribus plantarum & lignorum, dum ex iis lixivium paratur, idque coquitur, donec omnis aqua exhalet, tum Sal relinquitur. *Purificatur*, vel crebrâ ſolutione & filtratione, iterumque coagulatione: vel ſi per deliquium in loco humido in liquorem ſolvatur, filtretur, iterumque coaguletur. *Præcipui ſunt*, Sal Abſinthii, Artemiſiæ, Cancrorum, Cardui benedicti, Centaurii minoris, Cherefolii, C. Cervi volatilis, Cranii volatilis, Euphraſiæ, Fabarum è ſtramine & corticibus, Fragariæ, Fumariæ, Guajaci volatilis, Hederæ terreſtris, Juniperi è baccis, è ligno, Majoranæ, Matricariæ, Meliſſæ, Nitri cryſtallini, fixi, Ononidis, Perſicariæ, Pimpinellæ, Rutæ, Salviæ, Sanguinis humani, Scordii, Succini volatilis, Tamariſci, Tartari, Vitrioli vomitivum, Urinæ, Urticæ, Zedoariæ, Jovis, Saturni, Corallorum, Perlarum, &c.

III. *Croci* ſunt ſubtiles pulveres, vel tincturæ in pulveris formam redactæ, crocei coloris. Præcipui ſunt, *Crocus Metallorum*, qui nihil aliud eſt quam antimonium cum nitro calcinatum, & in pulverem crocei coloris redactum, cui affine eſt *Sulphur auratum Antimonii*: & *Martis*, qui variis modis paratur, de quibus Chymicos conſule. Terra vitrioli huc non incommodè refertur.

IV. *Flores* Chymicis nominantur plerumque ſubtiliores corporis partes, à craſſiore per ſublimationem ſeparatæ. Vulgatiſſimi ſunt, *Flores* ſulfuris, Antimonii, Benzoës, quo & reliqua *ſublimata* pertinent, inter quæ præcipuè Mercurius ſublimatus ſimplex, & ſublimatus dulcis, Arcanum corallinum, &c.

V. *Præcipitati* nomen præcipuè tribuitur Mercurio; qui poſtquam in aqua forti ſolutus eſt, ab aqua ſolvente ſeparatur, ſubſidetque, *Mercurius præcipitatus*, vel *turbith minerale* nominatur; cui ſi in præcipitatione aliquid auri additur, *aurum vitæ* appellatur. Huc pertinet *Bezoardi*, *cum minerale*, Mercurius vitæ, & alia nonnulla.

VI. *Vitrum* ex calcibus rerum paratur, ſi cinis aut calx validiſſimo igne fundatur, addaturque ad fuſionem maturandam nonnunquam Borax, vel alii pulveres fuſorii, fuſa materia ſuper pelvim calefactam, vel aliam tabulam effunditur. Sic paratur vitrum & ſuccinum Antimonii; ex quibus calices, annuli, & nummi purgatorii fieri poſſunt, ſi fundo calicis, vel annulo, aut auro inſerantur. De vitro aurato Antimonii, & ejuſdem Regulo, vide Chymicos, inprimis *Schroderum in Pharmacopœa*.

II. *Fecula* eſt pulvis quidam farinaceus inſtar amyli, & fit ex ſucco radicum quarundam expreſſo, vel cum liquore extracta, qui ſi in loco frigido collocetur, fecula ſponte ſubſidet, quæ effuſo humore ſupernatante in umbra ſiccatur. In uſu *præcipuè* ſunt, fecula Bryoniæ, Ari, Pœoniæ, Iridis, Serpentariæ, Liliorum alborum, Scillæ.

VIII. *Confecta*, ſunt Pharmacopœis condita arida, ob ſaporis gratiam inventa, & parantur tam ad alterandum

terandum quàm evacuandum. *Præcipua* sunt, Amygdalarum dulcium, Anisi Laxativi, Calami aromatici, Cardamomi minoris, Carvi, Caryophyllorum, Cichorii, Cinæ seu Santonici, Cinnamomi, Coriandri, Corporis sine anima confectio moschata, Cubebarum, Fœniculi Lavendulæ florum, Pimpinellæ radicum, Pinearum, Zedoariæ, Zingiberis. Huc pertinent confecta candisata, seu saccharo candi incrustata, ut Acori, Aurantiorum corticum, Caryophyllorum, Cinnamomi, Citri corticum. Nucis Moschatæ, Pyrorum muscatellinorum, &c.

IX. *Rotulæ*, à figura rotunda sic dictæ, sunt etiam vel alterantes, vel purgantes, & parantur cum saccaro, cujus proportio vulgatissima est octupla in alterantibus, quadrupla in purgantibus, in oleis stillatitiis, major. *Palmam obtinent*, Rotulæ de Berberis, Manus Christi simplices, perlatæ, Sulfuris, &c.

X. *Morsuli*, eodem ferè modo fiunt. Sunt vel *Alterantes*, ut Bezoardici, Cephalici, Cephalico-stomachici, è succo & corticibus citri, Imperatoris, Pectorales, Saccharum, rosatum tabulatum, &c. Vel *Purgantes*, ut, Diacarthami, Diaphænic. Aug. Diatrion laxativi, De Manna Tartarizata, De Mechoacanna, de Jalapa, Diaturbith cum Rhabarbaro, &c. Vel *Nutritivi*, qui parantur ex pulpa caponis, perdicis, testiculis gallorum, carne cancrorum & testudinum, &c. Ad Morsellos pertinent, 1. *Pandaleon*, materiâ & fine cum eclegmatis, formâ cum tabulis ferè conveniens, nisi quod informe maneat. 2. *Turiones*, quasi torrones à torrendo dicti, qui ex amygdalis dulcibus, avellanis, pineis contusis vel torrefactis, melle despumato exceptis, parantur. 3. *Confectiones restaurantes*, ut Diamygdalatum, Pineatum, Testudinatum, Panis saccharatus vel biscoctus, &c. 4. *Holippæ purgantes*, *Oblatæ laxativæ*, & *Melitomata purgantia*, *&c.*

XI. *Tro-*

XI. *Trochisci* seu *pastilli*, sunt medicamenta solida cohærentia, ex convenientibus cum liquore exceptis constantia, figurâ seminis lupinorum, & superficie planâ, eo fine inventa, ut medicamenta pulverizata sub hac solidâ figurâ adversus aëris injurias, tutiùs conserventur. Parantur ex omnis generis medicamentis, non solùm pulveribus & speciebus, sed etiam additis succis inspissatis, conservis, extractis, aut similibus confectionibus, dosi ad pulveres subquadrupla, &c. Sunt vel *Alterantes*, de Absinthio, Aliptæ moschatæ cum ambra & moscho, Aliptæ moschatæ sine ambra & moscho, Bechici albi, nigri, rubri, de Berberis, de Camphora, de Capparibus, de Carabe, de corallio, Cypheos Democratis, de Lacca, de Myrrha, de spodio, de terra sigillata, de viperâ, &c. Vel *Purgantes*, de Agarico, Alhandal, &c.

XII. *Pillulæ* seu καταπότια, sunt medicamenta in formam globulorum redacta, ut integra degluttiantur, & insuavitas minùs gustu percipiatur. Fiunt ex pulveribus, massâ pilularum usualium extractis, simplicibus cum humore commixtis. Sunt, Vel *Alterantes*, de Bdellio, Bechicæ, de Castoreo, de Cynoglossâ, Narcoticæ Plateri, &c. vel *Purgantes*, de Agarico, Aggregativæ majores, Alephanginæ, de Aloë lota rosata, de Ammoniaco, Arthriticæ, Assajeret, Aureæ Nicolai, Benedictæ, de Colocynthide, de Hermodactylis, Marocostinæ, Mastichinæ, Panchymagogæ, &c. Distinguuntur quoque in *Hippoglottides* & *Narcoticas*.

Punctum III.

De Medicamentis internis mediis.

M*Edicamenta interna media inter fluida & solida habent sub se. 1 Extracta. 2. Resinas. 3. Conservas. 4. Condita. 5. Rob. 6. Electuaria. 7. Eclegmata. 8. Saponeas, & 9. Bolos.*

I. *Extra-*

I. *Extractum* perinde ac tinctura extrahitur, & ad consistentiam vel mellis, vel pillularum, vel pulveris redigitur. *Usitatiora* sunt, Absinthii, Acori, Agallochi, Angelicæ radicum, Aristolochiæ rotundæ, Cardui benedicti, Caryophyllorum, Castorei, Centaurii minoris, Chelidonii majoris, Croci, Cubebarum, Dictamni, Enulæ, Galangæ, Gentianæ, Guajaci, Imperatoriæ radicis Melissæ, Menthæ, Maceris, Majoranæ, Petasitidis, Pœoniæ, Rutæ, Sabinæ, Satyrionis radicum, Scabiosæ, Scordii, Symphyti. Tormentillæ, Valerianæ, Zedoariæ.

II. *Resina*, ex gummosis extrahitur, & aquâ rosarum in extractionem cum spiritu vini factam, & à fæcibus per inclinationem separatam instillatâ, præcipitata, calore lento siccatur.

III. *Conserva*, fit ex floribus, interdum herbis & radicibus mollioribus contusis, & cum sacchari duplo conditis. *Usitatiores* sunt, *Summitatum*. Absinthii Romani, Carduibenedicti, Euphragiæ, Fumariæ, Majoranæ, Pulegii, Veronicæ. *Foliorum* Acetosæ, Acetosellæ, Cochleariæ, Menthæ, Portulacæ. *Florum*, Acaciæ, Betonicæ, Borraginis, Buglossæ, Calendularum, Cichorii, Genistæ, Liliorum alborum, Lavendulæ, Liliorum convallium, Malvæ, Melissæ, Menthæ, Nymphææ albæ, Papaveris erratici, Persicorum, Primulæ veris, Prunellæ, Rosarum albar. rubrar. vitriolata, Salviæ Sambuci, Tiliæ, Cunicæ, Tussilaginis.

IV. *Conditum* fit ex radicibus, corticibus, fructibus, aut durioribus aquâ maceratis vel coctis; aut mollioribus saccharo aut melle conditis, ut diutius durent, & gustui gratiores sint. *Usitatiora* sunt sequentia. *Radicum*, Calami aromatici, Borraginis, Cichorii, Consolidæ majoris, Enulæ, Eryngii, Pimpinellæ, Rhabarbari, Satyrii, Scorzoneræ, Zedoariæ, Zingiberis, tam Chinensis quàm communis.

Florum,

Florum, Aurantiorum, Citri. *Fructuum*, Aurantiorum, Berberum, Cerasorum amarenorum, Citriorum, seu integrorum, seu in taleolis, seu siccorum, seu carnis, Cydoniorum, Cynosbati baccarum, Malorum Armeniacorum præcocium, Mespilorum integrorum, Myrobalanorum Belliricæ, Chebulæ, Citrinæ, Emblicæ, Nucum Indicarum seu cum involucris, seu sine involucris, Nucum juglandium, Persicorum, Piperis nigri in racemis, Prunorum sylvestrium, Prunorum citrinorum, Pyrorum muscatellinorum, &c. *Corticum*, Aurantiorum, Citri. *Caulium* Lactucæ Hispanicæ.

V. *Rob* seu succus inspissatus ex fructibus, nonnunquam ex floribus, vel cum expressione, vel sine expressione, coquitur, sacchari subduplo aut pari quantitate addita. *Præcipui* sunt, Berberis, Cerasorum, fructuum Cynosbati, Ribes, Sambuci. Huc pertinent *succi inspissati*, Absinthii, Acaciæ, Agrimoniæ, Aloë, Cardui benedicti, Granorum Kermes, Centaurii minoris, Cydoniorum, Enulæ, Fumariæ, Glycyrrhizæ, Gratiolæ, Hyperici, Hyoscіami, Hypocistidis, Ireos nostratis cœruleæ, Liquiritiæ, Mercurialis, Myrtillorum Germanicor. Nicotianæ, Opii, quod lacryma est, Papaveris domestici & erratici, Plantaginis, Rosarum incarnatarum & rubrarum, Scrophulariæ, & Solatri. *Adde* his Mel Ebulinum, Sambucinum, Juniperinum, & Passulatum.

V. *Electuarium* fit ex conservis, speciebus, rotulis, trochiscis, additâ succi vel syrupi proportionata quantitate. *Palmam obtinent*, Theriaca Andromachi, Mithridatium Damocratis, Electuarium Alkermes, Confectio Anacardina, Archigenis, Aurea Alexandrina, Athanasia magna Nicolai, Electuarium è baccis lauri, Chalybeatum, de scoria ferri, Guidonis contra pestem, de Ovo Maximiliani Imperatoris, Philonium Mesuæ, Persicum, Majus seu

Roma-

Romanum Nicolai, Tharſenſe Galeni, Diaſatyrium Nicolai, Electuarium magnanimitatis, Diaſcordium Fracaſtorii, Tryphera magna Nicolai, Minor Phœnonis Meſuæ, Saracenica ejuſdem, nomen inde ſortitæ, quòd totius corporis colorem ac oris odorem commendent, & delicatam quandam commendabilis ſpeciei oſtentationem præ ſe ferant.

VI. *Eclegma*, ſeu Looch, ex ſpeciebus, pulveribus, conſervis, ſuccis, cum liquore vel Syrupo miſtis fit, & ad pulmonum ac thoracis vitia adhibetur. *Vſualia* ſunt, ad aſthma ſeu Scillæ compoſitum, de Cautibus, de Farfara, de Papavere, Paſſulatum, de Pino, de Portulaca, de Pulmone vulpis, ſanum & expertum, è ſucco Scillæ, &c.

VII. *Saponea*, eſt linctus ex amygdalis decorticatis, contuſis, & cum ſaccharo in aqua convenienſte diſſoluto, ad mellis conſiſtentiam coctis, additis ad finem amylo & aquâ roſarum.

VII. *Bolus* ex electuariis, pulpis, conſervis, ſpeciebus, pulveribus cum pauxillo ſyrupi componitur, in globoſam figuram redigitur; & vel ad purgandum, vel vomendum, vel alterandum, vel aliam intentionem adhibetur.

Articulus II.

De Medicamentis externis.

Punctum I.

De Medicamentis externis fluidis.

Tantum de Medicamentis compoſitis internis: ſequuntur *externa*, quæ ſunt vel *Fluida*, vel *Solida*, vel *Media*, vel *Indifferentia*. *Fluida* ſunt 1. *Clyſteres*. 2. Διακλύσματα. 3. *Gargariſmi*. 4. *Olea*. 5. *Epithemata*. 6. *Stillicidia*, & 7. *Lotiones*.

I. *Clyſteres*, qui & *Enemata*, ſunt medicamenta, quæ per anum in inteſtina, inſtrumento idoneo injiciuntur. Fiunt è radicibus, corticibus, foliis, floribus, fructibus, in aqua coctis & colatis, additis quibuſdam quæ intentioni Medici inſerviunt. Uſus ipſorum eſt in alvo laxanda, abſtergendo, flatibus diſcutiendis, adſtringendo, glutinando, renum & inteſtinorum dolore ſedando.

II. Διακλύσματα, ſeu collutiones oris ſunt medicamenta, quæ in ore detinentur, & ſine deglutitione, linguæ beneficio, hinc & inde agitantur. Doloribus dentium & gingivarum affectibus inprimis deſtinata ſunt.

III. *Gargariſmi* ſunt medicamenta, quibus fauces ſine deglutitione colluuntur, humorque ore contentus, reciproco motu ad fauces agitatur. Fiunt ex aquis deſtillatis vel decoctis convenientibus, nec ſapore nec odore ingratis, aut venenoſitatem aliquam foventibus, in quibus Rob aut Syrupi diſſolvuntur. Utimur iis in repellendo, diſcutiendo, maturando, abſtergendo, conſolidando.

IV. *Olea* parantur vel per *deſtillationem*, ut ſuperiùs dictum; vel per *expreſſionem* ſucci oleaginoſi, quando fructus & ſemina contuſa vapore aquæ calidæ tepefiunt, & in ſacculum incluſa torculari premuntur: vel per *infuſionem*, vel quando ſimplicia medicamenta cum aqua ſimplici, vel deſtillata, vino, alioque liquore conveniente, in oleo communi coquuntur, ad humoris conſumtionem: vel quando eadem ſimplicia lento calore, vel ad ſolem macerantur; vel quando plantæ ſiccatæ, in oleo in B. M. digeruntur, poſtea oleum exprimitur, & clarificatur. *Olea expreſſa* ſunt hæc. Oleum Amygdalarum amararum, dulcium, Avellanarum, Balaninum, Cannabis, Ceraſorum, Citri è granis, Erucæ, Hyoſciami, Juglandium, Laurinum,

Macis, Nigellæ, Nucis moſchatæ, Olivarum, Omphacinum, Ovorum, de Palma, Papaveris, Perſicorum nucleorum, Pinearum, Piſtachiorum, Raporum, Ricinum, Seſaminum. *Olea inſolata* ac ſimplicia ſunt iſta: Oleum Abſinthii, Abrotani, Anethi, Chamæmelinum, Cheirinum, Cydoniorum cum Omphacio, Enulæ, Euphorbii, Formicarum, Hederæ terreſtris, Iaſminum, Irinum, Liguſtrinum, Cyprinum de Alcanna, Lilinum, Liliorum Convallium, Lumbricorum, Maſtichinum, Menthæ, Meliloti, Momordicæ, Myrtillorum, Myrtinum, Nardinum, Nicotianæ, Nymphææ albæ, Populeum, Ranarum, Roſatum, Rutæ, Sambucinum, Scorpionum, Styracis, Verbaſci, Violarum. *Olea cocta* Compoſita ſunt ſequentia: de Capparibus, Caſtorei, Coſtenum, Croci, Hyperici, Liliorum, Majoranæ ſeu Sampſuchinum, Mandragoræ, Moſchellinum, Nardinum compoſitum, Papaverinum de Piperibus, Reſolutivum Scorpionum compoſitum, vulpinum. *Olea ſtillatitia* uſitatiora ſunt iſta. Abſinthii, Anethi, Angelicæ, Aniſi, Aurantiorum, Bulyri majalis, Benzoin, Calami aromatici, Camphoræ, Cardamomi, Carvi, Caryophyllorum, Ceræ rectificatum, Chamæmeli, Cherofolii, Cinnamomi, Citri cortic. Cymini, Cubebarum, Euphorbii, Fœniculi, Galbani, Guajaci, Hyſſopi, Juniperi è baccis, & è ligno, Laterinum philoſophorum, Macis, Majoranæ, Maſtichis, Meliſſæ, Menthæ, Myrrhæ rectif. Nucis moſchatæ, Origani, piperis, Pulegii, Roriſmarini, Roſarum vulgare, Omphacinum, compoſitum Meſuæ, Salviæ, Saponis, Sabinæ, Serpilli, Smegmatis, Spicæ, Succini albi, flavi, Tartari, Terebinthinæ, Zedoariæ.

V. *Epithemata* extremis corporis partibus applicantur, & fiunt ex aquis deſtillatis ſuccis, infuſis, parti & affectui convenientibus. Pertinent ad ea *Oxyr-*

Oxyrrhodina, quæ fronti peculiariter perpetim ad refrigerandum & repellendum applicantur. Fiebant olim ex oleo roſaceo & aceto; hodie olea & aquæ deſtillatæ, ſucci & pulveres interdum adduntur.

VII. *Stillicidia* parantur ex aqua communi, thermis, decoctis, lacte, oleo, &c. Adhibentur, vel prolutione ex vaſculo proboſcide inclinata, aut deſtillatione ex gutturnio facta, tribus præcipuè locis; ſuper ſuturam coronalem, ad principium ſpinalis medullæ, & ad ventriculum calefaciendum.

VII. *Lotiones* ſunt vel totius corporis, & vocantur Balneæ; vel partium, capitis, manuum, pedum, ventris, &c. Parantur ex iis, ex quibus fomenta.

Punctum II.

De Medicamentis externis ſolidis.

Medicamenta externa ſolida ſunt: 1. *Glandes.* 2. *Peſſi.* 3. *Emplaſtra.* 4. *Cerata.* 5. *Cauteria.*

I. *Glandes*, βάλανοι, vulgò ſuppoſitoria, ſunt medicamenta ſolida, quæ ano immittuntur, figurâ tereti, inſtar candelæ cereæ, quatuor vel quinque digitos tranſverſos longa. Parantur ex melle ad eam ſpiſſitudinem cocto, ut digitis tractari poſſit, cui adſperguntur alia quibus opus. Adhibentur ad alvum laxandam, ægro debiliore, ulcus in inteſtino recto detergendum & conſolidandum, dolorem ſedandum, humores verſus ſuperiora ruentes retrahendos, & aſcaridas necandas.

II. *Peſſi* parantur vel ex lana carpta, benè carminata, atque ad digiti figuram contortâ, ſucco vel liquore aliquo, aut ſolo aut admiſtis pulveribus, imbuta: vel ex medicamentis tritis, convenientibus liquoribus, ut adipe, oleo, cerâ, ladano, galbano, melle exceptis, in pila ſubactis, & in peſſi formam redactis: vel ex herbis viridibus paululum contuſis, filo-

que in formam pessi ligatis. Vel ex pulveribus tenui lana vel gossypio exceptis, & tereti sacculo ex panno raro confecto inditis, qui etiam argenteo instrumento tereti, & multis foraminulis pervio includi possunt.

III. *Emplastra*, propriè ita dicta, sunt medicamenta, quæ linteis vel pellibus tenuibus inducta, cuti corporis tenacius adhærescunt, & materiâ cum cerotis conveniunt, nisi quod metalla & mineralia, & plerumque lithargyrum, quæ solidam iis consistentiam tribuunt, accedunt. quæ omnia ad justam consistentiam coquuntur, & ex refrigeratis Magdaleones parantur. Interdum massæ non planè refrigeratæ telæ emplasticæ ex linteis usu detritis immerguntur & eximuntur. Minùs propriè ita dicta seu media quasi inter emplastra & cataplasmata, quæ sine cera, pice, & glutinosis illis, & sine igne parantur, ac cum melle, mucilaginibus, & viscido quodam Cremore, aut solùm pauxillo ceræ oleo liquatæ, fiunt. *Præcipua* sunt, Album coctum, Apostolicum, Arthriticum, Asclepiadis, Barbarum majus, minus, Basilicum majus, minus, è lapide Calaminari, Ceroneum, de Cerussa Renod. Diachylon simplex, magnum, parvum, cum gummis, Citrinum, de Crusta panis, ad fracturas ossium Renod. de Janua ejusdem, de baccis lauri, Mastichinum Renod. Magneticum, de Meliloto, de Minio, Mundificativum, Nervinum, Oppodeldoch, Oxycroceum commune, Vigonis, Diaphænicum calidum, frigidum, è canis Vigonis, de Rhabarbaro, Sparadrap, de stercore canis Vigonis, Spleneticum, Sticticum, Diasulphuris, Tetrapharmacum, Triapharmacum, ad tophos, de Tacamahaca, Vesicatorium, Filii Zachariæ.

IV. *Cerata*, quod majorem partem ceræ recipiant, emplastro minus duram habent consistentiam. Vel fiunt ex cera, oleo, resinâ tantùm; vel ex iisdem,

iisdem, additis præterea pulveribus, ita ut oleorum ad pulveres proportio sit octupla, ad ceram tripla vel sextupla, ad resinam duodecupla. Præter hæc omnia adduntur Pinguedines & gummi, succi, radices, fructus, vel semina, quæ prius coquenda, colatura postea cum oleo ad humoris consumtionem coquitur. *Præcipua* sunt, Cerotum ex Betonica, Capitale, Diachalcitros, diapalma, de Galbano seu matricale, infrigidans Galeni, Oesypi, Diapiper, ex pelle arietina, pro Herniosis, sacrum seu Diadictamnum, Santalinum, Sparadrappum Vigonis, Stomachale.

V. *Cauteria*, sunt medicamenta, quæ adurendi corpus, crustamque excitandi vim habent, & sunt vel *Actualia*, quæ candente metallo fiunt, de quibus in Chirurgia; vel *Potentialia*, quæ per medicamenta urentia fiunt, & parantur ex lixivio, è quo sapo conficitur, in salis seu lapidis ferè consistentiam cocto, qui *lapis corrosivus* vulgò appellatur. Ulcus cauterio excitatum, vulgò *Fontanella*, dicitur.

Punctum III.

De Medicamentis externis mediis.

Medicamenta externa media sunt, 1. *Balsama*. 2. *Linimenta*. 3. *Unguenta*. 4. *Cataplasmata*.

I. *Balsama* conficiuntur ex oleis incorporatis vel cera alba depurata, vel oleo nucis moschatæ expresso, vel medulla vituli lota, vel manna depurata. Possunt & extracta rerum, quarum balsamum expetitur, admisceri. *Usitatiora* ista sunt, Angelicæ, Anisi, Apoplecticum cum moscho & Zibetta, Arantiorum, Caryophillorum, Cinnamomi, Citri, Cubebarum, Lavendulæ, Maceris, Majoranæ, Menthæ,

Nucis moschatæ, Roris-marini, Rosarum, Rutæ. Succini, Zedoariæ. Sunt verò & *Balsami destillati*, qui nihil aliud sunt quàm destillati spiritus cum olei portione, ex resinis, gummatis, aromatibus, & similibus, interveniente spiritu vini prolecti. Usitatiores sunt, Vitæ, Nervinus, Antiarthriticus, Petri de Ebano, Saponis.

II. *Linimenta*, sunt medicamenta mediæ inter oleum & unguentum consistentiæ, paranturque quando oleis, butyro, pinguedinibus, sevo, medullis, adduntur pulveres, succi, resinæ, & lacrymæ arborum, eâ ferè analogiâ, ut ad Oleorum unc j. pinguedinum dr. ij vel iij, Specierum dr. j. raro Ceræ dr. j. assumatur, miscenturque omnia, vel sine igne & decoctione; vel ad ignem, ut gummi & pinguedines liquescant; vel etiam, ebullitione aliqua, ad succorum scilicet additorum consumtionem.

III. *Unguenta* à linimentis consistentiâ crassiore differunt, & parantur vel sine igne, vel cum igne, ex pinguedinibus, oleis, gummatibus, pulveribus, unguentis usualibus, herbis, radicibus, seminibus in aqua, vino, succis, oleo maceratis, & ad consumtionem liquoris decoctis. *Usitatiora* sunt Agrippæ, Ægyptiacum, Alabastrinum, Album Avicennæ, Album Camphoratum, Altheæ simplex, compositum, Anodynum Cordi, Apostolicum, Arthanitæ majus, minus, Aureum de Bdellio, de Calce, ad Carunculas penis, de Cerussa Avicen. Citrinum, Comitissæ, de Cyclamine, de Cynoglossa, Fuscum, Infrigidans Galeni, Jovis seu de verbena, de Lithargyro, Martiatum magnum, parvum. Mercuriale, de Minio camphoratum, de Nicotiana, Nihili ad oculos, Pectorale, Pediculorum, Pomatum, Populeum, Potabile, Resumtivum, Rosatum, Rubeum Camphoratum; ad Scabiem, de succo Arantii, Sympatheticum, Terebinthinæ; ad Vermes, Violatum, Viride Reginæ.

IV. *Cataplasmata* sunt medicamenta, pultis ferè formâ. Parantur vel *sine igne*, quæ Cruda dicunt, quando planta virides contusæ in pultem rediguntur, vel siccæ pulverizatæ. Cum duplo vel triplo olei vel liquoris idonei miscentur: vel *cum igne* seu coctione, quando aut plantæ contritæ aut contusæ, ad mollitiem coctæ, per cribrum trajiciuntur, iisdem mucilagines, farinæ, olea, adduntur, aut plantæ mox in oleo coquuntur. Huc referri debent, 1. Dropax seu picatio, quæ ex pice cum oleo liquata & aliis paratur, ut cuti valentiùs adhæreat. 2. *Sinapismus*, seu cataplasma, quod ex sinapi & aliis ejus vires æmulantibus fit. si est mitior, vocatur *Phœnigmus*, quod cutim rubificet: si fortior, *Vesicatorium*, & paratur ex vesicatoriis.

PUNCTUM IV.

De Medicamentis externis indifferentibus.

IN differentia voco, quæ aliquando parantur liquida, aliquando solida, aliquando media, suntque 1. Apophlegmatizantia. 2. Dentifricia. 3. Errhina. 4. Ptarmica. 5. Odoramenta. 6. Smegmata. 7. Suffitus. 8. Collyria.

I. *Apophlegmatizantia* sunt, quæ ore detenta, pituitam è capite & vicinis locis proliciunt. Parantur sæpe eodem modo, quo gargarismata: aliquando medicamenta teruntur, & cum liquore convenienti in formam electuarii rediguntur: sæpe simplicia integra vel nonnisi ore detenta masticantur: nonnunquam trita cum melle vel cera in trochiscos rediguntur: quandoque in nodulum conformantur.

II. *Dentifricia*, ad dealbandos, extergendos, & stabiliendos dentes, gingivasque laxas comprimendas parantur, vel fluida, vel formâ linimenti pulveris, trochiscorum.

III. *Errhina* adhibentur intra nares, formâ vel humida, quæ aut infunduntur, aut illinuntur; vel aridâ, & tum vel ex radicibus, aut caulibus convenientibus, ut betæ, ireos, in formam pyramidalem figurantur, & aqua macerata immittuntur; vel pulvis simplicium naribus insufflatur; vel turundæ ex lana vel petia, succo vel aqua imbutæ, & pulveribus aspersæ, naribus intruduntur; vel pulveres cum mucilagine, gummi, aut terebinthina, vel oleo & cera, in pessulos pyramidales formantur.

IV. *Ptarmica* ab his non multum differunt, & sternutationem excitant.

V. *Odoramenta* fiunt ex illis, quæ suavem odorem spirant, & vel sunt fluida, vel pomi, pulveris, linimenti forma parantur.

VI. *Smegmata*, seu sapores, parantur ex sapone raso, cui pulverum convenientium subsextuplum, aut suboctuplum additur, & omnia cum liquore in unam massam commiscentur, ex eaque globi formantur.

VII. *Suffitus* ad odoramenta pertinent, & formâ pulveris, trochiscorum, & pyramidum parantur.

VIII. *Collyria* adhibentur externè oculis, & parantur vel sicca, minutissimè in marmore trita; vel humida, quæ vel formâ liquoris oculis instillantur, vel unguenti illinuntur; vel Vaporosa, quæ in aqua coquuntur, vapor exhalans, capite linteo tecto, oculis excipitur. Sed de his omnibus consule *D. Iohannis Schroderi Pharmacopœam Medico-Chymicam*, quam Medicinæ studiosis præ omnibus aliis commendo.

CAPUT V.

De Medicamentis à facultatibus denominatis.

ARTICULUS I.

De Medicamentis Alterantibus.

PUNCTUM I.

De Medicamentis calidis.

HActenus de Medicamentis simplicibus & compositis actum est. Medicamenta à facultatibus denominata, vel sunt *Alterantia*, vel *Motum conciliantia*, vel *aliquid producentia*, vel *aliquid corrumpentia*, vel *aliquid auferentia*, vel *venenis resistentia*.

Alterantia Medicamenta sunt in multiplici differentia: sunt enim *Temperata, Calefacientia, Frigefacientia, Humectantia, Siccantia, Digerentia, Emollientia, Indurantia, Laxantia, Rarefacientia, Condensantia, Stegnotica, Anastomatica, Attenuantia, Aperientia, Incrassantia, Emplastica, Ecphractica, ῥυπτικὰ seu Abstergentia, Anodyna, & Narcotica.*

I. *Temperata sunt, quæ in qualitatibus primis non excedunt, ut sunt:* Adianthum, asparagus, glycyrrhiza, pini nuclei, jujubæ, ficus, sebesten, uvæ passæ, dactyli, gummi elemi, tragacanthum, sevum vitulinum, caprinum, pinguedo suilla, oleum dulce.

II. *Calida* sunt in primo, secundo, tertio, vel quarto gradu.

I. *Calida in primo sunt, quæ vix sensibiliter calefaciunt*, ut *Radices*, altheæ, brancæ ursinæ, betæ, buglossæ, glycyrrhizæ, satyrii. *Folia*, absinthium, al. 2. althæa, borrago, buglossum, beta, bras-

fica, Chamæmelum, Cufcuta, Eupatorium feu agrimonia, fumaria, linaria, melilotus, malabathrum, nardi fpica, fcolopendrium verum, fymphytum, tuffilago. *Flores*, borraginis, bugloffi, betonicæ, buphthalmi, meliloti, chamæmeli, populi nigræ, ftœchados arabicæ, fenecionis. *Semina*, Coriandri, fœnigræci, lini, lithofpermi, fefami, Oryzæ. *Fructus*, Amygdalæ dulces, caftaneæ, jujubæ, nuces cupreffi, nuces juglandes virides, uvæ maturæ, mora matura, poma dulcia fuave-olentia. *Cortices*, macis, guajaci, tamarifci. *Liquores, fucci & gummata*, faccharum, bdellium, ladanum, al. 2. gummi hederæ. *Sevum*, Capreoli, damæ, cervi, butyrum recens.

II. *Calida in fecundo funt, quæ manifeftè, fed citra læfionem calefaciunt*: ut, *Radices* Apii, Capparum, peucedani, pimpinellæ, napi, zedoariæ, rhodia. *Folia*; Abfinthium, anagallis, anethum viride, angelica, apium, artemifia, betonica, calamus odoratus, chamæpitys, fœnum græcum, hypericum, hedera, lupulus, meliffa, marrubium, matricaria, myrrha, ocymum, al. 3. pimpinella, peucedanum, polium, rofmarinus, fatureja, falvia, fcabiofa, fcordium, al. 3. ftœchas, parthenium. *Flores*, amomi, croci al. 1. Caryophyllorum, fchænanthum, lavendulæ, lupuli, meliffæ, rorifmarini. *Semina*; anethi, apii, oroti, erucæ, ocymi, urticæ. *Fructus*; capparis, nux mofchata, piftacia, ficus ficcæ, nuces ficcæ. *Cortices*; caffiæ ligneæ, cinnamomum, al. 3. thuris, capparum radicis. *Liquores, gummi, refinæ*; vinum non antiquum, ladanum, aloë, galbanum, myrrha, maftiche, thus, pix arida, refina, ftyrax. *Adeps*, leonina, pardi, urfina, vulpina.

III. *Calida in tertio funt, quæ vehementer quidem & cum moleftia, fed citra corruptionem calefaciunt*: ut, *Radices* acori, al. 2. afari, ari, fcillæ, dictamni, doronici, fœniculi, galangæ, hellebori utriufque, helenii, iridis. petrofelini, raphani. *Folia*; abrotanum, al. 2. afarum agnus caftus, arum, amomum, ammi, anethum ficcum, baccharis, dictamnum, caryophyllata, chamædrys, cnicus, id eft, cardamum, centaurium majus, minus, chelidonium, calamintha, conyza, menthaftrum, fœniculum, epithymum, helenium, juniperus, hyffopus, laurus, majorana, marum, mentha, nigella, œnanthe, periclymenum, petrofelinum, ptarmica, pulegium, refta bovis, ruta, fabina, ferpillum, Sifymbrium, al. 2. thymum, trifolium, verbenaca, urtica. *Flores*; agni cafti, epithymi, leucoion, ænanthe, periclymeni. *Semina*; ammi, anifi, amomi, cari, cardamomi, cardami, al. 2. fœniculi, dauci, cumini, nigellæ, napi, petrofelini, fefelios, ftaphidis agriæ, viticis. *Fructus*; baccæ juniperi, Caryophylli, carpobalfamum, anacardia, piper, al. 4. *Cortices*; macis. *Liquores, lacrymæ, gummi*; vinum vetuftius, afa dulcis, fœtida, ammoniacum, cedria pix, opopanax, mofchus. *Metallica*; flos æris, æs uftum, fquamma æris, ærugo, diphryges, alumen, fal, nitrum, fulphur, chalcitis.

IV. *Calida in quarto funt, quæ cum graviffima corporis humani læfione calefaciunt*: ut, *Radices*; allium, cepa, coftus, porrum capitatum, pyrethrum. *Folia*; lepidium, nafturtium utrumque, al. 3. porrum capitatum, ftruthium, thapfia, tithymallus. *Semina*; Nafturtii, finapi. *Fructus*; piper, *Gummi*; Euphorbium: *Metallica*; Vitriolum, auripigmentum, fandaracha, chryfocolla, mify, fory, melantheria.

PUN-

PUNCTUM II.

De Medicamentis frigidis.

M*Edicamenta frigida sunt, quæ frigefaciendo corpus humanum alterant*, suntque talia, in primo, secundo, tertio, & quarto gradu.

I. *Frigida in primo gradu sunt, quæ corpus humanum vix sensibiliter frigefaciunt*, ut, *Radices*, Malvæ. *Folia*; atriplex, oxylapathum, mala, myrtus, parietaria. *Flores*; malvæ, rosæ, violarum. *Semina*, hordeum, milium. *Fructus*; citrii caro, cydonia mala, pyra, pruna. *Succi concreti*; acacia, al. 2. sanguis draconis. *Lapides*, hyacinthus, sapphyrus, smaragdus.

II. *Frigida in secundo sunt, quæ manifestè sed citra læsionem frigefaciunt*, ut *Folia*; bliti, chondryllæ, lactucæ, lentis palustris, hyacinthi, acetosæ, plantaginis, polygoni, psyllii, solani. *Flores*; anemonæ luteæ; *Semina*; acetosæ, Cichorii, alkekengi. *Fructus*; cucurbita, cucumis, galla, aurantia mala, mala punica, pruna damascena, pepones, persica. *Lignum*; santali.

III. *Frigida in tertio sunt, quæ vehementer quidem, sed sine corruptione frigefaciunt*, ut *Radices* mandragoræ. *Folia*; portulacæ, mandragoræ, sempervivi, hyoscyami, al. in 4. *Flores*; balaustia. *Semina*; Cicutæ, hyoscyami, papaveris. *Fructus*; mala aurea, mala insana. *Succus*; hypocistidis.

IV. *Frigida in quarto sunt, quæ frigefaciendo corrumpunt*, ut *Folia*; Cicutæ, papaveris. *Fructus*; strammoneæ. *Succi*; Meconium, Opium, secundùm vulgarem sententiam. Vide de eo Dœringium, Hartmannum, & Freytagium.

PUN-

PUNCTUM III.

De Medicamentis humidis.

M*Edicamenta humida sunt, quæ humefaciendo corpus humanum alterant*. Suntque primi & secundi gradus pleraque talia.

I. *Humida in primo* sunt, *Radices*; satyrii, buglossi, glycyrrhizæ, malvæ, rapi, *Herbæ*; buglossum, helxine, malva. *Flores*; buglossi, malvæ, intybi. *Semina*; malvæ, sesami. *Fructus*; Citri caro, jujubæ, amygdalæ dulces.

II. *Humida in secundo* sunt. *Herbæ*; viola, nymphæa, atriplex, blitum, lactuca, lens palustris, portulaca. *Flores*; nymphææ, violarum. *Fructus*; Cucurbita, melones, pepones, persica, pruna damascena, uvæ maturæ, saccharum.

PUNCTUM IV.

De Medicamentis siccis.

M*Edicamenta sicca sunt, quæ siccando corpus humanum alterant*; suntque talia primi, secundi tertii & quarti gradus,

I. *Sicca in primo* sunt *Radices*; bryoniæ, rubiæ, œnanthæ, tamarisci, altheæ, avi. *Folia*; Betæ, brassicæ, chamæmeli, fœniculi, hyacinthi, malabathri, myrti, verbasci. *Flores*; buphthalmi, chamæmeli, croci, hyacinthi, meliloti, rosarum. *Semina*; fabæ, fœnograeci, hordei. *Fructus*; baccæ juniperi, castaneæ. *Gummi*, thus.

II. *Sicca in secundo* sunt, *Radices*. Capparum, Cichorii, Raphani. *Herbæ*; Anagallis, artemisia, *al. primo*, anethum viride, betonica, cuscuta, calamus odoratus, intybum, marina brassica, bursa pastoris, equisetum, gingidium, mentha, mentastrum, plantago, rosma-

rosmarinus, spica nardi, symphytum, fumaria, pimpinella, oxalis, verbenaca, virga pastoris. *Flores*; balaustia, pæoniæ, anemones, chamæpityos, periclymeni, stœchadis. *Semina*; fœniculi, cardami, lentes, ervum, milium, oryzæ, papaveris, solani. *Fructus*; balanus myrepsica, cappares, cydonia mala, nux cupressi, nux moschata, pyra, pistacia. *Lignum*; santali. *Lachrymæ, gummi resinæ*; galbanum, opopanax, pix arida, myrrha, styrax, mastiche, mel.

III. *Sicca in tertio* sunt: *Radices*, Acori, asari, apii, cinnamomi, doronici seu carnabadii, galangæ, hellebori, pentaphylli, radicis cavæ, scillæ, oxytriphylli, trifolii. *Folia & Herbæ*; Filix, millefolium, quinquefolium, polium, trifolium, abrotanum, absinthium, anethum ustum, apium, ammi, asarum, calamintha, chamædrys, chamæpitys, epithymum, hyssopus, juniperus, majorana, marrubium, origanum, peucedanum, petroselinum, ptarmica, ruta, sabina, salix, sisymbrium, thymus, serpillum. *Flores*; balaustia, epithymi, chamæpityos, periclymeni. *Semina*; grana tinctorum, anethi, apii, ammi, amomi, anisi, carvi, cumini, coriandri, nigellæ, petroselini, milii, viticis. *Fructus*; Caryophylli, carpobalsamum, galla, piper, baccæ juniperi. *Succi & gummi*; aloë, acetum, acacia, camphora, moschus. *Metallica*; flos æris, æs ustum, squama æris, ærugo, diphryes, alumen, sal, nitrum, sulphur, chalcitis.

IV. *Sicca in quarto* sunt: Ex *herbis*; ruta sylvestris, allium, nasturtium, sinapi. Ex *Metallicis*; chalcanthum, auripigmentum, sandaracha, chrysocolla, misy, sory, melantheria.

PUN-

Punctum V.

De Medicamentis digerentibus, emollientibus, indurantibus, & laxantibus.

I. M*Edicamenta digerentia sunt, quæ naturam in coquendis humoribus præter naturam peccantibus, juvant.*

Dicuntur & *præparantia*. Faciunt id vel impedimenta tollendo, vel qualitates quæ caloris nativi actioni resistunt, mutando, habitâ tamen partis in qua hærent ratione.

Diversitatem ex diversitate humorum sortiuntur. *Bilis flava*, refrigerantia & siccantia; & si tenuis, incrassantia exposcit. *Pituita*, calefacientibus, siccantibus & attenuantibus indiget. *Melancholia*, moderatè calefacientibus & humectantibus, ac attenuantibus castigatur. *Atra bilis*, frigidis, multum humectantibus & attenuantibus corrigitur.

Syllabus medicamentorum ex illis medicamentis quæ à parte denominantur, & de quibus inferiùs agemus, peti poterit; ne actum agamus, hic ea omittimus.

II. *Emollientia sunt, quæ id quod concretum est & obduruit, seu primario, ut in musculorum finibus viscidum recrementum; seu secundario, ubi nimirum, vel digestis partibus tenuioribus resolventium intempestivo usu, vel iisdem fugatis repellentium importuno, reliquæ concrescunt.*

Dicuntur Græcis *μαλακτικά*: & debent esse calida in secundo gradu, nonnihil sicca, vim emplasticam habentia, & difflationem prohibentia, humectantibus denique admista. Suntque vel *Mediocria*, vel *Fortiora*.

I. *Mediocria emollientia*, 1. Ex *simplicibus* sunt, *Radices*

Radices, Lilior. altheæ, Cucumeris agrestis, bryoniæ. *Folia*, Malvæ, parietariæ, violariæ, ebuli, sambuci. *Flores* Chamæmeli. *Semina*, Fœnogræci, lini, sesami, malvæ. *Fructus*, caricæ pingues. *Adipes*, butyrum recens, pinguedo gallinæ, suilla, vitulina, hœdina, sevum vervecinum, medullæ omnes, &c. 2. Ex *Compositis*, *olea* seminis lini, amygdalar. dulcium, lilior. alborum, lumbricorum. *Vnguenta*, de althæa, resumtivum. *Emplastrum*, de mucilaginibus.

II. *Fortiora* sunt, Adeps ursinus, oleum vetus, bdellium, styrax liquida, resinæ pingues, ammoniacum, galbanum, Emplastrum diachylon simplex & cum gummi.

III. *Indurantia sunt, quæ emollientibus opponuntur.* Dicuntur Græcis σκληρωτικὰ ἢ σκληρύνοντα, suntque frigida & humida, ut, sempervivum, portulaca, psyllium, lenticula palustris, solanum.

IV. *Laxantia sunt*, (Græcis Χαλαστικὰ) *quæ ei σιωπᾶσει, quam materia quædam, vel vapor, vel flatus, partium spacia replens & dilatans causatur, medentur.* Sunt modicè calida, largiùs humectantia, & substantiæ tenuioris, ut facilè penetrent, ut lilium, *semen* lini, fœnogræci, adipes, butyrum, oleum chamæmelinum.

Punctum VI.

De Medicamentis rarefacientibus & condensantibus, Stegnoticis, & Anastomaticis.

M*Edicamenta rarefacientia*, (*Græcis ἀραιωτικὰ*) *sunt, quæ cutis meatus aperiunt, porosque ampliores reddunt, ut vapores melius difflari possunt.* Sunt moderatè calida, partium tenuium, & non siccantia, ut sunt *Ex herbis* althæa, mercurialis. *Flores*, chamæmeli, meliloti, sambuci. *Semina*; fœnigræci, lini. Oleum vetustius, butyrum.

II. *Condensantia* (πυκνωτικὰ) *sunt, quæ tenues quidem poros constringunt & densant, sed totam partem undiquaque & valentiùs constringere non possunt.* Sunt aqueæ naturæ, ut, aqua frigida. *Ex herbis*, portulaca, sempervivum, psyllium, myosotis, lenticula palustris, tribulus viridis, sedum majus & minus.

III. *Stegnotica crassitie sua foris ita poris incumbunt, ut frigiditate & siccitate suâ partem contrahant*: sunt ex eo genere, quæ *adstringentia* dicuntur. Sunt verò Ex *simplicibus*, *Radices*; Tormentillæ, plantaginis, consolidæ majoris, nymphææ exsiccatæ, acetosæ, alceæ, filipendulæ, pæoniæ, caryophillatæ, fragariæ, bistortæ, rhapontici veri, rhabarbari tosti. *Folia*; plantaginis, centumnodiæ, gnaphalii, lysimachiæ, sanguinariæ, equiseti, bursæ pastoris, pilosellæ, quercus. *Flores*; rosæ, granatorum, hederæ. *Semina*; plantaginis, portulacæ, acetosæ, rosarum. *Fructus*, Cydonia mala, mespila, berberis, sorba, corna, gallæ, acini uvar. passarum, nuces cupressi, baccæ myrti. *Cortices*, granatorum, thuris, myrobalanorum, mori. *Gummi*, mastiche, sanguis draconis. *Succi*; hypocistidis, agrestæ, acaciæ. *Mineralia*; Terra sigillata, bolus Armenus, lapis hæmatites, alumen, corallium, ferrum. Ex *Animalibus*; Cornu Cervi præpar. genitale cervi exsiccatum, &c. Ex *Compositis* sunt, *Aqua*, Rosar. portulacæ, plantaginis, ligustri. *Syrupus*, rosarum rubrarum, cydoniorum, berberis, Miva Cydonior. Diacodium narcoticum, Crocus Martis adstringens, pulvis ossium humanorum calcinatorum, Sperniolæ compositum, Theriaca recens, succus granatorum acaciæ, conserva rosarum rubrarum

vetus. Ex his *Validiora* sunt, balaustia, myrtilli, acacia, hypocistis, rhus obsoniorum, malicorium, mespila, &c.

IV. *Anastomatica vasorum ora aperiunt, & ideò à Græcis ita appellantur*, quia ad interiora penetrare, crassosque humores attenuare debent; ideo & in secundo gradu calida, & crassiore substantia prædita, ut calorem diutius conservent, esse debent. Amara maximè conveniunt.

PUNCTUM VII.

De Medicamentis attenuantibus, aperientibus, & incrassantibus.

I. M*Edicamenta attenuantia sunt, quæ dissolvunt & extenuant crassos, viscidos, & glutinosos humores, ut vel spontè sua evanescant, vel trahentium vi facilè dissipentur.* Debent esse tenuis substantiæ, in tertio gradu calida; quod tamen non semper est necessarium. Nam succus limonum, acetum, oxymel, attenuant & incidunt, cum tamen sint frigida. Catalogum vide inter Aperientia.

II. *Aperientia internas obstructiones reserant*, Tenuia quidem esse debent: ideò inter ea, quæ olfactui & gustui mordicantia & calida apparent, quæ nitrosum, salsum, amarum, & acidum saporem habent, recensentur: sed cum & corporum & materiæ obstruentis aliqua sit varietas, aliquando tenuia, aliquando minus talia adhibentur. Sunt autem ista. *Ex simplicibus*, *Radices*; quinque aperientes dictæ, (apii scilicet, fœniculi, asparagi, petroselini, & rusci) graminis, cichorii, eryngii, gentianæ, filicis, rubiæ, tinctorum, rhapontici vulgaris, seu centaurii magni, asari, capparum, tamarisci, fraxini. *Herbæ*, fumaria, absinthium, eupatorium, capilli Veneris hepatica,

patica, ceterach, chamæpitys, chamædrys, cuscuta, marrubium, calamintha, pulegium, cochlearia, beccabunga, nasturtium aquaticum, lupulus, marrubium album, absinthium. *Semen* anisi, fœniculi, ameos, agni casti, Ciceres, rubri, lupini. *Fructus*, amygdalæ amaræ, cappares, nuclei persicorum, malorum Armeniacorum. *Aromata*; Cinnamomum, Cubebæ. *Gummi* & *succi*; Ammoniacum, Acetum, succus limonum. Ex *Compositis* sunt, *Aquæ* ex his paratæ, *Oxymel* simplex, scilliticum, syrupus de quinque radicibus, *Trochisci* de Rhabarbaro, absinthio, Eupatorio, lacca. Tartarum vitriolatum, ejusdem cremor, Crystalli, Tinctura. Tinctura chalybis, pulvis, Crocus aperiens, pillulæ.

III. *Incrassantia, succos tenuiores & liquidiores crassiores reddunt.* Sunt frigida, aut temperata citra acrimoniam, & crassæ substantiæ; ut sunt, *portulaca, acetosa, papaver, oryza, lentes, mala cydonia, pyra agrestia, amylum, lac chalybeatum, succus granatorum.*

PUNCTUM VIII.

De Medicamentis Emplasticis & Ecphracticis, seu De obstruentibus.

I. M*Edicamenta emplastica sunt, quæ suâ substantiâ meatus corporis oblinere, oppilare, & offercire possunt, eidemque illita tenaciter adhærent, & vel consistentiam siccam & terream circa mordicationem tamen obtinent, vel aqueo & aëreo humore perfusa sunt.* Suntque 1 *Ex simplicibus*, 1. *Radices*; Altheæ, Liliorum alborum. *Semina*; Triticum, amylum, pineorum nuclei aquâ macerati, fœnigræci, mucilagines omnes. *Fructus*; Ficus, Passulæ. *Gummi*; Arabicum, Tragacanthæ, sanguis Draconis. *Terræ*; sigillata, bolus Armena.

Succi; Alumen. *Lapides*; Calaminaris, hæmatites, gypſum. *Mineralia*; Lithargyros utraque, plumbum, cadmia, pompholyx, ceruſſa. *Animalia*; Mumia, Adipes recentiores, & medullæ, butyrum recens, caſeus, ovi albumen, cera. II. *Ex Compoſitis* ſunt; Unguentum album, Rhaſis, Nutritum.

II. *Deobſtruentia lentos & glutinoſos humores corpori adhæreſcentes eluunt, ipſa calida vel frigida, ſalſa, amara, nitroſa.* Sunt I. *Ex ſimplicibus, Radices*; ariſtolochiæ, iridis, gentianæ, ſigilli Salomonis, tamariſci. *Folia*; Apii, abſinthii, centaurii minoris, abrotoni, hyſſopi, naſturtii, marrubii, agrimoniæ, chamædryos, tanaceti, ſcolopendriæ, anagallidis utriuſque. *Semina*; Lini, fœnigræci, hordei, orobi, lupinorum, è quibus farina. *Succi*; Aloë, ſaccharum; *Gummi*; Myrrha. *Reſina*; Terebinthina. *Mineralia*; Ærugo, vitriolum. *Animalia*; ſerum lactis, fel animalium.

III. *Extergentia*, quæ Græcis ῥυπτικὰ, ſecundum minus tantummodo differunt. Spectant huc Oxymel, Aqua aluminis, Unguentum Ægyptiacum, &c.

Punctum VIII.

De Anodynis, & Narcoticis.

I. Medicamenta anodyna ſunt, (Græci etiam παρηγορικὰ, & πραϋντικὰ vocant) *quæ calore ſuo moderato cum mollitie ſubſtantiæ juncto, dolorem, meatus reſerando, & tenuitate ſubſtantiæ ſubeundo, leniunt; ipſiuſque cauſam per* ἄδηλον διαπνοὴν, *diſcutiunt.* Sunt I. *Ex ſimplicibus, Radices*; Altheæ, Liliorum. *Folia*; Malvæ, ſambuci. *Flores*; Chamæmeli, Meliloti, Crocus. *Semina*; Lini, fœnigræci. *Animalia*; Adipes, ſuillus, galli-

naceus, anſerinus, humanus, vitulinus. *Medulla*, bubula, vitulina. Lac, butyrum. II. *Ex Compoſitis Olea* liliorum alborum, chamæmeli, violarum, amygdalorum dulcium, ſeminis lini, lumbricorum, quod laudatiſſimum, Roſatum, Dulce, mediæ ætatis.

II. *Narcotica, quæ &* ὑπνωτικὰ, *ſtuporem parti, ne ſentiat id quod dolorificum eſt, inducunt.* Faciunt id partim frigiditate, partim qualitate occulta. Ex his ſunt I *Simplicia*, *Radices* Mandragoræ. *Folia*; Hyoſcyami, Mandragoræ. *Semina*; Papaveris albi. *Succi*; Opium. II. *Compoſita*; *Olea*, Mandragoræ, *Unguentum* Populeum, *Ladanum* oſſiatum, *Trochiſci* narcotici Fernelii. *Spiritus*; Lolii, &c.

Articulus II.

De Medicamentis motum conciliantibus.

Motum conciliantia medicamenta ſunt vel *Attrahentia*, vel *Repellentia*, vel *Adſtringentia.*

I. *Attrahentia, Græcis* ἑλκτικὰ *&* ἐπισπαστικὰ, *ſunt, quæ non ſolum tenues & ſeroſos humores, ſed & craſſiores & partibus altè infixos, ex alto in ſuperficiem inducunt.* Sunt vel calida in ſecundo, quæ moderatè id faciunt; vel in tertio, quæ fortius; vel in tertio, quæ cutem in tumorem attollunt. Sunt verò I. *Ex ſimplicibus Radices*; ariſtolochiæ utriuſque, anemones, cyclamini, dracunculi, gentianæ, pyrethri, ranunculi, narciſſi, arundinis, arithapſiæ, Allii, cæpæ. *Folia*; Iberidis, Calaminthæ, Anagallidis purpureæ, Nepetæ, Thlaſpios, Hederæ. *Semina*; Urticæ, Napi, Naſturtii. *Gummi*; Euphorbium, Ammoniacum, galbanum, ſagapenum. *Reſinæ*; Pix, Reſina vulgaris. *Animalium*; Stercus columbinum, gallinaceum, can-

cantharides. II. *Ex Compositis*; Emplastrum oxycroceum.

II. *Repellentia illa voco, quæ humoris in parte influxum frigiditate suâ aquosa prohibent, vel eum qui recens influxit, atque in eo nondum impactus fluctuat, reprimunt.* Sunt I *Ex simplicibus*; *Radices*; plantaginis. *Cortices*; radicum mandragoræ. *Folia*, sempervivi, portulacæ, lenticulæ palustris, endiviæ, lactucæ, solani, tribuli aquatici, umbilici Veneris, lentisci, sumach, hyoscyami. *Flores*; rosæ rubræ. *Semina*; psyllii, plantaginis. *Ex compositis*, *Aqua* Rosarum, solani, plantaginis.

III. *Adstringentia sunt, quæ ex crassa & terrea substantia constant, meatus partis contrahunt, tenuiores partes elidunt, & sic etiam repellunt.* Sunt vel Frigida, vel Calida. *Frigida* Ex *Simplicibus* sunt, *Radices*; pruni sylvestris, pentaphylli, bistortæ, tormentillæ, consolidæ majoris. *Cortices*; myrobalanorum, granatorum, thuris, berberis. *Folia*; Equiseti, bellidis minoris, auriculæ muris, centinodiæ, bursæ pastoris, pilosellæ. *Flores*; Rosæ, balaustia. *Semina*; Acetosæ, portulacæ, myrtillorum, papaveris albi, *Fructus*; sorba, cydonia, mespila, myrtilli, mora immatura. *Gummi*; Mastiche, sanguis draconis. *Terra*; sigillata, bolus Armena. Ex *Compositis* sunt *Aquæ*; Rosarum, plantaginis, florum ligustri. *Syrupi*; Rosar. rubrarum, cydoniorum. *Conserva*; Rosarum siccarum, Mala cydoniorum, Theriaca recens. *Succus*, granatorum, trifolii, malorum agrestium, uvæ acerbæ. *Pulveres*; Diacorallium, Crocus martis, Cornu cervi ustum, ossium humanorum, spodii, succini. *Pilulæ*, de cynoglosso narcotica. *Calida* adstringentia sunt, Cyperus, absinthium, juncus odoratus, aloë, thus, myrrha, spica, cortices thuris, nuces cupressi, alumen.

Articulus III.

De Medicamentis aliquid generantibus.

Punctum I.

De Maturantibus, Pus moventibus & Sarcoticis.

Medicamenta aliquid generantia sunt in sextuplici differentia: 1 *Maturantia*, *seu Pus generantia*. 2. *Sarcotica*. 3. *Glutinantia*. 4. *Cicatricem inducentia*. 5. *Lactis generantia*, & 6. *semen producentia*.

I. *Maturantia*, *Græcis* πεπτικὰ, *quæ & pus generantia seu* ἐκπυητικὰ & ἐμπυΐσκοντα *sunt, quorum adjumento calor nativus sanguinem corruptum in pus convertit.* sunt temperatè calida & humida, temperamentoque parti cui applicantur similia. Eadem meatus occludendo, calorem cohibent. In *duplici* autem sunt differentia: *Alia sunt merè temperatè calida*, & *viscosa*, *quibus in tumoribus calidis utimur*, ut sunt, Mucilagines seminis lini, fœnigræci, malvæ, altheæ, hydrelæum, farina tritici, lac, medulla panis triticei, pinguedo suilla, butyrum recens, Unguentum dialthea. *Alia calidiora, quæ in frigidis tumoribus & partibus adhibemus*, ut sunt, *Gummi*, Ammoniacum, Bdellium, galbanum. *Resinæ*; Terebinthina, pix, resina vulgaris. *Lacrymæ*, abietina, laricea, pinea. *Olea*, chamæmelinum, liliorum alborum. *Unguenta*; Agrippæ, basiliconis majus & minus. *Emplastrum*; diachylon simplex & cum gummi. II. *Sarcotica sunt, quorum ope natura, in sanguinis in carnem commutatione, quod & calorem partis custodiant, & excrementa opus hoc remorantia summoveant, utitur.* Calefaciunt moderatè, & siccant; sordes etiam

circa morsum, sine adstrictione ulla, detergunt. *Triplicis* sunt *Ordinis*. In *primo*, farina hordei, fœnigræci, fabarum, thus, manna thuris ponuntur. In *secundo*, Resina terebinthina, laricea, abietina. Mel despumatum, rosatum. Aloë, farina lupinorum, orobi, pompholyx. In *tertio*, farina ervi, mel crudum, radic. aristolochiæ, iridis, myrrha, chalcitis.

PUNCTUM II.

De Glutinantibus, & Cicatricem inducentibus.

I. G*Lutinantia*, *Græcis* κολλητικὰ, *sunt medicamenta, quæ recentium vulnerum diducta labra conjungunt, & ne quidpiam inter ipsa influat, aut succrescat, impediunt.* Sunt verò *Ex simplicibus, Radices*, Tormentillæ, pentaphylli, bistortæ. *Folia*; pilosellæ, plantaginis, hyperici, bugulæ, saniculæ, pyrolæ, sideritidos, herniariæ, salicis, verbenæ. *Gummi*; myrrha, thus, sarcocolla, *succi densati*; aloë, hypocistis. *Resina*; pix, terebinthina. *Ex Compositis*; *Vnguenta* de lithargyro, de betonica.

II. *Cicatricem inducentia, quæ Græcis* ἐπουλωτικὰ *sunt medicamenta, quæ & id quod confluit, & humorem qui in ipsa carne continetur, consumunt, ut caro in cutis similitudinem mutetur.* Sunt crassioris substantiæ, vehementer siccant, adstringunt, & contrahunt. Præcipua sunt, *Radices*; tormentillæ, pentaphylli. *Herba*; symphytum, perfoliata, equisetum, plantago. *Flores*; balaustia. *Succi concreti*; corallium, aloë, succus draconis. *Terra*; Alumen, Bolus Armenus. *Metallica*, Plumbum, Cadmia, Lithargyrum, Æs ustum lotum, Antimonium.

III. Huc pertinent *Vulneraria*, Græcis τραυματικὰ, ex quibus potiones vulnerariæ parantur. Suntque *Radices*; consolidæ majoris, bistortæ, tormentillæ.

Folia; alchimillæ, bursæ pastoris, virgæ aureæ, balsamini, verbenæ, veronicæ, hyperici, millefolii, saniculæ, caudæ equinæ, ulmi, plantaginis, betonicæ, cupressi, pilosellæ. *Flores*; rosarum rubrarum hyperici, balaustia. *Fructus*; nuces cupressi. *Gummi, Lacrymæ*; thus, aloë, mastiche, lacryma abietina, resina terebinthina, pini, laricis, pix arida, liquor folliculorum ulmi, gummi elemi, juniperi, hederæ, tragacanthi, tacamahacæ, carannæ, sarcocolla, sanguis draconis, &c.

PUNCTUM III.

De Lactificis & Seminificis.

I. L*Actifica medicamenta illa propriè hic sunt, quæ cùm ad probi sanguinis constitutionem faciunt, tum idem modicè attenuant, & ad mammas deducunt*, qualia sunt quæ sequuntur: Fœniculum viride, ejusdem semen, Anethum viride, Apium, Pulvis crystalli, Brassicæ decoctum, Butyrum cum lacte & fœniculo sumtum, Smyrnium, Polium, Eruca, &c.

II. *Seminifica medicamenta sunt tum ea, quæ ad vasa spermatica materiam deferunt, tum quæ ad seminis excretionem impellunt, sive flatu repleant, sive stimulum addant.* Præcipua sunt hæc, *Radices*; Eryngii, Satyrionis, Zingiberis. *Semina*; Erucæ, Sinapi, Urticæ, Piper. *Fructus*; Nuclei pinei, pistachia, avellanæ, medulla nucis Indicæ. *Animalium partes*; Scincorum renes, Passerum cerebella, Cervi genitale, Gallorum testes.

ARTICULUS IV.

De Medicamentis corrumpentibus.

M*Edicamenta corrumpentia sunt* 1. *Rubefacientia.* 2. *Vesicantia.* 3. *Crustam inducentia.* 4. *Adurentia.*

urentia. 5. *Corrodentia.* 6. *Putrefacientia.* 7. *Psilothra.* 8. *Lac absumentia.* 9. *Semen extinguentia.*

I. *Rubefacientia* cutem rubefaciunt, & altius delitescentia ad cutem evocant. ut sunt, Radices thapsiæ, *Semen* nasturtii, urticæ, sinapi.

II. *Vesicantia* vesicas excitant, & humorem ardoris vi proliciunt. Præcipua sunt, *Radices*; cyclaminis, pyrethri, scillæ, allii, thapsiæ. *Herbæ*; pes columbinus, flammula, ranunculus. *Semen* nasturtii, sinapi. Euphorbium, fermentum, sapo, fimus columbinus, cantharides.

III. *Crustam inducentia*, Græcis ἐσχαρωτικὰ, non solum cuticulam attollunt, sed etiam cutim adurunt, ultra tamen vim non extendunt.

IV. *Adurentia*, Græcis καυστικὰ, crustam densiorem inducunt, & sæpè in subjectam carnem agunt, præcipua sunt: Helleborus abus, cinis fæcum vitis ficulneus, fraxini, sabinæ. Æs ustum, æris flos, calx viva, vitriolum, auripigmentum, arsenicum, mercurius sublimatus, sal è lixivio, è quo sapo conficitur.

V. *Corrodentia*, Græcis καθαιρετικὰ, excrescentem carnem mollem tollunt, extimamque ejus superficiem sensim liquefaciunt. *Mitiora* sunt; *Radices* vitis albæ, hellebori nigri. *Cinis*, quercus, ficus, conchylium. Aloë, alumen; plumbum ustum, antimonium calcinatum. *Fortiora*; Calx viva, flos æris, æs ustum, vitriolum calcinatum, argentum vivum præcipitatum, sublimatum, oleum vitrioli, sulphuris, &c.

VI. *Putrefacientia*, Græcis σηπτικὰ, carnem duriorem colliquant. Talia sunt: Arsenicum, auripigmentum, chrysocolla, dryopteris, pityocampe, aconitum, Sandaracha.

VII. *Psilothra*, pilos exstirpant, partemque glabram reddunt, ut sunt lixivium forte, calx viva, ova formicarum, sandaracha, arsenicum, auripigmentum, &c.

VIII. *Lac*

VIII. *Lac absumentia* nimium refrigerando sanguinem incrassant, vel exsiccant eundem & digerunt, vel denique totâ substantiâ illud ipsum operantur. Ut sunt, Mentha, salvia, calamintha, coriandrum, hyoscyamus, omphacium, acetum, camphora.

IX. *Semen exstinguentia*, idem vel refrigerant, vel incrassant, vel discutiunt, vel arcana proprietate absumunt. Talia sunt: Mentha, Ruta, agnus castus, anethum, *semen* Cannabis, psyllii. Lactuca, Portulaca, camphora, &c.

Articulus V.

De Medicamentis aliquid auferentibus.

Punctum I.

De Medicamentis purgantibus.

Medicamenta aliquid è corpore auferentia sunt: 1. *Purgantia.* 2. *Vomitoria.* 3. *Diuretica.* 4. *Hydrotica.* 5. *Diaphoretica.* 6. *Cerebrum purgantia.* & 7. *Expectorantia.*

Purgantia sunt, quæ humores in corpore humano præter naturam stabulantes per inferiora extrudunt. Suntque, 1. Cholagoga. 2. Phlegmagoga. 3. Melanogoga. 4. Hydragoga. 5. Catholica.

I. *Cholagoga* bilem præter naturalem deturbant. Et sunt 1. *Mitiora.* Ex *simplicibus*, *Cassia fistularis*, quæ quia ventriculo, & alvo lubricæ, ut obest, flatulentaque est, uno & altero grano piperis, anisi, vel cinnanomi corrigitur, & in bolo plerumque à dr. vi. ad unc. ij, pueris ad dr. ij. datur. *Tamarindi*, seu Dactyli Indici, temperaturis calidioribus amici, qui ob frigiditatem cinnamomo & mace castigantur, ob tarditatem sero lactis caprini acuuntur. Dantur in pulpa

pulpa ab unc. j. ad ij vel iij. in infuso etiam ad v. *Manna Calabrina*, quæ omnibus tuta est, ardentes febres si excipias; acuitur Syrupo rosarum solutivo. Sumitur ex jusculo prunorum, vel galli gallinacei, ad unc. iij vel iv. *Aloë Soccotrina*, quæ nimium si sumatur, hepar incendit: quia venarum orificia aperit, prægnantibus tuta non est. Sed nec naturis calidis & siccis. nutritur succo rosarum. Corrigitur mastiche ob acrimoniam. datur à tr. ſ. ad dr. j. & ultra. Vide de ea Solenandrum ſ. 3. Conſ. 29. *Rhabarbarum* jecinoris anima, quod non debet solum, quia fumosum & facilè exhalat, dari, sed cum aqua endiviæ, vel Syrupo rosarum solutivo, nec stranguria affectis, nec ad fluxum hæmorrhoidum pronis. Corrigitur cinnamomo, spica nardi, schænantho. datur à dr. j. ad ij. *Rosæ* pallidæ, moschatæ, incornatæ, odoræ, amaræ, & detergentes. Virtus ipsarum intenditur, si succi unc. j. misceatur cum unc. ij seri lactis, adjecta spica & cinnamomo. *Violæ*, quæ paris sunt cum rosis valoris, in pectoris morbis, ut & cephalalgiâ calida commodissimæ. *Terebinthina*, pistica inprimis, quæ cum pulvere glycyrrhizæ, vel saccharo in bolos coacta, renum etiam extergendorum causa, sumitur. Lemnius potionem commendat. *Ex Compositis sunt, Syrupus rosarum solutivus*, prægnantibus, quòd venas uteri aperiat, noxius, ab unc. ij ad iv. Folia rosarum matutino rore delibuta colligi debent. Vires nec ultra sextum propemodum mensem durant. Syrupus florum Acaciæ, de Manna laxativus, de Tamarindis cum senna Horstii. Pilulæ Angelicæ, Benedictæ Bejeri. Hiera mellita, quæ à dr. j. ad unc. ſ. datur. II. *Fortiora* sunt ex *simplicibus*, *Asarum*, quod diutius coctum vim suam exuit, accuratius tritum vomitum movet. Datur cum sero lactis, mulso aut vino. *Scammonium*, quod nunquam

nunquam vomibundis, febricitantibus, invalidis, æstivo tempore, in jusculis, solum, quia acrimonia turbat, spiritus inflammat, principibus partibus incommodat, dandum est. Corrigitur succo cydoniorum mucagine tragacanthæ, spiritu sulphuris vel vitrioli. Correctum Diagrydium vocatur. Exhibetur à gr. v. ad xv. *Ex Compositis*, sunt *Pilulæ Rudii* apud Mullerum ad scr. j. *Aureæ*, quæ maximè sunt in usu. *Extractum* scammonii. Ejusdem *Magisterium*, quod apud Mynsichtum, & Grulingium vide.

II. *Phlegmagoga medicamenta sunt, quæ pituitam excrementitiam è corpore educunt.* Suntque I. *Benigniora* ex *simplicibus*, *Myrobalani, Chebulæ & Emblicæ*, quæ in obstructione intestinorum vel viscerum vitari debent, in jusculo pulli ad unc. j. macerantur, vel eidem cum vino malvatico incoquuntur. *Cnicus*, seu *Cardami semen*, quod aquam crudam & pituitam educit, ac flatus ciet; quia vomitum ciet, aniso, zingibere, & mastiche corrigitur. *Mechoacanna*, quæ subtilium cum terrestri portione partium. Ex febribus tertianis exquisitis duplices facit. In forma pulveris felicissimè operatur, si in vino, vel jusculo per noctem macerata ebibatur. Ex *Compositis* sunt, species Hieræ picre simpl. Morsuli de Mechoacanna Horstii. II. *Vehementiora* sunt, *ex Simplicibus*, *Agaricum*, quod pulmones peculiari ratione à viscosis, crassis, & putridis humoribus liberat: in infusione tutior est quàm substantia. *Ialapa*, quæ commodissimè ubi bilis pituitæ est admixta, adhibetur. Dosis est à scr. j. ad ij cum cremore Tartari. Habet quippiam acriusculum. *Turpethum*, gummosum & candidum, quod quia ventriculo nocet, & vomitum concitat, Zingibere, Pipere, & Cinnamomo, corrigitur. Squallore suo corpora in tabem perducit. In decocto felicius operatur. *Colocynthis*, quæ

quæ craſſa & lenta à remotis partibus ejicit; & quia villis ventriculi internis adhæret, vomitum ciet. Adſtringentibus quia pharmacum violentum detinent, corrigi non debet. Præparationem vide apud Freytagium in Aurora Medicor. p.338. *Hermodactyli*, qui materiam craſſam ab artubus purgant, & attenuantibus corriguntur. *Euphorbium*, quod calidum & ſiccum in quarto gradu: quia fauces inflammat, ſtomachum & hepar laceſſit, ſudorem frigidum excitat, cordialibus, & ſtomachicis, optimè verò oleo roſarum, corrigitur. Nonniſi annotinum intus ſumendum eſt. *Sagapenum*, quod lentos & craſſos humores educit. Ex *Compoſitis* ſunt, *Pilulæ* de Sagapena Horſtii & Camilli. *Syrupus* Diacolocynthidos Freytagii. *Morſelli* de Jalapa, &c.

III. *Melanogoga ſunt, quæ melancholiam excrementitiam ex corpore deturbant.* Suntque I. *Beniginora.* Ex *Simplicibus*, *Myrobalani Iudæ*, quæ quartanariis inprimis exhibentur, & aduſtam bilem deturbant. *Epithymum*, quod ſingulari proprietate præ aliis humorem iſtum attrahit, ſed imbecilliter. Ejus uſus tutior eſt hyeme, quàm æſtate. Optimum eſt Creticum. *Polypodium* quernum, quod cum inveteratum ſtringat, novum eſſe debet. quod in ruderibus vetuſtis provenit, nimia humiditate ventriculum ſubvertit. *Sena*, quæ in educendis ex meſenterio humoribus adhibetur, in diluto prunorum, paſſularum, ſeri lactis, &c. Folliculi ejus ante plenam maturitatem ſucculenti, ſi decerpantur, idem faciunt quod folia; ſed in proprio caule arefacti, omnem virtutem amittunt. Ex *Compoſitis* ſunt, *Syrupus* de Polypodio, & Epithymo. *Pilulæ* de fumo terræ. *Pulvis* Senæ Montagnanæ, &c. II. *Vehementiora* ſunt, Ex *ſimplicibus*, *Lapis Armenus*, qui aquis cordialibus tam diu abluendus eſt, donec non ampliùs inquinetur. *Lapis lazuli*, cujus eadem ratio.

tio. *Helleborus niger*, qui in decocto minus periculi habet. Optimè corrigitur phlegmate vitrioli. Elegantiſſimè præbetur, ſi pomum radicibus hellebori nigri & Caryophyllis transfigatur, & ſub cineribus coquatur. Ex *Compoſitis* ſunt, *Confectio* chamech, *Extractum* hellebori nigri, *Syrupus* ejuſdem, apud Heurnium.

IV. *Hydragoga ſunt, quæ aquas ex corpore humano deturbant.* I. *Benigniora* ſunt, Ex *ſimplicibus*, *Soldanella* ſeu Braſſica marina, quæ Rhabarbari conſortio vehementer gaudet, nec vires in decocto amittit. II. *Iris Germanica*, quæ menſes aperit, & coctione vim deponit. Radicis ſuccus cum ovi vitello miſcetur, & in ejus teſtâ una coquitur, dum ſorbilis fiat. Ex *Compoſitis*, ſunt *Conſerva* florum perſicorum, *Pulvis* Soldanellæ Faventini, &c. II. *Vehementiora* ſunt, *Elaterium*, quod & extra venoſum genus elapſam aquam educit. poteſt ad x grana robuſtis exhiberi, ſi benè correctum ſit. Corrigitur Cinnamomo, ſpica, &c. *Gummi gotte*, quod quia nauſeam leviorem excitat, ſpiritu ſalis & mace corrigitur. bilioſis naturis ejus uſus noxius eſt. *Vide de eo Reudenium* & *Lotichium*. *Gratiola*, quæ per ſuperiora & inferiora agit. Exſiccata infunditur lacti, denuoque ſiccatur, ut in pulverem redigi poſſit. *Eſula*, cujus lac, ſemen, folia validiſſima ſunt, mitior radix. A tempore collectionis intra menſem non debet uſurpari. Optima quæ quinque vel ſex menſium ætatem vidit. Radicis cortex maximè in uſu eſt. Corrigitur tridui infuſione in aceto. Ex *Compoſitis* ſunt *Magiſterium* gummi gotte. *Pilulæ* Freytagii Auroræ Medic. p. 345. *Oleum* ex acinis baccarum ſambuci, &c.

V. *Catholica, quæ & panchymagoga dicuntur, ſunt, quæ omnes humores peccantes è corpore expellunt.* Sunt ex *Simplicibus*, Sena, Elleborus, Antimonium,

nium, &c. Ex *Compositis*, Panchymagogum Crollii, vegetabile Theophrasti, Extractum Catholicum majus & minus. Electuarium Diacatholicon, &c. Vide de Medicamentis purgantibus accuratè & eleganter agentem Freytagium in Aurora Medicorum.

PUNCTUM II.

De Vomitoriis, & Diureticis.

Vomitoria sunt, quæ humores per superiora ejiciunt.

Faciunt, id vel quia inclinationem suam sursum habent; vel quia ventriculo innatant,& ipsum gravant; vel quia orificium superius ventriculi laxant. Sunt verò ex his, I. *Benigniora*, Aqua simplex, tepida, hordei, pinguia jura, oleum simplex cum aqua, butyrum, hydromel. *Radix* Atriplicis, Cucumeris sativi, Melonum, Narcissi, Asari. *Flores* persicorum, è quibus conserva paratur. *Semen* Erucæ, Atriplicis. *Cortex* medius juglandis arboris cum succo turget, siccatus, & maximè ejus juli. *Electuarium*, Diasaron Fernelii. II, *Validiora* sunt, Helleborus albus, Vomitorium Cunradini, quod à guttis iij ad x. datur. Gilla Theophrasti, vitriolum album vomitivum, Sal vitrioli Salæ, *Flores* Mercurii argentei. Mercurius vitæ, dulcis, Manna Mercurii, Aquila. Imperialis *Antimonii* flores, oleum, Electuarium, Crocus Metallorum. Aqua benedicta Quercetani, Formicarum, Plateri vinum, helleboratum Heurnii, &c. Vide de hisce Hartmannum in Crollium & in Chymiatria, & Grulingium in Florilegio.

II. *Diuretica sunt, quæ urinam cient, perque eandem peccantem materiam evacuant.*

Duplicia sunt ista: I. *Propriè dicta*, quæ facile ad venas penetrant, inque iis humores calore suo fundunt, suntque *Radices* Petroselini, Apii, Eryngii, Rusci, asparagi, pimpinellæ. *Herbæ*, Asarum, Eupatorium, Chærefolium, Scordium. *Semina*, Milii solis, chærefolii, saxifragiæ. *Fructus*, amygdalæ amaræ, nuclei persicorum, &c. Ex Chymicis est spiritus salis, & quæcunque è Tartaro componuntur. II. Impropriè dicta, & illa *vel calida*, ut Capilli veneris, terebinthina, Radix Ambona, de qua apud Zacutum. *Vel humida*, & vias lenientia, ut semina malvæ, althæa, glycyrrhiza. Vel *Frigida*, ut fraga, hordeum, semina quatuor frigida, Aquæ thermales, serum lactis, succus limonum. Laudantur quoque, Aqua ex nucleis Persicorum cum vino Malvatico, Silices albissimi igniti in vino generoso extincti, Oleum ceræ à gutt. v. ad vj. Sal succini, dr. s. pondere. Liquor diureticus Rivii, Aqua fructuum Cynosbati, Oleum baccarum juniperi Grulingii, &c.

PUNCTUM III.

De Hydroticis, & Diaphoreticis.

I. *Hydrotica sunt, quæ materiam peccantem per ambitum corporis sensibiliter pellunt.* Dicuntur aliàs Sudorifera. Agunt calore & partium tenuitate, resolvendo in halitum materiam; quæ autem frigida sunt, propriâ substantiâ operantur. Sunt autem I. *Vel Simplicia*, ut Angelica, Pimpinella, Fumaria, Tormentilla, Zedoaria, China, Sarsaparilla, Sassafras, Lignum Guajacum, Cornu cervi, Lapis Bezoar Orientalis & Occidentalis.

2. *Vel Composita*, ut, *Aqua* florum aurantiorum, Theriacalis. *Liquor* Rhizoticus Zuingeri, Sebaldi. *Spiritus* terræ sigillatæ, Tartari, Carduibenedicti, de tribus, seu Diaphoreticum in peracutis, quod & Mixtura simplex. Theriaca, Mithridatium. *Sal* scabiosæ, Carduibenedicti, Absinthii, fraxini. Ex Chymicis est Aurum diaphoreticum, Flores Antimonii

monii fixi, Turpethum minerale, Diaphoreticum, Bezoardicum Joviale, Sulfur auratum, &c.

II. *Diaphoretica sunt, quæ per insensiles corporis meatus materiam educunt.* Sunt omnia calida, materiamque in halitum convertunt, & poros cutis aperiunt. *Præcipua* sunt, Melilotus, fœnumgræcum, ruta, majorana. *Cognata* his sunt *Flatus discutientia*, ut sunt, *Radices* galangæ minoris. *Folia*, lauri, dictamni, pulegii, origani, rutæ, majoranæ. *Semina*, Anisi, fœniculi, Carvi, Cumini, Dauci. *Fructus*, baccæ lauri, juniperi. *Cortices* citri, aurantiorum, &c.

Punctum IV.

De Medicamentis Cerebrum purgantibus.

M*Edicamenta Cerebrum purgantia sunt, quæ materiam in eo stabulantem per nares vel palatum evacuant.* Illa *Errhina* & *Ptarmica*; hæc *Apophlegmatizantia* dicuntur.

I. *Errhina* pituitam circa meninges hærentem nitrositate suâ, circa Cerebri agitationem, fundunt, detergent, & in nares proliciunt. Præcipua sunt, *Radices*, iridis, cyclaminis. *Folia*, Betæ, Anagallidis purpureæ, Majoranæ, Salviæ, Betonicæ, Hederæ. *Succi* Elaterium, quod validissimum, Pulsatillæ. Possunt & ex prædictis radicibus & foliis depromi.

II. *Ptarmica*, seu *Sternutatoria*, acrimonia facultatem Cerebri expultricem ita irritant, ut & ea quæ in ipso cerebro hærent, excutiant. Præcipua sunt, *Radices*, Zingiberis, Pyrethri, Iridis, Hellebori albi *Folia*, Ptarmicæ, Nicotianæ. *Semina*, Piper, Sinapi, Staphisagriæ, Nigellæ. *Gummi*, Euphorbium, cujus solus odor sufficit.

III. *Apophlegmatizantia* seu masticata, seu gargarizata, seu palato illita excrementa è cerebro in palatum & os detrahunt. Parantur è *Radicibus*, Zingiberis,

beris, Pyrethri. *Seminibus*, Piperis, Nasturtii, Sinapi, Staphidis, Agriæ. *Gummi*, Mastiches.

Punctum V.

De Expectorantibus.

M*Edicamenta expectorantia sunt, quæ humores in thorace & pulmone contentos evacuant.*

Parantur ex *Radicibus* Helenii, Aristolochiæ, Angelicæ, Iridis, Ari, Scillæ, Glycyrrhizæ. *Foliis*, Hyssopi, Capillorum Veneris, Scabiosæ, Prassii, Ungulæ Caballinæ. *Semine*, Bombacis, Nasturtii, Erysimi, Seseleos, Urticæ. *Fructibus*, Uvis passis, Jujubis, Sebestenis, Amygdalis, Ficubus, Pistaciis. Huc & Sperma ceti facit. Sed de his vide in Thoracicis.

Caput VI.

De Medicamentis à partibus denominatis.

Articulus I.

De Medicamentis Cephalicis.

Punctum I.

De Medicamentis Cephalicis Calefacientibus.

T*Antum de Medicamentorum à facultatibus denominatorum serie: sequuntur* *illa, quæ à partibus corporis humani appellationem suam habent, quæ iisdem totâ substantiâ & specifica proprietate conveniunt.*

Sunt verò hæc, *Cephalica*, *Ophthalmica*, *Thoracica*, *Cardiaca*, *Stomachica*, *Hepatica*, *Splenetica*, *Nephritica*, & *Vterina*. Et hæc vel *Calida*, vel *Frigida*; vel *Interna*, vel *Externa*.

I. *Cephalica Calefacientia interna* sunt 1. Ex *simplicib. Radices*, Pœoniæ, Caryophillatæ, Aristolochiæ, Imperatoriæ, Calami aromatici. *Folia*, Primulæ veris, Beto-

Betonicæ, Rorifmarini, Majoranæ, Centaurii minoris, Salviæ. *Flores*, Tunicæ, Stœchados Arabicæ, Lilii Convallii, Pæoniæ, Primulæ veris, Betonicæ. *Semina*, Amomi, Pæoniæ, Sileris montani, Coriandri. *Fructus* Grana Kermes, Anacardia, Baccæ lauri & Juniperi. *Aromata*, Cubebæ, Nux mofchata, Cardamomum, Caryophylli. *Ligna*, vifcum quercinum, corylinum. *Lacrymæ*, Thus, Storax. *Marina*, Ambra, Succinum. *Ab Animalibus* Mofchus, Caftoreum. II. Ex *Compofitis* funt: *Aquæ*, Cerasorum nigrorum, Lilior. convallium, Pæoniæ, Tiliæ, Tunicæ, Primulæ veris, Florum arantiorum Theriacalis. *Tincturæ*, Elixir proprietatis, Pæoniæ, Ligni faffafras. *Olea deftillata*, Rorismarini, Majoranæ, Salviæ, Rutæ, Succini, Spicæ, &c. *Syrupi*, de Stœchade, Betonicæ, florum Tunicæ, Pæoniæ. *Conservæ*, Betonicæ, Salviæ, Anthos, Lilior. convallium, Centaurii minoris, Stœchados. *Condita*, Nucis mofchatæ, Nucis Indicæ, Nucum juglandium. *Electuaria* Confectio Alkermes, Theriaca, Mithridatium, Diacaftoreum. *Species* Diambra, Dianthos, Diamofchum dulce, Diacaftoreon.

II. *Cephalica calefacientia externa* funt, I. *Ex Simplicibus*, ea ferè omnia quæ fuperius ex fimplicibus allata funt. Folia Rutæ, ferpilli; nec non *verbena recta*, vehementer laudantur. II. Ex *Compofitis* funt, *Olea*, ligni faffafras, Rutaceum, Nardinum, Laurinum, de Caftoreo. *Balfama*, Rofar. Rorifmarini, Nucis mofchatæ, Majoranæ, Salviæ, Succini. *Emplaftra*, de Betonica, de Mucilaginibus, de Baccis lauri.

Punctum II.
De Medicamentis Cephalicis externis.

Medicamenta Cephalica frigefacienda funt etiam vel Interna, vel Externa.

I. *Interna* funt I. Ex *fimplicibus*, *Radices*, Mandragoræ, *Folia*, Lactucæ, Pertulacæ, Plantaginis, Solani, Nymphææ Hyofciami, *Flores*, Rofarum, Papaveris albi, rhæados, violarum purpurearum, Nymphææ. *Semina*, quatuor frigida majora & minora. *Fructus*, Cucurbitæ, Cucumeres. *Ligna*, Santalorum. II. Ex *Compofitis*. Aquæ Rofarum, violarum, Lactucæ, Nymphææ, Solani. *Succi*, Opium, Acetum rofatum. *Syrupi*, Papaveris albi, Rhæados, Rofarum, Nymphææ. *Conservæ* Lactucæ, & ex floribus. *Electuaria*, Diacodion fimplex & compofitum, Diaolibanum, opiatum, Ladanum opiatum. *Species*, Diatrion fantalon, de gemmis frigidum, Diacorallium.

II. *Externa* funt, I. Ex *Simplicibus*; *Folia*, falicis, vitis, umbilici Veneris, Mandragoræ. Reliqua ex fuperioribus fumi poffunt. II. Ex *Compofitis*; *Aquæ*, Hyofcyami, Lactucæ, Nymphææ, Plantaginis, Solani, Sambuci, Rofarum. *Succi*, Betulæ arboris, Sempervivi, &c. *Olea*, papaveris, violarum, Nenupharinum, feminum lactucæ, Mandragoræ, Ranarum. *Vnguenta*, Rofatum, Alabaftrinum, Album Camphoratum, Refrigerans Galeni, Populeum.

Articulus II.
De Medicamentis Ophthalmicis.

Medicamenta ophthalmica funt vel Calefacientia, vel Frigefacientia, Vtraq; Interna vel Externa.

I. Calefacientia *Interna* funt, I. Ex *Simplicibus*, *Radices*, Valerianæ, Fœniculi, Chelidoniæ, Napi, Raporum. *Folia*, Chelidoniæ majoris, Fumariæ, Euphragiæ, Pimpinellæ, Rorismarini. *Flores* Euphragiæ, Chelidoniæ, Calendulæ. *Semina*, Anifi, Rutæ, Sileris montani, Raporum. *Aromata*, Crocus, Xyloaloës. II. Ex *Compofitis*; *Aquæ*, verbenæ, Chelidoniæ majoris, Fœniculi, Verbenæ, Rutæ, Centaurii minoris. *Syrupi*, Betonicæ, Euphragiæ. *Electuaria*, Theriaca, Mithridatium. *Conservæ*, Euphrafiæ, Anthos, Beto-

Betonicæ, Salviæ, Florum Tunicæ. *Extractum*, ligni aloës.

II. *Externa* sunt, I. *Ex Simplicibus*, *Radices*, verbenæ, Valerianæ. *Folia*, quorum suprà mentio. *Flores* Hyperici, Meliloti, Consolidæ regalis. *Semina*, Gallitrici, Lini, Fœnigræci. II. *Ex Compositis*, *Aquæ*, saccarata, Calendulæ, Mellis, verbasci, Sambuci, Panis. *Vnguenta*, Pomadæ, Dialtheæ.

III. *Frigefacientia interna* sunt, I. *Ex Simplicib. Radices*, Cichorii, Fragariæ, Raparum. *Folia*, Fragariæ, Cichorii, Plantaginis. *Flores*, Rosarum albar. Violarum, Nymphææ. *Semina*, Cydoniorum, Papaveris albi. II. *Ex Compositis*, *Aquæ*, Fragariæ, Portulacæ. *Syrupos*, *Conservas*, *Species*, &c. vide in Cephalicis.

IV. *Frigefacientia Externa* sunt I. *Ex Simplicibus*, *Folia*, Taraxaci, Querci, &c. *Flores*, vide superius. *Semina*, Fabarum, Psyllii, Cydoniorum. *Fructus*, Pulpa pomorum. Pomum dulce cum saccaro. *Terræ*, Bolus Armenus, Terra sigillata. *Metallica*, Cerussa, Lithargyrum argenti, Lapis Calaminaris, saccarum Saturni, Spodium. II. *Ex Compositis*, *Aquæ*, florum cyani cœruleorum, Fabarum, Anserinæ, Fragorum. *Mucilagines*, seminum Psyllii, Malvæ, Altheæ, &c.

Articulus III.

De Medicamentis Thoracicis.

Punctum I.

De Thoracicis calefacientibus.

Medicamenta thoracica quoque sunt vel Calefacientia, vel Frigefacientia.

I. Calefacientia interna sunt I. *Ex Simplicibus. Radices*, Helenii, Scillæ, Aristolachiæ rotundæ, Tussilaginis, Pimpinellæ, Scordii, Scabiosæ, Dracunculi, Saponariæ. *Folia*, Herbarum quinque Capillarium, Marrubii, Calaminthæ, Scabiosæ, Veronicæ, Hederæ terrestris, Tussilaginis, Botryos, Pulmonariæ maculosæ, Hyssopi, Scordii, Nummulariæ. *Flores*, Scabiosæ, Pulmonariæ maculosæ, Hyssopi, Tussilaginis, Spicæ, Graminis marini. *Semina*, Rutæ sylvestris & hortensis, Sileris montani, Seselios Massiliensis, Chærefolii, Cardui Mariæ, Abrotoni. *Fructus*, Caricæ pingues, Dactyli, Uræ passæ, Nux Indica. *Aromata*, Crocus, Cassia lignea, Cinnamomum. *Ligna* Sassafras, Guajaci, Cortices arantiorum. *Terræ & Gummi*, Bolus Armenus, Gummi Ammoniacum, Myrrha, Terebinthina, Thus electum II *Ex Compositis*, *Aquæ*, Hyssopi, Prassii, Capillorum Veneris, Veronicæ. Hederæ terrestris, Scabiosæ, Cardui Mariæ, Ireos, Vitulina. *Spiritus*, Terebinthinæ, Sulfuris. Hederæ terrestris. *Olea destillata*, Anisi, Fœniculi, Macis, Salviæ, Serpilli. *Tinctura*, Elixir proprietatis, Tinctura sulfuris, Balsamus ejusdem vel cum oleo fœniculi, vel Amygdalorum dulcium. *Extracta*, Croci, Ireos Illyricæ, Veronicæ, Calami aromatici, Hederæ terrestris. *Decocta*, Pectorale, de Rapis passis, Galli decrepiti, Ligni Guajaci. *Syrupi*, de Hyssopo, de Prassio, Capillorum Veneris, de succo hederæ, Veronicæ, Scabiosæ, Nicotianæ, Oxymel simplex, Scilliticum. *Looch*, de Farfara, de pulmone vulpis, Sanum & expertum, de Passulis, de althæa. *Conservæ*, Botryos, Veronicæ, Pulmonariæ maculosæ, Hederæ terrestris. *Electuaria*, Theriaca, Mithridatium. *Species*, Diaireos simplicis, Diatragacanthi calidi, Diapenidii, Diathamari. *Fecula* Aronis. *Flores* sulfuris, Benzoini. *Trochisci*, Bechici albi & nigri, Diaireos.

II. *Calefacientia externa* sunt. I. *Ex simplicibus*, illa ferè omnia, quæ superius adduximus. II. *Ex Compositis*; *Olea*, Irinum, Rutæ, Costinum, Cheiri, Amygdal. dulcium & amararum, Liliorum, Lini. *Adipes*, Anserinus, qui maximè penetrat, Sevum cervi-

cervinum, Pinguedo gallinarum. *Mucilagines* seminis lini, fœnigræci, Altheæ cum Croco. *Vnguenta*, Dialtheæ, PectoraleAuguſtanorum, ReſumtivumFernelii.

PUNCTUM II.
De Thoracicis Refrigerantibus.

THoracica *refrigerantia ſunt vel Interna*; *vel Externa.*

I. *Interna* ſunt, I. *Ex ſimplicibus*; *Radices*, Scariolæ, Arnogloſſæ, Endiviæ, Polypodii. *Folia*, Portulacæ, Nymphææ, Braſſicæ. *Flores*, Violarum, Malvæ, Nymphææ, Bugloſſæ, Cichorii, Papaveris rhæados, Roſarum. *Semina*, quatuor frigida majora & minora, papaveris, malvæ, cydoniorum, hordei. *Fructus*, pruna Ungarica & Hiſpanica, Mora, jujubæ, ſebeſte, tribuli aquatici, cynosbati exſiccati. *Ligna*, ſantalum rubrum, Citrinum album. *Gummi*, Tragacanthum Arabicum. *Animalia*, Cancri fluviatilis, ſerum lactis, lac caprinum. II. *Ex Compoſitis*; *Aquæ*, Caponis ſimplex & Compoſita, Vitulina, Malvæ, Violarum, Nymphææ, Papaveris rhæados. *Olea deſtillata*, violar. purpurearum, amygdalorum dulcium. *Emulſiones*, Papaveris albi, Portulacæ, ſeminum frigidorum. *Decocta*, Pectorale Auguſtanorum, Caponis. *Syrupi*, Violar. de jujubis, Nymphææ, Cucurbitæ, Papaveris rhæados, portulacæ, dialtheæ Fernelii. *Looch*, de Pſyllio, paſſularum, caulium braſſicæ, de portulaca, de althea. *Electuaria*, Diacodium Auguſtanorum, Theriaca recens. *Conſervæ*, Roſarum, Violarum cum bolo Armeno, Lactucæ Hiſpanicæ. *Species*, Diatragacanthi frigidi, Diamargariti frigidi, Diapenidii. *Rotulæ*, Diatragacanthi frigidi, diapenidii, ſaccharum roſatum tabulatum.

II. *Externa ſunt*, I. *Ex ſimplicibus*; *Folia* ſuperius enumerata. *Animalia*, Butyrum majale recens non ſalitum, adeps porci maſculi, gallinæ. *Mucilagines*, ſemines pſyllii, cydonior. fœnigræci, altheæ. *Olea*, violarum, liliorum alborum.

ARTICULUS IV.
De Medicamentis Cardiacis.

PUNCTUM I.
De Cardiacis Calefacientibus.

MEdicamenta *Cardiaca ſunt, quæ cordi, tam intus data, quàm extrinſecus applicata, conveniunt*; Sunt quoque vel Calida, vel Frigida.

I. *Interna*, ſunt. I. *Ex ſimplicibus*; *Radices*, Scordii, Doronici, Angelicæ, Morſus Diaboli, Oſtrutii ſeu Imperatoriæ, Vincetoxici, Scorzoneræ, Dictamni, Tormentillæ, Contrajervæ. *Folia*; Meliſſæ, Scordii, Salviæ, Tormentillæ, Carduibenedicti, Scabioſæ, Veronicæ, Cardiacæ, Rutæ caprariæ, Siſymbrii domeſtici & ſylveſtris. *Flores*; Tunicis, anthos, Scabioſæ, Centaurii minoris, Meliſſæ, Tormentillæ, Borraginis, Bugloſſæ. *Semina*, Citri, Aurantiorum, Cardui benedicti, Rutæ, Leviſtici, Napi. *Aromata*, Nux moſchata, Caſſia lignea, Crocus, Caryophylli. *Ligna*, Agallochum. *Gummi* Myrrha, Camphora, Benzoë, Maſtiche, *Marina*, Succinum, ambra. *Terræ & Lapides*. Bolus Armenus, Terra ſigillata Turcica & Strigenſis, Margaritæ, Corallia, fragmenta quinque lapidum pretioſorum. *Animalia*, Lapis Bezoar, Cornu cervi, Rhinocerotis, Os de corde cervi. II. *Ex Compoſitis*, *Spiritus*, baccarum ſambuci & juniperi, roſarum, meliſſæ, miſtura ſimplex, Elixir Citri cum ſpiritu vini Malvatici. *Aquæ deſtillatæ*, Carduibenedicti, Meliſſæ, florum Citri, Scabioſæ, virtutum, Calendulæ, Scordii, Carbunculi, Cinnamomi cum floribus cordialibus, Bezoardica Sennerti, Tophorum cervi. *Olea deſtillata*, Cinnamomi, Citri, Meliſſæ, Succini, Caryophyllorum, Nucis moſchata. *Tinctura*, Succini, Elixir pro-

prietatis. *Extracta*, Angelicæ, Cardui benedicti, Corticum Citri, Ligni aloës, Vincetoxici, Zedoariæ, Croci. *Essentiæ*, Magisterium Cinnamomi, Ambra essentificata, Essentia Citri, Margaritarum, verbenæ. *Succi*, Citri cum corticibus, Granatorum, Gelatina, cornu cervi, cum aceto Carduibenedicti & scordii parata. *Syrupi*, de corticibus citri sine & cum ambra & moscho, Scordii, Carduibenedicti, Arantiorum, Melissæ, Tunicæ, Granatorum, Veronicæ, Borraginis, Buglossæ, Galangæ; *Conservæ*, Melissæ, florum citri, arantiorum, tunicæ, Calendulæ, Borraginis, Buglossæ. *Condita*, Corticum citri, Arantiorum, Nucis Indicæ, Radicum Scorzoneræ, Helenii. *Electuaria*, Theriaca, Mithridatium, Confectio Alkermes, Diascordium Fracastorii. *Species & Pulveres*, Diamargariti calidi, Diamoschi, Diambræ, Pulvis rubeus Pannonicus, Cæsaris, Saxonicus, Bezoardicus aureus Doringii, Alexipharmacus Montagnanæ.

II. *Externa* sunt 1. *Ex simplicibus* ea, quæ superius enumerata sunt. 1 *Ex Compositis* eadem quoque sunt, aquæ nimirum, succi, olea destillata. Ex his Epithemata, sacculi, fomenta & linimenta fiunt.

Punctum II.

De Cardiacis Refrigerantibus.

Cardiaca refrigerantia sunt quoque vel Interna, vel Externa.

I. *Interna* sunt 1. *Ex simplicibus*; *Radices*, Taraxaci, Acetosæ. *Folia*, Acetosæ, Acetosellæ, Nymphææ. *Flores*, Violarum, Cichorii, Nymphææ. *Semina*, quatuor frigida. *Fructus*, Rubi Idæi, Ribes, Berberis, Mala Citria, arantia, granata, odorata, Cynosbati exsiccati. *Ligna*, santala tria. *Terræ*, & ex *Animalibus sumta*, sunt illa quorum superius mentionem fecimus. II. *Ex Compositis*; *Aquæ*, Acetosæ, fragorum, cerasorum nigrorum, cydoniorum, tophorum cervi. *Succi*, Citri, Granator. Rubi Idæi, Acetum rosaceum, Gelatina C. C. cum aceto florum sambuci parata. *Syrupi*, Acetositatis citri, Granatorum, Acetosellæ, de succo Ribium, fragorum, Corallor. Quercetani Julepus rosatus, violatus. *Conservæ* florum Citri, Arantiorum, Carnis citri, Rosarum, florum acaciæ. *Condita*, Ribium, berberorum, carnis citri, cynosbati. *Species & Pulveres*, diamargariti frigidi, Diatrion santalon, Magisterium, perlarum, Corallorum.

Articulus V.

De Medicamentis stomachicis.

Punctum I.

De stomachicis Calefacientibus.

Medicamenta stomachica sunt, quæ ventriculum calefaciunt, vel refrigerant: idque seu intus assumta, seu extra applicata.

Interna calefacientia sunt, 1 *Ex Simplicibus*; *Radices*, Pimpinellæ, Rhapontici veri, Galangæ, Zedoariæ, Calami aromatici, Caryophyllatæ. *Folia*, Absinthii Pontici & vulgaris, Menthæ rubeæ & hortensis veræ, Crispæ, Saracenicæ, Cardiacæ, Cichorii, Agrimoniæ, Majoranæ. *Flores*, Betonicæ, Salviæ, Spicæ, Majoranæ. *Semina*, quatuor calida majora & minora, Coriandri præpar. Dorncrellii. *Fructus* baccæ juniperi, lauri, mala arantia, nux Indica. *Aromata*, Nux moschata, Zingiber, Macis, Caryophylli, Cinnamomũ, Galanga, Cubebæ, Piper omne, Cassia lignea. *Ligna*, Agallochum, Guajacum, Cortices citri, arantiorum. *Gummi* Mastiche, *Marina*, succinum, ambra. II. *Ex*

Ex compositis; *Spiritus*, vini malvatici, Rhenani, salis, vitrioli, mastichis, absinthii, anthos, cinnamomi, panis. *Aquæ destillatæ*, Menthæ, betonicæ, salviæ, cinnamomi sine & cum vino, Elixir vitæ, Melissæ cum vino, Zedoariæ cum vino. *Olea destillata*, piperis, calami aromatici, caryophyllorum, macis, Cinnamomi, carvi, fœniculi, absinthii, corticum aurantiorum. *Tincturæ*, Elixir proprietatis, succini, Corallorum, ligni sassafras. *Extracta*, Xyloaloës, absinthii, calami aromatici. *Essentiæ*, Rorismarini, Citri, absinthii, aurantiorum; quo pertinent, Sal absinthii, juniperinum. *Syrupi*, Cinnamomi, Menthæ, Absinthii, Betonicæ, Mastiches, Oxymel sciliticum, florum hyperici. *Conservæ* absinthii, menthæ, betonicæ, rosarum rubrarum vitriolata. *Condita*, Zingiberis Chinensis, Acori veri, Galangæ, Corticum citri, aurantiorum, Nutis moschatæ, Nucis Indicæ, Myrobalanorum. *Species & pulveres*, Aromaticum rosatum, Diatrion pipereon, Diaxyloaloës, species Imperiales, pulvis stomachicus Birckmanni, Tragæa grossa stomachalis.

II. *Externa* sunt, I Ex *Simplicibus* hactenus enumerata, & ex *Gummatibus*, Ladanum, Tacamahaca, styrax, calamites. II. *Ex Compositis*, sunt præter superiùs dicta, *Balsama*, Peruvianum, Chamæmeli Romani, Mastichis Strobelbergeri. *Unguenta*, Stomachale, Martiatum magnum. *Emplastra & Cataplasmata*, Stomachale, de crusta panis, de baccis lauri, de mastiche.

Punctum II.

De Stomachicis Refrigerantibus.

S*Tomachica refrigerantia sunt quoque vel Interna, vel Externa.*

I. *Interna* I. *Ex Simplicibus*, *Radices* Cichorii, Acetosæ, Asparagi, Nymphææ. *Folia*, Intybum omne, acetosæ, portulacæ, myrti. *Flores*, Rosarum, violarum, Balaustiorum. *Semina*, quatuor frigida, hordei, acetosæ, rosarum. *Fructus*, Mala citria, cydonia, aurantia, granata, myrtili, mespila, tamarindi, ribes, melones, cucumeres. *Ligna*, Santalum. *Lapides*, Corallia rubra. II. *Ex Compositis*, *Aquæ* Rosarum, Acaciæ, fragorum, plantaginis, portulacæ, cydoniorum. *Succi*, quorum inter Cardiaca refrigerantia facta est mentio. *Syrupi*, de Coralliis, Acetositate Citri, de Agresta, Cydoniorum, Acaciæ, Granatorum, Julepus Rosarum, & violarum. *Conservæ*, Rosarum vitriolata, florum acaciæ, summitatum quercus, florum Citri. *Condita*, radicum Cichorii, Cydoniorum, lactuca Hispanica. Diacydonium simplex. *Species & pulveres*, Diatrion santalon, Diarrhodon Abbatis, diamargariti frigidi.

II. *Externa* sunt I. *Ex Simplicibus* illa, quorum in internis mentionem fecimus. II. *Ex Compositis*, *Oleum* rosarum, violarum, cydoniorum, Nymphææ, Omphacinum.

Articulus VI.

De Medicamentis Epaticis.

Punctum I.

De Epaticis calefacientibus.

M*Edicamenta Epatica sunt Calefacientia, vel Refrigerantia. Illa, vel Interna, vel Externa.*

I. *Interna* sunt I. *Ex Simplicibus*; *Radices*, quinque aperientes majores & minores, pimpinellæ, raphani rusticani, scillæ, rhapontici veri, rhabarbari. *Folia*, Agrimoniæ, Eupatorii Mesuæ, herbæ Kunigundis, Chamædryos veræ montanæ, centaurii minoris, nasturtii, betonicæ, hepaticæ seu lichenis, Chamæ

Chamæpityos. *Flores*, Centaurii minoris, ſpicæ, ſquinanthi, ſambuci, epaticæ nobilis, lupuli. *Semina*, Arantiorum, Citri, Aquilegiæ, ſeſelios. *Fructus*, Mala arantia, paſſulæ, baccæ juniperi. *Aromata*, Cinnamomum, Crocus, Acorus, Zedoaria, Spica Indica, Caſſia lignea. *Ligna*, Xyloaloës, Guajaci, Santali citrini. II. *Ex compoſitis*; *Spiritus*, Sambuci, Guajaci, Abſinthii, Centaurii minoris. *Aquæ*, ex prædictis herbis deſtillatæ. *Olea* ſalviæ, arantiorum, abſinthii, juniperi, macis, nucis moſchatæ. *Tinctura*, Elixir proprietatis, Ligni ſaſſafras. *Extracta*, Gentianæ, Carduibenedicti, Agallochi, Abſinthii, Guajaci, Veronicæ, Calami aromatici. *Syrupi*, Chamædryos, Byzantinus, Lupulorum, Abſinthii, *Conſervæ*, Chamædryos, Salviæ, Abſinthii, Fumariæ, Anthos. *Condita*, Acori, Corticum arantiorum, Citri, radicum pimpinellæ. *Species & Pulveres*, Diacurcumæ, Dialaccæ, Diaxyloaloës, Diamargariti calidi.

II. *Externa* ſunt, I. *Ex Simplicibus*, ea quæ adducta ſunt, ex quibus decocta, ſacculi, fomenta, parari poſſunt. *Vnguenta* ſunt, Nardinum, Martiatum. *Emplaſtra*, Diaphænici calidi, de baccis lauri, Oxycroceum.

PUNCTUM II.

De Hepatis Refrigerantibus.

H*Epatica refrigerantia ſunt vel Interna, vel Externa.*

I. *Interna* ſunt, I. *Ex Simplicibus*; *Radices*, Aſparagi, Graminis, Nymphææ, utriuſque fragariæ, Acetoſæ, Cichorii. *Folia*, Acetoſæ, Fragariæ, Aſparagi, Taraxaci, Scariolæ, Portulacæ, Lactucæ, Nymphææ. *Flores*, Roſarum, Cichorii, Bugloſſæ, Balauſtiorum, Nymphææ, Acaciæ, Papaveris, rhæados.

dos. *Semina*, quatuor frigida majora, & minora, hordei, papaveris albi, violarum. *Fructus*, Poma granata, &c. quæ inter ſtomachica refrigerantia retuli. *Gummata & Lapides pretioſos* vide ibidem. *Ab Animalibus*, Raſura eboris, C. C, ſerum lactis caprini. II. *Ex Compoſitis*, Spiritus vitrioli, ſulphuris acidus, ſalis. *Aquæ deſtillatæ*, Cichorii, Acetoſæ, Nymphææ, Fragorum. *Syrupi*, ex ſucco Cichorii, Endiviæ, Acetoſæ, Acetoſellæ, acetoſitatis Citri, & reliqui inter ſtomachica frigida. *Conſervas*, *Condita* & *Species* ibidem vide.

II. *Externa* ſunt, I. *Ex Simplicibus*, eadem quæ ſuperius. II. *Ex Compoſitis*; *Olea* Roſatum, Cydoniorum, Nymphææ, Omphacinum. *Vnguenta*, ſantalinum, Refrigerans Galeni, Roſatum Meſuæ. *Emplaſtra*, Cerotum ſantalinum, Diaphænicon frigidum, Emplaſtrum de ſucco Cicutæ.

ARTICULUS VII.

De Medicamentis Spleneticis.

PUNCTUM I.

De Spleneticis Calefacientibus.

M*Edicamenta Splenetica ſunt vel Calefacientia, vel Refrigerantia. Vtraque vel Interna, vel Externa.*

I. *Interna Calefacientia* ſunt. I *Ex Simplicibus*; *Radices*, Filicis, quæ appropriata eſt, Scorzoneræ, Iridis florentinæ, Polypodii querni, Caryophyllatæ, Raphani ruſticani. *Folia* Scolopendrii veri, Linguæ cervinæ, cochleariæ, Tamariſci, Cuſcutæ, Lupuli, Fumariæ, Beccabungæ, Chærefolii, Galiopſidis, Chamædryos. *Flores*, Lupuli, Geniſtæ, Sambuci, Chamæmeli, Fumariæ, Hepaticæ. *Semina*, Fraxini,

Fraxini, Ammios veri, Nasturtii, Chærefolii, Sinapi, Urticæ, pastinacæ sylvestris, Cochleariæ. *Aromata*, Crocus, Epithymum. *Ligna*, Sassafras, Xyloaloë. *Cortices*, radic. Capparum, medi. rad. fraxini, Sambuci, Tamarisci. *Gummi*, Ammoniacum in aceto scillitico dissolutum. II. *Ex Compositis*; *Spiritus*, Vini tartarizatus, Centauri minoris, vitrioli Martis, Tartari simplex & Compositus, Nasturtii, Cochleariæ, Guajaci, Juniperi è baccis. *Aquæ*, Cuscutæ, Melissa composita, Lupulorum, Nasturtii aquatici, Cochleariæ, Fumariæ. *Tinctura*, Martis. *Extracta*, splenis Jovis, Scolopendrii, Linguæ cervinæ, Scordii, Fumariæ, Polypodii. *Essentia* Cochleariæ, Epithymi, Chamædryos, Fumariæ, Cuscutæ, Capparum. *Syrupi*, de Scolopendrio Fernelii, de Epithymo, Cochleariæ, de Pomis, Sceletyrbicus Foresti. *Conservæ*, Cochleariæ, Scolopendriæ, florum genistæ, fumariæ, veronicæ, Chamædryos, Pimpinellæ. *Species*, Dialaccæ, Diacurcumæ, Diacapparum Hollerii, Tartarus vitriolatus.

II. *Externa* sunt I. *Ex simplicibus* ea quæ hactenus sunt enumerata, II. *Ex compositis*, *Olea*, de Capparibus, Irinum, Cheiri, Rutæ, Nucleor. Persicorum, Amygdalorum, Scorpionum. *Vnguenta*, Dialthææ, Martiatum, de Arthanita, de Ammoniaco, spleneticum. *Emplastra*, de Meliloto. Diachylum ireatum, Emolliens Foresti, Diasulphuris Rulandi.

PUNCTUM III.

De Spleneticis Refrigerantibus.

Spleneticæ refrigerantia sunt vel Interna, vel Externa.

I. *Interna* sunt I. *Ex simplicibus. Radices*, Cichoraceæ, & quarum in Epaticis mentio. *Folia*, *Flores*, *Fructus*, *Semina*, inde quoque peti possunt. His Cortices radicum salicis adjicias. II. *Ex Compositis*, sunt etiam eadem, quibus accedunt medicamenta è Tartaro & chalybe præparata. *Trochisci*, de santalis, spodio, Carabe, Berberibus.

II. *Externa* sunt I. *Ex Simplicibus*; *Radices*, Mandragoræ. *Folia*, Hyoscyami albi, Cicutæ, Salicis, Nymphææ. II. *Ex Compositis*, quæ sunt inter refrigerantia hepatica videantur.

ARTICULUS VIII.

De Medicamentis Nephriticis.

PUNCTUM I.

De Nephriticis calefacientibus.

Medicamenta nephritica sunt vel Calefacientia, vel Refrigerantia. Vtraque vel Interna, vel Externa.

I. *Interna calefacientia* sunt I. *Ex Simplicibus*; *Radices*, Ononidis, Saxifragiæ, Filipendulæ, Pimpinellæ, Liquiritiæ, Altheæ, Polypodii, Levistici. *Folia*, Capillorum Veneris, Rutæ murariæ, Veronicæ, Chærefolii, Urticæ, Hederæ terrestris, Parietariæ, Matricariæ, Ononidis. *Florum*, Genistæ, spicæ, Sambuci, Betonicæ, flavedo florum violarum, hyperici. *Semina*, quatuor calida majora & minora, petroselini, milii solis, saxifragiæ, nuclei cerasorum, persicorum, botryos, fabarum. *Fructus*, baccæ juniperi, hederæ, alkekengi, amygdalæ amaræ, cynosbati, passulæ minores. *Aromata*, Cassia lignea, spica Indica, Crocus. *Ligna*, sanctum, Nephriticum, Tamarisci. *Gummi*, Terebinthina, Myrrha, Mastiche, olibanum. *Mineralia*, Lapis Judaicus, nephriticus. *Ab Animalibus*, Lapides percarum, oculi cancri, lumbrici terrestres, testæ ovorum, mandibulæ lucii. II. *Ex Compositis*, *Spiritus* salis, terebin-

terebinthinæ, è baccis ſambuci, fragorum, ceraſorum, vitrioli, matricariæ. *Aquæ deſtillatæ*, Ononidis, Saxifragiæ, Petroſelini, Hederæ terreſtris, Alkekengi, Matricariæ, florum ſambuci. *Olea*, Aurantiorum, Juniperi, nucleorum perſicorum, ceraſorum, amygdalorum amarorum. *Tincturæ*, Elixir proprietatis, ſuccini. *Extracta*, Veronicæ, hederæ terreſtris, liquiritiæ. *Syrupi*, Adiantinus Fernelii, Byzantinus, Capillorum Veneris, Dialtheæ, Oxymel. *Conſervæ*, Hederæ terreſtris, veronicæ, cynosbati ex fructibus. *Species & Pulveres*, Lithonthripticon, Tartarus vitriolatus, ſal ononidis, ſtraminis fabarum, Cherefolii, urticæ.

II. *Externa*, ſunt 1. *Ex ſimplicibus*, ea quæ ſuperius allata ſunt. II. *Ex Compoſitis*, *Olea*, Scorpionum, Liliorum alborum, coſtinum. *Vnguenta*, Martiatum, Agrippæ, Aregon, Dialtheæ. *Emplaſtra*, Diachylon ſimplex, Oxycroceum, Meliloti.

Punctum II.

De Nephriticis Refrigerantibus.

Nephritica refrigerantia *ſunt vel Interna, vel Externa.*

I. *Interna* ſunt, 1. *Ex ſimplicibus*, *Radices*, Graminis, Fragariæ, Nympheæ. *Folia*, Portulacæ, Salicis, Labri Veneris, Jaceæ ſeu herbæ Trinitatis, Lactucæ. *Flores*, Nympheæ, violarum, Roſarum, Fabarum. *Semina* quatuor frigida, papaveris albi, violarum purpurearum. *Fructus*, vide inter ſtomachica & hepatica frigida. *Lapides*, Cryſtallus. II. *Ex Compoſitis*, *Aquæ*, Fragorum, violarum, Hordei, Portulacæ, Lactucæ. *Succi*, Citri, Fragorum, Portulacæ. *Syrupi*, Nymphææ, Fragorum, Portulacæ, Acetoſitatis Citri. *Conſervæ*, Acaciæ, violarum Portulacæ.

II. *Externa*, ſunt eadem, quibus *Ex Compoſitis* adde, *Olea* roſarum, nymphææ, ſaccari Saturni. *Vnguenta*, Roſatum Meſuæ, Infrigidans Galeni.

Articulus IX.

De Medicamentis Vterinis.

Punctum I.

De Uterinis calefacientibus.

Medicamenta Vterina *ſunt vel Calefacientia, vel Refrigerantia. Vtraque vel Interna, vel Externa.*

I. *Interna* ſunt, 1. *Ex ſimplicibus*, *Radices*, Pæoniæ, Valerianæ, Oſtrutii, Angelicæ, Pimpinellæ, Bryoniæ, Ariſtolochiæ rotundæ. *Folia*, Artemiſiæ, Rutæ, Ariſtolochiæ rotundæ, Mercurialis, Matricariæ, Sabinæ, Betonicæ. *Flores*, Betonicæ, Cheiri, Sambuci, Hyperici, Stœchados, ſpicæ. *Semina*, quatuor calida, ſileris montani, Cicerum rubrorum, Roriſmarini, Pæoniæ. *Fructus*, Nux Indica, Baccæ juniperi, Mala aurantia. *Aromata*, Cinnamomum, Caſſia lignea vera, Nux moſchata, Cubebæ, Grana paradyſi, crocus. *Ligna*, Agallochum, Fraxini, Guajaci. *Ab animalibus*, Caſtoreum. II. *Ex Compoſitis*, *Aquæ*, Artemiſiæ, Hyſſopi, Sambuci, Cinnamomi, Zedoariæ, Leucoji lutei, Betonicæ cum vino. *Olea* Cinnamomi, Angelicæ, Succini, Caryophyllorum. *Tincturæ*, Elixir uterinum Crollii, omiſſo ſale matris perlarum. *Extracta*, Hyſtericum majus & minus. Quercetani, Hepatis & ſplenis bovis, Meliſſæ, Ligni aloës. *Syrupi*, de Artemiſia, Matricariæ, Aurantiorum, Meliſſæ, Cinnamomi. *Conſervæ*, Majoranæ, Betonicæ, Meliſſæ, Anthos, Calendulæ. *Condita*, Acori, corticum citri, arantiorum, Nucis moſchatæ, Indicæ, radicum Zedoariæ. *Pulveres*, Diacalaminthæ, Diaxyloaloës, Diacinnamomi.

II. *Externa* ſunt 1. *Ex ſimplicibus*, pleraque ſuperiora, quibus accedunt, *Gummi* Olibanum, ſty-

rax, calamites, bdellium, myrrha, ladanum, asa fœtida, galbanum, Opopanax, Sagapenum, Succinum. *Ab Animalibus*, Castoreum, Zibethum, Moschus. II. *Ex Compositis*; *Olea*, Cheiri, Angelicæ, Rutæ, Castorei, Nardinum, Scorpionum, Nucis moschatæ. *Vnguentum*, è baccis lauri, Ceroneum, ex gummi Carannæ, Ceratum matricale, vel de galbano, & alia.

Punctum II.

De Uterinis refrigerantibus.

U*Terina refrigerantia sunt etiam vel interna, vel externa.*

I. *Interna* sunt, I. *Ex Simplicibus*, *Radices*, Bistortæ, Symphyti majoris. *Folia*, Fragariæ, Bursæ pastoris, Vincæ pervincæ, Plantaginis, Quercus, Consolidæ majoris, Portulacæ, Urticæ, Lysimachiæ. *Flores*, Rosarum, Cydoniorum, balaustiorum, Nymphææ, Lysimachiæ, Hyperici, Symphyti, Salicis. *Semina*, Portulacæ, plantaginis, hyoscyami, papaveris albi. *Fructus*, Acaciæ, Mala granata, Mespila, Myrtilli. *Ligna*, Santalum. *Gummi*, Sanguis draconis. *Terra & Mineralia*, Bolus Armenus, Corallia rubra, Margaritæ, Crystallus. II. *Ex Compositis*, quæ sunt, ex præteritis componuntur, & ex antehac dictis nota esse poterant.

II. *Externa* sunt eadem, quæ attulimus ex simplicibus. *Composita* maximam partem in Nephriticis & Hepaticis exposita sunt.

Caput VII.

De Medicamentis vegetabilibus planetariis.

M*Edicamenta planetaria sunt, quæ secundùm quorundam placitum, à planetis appellationes suas sortita, ab iisdem vires suas accepisse, & in operando pendere existimantur.*

Sunt

Sunt totuplicia, quot planetæ numerantur, *Saturnina* nempe, *Iovialia*, *Martialia*, *Solaria*, *Venerea*, *Mercurialia*, *Lunaria*.

I. *Saturnina* illa vocantur, quæ sunt adspectu horrido, odore ingrato vel etiam venenato, sapore stiptico, forma macilenta; & crescunt in uliginosis, sordidis, nemorosis, solitariis & tenebricosis locis: suntque ex his Aconitum, Agnus castus, Antirrhinum, Apium, Asplenum, Aster, Atriplex, Blitum, Bursa pastoris, Cannabis, Cappares, Cicuta, Cuminum, Cupressus, Cuscuta, Epithymum, Equisetum, Filix, Fumaria, Helleborus, Hyoscyamus, Lappa major, Lupinus, Mandragora, Muscus, Opium, Pinus, Polypodium, Pruna sylvestria, Ruta, Salix, Scolopendria, Scrophularia, Sena, Serpentaria, Seseli, Solanum, Tamariscus, Taxus, Verbena.

II. *Iovialia* illa sunt, quæ saporem & odorem habent gratum, florem rubeum vel cœruleum, substantiam oleaginosam, folia plana, & gaudent locis pinguibus, ut sunt: Caryophylli, Cerasa, Fraga, Olea, Betonica, Linum, Centaurium, Berberis, Ribes, Caryophyllata, Persicaria, Fumaria, Teucrion, Verbascum, Symphytum, Galanga, Betula, Chamædrys, Amygdalus, Rubia tinctorum, Prunella, Rhabarbarum, Lysimachia, Borrago, Buglossa, Morus, Triticum, Perfoliata, Sophia, Mala granata, Violæ, Corallum.

III. *Martialia* sunt formâ aculeata & aspera, sapore caustico, colore ad rubedinem tendente, locaque amant sicca, ut sunt: Urtica, Carduorum genera, Ononis, Esula, Rhamni, Rubi, Flammula, Cæpe, Porrum, Allium, Raphanus, Piperitis, Napellus, Hyoscyamus, Persicaria, Asparagus, Basilicon, &c.

IV. *Solaria* sunt formâ regali, colore florum flavo vel fulvo, odore fragrante, sapore grata, & loca amant aprica ac meridionalia, *ut sunt*:

Heli-

Heliotropium, Flos, Crocus, Chelidonia, Melissophyllon, Cardiaca, Milium solis, Rorella, Lilia, Gentiana, Laurus vitis, Enula, Helenium, Hypericum, Fraxinus. Caltha, Heliochrysum, Rosmarinus, Mentha, Citraria, & quædam alia.

V. *Venerea* sunt, quæ habent florem album, humorem lentum, saporem dulcem, odorem lascivum, formam foliorum glabram non laciniatam; *ut sunt*, Satyria, Pisa vulgaria, Boletus cervinus, aron, fructus pini & quercus, Ciceres, Nymphææ, Narcissus, &c.

VI. *Mercurialia* sunt, quæ varium florum colorem habent, siliquas gerunt, & loco plerumque arenoso nascuntur; *ut sunt*, Fabæ, Chamæmelum, Trifolium, Bellis, Juniperus, Juglans, Corylus, Sambucus, Serpentaria, Numularia, Pulmonaria, Anisum, Cubebæ, Majorana.

VII. *Lunaria* sunt quæ folia habent crassa, succulenta, saporis aquei vel subdulcis, cito in justam magnitudinem crescunt, & loca palustria & aquatica amant; *ut sunt*, Brassica, Cucurbita, Melones, Pepones, Mandragora, Papaver erraticum, Lactuca, Rapa, Tilia, Lens aquatica, &c. Vide de his *Etzlerum* in Isagoge Physico-Magico-Medica, & *Helvicum*, *Dietericum* in Novo orbe: quibus adde Cornu salutis *Toxitæ*, & *Carrichterum* de plantis. Invenies & in *Turnheissero* plurima.

MEDI-

MEDICINÆ PRACTICÆ Generalis, & specialis

LIBER IV.

De Methodo Medendi.

TITULUS I.

De Methodo medendi in genere.

ETHODUS *medendi est ars inveniendi per indicationes auxilia corporis humani sanabilis.*

Tria ergò in ea obveniunt: Indicatio nempe, Indicans, & Indicatum.

I. *Indicatio* est methodus inveniendi ex natura Indicantis indicatum sive juvamentum, quod pro finis sui assecutione, Indicans expetere deprehenditus. Et hoc de Indicatione habitualiter sumta, ut nempe est in mente artificis, sumendum est. Si verò suâ naturâ, ut est in Indicante, consideretur, nonnisi σχέσιν quandam, seu relationem Indicantis ad indicatum, ceu signi ad signatum, antecedentis ad consequens indicat; quo respectu, ἔμφασις τῆς ἀκολουθίας, à Galeno definitur.

II. *Indicans* est illud, quod per se & suâ naturâ medicam opem sollicitat, sibique utile quoddam ad prosequendum bonum expetit, & veram indicationem curativam præstat. Debet autem hoc 1. Notum esse intellectui. 2. Esse agens, & instinctu naturæ suæ ad bonum ferri. 3. Esse in corpore humano. 4. Esse permanens, ne essentiam suam in fieri habeat. 5. Quâ unum, nonnisi unum indicare, quod per naturam

 suam

ſuam indicet, & quâ unum nonniſi unam naturam habere poſſit. Tale, verum & unicum Indicans, nec eſt Morbus, nec Cauſa morbi, nec Symptoma, ſed corporis ſanabilis vires, ſeu virtus & facultas ſanativa in corpore ſanabili, eaque activa, quæ naturaliter ad ſanitatem, tanquam actum ἐντέλειαν, & perfectionem ſuam movetur. *Non Morbus.* Illud enim eſt primarium Indicans, ad quod omnia referuntur. Eadem conditio finium & Indicantium. At Medicus ſanitatis non morbi cauſa omnia peragit. Indicans eſt permanens in corpore. At morbus extra ſuam cauſam ὁμόγονον non permanet. Indicanti debetur juvativum, quia ſui cauſa indicat. At morbus non ſui cauſa, ſed ſanitatis, &c. *Non cauſa.* Nec enim qualecunque, ſed ſanativum tantùm auxilium quæritur. Cauſa, ut corporis humani corruptionem meditatur, ſic nonniſi ejuſdem corruptionem indicare poteſt. *Non Symptoma*, quia non permanet. *Vires ſunt unicum & primarium Indicans*, Nam priùs vires ſunt conſulendæ, quàm curationem aggrediaris. Leviores morbi naturæ committuntur; periculoſi & ad criſin ſpectantes non attinguntur; deploratorum nulla eſt curatio. Vires autem *nec proſtratæ*, tum namque nihil indicatur; nec *validæ*, tum etiam nihil ipſis invium. Sæpè per medium oſſis, materiam natura tranſmittit, & abſceſſum gignit, pulmonis ſaniem per urinam vel alvum deturbat, detenta menſtrua per oculos, dentium præſepiola, digitos pedum &c. ejicit: ſed *Titubantes*, quæ auxilium poſcunt.

III. *Auxilium*, quod & juvans, utile, προσφερόμενον, conferens, præſidium, & Indicatum dicitur, eſt id quod tutò, ſine metu recidivæ, vel corporis injuriâ, jucundè, citra nauſeam & moleſtiam nimiam, & citò ſine procraſtinatione, juvare, & corpori ſanabili conferre debet. De eo nota, 1. Nullum proprio Marte ſanitatem reducere, ſed beneficio caloris innati, ſeu ipſius Naturæ, ita ut hæc κυρίως & formaliter id faciat, hic opera ſuccenturiata. 2. Morbo non eſſe contrarium, ſi ſimpliciter & ut Ens talis naturæ ſumatur: Contrarium, ut animato corpori adjungitur, & à natura actuatur. non tamen primariò & ſua natura, ſed obliquè & ſecundariò; tum quòd non congenitis viribus morbos adoriatur; tum quòd ſæpe vomitus vomitu curetur, alvi profluvium fluxu concitatiore, tetanus, perfuſione aquæ frigidæ; tum denique, quòd morbi ex iiſdem ex quibus fiunt, ferè etiam curentur. Lumbrici, pulvere lumbricorum fluxus arterioſi ſanguinis guttis aliquot hauſtis, vel poſt exſiccationem adſperſis. 3. *Uſum* eorundem in debita quantitate, tempore, & loco, modum quidam addunt.

Titulus II.

De Methodo medendi in ſpecie.

Caput I.

De Methodo προσθετικῇ.

HActenus de Methodo medendi in genere: ſequitur methodus in ſpecie, quæ vel eſt προσθετική, vel ἀφαιρετική.

Methodus προσθετική eſt, quæ quantum viribus naturæ deeſt, tantundem ſupplere, per augmentationem & multiplicationem virtutis docet.

I. *Neceſſaria* eſt, quia cum nullus morbus accidat, niſi læsâ facultate: imò, forma ægritudinis

tudinis cujusque imbecillitate agendi contineatur, consequens est, ut illa redintegrata, forma quoque morbi ad sanitatis habitum revocetur.

II. *Indicans* hic est, principium sanativum; quod nec est *Anima*, quia ista sibi similis, ἀπαθὴς, ἀπληγὴς: nec *Corpus*, quia hoc merè passivè se habet, & indefinitè ad utramque valetudinem; sed *Calidum innatum*, γόνιμον, ἀρχέγονον, & ἔμφυτον θερμὸν, quod potentiæ sanativæ πρῶτον δεκτικὸν jure dicitur. Eo sanè partes vivunt & agunt. Ideò ψυχικὴ θερμότης, ἔμφυτον θερμὸν Aristoteli, hominis anima quæ semper producitur usque ad mortem Hippocrati dicitur. Hoc μεταρρύθμησιν totius corporis occupat, & ministeria singula moderatur. Omnes excessus ad Geometricam & naturæ convenientia æquabilitatem revocat: & quia συγκρίνει καὶ συνορίζει τὰ ὁμόφυλα, τὰ δ' ἀλλότρια ἐξαίρει, cruditates omnes maturat, impuritates secernit, siccum cum humido temperat & unit.

III. *Indicatum* hic est aliquid simile & familiare indicanti. Conveniens à conveniente cohæret, à dissentaneo discrepat. Natura naturâ lætatur, eandem amplectitur & fovet. Est autem hoc auxilium, definiente Petræo, essentia quinta spiritualis, hoc est, tenuissima & subtilissima quædam substantia, media quasi inter formam & materiam, animam & corpus, eaque alia ab elementis & eorum qualitatibus, calore cœlesti perfusa, humidoque primigenio suffulta, multis nobilioribus virtutibus instructa, in prima creatione à DEO unà cum forma & semine insita, ut sit proprium & proximum formæ receptaculum & instrumentum, per quod individuum, adjuvante temperie qualitatum, in sano statu omniumque functionum integritate conservetur, & species propagetur, &c. Vide eum in Dissertatione inaugurali, & socerum meum Vechnerum in Anacephalæosi typica Therapeutices Catholicæ, cujus vestigia hic premimus.

CAPUT II.

De Methodo ἀφαιρετικῇ in genere.

METhodus ἀφαιρετικὴ vel in genere vel in specie consideratur. *In genere considerata, docet potentiam sanativam ab impedimentis liberare, & eandem ad actum promovere.*

I. *Indicans* hic est, natura corporis sanabilis præpedita & stimulata, à qua causæ & morbi auferendi sunt. Finis est horum ablatio.

II. In *Indicatis*, seu auxiliis auferentibus, *Materiæ*, *Rationis formalis*, & *Usus* seu *Administrationis* habenda est ratio.

I. *Ratione materiæ* debent esse communiter affectibus opposita, causaliter saltem & effectivè. Ideò tot eorum sunt differentiæ & genera, quod affectuum præternaturalium, secundor. quor. seriem eleganter, quòd aliquando ostendemus, distinguuntur.

II. *Ratio* formalis auxiliorum ἀφαιρετικῶν est, quatenus illa virtuti sanativæ ad actum manifestandum conferunt. Optima verò illa sunt, quæ ad naturalem constitutionem quàm proximè accedunt, & calidum innatum juvant, vel illud minimè lædunt, seu quæ secundùm naturam subjecto sanabili congruunt. Habenda hic ratio *Virium* & illorum, quæ secundùm naturam subjecto sanabili congruunt, & latitudinem juvantis ad *certum subjectum* & partem affectam restringunt. De *viribus* nota, 1. Non tantum considerandas præsentes, sed etiam quales sint post medicationem futuræ. 2. Robustos validiores Medicinas perferre posse. 3. Vacillantes non sine gravi periculo, quæ multum commovent, perferre, & alimentosa ac balsamica medicamenta reposcere.

ſcere. 4. Exhauſtas, balſamicis refocillari debere. 5. Preſſas à copia & ideò invalidas, ſubitaneam & ideò copioſam evacuationem exigere. *Circa ſubjectum* examinare oportet Nationem, Sexum, Ætatem, Regionem, Aërem, Cœli ſtatum, anni & morborum tempora. Idioſyncraſia, quia multa ſingularia habet, & ſingularium, utpote infinitorum nulla detur ſcientia, diligentem, in educationem, parentes, victum, non naturalium uſum, morbos, medicamenta, inclinationem naturalem, quæ imaginationem ſecum trahit, conſuetudinem inprimis, inquiſitionem requirit. De *Parte* obſerva, 1. Auxilium appropriatum illam requirere, ſeu tale, quod à proprietate ſe reſpiciat, quo & veſicula pertinent. 2. Maximè principes partes ita tractandas, ne reſolutis fibris, ac robore intereant. 3. Earundem quoque qualitates & temperies obſervandas. 4. Nec non ſitum, connexionem, ἐυαισθησίαν, quæ acria reſpuit, &c.

III. *Vſus* ſeu Adminiſtratio auxiliorum, *quantitate, tempore*, & *loco* circumſcribitur. 1. De *Quanto* cùm quæritur, quæritur, An parum an multum: Vel, in quo pondere & doſi. *Illud* cauſæ ſeu morbi quantitas oſtendit. Igitur ad-amuſſim præcognoſcenda, quæ ſecundùm naturam ſunt. Tantum exigendum è corpore, quantum exorbitat. Ne quid tamen nimis. Tutius ſemper eſſe in dubia proportione aliquantulum infra æqualitatem ſubſiſtere, quàm audendo limites debitos tranſilire. De *hoc* ſic habe: 1. Quæ altas egere radices, validioribus remediis indigent; quæ ἐπιπολαίως, leviores. 2. In mitiore malo κατὰ πολὺ & ἐξαπίνης agendum; in extremo & periculoſo quoque, quia hæc celeriter hiſtoriam ſuam abſolvunt, & brevi internecionem adferunt. 3. In mediocribus, Chronicis, ſenſim & lentè depellendum eſſe, ſed ſimul videndum, ne, dum ingentem flammam exiguâ aquæ potiuncula

tiuncula reſtinguere ſatagimus, eandem excitemus. II. *Tempus* reſpicit 1. ἐυκαιρίαν, de qua nota: 1. Agendum quando cum ἐυφορίᾳ agi poteſt. 2. Naturæ motum ſemper promovendum, niſi periculoſus ſit. 3. Turgentia, vel eodem die exhaurienda. 4. Circa initia & finem morborum fortiores medicinas exhiberi poſſe; quia tùm πάντα ἀσθενέστερα: in ſtatu, quia omnia ἰσχυρότερα, ſatius eſſe quieſcere. 5. Cœli conſtitutiones, id eſt, tum aſtrorum συζυγίας, ortus occaſuſque, tum magnas tempor. mutationes in Chronicis præſertim languoribus conſiderandas eſſe, &c. II. Ευοδίαν, ſeu Ordinem in pluralitate agendorum. Hic obſerva, 1. Disjunctos morbos diſtincta requirere remedia, poſſeque vel ſimul ambos, vel ſeorſim alterutrum tractari. 2. Connexis & Complicatis, ſi conſentiunt, vel ſimul, vel ſeorſim ſuccurri, ab utrovis incipiendo, poſſe: ſi diſſentiunt. Contra utrumque modiocritate quadam agi debere, ſi partim conſentiunt, partim diſſentiunt ab illo, cujus medicatio alteri ſi non prodeſt, tamen nec officit, incipiendum eſſe. 3. In omnibus affectibus, ſive ſint disjuncti ſive conjuncti, præ omnibus tum urgentiæ, tum cauſæ ſeu concomitantiæ rationem habendam, primumque curandum, tum illud quod urget, tum unde reliqua pendent. *Cauſæ* ſeu concomitantiæ rationem habent, tum *impedimenta* omnia, ſine quorum remotione nulla cura procedit; tum *fomenta*, unde concatenatæ cæteræ læſiones in fieri dependent & producuntur. *Vrgere* verò dicitur, quod cætera nocumenta, ſuâ vel magnitudine & cacoëthiâ, vel lædendi vehementiâ & celeritate exſuperat. III. De *Loco* hæc obveniunt. 1. Sequendam eſſe Naturæ ῥοπὴν, & vaſa conferentia. 2. Educendam eſſe materiam compendioſiſſimo tramite, per partes ignobiles; meatum naturalem; & vias expeditas & planas. Sed de his Deo volente,

volente, ordinatiſſimè & accuratiſſimè in Syntagmate noſtro agemus.

Caput III.

De Methodo ἀφαιρετικῇ in ſpecie; & primò de ἀφαιρέσει Cauſarum.

Articulus I.

De ἀφαιρέσει Cauſarum quantitate peccantium.

Ἀφαίρεσις *Cauſarum reſpicit tum humores quantitate, qualitate, motu & loco peccantes; tum ipſos flatus*: quorum tamen illa, non ita ſeorſim exactè ſumenda ſunt, ut non inter ſe aliquando complicentur.

Ἀφαίρεσις *cauſarum quantitate peccantium, per venæ ſectionem, frictiones, inediam, balnea, hæmorrhoidas, menſes, ſcarificationem, cucurbitulas, & hirudines abſolvitur.*

I. Circa *Venæſectionem* occurrunt conſideranda, I. *An ſit faciendum, nec ne.* I. *Non ſecanda* eſt vena, I. ſi vires ab exhauſtu, id eſt, à febribus, morbis longis, ambientis & rerum quarumlibet irruentium intemperie, venenata qualitate, immodica humoris evacuatione, labore, doloris atrocitate, & animi pathematibus langueſcunt. 2. Si ægra eſt mulier, & quidem albidior. 3. Si puer, quia diſſipabilem calorem habent. 4. Si æger nimis timidus. 5. Si morbi ſummus vigor eſt, qui criſin excipit. 6. Si intemperies cruda abſque ſanguinis vitio affligit, & aliter corrigi poteſt. 7. Si crudi ſucci toto corpore diffluunt, præſertim ſi æſtivo tempore, ſtomacho fracto, corpore molli, febris acceſſerit. 8. Si crudus frigidusque ſuccus os ventriculi infeſtat, unde propter viciniam cordis Cardialgia. 9. Si ſucci æſtuoſi in toto corpore abundant, qui ſpiritus vaſtant,

ſtant, & ad ſtomachum delati deliquium pariunt. 10. Si morbi venenati affligunt. 11. Si evacuatio critica ſufficiens fuit. II. *Secari poteſt vena*, 1. Si vires ab oppreſſione langueſcunt. 2. Si morbus magnus eſt, qui vehementer & pauco tempore cum fervore ſanguinis febrili affligit. 3. Etiam ſeptuagenario, modò pulſus emicet, & affectus, ac copia ſanguinis juſſerit. 4. Etiam prægnanti, tam primis menſibus, quàm ultimis, ſi morbus acutus urgeat. II. *Quo tempore*; de quo nota. I. Quorum morborum cauſa eſt plethora, his confeſtim, quacunque diei vel noctis horâ venam ſecandam, priuſquam ſe in nobilem partem transferat, & vires langueant. 2. In febribus tempore remiſſionis & intermiſſionis agendum. 3. Si morbi magnitudo non urget, præſtat manè incidere venam, horam ante vigilantibus. 4. Iteratæ detractionis tempus, ſi evacuationi ſtudemus, idem dies eſſe debet. III. *Quantum*; ubi I. *Liberalius vena ſecanda* eſt, I. Viribus vividis. 2. Hominibus roſeo colore, habitu denſo ac fuſco, venis amplis, & quibus antea vena ſecta eſt. 3. In morbo vehemente & magno, cum virium conſtantiam. licet tum ad animi deliquium mittere, ſed & hoc exſpectandum non eſt, ſed labaſcente faciei colore, pulſu imminuto, ſanguine minore cum impetu, niſi pinguedo, craſſities, vel ſimile quid obſtet, fluente, ſiſtendum. II. *Parcius mittendus eſt*, I. In impura plethora. 2. In Melancholia, quia non uſque adeò calida, ut refrigerantia poſtulet. 3. In pituitoſa, quia impensè frigida, crudior ſectâ venâ redditur. 4. Pueris & ſenibus, æſtate inprimis. 5. Viribus proſtratis, & morbo urgente. Tum enim partienda eſt.

II. *Frictiones, Sudores*, & *Balnea*, quantitatem humorum imminuunt: quia calorem excitant, qui ſubſtantiam noſtri corporis diſſipat & diſſolvit.

III. *Inedia* idem facit, quia nil in locum dissipati reponitur, dum alimenta negantur. Quia universum corpus æqualiter evacuat, in universali Cacochymia adhiberi debet. Quia lenta nimis, in subitanea evacuatione inutilis est. Senes quoque eam melius ferunt, quàm pueri. Homines etiam biliosi & graciles, pares diuturnæ non sunt.

IV. *Hæmorrhoides* externæ ad plethoram minuendam, & affectus renum, uteri dorsi, coxendicis adhibentur. Frictionibus, hirudinibus, foliis ficus, pannis asperis, succo cæpæ, centaurii, &c. aperiendæ sunt. Internæ, ad affectus hypochondriacos, jecoris, lienis, ac mesenterii, Clysteribus, & suppositoriis acribus, reserantur.

V. *Menses*, eo tempore, quo per naturam fluunt, movendi.

VI. *Cucurbitulæ*, in minore sanguinis copia adhibentur. Commodissimus earum in revellendo usus. In ingravidatis brachiis benè affiguntur. Si ratione totius adhibentur, partibus inferioribus; si ratione partis, eidem apponendas esse.

VII. *Scarificatio*, si venæ-sectionis est vicaria, in cruribus præcipuè, sed & brachiis, & dorso, instituitur: sic & à capite revellit. Si ratione propria, ad evacuandam materiam malignam & acrem adhibentur: quod etiam in gangræna & callosis sit affectibus.

VIII. *Hirudines*, si totius corporis evacuandi gratiâ apponuntur, magnis & prominentibus in cruribus & brachiis venis apponendæ sunt. In prægnantibus solis brachiis applicantur.

ARTI-

ARTICULUS I.

De ἀφαιρέσεως Causarum qualitate peccantium.

PUNCTUM I.

De Alteratione.

CAusarum qualitate purgantium ἀφαίρεσις, consistit in Alteratione, Purgatione, Vomitione, Diuresi, Sudatione.

Alteratio est causarum qualitate peccantium per convenientia remedia contemperatio.

Totuplex verò est, quotuplices sunt Causæ seu humores. Itaque

I. *Bilis*, quia caliditate & siccitate peccat, refrigeratione & humectatione indiget; & si simul crassa est, incisione & attenuatione; si tenuis, incrassatione. Medicamenta vide superius. Ad commodiorem verò horum usum notandum, 1. Infusiones in ferventem aquam esse optimas, ita ut decoctio ad tertias fiat. 2. Si fluxus obortus fuerit, acetosis supersedendum, ne intestina mordeant; Syrupos tamen de Ribes, Berberis, adhiberi posse.

II. *Pituita* quia frigida & humida est, calefactionem & siccationem reposcit: quæ si simul crassa & viscosa, incisione & attenuatione. Medicamenta superiùs attulimus. De eorum usu hæc nota, 1. A validè calidis in principio abstinendum, ne materia liquata majore motu turgescat, & tenuibus partibus absumtis, crassiores remaneant. Itaque Viridia decoctis imponi debent: in ipsorum defectu frigida siccis admisceri. 2. Valida aperientia in muliere ingravidata cavenda. 3. Quia, ubi pituita molesta est, ibi stomachus languet, iis, qui assueti non sunt, potus actu calidos offerendos. 4. Si viribus integris remedia in distantissima

O loca

loca transferri debent, cocta aut trita in jusculo Guajaci, & cum magna liquoris copia exhibenda esse.

III. *Melancholia*, in qua ab immodico aceti usu temperandum, maximè si materia fuerit ferventior. Nigra enim ab aceto fermentantur, ac majorem acquirunt molem. Quare si illo utendum est, ferri debet Oxymel, cum decocto Corticum Citri, vel simile quid.

IV. *Si plures inter se misti fuerint humores*, cum illis maximè pugnandum est, quæ vim suam maximè exserunt, aliis non omnino vel intra, vel extra neglectis. Id fiet, si venæ immunes fuerint ab obstructione. Corporis meatus omnes pateant. humores a temperatura non longè secesserint. Viscera nobilia sint affectuum exsortia. In aperientibus Syrupis, hunc servat ordinem Heurnius: 1. Datur Syrupus acetosus, mox de duobus radicibus sine aceto: hinc acetum adjici debet; dein Syrupus de quinque radicibus subsequi, quem Syrupus Byzantinus sine aceto excipiet. Tandem & acetum ipsi immisceri potest.

Punctum II.

De Purgatione.

Purgatio, est humorum qualitate peccantium, concoctorum tamen & præparatorum, ex corpore, per inferiora, per medicamenta purgantia, conveniens eductio.

I *Humores* illi, vel sunt pauci, vel copiosi; vel febrem faciunt, sive languidam, sive vehementem, vel non: vel vagantur per totum corpus, cum symptomatum vehementia, quod Hippocrati est ὀργῶν, vel non.

II. *Coctio* hic nec illa intelligitur, quæ πέψις dicitur, & est rei coquendæ in coquentis naturam transf-

transmutatio: nec illa, quæ cruditati opponitur, significanti, vel alimentum in ventriculo, epate, & venis inconfectum; vel humores, mediocritatem coctionis prætergressos, ut in bile flava & atra; vel humores frigidos redundare: sed coctionem illam, quæ *pepasmi* vocabulo indigitatur, & nihil aliud est, quàm humorum in substantia & qualitatibus dissimilium, corruptorum & putridorum, ad similitudinem reductio, & corruptorum ab aliis separatio; quod caloris bonum ab inutili segregantis efficaciâ peragitur. Nec tamen necesse est, ut omnes humores concoquantur. Nam pepasmi sunt expertes segregati à concoctione sanguinis, ut in catarrhis, in colico dolore, pituita, in hydrope aqua; & occultâ qualitate peccantes.

III. *Præparatio humorum* est duplex: 1. *Ad Coctionem*, quæ fit impedimentorum omnium remotione, humorum imminutione, Caloris nativi augmento, & virium refectione. 2. *Ad evacuationem*, quod fit, dum humores ad expulsionem promti fiunt, viscidi inciduntur, crassi attenuantur: dum viæ liberæ & patentes, clysteribus, jusculis emollientibus, & similibus, redduntur; quod Hippocrati est, corpora ὑγρὰ ποιεῖν.

IV. De *Medicamentis* hæc observanda sunt. 1. Esse vel moderata, quæ inferiores tantùm partes tangunt: vel vehementia, quæ ultra jecur, & in habitum corporis penetrant: esse vel Catholica, quibus omnes humores simul eliciuntur: vel particulari humori dicta; eaque cholagoga, phlegmagoga, melanagoga, hydragoga. 2. Debere esse parti expurgandæ addicta, & accomodata. Et sanè Capiti agaricus, Cassia pectori, ventriculo & intestinis aloë, jecori Rhabarbarum, lieni sena, Articulis Hermodactyli appropriati sunt. 3. Debere esse & ὁμοιότροπα, ne celeritate alia alia antevertant; & odoratis tenui-

bus permista, ne stomachum evertant, & ut flatus discutiant: non tamen in tanta mole odorata esse debent, ut urinam provocent. 4. Semper aliquid virium exhaurire. 5. Adjumento facultatis expultricis ita agere, ut totam massam sanguineam conturbent, post humores separent, sive aliquid ex ipsorum substantia in venas trahatur, sive tantùm vapore emisso subeant.

V. *Convenientia eductionis*, An, Quantum, Quando, & Quomodo, respicit.

I. De *An faciendum sit*, nota. 1. *Non esse purgandum*, 1. Si humorum adest paucitas. 2. Si corpus est sanum & bonæ temperaturæ. 3. Si ægri solo odore purgantur. 4. Si vires sunt per viam resolutionis imbecilles; & tum arteria prona tribus digitis compressa non resilit; vel uno digito remoto, ab alio sequente non sentitur; vel plures sunt pulsus parvi quàm magni, plures languidi quàm vehementes, plures tardi quàm celeres. 5. Si ventriculus imbecillis, quo in casu Clysteres commodi sunt. 6. Si crudorum succorum copia adest, quia torsiones inducuntur, nihil ratione dignum evacuatur. 7. Si intestina apostemate laborant. 8. Si præcordia tensa sunt, elata, æstuantia, inflammatione correpta, & urina ignea. 9. Si membrum, à quo purgare intendis, dolore valido molestatur. 10. Si alvus constipata est, nec clyster præmissus. II. *Purgandum est*, 1. Si citra febrim tormina adsunt, genuum gravitas, & dolor lumborum. 2. Si membro concepta materia mobilis est. 3. Si æger est ægrè vomens, & modicè carnosus. 4. Si ad crisin se natura non convertit. 5. Si superiores conditiones absunt. III. *Cautè sunt purgandi*, Sani & puri corporis, Otiosi, Continuè animo deficientes, Difficiles, Pueri, Senes, Mulieres, qui facilè vomunt, Macilenti & rari corporis, Humidi & frigidi temperamenti.

II. De

II. De *Quanto* nota. 1. Semper potius in parva quàm magna dosi purgandum. 2. Partes in regione elvina lenientia, in venosa, mediocriter purgantia, in habitu corporis vehementia exposcere. 3. Vires robustas, exundante humore, medicamentum, quod confertim & tumultuosè educit, prohibere, ne spiritus dissipentur; non ita grassante, contra. 4. Vires ex repletione imbelles, propter Spirituum inediam, parciorem purgationem erigere, restibili per ἐπίκρασιν absumto. 5. Vires ex resolutione languidas solam ἐπίκρασιν reposcere. 6. Septimestres prægnantes minus purgandas, ne fœtus gravitate sua à valida agitatione præcipitetur. 7. Senes, quia decursu ætatis, succis benignis sunt exhausti, validiora non ferre. 8. Sed nec pueros: quia crescunt, & humidum ipsorum facillimè evaporat. 9. Raræ texturæ homines, si valida purgantia illis admoveantur, infirmitatem occupare. 10. *Gracilium*, quia venas latas habent, facilem esse medicationem. 11. Qui longas habent tibias, facillimè purgari. 12. Duræ vitæ assuetos levem pharmaciam aspernari. 13. Melancholicos naturâ, diætâ, vel morbo, quia viribus maximam partem, sine infirmitatis metu valent, corpusque solidum & succi plenum habent, ἁδροτέρως purgandos esse. 14. At balbutientes, quia alvi fluxui sunt obnoxii, leviter. 15. Cum solus stomachus affectus est, leniora deberi, ne plus pravorum humorum ad stomachum attrahatur. 16. Majorem humorum copiam, profundiorem situm, copiosioribus vel separatim, vel conjunctim indigere. 17. Ubi pluribus egemus evacuationibus, à mitioribus semper inchoandum esse. 18. Purgantibus efficacioribus tum demum utendum, cum debiliora non satisfaciunt.

III. De *Quando*, seu de *Tempore*, hæc occurrunt.

1. Præ-

1. Prægnantes non citiùs debere purgari, quàm fœtus moveatur, idque si humor turgeat. Puerperas non citius quàm tempus elapsum fuerit. 2. In peracutis. Si materia turgeat, eodem ipso die purgandum, ob materiæ tenuitatem & fluxilitatem. 3. Tempore paroxysmorum abstinendum medicamentis: tempore remissionis & intermissionis danda esse. 4. In diuturnis morbis, non esse purgandum, priusquam materia attenuetur, & fluxilis reddatur, ac meatus pateant. 5. Tempore æstivo, ante diem; brumali, in die exhibenda medicamenta. 6. Succos qui in motu sunt, vel jam jam movendos, quatiendos esse, ut morbi incrementum prohibeatur, &, ne pars nimiâ succorum mole pessundetur, præcaveatur. 7. Sub cane & ante canem non purgandum. Nam externi caloris incendio, flagrantia viscera facilè febrem concipiunt.

IV. *Modus*, his nititur regulis. 1. Unicuique humori suum adhiberi debet educens. 2. Vicinis partibus, ut & melancholicis, liquida competunt: in remota, solidis, quæ diutius hærent, agendum. 3. Vomitus, qui interdum oboriri solet, post sumtum pharmacum, corroborantibus ventriculum, vel cucurbitulis umbilico appositis, vel succo granatorum, in illis qui imbecilli sunt ventriculo, & calido epate, sistitur; ne fiat, ovo ad gulam, aut tosto pane ad nares adhibito, impeditur. 4. Nausea linteo aceto madente supra poculum posito, vel ore succo granatorum prius abluto tollitur. 5. Torsionem ventris faciens pharmacum, Clystere subductivo, potioneve decocti masticis, aut aqua tepida, juvatur. 6. In melancholiæ prædominio Carthartica cum lenientibus, & humectantibus misceri debent. 7. Purgantia si cum aqua hordei propinata fuerint, propter hujus abstersionem parum aut nihil operantur. 8. Hypercatharsis theriacâ

riacâ novâ, aut vetere, cum opii grano uno & altero, tribus vini unciis permistis, sistitur. Sed & crusta panis aceto macerata, & ventriculo imposita. 9. Æstate cum frigidis medicamenta dari debent. Nam æstivus calor foras evocat succos, quos initio rapit pharmacum. 10. Algor hyemis, quia difficulter humores dimittit, densato corporis habitu; præparantia præmittenda esse, incidentia commiscenda, indicat. 11. Aër cubiculi si nimis calet, propter raptum humoris in peripheriam purgationem sistit. 12. Lenius medicamentum vel paullo ante cibum vel post cibum sumendum est, ne illo in alimentum natura abutatur. 12. Assumto cathartico quiescendum, ut natura pharmacum amplectatur: tum mediocris motus confert, ut humores fundantur, & expultrix excitetur. Alii medicamento forti statim indormire jubent, moderato non item. 13. Validius medicamentum ineunte purgandi motu, cibus intra tres horas excipiat: validissimum inediâ transigatur, quia stimulo non eget. 14. Si non sufficit æger, & inter excernendum fame tanta urgeatur, ut debilitari videatur, hauriat illico à sumtione jusculum aut panem vino madidum. Cæterùm sitis finitam purgationem indicat, propter absumtionem aliquam humidi roralis, modò levi catarrho non irritetur, nulla excusatio æstuantis ventriculi adferatur, nec inflammantis pharmaci aut biliosi humoris nullo suspicio obveniat. Excretione celebrata, brodium pulli cum saccharo ad obluenda intestina dari potest.

Punctum III.

De Diuresi, Vomitione, & Sudatione.

I. *Diuresis est humorum per urinas medicamentis diureticis convenienter exhibitis eductio.*

Convenienter exhibebuntur, 1. Si propinabuntur in illis morbis, qui sensim evacuantur. 2. Si medicamenta diuretica, propriè ita dicta in crassis humoribus, impropriè dicta in crassis & adustis, qui ita fluidiores redduntur, cavendo siccas affectiones, tabem, maniam, &c. exhibeantur. 3. Si non in copiosis, sed primò purgatione imminutis, ne sua crassitie & copiâ, dum ad vias angustas ruunt, eas obstruant. 4. Si medicamenta fœminis dulcia non offerantur, ne ad uterum rapiantur. 2. Si viæ nec sint inflammatæ, nec exulceratæ.

II. Vomitio est humorum medicamentis vomitoriis convenienter datis & applicatis per superiora ejectio.

Humores illi sunt, quicunque tandem biliosi, pituitosi, melancholici, sed illi præcipuè, qui vel in capacitate ventriculi resident, vel in liene, cavis jecoris & pancreate continentur: (quædam vomitio totum corpus evacuat) qui tenues sunt & biliosi, & ad superiora sua sponte feruntur, quod ex amaris ructibus, dolore, morsu, & gravitate præcordiorum percipitur.

Medicamenta vomitoria vomitum concitant, vel quia inclinationem suam sursum habent, vel quia ventriculo quasi innatant & ipsum gravant, vel quia orificium superius ventriculi laxant.

Convenientia præparationis & applicationis requirit, 1. ut dentur gracilibus temperamento & habitu, non morbo, modò vomant ex facili, id est, sint amplo

amplo pectore, capito firmo, nec hæmoptoici sint, nec tabidi, nec suffusioni oculorum, vel lipothymiæ, vel uterinis affectibus obnoxii. 2. Ut non facilè exhibeantur senibus. 3. Ut æstate, quia tum humores sursum feruntur. 4. Ut sint leviora, quo vehementior morbus; vehementiora, quo à remotiori parte. 5. Ut in febribus nullum oleum sit in usu, propter ventriculi laxationem, cujus robur in febribus servari debet. 6. Ut ante Cibum in tenuibus & biliosis; post cibum in pituitosis, quia tenaciter pituita adhæret, exhibeantur. In specie de Helleboro observandum. Ut corpus sit ab omni febre immune. Ut æger assuescat quasi vomere ad tres, imò & viginti dies, ne evomat nisi cocta materia morbifica. Ut singultus, qui in media vomitione oboriri solet, datâ rutâ cum mulsa, sistatur. Ut convenienti quantitate exhibeatur. Nam minor agitat succos, & naturæ negotium facessit.

III. *Sudatio est humorum per ambitum corporis medicamentis sudorificis convenienter exhibitis expulsio.*

De *Medicamentis* notandum. Majoris eos esse tenuitatis, quàm diuretica. Facere id, humores in halitum vertendo, & ad summa corporis detrudendo. Frigida, qualitate occulta agere.

Conveniens exhibitio his præceptis nititur. 1. Biliosi difficulter sudationes propter nimiam dissipationem caloris ferunt. 2. Ex cavitatibus ventriculi, intestinorum, uteri, & similibus, incommodè humores ad habitum corporis detruduntur. 3. Vires imbecillæ sudatione magis franguntur. 4. In inveteratis & frigidis affectionibus, ut destillationibus, paralysi, ischiade, articulorum doloribus, maximè sudorifica prosunt. 5. Post universalem purgationem in declinatione adhibenda

 sunt.

sunt. 6. In pestilentibus morbis potissimum sunt in usu, nec tum vel morbi tempus, vel vires adeò observare opus. 7. Humor evacuandus debet esse vel tenuis natura, vel attenuatus: Materia verò multa sudoriferis tentanda non est, ne ad cutem delata, exigua ejus spiracula occludat, & putredinem vel gignat, vel augeat.

Articulus III.

De ἀφαιρέσει Causarum motu peccantium.

Punctum I.

De Revulsione & Repulsione.

Αφαιρέσεως Causarum motu peccantium, habet sub se *Revulsionem, Repulsionem, Derivationem & Interceptionem.*

I. *Revulsio est materiæ in aliquam partem fluentis in contrarium conveniens aversio.*

I. *Aversio* ista fit, vel ratione vacui, per venæsectionem, cucurbitulas & hirudines; vel ratione caloris & doloris, per ligaturas dolorificas, frictiones oppositæ partis validas, enemata, glandes, lotionem calidam, & vesicantia.

Dum in *Contrarium aversionem* esse debere dico, observandum. 1. *Debere esse ad partes remotas*, ut differat à derivatione, quæ fit ad vicina. Ubi notandum, partes illas præter contrarietatem debere habere rectitudinem, non quidem Mathematicam, sed Naturalem, secundùm fibras & filamenta venarum. Et hoc est quod vocatur κατ' ἴξιν, tum ratione fibrarum & venarum, quæ sunt à parte affectâ remotæ, & cum mittente communionem habentes; tum sequendo rectitudinem Diametri & situs in longitudine, latitudine, & altitudine. II. *Contrarietatem*

tem illam esse, vel respectu totius corporis, ut cum à capite revellimus ad crura, quod fit in revulsione universali, à dextris ad sinistra, ab internis ad externa: *Vel* in uno membro tantùm, ut cum à parte anteriori ad posteriorem, vel vice versâ revellitur, quæ particularis dicitur. III. *Debere etiam esse ad principium suum nisi ignoretur.* Sic itaque, in inflammatione cruris dexteri sinistrum secatur. Partibus supra claviculas affectis, si morbus jam est, ac irruit materia, vena Cephalica; si futurus, quæ in manu inter pollicem & indicem. Partibus quæ inter renes sunt & claviculas laborantibus, vena basilica; si metus imminet, rami illius inter annularem & medium. Partibus utrisque supra & infra claviculam, vena media. Renes sunt ancipites. Partes infra renes vena poplitica, malleoli, & saphana exonerant.

Conveniens & commoda revulsio erit, 1. Si fiat incipientibus fluxionibus, nisi sint diuturniores. 2. Si per loca commoda ne materia per membrum nobile trahatur. 3. Si dolor affecti loci prius mitigetur, & minor sit tractionis violentia.

II. *Repulsio est humoris influentis per medicamenta repellentia conveniens rejectio.*

Conveniens rejectio erit, si attendatur, *An, quantum, quando.*

De *An* observa. Non esse adhibendam repulsionem, 1. In partibus nobilibus. 2. Quando fluxio parti principi vicina est, ne materia repulsa ad partes feratur. 3. In partibus nimium in profundo sitis. 4. Materiâ maligna & venenata affligente. 5. Eâdem crassa & tenace, ne crassior & resolutioni inepta reddatur; in profundo hærente, ut in ischiadica, ne sanguis ex vicinis & ambientibus musculis, ad convexum in alto situm impellatur. 6. Vulnere venenato à bestia inflicto. 7. Humore exundante & corpore

pore pleno. 8. Humore jam parti impacto. 9. Dolore vehemente præſente. Nam tum adſtringentia præſertim valida, tunicas exaſperando, fuligines mordaces & humores acutos detinendo, majorem dolorem inferunt. 10. Naturâ rectè agente, & Criticè materiam in partem propulſante. 11. Viſceribus affectis, ut in apoſtemate in emunctorio enato, ne metaſtaſis ſymptomatica fiat.

De *Quanto* hoc ſciatur. 1. Partes tenellas valida nimis repellentia non ferre. Hinc in oculis lacte muliebri è mammis emulcto, Aqua roſarum cui ſemen papaveris interdum incoquitur, medullis pomorum &c. utimur. 2. In augmento cum diſcutientibus repellentia eſſe miſcenda, ne humor indureſcat, vel cutis ſpiraculis occluſis reſtagnet. 3. Frigida & humida adhiberi, cum humor eſt tenuis, & ſuperficiem corporis occupat: cum fluxiones ob nimium partium calorem accidunt, & calor magnus, vel dolor vehemens affligit. 4. Adſtringentia in uſu eſſe, ſi ob debilitatem partium fluxiones fiunt, nec dolor ita urget. *Tempus* repulſionis, eſt morbi initium.

Punctum II.

De Derivatione, & Interceptione.

I. D*Erivatio eſt humoris parti incumbentis ad viçina conveniens averſio.*

Humor ille ita parti incumbit, ut nondum extra venas in partis ſpatia effuſus ſit, ſed in venis fluctuet.

De *Convenientia* hæc nota: 1. Non inſtruendam niſi plenitudine primò demta. 2. Tantum eſſe demendum, quantum vires ferunt & morbus repoſcit; quod ex coloris mutatione in ſanguine cognoſcitur. Eo enim uſque auferendus eſt, donec rubicundior

& flavior multum, vel pro rubro lividus fluxerit. Pituitoſior enim in toto corpore, in latere à phlegmone obſeſſo, rubicundior erit: rubicundior autem in eodem, aduſtus in nigrum mutabitur. 3. Inſtituendam eſſe antequam parti impingatur. 4. Per venæ ſectionem fieri: per errhina, ſternutatoria, ſi materia ſit in Cerebro. 5. Communionem venarum cum parte affecta obſervandam. Sic in phrenitide ſecatur vena frontis; in mania, linguæ; in dolore occipitis, humeris & interſcapulis cucurbitæ affliguntur. In auribus inflammatione obſeſſis ac parotidibus, vena ſub aure; in gingivarum & maxillarum calidis affectibus, in labiis, in angina, ſub lingua, venæ duæ. Axillis humeriſque inflammatis, manus vena; Utero, poplitis; Cruribus, pedum.

II. *Interceptio, eſt aditus humorum in ipſa via ne ad partem pertingant, per medicamenta conveniens intercluſio. Medicamenta* illa ſunt ex repellentibus. Nec enim interceptio à repulſione differt, præterquam ſola replicatione ad locum. Repellentia loco inflammato applicantur: intercipientia partibus & viis, per quas humor fertur. Dicuntur & *Defenſiva.* Suſpecta autem ſunt in illis pinguia & unctuoſa. Nam partes emolliunt, & ſi diu hærent, calefaciunt. Ideò melius eſt pulveres intercipientes, cum aqua roſarum & albumine ovi miſcere.

Conveniens erit intercluſio, 1 Si intercipientia, ex carnibus locis, in quibus vaſa patentiora, apponantur. 2. Si fortiora in habitu corporis duriore, ubi vaſa ampliora ſunt, aëriſque ſtatus calidior, qui vias laxat & dilatat, ac affluentis humoris major impetus. 3. Si mitiora, vel contrario modo ſe habentibus, adhibeantur.

ARTICULUS IV.

De ἀφαιρέσει *Causarum loco peccantium.*

PUNCTUM I.

De Emollitione, & Discussione.

AΦαίρεσις Causarum loco peccantium, continet *Emollitionem, Discussionem, Suppurationem & Attractionem.*

I. *Emollitio est humoris indurati & crassi per medicamenta malactica alteratio.*

Induratus est humor, vel ex siccitate valida aut blanda; vel ex plenitudine, vel ex congelatione.

Alteratio prioris est per calida moderatè & humida, ne humor in auras vi caloris exspiret; Alterius per laxationem spiraculorum ab aëreo humido: Hujus à calido moderatè sicco.

Medicamenta exquisitè emollientia, membris principalibus & quæ iis vicina sunt administrata, vitæ periculum adferunt.

II. *Discussio est humoris in parte hærentis & emolliti per insensilem transpirationem, medicamentorum Diaphoreticorum beneficio, conveniens dissipatio.*

Dicitur *Digestio* & *Resolutio.* Emolliti addidi. Non possunt enim indurata, nisi emolliantur, discuti.

Convenientia Dissipationis requirit. 1. Ut non adhibeatur, nisi evacuato corpore. 2. Ut non in illis, qui habent venas calidas & hepar tale. 3. Ut in statu & declinatione, in augmento cum repellentibus mixta applicentur. 4. Ut nec mordicantia sint, nec vehementer calida, ne pars subtilis evaporet, crassa exsiccetur & petrescat.

PUNCTUM II.

De Suppuratione, & Attractione.

I. S*uppuratio est humoris, qui discuti non potest, in pus per medicamenta maturantia conveniens mutatio.*

Convenientia requirit, 1. Ut maximè dum sanguis peccat adhibeatur. Hic enim optimè in pus convertitur: difficilius bilis & melancholia propter degenerationem talem, quæ cancrum & maligna ulcera excitat. 2. Ne in internis partibus temerè. 3. Ne, si in externis usurpatur, circa articulos id fiat. 4. Ne sit nimia, vel fortis, Aliàs membrum ad gangrænosam putrefactionem disponetur.

III. *Attractio est materiæ pertinaciter infixæ per medicamenta attrahentia conveniens motio.*

Medicamenta hæc vel sunt *Leniora,* quæ Rubefacientia dicuntur; vel *validiora,* quæ vesicantia, Crustam inducentia, & Caustica.

Convenientiæ præcepta respiciunt *Caustica,* & *vesicantia. Ratione illorum* exigit, 1. Ne deveniatur ad cauteria, nisi prius rubefacientibus & vesicantibus tentatis. Aliquid enim naturæ abscindunt. 2. Ut tum fiat cum pars in periculo versatur, ne à mole materiæ putrescat os maximè. 3. Ut si paucâ ustione opus, æneum sit instrumentum; si copiosâ, ferreum. 4. Ut ætatis, virium, & scrophularum ratio habeatur. Nam multi loco ipsarum, venas jugulares ussere. *Ratione Vesicantium* requiritur, 1. Ut, nec acutis morbis, nec exulceratis partibus externis, nec pulmonum regioni si ulcere afficiuntur, quòd his ulcera efferantur, nec partibus cartilaginosis, & carne spoliatis, quod uredine nigrescant, apponantur. 2. Ut postquam caro intumuit, Cicatricosa livescit, æger dolet, desistatur, ne pars stupeat. 3. Ut ante-

quam imponantur, locus primò ut rubescat fricetur.

Articulus V.

De ἀφαιρέσει flatuum, seu Carminatione.

Carminatio, est flatuum, per medicamenta carminativa, in corpore humano, conveniens dissipatio.

Ut conveniens sit dissipatio, Non debent medicamenta flatus discutientia admoveri, nisi imminuta materiâ. Aliàs, majores flatus ob rarefactionem materiæ excitabuntur.

MEDI-

MEDICINÆ PRACTICÆ Generalis, & specialis

Liber V.

De ἀφαιρέσει morborum.

Titulus I.

De Morbis partium similarium, & eorum curatione.

Caput I.

De Methodo intemperiei sine materia.

Tantum de Methodo Causarum ἀφαιρετικῇ, quæ separatim à Causarum ipsarum deductione tractari debebat: sequitur Methodus morborum generalis ἀφαιρετικὴ, quæ necessariò cum primis morborum differentiis combinatim tractari debebit; cum non tantùm ipsos affectus, sed & affectuum causas, signa, & differentias complectatur.

Primariæ itaque & essentiales morborum differentiæ sunt, quibus Morbi distinguuntur in *Morbos Partium similarium, Partium Organicarum, & Vtrisque communes.*

Morbi partium similarium vel sunt *Intemperiei*, vel *occultarum qualitatum.* Intemperies vel est *absque materiâ*, vel *cum materiâ.*

Intemperies absque materiâ, est temperamenti in corpore humano à naturali sua constitutione per suas causas inducta declinatio.

P Tempe-

Temperamentum intellige non *ad pondus*, in quo ea eſt qualitatum proportio, ut æquis omnibus viribus concurrant: ſed *ad juſtitiam*, in qua quædam eſt qualitatum in viribus inæqualitas; ſed ea tamen actionibus peculiaribus ſui generis conveniens eſt. 2. Intellige temperamentum tum *ſimplex*, tum *compoſitum*. 3. Temperamentum corporis humani, non tantum quatenus *miſtum* eſt: ſed etiam, idque præcipuè, quatenus *vivens*, ſive *inſitum* illud ſit, ſive influens.

Signa ex Differentiis deſumuntur.

Cauſæ ſunt, Externæ præſertim; de quibus ibidem.

Curatio fit *Alteratione*, ſi intemperiem ipſam præcisè ſpectes, ſed non diu iſte morbus abſque materiâ perſiſtit.

Dividitur in quatuor Species.

I. Alia eſt *Calida*, in qua calor exſuperat. *Cognoſcitur* ex illis, quæ calorem exaltare, vel eundem inſequi poſſunt. *Oritur* à quinque præcipuè, nempe Motu animi & corporis, Putredine, Vicinia rei calidæ, Ejuſdem permiſtione, & Corporis conſtipatione. *Curatur* Medicamentis *refrigerantibus*, ſive *ſimplicibus* ſive *compoſitis*, ſive *intus aſſumtis*, ſive *extra applicatis*. Ubi notandum, 1. Facillimas eſſe ad curandum alterationes, quæ ex calido & frigido conſiſtunt. 2. Morbum calidum in corpore natura frigidiore valentioribus expugnandum remediis. 3. Frigida medicamenta quatuor gradus habere.

II. Alia eſt *Frigida*, in qua frigus excedit. *Cognoſcitur* ex cauſis frigus inducentibus, & Symptomatibus idem inſequentibus. *Oritur* ab illis, quæ vel propriâ vi refrigerant; vel calorem innatum ſuffocant; vel obruunt, vel diſſipant, vel ei pabulum ſubtrahunt. *Curatio* inſtituitur per medicamenta *calida* primò *benigniora*, poſt *fortiora*. Medicamenta vide in Inſtitutionibus.

III. Alia

III. Alia eſt *Humida*, quando humiditas vincit. *Cognoſcitur* ex antecedentibus & conſequentibus. *Oritur* à vicinia humidorum, & quæ humidorum effluviorum tranſpirationem impediunt. *Curatur* per Medicamenta *ſiccantia*.

IV. Alia eſt *Sicca*, in qua Siccitas prævalet. *Cognoſcitur* ex iiſdem fontibus. *Oritur* à contrariis cauſis, nempe alteratione exſiccantium, & nimia reſolutione ac paucitate alimenti. *Curatur* per *Humectantia*.

V. Alia *Compoſita*, id eſt vel calida & ſicca, vel calida & humida: vel frigida & ſicca, vel frigida & humida. De ea non eſt quod multa dicamus. Facilè enim, quid ſit, & quomodo curari debeat, ex ſimplicibus colligi poteſt.

CAPUT II.

De Morbo intemperiei cum materia.

INtemperies materialis eſt temperamenti naturalis in corpore humano ad præternaturalem, propter materiæ præſentiam, deviatio.

Signa Differentiæ inſequentes dabunt.

Cauſa eſt Humor præternaturalis, illeque 1. Vel *Congeſtus ſenſim*, ſeu ob partis imbecillitatem, ſeu ob alimenti vitium. 2. Vel *Affluens*, ſeu ob attractionem: ſeu ob tranſmiſſionem vel à toto corpore, vel à partibus aliquibus.

Curatio perficitur I. *Alteratione* per contraria, ſi morbus ſpectetur. II. *Evacuatione*, ſi cauſa; idque per ſanguinis miſſionem, ſi Plethora peccat: per Purgationem, ſi Cacochymia: per ſudorem, ſi materia ad cutim vergit: per vomitum, ſi ad ſuperiora: per Diureſin, ſi ad vias urinæ. III. *Diæta oppoſita*.

Dividitur in tot intemperies, quot materialis.

I. Alia eſt à *Sanguine* ſeu *Plethora*, quando humores alendo corpori deſtinati exundant, &c. *Cognoſcitur* ex laſſitudine, &c. *Oritur* à bono alimento, &c. *Curatur*

 1. Vena

I. *Venæ sectione.* II. *Alteratione* per refrigerantia & humectantia, hepati præsertim appropriata. Dividitur dupliciter. 1. Alia est à *Plethora exquisita*, cui præcedentia omnia conveniunt. Alia à *Plethora notha*, in qua Curatio etiam purgatione opus habet. 2. Alia est à *Plethora ad Vasa.* Alia à *plethora ad vires*: de quibus superius.

II. Alia est à Bile excrementitia, quæ calida & sicca. *Curatur difficulter*, si est à flava bile. *Nunquam* ferè, si à porracea, vitellinâ vel æruginosâ; &c. *Perficitur* curatio, 1. *Alteratione* per medicamenta refrigerantia & humectantia, & si sit nimis tenuis, incrassantia; si crassa, incidentia. Inter illa obtinent palmam, *caules Lactucæ Italicæ, flores Nymphææ, Portulaca, plantago, Tamarindi, Iujubæ, papaver erraticum.* Inter hæc *Cichorii* & *Taraxaci* radices, *Acetosa*, & quæ ex illis parari possunt, *Spiritus vitrioli, salis.* 2. *Evacuatione*, seu per venæsectionem, quando bilis cum sanguine permiscetur, vel per purgationem *Cholagogis* per inferiora institutam. *Cholagoga* præcipua sunt, *Rhabarbarum*, quod nec solum, quia fumosum, nec stranguriâ affectis dandum; *Tamarindi Aloë rosata*, quæ in pillulis duntaxat sumitur. *Syrupus florum Acaciæ, Rosarum solutivus* prægnantibus non exhibendus, *Pillulæ Rufi*, *Aquæpendentis*, *Bejeri benedictæ*, &c. 3. *Diætâ* refrigerante & humectante.

III. Alia est à *Pituita* præternaturali, quæ frigida & humida. *Curatur*, 1. *Alteratione* per medicamenta calida & sicca, attenuantia & incidentia. ubi nota, A validè calidis in principio abstinendum, ne materia liquata majore motu turgescat, & tenuioribus partibus absumtis crassiores remaneant. Valida aperientia in muliere gravida caveantut. Validissima sunt *Lignum guajacum, Radix Chinæ, Sassafras, Salsaparilla*, & *Oxymel scilliticum.* Usui decoctorum

rum stomachica calefacientia, quia ventriculus nimiâ pituitâ languet, interponenda sunt. II. *Evacuatione* per Medicamenta *phlegmagoga.* Præcipua sunt ex mediocribus, *Mechoacanna*, ex qua morselli quoque fiunt, in forma pulveris felicissimè operatur; *semen Carthami*, & *Agaricus* trochiscatus. Ex fortioribus *jalapæ* radix cum cremore Tartari exhibita, *syrupus diacolocynthidos Freitagii*, *Pillulæ de sagapeno*, Horstii Observ. T. 1. p. 295. *Spiritus aureus Rulandi.* De colocynthidis singulari maceratione, vide *Freitagium* in aurora Medicor. III. Venæ sectione, sed ne calor à phlegmate oppressus dissipetur; & ut plethora adsit. IV. Diæta calefaciente & siccante, Aer sit calidus & siccus, Cibi aromatibus condiantur, Vinum sit generosum purgato corpore. Capparum cum aceto & passulis frequens usus.

IV. Alia à *melancholia* præternaturali, seu crassa seu diluta, seu in atrum succum degenerante. *Curatur*, 1. *Alteratione* per Calefacientia & siccantia, modò atra bilis non sit. Laudantur, *Radices Eryngii, Glycyrrhizæ*, Herbæ *scolopendr. Melissæ, Cuscutæ*, Flores *borragin. Tamarisci, Cappar. Cordiales.* Syrupus *pomor. redolentium*, &c. Acetum vitetur; quod si illo utendum, *Oxymel* cum decocto *Corticum Citriorum* offerri debet. II. Evacuatione per *Melanagoga.* Præcipua sunt, *Polypodium*, *Senna*, *Extract. Ellebori nigri*: de quo vide *Heurnium* in Methodo, & *Codronchum* in speciali tractatu. *Diæta* calefaciente & humectante. Aër decocto malvæ & violarum temperetur, cibi sint potiùs elixi, ova sorbilia, Carnes gallinaceæ, vitulinæ, perdicum, passulæ minores, balnea aquæ dulcis temperata, &c.

V. Alia est à *Sero*, seu aquosa tenui & salsa, copiâ & qualitate corpus humanum afficiente humiditate. *Curatur Evacuatione*, per hydragoga, Sudorifera, & Diuretica, &c. *Hydragoga* præcipua sunt, ex mediocribus,

cribus *summitates sambuci* primum erumpentes, lento calore exsiccatæ. *Acinorum sambuci* Emulsio. *Radix iridis*. Ex validioribus *Gummi gotte*; de quo vide *Reudenium*, in peculiari tractatu. *Ialapa*. *Extractum Elaterii*. *Conserva esulæ Bejeri*, *Pillulæ de Sagapeno Camilli* apud Quercet. in pharmacop. restituta. *Sudorifera* primaria sunt. *Spiritus* Ebuli, Sambuci, *Sal* Centaurii minoris, Absinthii, Fraxini, Scabiosæ, *Cornu cervi* præpar. *Antimonium Diaphoreticum*. *Bezoardicum Ioviale*. Inter Diuretica Liquor & Syrupus. *Diureticus Rivii* in Renod. pharmacop. sal *urinæ*, *succini*, *fabarum*, apud Hartman. Spiritus *salis*, *Liquor* ex Tartari vitriol. scrup. ſ. Cum aquæ Cinnamomi unc. ſ. & Iulepi rosati unc. ij, compositus. VI. Alia est *Composita*, ab uno & altero horum inter se commixtis. In *Curatione* ita agendum est, ut cum illis maximè pugnemus, quæ vim suam maximè exserunt, cæteris nec intra nec extra neglectis. Id fiet, si venæ immunes fuerint ab obstructione, corporis omnes meatus pateant, humores à temperatura non longè secesserint, viscera nobilia sint affectuum exsortia. Habent hic locum *Panchymagoga* Paracelsi, Crollii, *Pillulæ imperiales* Fernelii.

Caput III.

De Morbis occultarum qualitatum.

Morbus occultarum qualitatum est morbus à causis maligna & venenata vi, nec ad qualitates manifestas referendâ, agentibus, exortus.

Signa sunt, morbi symptomata rara, magna, in aliis non obvia. præcessit aliqua suspicio, vel summi gradus putredinis in corpore exorti, aut aëris infecti, aut contagii: vel veneni seu sumti, seu extra communicati.

Causa est varia, prout in Differentiis explicabitur.

Curationis *eventus* sumitur ex causæ magnitudine,

ne, partis affectæ nobilitate, Symptomatum vehementia, & multorum mortib. *Instituitur* I. Per *Veneni sublationem*, quæ pro ratione differentiarum variat. II. Per *Alexipharmaca*, tum communia, tum cuique parti appropriata; ubi tamen nec manifestarum qualitatum est obliviscendum. Probatissimum est *Electuarium* ex *radic. Imperatoriæ. Angel. odorat. Gentianæ*, *Carlinæ* ana manip. II. *Terræ sigillatæ* unc. VI. *Myrrhæ* unc. I. *Theriacæ Andromachi* unc. IV. *Rorismarini*, *Rutæ* ana manip. I. *Aristolochiæ* libr. 3. *baccarum lauri* manip. I. *mellis virginei despumati triplo confectum*.

Differentiæ sumuntur à Causis.

I. Alii sunt ab *humoribus internis*.

II. Alii ab *aëre infecto*. *Curatio* consistit in *Aëris talis præcautione*. Infecti pro ratione causæ *purificatione*. Alexipharmacorum, quibus cor muniatur, & per sudores malignitas pellatur, adhibitione.

III. Alii sunt ab *Aqua*. Sunt enim fontes quidam metallici, venenati vel à natura, vel aliunde, sed & potus aquæ multis hydropem intulit, & aquæ vitio Scorbutus inducitur. Fugiendi sunt tales fontes: Aquæ verò vitiosæ corrigendæ, coctione, colatione, polentæ vel allii injectione, &c.

IV. Alii à *Contagio*.

V. Alii à *Venis*, quorum *Curatio dubiæ spei*, si præsentaneum venenum sumtum: & si in magna copiâ. *Nullius* ferè, si nec per vomitum, nec per alvum, nec per sudores expelli potest. *Respicit* I. *Expulsionem* per Alexipharmaca, quæ pro ratione veneni variant. 2. *Evacuationẽ*, per vomitum præsertim, ut facilius Medicamenta illa ad cor penetrare possint. 3. *Somni prohibitionem*, ne ad cor & interiora facillimè penetret. *Differentiæ* sunt plures. I. *Alia* sunt *venena intrò sumta*, quæ curantur *vomitu leniore* ex pinguioribus parato. *Purgatione*, si in intestinis superioribus hæreat.

Diuresi, si ad vias urinæ pergat: & nullibi Alexipharmacor. oblivisscendum. *Diæta*, in qua lac vehementer laudatur. *Alia Extra applicata*, quorum *Curatio* respicit Ex*tractionem*, tum per medicamenta attrahentia, tum per illa quæ similitudine quadam id faciunt; quæ continuanda, donec vitiosus color, dolor, & Symptomata cessaverint. *Interceptionem*, quæ injecto loco superiori vinculo optimè perficitur. *Alexipharmacorum usum*, si venenum in corpus penetravit; prout superius dictum est.

TITULUS II.

De Morbis organicis.

CAPUT I.

De Morbis confirmationis.

Morbus Organicus est partium corporis humani à structura naturali deviatio.

Quia verò ad illam *Conformatio*, *Numerus*, *Situs*, & *Connexio* requiruntur; tot etiam morborum organicorum erunt differentiæ, & huic Titulo quatuor subjiciuntur Capita: sed & quia in *Conformatione* tria reperiuntur, *Figura* nempe, *Cavitas*, & *superficies*, dabuntur etiam tot morbi.

ARTICULUS I.

De Morbis Figuræ.

Morbus figuræ est partium corporis humani à naturali figura, ex caussis suis dependens deviatio. *Signa* sunt conspicua, ita ut non sit necesse de illis dicere. *Caussæ* sunt, quæcunque figuram vel componendo, vel laxando, vel distorquendo, vel exhauriendo violare possunt.

Curatio non est difficilis in iis, qui ob ossium humiditatem

miditatem crescunt. *Vix tentanda* in adultis, in quibus ossa, propter quorum figuram partes externæ talem figuram habent, duritiem & siccitatem majorem contraxere. *Perficitur* 1. διαπλάσει, manibus contrectando & in oppositum ducendo. 2. ἐπιδέσει, per fascias & ferulas. *Potest repeti*, si prior non successit, si insignis est læsio & æger validus; & quidem per calli ruptionem præmissis emollientibus *Non debet repeti*, si æger senex, læsio minor, & callus durus.

Differentiæ à tempore deviationis sumuntur.

I. Vel fit *ante nativitatem* in utero, & tum in Conformatrice est vitium, difficulter curatur.

II. Vel *in partu*: & tum, aut infans nimis magnus fuit, aut uteri orificium nimis angustum.

III. Vel *post nativitatem*: ubi sunt præcipuè in caussa, *Nimia repletio*, quæ inanitione curanda. *Alimenti defectus*, qui facilis coctionis, boni succi, pauci excrementi cibos reposcit. Vide caput de Atrophia. *Motus violentus*, seu ab ipso homine, seu ab artifice caussatus, ubi ossium fracturæ præcipuè obveniunt. *Partis in aliam partem ob nervorum seu resolutionem, seu convulsionem declinatio*; ubi ad ipsum nervorum affectum respiciendum.

ARTICULUS II.

De Morbis cavitatum.

PUNCTUM I.

De Morbis cavitatum in excessu.

Morbi cavitatum sunt, in quibus naturales partium meatus læduntur. Cavitatum nomine intelligitur, tum venter seu magna cavitas, ventriculi nempe, cerebri, cordis, uteri: tum meatus venarum,

arteriarum, Ureterum, &c. tum orificium, seu caput vasorum & cavitatum quarumcunque.

Quia verò cavitates vel in *excessu*, vel in *defectu* læduntur; morbi etiam cavitatum, vel in *excessu*, vel in *defectu* erunt.

Morbi cavitatum in excessu sunt, cum cavitates sunt majores, quam per naturam esse debebant.

Signa in particularibus ponentur.

Causa est quicquid cavitates vel aperire, vel distendere, vel erodere, & dividere potest.

Curatio perficitur *Occlusione.*

Dividuntur in *Anastomosin*, *Diapedesin*, & *Diæresin.*

I. Ἀναστόμωσις est *quando oscula vasorum nimium aperiuntur & dilatantur. Cognoscitur* per effluvium humoris vel materiæ, quæ contineri debebat copiosius. *Oritur* ab illis, quæ laxare vel distendere possunt, sive illa sint externa, sive interna. *Curatio* occlusionem per Medicamenta *adstringentia*, *de quibus suo loco*, & causas respicit. Præcipua adstringentia sunt. Folia *bursæ pastoris*, semina *portulacæ*, flores *balaustii*, *bellidis minoris*, *bolus Armenus*, succus *prunorum sylvestrium*, Theriaca *recens*, pulvis *ossium humanorum*, Crocus *Martis*, *&c.* Quantum ad *Differentias*, 1. Vel est *ab externa causâ*, ut Medicamentis ἀναστομωτικοῖς vel χαλαστικοῖς; tum causæ præcessere. Removendæ sunt. 2. Vel à *copia humorum*, *sanguinis* præsertim, facultatem onerante; & tum signa humorum adsunt. Venæ sectione & purgatione agendum. 3. Vel à *qualitate humorum facultatem irritante*; & tum signa eorundem sunt præsentia. Evacuationibus præmissis, adstringendum.

II. Διαίρεσις est, *quando vasa dividuntur. Cognoscitur* per effluvium materiæ cum dolore copiosum. *Oritur* à causis, quæ erodere, distendere, vel rumpe-

rumpere possunt. *Curatio* unitionem per adstringentia Medicamenta reposcit. *Differentiæ* sumuntur à Causis. 1. Vel est *ab Externis*, motu nempe vehementi, pondere gravi, clamore, saltu, contusione, vulnere, Medicamentis acribus & crassis. 2. Vel ab *humoribus acribus*, tum signa humoris biliosi vel salsi adsunt. *Curatio*, alteratione per medicamenta refrigerantia & acredinem obtundentia; Evacuatione per cholagoga, & hydragoga, &c. & Diæta refrigerante & demulcente perficitur. 3. Vel *ab humoribus copiosis*, ubi curationis eadem quæ in anastomosi ratio. 4. Vel à *Flatibus*, & tum signa flatuum absunt; nempe, tensio sine gravitate, dolor vagus, prægressus causarum generantium, subitaneus affectus exortus, urinæ bullositas, &c. *Causæ* sunt cibus multus & humidus, calor imbecillis, qui materiam digerere non potest. *Curatio* reposcit Evacuationem causæ. Dispulsionem flatuum per medicamenta carminativa. Laudantur interea, succinum *album*, Theriaca & Mithridatium *annosa*, confectio *baccarum lauri*, Conserva *salviæ*, spiritus *Therebinth.* Diacorum *nobile*, Oleum *feniculi*, *anisi*, pulvis *corticum citri*, *&c.*

III. Διαπήδησις, *quando vasa rarefiunt. Cognoscitur*, ab humorum exsudatione, minùs copiosa, *Oritur* à causis rarefacientibus & humectantibus. *Curatio* causas respicit.

PUNCTUM I.

De Morbis cavitatum in defectu.

M*Orbi cavitatum in defectu sunt, quando cavitates angustiores, quàm par erat, redduntur.*

Signa in particularibus occurrent.

Causæ angustiæ sunt, *Obstructio*, *constipatio*, *coale-*

coalescentia, compressio, subsidentia, de quibus in differentiis.

Curatio Angustiæ remotionem requirit, quæ pro varietate differentiarum variat.

Differentias quod spectat, quinque sub iis continentur.

I. *Obstructio*, quæ nihil aliud est, quàm *meatuum ab humoribus vel aliis rebus occlusio. Oritur* ab humoribus, rebus toto genere præter naturam, &c. *Curatur*, per medicamentorum deobstruentium convenientem applicationem. *Dividitur* pro ratione causarum. 1. Alia est ab *Humoribus multis*; & tum Diæta in causa. Ἀποκένωσις inservit; illaque, si humores multi, magna, rationem locorum habens. Ex thorace tussi, ex ventre superiore vomitu, ex inferiore alvi subductione, perficitur. 2. Alia ab *Humoribus crassis & viscidis*; & tum abstergendum, incidendum, & attenuandum: abstersio interdum, si cavitas patens sola sufficit. Medicamenta esse debent *vehementiora*, in majore viscidítate, remotiore loco; *mitiora*, si contrarium est, utrobique partibus appropriata. 3. Alia à *Calculo, Vermibus, Pure, Fæcibus*, de quibus suo loco videbimus: & tum, παντελῆ κενώσει agendum, sive una vice, sive pluribus. Locorum ratio, in quibus humores hærent, habenda. 4. Alia à *grumo sanguinis*, tum Medicamentis sanguinem dissolventibus, ut sunt, Magist. *oculorum cancri*, pulv. *Rhabarbari, Tormentillæ, Sperma ceti* non rancidum, &c. agendum. Medicamenta incidentia & deobstruentia supra l. 3. habes. præcipua in particularium obstructionum cura ponentur.

II. *Constipatio, quando meatus à carne vel tumore in cavitate enatis occluditur, Oritur* à Caruncula, membrana, inflammatione, tunica, tuberculo, quod concoquendum. *Curatio* absumtionem & materiæ evacuationem poscit.

III. Coa-

III. *Coalescentia, quando meatus parietes post ulcus vel vulnus coëunt. Oritur* à carne cavitati adnata, cicatrice, &c. *Curatio* Ruptionem requirit.

IV. *Compressio, quando meatus à causis extra incidentibus, & parietes ejus impellentibus, occluduntur. Oritur*, vel ab *Externis*, ut frigore & siccantibus, ubi laxantia & humectantia prosunt: vel à *Tumoribus* vel *ossibus*, sedibus suis motis. *Curatio* remotionem illorum requirit, & diversitatem causarum respicit.

V. *Subsidentia, quando meatus ob parietum laxitatem & conniventiam coarctantur. Oritur* ab humiditate nimia. *Curatur* siccantibus.

ARTICULUS III.

De morbis superficiei.

M*Orbi superficiei sunt, quando partes in qualitatibus secundis à naturali sua constitutione declinant.*

Præcipui inter ipsos sunt, *Asperitas, & Lævitas.*

I. *Asperitas est lævitatis debitæ inesse carentia.* Fit vel *per additionem superficiei* in partibus solidioribus, ut in fracturis squammæ quædam exstant; & tum *abrasione* per medicamenta abstergentia opus est: vel *per ademtionem*, & tum res acres tam *externæ*, vapores, venti, fumi, cibi, medicamenta venenata, quàm *internæ*, siccitas nimia partium post humiditatis absumtionem, bilis amara, pituita salsa, &c. peccant. In *Curatione* replendum, quod excavatum erat, humorum acrimonia temperanda, quæ nondum exasperata sunt, defendenda. Medicamentis humidis & lentorem habentibus agendum.

II. *Lævitas est asperitatis debitæ inesse defectus. Oritur* ab humoribus lentis. *Curatur* medica-

mentis

mentis abstergentibus, quæ simul adstrictionis aliquid habent, ut tonus fibrarum restauretur; & spacia in partis superficie, ab humoribus dilatata, rursus contrahantur.

Caput II.

De morbis Numeri.

Morbus numeri est, cùm in numero partium est vitium.

Dividitur in morbum numeri in *defectu*, & *excessu*.

I. *Morbus numeri in defectu est, quando pars, quæ naturaliter adesse debebat, abest.* Pars illa vel est *sanguinea*, vel *spermatica*, quæ eadem specie non regeneratur: vel *simplex*, vel *composita*; nec debet esse partis particula, sed pars integra. *Causa* est, quicquid vel efficienter, vel privatione materiæ, partis carentiam inferre potest. *Curatio* indicat Restitutionem, quæ à sola natura fit; Medico interim, robur naturæ, calorem nativum servando tuente; materiam idoneam, id est, sanguinem subministrante; & impedimenta, id est, sordes & similia removente. Quantum ad *Differentias*. Vel illud vitium est *ab ortu*, seu ex defectu materiæ ad generationem necessariæ; seu ex imbecillitate facultatis naturalis, quæ materiam attrahere, retinere, & elaborare debet; & sic restitui non potest. Vel *post Ortum*: sectione, erosione, putredine, refrigeratione; & tum *Curatio* ad suas causas dirigenda.

II. *Morbus numeri in excessu est, quando res, quæ naturaliter non debebat adesse, adest. Curatio* Remotionem requirit, quæ pro rerum, quæ removentur, varietate varia ita institui debet, ne partes aliæ lædantur, vel ut quàm minimum lædantur. non extendenda ad illa, quæ homini molestiam non creant.

creant. *Differentias* si spectes, Res illa vel est *toto genere præter naturam*, ut Calculi, vermes, &c. & tum *Curatio* ad illa obvertenda: vel *substantia aliqua integra*, quæ aut ob materiæ nimiam copiam, & conformatricis imbecillitatem in ortu; aut ob vitiosam qualitatem post ortum, exoritur. In his *Remotio fit* per *Ignem*, quo cauteria actualia pertinent. *Ferrum*, quo spectant omnis generis acuta instrumenta. *Medicamenta*, cathæretica, vesicatoria, &c. de quibus suo loco in particularibus morbis dicetur. *Emplastrum vesicatorium*, quod componitur ex *Cantharidum* unc. j. *Terebinth.* unc. *ß. Olibani, Myrrhæ, Mastich. Camphoræ* ana dr. j. *Ol. rosar. Ceræ*, ana. q. s. laudatissimum est.

Caput III.

De Morbis Magnitudinis.

Articulus I.

De Tumoribus.

Morbus magnitudinis est partium corporis humani à magnitudine sua naturali, deviatio.

Dividitur in morbum *magnitudinis auctæ*, seu *Tumorem*, & *magnitudinis imminutæ*.

Tumor in genere est *partium corporis humani à naturali statu aucta magnitudine recessus.*

Signa non est quod apponantur. Nam si extra accidit, visu percipitur: si intra, vel externo aliquo signo se prodit; vel aliis internis, de quibus in specialibus. Accedunt ad magnitudinis augmentum interdum, *Intemperies*, si materia in qualitatibus excedit, & easdem partibus largitur. *Vnitatis solutio*, si rodendo vel distendendo continuum solvatur. *Conformationis vitia*, si vel

si vel figura corrumpatur, vel cavitates comprimantur, aut obstruantur.

Causæ sunt *Humores*, *Flatus*, *Substantia solida*: de quibus in suis differentiis agemus.

Curatio indicat imminutionem, quæ, si pars *non est salva*, per eadem Medicamenta, quæ in numero abundante conveniunt, perficitur: si *salva*, fit per alimenti subtractionem, digestionem, discussionem, &c.

Differentiæ sunt variæ.

I. Alius est ab *Humoribus*, qui *cognoscitur* ex signis humorum; *Oritur*, à sanguine, bile, pituita, melancholia, seroso humore, sive congesti sint, sive affluxerint; sive peculiari membrana includantur, sive non. *Curatur* & quidem *difficulter*, si subitò imminuitur, nec per vias convenientes evacuatur, si febris excitatur; quæ adfuit, augetur. *Curatio* pro ratione Differentiarum variat. *Dividitur* variè. Nam 1. Vel est ab *Humoribus in parte congestis*; partim partis vitio, quatenus vel concoctrix vel expultrix suum officium non faciunt; partim alimenti, cum illud vitiosum & tale, ut à parte vinci non possit, & tantam excrementorum copiam faciat. Et *tum*, longiore temporis tractu tumor generatur: non adeò magnum spacium occupat, nulla fluxionis causa aut signum præcessit. In *Curatione* respicienda *Alteratio* & *Evacuatio*, & hæc *sensilis*, si materia est copiosior, pars densior; *insensilis*, si materia minor, pars mollior. *De Congestione verò humorum nota*, 1. Materiam quæ in cavitatibus communibus acervatur, adauctam ut diutius retineri non possit, ad cavitates & poros loci particulares refundi. 2. Non tantùm crassos & lentos humores. Sed & ichores ex crassis humoribus, præsertim cùm extra locum proprium refrixerint, deduci & adhærere. 3. A spirituosa quoque materia, unde debilitata ex ictu pars perpetuò aliquando inflata manet, proficisci posse. 4. Humores etiam putres congeri, unde tubercula in ulceribus exsurgunt. 2. Vel est *ab humoribus allapsis*, seu per attractionem ob calorem vel dolorem; seu per transmissionem vel à toto corpore, vel partibus aliquibus. *Tum*, signa sunt congestioni contraria. Nullus in parte dolor fuit, si per transmissionem; fuit, si per affluxum contigit. In *Curatione* respiciendum, tum ad *Affluxum durantem*, & tumorem fientem, ubi locum habet *Evacuatio*, seu per venæ sectionem, seu purgationem. *Revulsio* ad contraria. *Derivatio* ad vicina, *Repulsio*, *Interceptio*, &c. tum ad *Affluxum factum*, ubi obtinent eadem, nisi materia sit impacta, quæ *emolliri* & *maturari* debet. 3. Vel ab *humoribus peculiari membranâ & folliculo inclusis*, ubi humor in aliam ferè substantiam vertitur. 4. Vel *ab humoribus malignis*, ubi signa malignitatis adsunt.

II. Alius est à *Flatibus*, qui *Cognoscitur* ex eo, quod nulla gravitas sentiatur, etsi interdum dolor sit, & pars modo in majorem, modo in minorem molem attollatur. *Oritur* à causis flatum generantibus, cumulanturque flatus vel sub cute & circa membranas musculorum, in ipsis similarium poris atque interpositis similaribus spatiolis: vel in membranis viscerum; vel in viscerum cavitatibus. *Curatur* & quidem *difficulter*, si in musculis detineatur, quod in omnes ipsius partes spiritus dispergatur, constringatur, & ab ambientibus membranis intercludatur. *Curatur* tamen per *Evacuationem* materiæ, *Discussionem* ejusdem, & *Roborationem* partis.

III. Alius à *partibus solidis*, seu illæ Ossa cum extra suum locum in alium procidunt; seu partes molles suo loco motæ; seu arteriæ, seu venæ: de quibus suis locis agemus.

IV. Alius, qui *terminatur per discussionem* ἀδηλον; & tum materia nec est multa, nec crassa; nec profundo loco sita, nec sub crassa & densa cute conclusa. Corpus non est impurum. Natura est fortis: membrum levius evadit: pulsatio molesta cessat.

V. Alius, qui *per suppurationem*; & tum Materia est copiosior, crassior; loco profundiore sub cute densa latens; dum pus fit dolor & palpitatio in parte cum febre affligit, postquam pus factum est, calor imminuitur, dolor sedatur, tumor in mucronem elevari, mollescere & albescere incipit, pus sub digito, nisi pars sit crassa, vel profundè lateat, fluctuat.

Alius, qui *per indurationem*; & tum materia est viscosa & dura, calor naturalis fortis, tumor ipse imminuitur, durities augmentum recipit.

Alius, qui *per corruptionem*; & tum pars livida & nigra apparet, calor & dolor imminuitur.

PUNCTUM I.

De Abscessu.

TUmorem ab humore profectum duo insequuntur, *Abscessus*, nempe, & hunc aliquando *sinus*.

Abscessus est purulentæ materiæ ex humore tumorem excitante ortæ, in partis alicujus cavitate collectio.

Subjectum sunt partes, & ipsarum cavitates.

Signa ex tertia tumorum ab humoribus profectorum differentia petantur, ubi de suppuratione agitur.

Causa est Humor ipse, quem calor nativus in pus maturat & vertit. Hinc pro ejus varietate variatur.

Curatio duorum temporum rationem habet. I. *Quando pus conficitur*; & tum agendum 1. *Anodynis*, & dolorem lenientibus. Oleum lumbricorum est laudatissimum. 2. *Maturantibus*, & quidem *temperatè calidis & viscidis*, in tumoribus calidis, & corporibus mollioribus & humidioribus; ut sunt, *Oleum dulce, farina tritici, lac, medulla panis tritici*: *Calidioribus*, in tumoribus frigidis, ac naturis & partibus frigidioribus; ut sunt *Terebinthina, Lacryma abietina, laricea, pinea, caricæ, passulæ, Diachylon simplex.* II. *Quando pus confectum est*; ubi agendum 1. *Evacuatione*, vel *Insensili*, quod non tantum in magna puris copiâ propter indurationem; sed & in omni propter acredinem, quæ morâ intendi posset, periculosum. Vel *Sensili*; & hic abscessus aperiendus; vel per benigniora, inter quæ *Diachylon simplex cum semine sinapi, ficubus, & sale*: vel per validiora, id est, cauteria potentialia, & actualia. 2. *Mundificatione* per detergentia, *succum* nempe *Apii, Centaurii minoris, Aristolochiæ rotundæ, Absinthii, Betonicæ, Agrimoniæ, &c.* 3. *Carnis generatione* per medicamenta sarcotica. 4. *Cicatricis obductione* per Epulotica, inter quæ *Emplastrum Diapalma.*

Quantum ad *Differentias*, illæ variæ sunt.

I. Vel est ex *Sanguine*, & tum facilius maturatur, pus ubi maturuit, laudabile est. Vel ex *aliis Humoribus*, qui difficulter oritur, puri quid simile habet, viride & flavum, apparet.

II. Vel est pus *Purum*: vel *pulti, melli, sebo, olei amurcæ, & vini fæcibus simile*, interdum multis aliis permistum.

III. Abscessus, vel est *in partibus carnosis*; & tum facilius in pus mutatur; vel *propè articulos*, in partibus nervosis ac debilibus, exiguum calorem habentibus; & tum difficulter maturatur.

IV. Vel pus in *Cavitate* fluctuat, & in sinum colligitur: vel *peculiari membranæ* & folliculo includitur.

PUNCTUM II.

De Sinu.

Sinus est, cùm pure in profunditate se in latitudinem diffundente, cutis adjacens carni subjectæ non coalescit.

Signum præbet abscessus qui præcessit, & turundæ, quibus optimè explorari potest.

Causa ipsum pus, quod in profundo detentum, acrimoniâ suâ cuniculos molitur, & universi corporis excrementa allicit.

Curatio est *Nulla*, si callum & duritiem contraxit. *Dubia*, si multa & non concocta materia excernitur, & in sinu dolor percipitur, *Bonæ spei*, si pus paucum, bonum, album exit, & dolor nullus adest. *Perficitur* I. *Evacuatione* puris, quæ fit aut *simplici mundificatione*, si deorsum sinus tendit, per aquam hordei, melicratum, & mulsum: aut *Apertione*, ita uti vel tota cavitas dissecetur, si minor est; vel tantum inferius orificium, si major est, & pars sine periculo secari non potest. II. *Carnis productione* per medicamenta Sarcotica, ubi nota. Excrementum tam tenue quàm crassum removendum esse, ne in ulcere hæreat, Magis siccioribus, ut *farina orobi, radice ireos, Aristolochiæ, myrrha, tuthia, pompholyge*, in siccis: minus, ut *thure, farina hordei, fabarum* in humidis utendum. Si sinus non pateat, liquida per syphonem injicienda, & aliquandiu linquenda. Ex carentia doloris, pauci & benè cocti effluxione, de glutinatione, & è contra colligendum.

Quantum ad *Differentias*, Vel sunt *breves & minores*; vel *profundi & lati*. Vel *recti*, vel *obliqui*. Vel *sursum* tendunt, vel *deorsum*, unde pejus pus evacuatur.

ARTICULUS II.

De morbis magnitudinis imminutæ.

Morbus magnitudinis imminutæ, est partium corporis humani in magnitudine naturali diminutio.

Signis opus non est, cum sit morbus ipse evidens.

Causæ sunt, Alimenti inopia, seu quia subtrahitur, seu quia canales sunt obstructi. Loci angustia, in qua pars augeri debet; sectio, putredo, refrigeratio, ustio: de quibus suis locis.

Curatio instituitur I. *Refectione* per bonum ac copiosum alimentum. Ubi locum habent vini potus, cibi crassi succi, exercitia pauca, frictiones mediocres. Dropax seu picatio, quam in Pharmacopœa vide. II. *Regeneratione*, si membrum avulsum, quæ solius naturæ est; Medicus duntaxat impedimenta removet, &c.

CAPUT IV.

De Morbis situs.

Morbus situs seu Connexionis, est partium corporis humani, quæ conjungi debent, sejunctio; quæ sejungi debent, conjunctio.

Signa, quia per se patet affectus, non est quod attingam.

Causæ in illis consistunt, mediantibus quibus ligantur partes, & de luxatione quidem sub articulo sequente agemus. Connexio verò eorum, quæ sejungi debebant, fit, si partes mediæ laxentur, vel ligamenta rumpantur, aut vulnerentur. *Curatio* reposcit conjunctionem sejunctorum, & sejunctionem conjunctorum.

Quia verò *luxationes* frequentissimæ sunt, inter

ter morbos situs, placet hic *in genere* de *Luxatione* agere.

ARTICULUS I.

De Luxatione.

L*Uxatio in genere, est articuli è sua sede in alienam cum motus arbitrarii impedimento, prolapsus.*

Signa sunt, Membri in situ, figura & longitudine dissimilitudo, motus læsio, quia propter illum articuli. Dolor, nervis, musculis & tendinibus compressis. Tumor partis, in quam prolapsus est articulus. Cavitas loci, è quo prolapsus est.

Causæ sunt omnia illa, quæ vel tensione, vel impulsione violentâ valent; præcipuè partium, à quibus continentur laxitas vel unitas soluta, ligamentorum contractio, &c. *Curatio* est *facilior*, in pueris & mollioribus. *Difficilior*, si dolor ingens, & inflammatio, vulnus, aut convulsionis periculum accedit. Si luxatio vetusta & callo obdurata. Si in pueritia accidit, nec curata est. Si ad tabem motu intermisso & vasis compressis vergit. Si articuli paucioribus motuum differentiis dicati sunt. Si longius à suo sinu discessere. Si ossium supercilia fracta sunt. *Perficitur* per ἐμβρημεβολήν, quæ absolvitur, 1. *Extensione* sufficiente, qua os in suum locum compellitur. 2. *Repositione*, seu per manum; seu per instrumenta vulgaria, seu per organa singularia. 3. *Medicamentorum adstringentium* appositione, ut inflammatio præcaveatur. 4. *Diligenti* per fascias & splenia *deligatione*. 5. *Molli*, & naturalem figuram servante *collocatione*.

Differentiæ sunt variæ. Nam.

I. Alia est *à causis externis*, ictu, lapsu, extensione violenta ante partum, in partu; quæ caveri debent. Alia

Alia ab *Internis*, dum humor in cavitatem articuli lapsus, eum è sede suâ expellit.

II. Alia *Perfecta*, quando articulus totus suâ sede excidit; quæ ἐξάρθρημα dicitur.

Alia *Imperfecta*, quando articulus ad sinus seu acetabuli marginem prolabitur, quæ παράρθρημα nuncupatur.

III. Alia *cum inflammatione & dolore*, ubi dolor prius leniendus, inflammatio sedanda, ne ex nervorum distentione convulsio oriatur; tum reponendum.

IV. Alia *cum vulnere*, quæ periculosissima, præsertim si articulo vulnus vicinum, & febris acuta exoritur. Hic Articulus si reponi potest, reponendus. Si repositus est, & repellendæ inflammatio accessit, exturbandus. Si reponi non potest, inflammationi ad septimum vel nonum diem incumbendum.

V. Alia *cum fractura*, ubi articulus primò reponendus; post fractura curanda: si non potest reponi, tum restituendus, cum callus generatur.

TITULUS IV.

De Morbis solutæ unitatis.

M*Orbus solutæ unitatis, est continuitatis & unitatis partibus corporis humani debitæ amissio.*

Causæ illius sunt, 1. quæ *erodunt*, ut omnia acria, caustica, putrefacientia. 2. quæ *secant* seu punctim, seu cæsim. 3. quæ *frangunt*, ut lapides, ligna, &c. 4. quæ *tundunt* & rumpunt, vel partem replendo, vel nimis tendendo. 5. quæ *adurunt*, ut res ignitæ, ferramenta candentia, &c.

Curatio exposcit *unitionem*. Medici est videre, ne quid in partem affectam conglutinationem impediens incidat. Ut labia rectè sibi mutuò applicentur. Ut extrema conjuncta serventur. Ut ipsius partis tempe-

temperamentum maneat, & ut symptomata, quæ supervenire possunt, præcaveantur.

Quoniam verò inter præcipuos unitatis solutæ morbos sunt *Vlcera*, *Vulnera*, & *Fracturæ*; de his aliquid nobis in genere dicendum est.

CAPUT I.

De Vlceribus.

ULcus, *est continui, cum imminuta magnitudine, in parte molli à materia erodente, exorta solutio.*

Subjectum est pars mollis seu carnosa, non solùm carnem musculosam, sed eam quoque qua intestina, vesica, &c. constant, comprehendens.

Signis opus non est in externis: Interna ex particularibus facilè colligentur. *Tempora* ulcerum si spectes, *Principio*, sanies aquosa, tenuis, cruda, copiosa effluit; symptomata, nimirum dolor, pruritus, &c. affligunt. In *incremento*, symptomata augentur, sanies coqui incipit, & in copia minuitur: in *statu* sunt omnia majora; in declinatione, minora.

Causa vel est *Externa*, medicamenta nempe caustica, contagium quod in lue venerea fit, &c. Vel *Interna* seu Humores, qui vel in parte affecta generantur; vel eò aliunde confluunt; quod verno tempore, aut per exercitationem, in Cacochymicis corporibus accidere potest.

Curatio est *Difficilis*, si ad partem nobiliorem, exquisiti sensus, humiditatibus à natura scatentem pertingit. Si morbis aliis succedit, quod tum natura humores vitiosos ad partem propellat. Si ulcus magnum, quia validè aër externus appellere potest. Si rotundum, quia extrema difficilius connectuntur. Si diuturnum, quia os abscedere necessarium est. Si ad viriditatem & nigredinem tendens, quia sic partis affectæ calor extinguitur. Si sanie multâ, tenui, pallidâ, lividâ, nigrâ, & mali odoris scatet. Si cum lienis vitio crura afficit, quia crassi & melancholici humores ad ulcus affluentes unionem impediunt. *Absolvitur* I. *Evacuatione*, si corpus cacochymicum. II. *Venæ sectione*, si est plethoricum. III. *Suppuratione*, cum in poris partis ex venis sanguinis effusi hæreat. Ubi nota, Abstergentia suppurantibus optimè misceri, ne ulcus humidum nimis reddatur, & ut natura, quæ excrementa etiam tum segregat, juvetur. Ex illis sunt *Terebinthina*, *Ol. Mastichinum*, &c. IV. *Abstersione*, de qua modò dictum est, quæ per medicamenta detergentia perficitur. V. *Carnis generatione* per Medicamenta Sarcotica. Et hic observa, 1. Nec valida nec imbecillia esse debere: ne, si illa, ulcus aridum reddatur, caro consumatur, sanguinolenta excernantur: si hæc, caro flaccescat, & nimia saniei copia colligatur. 2. Humida mollioribus, ita tamen, ut emplastra, unguenta, linimenta sint ita mollia, ne calore partis liquentur, & carnem nimis laxam & subjectæ dissimilem generent: pulverata, duris & siccis corporibus, imponi debere. VI. *Cicatricis inductione*, per medicamenta epulotica. Ubi nota. Et actu & potestate vi siccandi prædita esse debere. Tum imponenda, cum ulcus carne non omnino repletum fuerit; ne, si jam repleto imponatur, cum & tum caro incrementum sumat, Cicatrix eminentior evadat.

Differentiæ ulceris sunt variæ.

I. Aliud est *magnum*, *parvum*, *longum*, *breve*, *rectum*, *obliquum*. *Æquale*, in quo caro in omnibus partis affectæ partibus absumta est. *Inæquale*, in quo contrario modo se hæc habent. *Superficiale*, *Profundum*, *Externum*, *Internum*.

II. Aliud est *cum Intemperie*. 1. Vel *Calida*, quæ *cognoscitur* ex carnis in ipso ulcere rubedine. *Caloris*

ris perceptione, dolore excrementorum acrimonia & mordicatione. *Oritur* ab aëre calido, fasciarum & involucrorum nimia copia, medicamentis nimis calidis. *Curatur* refrigerantibus, quæ simul anodyna & adstringentia, ut sunt *plantago, rosa, santalum, saccarum Saturni, bolus Armenus, Terebinthina, aqua plantaginis sæpius lota*. II. Vel *Frigida*, quæ *Cognoscitur* ex carnis in ipso ulcere, albedine, lividitate, & mollitie. *Oritur* ab aëre frigido, vel medicamentis talibus. *Curatur*, non ita difficulter, quia ulceri & intemperiei simul occurri potest calefacientibus, ut sunt *Olea Hyperici, Nardinum, Irinum, Rutaceum*, quibus accedere possunt fomenta cum vino parata. III. Vel *Sicca*; quæ *Cognoscitur*, ex labiorum ulceris duritie & squalore, ulceris excrementorum paucitate. *Oritur* à similibus causis. *Curatur* difficulter, quia posthabito ulcere, intemperiei avertendæ interdum est studendum. Ad humectationem utilis est *aqua tepida*. IV. Vel *Humida*, quæ *Cognoscitur* ex carnis excrescentia, mollitie & flacciditate. Excrementorum in ulcere multitudine. *Oritur* à causis similibus. *Curatur*, fortioribus sarcoticis, sumtis ex *radice Cyperi*, *squamma ferri Marrubio*, ita ut lotio ad sordes detergendas, in quo adstringentia macerata sint, præcedat.

III. Aliud cum *humorum affluxu*, seu illi à toto, seu à parte veniant. *Cognoscitur* ex tumore, qui in labiis & vicinis partibus apparet; dolore, si nervosæ partes afficiantur; excrementorum copia pro ulceris magnitudine majore. *Oritur* ab humoribus. *Curatur* 1. *Revulsione*, in cujus auxiliis primum locum habent fonticuli, si ulcera sint diuturna. 2. *Interceptione seu* Defensione, quæ supra partem exulceratam versus vasorum radicem applicentur. 3. *Repulsione*, cujus auxilia parti affectæ apponantur. 4. *Sarcoticis* vehementioribus. 5. *Epuloticis*.

IV. Aliud

IV. Aliud est *Sordidum*, quod crassum & mucosum excrementum emittit, cum putredine interdum & odore gravi, quæ interdum sphacelus & gangræna sequitur. Est autem sordidum, 1. *Vel ab Humoribus*; & tum partis color vividus non apparet. *Curatio* absolvitur victus ratione. Evacuatione. Detersione per medicamenta validè abstergentia, inter quæ spiritus vini, decoctum cicerum, oleum ex ol. rosacei lib. 1. & Mercurii præcipitati Unc. 1. decoctum & aliis immistum, laudatur, 2. Vel *à medicamentis unctuosis*, & debiliter exsiccantibus. Tum ulcus album apparet, & albedo illa sicut tela totum ulcus ambit. Curandum est lenioribus abstergentibus. 3. Vel *à Medicamentis fortioribus*. Tum ulcus cavum efficitur, & rubicundius in dies evadit. Pus subtile paucum & calidum effluit. Curatur mitioribus & frigidioribus, ut unguento Diapompholygos.

V. Aliud *lividum*, quod *oritur* vel ab aëre, vel ab humorum affluxu. *Curatur*, scarificatione; ut sanguis extrahatur spongiarum siccarum impositione. Exsiccatione per medicamenta validiora, nempe *Aqua viridi* Plateri, Hartmanni: de qua in chymiatria cap. de Ozæna.

VI. Aliud *Callosum*, quod *oritur* à nimis siccantibus. *Removetur* callus per emollientia, si non cedit, vel erodentibus medicamentis; cautè tamen in nervosis partibus, vel sectione auferendus est.

VII. Aliud *cum Tumore*, quod *cognoscitur* ex aspectu. *Oritur* ab affluentibus humoribus. *Curatur*, pro ratione Tumorum.

VIII. Aliud *cum ὑπερσαρκώσει*, *seu Carnis excrescentia*. *Oritur* 1. vel ob *abundantiam sanguinis*. Tum caro se rectè habet. Inediâ, siccantibus simul impositis, tollitur. 2. Vel *ob sarcoticorum & exsiccantium debilitatem*. Tum caro laxa & spongiosa est. *Curatur*, ligno aloës contuso, in tigillo desiccato,

ſiccato, cum vini ſpiritu rectificato, bis accenſo & præparato. Bartolinus de cauteriis.

IX. Aliud *Sinuoſum*, quando pus nimis diu detentum cuniculos quaſi agit. Curationem vide apud Valleriolam. lib. 5. Obſervationum.

X. Aliud *Verminoſum*, cùm vermes in eo generantur. *Cognoſcitur* vel viſu, ſi ulcus patet; vel, morſus punctionis, doloris & motus quodam ſenſu. *Curatio* repoſcit 1. *Extractionem*, ſi ſunt in propatulo. 2 *Necationem* per medicamenta, putredinem & humiditatem ſimul tollentia.

XI. Aliud *Varicoſum*, ſeu cum varicibus conjunctum, quod *cognoſcitur* ex ſignis varicum. *Curari* non poteſt, niſi prius varices ſanentur, & adimantur.

XII. Aliud *cum oſſis carie*, quod *cognoſcitur* ex eo, quod caro ulceri ſuperpoſita eſt flaccida & mollis. Ulcus ſæpius renovatur, ſanies copioſior quàm pro ulceris magnitudine effluit. Os ſi ſpecillum immittatur, inæquale deprehenditur. *Oritur* 1. *Ab externis*, aëre frigido, inciſione, contuſione, medicamentis acribus. 2. Ab *internis*, nempe humorem acrium ad oſſa affluxu, saniei pravitate, manifeſta vel occulta, &c. *Curatio* eſt *difficilis*, præſertim, ſi caro livida; ſi caries juxta nervoſas partes, vel in juncturis, vel circa muſculorum capita & tendines, vel circa magna vaſa. *Perficitur*, I. *Oſſis denudatione*, vel radice gentianæ immiſſâ, vel cauſtico, vel ſecturâ. II. *Oſſis ablatione*, vel per medicamenta validè ſiccantia, ex quibus *Euphorbium* optimum: Vel per Chirurgiam, ſi caries profundior, & cita *curatio* requiritur; quæ abſolvitur, Abraſione per ſcalprum vel terebram. Uſtione, poſtquam inflammatio lenienda & dolor prohibendus.

XIII. Aliud *cum Fiſtula*, quæ nihil aliud eſt, quàm ſinus anguſtus & longus. *Cognoſcitur* ſtylo immiſſo, & caro

& caro quæ fiſtulam circumdat, eſt alba, ſicca, & durior. *Oritur* vel ab humorum pravorum copia, vel Medici imperitia. *Curatio* eſt *difficilis*, ſi plures partes ſunt eroſæ. ſi fiſtulæ ſunt profundæ, flexuoſæ, membris nobilibus vicinæ. ſi ad muſculorum capita, venas, arterias, nervos, oſſa, articulos, thoracem, abdomen, &c. pertingunt. *Non adhibenda*, ſi fiſtulæ à partibus nobilibus remotæ; & ſi per eas humores ſuperflui expurgantur. *Palliativa*, quâ præmiſſis univerſalibus, fiſtula, aqua thermarum, calcis &c. exſiccatur, & conſolidatur. Diæta bona ſervatur: *Vera*, quæ abſolvitur I. *Univerſalium præmiſſione*, ſub quibus & potiones vulnerariæ Tagaultii apud Sennertum, Agricolæ ſuper Poppium T. I. p. 123. comprehenduntur. Purgationes Mercuriales hic proſunt. II. *Calli remotione*, 1. *per medicamenta convenientia*, orifico fiſtulæ per penicillorum ex ſpongia, medulla ſambuci, radice bryoniæ, gentianæ, &c. immiſſionem, dilatato, per ſyphonem injecta, illaque vel liquida vel ſicca. Talia ſunt, Radix *ſerpentariæ*, *Centaurium minus*, *Cinis ficum*, Vnguentum *Apoſtolorum*, *Ægyptiacum*, *compoſitum Agricolæ* ex ſpiritu Mercurii cum ſaccaro Saturni cryſtallini & ſpiritu nitri, &c. T. I. p. 123. 2. *Per fiſtulæ apertionem*, quâ factâ callus ſcalpello detrahi, vel ferro candente tolli, munita defenſivo parte, debet. III. *Conſolidatione*, deterſis per centaurium minus, pimpinellam, &c. ſordibus. Quantum ad *Differentias*, 1. Alia *plures ſinus habet*, & tum, plus puris quàm unico ſinu contineri poteſt, effluit. 2. Alia *plura orificia*, & tum, ſi liquor per ſyphonem injectus per omnia iterum effluit, ſi humiditas ejuſdem eſt coloris, una fiſtula eſt. 3. Alia *in carnem deſinit*, & tum quod ſtylo tangitur molle eſt, pus quod effluit eſt album. 4. Alia *ad nervum pertingit*: tum in exploratione dolor percipitur. 5. Alia *ad os*, & tum quod ſtylo tangitur, eſt durum. 6. Alia ad *venam & arteriam*.

arteriam. Tum, si sunt erosæ, erumpit sanguis: si non, quasi fæx egreditur.

CAPUT II.

De Vulneribus.

VUlnus *est unitatis in parte molli à re secante & acuta vel cæsim, vel punctim facta solutio.*

Subjectum, est pars mollis, illaque vel externa, vel interna, &c.

Signis opus non est.

Causa posita est in Definitione.

Curatio est *Nulla*, si cor vulneratum est, ut spiritus vitales dissipentur, si vas in pulmone, ex quo sanguis effusus cor obruit. Si magnum aliquod vas internum ita læsum, ut occludi non possit; unde sanguine copiose effuso, spiritus dissipantur. *Dubia*, si telum venenosum, si vulneratus imbecillis & cacochymicus. si inflammatio in internis nervosioribus & exquisitioris sensus partibus accidit, quam humorum affluxus, interdum & gangræna excipit. *Difficilis*, si cum cachexia & hydrope conjungitur, quia humiditas nimia curationi obest. si difficulter expurgatur. si alios affectus complicatos habet. si est in parte ad recipiendum humorum affluxum proclivi. si aliquid extranei, quod à principio statim extrahi non potest, in se habet. si diebus Criticis, quos quidem vulnera tantum eatenus habent, quatenus ipsis aliquid materiæ, quæ coqui debet, accidit, nulla in pejus fit mutatio. si vulnus obliquum vel orbiculare. si convulsio accedit, vel contusio simul adest. *Absolvitur*, I. *Rerum alienarum è vulnere exemtione.* ubi nota, 1. Grumos sanguinis ad tertiam deligationem eximendos, quia orificia venarum obturando hæmorrhagiam inhibent. 2. Ossicula fracta ea tantum eximenda, quæ planè libera sunt. 3. Telum

lum evellendum, si æger extracto supervivere potest. 4. Eximi tela vel per impulsionem, si ductus ille est brevior, & neque os, nervus, vena prohibent; vel per extractionem, & uterque modus, vel sectione vel sine illa administratur; quæ aliter eximi non possunt attrahentibus medicamentis tentanda; quæ nullo modo Naturæ committenda. II. *Labiorum vulneris conjunctione*, ubi deligationis ratio habenda, ad quam fasciatio, spleniorum injectio, ferularum adaptatio, illaqueatio, & obligatæ partis recta collocatio pertinent. III. *Digestione*, ut sanguis ille qui ex minimis venis in parte vulnerata effluxit, & in poris partis hæret, in pus quàm primum mutetur. Ubi nota, 1. In humidis corporibus humidiora vulgaria cautè adhibenda, ne putredine inducta, vulnus in ulcus sordidum faceſsat. 2. In siccioribus siccæ temperiei corporis ipsius magis prodesse. 3. Digestiva sarcoticis castigari debere, nec uni medicamento fidendum esse. Medicamenta pus moventia, vide in Institutionibus. Hoc optimum: R. *Therebinthinæ claræ*, *Gummi Elemi* ana Unc. IS. Pinguedin. castrati *unc.* II. *Porcinæ antiquæ* unc. I. Liquefiant ad ignem, fiat linimentum. IV. *Partium conglutinatione*, quæ fit vel per medium ejusdem generis in partibus mollibus & carnosis, in quibus copiosus sanguis calore valido facilius in carnem mutatur; vel per callum in ossibus; vel per cicatricem in cute. Id administratur, per medicamenta sarcotica, & Epulotica, de quibus alibi; nec non *potiones vulnerarias*, de quibus notandum. Non esse usurpandas in principio, nec tum ubi externa satisfaciunt, & febris ac inflammatio adest; semper illa adhibenda, quæ partibus appropriata sunt. Huc inserviunt, *Balsamus vulnerarius* Hartman. in chymiatria, *Pulvis glutinatorius ex cancris*, *Balsamus ex muco aurium.* ibid. *Emplastrum & Balsamus sulphuris*

phuris Rulandi idem, de mammar. vitiis, *Aqua Agricolæ* T. 1. p. 124. in Popp. v. *Fluxionis aversione*, ubi locum habet, 1. *Venæ sectio*, si corpus plethoricum. si sanguis non nimium ante hac fluxit. si magnum est vulnus, nec ob dolorem oritur inflammatio. 2. *Purgatione*, si corpus est cacochymicum, si humores tenues, calidi & biliosi, ne sanguinem ad motum aptum reddant. si statim initio adhibetur. si nulla febris accessit.

Differentiæ vulnerum sunt variæ.

I. Aliud est *Vasorum*, & quidem aut *Venæ*: & tum sanguis minore impetu fluit, & quidem crassior, nigrior, minus calidus: Vel *Arteriæ*, & tum sanguis flavus, calidior, tenuis; vires vehementer ob spirituum subtractionem dissipantur; difficulter propter arteriarum duritiem, perpetuum motum, & sanguinis impetum sanatur. *Curatio* indicat sanguinem esse sistendum, quod fit, 1. *Labiorum* vasis vulnerati *conjunctione* vel digitis vel fasciâ, quibus tamen modis difficulter sanguis sistitur. 2. *Orificii* vasis *obstructione*, vel digito applicato, vel per medicamenta sanguinem sistentia. *Externa* sunt *crepitus lupi*, *vitriolum* pulverizatum linteolo inditum, pulvis Agricolæ ex dr. ij. *salis saturni*, *thuris albi*, *myrrhæ rubeæ*, dr. j. *Croci* contusi & *Camphoræ*, imbibitis *aqua spermatis ranarum*, & lentè ad ignem exsiccatis, vulneri injectus, *Quercetani unguentum*: de quo vide sclopet. ejusdem. Interna vide in capite de hæmorrhagiâ. 3. *Revulsione* per venæ sectionem, pluribus vicibus institutam, per cucurbitulas si vires non ferant. 4. *Interceptione* per medicamenta intercipientia, quæ vasis per quæ fluit sanguis, applicari debent. 5. *Sanguinis*, postquam substitit, & in grumos concrevit, *dissolutione*, Medicamenta vide superius.

II. Alia sunt *Tendinum*, quæ dolorem exstant, sed

non magnum. Minus periculosa sunt. *Curantur* ut Nervorum. Vel totus tendo dissecatur, & tum motus aufertur: sin minus, motus debilitatur.

III. Alia *Nervorum*, quæ cognoscuntur ex anatomicis, dolore vehementi, cui convulsio & inflammatio succedere solet. *Curantur Difficulter* propter succedentia Symptomata, præsertim, si tumores nulli adsunt. si conspicui repente evanuerunt. si putredinem nervus concepit, & illa partibus vicinis & remotioribus communicatur. In *Curatione* 1. *Dolor* & *inflammatio* per venæ-sectionem & evacuationem *adimenda*. 2. *Vulnus* ut excrementa evomantur, *apertum* servandum. 3. *Medicamenta* temperata & *exsiccantia* tenuium partium, corporis & humorum affluxus habita ratione, calidè magis *imponenda*. 4. *Partes intermediæ* ol. liliorum albor. &c. fovendæ. *Differentias* si spectes, 1. Alia sunt à *Punctura*, & tum Teli genus & vulneris conditio respondent. Symptomata superiora sequuntur. *Curatio* est difficilis, quia morbus periculosus. si præsertim in corpus impurum inciderit, & si tumor apparens disparcat, & delirium subsequatur. *Respicit*, 1. Corporis à vitiosis humoribus purgationem. 2. Doloris lenitionem per Olea anodyna vel cataplasmata. 3. Saniei eductionem, vel per medicamenta trahentia, vel per sectionem decussatim factam, vel per turundas, nervos tamen non attingentes. 4. Medicamentorum tenuium, mediocriter excalefacientium, & siccantium, ut balsami Peruviani, hyperici, &c. impositionem. 5. Diætam, in qua aër frigidus, vini potus, animi affectûs, Venus, prohibentur. II. Alia *ab Incisione*, quæ fit 1. Vel *secundum longitudinem*, & tum dolor non est ita magnus, nec tantus convulsionis metus, cum fibræ ita non afficiantur. In *curatione*, Vulneris labia fascia adducenda. Saniei, quæ specie lactis, aquæ, seri, albuminis ovi, interdum exitus relinquendus.

Medicamenta superiora immittenda. Vulnus emplastro Diapalma vel alio tegendum: 2. Vel *in transversum*, ubi aut *totus dissecatur*; & tum, sine dolore motus & sensus aboletur: vel *non dissecatur*, & tum dolor non est ita magnus, Omnia Symptomata quæ in punctura adesse possunt. Sutura in *curatione* adhibenda, sed ne nervus lædatur.

IV. Alia *Articulorum*, quæ in cubito, genu, vel digitorum articulis accidunt. Sunt 1. Vel *sine luxatione*, Ubi *Curatio* est *difficilis*, quia articuli fluxiones facilè recipiunt, & doloribus tentantur: si præsertim in parte interna accidant, ubi vasa majora. *Perficitur*, 1. Labiorum adductione, ita ut puri exitus pateat. 2. Affluxus præcautione, per evacuationem, interceptionem, rectam membri situationem. 3. Aëris frigidi repulsione, per cataplasmata & alia. II. Vel *cum luxatione*, ubi majus periculum propter distractionem nervosarum partium. Claudicatio subsequitur. In *Curatione*, Articulus non est reponendus; quia exinde mors ægri. Cum vulnere ita ut cum aliis procedendum, solâ deligatione exceptâ: Fluxiones inprimis purgationibus & sudoriferis præcavendæ.

V. Alia sunt *cum Contusione*, quando telum aut retusum est, aut grave, aut homo alicui rei alliditur. In *curatione* respicienda 1. *Contusio*, ubi, 1. Affluxus per revulsiones defensiva & repellentia præcavendus. 2. Sanguis affusus in pus per medicamenta, sed non nimis humida, mutandus, & cataplasmata circum circa ubi pars contusa, imponenda sunt. II. *Vulnus*, quod 1. Digestivis, ex resina, terebinthina & ovi vitellis &c. curandum. 2. Pure genito abstergendum & consolidandum. 3. Si suppurari nolit, & gangræna immineat, scarificandum, &c. *Differentiæ* sumuntur à partibus. 1. Vel est *Nervorum & Tendinum*, ubi oleis discutientibus pars calidè fovenda.

venda. si cutis simul contusa, primò dolor leniendus albumine ovi cum rosaceo mixto; mox pars vino adstringente tepido fovenda: tandem cataplasmata ex foliis ulmi oleo incoctis, vel cinere sarmentorum vitis cum pinguedine gallinæ, imponenda. Si in illis durities remaneat, emollientia & digerentia applicanda. II. Vel est *Ligamentorum*, ubi Medicamentis calefacientibus, siccantibus, &c. agendum.

VI. Alia *Sclopetorum*, quæ vel ipso aspectu cognoscuntur. *Curatio* est *difficilis*, si corpus est cacochymicum. si ossa simul fracta sunt. si à venenato globo infliguntur. *Perficitur*, 1. Globi extractione, per instrumenta idonea. 2. Contusi in pus mutatione, *Unguento Quercetani* in sclopet. p. 145. *Balsamo Parei* apud Sennert. l. 5. de sclop. vulneribus; ita ne gangræna oriatur. 3. Abstersione per detergentia vel fortiora si plus puris, vel mitiora, vide Quercet. d. l. p. 146. 4. Carnis generatione, per medicamenta, quæ ibidem. vide post *Ludovicum Botallum*, & alios, *Quercetani* sclopetarium.

VII. Alia *Venenata*, vel à telo infecto, vel ab animalis morsu: & tum, in loco vulnerato doloris & punctionis major est sensus, symptomata gravia ingruunt. In *Curatione* ita procedendum, ut 1. Veneno iter ad interiora præcludatur, ejusdem extractione per cucurbitulas vel alia medicamenta; partis supra vulnus mediocriter stricta deligatione; carnis, nisi nervosa sit, excisione; vulneris vino cum theriaca mixto ablutione; causticis, &c. Cordis per externa & interna Alexipharmaca munitione. 2. Vulnus ipsum sanetur.

CAPUT III.

De Fracturis.

Fractura est ossis à causa externa violenter irruente divisio.

Signa sunt, Debiti motus in membro carentia. Dolor, antequam oſſa componuntur, acerbus. Membri ob os fractum brevitas. *Cauſæ* ſunt *Externæ*. Diſpoſitio tamen ad fragilitatem interdum eſt à conſtitutione naturali, interdum à carie acquiſita, vel à lue Venerea, vel aliunde.

Curatio reſpicit I. *Inflammationem*, ſi adeſt, quæ primò tollenda, habita partis ratione, per repellentia, ne affluant humores. II. *Fracturam ipſam*, Ubi 1. *Extendi* debent, cum dolore vel nullo, vel minimo: ab uno, ſi minora oſſa; à duobus, ſi majora læſa ſunt. 2. *Conformari* debent, ſeu in ſuum locum rectè reponi, ut extremitates rectè coaptentur, ita, Ut eminentiæ oſſium cum impetu in ſuas cavitates non intrudantur, ne rumpantur. Ut, ſi extra cutem prorumpant, peculiariter tractentur. 3. An *rectè conformata ſint*, *diſpiciendum*, quod agnoſcitur ex ceſſatione doloris, nulla cavitate; ſi pars fracta tangatur, ſimilitudine cum ſana craſſitie excepta, quæ major eſſe poteſt, propter humorum affluxum. 4. *Deligari* rite debent, quod fit, ſi medicamentum ex albumine ovi conquaſſato cum pulveribus adſtringentibus præmittatur, ad inflammationem arcendam. Si nec nimis laxa, nec nimis ſtricta ſit deligatio. Illa fiet, ſi ſe leviter premi dixerit, ſi eadem nocte validius ſe adſtringi ſibi videatur, poſtridie verò tumor mollis in extremitate membri oriatur. Hæc, ſi contrarium. Si ante tertium diem non ſolvatur. 5. *Membrum* rectè collocari debet, id eſt, molliter, ne doleat; æqualiter, ne diſtorqueatur; ſurſum verſus, ne humores affluant. III. *Corpus ægri*, ubi, ſi opus, venæ ſectio & purgatio adhibenda. IV. *Callum*, & tum cibi Euchymi ſunt exhibendi. Medicamenta callum generantia propinanda & applicanda, præſertim in adultis Oſteocollæ dr. 1. cum aqua ſymphyti. Vide *Aquapendentem* & *Fabricium* in Obſervationibus.

V. *Symptomata*. 1. *Inflammationem*, cujus in principio ſtatim ratio habenda, nec pars deliganda, vel non tam arctè. 2. *Gangrænam*, quam in proprio capite vide. 3. *Pruritum*, & excoriationem, quæ à ſanie; ubi ſanies abluenda, & poſt unguentum album, Camphoratum, Roſaceum, &c. adhibendum. 4. *Dolorem*, qui vel fit *à faſciarum nimia adſtrictione*, & tum tumor in extremitate partis apparet, ægerque ſe vehementer premi conqueritur. Faſciæ ſunt ſolvendæ, & deligatio laxior inſtituenda. Vel ab *oſſe pungente*; & tum ex levi partis contrectatione dolor oritur. Os vel in locum reponendum, vel eximendum, vel præcidendum eſt. Vel *ex humorum affluxu*, & tum curatur, ut incipiens inflammatio. Vel *ex ſitu membri pravo*, & tum Æger id facilè detegit. Situs membri mutandus. 5. *Membri gracilitatem*, & tum vel victus nimis tenuis, vel longa faſciarum adſtrictio in cauſa. Attrahendum alimentum ad partem.

Differentiæ fracturarum ſunt variæ:

I. Alia eſt *per tranſverſum*, ut nullo pacto extrema cohæreant, & hæc καυληδὸν κάταγμα dicitur. *Cognoſcitur* ex eo, quia tactu oſſis fracti extremitates ſeparatæ deprehenduntur, & in fracturæ loco cavitas non naturalis deprehenditur, &c. *Facilius ſanatur*, præſertim ſi eſt ſimplex & æqualis, & oſſa fracta ſedibus mota non ſunt.

II. Alia eſt σύντριμμα, quando os in plures partes conteritur. Hæc *difficilius curatur*, ſi præſertim eminentiæ acutæ partes vicinas pungant. Si ad priſtinum ſtatum reduci non poſſunt, membrum brevius & ad officium ineptum redditur.

III. Alia eſt *ſecundum Longitudinem*, quæ *Fiſſura* dicitur. Hæc ex membri craſſitie præternaturali deprehenditur. *Facilius curatur*, quia operoſa oſſium repoſitione opus non eſt; ſed ſufficit, ſi oſſa quaſi hiantia iterum conjungantur.

IV. Alia *Recens*, quæ facilè consolidatur.

V. Alia *Inveterata*, quæ difficilius; quia accedente inflammatione extensio periculosa. Extremitates ossium occalescunt. Galenus dicit, si ultra septimum diem curatio protrahatur, periculum esse, ne os sydêretur.

VI. Alia est *Sola*, de qua quæ hactenus dicta sumi debent.

VII. Alia cum *Carnis contusione* ac vulnus conjunctum habet. Hæc periculosa, si vulnus magnum & in grandioribus musculis. inflammationes facilè accedunt. ferulæ & alia ad repositionem non tam benè adaptari possunt, sed foramen vulneris causa servandum est.

VIII. Alia, quæ *in medio Ossis* accidit, & tum divisio est levior.

IX Alia quæ *prope caput superius* vel *inferius*; & tum; quia ibi plures nervi, hîc plures tendines, major dolor provenit.

X. Alia *prope articulum*; & tum propter ligamenta, nervos, tendines, partis fractæ ligatio commoda non est. in loco exsangui calor est debilis. motus membri ob callum, qui tendines aut musculos ligat, impeditur.

XI. Alia, quando *duo ossa conjuncta simul franguntur*, ut in brachio radius, aut ulna: & tum curatio difficilis.

XII. Alia quando *unum*, & tum musculi minus contrahi possunt, quia ab integro osse tensi servantur.

TITULUS II.

De Symptomatibus, & eorum ἀφαιρέσει.

Symptoma est affectus præter naturam in iis, quæ extra constitutionem partium ad actionem necessaria sunt, aliquid aliud præter naturam sequens.

Dividi-

Dividitur multifariam, sed præcipuè *bifariam*. Nam,

I. Aliud est *Actionis læsæ*, seu hæc sit abolita, imminuta, depravata, vel aucta. Fit id vel *facultatis* vitio, quando instrumentum proximum malè affectum est; quo spirituum & caloris influentis absentia refertur: Vel *Erroris* externi causa, quando illa cum quibus fiunt, aut sine quibus non fiunt actiones, fallunt. Aliud *Excretorum* & *Retentorum*. Aliud *Qualitatum mutatarum*, quæ ex actionum læsionibus, & ab iis provenientibus humoribus dependent.

II. Alia sunt symptomata *facultatis naturalis*, nimirum, Nutritivæ, Augmentativæ, Generativæ, Retentricis, Attractricis, Concoctricis, Expultricis. Alia *facultatis vitalis*. Alia *facultatis* animalis, quo pertinent symptomata sensuum externorum, internorum, motricis, &c.

Curatio Symptomatum est *Mitigatio*, & quidem cita, quando urgent, id est, tale minantur periculum, ut non possit exspectari morbi illius, vel causæ à quibus pendent, ablatio; sed si exspectetur, vitæ discrimen aut magnum incommodum immineat. De his in particularibus agemus.

Cæterum quia inter symptomata frequentissimus est *Dolor*, de eo in genere aliquid hic dicemus.

CAPUT UNICUM.

De Dolore in genere.

Dolor est tristis & molesta, ex subita & vehementi in sensu tactus alteratione, exorta dispositio.

Subjectum, sunt partes nervosæ, membranæ præsertim crassiores, quæ vehementes dolores inferunt.

Signis opus non est. sensus ipse ostendet.

Causa est, quicquid vel excellenter & repente partem alterat; vel continuitatem ipsius solvit.

 Curatio

Curatio festinanda, ne fluxio concitetur; in vehementi præsertim, morbo etiam seposito, si aliter fieri nequit. *Perficitur* I. *Mitigatione* per Anodyna & Narcotica. Inter illa excellunt Olea *liliorum alborum, lumbricorum, chamæmel.* Catapl. ex *mica panis, lacte & croco* invicem coctis, pulmentum ex *radicibus Althea in lacte* coctis. Unguentum *Iovis Grulingii.* Inter hæc, Extractum *seminum stramonii,* spiritus *Lollii*, Trochisci *narcotici Fernelii*, Laudanum *Opiatum.* II. *Causarum* per remedia tam interna, quàm externa *remotione.*

Differentiæ, vel à causis, vel à partibus affectis sumuntur.

I. Alius est ab *excellenti* & *repentina qualitatis alteratione*, quæ contrariæ qualitatis remediis tollitur. *Fit* verò, vel à *calore & siccitate* : tum causæ præcessere, pars dolens rubet, frigidis & humidis agendum. Vel à *frigiditate & siccitate* : tum Causæ similes præcessere. Cutis albet, vel ex constrictione livescit. Calidis & humidis levatur.

Alius à *Continuitatis solutione*, quæ fit, Vel ab *humoribus pluribus*, qui distendunt. acribus, qui erodunt; ubi venæ sectio & purgatio locum habent. Vel *Flatibus*, qui divellunt; ubi carminantibus præmissis, universalibus agendum. Vel à *causis externis* contundentibus, incidentibus, exurentibus; ubi curatio ad singula obvertenda.

II. Alius est *Punctorius*, in membranis costas & musculos subcostales cingentibus. Alius *Pulsatorius*, arteriarum proprius, magnæ inflammationis index. Alius *Torpidus*, qui accidit in carnosa membrana cuti subjectâ, quæ ex refrigeratione, externâ contusione vel compressione, oritur. Alius *Gravans* in renibus plerumque, in Epate & liene interdum. Alius *Tensivus, secundùm longitudinem*, nervis proprius, qui in utramque partem nervorum se extendit. Alius

Tensivus secundùm latitudinem, membranis musculos tegentibus proprius. Alius *Vagans*, qui ut plurimum in majoribus capacitatibus, ventris, uteri, &c. à flatibus oritur. Alius *Terebrans*, in intestinis ex humoribus frigidis tunicis impactis. Alius *Persultans*, qui in meningibus cerebri contigit, ubi tanquam ex radice ortus repentè in circumjacentes partes prosilit. Alius *Vlcerativus*, qui ut plurimum in cute & subcutaneis partibus, etiam in intestinis, ab acrimonia humorum & vermibus contingit, dysenteriæque communis est. Alius *Profundus*, qui in periostio accidit, & imaginem quasi ipsa ossa dolerent, aut medulla in ossibus, sensibus offert. Et tantum de primis morborum differentiis.

IDEÆ

MEDICINÆ PRACTICÆ.

LIBER VI.

De Morbis Externis.

TITULUS I.

De Tumoribus in specie.

TANTUM de morbis in genere & ipsorum curâ sufficiat. Morbi in specie considerati, vel sunt *Externi*, vel *Interni.* Illi sunt *Tumores*, *Cutis affectus*, *capillorum vitia*, *ulcera*, *Luxationes*, & *Fractura* : Unde in hoc libro tot etiam erunt Tituli.

CAPUT I.

De Tumoribus à sanguine ortis.

ARTICULUS I.

De Corpulentia nimia.

TUmores alii sunt à *Sanguine*, alii à *Bile*, *Pituita*, *Melancholia*, *aquoso & seroso humore*, denique ab istis *inter se mistis*. A *sanguine* sunt, *Nimia corpulentia*, *Inflammatio*, *Bubo*, *Phygetlon*, *Phyma*, *Furunculus*, *Parotis*, *Paronychia*, *Perniones*, *Ecchymosis*, *Carbunculus*.

Corpulentia nimia est molis corporeæ, ex carnis & adipis augmento, nimium incrementum.

Signis opus non est. Sequuntur eam, Motus ac operationis impedimentum, Respirationis ob viarum interceptionem difficultas, Mors interdum inopina, in illis qui prima ætate impinguantur, Infecunditas ob seminis aquositatem.

Causa est Carnis & adipis augmentum.

Curatio pro ratione Differentiarum variat.

Differentia à causis sumitur.

I. Alia est à *Carnis augmento*, quod *fit* ob sanguinis boni copiam, ab hepate temperato, ex boni succi cibis productam, cui partium in corpore musculosarum temperatura calida & humida accedit. *Curatur* 1. *Evacuatione*, per liberaliorem venæ sectionem, cucurbitulas, jejunia, frictiones. 2. *Absumtione carnis*, per valentius siccantia, & moderatè calida.

II. Alia ab *Adipis*, quæ incrementum sumit à sanguinis extra venas in partes membranosas excidentis, & ab ipsorum virtute & calore minus vehementi coacti unctuositate & oleaginositate. *Curatur*, 1. *Evacuatione*, sed non tam liberali, cum tales

les in frigidos morbos sint proni. 2. *Adipis absumtione*, per calida, amara, diuretica; ita tamen, ne nimiâ calefactione alius morbus excitetur.

ARTICULUS II.

De Inflammatione.

I*Nflammatio est partium carnosarum præter naturam tumor, à sanguine præter naturam affluente exortus.*

Signa sunt, *Calor*, qui fit partim ob sanguinem; partim ob pororum à sanguinis copia & crassitie, unde fuligines exhalare non possunt, interceptionem; partim ob sanguinis putredinem. *Dolor*, tum ob intemperiem, tum ob continui solutionem, quam sanguinis copia replendo ac distendendo infert. *Rubor*, dum sanguis colorem parti communicat. *Tensio*, à copia sanguinis totam partis substantiam distendente. *Renitentia*, ob eandem causam. *Pulsatio*, ob partium inflammatarum ab arteria sese attollente, quæ liberum locum non habet, distentionem.

Causa est sanguinis copia vel acrimonia, ob humores biliosos; qui cum naturam vellicent, ab eadem, sanguine tanquam vehiculo utente, qui ob dolorem satis copiosus confluxit, extruditur. *Modus generationis* hic est. *Calidâ* fluxione, ubi sanguis in musculos procubuit, venæ primò majores, pòst minores, tandem minimæ distenduntur. In his ubi fluxio diutius contineri nequit, partim per tunicas vasorum, quæ etiam suos poros habent, transsudat; partim per minutissima venarum orificia, quibus in partis substantiam venæ hiant, in ipsa spatia vacua, quæ inter prima sunt corpora, emittitur. Unde partes incalescunt.

Curatio peragitur, 1. *Venæ sectione*, ne plus affluat; si statim repellentibus ageretur, ad aliam par-

tem materia deduceretur. II. *Purgatione*, quia humores acres occasionem fluxioni præbent. III. *Alteratione*, ut sanguis refrigeretur & incrassetur, modò venæ non sint angustæ, nec obstructiones viscerum affligant. IV. *Revulsione*, ut humor in contrarium revocetur; quæ per venæ sectionem tum optimè administratur, cum materia est copiosa & impetuosa; per alia media, si minor; imò *repellentibus* & *discutientibus* tum agi potest. V. *Repulsione*, per medicamenta repellentia, seu aquea, seu simul adstringentia. *Illa* in humoribus tenuibus in superficie sitis, minùs copiosis, calore præsente locum habent, & sempervivum, umbilicum Veneris, violas, &c. complectuntur. *Ista*, ubi dolor nimis urget, vasa sunt ampla, fluxio ob debilitatem partium accidit. In frequenti apud chirurgos est usu, *Albumen ovorum* cum aqua rosarum conquassatum. VI. *Interceptione* per medicamenta *defensiva*, quæ partibus ex carnibus, & per quæ vasa majora tendunt, benè apponuntur. Oleum in illis est suspectum. VII. *Derivatione* sanguinis illius, qui in partem influxit. VIII. *Discussione* per medicamenta discutientia; inter quæ *mitiora* sunt, Radic. alth. Lilior. albor. flores chamæmeli. *Validiora*, Radix ireos. flor. sambuci, ammoniacum, bdellium, adeps ursinus. *Validissima*, Nitrum, sulphur, calx, &c.

Differentiæ sumuntur à subjecto & causa.

A *subjecto*. I. Alia est *partium carnosarum*, quæ decimo quarto die finitur. Alia *tendinum & ligamentorum*, quæ cum horum substantia sit densior & durior, difficilius terminatur: quadragesimum tamen diem non excedit.

A *Causa*. Vel est à *sanguine bono*, & phlegmone absolutè dicitur; vel *non bono*, qui *aut* naturam suam planè mutat, unde nullum tumoris genus: *aut* humores alios admixtos habet; & *tum*, si *bilis* admiscetur,

miscetur, oritur φλεγμονὴ ἐρυσιπελατώδης; si *pituita*, phlegmone œdematodes; si *Melancholia*, phlegmone scirrhodes.

ARTICULUS III.

De Bubone.

BUbo est *inflammatio glandularum sub axillis vel inguinibus exorta.*

Signa sunt Tumor cum renitentia, rubore, dolore, febri levicula.

Causa est sanguis, in glandulas, cum humore vitioso expultricem stimulante, illapsus.

Curatio est *dubia*, si tardiùs maturantur, cum in fistulas periculosas abeant. Sequitur *Curationem* inflammationum. *Digestio* fit per validiora, quia pars affecta frigidior. *Suppuratio* approperari debet, ne novi oboriantur. Commendatur Rulandi *Balsam.* sulfuris & *Emplastrum*.

Differentiæ sunt variæ.

I. Alius est Symptomaticus, cui jam dicta applicari debent. Alius *Criticus*, qui morbum alium sequitur, ægerque ad ejus eruptionem levatur. Naturæ est committendus, si crisis est perfecta: si imperfecta, humor per cucurbitulas & attrahentia medicamenta attrahendus.

II. Alius est *in inguinibus*, qui citius, quia à sanguine & plus caloris affluit, maturatur. Alius in *Axillis*, qui ob adversam causam tardius.

III. Alius est *nec malignus, nec contagiosus*, qui quia in extremis partibus est, & statim suppuratur, periculosus non est. Alius, *Malignus*, *pestilentialis*, *venereus*: de quibus suis locis vide.

ARTI-

ARTICULUS IV.

De Phygetlo, Phymate, Furunculo.

P*Hygetlon seu Panus, est tumor durus interdum post febres vel dolores in adenum locis emergens.* *Oritur* vel *Externè* ab ulcere, dolore, contusione: vel *Internè*, à sanguine bilioso, febri, tardiùs maturatur. *Oleum Guajaci* hic valet. *Phyma est tumor glandularum rotundus, phygetlo minor ac planior, minusque rubens ac dolens, qui statim augetur & in suppurationem abit.* *Oritur* à sanguine pituitoso. Affligit maximè pueros. *Curatur* maturatione per triticum tostum impositum, &c.

Furunculus seu Dothien, est tuberculum in acutum tendens, ovum columbinum magnitudine non excedens, rubore & dolore, dum in pus vertitur, conspicuum.

Signa ipsius definitio suppeditat. rarò solitarius erumpit. *Oritur* à sanguine crasso, sic ab *inflammatione*; nec multum exusto, sic à *carbunculo* distinguitur. *Curatio* est *facilis*, præsertim si est fastigiatus, non durus, nec bifidus. *Peragitur* maturatione. Est vel *Mitis*, qui cutem occupat; vel *Malignus*, qui carni insidet. Vel *Pestilens* & *Epidemius*, qui niger aut viridis, febri malignæ conjungitur.

ARTICULUS V.

De Parotide.

P*Arotis est glandularum circa aures inflammatio, à sanguine puro, vel vitiosis humoribus mixto, profecta.*

Signa sunt, Tumor, dolor, rubor qui post aures apparet. *Causa*, sanguis seu solus, seu cum aliis humoribus vitiosis mistus, qui vel à toto, vel à cerebro missus

missus illabitur. In *Curatione* Repulsio locum non habet; sed *Discussio* per leniora, ne fortioribus dolor exasperetur. *Suppuratio*, si eo natura ducit.

Differentiæ sunt variæ.

I. Alia est *Critica*, cum signis criticis exorta, quæ curatu facilior, nisi in fine morbi, post alias evacuationes, sine symptomatum remissione accidat. si non suppurata evanuerit, revertitur. Naturæ committenda, & reversa secundùm reversionis rationem judicanda. Alia *Symptomatica*, quæ si ex cruda est materia, periculosa, propter locum cerebro vicinum. In *Curatione* ejus, Antecedens *causa* minuenda. *Materia* discutienda, emollienda, aperienda, ne pus damnum inferat.

II. Alia est *sine Febre*. Alia *cum Febre*, quæ plus periculi habet.

III. Alia *sine malignitate*: Alia *pestilens & maligna*.

IV. Alia, quando materia *à toto corpore* fluit: Alia, quando *à cerebro*.

ARTICULUS VI.

De Paronychia & Pernionibus.

P*Aronychia est tumor in extremis digitis ad latera unguium exortus.*

Signa suppeditat situs, & dolor ob nervosarum partium, quæ vicinæ, affectionem; qui se ad totum brachium interdum extendit.

Causa est sanguis adustus, interdum malignus, quem natura eò detrudit.

Curatio instituitur *Evacuatione*, *Doloris lenitione*, *Suppuratione*. Repellentia fugienda, ne dolor exasperetur, humor impingatur: Laudatur ol. *Saturni* Agricola. p. 216. *Mucus aurium cum corio anguillæ impositus*, p. 246.

Pernio-

Perniones sunt tumores, tempore hyberno in calcaneis, digitis pedum vel manuum, exorti.

Signa sunt, Refrigeratio præcedens, dolor, pruritus, &c. *Causa*, frigus hybernum partem debilitans, & per illatum dolorem sanguinem attrahens. Diuturnum est malum interdum, & quamvis æstate cessit, hyeme tamen recurrit. In *Curatione*, 1. Frigus immersione membri in aquam frigidam pellendum. 2. Membrum lacte dulci tepido, in quo Rosmarinus, baccæ lauri, &c. efferbuere, fovendum: vel aquæ calidæ, in qua rapa congelata cocta sunt, immittendum.

ARTICULUS VII.

De Ecchymomate.

E*Cchymoma est sanguinis in spacia vicina, unde pars lividum colorem sortitur, effusio.*

Signis opus non est, cum affectus oculis pateat.

Causæ sunt variæ; Anastomosis nempe, Diapedesis, Diæresis, Contusio, &c.

Curatio peragitur 1. *Venæsectione*, si affectus magnus, ne inflammatio excitetur. 2. *Repellentium*, non tamen humidorum, ne sanguis influat, *admotione*, quibus discutientia adjicienda. *Melrosatum* papyro livido impositum; nec non *terra sigillata* cum aqua vitæ dissoluta, juvant. 3. *Digestione*, ubi locum habet radix *sigilli Salomonis* contusa, in vino vel alio liquore macerata. 4. *Cucurbitularum* applicatione, si digerentia non prosunt. 5. *Maturantium* mediocrium appositione. 6. *Tumoris apertione*, ne pus vicina corrumpat, vel fistulas cavet. 7. Si membrum ad gangrænam tendit, scarificatur, & aceto calido, in quo radix sigilli Salomonis decocta, abluitur. *Intus*, sanguinem concretum solventibus agendum.

ARTICULUS VIII.

De Carbunculo.

C*Arbunculus est tumor ex sanguine adusto, crasso, ferventissimo, in atram bilem degenerante, qui partem corrumpit, exortus.*

Signa se ita habent. Ulcus crustosum nigricans vel cinereum excitatur: mox brevi bubo rotundus, acutus, ardens, qui circa vesperam exasperatur, erumpit, & caro circumposita effervescit. Concurrunt febris, nausea, vomitus, palpitatio cordis, Animi deliquia, deliria, &c.

Causa est sanguis talis, qualis in descriptione expressus est, qui in corpore generatus, & malignitatis gradum adeptus, foras ejicitur, & semper affluxu generatur.

Curatio in genere, *Nulla* ferè, si mox evanescunt, qui erubuerunt. *Difficilis* illorum, qui nigri. & qui in emunctoriis & prope membra nobilia hærent. *Facilior* illorum, qui rubicundi, qui parvi, qui soli. *Modus procedendi iste* est. 1. *Diæta* ordinetur humida & frigida. 2. *Venæsectione* statim in principio sanguis fervens tollatur, modò per membrum nobilius non trahatur. 3. Humor malignus præparetur & mitigetur, ubi *scabiosa* præcipuè valet. 4. De *Purgatione* cautè propter febrim acutam deliberetur. 5. Pars *scarificetur*. ubi *nota*, Repetendam si sanguis id reposcit. Non *attrahendum*, si humor cum impetu affluit, ne febris & dolor augeatur. Imò modicè *reprimendum* medicamentis circa carbunculum spacio trium digitorum positis. Habet hic locum, medulla *pomorum communium* cum aceto rosarum cocta & in pultis formam redacta. *Linimentum* ex bolo Armeno cum q. s. ol. Rosati, &c. *Emplastrum* Agricolæ T. 1. p. 139. *Abluendam* partem

scarificatam aqua salsa calida. 6. Post ablutionem medicamenta putredini resistentia imponenda, præsertim ex *scabiosa* & *succisa*. 7. Si scarificatio non prodest, *urendum*; sed ita, ut crusta statim medicamento seu unguento *Ægypt.* seu catapl. ex *far. orobi* cum q. s. Oxymel. simpl. removeatur, ne inducta, humoris maligni exhalationem impediat. 8. Crusta ablata, ulcus *detergendum*, *&c.* Curationem illius vide apud Agricolam T. 1. p. 139. si placet.

Differentia est duplex.

I. Alius est *sine pustula*, qui signis illis se prodit, quorum fit in genere mentio, & in curatione nihil singulare habet. Alius *cum pustula*; qui *cognoscitur*, quod pruritus primò sentiatur, mox vel pustula exigua una, vel plures milii semina referentes erumpant, quibus ruptis ulcus crustosum apparet. In *Curatione* nihil singulare obvenit.

II. Alius est *Pestilens*, & *tum* constitutio est pestilens; *Symptomata*, sunt validiora. *Curatio* est *difficillima*, si post febrem pestilentem erumpit, occupato ab humoribus malignis corde. *Facilior*, si ante, nisi symptomata superveniant valida. In *processu* ejus hæc notanda. 1. Non secandam venam, quia oritur viribus jam prostratis. 2. Alexipharmacis tam intra quàm extra maximè agendum. 3. Vehementer prohibendum, ne putredo serpat. Ad ruptionem laudatur *Emplastrum* Heurnii ex opoponace in Aphoris. Hippocr. lib. 4. aph. 55. *Oleum* Butyri Antimonii, *Emplastrum* magneticum, Hartm. chymiatr. cap. de peste. *Oleum* Mercurii Agricol. T. 1. p. 139. *Elixir* pestilentiale Crollii, &c. *Cataplasma* ex radicibus raphani cum aceto rosato contusis Joëlis T. 6.

Alius *non malignus* & mitior, qui primum instar phlegmones rubet, deinde flavescit. De ejus curatione vide generalia.

CAPUT II.

De Tumoribus à bile ortis.

ARTICULUS I.

De Erisipelate.

HActenus de Tumoribus à sanguine exortis. A *Bile* fiunt *Erysipelas*, & *Herpes*.

Erysipelas, seu ignis sacer, est tumor biliosus à sanguine bilioso in aliquam partem subcutaneam confluente, cum macula rubra, lata, dispersa, exortus.

Signa sunt, Invasio cum horrore; quem febris subsequitur. Vehemens mordicatio & ustio, ita ut vesiculæ interdum excitentur. Color ex rubro flavescens, non ruber ad fuscum vergens; qui pressu subterfugit, moxque redit. Dolor nec pulsans, nec vehemens, & quidem sine tensione ad vicina progressus. Hæc in phlegmone desiderantur.

Causa est sanguis biliosus, qui à calidiore epate, qui quoque eum tenuiorem & mobiliorem facit, producitur: vel à natura, propter malignam sæpe qualitatem, ad partes externas pellitur, vel à causis externis movetur, &c.

Curatio est *difficilior*, si ossium denudationi aut fracturis supervenit. Si ab exterioribus ad interiora convertitur. Si putrescit, aut suppuratur. Si in facie aut capite oboritur, quia tumore adaucto anginam infert. Si in hepate aut utero gravidarum, quia fœtum interimit. *Respicit* 1. *Morbi depulsionem*, ubi locum habet. 1. *Venæ* epaticæ aut medianæ *sectio*, in corporibus plethoricis & crassioribus. 2. *Purgatio* per cholagoga frigidiora. 3. *Sudoris excitatio* per *Theriacam* Andromachi in aqua flor. sambuci, &c. 4. *Topicorum admotio*, quæ liquida & tenuia esse, & crebrò renovari debent. *Præcipua* sunt *Lapis* medicamen-

camentosus Crollii. *Sanguis menstruus* in aqua senecionis & aceto rosato dissolutus. *Balsamus* Lithargyri cum camphora in aqua spermatis ranarum. *Decoctum* Myrrhæ rubeæ, olibani ana Unc. I. in vini & aceti ana Unc. IV. *Saccus* lineus, in quo farina siliginis fuit, excalefactus. Linimentum Sebizii de Acid. in fine. II. *Præservationem*, ubi locum habet *Venæ sectio* bis in anno administrata. *Purgatio* per cholagoga. Victus ad refrigerantem & humectantem declinans. *Tibialium* aqua spermatis ranarum imbutarum *portatio*. Præservantis Medicamenti apud Sennert. l 2. de Febr. c. 16. usus.

Dividitur bifariam.

I. Aliud est *Exquisitum*, cui generalia competunt. Aliud *Nothum*, idque vel phlegmonodes, OEdematodes, &c. in quo tumor major.

II. Aliud est *simplex*, in quo cutis summa attingitur, & crustulæ furfuris instar excitantur. Topica hîc refrigerantia præmissis præmittendis parti adhibenda, & discussio naturæ relinquenda.

Aliud *ulcerosum*, in quo ruptis pustulis sanies purulenta exit. conspicua fluxione derepente emergit. pustulas habet magnas humidas. brevi & sponte solvitur; & sic ab herpete distinguitur. Hic paribus cæteris, Topica remedia refrigerantia imponi possunt, donec color cutis alteretur. *Curationem* vide in Rulando.

ARTICULUS II.
De Herpete.

HErpes seu Formica, est tumor à bile flavâ, sincera, & ab aliis humoribus secreta, in superficie partis alicujus excitatus, & ad vicina serpens.

Signa sunt, Tumor latus & partem exasperans, durities, dolor, sensus ustionis; progressus, quasi in orbem, medio, dum extrema procedunt, sanescente.

Causa

Causa est Bilis flava, sincera, crassior quàm in Erysipelate, à causis suis procedens.

Curatio respicit I. *Totum corpus*, cui per Evacuationes subveniendum. II. *Partem affectam*, ubi Refrigerandum leniter. Digerendum & discutiendum per siccantia, si fervor remisit.

Dividitur in *Simplicem*, & *Exedentem*.

I. *Simplex* seu *miliaris*, qui summam cutem exasperat, & sub una epidermide consistit, exiguas illic pustulas excitans, quæ minimum exstant aut prominent, milio haud absimilis. In eo si pustulæ sint, frigida & sicca adhibeantur. Si rumpantur, detergentia. Præstant, Aqua *calcis vivæ cum* saccharo *Saturni*. Decoctum *Persicariæ*, *foliorum rubi Idæi* in aqua & vino, &c.

II. *Exedens* seu *Ferus* & Ἐσθιόμενος, ruptis pustulis veram cutem exulcerat, serpit in latum & altum, sensim multoque tempore emergit, pustulas aridas habet, diuturnus est & febris expers. Sic ab *Erysipelate ulceroso* distinguitur. Validiora in eo medicamenta adhiberi debent.

CAPUT III.
De Tumoribus à pituita exortis.
ARTICULUS UNUS.
De OEdemate.

TUmor à Pituita est OEdema, & est tumor à materia pituitosa, in partes à facultate expultrice detrusa, exortus.

Signa sunt, tumoris mollities & laxitas, dolor vel nullus vel exiguus, calor subalbidus, calor nullus.

Causa est materia pituitosa, frigidior & humidior massæ sanguineæ pars; quæ interdum à natura expellitur, interdum pondere suo deorsum tendit, & ad ex-

ad extrema fertur. Occupat præcipuè manus & pedes, quæ membra à fonte caloris remotiora sunt.

Curatio perficitur I. *Diætâ*, quæ pituitam & cruditates non inducat. Pisces saxatiles permittuntur. II. *Alteratione*, & *Digestione*, ubi prosunt *Oxymel* & *Oxysaccharum*. III. *Resolutione* per discutientia, sed prius pars calefieri frictionibus & fotibus debet. IV. *Suppuratione*, si eò tendere, ex pulsu & dolore percipiatur. V. *Abscessus apertione* & mundificatione, per sua medicamenta. VI. *Cavitatis impletione*. Vide de eo *Platerum*.

Differentiæ sunt variæ.

I. Aliud est *à sola pituita*, quod diuturnius est; per resolutionem ut plurimum discutitur. Aliud *ab eadem* cum aliis permista; quod ad suppurationem interdum venit, si præsertim sit in loco calidiore.

II. Aliud est *Ex se*, quod non est periculosum. Aliud *alios morbos insequitur*, ut phthisin, Epatis refrigerationem, &c. quod periculosius est, & mortem minatur. In *curatione* ratio mali, à quo pendet, habenda est.

CAPUT IV.

De Tumoribus ab humore melancholico.

ARTICULUS I.

De Scirrho.

TUmores ab humore melancholico exorti, sunt *Scirrhus* & *Cancer*.

Scirrhus est tumor sine dolore durus, ab humore melancholico crasso, viscido & lento exortus.

Signa sunt, dolor exiguus vel nullus, durities nimia, sensus, quando premitur, carentia.

Causa est humor aut *melancholicus*: id est, vel sanguinis feculenta pars, vel naturale melancholicum

licum excrementum; aut interdum etiam *pituitosus*, qui vel à calore partibus tenuioribus dissipatis incrassatur; Unde inflammationes, Erysipelata, &c. sequitur: vel ab *immoderata* repellentium, adstringentium, & nimis discutientium *applicatione* induratur.

Curatio est *Nulla*, si sensu destituitur. *Aliqua*, si non. *Difficilis*, propter materiæ contumaciam. *Peragitur* I. *Diætâ*, quæ bonum nutrimentum exigit. II. *Humorum* præparatorum iterata *eductione*. III. *Causæ continentis sublatione*, per emollientia & discutientia, vel simul mista, vel alternatim adhibita. *Mitiora* in teneris, recenti scirrho, mollioribus. *Validiora*, in durioribus, inveterata. Præstant *Emplastrum de cicuta Fabricii* Centur. 3. obs. 25. *Cataplasma* ex radice *bryoniæ*, stercore *caprillo* & *urina*. IV. Si suppuretur, puris per *emplastrum Diachylon simplex* abstersione, omissis calefacientibus & sectione, ne in cancrum facessat.

Dividitur in *Legitimum*, qui sensu destituitur, in quo pili supra partem crescunt, *Curari* non potest: & *Nothum*, qui contrario modo se habet.

ARTICULUS II.

De Cancro.

CAncer est tumor rotundus, *lividus*, *aut subniger*, *venis circumcirca turgidis & repletis, pedes cancri referens, à bile atra exortus.*

Subjectum sunt partes tam externæ, quàm internæ, præsertim verò humidiores & superiores, ut mammæ mulierum.

Signa exortus suppeditat ratio. In principio ciceris aut fabæ magnitudinem vix æquat, in processu juglandis & ovi superat, est durus, coloris plumbei vel lividi, vel nigricantis, cum calore, dolore, & pulsatione; venæ in orbem nigro sanguine turgent, & cancri pedes referunt.

Causa est bilis adusta & atra, in venis hærens, nec ob crassitiem penetrare potis; quæ oritur, partim ab alimento humorem talem suppeditante, & à liene non attracto, partim ab intemperie calidiore adurente.

Curatio est *difficilis* in omnibus; tum quia causa pertinax & maligna: tum quia in profundis venis latet. *Non instituenda*, si occultus. Si in cavitate corporis, palato, sede, utero, exortus. *Nulla*, si confirmatus & in parte nobiliore sedet. *Alicujus spei*, si exiguus, recens, & in summa corporis parte hæret. Quomodo sit peragenda, vide in differentiis. Quantum ad *differentias*.

I. Alius est *Exulceratus*, qui facilè *cognoscitur*, & ab acriore materia oritur. Exhibet autem corruptæ carnis speciem, cum fœtore, sordida illuvie, horrido aspectu, labris præduris & inversis. febris adest lenta, animi defectio, sanies nigra aut fulva, sanguinis profusio, &c. *Curatio* ejus vel est *palliativa* per exsiccantia & refrigerantia lenia: vel *vera*. 1. Per *incisionem* ad vivum usque; quam sequi debet sanguinis vitiosi expressio, ulceris concoctio, mundificatio, (vide pulverem apud Hartmannum de cancro mammillarum) per carnem repletio, &c. 2. Per *ustionem* seu actualem seu potentialem, si profundiora & majora vasa occupata sunt.

Alius *non ulceratus*, qui à mitiore fit materia. *Curatur*, 1. *Diæta* humectante & refrigerante. 2. *Venæsectione*. 3. *Humoris* per *fumariam, lupulum, succum pomorum redolentium*, &c. præparati, per extractum *hellebori*, pillulas lapidis *lazuli*, repetita *evacuatione*. 4. *Topicor. applicatione*, ubi occurrunt. *Repellentia* lenia, ut Sperniolæ compositum. *Discutientia* non mordacia, ut Pulvis *benedictus Hartmanni*, Magister. *testar. cancri, &c.* vide & Agricolam T. 1. p. 145.

II. Alius

II. Alius est à *suppressione mensium*: Alius ab *Hæmorrhoidum*. Curatio ad affectus obvertenda est.

Caput V.

De Tumoribus ab humoribus serosis, salsis & biliosis, inter se mistis.

Articulus I.

De Scabie.

Tumores ab humoribus inter se mistis exorti, *vel* oriuntur ab humoribus salsis, serosis, & biliosis: *vel* à pituita, melancholiâ & bile, ita ut conjuncta causa non amplius humor sit, sed alia materia ex humoribus genita. Ad illos spectant *scabies, Lepra Græcorum, Phlyctænæ, Sudamina, Sirones, Vari, Epinyctides, Alphus, Leuce, Impetigo, & Gutta rosacea*.

Scabies, seu ψώρα, *est tumor à sanguine corrupto exortus, cum cutis intemperie & exulceratione affligens*.

Signa in definitione exposita sunt.

Causa est sanguis corruptus, cum atra bile & pituita salsa mistus; qui vel à diæta simili, accedente præsertim exsuperante epatis calore provenit; vel à contagio corrumpitur: ad cutem verò delatus, in ea hæret, & exulcerationem excitat.

Curatio peragitur 1. *Diæta*, quæ cibos elixos exposcit. 2. Humorum *contemperatione*, *evacuatione*, & hepatis per *Syrupum corallorum* Quercetani ad pristinum statum reductione.

Dividitur trifariam.

I. *Alia* est symptomatica, cui dicta applicari debent.

Alia Critica, post morbos tum acutos, tum diuturnos exorta.

II. Alia est *Humida*, quæ saniem humidam multam

tam fundit. A *pituita salsa* exsistit. *Curatur* facilius quàm sicca, & quidem, 1. *Evacuatione*, ubi serum lactis caprini, fumaria &c. probantur. 2. *Sudorum provocatione* vel per *Spiritus Ebuli* unc. ſ. & Aquæ fumar. unc. ij ſs, vel *Antimonium Diaphoreticum*, vel *Spiritum Guajaci*, ſi contumacior eſt. 3. *Topicorum applicatione*. Habent hic locum balnea dulcia & ſulfurata. Illitus ex frangulæ flavo & medio cortice cum aceto. *Vnguento* Sennerti l. 5. p. 1. c. 27.

Alia *Sicca*, in qua vel nihil excernitur, vel paucum & craſſum, & ulcera ſunt livida. *Oritur* ab humore aduſto. *Curatur* difficilius, & quidem ut prior, habitâ ratione cauſarum. Alia *Volatica*, quæ totam cutem unicâ ferè nocte occupat. In hac, univerſalibus præmiſſis, valet ablutio ex ſanguine in partu ex utero elapſo, cum tota ſecundina, vel ejus parte. Vide Agricol. T. p. 280.

III. Alia *Malum Mortuum* dicta, quæ cum livore & nigredine, puſtulis cruſtoſis, nigris, ſiccis, ſine ſenſu & dolore, in tibiis præſertim affligit. A ſucco melancholico & ſcorbutico *oritur*. Eadem ratione, habito diverſitatis reſpectu, *curatur*. Alia *Lepta Græcorum*, quæ ſolo gradu ab aliis differt. *Cognoſcitur* ex eo, quia profundiora cutis depaſcitur; & quaſi ſquammæ piſcium, ſeu ſcalpentibus ſeu non ſcalpentibus decidunt, ſudor eſt fœtidus. *Oritur* ab atra bile, cum pituita ſalſa ſæpe conjuncta. *Curatur* iiſdem, ſed fortioribus, quibus ſcabies. Epar maximè corrigendum. Sudor decocto *ſaſſæ parillæ, Guajaci*, & *Chinæ* eliciendus.

ARTI-

ARTICULUS II.

De Phlyctænis, Sudaminibus, Sironibus, & Varis.

PHlyctænæ ſunt veſiculæ in cute ab humoribus acerrimis excitatæ.* *Cognoſcuntur* inde, quod ſimiles ſunt iis, quæ ab aquis excitantur, & ruptas ſubflavus humor excipit. *Oriuntur* à bilioſo ſeroſoque humore, qui ad cutim vel à natura, vel à cauſa externa protruditur. *Curantur* univerſalibus, ſi opus, præmiſſis, decocto *lentium*, Epithemate ex *lixivio forti cinerum fagi* cum ol. lini & nucum part. æqual. permixtis, & ſæpius applicatis. 2. *Ruptione*, cataplaſmata exſiccante ſtatim impoſito.

II. *Sudamina ſeu ὕδρωα, ſunt exanthemata granis milii ſimilia, quæ cutem ulceroſam exaſperant. Cognoſcuntur* facillimè. *Oriuntur* à nimiis ſudoribus ſub cute coërcitis, æſtate præſertim calida & humida, poſt diætam calidiorem. *Curantur* ablutione per aquam quercus, cui Camphoræ gr. 1. vel alterum adjici poteſt.

III. *Sirones vel Chirones, ſunt puſtulæ in volis manuum vel plantis pedum, vermiculos intus habentes.* Vermiculi effodiendi ſunt: poſt locus abluendus, *decocto quercus cum alumine*; vel *ſulfuris* cum ana Tartari.

IV. *Vari ſeu ἴονθοι, ſunt tumores duri & parvi, in faciei cute, à craſſo ſucco congregati. Cognoſcuntur* facilè. Sunt magnitudine ſeminis cannabini, & adoleſcentes ad Venerem aptos, prolificos, ſed continentes infeſtant. *Oriuntur* ab humore plerumque alimentari, qui ſe poris cutis inſinuat, & interdum ſanguinem atrabilarium admiſtum habet; & tum ichorem profundunt, & in ulcera abeunt. *Curantur difficulter*, ſi rubor in facie intenſus cum puſtulis. ſi idem

idem cum inflatione faciei & raucedine vocis jungitur. *Curatio* vero fit, præmiſſis ſanguinem purificantibus, per diſcutientia, & emollientia. Laudatur Ol. *Vitrioli, ſulfuris* aut *Tartari* illitum veſperi, manè aqua calida, in qua farina fabarum macerata, ablutum.

ARTICULUS III.

De Epinyctidibus, Alpho, & Leuce.

EPinyctides *ſunt ulcuſcula, ſua ſponte, noctu præſertim, in eminentibus partibus erumpentia, bullis ſimilia, quibus diſruptis cruenta ſanies effluit. Cognoſcuntur*, ex colore ſublivido, vel ſubnigro, vehementi inflammatione, dolore noctu ſe exacerbante, propter atri humoris motum, & frigus nocturnum poros cutis adſtringens. *Oriuntur* ab humore ſeroſo & pituitoſo, carbunculi cauſam exceptâ malignitate & tumoris magnitudine imitante. *Curatio* in Evacuatione & Topicis ferocitatem cauſæ temperantibus, conſiſtit.

II. *Alphus, aliis Morphæa, ſunt maculæ magnæ, cuti, cujus colorem mutant, ſparſim cum aſperitate quadam inſidentes. Oriuntur* à ſanguine malè nutriente, & infeſtant viros magis quàm fœminas & pueros. Sunt vel *Nigræ*, à melancholico ſanguine vitio lienis exortæ, quæ *curantur* præmiſſis univerſalibus, bonâ victus ratione, balneis, illitione *pulveris ſinapi* cum aqua miſti: vel *Albæ*, nec tamen exactè cum vicini albo colores interdum intercurrant, quæ à ſanguine pituitoſo, vitio inprimis epatis, fiunt. Cutis eſt ab illis alba, ſed non pili, & ſi pungatur, ſanguis exit. *Curantur* facilius, quàm nigræ. *Vena-ſectionem*, propter ſanguinis frigiditatem, non exigunt.

II. *Leuce eſt macula continua, & cutis & carnis calorem ac ſubſtantiam mutans. Cognoſcitur*, tum ex iis, quæ in deſcriptione poſita ſunt: tum ex eo, quod in ea pili decidunt, & alii lanugini ſimiles ſuccreſcunt. Cutis magis depreſſa eſt. Si acu feriatur, humor aqueus & albus effluit. *Oritur* à pituitoſo ſanguine, quo caro nutrita primò media inter ſanguinem & exſanguem poſt, ubi nutrimentum in rubram carnis ſpeciem non mutat, inſtar oſtrearum & locuſtarum carnis, evadit. *Curatio* eſt *Nulla*, ſi cutis dum fricatur non rubeſcit. Si, dum pungitur, ſanguinem non emittit: ſi macula in horas incrementum ſumit. *Difficilis*, ſi exigua: ſi ruborem aliquem fricata concipit, aut in manu vel pede hæret. *Abſolvitur*, 1. *Præparatione humorum* per calefacientia & incidentia. 2. *Evacuatione* per phlegmagoga. 3. *Topicorum applicatione*, fricatis primò panno aſpero partibus.

ARTICULUS IV.

De Impetigine & Gutta roſacea.

IMpetigo, *ſeu Lichen, ſunt puſtulæ in cute duræ, & ad vicina ſerpentes, ſiccæ cum aſperitate & pruritu magno conjunctæ. Cognoſcitur* ex iis, quæ in definitione poſita ſunt. *Oritur* à tenui, acri, ſeroſo, & cum humore terreſtri mixto ſucco, qui à diæta ſimili procedit, & interdum vere, interdum autumno, ad exteriora defluit, vel protenditur. *Curatur*, 1. *Diæta*, à qua ſalſa & acria abeſſe debent. 2. *Alteratione* & *evacuatione* humorum, ſi nimium peccent. 3. *Topicorum applicatione*. Laudatur, præmiſſa fomentatione, ex malva, verbaſco, & fumaria, *Unguentum citrinum* cum oleo ovorum, ſulphure vivo. ol. ceræ, charyophyllorum & camphora. Item ol. *Tartari per deliquium*, cum ana ol. ceræ. *Dividitur* in *Mitem*, qui ſaliva jejuni hominis inuncta, vel rad. *Oxylapathi* cum aceto trita, interdum tollitur: & *Ferum*, in quo, præter ſuperiora, locum habet *Aqua*

Aqua ex ol. Tartari destillatione cum Mercurio crudo, proportione illius quadrupla. Joëlis experimentum ex ferri excremento l. 10. pract. s. 3.

II. *Gutta rosacea, est tuberosus, pustulosus interdum, & guttas rosaceas referens faciei rubor. Cognoscitur visu. Ortum* dat sanguis crassus, fervidus, vitio epatis ab ortu vel diæta tali genitus, ad faciem delatus, ibidemque ob crassitiem hærens. *Curatur* 1. *Epatis fervidi* ad temperiem suam per cichorii, fragorum, & corallorum syrupos *deductione*. 2. Ejusdem *infarctionis deobstructione*. 3. *Topicorum*, id est, *menstrui virginis* in aqua calidâ soluti, Olei bufonum, &c. applicatione. Vide *Hartman. de rubore & pustulis faciei.*

CAPUT VI.

De Tumoribus, in quibus humor periculiari membrana concluditur.

AD Tumores tales tria pertinent:

I. *Strumæ seu scrofulæ, scirrhosus glandularum tumor, peculiari membrana conclusus.* Eorum *subjectum*, sunt glandulæ in cervice, collo, mammis, axillis, inguinibus. *Cognoscuntur* visu, apud Alpinos præsertim homines. *Oriuntur* ab humore pituitoso, melancholico, misto, qui à cruditate ciborum provenit: seu à crassiore succo partes has nutriente eidem immisto, qui peculiari membranæ à facultate formatrice productæ includitur. *Curationem* vide l. 5. peculiari capite. *Dividuntur* 1. In *simplices*, de quibus nunc, & *Cancrosas*, quæ cancro propter atrem bilem miscentur. 11. In *liberas*, quæ nulli vasi junguntur, & *Infiltratas*, quæ cum arteria, vena vel nervo aliquo insigni conjunguntur.

II. *Ganglion est tumor supra os situs, à nervi præter naturam convolutione, qui in unum corpus coaluit, exortus. Subjectum* sunt partes, quæ non multâ carne, sed cute duntaxat teguntur. *Cognoscitur*, tum ex situ, tum ex eo, quòd doloris sit expers, quòd sit ovi magnitudine, ad latera tendi possit, pressus torporis sensum excitet. *Oritur*, cum occasione ictus, extensionis, aut laboris, nervus vel tendo extenditur, & quasi rumpitur. inde partis nervosæ excrementum exsudat, circa fibras & nervosas partes adhærescit, & à facultate illarum formatrice, in hanc substantiam mutatur. *Curatur*, Emollientibus, ut Emplastro de *Ammoniaco*; & Digerentibus: quod si ista non satisfaciunt, suppurantibus, & sectione; de qua vide Authores.

III. Tumores illi, qui ab eadem quidem causa sunt, humore nimirum pituitoso, vel succo alimentari, materia tamen folliculo inclusa distinguuntur, & inde sua sortiuntur nomina. Nam *Meliceris* dicitur, si materia inclusa melli est similis, tumor rotundior, & ad pressum digitorum cedens. *Atheroma*, si pulti frumentaceæ similis, & tactu durior. *Steatoma*, si sebo.

CAPUT VII.

De Tumoribus à solida substantia.

AD Tumores tales tria referenda sunt:

I. *Verrucæ, seu tumores monticulorum instar in cute. Cognoscuntur* facillimè. *Oriuntur* vel à materia crassâ melancholicâ & pituitosâ, vel ex succo cuti & cuticulæ alendæ destinato. *Curantur* vel *per applicationem appropriatorum*, ut sunt, succus *folior. salicis*, *Cichorium verrucarium*. Aqua *supernatans truncis quercuum* bipenne detruncatorum. Lac *tithymalli*, *Cepa* cum sale contusa. *Dividuntur* in *Pensiles*, quæ *Acrochordones* Græcis dicuntur, parte summa latiores, ima quæ ad cutem tenuiores, quâ quasi

quasi pediculo innituntur : *Thymia*, quæ colorem thymi repræsentant, ad cutem etiam tenues sunt, in summo latæ, duræ, & asperæ, pensilibus minores. & *Sessiles*, quæ Græcis *myrmeciæ*, humiliores thymiis, lupino vix majores, duræ, latiore basi, radices altè exigentes, dolorem cientes.

II. *Clavi*, *qui in digitis* plantisque pedum ex calcei pressu aut intertrigine nasci solent ; acuto interdum dolore sponte ferientes, semper verò ingredienti molesti. *Inungi* debent sanguine anguillæ, Oleo *Mercurii*; & postquam emolliti fuerint, oleo *Limacum*. Si inciduntur, eluantur urinâ canis, superposito emplastro ex cera rubea.

III. *Callus* obdurata est summa cutis ex labore, in palmis aut in inferioribus pedis plantis succrescens. Nullam radicem altè demittit, ac prorsus doloris expers est. Possunt calli radi, præmissis lavacris frequentioribus.

CAPUT VIII.

De Tumoribus à partibus solidis aliò incumbentibus.

ARTICULUS UNICUS.

De Aneurismate, Varice, & Elephantiasi Arabum.

TUmores à partibus solidis procidentibus vel incumbentibus exorti, sunt plures : Nos hic duntaxat de *Aneurismate*, *Varicibus*, & *Elephantiasi Arabum* dicemus ; reliqui suo loco occurrent.

I. *Aneurisma est tumor ab arteriæ tunicæ interioris apertione, exterioris dilatatione exortus*. *Cognoscitur*, quòd sit tumor mollis, pulsans, digitis plerumque cedens ; & si non cedit, nec pulsus est, quod in magno accidere potest : tamen strepitus quasi bullientis aquæ, ob spirituum per angusta meatum, percipitur, & sic ab Ecchymomate distinguitur. *Oritur* vitio arteriæ, quæ ratione tunicæ internæ, quæ dura & crassa, aperitur ; ratione externæ, quæ tenuis, mollis & rara, dilatatur Id fieri solet, *vel* à sanguinis impetu, *vel* ab aliqua violentia ; sæpissimè cùm vel arteria pro vena secatur, vel cum vena simul arteria læditur. Tum enim exteriore tunica utpote molli, & venarum tunicis cognata, coalescente, internâ apertâ, per foramen sanguis & spiritus erumpere conatur, & externam distendit. *Curatur Difficulter*, si minus, si recens. *Nullo* ferè modo, si antiquum & majus ; & si sectio fiet, periculum mortis infertur. *Instituitur* curatio, 1. *Repellentium* & adstringentium *applicatione* ; ubi Emplastrum *contra rupturam*, & alia. 2. *Sectione* : de qua vide authores.

II. *Varix est venæ dilatatio*. *Fit præcipuè in cruribus*, sub umbilico, aliquando & in temporibus. Accidit inprimis viris, vix tamen ante pubertatem. *Cognoscitur*, quod venæ turgeant, pars sit livida aut nigra. *Oritur* à crasso melancholico sanguine, eo vel pondere delapso, vel à causa violenta detruso. *Curari* non debent varices, si sunt critici, & ab aliis morbis, ut ab insania solent, liberant. Si curandi sunt, duriter sectione ; optimè extractione (de qua Aquapendens) curentur.

III. *Elephantiasis Arabum est tumor pedum à sanguine melancholico, pituitoso, & varicibus, exortus*. Crura in eo sunt tumida, livida, nigra, ulceribus scatentia. *Curari* vix potest, nisi assiduè curetur.

CAPUT IX.

De Tumoribus malignis.

ARTICULUS UNICUS.

De Elephantiasi.

TUmores maligni varii sunt, *Bubones* nempe, *Carbunculi*, *Morbilli*, *Varioli*, *Elephantiasis*. De illis superius actum; de istis l. 3. agetur. restat Elephantiasis, de qua hic. *Elephantiasis*, *quæ & Leontiasis*, *& Satyriasis*, *& Lepra*, *est tumor totius corporis cancrosus*, *ex atra bile*, *venenata qualitate infecta*, *& in totum habitum corporis effusa*, *exortus*, *multa symptomata inferens.*

Elephantiasin dico, non Arabum, nec lepram Judæorum.

Signa sunt, vel *incipientis*, maculæ crebræ in corpore, cutis asperitas cum tuberibus duris instar anseris deplumati, c̄um squammis & rimis plurimis, præsertim in facie, manibus, & pedibus, casus pilorum. Vel *ingravescentis*, impetigo summorum digitorum & menti, superciliorum crassorum, prominentium deorsum, vocis raucedo, sudor facile in salem redigitur, qui in aqua non solvitur, sanguis lotus granulosa & arenosa post se relinquit. Examen *Elephantiacorum* vide apud *Horstium* Epistol. Medicar. s. 4. T. 1.

Causa est humor melancholicus, & bilis atra; quæ vel à causis externis, constitutione aëris sicca & diæta simili; vel ab internis, intemperie nempe jecoris sicca & calida oritur, venenatam quoque & contagiosam qualitatem, unde & consuetudine morbus acquiritur, contrahit. *Curatio* est *Nulla* confirmatæ, *Difficilis* incipientis. *Absolvitur* 1. *Diætâ*, ubi

ubi locum habet *vinum viperinum*, & carnes ipsarum capite & cauda abscissis coctæ, pomaceum, pulli gallinacei viperarum vel colubrorum carnibus pasti. 2. *Præparatione humorum*, per *herbam Kunigundis* cum fumaria in sero lactis decoctam, Aquam *fragorum*, *cuscutæ*, Decoctum *Tamarisci*. 3. *Evacuatione*, tum per *Venæ-sectionem*, quæ vere instituenda, particulatim in utroque brachio, vel malleolo: tum per *purgationem*, ubi Extractum *hellebori*, serum lactis cum Epithymo valet: tum per *Hæmorrhoides*. 4. *Balnearum* usu tam dulcium, quàm sulfurearum, &c. 5. *Appropriatorum* exhibitione, *sanguinis* nempe *leporini* calidi, salium *Theriacalium*, *Theriacæ*, *Bezoartici animalis*. 6. *Symptomatum mitigatione*: de quibus suis locis. 7. *Ustione*: de qua videantur Authores.

Quantum ad *Differentias*, quatuor ipsius sunt species:

I. *Alopecia*, in qua rubedo est obscura, faciei tumor, oculorum rubor, narium hæmorrhagia. *Oritur* à sanguine & reliquis mitior est.

II. *Tyria*, à serpente squammoso tyro, qui vere spolium exuit. in qua albedo, squammæ, & furfures afficiunt. *Oritur* à phlegmate.

III. *Leonina*, à rugis frontis leonis dicta, in qua puncturæ, mordicationes, impetigines. *Oritur* à bile, & citissimè ad augmentum pervenit.

IV. *Elephantiasis*, reliquis major, & tardior, à melancholia ortum ducit, nigredine turbata, nodis ac stupore se prodit. Hæ species rarò sunt separatæ, frequentissimè complicantur.

TITULUS II.

De Cutis affectibus.

CAPUT I.

De Lentiginibus, Ephelidibus, Nævis maternis, & Maculis infantum.

ALterum morborum externorum genus sunt cutis affectus, sub quibus comprehenduntur, *Lentigines, Ephelides, Nævi materni, Maculæ infantum, Maculæ hepaticæ, Pruritus, & malus odor.*

I. *Lentigines, sunt maculæ lentis magnitudine, modò faciem, modò pectus, modò manus defœdantes, ut plurimum fusco colore præditæ. Cognoscuntur* ex descriptione, & eo quòd sint familiares corporibus rubeis, & pilum ruffum gerentibus. *Oriuntur* à sanguine, seu ab internis causis, seu à solis ardore adusto; cuticulam, frontis inprimis, quia ea densior, vapores diutius retinet, occupante. *Curantur* Aqua *flotum sambuci, fabarum, scrofulariæ*, è tota planta destillata. hircino, vaccino & caprino lacte, cum vitri pulvere immisto. *Gummi cerasorum* in aceto forti cum pauxillo farinæ avenaceæ dissoluto. His vel ablui vel inungi debent.

II. *Ephelides sunt maculæ in gravidis fuscæ, frontem inprimis, tempora, vel genas occupantes, sæpe palmi longitudinem æquantes. Cognoscuntur* ex symptomatum, quæ gravidas afficere solent præsentia, præsertim vini & ciborum odio, frequenti salivatione, & ventriculi morsu. *Oriuntur* à menstruorum suppressione: in virginibus interdum à *betarum usu.* Laudatur *pulmentum ex baccis lauri* pulverizatis, & aqua fungorum in balneo illitum.

III. *Nævi materni sunt maculæ ab imaginatione maternâ fœtui impressæ.* Absterguntur, vel *secundina calente*, vel *sanguine ejus*; facilius, si clanculum, ut vulgus opinatur: vel aqua *Caryophyllatæ* montanæ destillata, si infans eâ ablutus fuerit: vel *sanguine menstruo.*

IV. *Maculæ infantum volaticæ, sunt maculæ rubeæ & purpureæ, hinc & inde serpentes*; quod si orificium aliquod, puta os, nares, oculos, aures attigerint, malum lethale fieri existimatur. Ad *præcautionem* orificia aqua rosarum cum pauxillo croci illinenda sunt.

CAPUT II.

De Maculis hepaticis, Pruritu, & malo Odore.

MAculæ hepaticæ, *sunt maculæ fuscæ, interdum evanescentes, mox emergentes, cum levi quadam cutis asperitate, & squammarum emissione. Cognoscuntur* ex descriptione. *Oriuntur* à sanguine crassiore, qui cum assimilari non possit, excrementitium quod est ad cutem mittit: si diu durant, comites habent quartanas. *Curantur* Diætâ, & præmissis universalibus, *balneis*, quas *antecedat Theriacæ usus*; *sequatur* illitus seminis viridis sinapi, cum aqua in pultis formam redacti, qui fervore exorto ablui statim debet. *sanguis humanus* cum lacte humano destillatus, etiam valet.

II. *Pruritus, est dolor desiderium scalpendi excitans, sine cutis asperitate & exulceratione. Subjectum* est interdum totum corpus; præcipuè autem plantæ pedum, quia istæ chorda latâ, magnâ, & cute durâ, ut humores liberè exhalare non possint, obtectæ sunt. *Cognoscitur* ex ipso sensu. *Oritur* vel à bile, vel pituitâ salsâ tenui, ut per minimas particulas sese insinuet; sed viscida & lenta, ut partibus tenacius adhæreat: quæ ortum ducit à cibis salsis, calidis, Epatis

tis calidi & sicci vitio. *Curatio* est *rara* in decrepitis. *Nulla* in tabescentibus, si alvi suppressioni succedat. *Absolvitur*, I. *Attemperatione humorum* per serum lactis caprini cum syrupo fumariæ. II. *Evacuatione* causæ antecedentis per *jalapam* & Syrupum *florum persicorum*. per hæmorrhoides & menses, si horum detentio in causa. III. *Mitigatione* per *balnea dulcia*, quibus argilla furnacea injicienda, & *Vnguentum* Hartmanni. IV. *Discussione*, per eadem, quibus parietaria, malva, lapathum acutum, alumen, sulfur, vitriolum, &c. indi debent.

III. *Malus odor interdum è toto corpore, interdum ex partibus, ut alis, pudendis, pedibus, exspirat.* Ex *illo*, seu ob quandam ἰδιοσυγκρασίαν, seu ob contaminatum in utero sanguinem & semen, seu ob aliquod tempore gestationis accidens. Ex *his*, ob affluxum humorum excrementitiorum, in corporibus humidis, qui eò detrusi, quod liberè exhalare non possint, putredinem & fœtorem concipiunt. In *Curatione* ratio est habenda Universalium. *Diæta* ad siccum vergat, & putredini resistat. *Partes* illæ sæpissimè, decocto *scabiosæ*, *myrrhæ*, *guajaci* abluantur, & unguento *ex rad. irid. florent. ligno aloës, balsamo citri, nucis moschatæ* compositum inungantur, vel διαπάσμασι aspergantur.

Titulus III.

De Capillorum vitiis.

Caput I.

De Capillorum casu.

Tertium morborum externorum genus sunt *Capillorum Vitia, sub quibus comprehenduntur Capillorum casus, Canicies, Porrigo, & Plica.*

Capil-

Capillorum casus est, quando illi ob certas causas decidunt. *Dividitur* in aliquot species, *Defluvium* nempe, *Calvitiem*, *Aream* & *Tineam.*

I. *Defluvium, est decidentia sparsim facta, ut vel omnes, vel plurimi hinc & inde decidant.* *Cognoscitur* facillimè. *Oritur* à diversis causis: I. Ab *alimenti defectu*, qui fit in tabidis, & febre maligna laborantibus. Tum in tabe nulla ratione vitium emendari potest. In aliis, capitis frictiones adhibendæ, ut nutrimentum eò feratur. Caput decocto herbarum capillarium abluendum. II. Ab *humoris radices capillorum erodentis pravitate.* Tum, præmissis universalibus discutientia moderatè adhibenda. *Ladanum* unguentis admiscendum. III. A *Cutis raritate.* Tum cutem densantia, ut *ladanum*, oleum *lentiscinum* & *myrtinum*, decoctum *radicum bardanæ*, in lixivio adhibendum.

II. *Calvities est, quando pili in syncipite decidunt.* *Cognoscitur* ipso adspectu. *Oritur* ab alimenti defectu, ob cerebri siccitatem, seu per ætatem, seu propter aliquam violentam causam, ut nimium Veneris usum, contractam. *Curatio* calvitiei nulla est: *præcaveri* tamen & retardari potest. I. *Bona diæta*, in qua acria, salsa, adstringentia, vinum potens, Venus nimia, fugienda. 2. *Alimenti pilorum refectione*, per medicamenta cerebri siccitatem corrigentia. 3. *Alimenti ad capillorum radices attractione.* Ubi locum habent frictiones moderatæ, attrahentia moderatè adstringentibus juncta. *Ladanum* in oleo mastichino dissolutum. Capitis decocto fœnigræci lotio, &c.

III. *Area, est capillorum areatim factum defluvium, à pravo & corrupto humore, pilorum radices erodente, exortum.* *Cognoscitur* ipso adspectu, & ex differentiis; de quibus postea. *Oritur* ab humore in descriptione posito, præsertim pituita salsa,

 adusta,

adusta, & putrefactâ, vitio cerebri & epatis calidioris, ciborum ut fungorum, corruptorum, producta. *Curatio* est *facilis*, si malum recentius. Si locus fricatus, citò rubescit. Si arearum extremitates capillis restantibus finitimæ iterum pilos emittere incipiunt. *Difficilis*, si densa cutis, subpinguis, & ex toto glabra. si malum antiquum. *Nulla*, si frictus locus non rubescit. *Peragitur* 1. *Humoris vitiosi evacuatione*, per purgantia & apophlegmatismos. 2. *Ejusdem*, dum in fluxu est, *repulsione*. 3. *Ejusdem cuti impacti digestione*, per medicamenta μελανοτρεχικὰ, calida, tenuium partium, non admodum sicca, ne alimentum discutiatur. *Debiliora* primò, ut *abrotanum, radices arundinis ustas*: post *fortiora*, *sinapi*, *nasturtium*, *radic. liliorum alborum*, quæ in principio liquidiora esse, & eo usque relinqui, dum in cute aliqua alteratio percipiatur, debent. *Adeps ursinus* à proprietate juvat. fieri ex eo cum pilis ursi ustis, oleo lentiscino & superius positis, potest unguentum. *Dividitur dupliciter*. 1. In *Alopeciam*, quæ sub qualibet figura dilatatur. in barba & capillo fit. in qualibet ætate est. & *Ophiosin*, quæ incipit ab occipitio, duorum digitorum longitudinem non excedit: ad aures duobus capitibus serpit, quibusdam etiam ad frontem, donec se duo capita in priorem partem committant. infantes maximè afficit. In ea etiam cutis superficialiter excoriatur, cutis color mutatur, & si pungatur, serosus sanguis exit. II. *In eam quæ à lepra*, insanabilem. quæ *à Lue venerea*; & quæ ab *aliis mitioribus* causis.

IV. *Tinea, quando capilli frustillatim & particulatim à vermibus quibusdam erosi & absumti decidunt*. *Cognoscitur* ex eo, quod pili breviores & inæquales fiunt. vermiculi in extremitatibus eorum hærent. color pilorum cineritius evadit. *Oritur* ab excrementitio humore cum alimento pilorum in capillos

los penetrante, & in iis à calore in vermiculos abeunte. *Curatur*, Universalibus præmissis, abstersione, per *decoctum Vrticæ majoris, centaurii minoris, &c.*

Caput II.

De Porrigine & Plica.

Porrigo, *furfuratio*, πιτυρίασις, *est, cum scalpentibus furfuribus similia ex capitis cute decidunt*. *Oritur* ab humoribus serosis & ichoribus biliosis ac pituitosis, qui cum alimento pilorum ad caput efferuntur; partibus tenuioribus discussis, crassæ circa pilos hærent, & in materiam furfurum abeunt. à cerebro calidiore attrahuntur. *Curatur* Evacuatione materiæ peccantis. Discussione & abstersione, cum pauculo adstringentium. Decoctum *Cicerum & malvæ* hic locum habet.

II. *Plica est capillorum in cirrhos complicatio, à materia capillorum nutrimento utili, corpori inutili exorta, multa symptomata invehens*. *Cognoscitur* ex capillorum cirrhis, doloribus, artus & ossa infestantibus, convulsionibus, pediculorum copia. Ungues in pollicibus pedum sunt scabri, nigri, instar cornu hircini. *Causa* sufficienter explicari nequit. Putatur esse materia alimentum copiosum pilis suppeditans, corpori verò noxia: illis ita familiaris, quemadmodum materia in arthritide serosa, articulis; vel osteocolla ossibus; Unde si capilli radantur, sanguinem fundunt. *Oritur* à peculari loci aëris & aquarum vitio. defertur eò cum sanguine. Accedit interdum veneficium. *Curatio* est *bonæ spei*, si nulli dolores adsunt. sic enim excrementitia materia in capillos deponitur, & virtus est fortior. Perfecta nulla, cum causæ non sint benè cognitæ. Purgationibus & venæsectione exasperatur. Quidam caput decocto brancæ ursinæ abluunt. Adhibuit quidam rusticus &

 balnea,

balnea, in quibus ægri primò hirsuti evadebant, post pilis abſectis ſanabantur. Vide *Herculem Saxoniam.*

TITULUS IV.

De Ulceribus in ſpecie.

CAPUT IV.

De Gangræna.

QUartum morborum externorum genus ſunt *Vlcera*, ſub quibus comprehenduntur, *Gangræna, Sphacelus*, & *Ambuſtio*. *Gangræna, ſeu Ignis S. Marcelli & Antonii, eſt partium inprimis molliorum ad mortificationem tendens corruptio, à caloris nativi in parte corruptione, ſuffocatione, diſſipatione, vel extinctione procedens.*

Signa ſunt, coloris in parte in lividum mutatio, pulſus & ſenſus imminutio, caloris abolitio. Motus manet, ſi caput muſculi integrum eſt: nec ſemper tumor adeſt. ulcus neceſſariò accedit. *Cauſa eſt*, caloris nativi in parte corruptio, ſuffocatio, diſſipatio, extinctio.

Curatio ſemper *Difficilis*, inprimis, ſi cum affluxu humorum eſt. ſi partibus humidioribus inſedit. ſi cum hydrope conjungitur. *Peragitur*, I. *Diæta* conveniente II. *Debitâ* per venæ ſectionem & purgationem evacuatione. III. Cordis per cardiaca contra vapores putridos *roboratione*. IV. *Partis ſanæ* contra ſerpentem putredinem per defenſiva & Alexipharmaca *munitione*.

Differentiæ à cauſis ſumuntur, quæ ſunt vel *externæ*, vel *internæ*.

I. Alia eſt à *Frigore nimio calorem partis opprimente*. *Cognoſcitur* ex eo, quòd ſubitò acutus & pungens dolor affligit. Rubor partis mox in lividum mutatur, frigus ac ſtupor quaſi per quartanas percipitur. *Curatur*, 1. Partis frigefactæ in frigidam *immerſione*, vel per eandem frictione. 2. *Potionum* calidarum *intus* exhibitione, ut ſudoriferis benignioribus excitetur. 3. Poſtquam calor rediit, *partis* calidis liquoribus *frictione*, ubi decoctum raporum locum habet. 4. Si jam gangræna adeſt, *ſcarificandæ* & *fovendæ* ſunt partes cardiacis calidis.

II. Alia *à ligaturis ſpiritus & ſanguinem intercipientibus*. *Cognoſcitur* facile, In *Curatione*, ligatura ſolvenda, Medicamenta putredini reſiſtentia & diſcutientia imponenda. Si gangræna proceſſit, ex ſequentibus agendum.

III. Alia à *Defectu alimenti, ſeu atrophia*. *Cognoſcitur* ex eo, quod præter maciem, nec tumor, nec calor, nec dolor adeſt. cum puſtulæ excitantur, dolor & febris exoriuntur. In *Curatione, Diætam* calidam & humidam præſcribe. *Corpus* oleis humectantibus *illine*. *Alimentum* ad partem per cucurbitulas non ſcarificatas, olei lumbricorum terreſtrium &c. inunctionem *attrahe*. *Partem* ſi gangræna procedit, *ſcarifica*, & ſicut inferius dicetur, age.

IV. Alia à *Calore externo, quod poſt magnas uſtiones accidit*. Tum in *Curatione*. Diætam *frigidam* præſcribe. *Humores* calidos alteratos evacua. *Membrum* ſcarifica, mox ablue, &c. Ad *cauterium actuale*, nonniſi neceſſitate adactus procede.

V. Alia à *Venenatorum animalium morſu*. *Cognoſcitur* ex relatione ægri. In *Curatione* 1. *Attrahendum* venenum per cauterium actuale vel ſcarificationem. *Applicanda* medicamenta putredini reſiſtentia & attrahentia. 3. *Vlcera* ex ſcarificatione, vel uſtione exorta *mundanda*, ubi *ſpiritus vini* non obliviſcendum.

VI. Alia *ab Humorum malignorum ad externa affluxu*. *Cognoſcitur* ex eo, quod in partibus maximè extremis veſica, cui macula nigra ſubeſt, apparet.

ret. febris continua, lipothymia &c. adſunt. *Curatur*, 1. *Diæta* ſiccante, cui cardiaca refrigerantia indantur. 2. *Venæ ſectione* & evacuatione, ſi opus. 3. *Sudoriferis*, quibus hic vehementer agendum. Dictamnum creticum, vincetoxicum, Theriaca valent. 4. *Scarificationibus*, *cucurbitulis*, hirudinum ad partem affectam, ſi ſanguis ſcarificatione parciùs educitur, applicatione. 5. *Partis* de coćto, inprimis ſcordii, *ablutione*. Defenſiva hic obſunt.

VII. Alia *ab inflammatione*, *tranſpiratione prohibitâ*, *calorem* ſuffocante. *Cognoſcitur* ex eo, quod color rubeus in lividum mutatur. dolor pulſans ceſſat. puſtulæ grandiores ichorem loturam carnis referentem mittentes, oriuntur. In *Curatione* attende 1. Ad Diætam tenuem & refrigerantem. 2. Humorum revulſionem per venæ ſectionem vel purgationem. 3. Defenſivi circa partem affectam applicationem. 4. Humorum ex affecta parte per ſcarificationem & profundam inciſionem, evacuationem 5. Ejuſdem poſt inciſionem aquâ ſalsâ, vel aliquo alio fotu, pro corruptionis magnitudine, ablutionem. 6. *Vnguenti Ægyptiaci*, vel alicujus poſt ablutionem, ſuperpoſito cataplaſmate reſolvente, exſiccante & putrefactionem inhibente, impoſitionem. 7. Si malum non cedat, cauſticorum ſeu actualium ſeu potentialium, quale eſt *Butyrum Antimonii*, vel *Mercurius* in aqua forti *ſolutus*, & cum oleo Tartari præcipitatus, applicationem. 8. Cruſtæ inductæ per media legitima tempeſtivam ſublationem, ne nova ſub ea putredo oboriatur.

CAPUT II.

De Sphacelo.

SPhacelus eſt perfecta partis mortificatio, non molliores duntaxat, ſed & ipſa oſſa invadens.

Signa ſunt, nullus in parte ſive ſecetur, ſive uratur, ſenſus. Carnis frigiditas, flacciditas, nigredo. cadaveris tandem inſtar grave olet, cutis à ſubjecta carne digitis ſeparatur.

Curatio in *Abſciſſione* ſita eſt, cujus modum vide apud Practicos. *Tum* 1. Aliquid ſanæ partis optimè ligatæ potiùs amputandum, quàm ut in ægra abſciſſio inſtituatur. 2. In digitis manuum pedumque debet fieri ſectio. 3. In pedibus ſi malleolum tranſcendat, infra genu crus abſcindendum. 4. In brachio quàm minimum ſanæ partis amputandum, &c. Vide Fabricium Hildanum in tractatu de Gangræna, & Sphacelo.

CAPUT III.

De Combuſtionibus.

COmbuſtio eſt continui, epidermidis, & cutis ut plurimum, nonnunquam carnis muſculæ, venarum, arteriarum, nervorum, vi ignis impreſſa, ſolutio.

De ſignis non eſt quod quicquam dicam, cùm ipſa combuſtio per ſe ſit manifeſta. *Cauſa*, eſt vel *ignis*, vel *aqua fervens*, vel *oleum*, vel *metallum liquefactum*. *Curatio* pro ratione differentiarum variat. *Primo*, Empyreuma evocandum eſt. *Mox*, ne dolor humores & ſanguinem attrahant, repellentibus & defenſivis agendum. *Tum* victûs ratione, purgationibus, venæſectione, cucurbitulis & aliis imminuendum. Mucilago ſeminis cydoniorum cum aqua roſarum extracta, & oleo lini ſubacta, mox in principio adhibita, omnibus indicationibus ſatisfacit.

Differentiæ combuſtionum ſunt variæ.

I. Alia eſt *leviſſima*, quæ *cognoſcitur* ex eo, quòd res ignita levis fuerit, cutis ſit rubicunda, dolor acerbiſſimus & pungitivus, locus infletur, puſtulæ, in quibus aqua clara & alba elevantur, tandem & Epider-

Epidermis separatur. *Curatur* I.*Empyreumatis sublatione*, *ne pustulæ oriantur.* Id fit vel per membri in aquam calidam immersionem, vel lintei lixivio madidi applicationem, vel cæparum in mortario cum sale contusarum impositionem, quod tamen in combustione oculorum non convenit. Vehementer laudatur *unguentum* ex olei olivar. part. I. & albumin. ovor. part. II, si loco ambusto cum pluma gallinæ sæpius illinatur. II. *Vesicularum*, si eleventur, tertio die, ubi cuticula regenerari incipit, *apertione*.

II. Alia *Mediocris*, quæ *cognoscitur* ex eo, quod pars illicò inflatur, & uritur. pustulæ, in quibus aqua subtilis & flavescens continetur, elevantur, æger de tensione cutis conqueritur. *Curatur* I. *Pustularum incisione*, ut humor calidus & acris effluat. II. *Defensivorum*, ne humor & sanguis ad locum affectum affluant *applicatione*. III. Vnguenti Fabricii ex *butyri recent. & in aqua rosacea loti unc.* III. *Ol. violac. de vitell. ovor. Amygdal. dulcium ana unc. ß. Farinæ hordei unc. i ß.* Croci *scr.* I. *Mucilagin. semin. cydonior. unc.* I. *ceræ q. s. compositi*, *appositione*.

III. Alia *Insignis*, quæ *cognoscitur* ex eo, quòd ipso momento, quo res ignita adhæret corpori, elevantur pustulæ, sed illicò postea decidunt. subjecta cutis nigra vel livida est. obtusè, si pungatur, sentit. crusta cum decidit, ulcus putridum & profundum oritur. *Curatur*, I. Pustularum, ut aqua quæ in iis continetur, exsiccetur, incisione. II. Escharæ primo vel secundo die separatione, quæ si fieri non potest, scalpello pluribus in locis incidenda est. Unguentum *Fabricii* vide apud authorem. III. Si gangræna incipit, curatio ad illam obvertenda est. IV. Escharâ separatâ, ulcus mundandum, carne implendum, & cicatrice obducendum est.

IV. Alia est à *pulvere tormentario*, in qua grana pulveris

pulveris acu vel alio instrumento eximenda. Si eximi non possunt, pustulæ ut eleventur permittendum. si non elevantur, vesicatoriis excitandæ, incidendæ; pulvis eximendus, & locus decocto fœnigræci &c. abluendus. Alia à *fulmine*, in qua Alexipharmaco aliquo sudor provocandus. Arteriæ, labia, lingua, nares, theriacali vino inungenda. Escharâ remotâ, mundificantia & sarcotica bezoardicis castigata, adhibenda. si os fractum, cataplasmata vulgaria adstringentia vitanda.

III. Alia est *Faciei*, in qua medicamentum ex *album. ovor. ii. ol. Rosar. unc.* II. *Aqua Rosar. unc.* I. locum habet. Alia *Oculorum*, in qua *lac muliebre* tepidum instillandum. Si crusta excitata est, ne palpebræ retrahantur, fomentis emollientibus agendum. Cutis sæpe utraque manu extendenda. Alia *Articulorum*, in qua affluxus humorum impediendus. Topica anodyna applicanda, ne nervi contrahantur vel articulus incurvetur, præcavendum, &c. Sed de his omnibus vide *Guilelmi Fabricii Hildani libellum de combustionibus*.

TITULUS V.

De Luxationibus in specie.

CAPUT I.

De Luxationibus Mandibulæ, claviculæ & vertebrarum.

QUintum morborum externorum genus sunt *Luxationes*; eæque vel *superiorum artuum*, vel *inferiorum*. Ad illas pertinent, Luxatio *mandibulæ*, *claviculæ*,

viculæ, spinæ & costarum, humeri, cubiti & radii, manus & digitorum.

I. *Mandibulæ* luxatio fit in partem anteriorem, processu anteriore & acuto rostro simili, infra os jugulare lapso. *Cognoscitur* ex eo, tum quòd inferior maxilla in anteriorem partem promineat, & processus juxta eam exstet: tum quòd os maneat apertum. *Oritur* à nimia oris apertione & diductione, sive oscitando, sive aliquod onus dentibus apprehensum in altum elevando; id tamen difficulter propter musculorum, quibus superioribus partibus alligatur, robur. *Curatio* instituitur 1. *Repositione*, ne alvus bilem reddat, vel vomitus excitetur; & quidem citâ, ne cerebrum per nervos musculis temporalibus insertos, in consensum trahatur: de qua vide authores. 2. *Inflammationis* & aliorum Symptomatum *præcautione*. Si cervix dolet, secanda est brachii vena. 3. *Repositi* ossis *retentione*, &c. *Dividitur* dupliciter. I. In *maxillæ unius partis*; & *tum* ipsa cum mento in contrariam partem inclinatur, os distorquetur, dentes suis paribus non respondent. Et *in maxillæ utriusque* partis; *tum* tota cum mento ad pectus prominet. musculi temporales rigescunt. eminentia quædam in utraque parte conspicitur. II. In *eam quæ Adultis duntaxat* obtingit, & hæc hic descripta est: & eam quæ *Infantibus*, in quibus quia mandibula inferior bifida est, & in medio mento cartilagine copiosa jungitur, illâ ab affluxu humorum laxatâ, vel osse à cartilagine, quæ in adultis in os facessit, separato, in dextram vel sinistram partem luxari potest.

II. *Clavicula* fit vel *contra sternum*, vel *contra scapulæ acromium*; sed raro propter firmam cum utroque osse connexionem. *Cognoscitur* ex eo, quod humeri apex intumescit, & in loco unde clavicula excessit, manifesta est cavitas. *Curatur* Difficulter, & plerumque brachium in aliquo motu deficit. Deligatio est instituenda fortis.

III. *Vertebrarum* luxatio vel est *extrorsum*, vel *introrsum*. In infantibus faciliùs, in adultis difficillimè curatur.

CAPUT II.

De Luxatione Humeri, Cubiti, Radii, & Digitorum.

AD Luxationem artuum superiorum etiam spectat, *Luxatio Humeri, Cubiti, Radii, & Digitorum.*

I. *Humeri luxatio est, quando ipsius caput, quod rotundum, in sinum profunditate carentem insertum, ligamento laxissimo munitum est, è propria sede prolabitur. Oritur* plerumque à causa violenta, brachii extensione, &c. *Dividitur* in eam, quæ *fit sub alam*, Tum, quid rotundum ac durum sub axilla sensibiliter tactui obviat cubitus à costis subitò magis recedit. *Reponi* potest, vel circumducendo caput humeri circa scapulæ cervicem: vel per calcem, vel per scalam, vel per pistillum, vel per humeri suppositionem, &c. Et *in eam, quæ in anteriorem partem* fit. *Tum*, in parte posteriore insolita cavitas, & in anteriore nimia protuberantia conspicitur, humeri caput in pectus detorquetur. cubitus ad posteriores partes vergit. In *restitutione* faciendus est motus contrarius; & licet membrum brevius non sit redditum, quia tamen caput explicamus & solvimus, efficienda est aliqua extensio, sed modica. vide *Aquapendentem.*

II. *Cubiti luxatio* raro accidit, tum quia articulus est multiformis & varius; tum quia ligamenta sunt arctissima; & ideò difficulter etiam reponitur.

Fit I. Vel *ad anterius*. Tum extentum brachium flectere non possumus, brevior cubitus redditur. tumor insolitus in parte anteriore apparet, in posteriore cavitas. *Curatur* Extensione in obliquum, & repositione, cujus aliquot sunt modi. Vel *ad posterius*, Tum tumor apparet in parte posteriori, sinus in anteriori. *Extensione*, quæ hoc in casu difficilis, factâ, solis manibus recens luxatio reponitur. II. Vel in *partem exteriorem*. Tum tumor in parte est exteriori, cavitas in interiori. Aut *ad* interiorem, Tum omnia fiunt contraria. Et facta extensione impulsus cubiti in partem contrariam institui debet. repositionem medicamenta anodyna & adstringentia sequantur. III. Vel *radius subsequitur*, & tum tactu sequitur diffidentia cubiti à *radio*; vel *subsistit*.

III. *Radii luxatio* fit ad exteriorem partem. Tum in exteriore parte tumor apparet. cubitus & radius invicem dehiscunt. Factâ extensione, propellitur intrò facilè.

IV. *Carpus* luxatur, I. Aut *ad posteriora*. Tum digiti non possunt extendi, quia tendines & nervi ab ossibus comprimuntur. Aut *ad anteriora*. Tum tumor est in partibus anterioribus. digiti non possunt flecti. II. Aut *ad interiora*, aut *ad Exteriora*. Tum tumor in ea parte, sinus in opposita apparet. Curationem vide apud *Aquapendentem*.

V. *Digiti* luxantur in partem anteriorem, posteriorem, & ad latera. *Signa* sunt manifestissima, quia articuli sunt excarnes.

CAPUT III.

De Luxationibus Femoris, Genu, Tali.

AD Luxationes artuum inferiorum pertinent luxationes *Femoris*, *Genu*, *Tali*.

I. *Femur* difficulter luxatur, tum propter musculos robustissimos & copiosam eorum carnem; tum propter profunditatem acetabuli; tum propter duo ligamenta arcta & brevia. *Reponitur* etiam *difficulter*, præsertim si luxatio callo obduruerit, & humores circa caput femoris influxerint. *Repositio* fit, vel sine extensione, vel cum extensione seu manibus seu habenis factâ. Luxatur femur, I. Aut in *partem priorem*. Tum Crus extentum propter inflectentes musculos à capite femoris compressos, implicari non potest. Urina supprimitur. Nates rugosæ apparent. Aut *in partem posteriorem*. Tum Crus extendi propter extendentes musculos affectos non potest. Redditur altero crure, quod sinus in inferiori parte, caput in superiori consistat, brevius. Calx terram non contingit. per nates caput femoris eminet. II. Aut *Interius*, Tum genu, tibia & pes in exteriorem partem prominent. Crura non possunt inflecti ad inguina. E regione quæ est inter anum & testes, tumor manifestus in exteriore parte sinus apparet. Aut *Exterius*. Tum inter scrotum & anum pars in sinum dehiscit; juxta verò clunes in tumorem attollitur. Genu, pes, tibia interius spectant. Calx terram non attingit, sed planta.

II. *Genu* non adeò facile excidit, quia duo habet ligamenta; habet etiam caput & sinum duplicatum. Luxatur I. Vel *imperfectè*, ubi sola ad partem contrariam impulsio requiritur. Vel *Perfectè*, & tum extensio est necessaria. II. Vel *in partem exteriorem*, vel *interiorem*, vel *posteriorem*. Tum Tumor

in loco insolito, sinus in loco contrario apparet: figura depravatur, motus debilitantur, & pereunt.

III. *Talus* luxatur, I. In *partem interiorem.* Tum, ima pars pedis in partem exteriorem convertitur. & *Exteriorem*, tum contra. II. In *partem priorem.* Tum latus & robustus in calcaneo tendo, durus evadit & tensus. pes minor fit. In *posteriorem.* Tum, quia articulus ad calcem elapsus est, calx reconditur. planta major fit, pes longior. *Curatio* debet fieri Extensione & Repositione.

IV. *Pedii* & *Tarsi* ossa, nunquam patiuntur luxationem. *Digitorum*, quoniam & validissimis ligamentis suffulciuntur, & multis tendinibus, rarò.

TITULUS VI.

De Fracturis in specie.

CAPUT I.

De Fracturis ossium frequentioribus.

SExtum externorum morborum genus, sunt *Fracturæ ossium*; quæ aut sunt *frequentiores*, aut *minus frequentes*. Ad frequentiores fracturas pertinent:

I. *Brachii* seu partis illius, quæ est à cubito ad carpum, fractura; quæ si in *utroque osse* accidit, cùm nullum fulcrum & sustentaculum habeant; ac facilè vicinæ partes lædantur, periculosior est: si *in uno, eoque superiore*, quod minore extensione indigeat, minùs periculosa: si *in inferiore*, itidem; quia cubitus fulcri quasi loco est, & fascia tutius suspenditur. *Curatio* requirit *Extensionem*, & *ossis fracti directionem*, compositionem, & repositionem. Coalescit intra dies triginta.

II. *Humeri*, cujus os, cùm grandius sit, & ad callum generandum longiore tempore opus habeat, XL diebus coalescit.

III. *Cru-*

III. *Cruris* seu partis, quæ à genu ad pedem extenditur. In hoc, vel *utrumque os* frangitur; & totum crus inflecti potest: vel *Tibia*, & totum os, ut in loco excarni, in conspectum facilè venit. Curaturque, cùm majore extensione opus sit, difficilius. *Vel Fibula*, & fracta pars ad interiora inclinat, ac æger citius pedi insistere potest, cum tibia maximam oneris corporis partem sustineat. Ossa hæc plerumrumque intra quadragesimum diem coalescunt.

IV. *Femoris*, quod, si *versus genu* aut in medio frangatur, & diligens cura adhibeatur, sine claudicatione evadunt: si *versus coxam*, sequitur plerumque claudicatio. Tum, quia propter arcuationem ad externam partem vergentem, facilè versus internam partem incurvatur, versus externam velut in arcum extuberat: tum quia, unicum cum sit, non facilè in loco detineri potest. Coalescit quinquaginta dierum spacio.

CAPUT II.

De Fracturis minùs frequentibus.

AD Fracturas minùs frequentes pertinent fracturæ.

I. *Nasi*, qui vel *in inferiorem partem* æqualiter demittitur, ut simus evadat; vel *in uno tantum latere*, frangitur: vel *juxta cartilaginem* in obliquum distorquetur: vel *ipsius ossa minutim confringuntur*. Accedit interdum vulnus, interdum ulcus intra nares excitatur. Nisi protinus nasus dirigatur, dirigi postea non potest.

II. *Maxillæ inferioris*, cujus os vel ita per transversum frangitur, ut *tamen ossa aliqua ex parte inter se cohæreant*: vel ita, ut *os super os emineat*, & dens super proximum dentem excedat. Consolidantur intra

 xx dies,

xx dies, nisi inflammatio accedat. dentes etiam integri manent.

III. *Clavicula*, quæ vel per *transversum* frangitur, & facile digitorum extensione & compressione in naturalem sedem revertitur: vel per *longitudinem*, quæ semper quid eminentiæ habet, quod ægrè coaptari potest. Cognoscitur ejus fractura tactu & ex dolore. Intra dies xx ferruminatur.

IV. *Scapulæ*, & quidem, Aut *ratione acromii*. Tum inæqualitas quædam percipitur, si pars ægra cum sana comparetur: Aut *ratione latioris partis*. Tum tactu cavitas quædam deprehenditur. brachium è directo positum stupor prehendit. Si fractio est in *scapulæ cervice*, *aut humeri dearticulatione*, facilè, propter venarum, arteriarum, & nervorum ex cervicis vertebris ortorum præsentiam, inflammatio excitatur.

V. *Sterni*, cujus fractura ex ossis digito pressi cessione, difficultate spirandi &c. cognoscitur, & propter nobilium partium vicinitatem periculosa est.

VI. *Costarum*, quæ aut *franguntur*, ut fractarum extremitates neque introcesserint, neque in exteriorem partem compellantur. Tum pauci vel febricitant, vel sanguinem spuunt. Aut, ut *extremitates loco moveantur*. Tum caro costæ superjacens inflatur. & si manu locus comprimatur, aëris cedentis strepitus auditur. Inflammatio, febris, abscessus plerumque succedunt. Aut *totæ non franguntur*. Tum nec dolor magnus adest, nec febricula.

VII. *Spinæ dorsi*, quæ plerumque ob spinalis medullæ & membranarum ac nervorum læsionem, inprimis si juxta vertebras cervicis fractura contingat, lethalis est: præsertim si vel brachiorum & manuum, vel crurum ac pedum paralysis accedat.

VIII. *Patellæ* in genu, quæ ex incedendi impotentia, cavitate quæ in loco fracturæ percipitur, cognoscitur.

gnoscitur. Fit vel *secundùm longitudinem*. Tum facilè ossa conjunguntur. Vel *in transversum* aut *obliquum*. Tum nulla industriâ curari potest, ut claudicatio nulla sequatur.

IX. *Ossium pedis*, quæ à re gravi & valida fieri solet. Visu & tactu, quia partes excarnes sunt, facilè agnoscitur. Non adeò periculosa est. Vide *Galenum in Hippocratem de Fracturis & Articulis*.

Tantum de Morbis Externis.

IDEÆ
MEDICINÆ PRACTICÆ
LIBER VII.
DE FEBRIBVS.

HACTENUS Externi fuere morbi. *Interni* vel sunt *Vniversales*, qui totum corpus afficiunt; vel *Particulares*, qui aliquas partes. Universalis morbus est *Febris*, quæ vel *in genere* vel *in specie* consideratur. Ista vel est *Non putrida*, vel *Putrida*, vel *Hectica*, vel *Maligna*, vel *Pestilens*.

TITULUS I.
De Febribus in genere.

F*Ebris in genere est intemperies totius calida, quæ à calore præter naturam in corde accenso, & mediantibus spiritibus & sanguine per venas & arterias in totum corpus diffuso oritur, & actiones naturales symptomatum congerie lædit.*

Pars affecta est cor, in quo primum calor accenditur,

ditur, mox *totum corpus*, saltem ratione nobiliorum partium interdum. Diffusus enim calor partes occupat, vel κατὰ σχέσιν vel κατὰ ἕξιν. Temperamentũ etiam ipsarum ex calido insito & influente constans mutatur. *Intemperies* autem ista interdum cum *siccitate*, interdum cum *humiditate* conjungitur. Hinc licet calor febrilis semper ad siccitatem tendat: tamen sæpè corporis dispositio, in quod calor ille agit, & humiditas, impediunt, ne siccitas morbosa corpori inducatur.

Causa est, quicquid calorem in corpore accendit. Accenditur verò 1. *Motu*, dum cæteræ partes ex frequenti collisione, confluxu humoris majore, quàm ut discuti possit, incalescunt. 2. *Putrefactione*, dum ab externo calore internus evocatur. 3. *Contactu* & *vicinia rei calidæ*. 4. *Constrictione pororum*, si acriores fulgines intercipiantur, corpus fit minus sanum; & hæc *præcipua causa* est, sine qua aliæ vix quicquam possunt. 5. *Permistione rei calidæ*.

Curatio febris in genere absolvitur *Alteratione*, in qua ita procedendum, ne causa foveatur: & *Symptomatum* mitigatione.

Symptomata præcipua sunt: 1. *Sitis*, interiora ventriculi tunicâ vel ardore inarefacta; vel acri, nitroso, calidoque humore imbuta. 2. *Singultus* humoribus acribus & mordacibus ventriculum vellicantibus. 3. *Vomitus*, aut ab humore calido & bilioso; aut à frigidiore; aut à crassiore & tenaci materia; aut à vapore exortus. 4. *Alvi profluvium*, quum ventriculus vel copiâ, vel acrimoniâ, vel malignitate humorum, eo usque proritatur, ut minimè cibum vel amplectatur vel conficiat: & cum immoderatè frigida bibitur. 5. *Linguæ ariditas, nigredo & asperitas*, à vaporibus fuliginosis eandem ita exurentibus, ut salivalis humiditas absumatur, qui interdum à lento humore sublevantur, circa dentes & fauces hærent, ac linguam lentore quodam obducunt. 6. *Lipothymia* & *Syncope*, quæ modò ab humoris pernicie, modò ab æruginosa, prassina aut atra bile turgente, & è venis in cor subeunte, procedit. 7. *Dispnœa*, quæ præcordiorum oppressionem ab ardore bilis prassinæ circa cor exæstuantis, vel humorum copiâ procedentem, consequitur; nonnunquam cordis aut pulmonum æstum, quum bilis atque putredo circum eas sedes incenditur, aut cùm turgens in venis materia cum impetu prosiliens eò incumbit. 8. *Dolor* capitis, *Vigiliæ, convulsiones Epilepticæ*, &c. de quibus suis locis.

TITULUS II.

De Febribus non putridis.

CAPUT I.

De Febre Ephemera.

FEbris non putrida, vel est *Ephemera*, vel *Synocha simplex*.

Febris Ephemera est febris, quæ à spirituum vitalium in corde incendio oritur, & spacio unius diei durat.

Ephemera dicitur, quòd diem naturalem non transcendat, ut animalculum ephemeron, & colchicum ephemeron.

Signa sunt: Incendium repentinum est, nullo cibi fastidio, aut spontanea corporis lassitudine, aut graviore somno, aut frequenti oscitatione præcedente, nullo aut admodum levi horrore fatigante, nisi sit corpus cacochymicum, exspirationem multam calidam & acrem diffundens, quæ ob cutem à frigore densatam, aut ob exilium meatuum constipationem suppressa, nervos ferit. Urina, colore, substantia, sedimento aut nihil aut minimum à naturali distat, nisi causa quæ febrem invexit, insignem aliquam

quam in sanguine mutationem excitarit. Pulsus solito quidem celerior & frequentior est: sed tamen æqualis, ordinatus, magnus & validus. Inspiratio exspiratione major & celerior.

Causæ sunt procatarcticæ: de quibus in Differentiis.

Curatio est *facilis*, nisi vel in Synocham sine putredine, in corpore juvenili & plethorico; vel in putridam die quarto vel quinto, in Cacochymico: vel in hecticam in corpore calido, sicco, raro, abeat. *Absolvitur* 1. *Alteratione* per refrigerantia & humectantia, intra data, & extra ad cordis regionem, pulsus & frontem applicata. 2. *Evacuatione*, seu per venæsectionem, si plethora adest: seu per *Purgationem* blandam, si ab illuvie pravi humoris & levicula obstructione oritur. 3. *Ventriculi roboratione*, ratione humoris & Symptomatum habita.

Differentiæ febris Ephemeræ, à causis petuntur.

I. Alia est ab *Aëre frigido*, *cutim constringente*. Tum invasio fit sine horrore, Urina & pulsus parum immutantur, calor in statu moderatior est. *Tollitur* sublata causa.

II. Alia à *Bubonibus*, quæ *cognoscitur* ex præsentia bubonum, pulsu veloci & magno, calore multo, facie rubicunda. *Curatur* venæ sectione, per quam si sufficienter sanguis detrahatur, bubo modicè apparens, vel repellentibus, vel relaxantibus evanescet: sin minus, fomentis ad suppurationem ducendus est. Vide l. 2. de Bubone.

III. Alia à *Cutis angustia*, quæ *Cognoscitur* ex cute dura & compacta cæteris paribus. *Oritur* à copia sanguinis, frigore adstringente, vel siccitate. *Curatur* 1. *Venæ-sectione*, si sanguis copiâ peccat. 2. *Purgatione*, præmissis incidentibus, si copia crassorum humorum adest, & sudor subsequi solet. 3. *Laxatione* per calida & humida, balneum temperatum, frictiones modicas, crebram lotionem, si à frigore procedit.

IV. A *Cruditate*, illaque *nidorosa*, quæ *cognoscitur* ex signorum affecti ventriculi præsentia. *Curatur*, 1. *Vomitu*, si nausea & vomendi facilitas adsit. 2. *Purgatione*, si vomitus difficilius tentari potest. 3. *Corroboratione*, per medicamenta qualitate humori peccanti opposita.

V. Alia ab *Æstu*, *Ira*, *Mœrore*, *Vigiliis*, *Lassitudine*, &c. de quibus omnibus videndi Practici.

CAPUT II.

De Synocha simplici.

FEbris Synocha simplex, seu Ephemera plurium dierum, *est febris sine putredine, à Spirituum & tenuioris sanguinis effervescentia, sine remissione, tres, quatuor, vel plures dies perdurans.*

Dicitur & *Inflativa*, quia cum sanguis effervescit, vasa distenduntur, & lassitudo corporis sentitur.

Signa ejus sunt, Lassitudo spontanea citra ullum corporis exercitium. Gravitas circa frontem & tempora. Narium quidam pruritus. calor blandus. cutis mador cum membrorum distentione. Pulsus magnus, plenus, frequens, celer. Respiratio difficilis. Urina solito crassior & rubicundior.

Causa est sanguinis tenuioris effervescentia, quæ à transpiratione prohibita, in corpore plethorico multos vapores calidos emittente oritur.

Curatio non est ita *difficilis*, quia robusta corpora magis corripit, vel temperata, vel calidiora, vel humidiora, ætatis mediæ, habitus carnosi ac verè quadrati, nisi in aliam transeat. *Solvitur* interdum sudore vel hæmorrhagia narium copiosa, intra quartum aut ad summum septimum diem, nisi insigni aliquo errore, quem vel æger vel Medicus, vel assidentes

dentes commiserint, in putridam vel morbum graviſſimum ex plethora naſci ſolitum, abeat. *Abſolvitur* 1. *Venæ-ſectione*, per quam refrigerium oritur, & vaporum minuitur proventus: ſed illa celeri, parva, & aliquot vicibus facta. 2. *Evacuatione* primæ regionis, ne fumi porrò coacerventur. Proſunt *Tamarindi*, *Rhabarbarum*, ſyrupus *roſarum ſolutivus*, cremor *Tartari*. 3. *Alteratione*, quæ inſtitui debet per potiones refrigerantes, *ſpiritu ſalis* & *vitrioli* admiſto. Clyſteres, Oxyrrhodina, Epithemata, Balnea in iis qui uti conſueverunt, ſed non niſi poſt febris rigorem. 4. *Corroboratione*, per *manus Chriſti perlatas*, *Diamargariton frigidum*, Conſervam *roſarum vitriolatam*, *Acetoſellæ*, &c. 5. *Diæta* refrigerante & humectante.

TITULUS III.

De Febribus putridis in genere.

FEbris putrida vel *in genere* conſideratur, vel *in ſpecie*.

Febris putrida in genere, eſt febris quæ à vaporibus calidis è putredine humorum excitatis, & cor præter naturam calefacientibus, exorta.

Signa illius ſunt: *Invaſio* cum horrore, & rigore, nulla antecedente cauſa prægreſſa; imò nullâ procatarctica, niſi corpus ita diſpoſitum ſit, ut levi occaſione moveri poſſit. Acceſſiones & paroxyſmi, quod tamen omnibus non convenit. *Calor* ab initio non acris propter ſuffocationem, in augmento mordax propter fuliginoſum excrementum. *Vrina* cruda, vel obſcurè cocta. *Pulſus* ab initio parvus, ſyſtole velociore quàm diaſtole, propter fuliginoſorum excrementorum copiam. Sudore vel aliqua excretione levatur.

Cauſa, & quidem *Immediata*, ſunt Vapores putridi, acres, mordaces, copioſi, ut difflari nequeant. *Mediata* eſt putredo humorum, cujus cauſa 1. In *prima invaſione* febris, vel, *Natura ipſorum prava*, ex cibis pravi ſucci facilè putreſcentibus contracta, ciborum præparatione & uſu pravis, Partium coquentium vitiis; vel *Agens externum*, ubi habent locum, *Tranſpiratio* prohibita, *ſeu* ex pororum cutis anguſtia: calida enim in loco calido, niſi ventilentur, promtè putreſcunt; *ſeu* ex vaſorum & meatuum in corpore obſtructione. *Febris Ephemera* in calidis præcipuè naturis. *Calor* à rebus non naturalibus profectus, *Occurſus* putredinis humorum. 2. In *Continuatione*, eſt *partium* coctioni deſtinatarum *vitium*. μίασμα poſt paroxyſmum relictum, quod humores inſtar fermenti corrumpit.

Curatio plerumque neglectâ cauſâ febrem non oppugnat, ſi præſertim præſidia contra febrem cauſam augeant, niſi ingens ſit. Licet tamen aliquando cauſam neglectâ febri oppugnare, ſi nimirum hæc ſit remiſſa, Tutiſſimum ad alterum ita curam dirigere, ne alterum negligatur. *Abſolvitur* 1. *Venæ-ſectione*, quæ *peragenda*, 1. Propter evacuationem, motus conciliationem & refrigerationem. 2. In continuis die tertio, in intermittentibus ultra; in omnibus mitiori leniente præmiſſo, ſi in primis viis aliquid reſideat, & tempore mitiori. 3. Cacochymiâ non in primis viis, ſed in venâ cavâ cum ſanguine permiſta. 4. Plenitudine præſente. *Repetenda* eodem die, ſi *evacuationis*: poſt intervallum, ſi *revulſionis* fiat gratiâ.

II. *Vomitione*, legitimè inſtituta, per Aquam benedictam Rulandi, Radices Aſari, &c.

III. *Purgatione*, ubi *Lenientia* ob ventriculi imbecillitatem & humorum in meſaraicis copiam, alvi ſubſidentiam in initiis, ſive per Clyſteres, ſive per potiones, præcedere debent. *Fortiora* ſubſequantur, 1. *Antegreſſis*, tum *Coctione*, quod in febribus præſer-

præsertim continuis & acutis observandum, ex Hippocratis præcepto; qua humorum putridorum & cum sanguine permistorum, à natura, arte adjuta, facta separatio est: tum *Præparatione*, qua viæ & meatus per incidentia deobstruuntur; (hic *Cichoracea*, *intybacea* & *acetosa* locum habent) & impedimenta in humoribus removentur, ubi laudatur *Syrupus acetosus*, *acetositatis citri*, spiritus *Tartari compositus*. dr. j. sed in biliosis ob aquam theriacalem cautius adhibendus. 2. *Omissis*, si humores in venis non in primis viis cum sanguine sunt permisti. Si iidem turgent, id est, vel ad partem determinatam moventur, vel ita dispositi sunt, ut in partem ruere possint. Solet namque materia febrilis, initio, licet exigua, fermenti tamen instar reliquos humores corrumpens, à natura tanquam ipsi molesta moveri, & vel extra corpus ejici, vel ad partes ignobiles detrudi.

IV. *Sudatione*, excitata per medicamenta *sudorifica*, & quidem, *Non admodum calida*, ne febris augeatur; *sufficientia* tamen, ne materia duntaxat agitetur. *Post* reliquas *evacuationes administrata*, ne transpiratio magis impediatur. Licet tamen in *principio* interdum fortiora sudorifera adhibere, ut fermentum illud discutiatur. Toto morbo illis corpus ad sudores disponere, ut libera corpori transpiratio præstetur. Quoties opus repetere, ut materia ad expulsionem assuefiat. Laudantur, *sal Absinthii*, *centaurii minoris*, *cardui benedicti*, *spiritus & Rob Ebuli*, *sambuci*, Magisterium *matris perlarum*, *oculorum Cancri*, *Antimonium Diaphoreticum*, &c.

V. *Diæta*, in qua præcipuè occurrunt: 1. *Cibus*, qui debet esse boni succi, facilis concoctionis, pauci excrementi; ita, ut summa virium morbi & causæ morbificæ ratio habeatur. Tempora ipsius morbi observentur, ne vires obruantur. Quantitas, qualitas, & modus utendi perpendantur. Licet tamen uti *Pleniore*, virtute ob evacuationem debili. *Tenui*, eadem ob suffocationem infirma, ut plenitudo imminuatur, & natura concoctioni humorum rectius incumbat. *Nutrimentoso*, pro virium conservatione. *Medicamentoso*, pro morbi & causæ depulsione. Quocunque tempore, virtute per evacuationem & inediam collapsa. In declinatione vel intermissione, virtute à morbi vehementia suffocata. 11. *Potus*, qui debet esse *Nutrimentosus*, in virium imbecillitate. *Medicamentosus*, pro morbi & causæ intentione. Talis est, Decoctum *hordei*, *Oxymel*, *serum lactis* aniso, fœniculo & cumino correctum. Julepi refrigerantes. In continuis primis diebus *paucus*, posterioribus *copiosior*. In intermittentibus instante paroxysmo *nullus*: ne putrescentis humoris separatio & exclusio impediatur: instante sudore *calidus*, ut isti promoveantur. *Vinum* in *intermittentibus* austerum esse debet, quia tale humectat, excretiones promovet, facilius distribuitur: in *continuis*, circa coctionis initium paucum; in *quartanis* ante; in *progressu* majoris quantitatis. In *declinatione*, si virium imbecillitas adest. Calor febrilis, non est intensus. Materiæ cruditas non prohibet. Capitis dolor vel similes affectiones absunt.

Caput I.

De Febribus putridis continentibus.

Articulus I.

De Synocho putrida.

Febres *putridæ in specie consideratæ*, vel sunt *Continentes*, ut *Synochus putrida*, & *Causus*: vel *continuæ periodicæ*, vel *Intermittentes*.

Synochus

Synochus putrida est febris à sanguinis in vena cava putredine exorta, sine remissione & intensione periodica, ab initio ad finem affligens.

Signa sunt, Absentia illorum quæ in intermittententibus occurrunt, nisi vel sit composita, in qua horror & rigor occurrit; vel restagnantes in ventriculo humores, vomitus in principio excitent. *Calor* acrior & vehementior. *Vrina* ab initio interdum biduo quum nondum putredo invaluit, senum non multo dissimilis, sed quæ postea crescente putredine, est crassa, rubore multo perfusa, turbida, ac sine sedimento; quamvis interdum crassum, copiosum, ac rubescens sedimentum deponat. *Pulsus* magnus celer, frequens, inæqualis & inordinatus. Difficilis *respiratio*, capitis *dolor*, appetitus dejectio, &c.

Causa est putredo sanguinis, & quidem corpus nutrientis, sive is ex pluribus humoribus constat, sive non. In propria forma considerati. Non totius, sed *Ichorosi* & serosi, qui vitium ex prohibita transpiratione facillimè concipit. *Oritur* illa, vel à *vehementi* per impactos multos, crassos, viscidosque humores, in cute, interioribus jecoris, & aliarum partium venis *obstructione*: vel à *contagio* humores inficiente.

Curatio est *levior*, si statim decrescit. si Symptomata mitiora habet. *Difficilior*, si nullius evidentis causæ vi, sub noctis & somni finem excitatur. si extremos statim labores habet, & sævis Symptomatibus excipitur. Si ei fluxus alvi, initio magnus, vires dissolvens, ex materia prava nigricante, intervenit. *Absolvitur*, I. *Causæ ablatione*, per *Venæ-sectionem* largam, nisi vires obstent. *Purgationem* per mitiora, Rhabarbarum nempe cum Tamarindis. II. *Caloris febrilis temperatione*, per *Alterationem*, ita ut obstructionum in cute summa habeatur ratio. *Corroborationem* per morsellos de citro, conservas, species refrigerantes. *Diætam*, quam vide apud Practicos, & cujus superiore capite facta est mentio.

ARTICULUS II.

De Causo.

Causus seu febris ardens, est febris continua, à sanguinis in vasis majoribus putredine exorta, cum ingenti siti & calore urgente continuò affligens.

Dicitur etiam πῦρ, quod flagrantissima sit. ἀσώδης, quod ægros maximè inquietos reddat. ταραξώδης, quod spectris quibusdam imaginatis ægri terreantur. & περικαὴς πυρετὸς, ob urgentis caloris copiam.

Signa pathognomonica sunt *sitis* ingens & *calor* urens, illa tamen tussi, quæ humorum affluxum causatur, mitigatur. His accedunt, magna *corporis jactatio*, à magno fervore tenuiumque vaporum acrimonia corpus undique lacessente. *Vrina* pauca, ob copiam sudoris & caloris urinam absumentis: interdum cruda & turbida, quæ subsidentibus partibus extraneis, & resoluto turbido Spiritu, postea clarescit; nonnunquam tenuis biliosissima & flammea. *Dejectio*, nisi fæces ab ardore febris torreantur & indurescant, liquida & crocea, bile in ventrem effusâ, fæcesque diluente. *Pulsus* celer, frequens & inæqualis. velocior enim systole, quia fuligines graviter urgentes, arteriæ, celeri compressione expellere conantur. *Respiratio* difficilis, & exspiratio inspiratione ob auctam necessitatem ignei halitus emittendi, celerior. *Oris* amaritudo, quia bilis tunicam ventriculi internam ori communem imbuit. *Linguæ* ariditas, scabrities, & nigror, quia ardor linguæ humiditatem absumit, & suas fuligines in lingua deponit. *Desipientia*, ob bilis ad caput recursum; quæ si tremorem excipiat, transferri humorem biliosum è venis in nervos, à nervis in cerebrum indicatur.

Somni interdum profunditas, in minus exquisita præsertim; quia crassi vapores in cerebrum sublati, ejus meatus obfarciunt.

Causa est *sanguis* putrescens, peculiari jecoris proprietate, ex alimentis nimia calefaciendi vi præditis: vel crudis, refrigerantibus, facilè corrumpi aptis, &c. exortus. qui est vel *Biliosus*, & tum symptomata in definitione posita vehementiora sunt; ac *Causus exquisitus* vocatur: vel *Pituitosus*, & tum symptomata mitiora, ipse *Nothus* appellatur.

Curatio exigit, ut febris, causæ, & virium ægri ratio habeatur. *Solvitur* febris variis *excretionibus*, præcipuè *Rigore*, die critico, signis coctionis apparentibus, superveniente: idque non propter rigorem, sed propter excretionem, cujus prænuncius rigor est. *Absolvitur* I. *Venæ-sectione*, ut ardor sanguinis reprimatur, plenitudo sanguinis minuatur, vitium ipsius corrigatur. *Fieri* debet *initio*, validioribus adhuc viribus, & quia velocissimus motus, præcipitem occasionem ostendit. *Non fieri*, si ab inanitione, inedia, itinere æstivo, resiccatis venis, & consumto ichore febris oriatur. si ætas, sexus, vel aliud quidpiam non permittat. Tum scarificationes, cucurbitulæ, &c. vicariæ sunt. II. *Purgatione*, per medicamenta cholagoga refrigerantia, vel temperata, ut flores Cassiæ, Syrup. rosarum solutivum. III. *Vomitione*, si nausea adsit, & ventriculus humore bilioso, quem oris amaritudo prodit, infestetur. IV. *Alteratione* & præparatione per medicamenta refrigerantia, ubi nota, *Externis* demum locum esse, postquam ardor febrilis internis refrigerantibus repressus, & humor putrescens majori ex parte eductus videtur. V. *Corroboratione* virium per potiones, condita, tabellas, &c. VI. *Symptomatum mitigatione*: de quibus vide in suis capitibus. VII. *Diætâ*: de qua superiora vide.

CAPUT II.

De Febre continua periodiaca in genere.

FEbris continua periodica vel *in genere*, vel *in specie*, spectatur.

In genere spectata, est febris ab humoribus excrementitiis in venis, inter magnas & capillares mediis, putrescentibus, exorta, certis periodis, absque intermissione remittens.

Signa sunt, quod quidem remittat, nunquam tamen ad ἀπυρεξίαν deveniat, & certis periodis exacerbetur. Exacerbationem nullum frigus, horror vel rigor antecedit, neque remissionem sudor sequitur. *Remittit* sine intermissione, ob permistionem humoris cum sanguine, qui expelli non potest, nisi coctus. *Exacerbatur* certis periodis, tum ob appulsum materiæ inæquali copiâ ad cor, propter loci distantiam, si exactè eas non observet: tum ob communicationem materiæ novæ, à membris secundæ coctionis, si statas attendat.

Causæ sunt *Humores excrementitii*, qui nascuntur in liene & epate, vel suo, vel chyli vitio; possunt tamen & in mesaraicis generari, & ad epar deduci. Non tantùm *confunduntur* cum sanguine, sed & *permiscentur* cum eo. *Locus* illorum sunt venæ, non majores quidem, sic enim esset continens; nec minores, sic enim intermittens: sed *mediæ* inter magnas & capillares.

Curationis ratio in speciebus videatur.

ARTICULUS I.

De Febre continua primaria.

PUNCTUM I.

De Febre Continua tertiana.

FEbris Continua in specie considerata, vel est *Primaria*, vel *Symptomatica*. Illa nullo antecedente morbo exoritur: & est vel *Tertiana*, vel *Quotidiana*, vel *Quartana*.

Tertiana continua est febris, à sanguine bilioso in venæ cavæ propaginibus putrescente exorta, continuò sed tertio magis die affligens.

Signa sunt, febrium continuarum & ardentium symptomata, *tertio die* recurrens *exacerbatio*, ex ratione bilis, quæ ita movetur. *Remissionis* causa est; tum distantia loci, ubi vapores generantur: tum minor ipsorum copia, propter quam totum priusquam aliud in ejus locum succedat, dissipatur.

Causa est *sanguis biliosus*, & quicquid cacochymiam biliosam in venis cumulare, & cumulatæ putredinem inducere potest. *Curatio absolvitur.* I. *Venæ-sectione*, quia humor cum sanguine permiscetur, præmisso clystere. II. *Alteratione*, lenientibus præmissis, ubi Syrupo rosarum solutivo semper aliquid acetosi adjiciatur, ut facilius in venas penetret, nec calore ventriculi in vaporem vertatur, qui sitim excitet. *Exhibeantur* jejuno ventriculo, ne concoctio violetur. *Modicè*, ne cruditatibus sint causæ. Laudatur *Spiritus Nitri*, *salis*, &c. *Topica* cordi quod maximè afficitur, sed non ante statum, applicentur. *Non frigida*, ne calor versus interiora collectus & repulsus magis urat. III. *Evacuatione per inferiora*, & quidem, *in principio*, si materia urgeat, si sit copiosior, & vires robustæ, *mitioribus* instituatur, ubi Rhabarbarum & Myrobalani in infusione potiùs cum aquis refrigerantibus sumantur. *Post concoctionem*, si natura sit pigrior. IV. *Evacuatione per sudorem*, per *Diuretica*. V. *Victu*, qui oppositus sit morbo & causæ. Convalescentes, si febris evacuatione *perfectâ* criticâ solvitur, nunquam ad satietatem plenam edant. sæpius, sed parùm. Inanitione omni, ventris dejectione exceptâ, abstineant. *Electuario Diarhodon* ad ventris corroborationem utantur. Si *imperfecta*, ita ut reliquiæ maneant, eas evacuent, per urinas præsertim. Tenui cibo utantur.

Differentiæ ex *Causis* sumuntur.

Alia est *biliosa*, à sanguine bilioso, puro, & exquisito, quem epar peculiariter affectum producit. Hæc acriore calore, siti, & vigiliis magis infestat. in illos qui bile abundant, cadit. Pulsus est vehemens, velox, durus. Urina flammea, tenuis, septem vel quatuordecim exacerbationibus terminatur. Non est *lethalis*, nisi vel error aliquis insignis committatur, vel malignitas aliqua adsit.

Alia est *Pituitosa*, vel *Melancholica*, quando sanguini bilioso pituitosus vel melancholicus miscetur, ubi refrigerantibus simul leniter calefacientia & incidentia jungi debent. Dicitur *Notha*.

PUNCTUM II.

De Febre continua quotidiana.

C*Ontinua quotidiana est febris ab humore pituitoso in venæ cavæ propaginibus putrescente excitata, singulis diebus suas exacerbationes exercens.*

Signum est exacerbatio quotidiana, quæ fit circa vesperam, propter pituitæ motum, cum calore primò attactu miti, post acriore, propter lentam & inæqualem, ex varietate partium pituitæ accensionem. Cum levi partium extremarum refrigeratione, quod tamen perpetuum non est.

Causa est Humor pituitosus putrescens, qui senibus ob frigiditatem, pueris ob ἀδδηφαγίαν proprius est. tam pertinacem febrem inducit, ut ad *sexagesimum* interdum diem duret, principium ante vigesimum diem non absolvat. Ventriculum vehementer debilitat; unde *Cachexia* & *hydrops*.

Curatio ita instituenda est. I. *Primæ viæ* clysteribus vel lenientibus medicamentis (*mel rosatum* hic valet) *evacuentur*; vel ventriculus vomitu purgetur. II. *Vena* secetur, si natura nimiâ humoris copiâ obruitur, & utinæ sunt crassiores & rubicundiores. III. *Purgetur per inferiora*, præmissis attenuantibus, quæ minùs calefaciunt, & signis coctionis apparentibus, leni primò, mox fortiori medicamento. Valent *Agaricus* trochiscatus, *hiera* picra, pillulæ de *fumaria*. IV. *Sudores* cieantur, imminutâ jam materiâ, per sal *Absinthii*, & *Carduibenedicti* cum pauxillo *Theriacæ*. V. *Confortantia* adhibeantur, Trochisci videlicet de *Rhabarbaro*, *Absinthio*, *Eupatorio*, &c. VI. *Victus* præbeatur, parcior tribus diebus, si cruditates in ventriculo & primis viis adsunt. In principio hydromel loco vini adhibendum, pisces semper vitandi.

Dividitur hæc febris tripliciter.

I. Alia est *Simplex* & *exquisita*, quæ à sola pituita exoritur, paroxysmos ad 18 horas protrahit. Alia *Notha*, quando pituita aliis humoribus jungitur.

II. Alia est *Epiala*, in qua per minimas corporis particulas (ad sensum tales intellige) uno eodemque tempore, calor & frigus sentitur. *Oritur*, vel à pituita cum bile conjunctâ; vel à pituita vitrea, parte, qua putrescit, calorem; quâ non, frigus inferente. *Curatur*, eodem quo aliæ putridæ modo, sed observandum, 1. *Venæ-sectionem* esse noxiam. 2. Ad pituitæ incisionem, Spiritum *Nitri* in aqua Juniperi esse insiguem. 3. Vomitionem, quæ Unc. vj *aquæ*

aquæ juniperi per descensum destillatæ, excitari potest, non negligendam. 4. Ventriculi rationem habendam, cui vires afflabit, pituitam simul incidendo, ol. *Vitrioli* gutt. IX. cum tribus cochlearibus vini generosi; vel *Aquæ vitæ* ex granis *juniperi* per adscensum destillatæ unc. duæ.

III. Alia est *Syncopalis*, à Symptomate nomen habens; quæ vel est *Minuta*, ab humore tenui, pauco, sed venenato & corrupto: vel *Humorosa*, à pituitosorum & crudorum humorum copiâ, cum oris ventriculi debilitate, & frequenti syncope. In *Curatione* optimè proceditur. 1. Per *frictionem*, in quibus cutis durior. 2. Per *laxationem*, adhibitâ mannâ cum cremore Tartari. 3. Per *concoctionem* & evacuationem humorum, illis quæ ad syncopen sunt necessaria adhibitis. 4. Per *Diætam* tenuem, in qua & vinum locum habere potest.

PUNCTUM III.

De Febre Continua quartana.

Febris quartana continua, est febris à sanguine melancholico in venæ cavæ propaginibus putrescente, exorta, cujus calor semper durat, sed quarto die intenditur.

Signa ejus sunt, *Calor* obtusus, sed acris & propter humoris per putredinem febrem excitantis densitatem & siccitatem pungitivus. *Pulsus* initio parvus, tardus, & submersus; postea magnus, plenus, & celerior, quàm in intermittente. *Exspuitio* interdum frequens, nimiam ventriculi humiditatem, vel lienis humorem melancholicum non secernentis vitium arguens.

Causa est sanguis melancholicus, in venis mediis putrescens, à propriis causis ortus.

Curatio est in totum *difficilis*, tum quòd ad quadrage-

dragesimum diem & ultra protendatur, nisi fortè æstiva sit: tum, quod quia ægrè putrescit, magnam causam subesse indicet. *Absolvitur* 1. *Venæ* sinistri brachii interni *sectione*. 2. *Præparatione* humoris, quæ magis ad humectationem vergere debet. 3. *Purgatione* per melanagoga sæpius instituta, ad quæ sudorifera & Diuretica referantur. 4. *Virium roboratione* per buglossam, borraginem, Acetositatem citri, &c. 5. *Diæta*, ubi victus debet esse incidens, humectans & refrigerans, &c.

ARTICULUS II.

De Febre Continua Symptomatica.

FEbres Symptomaticæ sunt, quæ alios morbos insequuntur, iisque sublatis cessant.

Signa earum, *causæ*, & *curatio* ex morbis, quos sequuntur, peti debent.

Differentiæ ipsarum sunt variæ.

I. Alia est, quæ *partis alicujus interioris præsertim & cordi vicinæ, vel consensum cum illo habentis, inflammationem sequitur*, vaporibus è sanguine in partem inflammatam effuso & putrescente, cordi communicatis, & idem calefacientibus. *Totuplex* est, quotuplex est Inflammatio. *Curatio* inflammationem respicit.

II. Alia est *Lipyrias*, in qua toto morbi decursu interiora quasi uruntur, exteriora frigent. *Oritur* ex vehementi alicujus partis interioris, inprimis ventriculi, inflammatione, vel erysipelate, sanguine & spiritibus ad locum inflammationis concurrentibus. Vel *non* est *curanda*; vel si suscipitur, *intra* putrefactioni & refrigerationi resistendum; *Extra* post partium frictionem, calefacientia & poros aperientia applicanda. Valet hic ol. *Anethin.* & *irinum*, cum ol. vitrioli, & aqua cremabili Juniperi.

III. Alia *Lenta*, quæ *cognoscitur* exinde, quod calore lento, cum quo notæ putredinis in urina & pulsu apparent, affligat. Nullo gravi Symptomate ægro molesta sit. Vires collabantur, ut æger vix progredi possit. Corpus sensim contabescat. Ultra quadragesimum diem protrahatur. Purgantium usu exasperetur. Nullum ordinem servet. *Oritur* ex materiæ extra vasa in visceris alicujus substantiam effusæ, aut certè in capillaribus vasis per visceris substantiam dispersis, impactæ, putredine, visceris, substantiam labefactante. unde tanta copiâ, vapores versus cor ferri nequeunt. *Curatur* aperientibus, attenuantibus, & detergentibus, cuique parti appropriatis. *Purgandum* quoque leniter, &c.

IV. Alia, quæ *ex visceris alicujus putredine & corruptione oritur*, Unde putridi vapores per venas cordi insertas communicantur, illudque calefaciunt. Est modò *mitior*, modò *vehementior*. Accidit plerumque in *pulmonis putredine*, *fistulis* ad interiora penetrantibus, *Omenti*, *mesenterii*, *uteri*, &c. corruptione. *Rarò* sunt curabiles. *Curatio* ad internarum partium ulcera & fistulas dirigenda.

V. Alia, quæ vel ex *lacte corupto*, quod sæpe infantibus accidit; vel *sanguine* alicubi extra vasa *putrescente*; vel vermibus; vel *cruditate*, Infantibus ex ἀδδηφαγίᾳ, cum hypochondriorum tumore & inflatione familiari, exsistit, vaporibus putridis cordi communicatis. In *Curatione* causarum & partium affectarum habenda est ratio.

CAPUT III.

De Febre intermittente in genere.

FEbris intermittens est febris à vaporibus ex humoribus in venis mesaraicis genitis putrescentibus, & in venam cavam subinde emissis prodeuntibus,

exorta, certis periodis invadens, & cum excretionibus desinens.

Signa ipsius sunt, *Invadere* periodicè, cum rigore, horrore, vel frigore, vellicatis partibus sentientibus, à vapore acri. *Desinere*, per sudorem, urinas, vapores per poros cutis emissos; scabiem, si pars crassior in ambitum corporis protruditur. *Invadere* autem eam & *recurrere* certis periodis, necesse est. Manet enim μίασμα in foco putredinis, cum imbecillitate in parte. Hinc humor affluens etsi bonus sit, ab inquinamento tanquam fermento inquinatur, & ob partis debilitatem corrumpitur. *Fit* verò hic *recursus*, I. Partim propter *humorum diversitatem*, cum perpetuo illis conveniat, nec unquam variet, in quodcunque tandem corpus inciderit: partim ob *peculiarem* eorundem *qualitatem*, quæ vel cœlestibus causis adscribi debet; vel ex peculiari corruptione oritur. 2. *Fit* vel *æqualiter*, aut ob aliquod externum humores commovens anticipando: vel humoribus imminutis postponendo. *Paroxysmi* etiam, vel sunt *Breves*, si materia sit pauca aut tenuis, corporis constitutio rarior, vires robustæ; vel *Longi*, si in contrarium.

Causa proxima est *vapor putridus*, ab humore exortus, & cor impetens. De *Humore* tria observanda. I. *Humorem* istum esse *putridum*, quod ex urina putredinem præ se ferente apparet. Nec tamen *totus* simul in primo paroxysmo putrescit, sed *pars* duntaxat, quæ putredini apta est: reliqua in reliquis, donec tota absumatur. II. Humoris istius *focum*, *fomitem* & *locum*, tam extra paroxysmum, quàm in eo, *venas mesaraicas* esse. Patet id *tum* ex nausea, vomitu, præcordiorum tensione & dolore, &c: *tum* ex bilis in initiis febrium, sæpe maximâ copiâ ejectione, quæ è venis remotioribus, hoc modo evacuari non potuit: *tum* ex eo, quod instans paroxysmus

roxysmus ex pulsuum compressione initio paroxysmi, & tempore illo, quod Græci ἐπισημασίαν nominant, colligatur, & materia per urinas evacuetur. III. Humorem istum subinde in venam *cavam* & *arteriam* emitti. Sanè cruditas & coctio in intermittentibus deprehenduntur. In principio humores à circumferentia ad centrum moventur. Cùm verò venæ portæ rami in substantiam epatis inserantur, & horum oscula cum venâ cavâ communionem habeant, & arteriæ à corde progressæ, in ventriculo, intestinis, liene, & alibi vasis mesaraicis conjungantur, manifesti satis ductus, per quos hi humores eò deriventur, erunt.

Curatio intermittentium febrium instituitur, I. *Debilitatis* in parte consistentis *remotione* per *Alterantia*. II. *Inquinamenti* putridi *subductione* per *Purgantia*, *Venæ sectionem*, si sanguis in vena cava abundet, & à vitiosis humoribus corrumpatur. Per *Sudorifera*, quæ maximè hîc valent. Laudantur in principio præcipitantia, ut pulvis è *cochlearum testis Crollii*, Pulvis è *matre perlarum calcinata* scrup. IV. pondere, & Magisterium *Oculorum cancrorum*. Extra applicantur, Telæ *aranearum* cum *unguento populeonis*, *Tinca piscis soleis alligatus*, &c.

ARTICULUS I.

De Tertiana intermittente.

Febris intermittens in specie considerata, vel est *Tertiana*, vel *Quotidiana*, vel *Quartana*. Dantur tamen & *quintanæ*, *septanæ*, *octanæ*, *nonanæ*. Tales verò rariores typi, sunt species simplicium typorum, interpolata accessione una aut pluribus. *Quintana* est species tertianæ, in qua tertia dies est sine accessione.

Febris intermittens tertiana, *est febris*, *à bile excremen-*

crementitia in venis mesaraicis putrescente exorta, tertio quoque die, cum rigore, quem calor & alia insequuntur, affligens.

Signa sunt, *paroxysmus* alternis diebus cum rigore impetens. Rigore cessante *calor* multus, *Pulsus* initio accessionis parvus, tardus, post frequens. *Vrina* subrufa, &c.

Causa, est *Biliosa* colluvies in venis mesaraicis, vel sola, vel cum aliorum admistione putrescens, ab alimentis corruptibilibus, vel aliis eam generantibus exorta, & vapores putridos ad cor emittens.

Curatio perficitur, I. *Evacuatione* primarum viarum per medicamenta lenientia, vel Clysteres. II. *Vomitu*, si materia ad ventriculum tendit, & æger cardialgia, nausea, & desiderio vomendi molestatur: sed ita, ne humores è venis ad primas vias trahantur. Laudatur *sal vitrioli*, *Asarum*, *Genista*, *Aqua formicarum*, *sed cautè exhibita*. III. *Venæ sectione*, si humor è prima corporis regione in venam cavam penetravit, quod ex urinis rubicundis cognoscitur; quæ in intermissione institui debet. IV. *Præparatione* per medicamenta refrigerantia, humectantia, & primas vias extergentia. Valent *Taraxacum*, *Acetosa*, *Hordeum*, *Cichorium*, spiritus *salis*, *vitrioli*, *Cremor Tartari*, *Tartarum vitriolatum*, syrupus *de acetositate Citri*: nec non ex specificis, *Centaurium minus*, *Morsus Diaboli*, &c. V. *Purgatione* per alvum, & quidem die intermissionis ut plurimum; die paroxysmi, si materia alvum inclinet. Valet *Rhabarbarum*, Syrupus de *Cichorio cum Rhabarbaro*. VI. *Sudatione*, per *sudorifera*, salem *Absinthii*, *Centaurii minoris*, *Cardui bened. Cornu cervi* præparatum, Magisterium *matris perlarum*, quæ vel ante paroxysmum, vel in fine exhibenda sunt. VII. *Roboratione* Epatis & ventriculi. Valet sal

sal *absinthites* in spiritu Nitri solutum, & rursus in Crystallos coagulatum ad scrup. j. VIII. *Topicorum applicatione*. Talia sunt, *Cataplasma* Mynsichti p. 368. Pulvis *siligineus* cum virescente salvia, addito albumine ovi & aceti pauxillum contusus, & carpis alligatus. *Potentilla* herba cum sale & aceto soleis & pulsibus in paroxysmo applicata. *Cataplasma* ex radic. Bryoniæ, Hellebori nigri, sale nigro, pipere albo, croco, & ficubus. Dividitur in *Exquisitam*, *Notham*, & *Perniciosam*.

I. *Exquisita* est, quæ *cognoscitur* ex eo, 1. quod *Rigor* in prima accessione sit *vehemens* & pungitivus, ab halitu & humore tenuissimo & pauco, è venis excidente exortus. *Exiguus*, si materia sit copiosa; nec subito moveatur: *vehementior*, quo materia est tenuior & acrior, facultas expultrix validior, & partium sensus exquisitior. 2. quòd *calor* sit multus, acer, & mordax, in vigore quoquo versum extensus. Et manu diutius detenta, propter facilem bilis discussionem mitescat, quo tempore levi madore corpus perfunditur. 3. quòd *pulsus* initio accessionis sit parvus, tardus, materiâ nondum à calore oppresso evictâ, sed tamen non retractus; in progressu, vehemens, velox, frequens, parùm durus, constrictionis propter fuliginum ex materia recenter instar humidorum lignorum accensâ, copiam, velocioris: in intermissione dilatationis velocioris propter caliditatem particulæ, in foco putredinis relictæ, reliquis humoribus communicatæ, & ad cor delatæ. 4. quòd *Paroxysmi* ultra duodecim horas non extendantur. 5. quod *Vrina* sit subrufa & subflava consistentiæ mediocris, nebulam quandoque albam vel enæreoma circuitu primo exhibens: & tum ultra quartũ paroxysmum febris non protenditur. *Oritur* à bile, interdum illi simili, quæ in folliculo fellis est, in primas vias regurgitante, interdum æruginosa aut viridi, in ventriculo & venis

& venis producta. *Curatio* est *facilior*: septem enim circuitibus ut plurimum judicatur. *Terminatur* vel *sudore*, si in venas per ambitum corporis humor rejicitur; vel *vomitu*, & *alvi dejectione*, si ad ventriculum & intestina: vel *nullo* horum, si magna pars in venis mesaraicis consistet; & tum fiunt, circa præcordia angustiæ, dolores & inflammationes. *Venæ sectio* ante paroxysmum tertium administranda, ne in statum incidatur.

Notha est, quæ *cognoscitur* exinde, quòd *Calor* sit mitior, nec per universum corpus diffusus. quod nec vomitu nec sudore solvatur, sed vapore in declinatione exeant. quod *pulsus* sit initio durus, duritie ad septimum augescente, in progressu cum urinis coctioribus mollior. quod *paroxysmus* sæpe ad horas 18 extendatur, & febris sæpè ad decimum quartum, interdum & ad vigesimum pertingat. *Oritur* à *bile* cum melancholia vel pituita commixta; nec solum æstate, sed vere, autumno, & hyeme generatur. In *Curatione*, venæ sectio post tertium paroxysmum, ubi plus humoris morbifici sanguini in vena cava jam permistum est, administrari debet. In *præparatione* ad diversos humores respiciendum.

III. *Perniciosa*, ex septem causis evadit. 1. Si ab ægro vel Medico *error* committatur. 2. Si *humor* extra vasa emittendus, ob occlusionem illorum in primarium membrum *incumbat*. 3. Si sit nimis *tenuis*, & putridus. Inde enim frequentia animi deliquia, sudor absque alleviamento nimius. 4. Si *pravitatem peculiarem* vel ob ustionem, vel ob alimenta *habeat*. Inflammatis enim humoribus, oriuntur *linguæ* asperitas & sitis inexhausta, *Oculorum* ob spirituum resolutionem excavatio. *Vrina* ignea cum biliosis alvi dejectionibus. Totius *corporis* dolor ulcerosus. *Sudoris* propter materiæ crassitiem paucitas. 5. Si *crassus à calore fusus in aliquam partem decumbat*. Hinc sequitur, propter difficultatem & facilitatem accensionis, inæqualis accensio. Humoris crassi, & qui paucus in vasis majoribus esse videbatur, ex rarefactione per accensionem facta, in extremis vasis, ad quæ à tenui deductus est, fusio & copia. Inde fit, ut calor rigore, & rigor calore interpoletur. Urina fit aquosa, multi sedimenti & crassi. Pulsus fit interdum interceptus. In declinatione ab umbilico ad caput sudetur. Nec augmentum, nec status, nec declinatio æqualia sint. 6. Si malignitatem contagiosam ac pestilentem contrahat. 7. Si calor vel uterum in consensum trahat, & humores in eo contentos moveat, vel periculosum catarrhum, asthma, vel arthritidem excitet.

ARTICULUS II.

De Quotidiana intermittente.

QVotidiana intermittens, est febris à pituitæ in venis mesaraicis putredine exorta, singulis diebus invadens.

Signa sunt. Causarum pituitam generantium prægressus. *Invasio* quotidiana, & quidem sæpius nocturna, unde majus periculum ob incommodum medicationis tempus; & illa cum horrore & refrigeratione. *Calore* lento, halituoso, nec, ubi se per corpus diffudit, valdè urente. Cum præcordiorum difflatione & intumescentia. *Vrinis* principio albis, tenuibus & crudis; cum materia concoquitur, crassis, turbidis & sæpe rubris. *Pulsus* est valdè parvus, rarus, & tardus. *Paroxysmus* ad horas octodecim, interdum viginti quatuor extenditur. *Vomitus* & *sudor* si sunt ab initio, proficiscuntur à valida natura, non crasso humore.

Causa est *Pituita* in venis mesaraicis putrescens, quæ *colligitur* propter imminutum viscerum calorem, alimentorum humidam & frigidam naturam.

Eorun-

Eorundem copiam & abundantiam. *Putrescit*, propter causas enumeratas.

Curatio est sæpe *lubrica*, tum quod ad dies 40, imò menses tres & ultra duret: tum quòd ventriculo & epate validè læsis, ægros in cachexiam conjiciat. *Peragitur*, I. *Materiæ peccantis præparatione*, per medicamenta convenientia, moderatè calida, quam & clyster & levis vomitus præcedere potest. II. *Ejusdem* jam concoctæ *evacuatione*, Per *vomitum*, ubi extractum *Esulæ*, & Aqua *ex radicibus raphani & nuc. jugland. viridibus* cum aceto destillata, laudantur. Per *Purgationem* Phlegmagogam. *Sudorem*. III. *Ventriculi & epatis roboratione*. IV. *Diæta*.

Differentias pro ratione causarum sortitur.

I. Alia est à *pituita crassa*. Tum *Vrina* est alba & tenuis, sed paulatim postea rubescere incipit, & hypostasis crassior efficitur, ac os continua madescit. Fortiora *remedia* ad sui concoctionem exposcit, eaque repetita; quibus *Tartarea* semper adjici debent. Vomitus, pillul. *Mercurial.* benè cietur. *Purgationi* infusum *Diacarthami* & fol. sennæ cum Zingibere in aqua Centaurii minoris, additis aliquot spiritus Vitrioli guttis, inservit. Singulis *septimanis* semel drach. i. Theriacæ Androm. exhiberi potest.

II. Alia est à *pituita tenui acida*, & Tum frontis & sinistri hypochondrii dolor, alvi obstructio, acidæ eructationes adsunt. *Curanda* scitè, ne in quartanam abeat. *Vena epatica* sinistri lateris secari poterit. Ante paroxysmum specificum aliquod exhibebitur.

III. Alia à *pituita tenui salsa*. Tum salsedo & ariditas in lingua percipitur. Urina rubea & crassa cum caloris & acrimoniæ sensu prodit. Vena epatica dextri brachii incidi poterit.

ARTICULUS III.

De Quartana intermittente.

QVartana intermittens, *est febris ab humore melancholico in venis mesaraicis exorta, quarto quoque die ingruens.*

Signa illius sunt: *Pandiculatio* & oscitatio, sequente *rigore*, qui ab initio exiguus; progressu, iis qui hyberno tempore refrigerantur, similis, non tam pungens, quàm contundens. *Calor* propter materiæ crassitiem paulatim succensus. *Paroxysmorum* quarto die reditus. *Pulsus* rarus ac tardus, sed in vigore paroxysmi velox & frequens. *Vrinæ* in principio tenues & aquosæ, pòst coloratiores & crassiores. *Sudores* primò paucissimi, pòst maximi.

Causa est Humor est melancholicus, in venis mesaraicis circa lienem & vicina viscera, ex causis similibus, inter quas & *Acetum* est, collectus & putrescens.

Curatio est in totum *Gravis*. Diuturna enim est, & ad annos interdum se extendit, si præsertim autumno incipiat. *Gravior* tamen, si ab atra bile proficiscatur. si in senes, quorum calor imbecillior materiam vincere non potest, incidat. si sit duplex. si cum graviore visceris alicujus affectu conjungatur. *Levior*, si sit legitima, & sine visceris alicujus affectu. Alias quartanâ correpti, convulsionibus non admodum corripiuntur; aut si corripiuntur, materia ad hypochondria vergente, nec ampliùs in venis cum sanguine permistâ, à quartana liberantur. *Absolvitur in genere* primò *lenioribus*, pòst *fortioribus*. In *specie*, I. *Venæ* vel basilicæ vel medianæ *sectione*, statim in principio, primis viis evacuatis, si plethora adest; non statim, si abest; administrata. *Copiosiore*, si sanguis niger & crassus prodit; statim *supprimenda*,

si tenuis. II. *Materiæ* peccantis *præparatione* & *concoctione*, iterata, per humectantia, splenica; ut sunt *fumaria*, *capillus Veneris*, *ceterach*, Radices *Eryngii*, decoctum *Raporum*, Syrupus de *pomis redolentibus*, &c. III. Ejusdem *evacuatione*, seu per *Vomitum*, post quem ante sequentem paroxysmum exhiberi potest drach.i. *Theriac. Androm.* in vino resolutæ: seu per *Purgationem*, cui inserviunt, primò, pillulæ *Tartareæ* vel Quercetani, vel Sennerti; mox Exter. *hellebori nigri*; tandem pillulæ de *Sagapeno Camilli de Camillis* in Pharmac. Quercetani: seu per *Hæmorrhoides*, applicatis sanguisugis: Seu per *sudores*, quos *Theriaca*, *Antimonium Diaphoreticum*, sal *armoniac. depuratum* gran. VI. vel x. in aqua Cichorii ante paroxysmum, &c. benè cient. Feliciter purgatio brevi ante paroxysmum, viribus stantibus & coctione apparente, datur. IV. *Viscerum*, & lienis inprimis, *roboratione*, per sua appropriata, nec febrem augentia, tam externa, quàm interna. V. *Symptomatum mitigatione*. Rigoris per *Theriacæ*, vel Aquæ *vitæ* quatuor ante accessionem horis exhibitione. *Doloris* dorsi, per sacculi Hartmanni c. de febri quart. applicationem. VII. *Diæta*, ubi observa. die paroxysmi ab omni cibo abstinendum esse. Vinum maturum & tenue concedi. *Appropriata* sunt, in hac febre, *Ammoniacum* septies sublimatum. Pulvis *serpentum* in convenienti vehiculo pondere scrup. j. vel iss. ante paroxysmum datus. *Cor leporis*, ut pulmo vulpis præparatum. Oleum *Myrrhæ* à gutt. 4. ad 8. ante paroxysmum.

Distinguitur febris quartana *dupliciter*.

I. Alia est à *Melancholia naturali*, in qua humectantibus & moderatè calefacientibus agendum.

Alia ab *Humoribus adustis*, quæ *Cognoscitur* ex appetentiæ prostratione, siti vehemente, capitis dolore, urinæ rubedine. *Oritur* ab illis, quæ humorem adurere possunt. In *Curatione* moderatè refrigerantibus agendum, quibus in progressu morbi incidentia & attenuantia succedere debent. Laudatur *balneum aquæ dulcis*, vel potiùs pedum lotio.

II. Alia est *Ex se, sine morbo præcedente.* & tum, victus primò paulò tenuior convenit; hinc paulò crassior conceditur; tandem versus statum tenuior præbetur.

Alia *alium morbum sequitur*. Tum, Victus primum paulò crassior exhibendus. dein sensim versus statum aliquid de eo detrahendum. in paroxysmo nihil sumendum.

III. Alia est *Mitior*: de qua in superioribus est actum.

Alia *Periculosa*, quæ ex eo *Cognoscitur*, quòd quarto die paroxysmus cum maxima virium debilitate redeat, Urina sit valdè rubra & turbida. *Oritur* à morbis ardentibus, atrâ bile ex adustione vel Melancholici humoris, vel flavæ bilis & in cinerem conversione generata, &c. *Curatur* difficillimè.

ARTICULUS IV.

De Febribus compositis, & Semitertiana.

FEbres *compositæ sunt*, *cùm febris cum febre conjungitur.*

Conjunguntur variè. Nam *interdum* non putrida cum putridâ conjungitur: *interdum* putrida cum putridâ; & quidem vel continua cum continuâ, vel intermittens cum intermittente; vel vice versa.

Signa sunt eadem cum signis simplicium, inprimis frigoris, horroris, rigoris post quietem reditus. post plures rigores unius sudoris successio; vel post rigorem, nullus sudor. *Pulsus* frequentior contractio, ex qua novum materiæ motum, & novum paroxysmum insequi colligitur.

Curatio eſt *Difficilior*, cùm plus affligunt quàm ſimplices, & tempus agendi fere deſit. *Patet* ex ſimplicium curatione. *Dividuntur* variè.

I. Alia ſunt *Confuſæ*, cùm duæ febres eodem tempore incipiunt, ac deſinunt, ut vix diſcerni poſſint; quòd humores diverſi inter ſe confuſi, uno in loco putreſcant. Aliæ *Implicitæ*, quando utriuſque natura ſeorſim cognoſci poteſt.

II. Aliæ ſunt *Subintrantes*, cum alterius paroxyſmus incipit, antequam prioris paroxyſmus deſinit. Aliæ *Coalternæ*, cùm uno paroxyſmo finito, mox poſt breve intervallum alius incipit. Aliæ *Communicantes*, cùm unius paroxyſmus mox poſt alterius paroxyſmum incipit.

III. Aliæ ſunt *Intermittentes*, ſub quibus continentur, 1. *Tertiana* tum *duplex*. qui vel ſingulis diebus ſemel, vel uno die bis affligit, & ex bile duobus in locis in venis meſaraicis putreſcente oritur; tum *triplex*, quæ duorum dierum ſpacio ter affligit, uno ſcilicet ſemel, altero bis, & ex bile tribus in locis putreſcente exſurgit. II. *Quotidiana duplex*, quæ ægrum viginti quatuor horarum ſpacio bis affligit. III. *Quartana*, tum *Duplex*, quæ unum quidem diem vacuum relinquit, ſed ſequentibus duobus moleſta eſt: tum *Triplex*, in qua ſingulis diebus ægri febricitant. Solet utraque plerumque ex intempeſtivo calidorum medicamentorum ſudoriferorum præſertim uſu excitari.

IV. *Aliæ* ſunt *Continuæ*, qualis eſt *Semitertiana*. Hæc enim *eſt febris ex quotidiana continua & tertiana intermittente compoſita, continuò, ſed tertio quoque die cum rigore infeſtans*. *Cognoſcitur* ex utriuſque febris ſignis. *Oritur* etiam ab iiſdem cauſis, ſæpiſſimè tamen ex inflammatione viſceris alicujus. *Curatur* difficulter. Nec enim eſt ſimplex ſed compoſita. Ventriculum ſæpiſſimè ſubvertit. Partes

Partes nervoſas, quod ſolet eſſe diuturnitatis principium, lædit, & quæ in alto ſunt, vehementer commovet. Pro ratione febrium & cauſarum, inter purgantia *Agaricus* palmam obtinet. *Dividitur* dupliciter. Nam. 1, Alia eſt *Legitima*, quando par eſt bilis & pituitæ copia. Alia *Notha*, quando vel bilis excedit pituitam, vel pituita bilem. 2. Alia eſt *Maligna*, Contagioſa, & Epidemia, quæ ſignis malignitatis ſe prodit. Alia eſt *naturâ ſuâ intermittens*, ſed cum inflammatione viſceris alicujus, quæ ubi pars materiæ febrilis cum ſanguine ad inteſtina, ventriculum, epar & vicina loca protruditur, excitatur, conjuncta *Tum*, continua ſymptomatica excitatur. Inflammationis ſigna adſunt. Rigor nunc ordinatè pro febris intermittentis natura, nunc inordinatè, cùm inflammatio novam partem occupat, aut cum pus fit, accidit. *Curatio* ex febris intermittentis, & viſceris inflammationis curatione dependet. Vide de illa *Spigelium*.

TITULUS IV.

De Febre Hectica.

Hectica eſſe febris à calore partes corporis ita occupante, ut etſi à nulla cauſa foveatur, nihilominus ſubſiſtat, exorta, continuo affligens.

Signa illa ſunt, *Calor*, qui nullum dolorem infert propter alterationem ſolidarum partium jam factam. debilis eſt initio propter vaporum paucitatem; mordax pòſt, propter partium ſoliditatem. in arteriis major propter communicationem à corde. hora una & altera poſt cibum, propter partium ſiccarum & ſolidarum humectationem, augetur, liberè & incompreſsè, ſine horrore & rigore, cum pulſu magno & veloci; diſtributo cibo ceſſat. Is etiam omne humidum radicale exſiccat. humores ſecundarios

absumit, & omnem in corpore pinguedinem colliquat.

Causa illius sunt, Aut *aliæ Febres* seu ardentes, seu diuturnæ. Aut *viscerum internorum* ac potissimum cordis & partium thoracis, renum, ventriculi, diaphragmatis, *morbi.* Aut *causæ externæ evidentes*, vehementiores, quæ plurimum substantiæ in membris solidis absumunt. maximum & diuturnum calorem excitant. nunquam tamen eum partibus solidis inducunt, quin primò spiritibus induxerint.

Curatio perficitur. I. *Humectatione* & *refrigeratione*, *Interna* per flores *violarum borrag. buglossæ*, semina quatuor frigida, lac perlarum, corallorum, & alia mitiora, ne debilis calor obruatur. *Externa*, ut *balnea* aquæ dulcis, lactis, olei olivarum. *Inunctiones* spinæ dorsi, ut ol. violar. amygdalar. dulcium. II. *Diæta conveniente.* Hic locum habent, *Lac* humanum, asininum, nisi febris putrida adsit, *Cibi* ex amygdalis, nucleis pini, pistaciis,&c. *Jusculacochlearum. Aquæ* caponum, Anguillarum, Cancrorum fluviatilium: de quibus vide Ioëlem Tomo 5. 2. Mirabilis Ferdinandi, quæ constat ex *sanguinis porcini juvenis & adulti, & nuper decollati, libris duabus, Terebinthinæ Venetæ librâ unâ, Liquiritiæ rasæ* lb. *ß. passular. minorum manip.* v. *Ficubus pinguibus* I. *Radic. Ireos unc.* III. *Pinear. mundatar. manip.* III. *folior. Tabaci m.* II. *Micæ panis libr. ß. in vase vitreo destillatis.* Aquæ dosis Unc. ij. cum saccharo. Vide eum in *Observationibus* Histor. 21.

Dividitur Hectica *dupliciter*.

I. Alia est *sine tabe*, quando rorida partium humiditas nondum absumta est. Ubi *incipit*; difficulter (nisi forte quis eam ex gracilitate corporis, biliosa ejusdem constitutione, & pectoris angustia colligere velit) cognoscitur. In *progressu*, Ephemerâ præsente, ultra diem calor extenditur & augescit. Circa diem tertium calor post cibum augetur.

Alia *cum tabe*, eaque duplex. *Vna* μαρασμώδης, *quando rorida humiditas absumitur, & substantia carnosa arripitur. Tum* corpus evadit macilentum. Tempora collabuntur, volæ manuum & plantæ pedum calidiores sunt, illa (de quibus in signis superius) accidunt. Alvi excrementa pinguedine perfunduntur. Eadem cum urina excernitur, non confertim, ut in benè constitutis; nec cum dolore renum, ut in pinguedinis renum solutione; sed lentè & parùm. Furfures in urina non affectâ vesicâ, crurum tumor, fluxus ventris, mortem minantur. *Altera* est, *quando substantia fibrosa & membranosa violatur.* Hinc subsequitur μαρασμὸς, qui interdum præternaturaliter juvenibus & senibus accidit: Interdum ex alimenti defectu, & Caloris extinctione, seu propter ætatem, seu propter scirrhosum tumorem, oritur. Vide de eo *Ioelem*, tomo dicto.

II. Alia est *Simplex*, cui supra in genere dicta, applicari possunt. Alia *Complicata*, & quidem, *Aut* cum putrida intermittente, & *tum* Caloris maxima pars in fieri manet, minima in factum abit. finito paroxysmo, arteriarum loca calent, reliquæ partes sunt temperatæ. pulsus frequentiam & celeritatem non amittit, æger cibo sumto non roboratur. *Aut* cum putrida continua, & *tum* difficulter cognoscitur. sicca caliditas post finem declinationis vel totius febris, remanet. corpus plus extenuatur. Urina est adiposa & oleaginosa, &c.

TITULUS V.

De Febribus Malignis.

CAPUT I.

De Febribus malignis in genere.

HActenus febres Benignas habuimus: sequuntur *Malignæ*, quæ vel *in genere*, vel *in specie* considerari debent.

Malignæ in genere consideratæ, sunt febres à causis occulta aliqua, & ad venenositatem accedente qualitate instructis exortæ, symptomata solito graviora inferentes, nec tamen multos, nec subito è medio tollentes.

Signa illarum sunt, *Virium* à principio insignis sine causa manifesta *debilitas*, major quàm pro febris & caloris febrilis natura. *Pulsus* frequens, parvus, debilis: aut si is naturalis videtur, fallere, ex aliorum symptomatum præsentia agnoscitur. *Vrinæ* aliquando primis diebus sanorum similes: aliquando tenues, crudæ, aut sine sedimento, aut cum eodem, sed crasso & excremento potius simili: aliquando crassæ, coloratæ, turbidæ, crassum, rubrum & turbidum sedimentum deponentes. *Calor*, quam pro natura morbi & symptomatum mitior. Symptomatum animalium, vitalium, & naturalium congeries. Tumorum vel macularum eruptiones, &c.

Causæ sunt vel *humorum apparatus*, vel *contagium*.

Curatio est *difficilis*, si majora & constantiora symptomata apparent. Stillicidium sanguinis ab initio magnam humorum ebullitionem, pravam qualitatem, & imbecillitatem significat. *Perficitur* Bezoardicis, & aliis: de quibus in Differentiis.

Differentiæ febrium malignarum sumuntur à causis.

I. Aliæ

I. Aliæ sunt ab *Humorum vitioso apparatu*, seu is in ventriculo, seu circa præcordia, seu in primis viis hæreat. *Cognoscuntur* ex nausea, dolore, æstu, amarore oris, anxietate, & aliis indiciis. *Oriuntur* vel à cibis corruptis, vel aliunde. *Curantur* I. *Venæ-sectione*, quæ post primarum viarum & corporis evacuationem per lenia, ne ebullitio major excitetur, ante quartum diem institui debet. II. *Sudoriferorum*, quæ nec febrim augeant, nec admodum sint fortia, exhibitione, ut vel corpus ad sudores disponatur, vel malignitas expellatur. III. *Humorum alteratione* & præparatione per illa, quæ putredini, ebullitioni, & malignitati resistunt. Laudantur, succus *Citri*, *Granatorum*, *Scorzoneræ* radix, &c. Quin & *Spiritus vitrioli* cum aliis syrupis, nisi fortè patientes sint senes & macilenti: nisi pulmonis affectibus ob aliam causam quàm pituitam vasa infarcientem laborent. IV. *Purgatione*, quæ per lenia, & vix ante diem decimum quartum institui debet. V. *Diureticorum* refrigerantium exhibitione, si eò materia morbi vergit. VI. *Topicorum* ad pulsus & cor toto morbi tempore applicatione. VII. *Symptomatum* obvenientium vel mitigatione, vel sublatione. VIII. *Diæta*, in qua à vino nisi Syncope obveniat, abstinendum. Decoctum. CC. cum spiritus vitrioli ea quantitate, quæ gratam aciditatem inducat, cui Julepi Rosarum vel Violarum aliquid admisceri potest, exhibendum. *Dividuntur* bifariam. 1. Interdum omne *Venenum abest*, sed ob causæ vehementiam vel aliquam malam qualitatem urget. Interdum occulta & *venenata qualitas* adest. 2. Aliquando *putredo & malignitas* æquales sunt. Aliquando major *putredo, quàm malignitas*. ubi primæ viæ non tantum per Clysteres, sed & per Syrupum rosar. solutivum, Cassiam, Tamarindos, &c. evacuari possunt. Aliquando *malignitas* putredine major.

Y 5 Aliæ

Aliæ sunt à *Contagio*, in quibus *Curatio* per Alexipharmaca & sudorifera institui, & natura, si quid expellit, juvari debet.

CAPUT I.

De Febribus malignis in specie.

ARTICULUS I.

De Variolis.

FEbres malignæ in specie spectatæ, continent sub se febres cum *Variolis*, *Morbillis*, & hisce similibus exanthematis, febres *Petechiales*, *Sudorem Anglicum*, Morbum *Hungaricum*, Febrem *cum spasmo*, & Febrem cum *catarrho* & *tussi*.

Varioli sunt pustulæ, in summa cute partibusque cuti proportione respondentibus, cum febre continua, propter peculiarem sanguinis effervescentiam & ebullitionem, à facultate expultrice excitatæ.

Signa præsentium non est quod inquiramus. Visui enim objiciuntur. *Imminentes* indicant, Capitis cum gravedine oculorum, colli & dorsi dolor, narium pruritus, Respirationis imminutio, Tussis siccitas, pedum ægro sese convertente tremor, sternutatio frequens, cordis palpitatio. Urina interdum sanorum similis materiâ vitiosa ad ambitum corporis protrusâ, interdum ob magnam humorum ebullitionem turbida. Lacrymarum ex oculis spontanea eruptio. Febris ex humorum ebullitione accensio. Macularum proventus, &c.

Causa est *Interna*, materni sanguinis impuritas, quem infans in utero posterioribus mensibus, quia purior non sufficit, attrahit. Hic in totam substantiam carneam attractus, per aliquot annos insensibiliter occultatur: tandem, dum natura hanc impuritatem

tatem amplius ferre non potest, instar musti ebullientis fermentari incipit, per ebullitionem purum ab impuro separatur, impuritas per crisin quandam pellitur, & calor cordi communicatur, ac febris accenditur. *Externa.* vel *Contagium*, cum è corporibus ita morbidis, morbidum effluvium alteri communicatur: Vel *Aër* ob siderum influxum, aut alias causas, humores seu corrumpens, seu commovens.

Medicatio duo respicit: I. *Præservationem*, quæ in *adultis* venæ-sectione, purgatione & fugâ contagii; in *Infantibus* ultimo isto duntaxat peragitur. II. *Curationem*, quæ est *Bonæ spei*, si citò erumpunt, & eminentes, magnæ, disparatæ, albæ vel rubræ apparent. si calor, erumpentibus remittit. si largior narium hæmorrhagia præcessit. Si nullis gravibus symptomatibus afficiunt. *Dubiæ*, si vel difficulter apparent, vel iterum occultantur. si sunt violaceæ, virides, lividæ, duræ, contiguæ. si febris post eruptionem non minuitur. si difficilis respiratio, deliquia animi, & alia symptomata adsunt. *Absolvitur*, I. *Ebullitionis mitigatione*, ne nimia ebullitio graviora symptomata adferat; quæ peragitur Venæ sectione & levi purgatione in adultis: Clysteris ex decocto hordei cum butyro recente & sacchari communi appositione, & syrupi citri cum syrupo violaceo, vel Morsell. citri exhibitione, in Infantibus. 2. *Naturæ pellentis adjumento*, ubi impedimenta per superiora remedia tolluntur; & malignitati simul resistitur. Ad *Expulsionem* facit, *pulvis Ioëlis* Tomo 4.l.9.s.5. ex semin. *nasturtii*, *aquileg.* ana dr.j. scobis *unicornu* scr.j. aut *c.c.* scobis dr.s. *Corallor.* rubr. *Margarit.* præp. ana, scr.j. factus & pondere dr. j. vel s. exhibitus. *Decoctum ficuum* Mynsichti Armam. sect. 25. *Terra sigillata* Silesiaca. *Semen* raporum alborum. *Decoctum* Lentium decorticat. cum semin. fœniculi & gummi tragacanthi, &c. 3. *Partium defensione.* Ubi *Oculi* auro

auro puro confricandi; vel aquâ plantag. & Euphras. cum pauxillo Camphoræ & Croci illinendi. Si aperiri non possunt, vel calido lacte vel decocto hordei fovendi. *Naribus* nodulus ex sandalo & camphora aceto rosac. intinctus admovendus. Occlusæ ol. amygdal. dulcium illinendæ. *Guttur* vel diamoro illinendum, vel decocto plantaginis, hordei cum melle rosaceo eluendum. *Maturatio* variolorum inunctione ol. Amygdal. dulc. promovenda. Maturi aciculis aureis vel argenteis aperiendi, ne nævos post se relinquant, aquâ *omnis generis florum* abluendi, & pinguedine humanâ, vel Foresti unguento, inungendi. 4. *Symptomatum* intercurrentium vel subsequentium *ablatione*: sunt autem illa, *Epilepsia*, *Convulsio*, membranis & nervis à pustulis obsessis; *Paralysis* iisdem obstructis. *Duri tumores*, qui absque suppuratione, emollientibus dissipandi. *Vlcera* externa, *Dysenteria*, ubi emollientia vitanda, exsiccantibus & absque acredine constipantibus agendum. Læsio *auditus*, ubi præmissa evacuatione, vel vesicatoria vel vapores immissi locum habent. Oculorum *inflammatio*, & cætera: de quibus suis locis vide.

ARTICULUS II.

De Morbillis, & similibus exanthematibus.

Morbilli sunt tubercula parva, rubra, in cute erumpentia, cum febre continua, à facultate expultrice, & sanguinis peculiari ebullitione excitata.

Signa, *Causa*, *Differentia*, & *Curatio* non differunt multum à variolis: de quibus superiùs egimus.

Similia morbillis exanthemata sunt.

I. *Crystalli*, pustulæ lupini ferè magnitudine, in corpore erumpentes, & crystalli instar splendentes, è quibus aquositas quædam effluit. Germanis Schafs-blattern dicuntur.

II. *Tubercula*, Germanis die Stein-pocken dicta, quæ sine multâ sanie sparsim nec copiosè erumpunt, citra febrem invadunt, & citissimè sanantur.

III. *Rubeola* tubercula exigua & rubra, quæ quandoque sola cum calore & tussi invadunt, quandoque variolis vel morbillis intersparguntur, quandoque sanatis superveniunt.

IV. *Rossalia* seu ἐρυθρήματα, maculæ rubræ & quasi ignitæ, quæ cum vix effatu digno tumore, per universum corpus, quasi quædam erysipelata parva, in principio morbi, seu die quarto, vel quinto erumpunt; progressu morbi totum corpus occupant, ut id quasi ignitum appareat. Is color in declinatione iterum, ut in principio in maculas mutatur; quæ tandem septimo vel nono die evanescunt, epidermide squammarum instar decidente. *Curatio* horum nihil singulare habet.

ARTICULUS III.

De Febre Petechiali.

Febris petechialis est febris maligna, in qua maculæ quædam, pulicum morsibus similes, variorum colorum, rubræ tamen inprimis, in cute apparent.

Maculæ illæ dicuntur, *puncticulæ*, *petechiæ*, *peticulæ*. Unde febres etiam puncticulares, peticulares, petechiales, & *lenticulares* nominantur.

Signa sunt eadem, quæ in malignis. Maculæ sunt sine omni pruritu, extuberantia & exulceratione. apparent in dorso, brachiis, cruribus, pectore, locis nimirum, per quas insigniores arteriæ & venæ transeunt. in facie raró propter aëris appulsum, qui materiam facilè repellit. nullum puncturæ vestigium in

in earum medio conſpicitur, ſic à pulicum morſibus diſtinguuntur.

Cauſa eſt Humoris putridi pars tenuior, unde facilè evaneſcunt. *Pellitur* à facultate expultrice, raro Criticè, cùm in principio plerumque, abſque notabili evacuatione, erumpant: ſemper ferè *Symptomaticè*, & quo copioſius erumpunt, eò majorem pravæ materiæ copiam indicant.

Curatio ejus *dubii eventus*, ſi ſint maculæ copioſæ, quia multum materiæ adeſſe ſignificant. ſi paucæ, & ſigna naturæ debilis ſunt præſtò. ſi deliteſcant, quia intrò vergere indicium eſt. ſi tardè erumpant; quia vel humorum craſſitiem, vel cutis denſitatem, ſignificant. *Peragitur* I. *Materiæ ſubductione*, quæ fit per venæ ſectionem inſtituendam, præmiſſis alvum lenientibus, quibus aliquid camphoræ addi poteſt, ante quartum diem; ne, ſi ſeriùs, vires debilitentur. II. *Ejuſdem* per ſudorifera malignitati ſimul reſiſtentia, *expulſione*, præmiſſis (ſi ita videtur) inunctionibus, quæ poros aperiunt. Ex illis ſunt Lapis *Bezoar*, Emulſiones ex *ſeminibus napi, citri*) cum aqua cardui benedicti & Syrupo citri. *Oſſa*, *ſanguis*, *cornu* & *cutis* Rhinocerotis, &c. III. *Virium roboratione*, per emulſiones *Corallor. margaritar.* Confectionem *Alkermes*, &c. IV. Interdum & ad exteriora per veſicatoria *revulſione*, ſi externa frigent, dolores capitis, deliria, convulſiones, &c. urgent. ſi alvi fluxus acceſſit, naturæ committendus, niſi nimis excedat.

Differentiæ à quantitate & colore ſumuntur. I. Aliæ ſunt *copioſæ*, aliæ *paucæ*. II. Aliæ *minores*, aliæ *majores*. III. Aliæ ſunt *rubræ*, à ſanguinis temperatioris putredine; aliæ *flavæ* vel *virides*, à bile; aliæ *puniceæ* & *nigræ*, ab humore atro, &c.

AR-

ARTICULUS IV.

De Morbo Hungarico.

Morbus *Hungaricus eſt febris continua, maligna & contagioſa, cum magno humorum circa ventriculum & primas vias apparatu, & inſigni capitis dolore conjuncta.*

Vocari poteſt *Caſtrenſis* & *Militaris*, quòd in caſtris exortus ſit. *Signa* ejus ſunt cum malignarum febrium eadem. accedunt eis, dolor capitis ingens, ut & circa ventriculum ad locum ſub mucronata cartilagine, durities & renitentia; deliria, quæ, materiâ ad aures ſecedente & ſurditatem excitante, ſolvuntur: ſæpiſſimè petechiæ & maculæ apparent, &c.

Cauſa eſt *vel* Humorum in vena cava putredo & corruptio: vel *Contagium*.

Curatio eſt *Bonæ ſpei*, ſi materia ad aures tendit. ſi per alvum evacuatur. *Peragitur* pro ratione Cauſarum, quas in differentiis vide: & maximam tum febris, tum malignitatis rationem habet.

Dividitur ratione Cauſarum.

Alia eſt ab *Humorum* in venâ cava *corruptione*, qui diætæ erroribus cumulantur. Aër namque Hungaricus noctu craſſus, interdiu tenuis & fervidus. Milites vapores è terra exhalantes excipiunt. Victus eorum plerumque eſt pravus, & ſponte ad putredinem tendens, &c. *Cognoſcitur*, ex victu antecedente, dolore ventriculi. *Curatur* I. *Humorum eductione*, tum per alvum, ubi *agaricus* laudatur; tum per vomitum: tum per venæ in cubito vel talo ſectionem, quæ primo vel ſecundo die inſtituenda: ſi aliquot dies præterlapſi, & vel alvus ſolvitur, vel vomitus ſupervenit, omittenda. II. *Malignitatis* per ſudorifera moderata, aliquoties repetita, *diſpulſione*, ubi & *antimonium Diaphoreticum*, & *Theriaca*

in

in frigidis aquis dissoluta locum habet. III. *Diæta* malignis febribus conveniente. A vino qui non abstinent, intereunt.

Alia est à *Contagio*, in qua purgationibus & vomitibus omissis, soli malignitati resistendum.

ARTICULUS V.

De Sudore Anglico, Febre maligna cum spasmo, & febre maligna cum tussi & catarrho.

SUdor *Anglicus seu febris sudativa, in Anglia tempore Henrici* VII. *cœpit*, & ægros cum summo capitis dolore, inquietudine, cordis pulsatione, perpetuis & copiosis sudoribus afficiebat. *Causa* conjicitur in aëris constitutionem, humidam & venenatam, ac spiritibus & subtiliori humorum parti ac cordi inimicam; accedente peculiari aliquo siderum influxu. *Curabatur* meris sudoriferis, aquâ nempe acetosæ, scabiosæ, terrâ sigillatâ, &c. Sudor per XXIV horas continuabatur. Somnus ante finitam sudationem non permittebatur: nec ægri detegebantur, sed interim succo citri, granatorum, & aliis confortabantur.

Febris maligna cum spasmo anno MDXCVI in Germania exorta, variis symptomatibus cum spasmo ægros infestabat. Multi subitò invadebantur, quidam epilepsiâ, nonnulli Apoplexiâ corripiebantur, in quibusdam mentis delirium per aliquot dies durabat per contagium, quod se intra duos post annos exserebat, serpebat, &c. *Orta* putatur à pestilentibus ichoribus & malignis vaporibus nervis infestis: hi ex victu pravo ob annonæ caritatem contracti fuisse putantur. In *Curatione* vitiosa & venenata materia tollebatur, & nervi debilitati confirmabantur. Vide de illa facultatis *Medicæ* in Academia *Marpurgensi* scriptum; & *Sennertum* l. 4. cap. 16. de Febribus.

Febris maligna cum catarrho & tussi epidemiâ, anno M.D.LXXX. exorta, sub Sirii ortum universam penè pervagata est Europam. Invadebat cum calore febrili, dolore capitis, quem excipiebat tussis sicca, dolor pectoris & septi transversi, faucium asperitas, gravis anhelitus, &c. *Orta* creditur ab humida annorum præcedentium constitutione, & diutino austri flatu. Febris *causa* potuit esse materia catarrhalis per venas diffusa, nisi fortè, febre morbo primario exsistente, natura partem humoris, à quo molestabatur, per hanc viam ejicere tentarit. In *Curatione* respiciebatur ad humorem *malignitatis fomitem*, qui extrudebatur ad *malignitatem ipsam*, cui Alexipharmacis resistebatur, & humoris reliquiæ alterabantur. Ad *membrum affectum*, cui appropriatis subveniebatur.

TITULUS VI.

De Febribus pestilentibus.

FEbris *pestilens est, febris putrida continua, quæ ex aëre potiùs & contagio oritur, maximam illorum quos invasit partem trucidat, putredinem & calorem ex deleteria & venenata seminarii contagiosi vi sortitur, & majoribus quàm in maligna symptomatibus, bubonibus & carbunculis affligit.*

Signa illius, symptomata in pestilentia, pauciora & mitiora paulo, occurrentia, suppeditant: de qua sequenti agemus capite plura in differentiis videantur.

Causæ eædem sunt, quæ pestis gradu duntaxat ratione contagionis, vehementiæ, & magnitudinis differunt.

Curatio est *Difficilior*, vel *facilior*, pro multitudine, paucitate, benignitate vel vehementia symptomatum,

matum. Ratio in illa habenda tum *pestilentis veneni*, tum *putredinis & febris*, quæ inter se conferenda sunt. *Peragitur* 1. *Sudoriferis* non admodum calidis, præsertim si plus malignitas quàm putredo urgeat. Aquæ *destillatæ* sunt efficacissimæ, & sal volatile *cornu cervi*. II. *Venæ-sectione*, antequam malignitas in totam massam sanguineam sit disseminata, cæteris quæ in generalibus præceptis continentur paribus. III. *Purgatione primarum viarum*, præsertim per clysteres, si præsertim sit ab apparatu morboso, ita ut iterum Alexipharmaca subsequantur. IV. *Vesicatoriorum applicatione* ad crura, brachia, supra cubiti flexuram extra, pro-ut locus (ad quem materia, quam revellere & derivare cupimus, ruit, aut circa quem præcipuè hæret) monstrat.

Dividitur hæc febris trifariam.

I. Alia est *sine peste*, alia *cum peste*.

II. Alia, in qua & *putredo & malignitas summa*. Tum vires vehementer dejiciuntur; & ratione putredinis varia Symptomat, aut vigiliæ, dolores capitis, sitis inexhausta, &c. insequuntur. Alia, *in qua putredo est summa, & malignitas remissior*. Tum vires minus dejiciuntur, calor in exterioribus ad statum est putredini ἀνάλογος; circa eum, si æger non evadet, exteriora tepescere, mox frigescere incipiunt. Alia *in qua putredo remissa, malignitas vehemens*. Tum febris est mitis, & cor valdè læditur. Cum nec ægris nec medicis periculosus videatur, jugulat.

III. Alia creditur esse *Ephemera*, alia *Humoralis*, alia *Hectica*. Sed quia spiritus non tantum incalescunt, sed etiam corrumpuntur; quia cor non tantum in temperie afficitur, sed & in substantia vitiatur; nullæ pestilentes vel Ephemeræ, vel hecticæ esse possunt. Attamen quia inter eas aliqua differentia apparet, & nunc ipsum cor, nunc spiritus, nunc

nunc humores magis afficiuntur, propter similitudinem, quam cum aliis propriè dictis habet, ita appellari potest.

CAPUT UNICUM.

De Pestilentia.

PEstilentia est morbus cordis venenosus, à materia venenata & contagiosa genitus, omnes cordis actiones subitò & lethaliter, cum omnis generis Symptomatum congerie lædens.

Morbus est, & quidem 1. *Epidemius*, propter causam communem, & propter contagium. 2. Cum *putredine conjunctus*, ita ut nec ex ea sola judicetur, quia phthisis esset magis pestilens; in febribus putridis non daretur major calor, quàm venenatis; Alexipharmaca non essent necessaria; nec semper febrim inferat, ut ex multis exemplis patet. 3. *Venenosus*, quia omnes vitales facultates opprimit, & subitò occidit.

Signa sunt vel *Imminentis*, grassatio ejusdem in vicinis locis. prægressus eorum, quæ aërem inficere possunt, ut sunt tetri è terrâ vapores, frugum infectio. Effecta aëris ad corruptionem tendentis, ut sunt, fungorum nimia copia, plantarum marcor, insectorum multitudo, animalium exanimatio, panis aëri nocturno expositi mucor, carnis facilis putredo. variolorum & morbillorum frequentia. &c. Vel *Præsentis*, cujus suspicio est, si plurimi illorum qui corripiuntur, pereunt. si ab uno ægro in alium serpit. si vires subitò prosternuntur. si bubones & carbunculi infecto alicubi aëre apparent. si in mortuis maculæ conspiciuntur.

Causa pestilentiæ est *materia venenata, & contagiosa*. Hæc prodit 1. Ab *Aëre*, qui *interdum* ad pestilentiam mutatione primarum qualitatum præparatur; *interdum* sine ulla mutatione corrumpitur; *seu* permi-

permiſtione exhalationum variarum ex terra & aquis erumpentium, præſertim quando Saturnus triplicitatis igneæ ſigna Arietis, Capricorni & Sagittarii tranſit, occultè & tota naturâ cordi adverſarum; *ſeu* occulto ſiderum adſpectu & influxu. II. A *pravo victu*, ubi ſe facilius humorum vitium exſerit, ſi ex aëre occaſio aliqua accedit. III. A *Veneficiis* necromanticorum vivorum inficientium, ſagarum mortuarum in ſepulcro non avulſo à cervice capite recumbentium. IV. Ab *imaginatione* & *terrore*, quæ humores in corpore agitant, ſeminarium peſtilentiale excitant, & illud altè cordi inducunt. De *Contagio* libro primo diximus.

Medicatio tria reſpicit; *Præſervationem*, *Curationem*, & *Symptomatum ſublationem*.

Quantum ad *Præſervationem*, I. *Cauſæ*, quæ peſtem inducunt, removeantur. II. *Corpora* ad ſuſcipiendam peſtem minùs apta reddantur. Itaque corpus pillulis *Rufi* ter ſeptimana ſcrup. j. pondere purgetur. *Venæ-ſectione* corpus non debilitetur. *Cibus* optimi ſucci pharmacis alexiteriis conditus ſumatur. *Fontanella* interdum, ut humores ſuos tranſitus habeant, fiat. *Aër* igne & ſuffumigiis purus teneatur. *Nares* aceto, oleo ſcorpionis, &c. inungantur. *Amuleta* ex hydrargyro nuci incluſo, arſenico, &c. de collo ſuſpendantur, ita, ne arſenico propter virium imminutionem alia immiſceantur. ne motu, propter per poros penetrationem incaleſcant. Inter *Antidota* commendantur *Theriaca*, Electuarium *de Ovo*, Elixir *proprietatis*, Lapis *Bezoar*, Sal *vitium* & *Millefolii*, Extract. *Iuniperinum*, &c. Medicamenta *calida* temperentur, & in aceto primò macerentur.

Curatio abſolvitur I. *Venæ-ſectione*, quæ adminiſtranda poſt ſumtum Alexipharmacum, ſi tanta ſit ſanguinis copia, ut putrida febris metuatur. in quocunque latere, ſi non adeſt dolor; ſi adeſt, in quo eſt, niſi carbunculus ingentem dolorem & inflammationem cauſetur, intra XII vel XXIV horas. II. *Purgatione*, poſt ſumtum Alexipharmacum, ſi Cacochymia metum febris injicit. ſi peſtilentia ab internâ humorum corruptione orta eſt. III. *Sudoriferorum* & *Alexipharmacorum* exhibitione. Laudantur ex ſimplicibus *Vnicornu* Hercynium. *Sanguis* Rhinocerotis gutt. v. in aqua acetoſæ. Ejuſdem corii fruſtulum, aquæ incoctum, in qua aurum candens extingui debet. *ſuccus* medullæ fructus Braſilienſis *Muracujao Haſu* dicti. *Coccus* Moluccenſis in ſcobem redactus gran. v. pondere ex aqua roſacea aut acetoſæ. *Galegæ* ſeu rutæ caprariæ ſuccus unc. iij. pondere, &c Ex compoſitis Syrupus, *Meliſſophylli* Fernelii, ex ſucco *Galegæ* Septalii. Rob *Sambuci* cum aceto Theriacali. Elixir *peſtilentiale* Crollii. *Diaſcordium* Fracaſtorii dr. ij. in gravidis & pueris præſertim. Pulvis *ex ſmaragdi præpar. Lapidis Bezoar.* ana gr. viij. *Hyacinthi* præpar. gr. iij. Vide Sennertum de Febribus, circa finem. In horum *uſu obſervandum*. Theriacalia frigidioribus paullò temperanda. Theriacam, Mithridatium & alia fortiora gravidis & pueris non danda. A *Camphoratis* ventriculo & capite infirmis abſtinendum. Intra XXIV horas ter medicamentum præbendum. In principio *medicamenta*, ne natura aſſueſcat, ſæpiſſimè *mutanda*. Aquæ, Spiritus, & quæ facilè penetrant, maximè offerenda. A ſomno, donec bis ſudaverit, abſtinendum. Inter *ſudandum* æger ſucco citri, aquis Carduibenedicti, &c. reficiendus. Finito ſudore, frigidus aër vitandus, cibo æger refocillandus.

Peſtilentiæ Symptomata ſunt *Bubo*, *Carbunculus*, *Febris ardens*. *Bubo ſecurior* eſt, ſi major & eminentior. ſi ſtatim in initio, & in inguinibus erupit.

pit. *Periculosior*, si lividus & niger. si sub cute delitescit. si circa collum, vel sub alis tertio vel quarto die erupit. *Periculosissimus*, si virium debilitate manente evanuit. *Delitescens* foras eliciendus est, aut cucurbitulæ affixione, aut catapl. ex rad. Raphani & scrophulariæ major. cum pauco salis & aceto. *Eminens* ad ignobiliores partes detrahendus est, à collo ad volam manus, ab inguinibus ad plantam pedis. Inservit hic *Cataplasma*, ex radic. *scrophul. glandul. major.* unc. ij. Radic. *Raphani* unc. 1. Contusis, & admista fermenti acerrimi unc. iss. cum aceto vini coctis, formatum, & aut volæ aut plantæ pedis ejusdem lateris impositum, & ter aut quater per noctem renovatum. *Fixus* 1. Cucurbitula cum magna flamma, absque ulla cutis incisione, sæpius attrahatur. 2. Avulsa cucurbitula *cataplasmate* maturante, & attrahente ex radicibus *scrophul. sale, sapone nigro*, *fermento* acri, in aceto coctis, tegatur. 3. Post horas sex, cucurbitula iterum affigatur, & cutis scapello convulneretur. 4. *Cataplasma* maturans & attrahens, vel ex *cæpa magna* excavata, Theriaca repleta, & in cineribus ad mollitiem decocta, vel ex *corticibus med. sambuci* cum flore lactis coctis & cum fermento mistis, iterum per noctem imponatur, & sæpè renovetur. 5. Tumor altero die in inferiori parte vel incidatur, vel rumpatur, sanies exprimatur; & mundificativum emplastrum ex *Terebinth.* aqua *scordii* elota, cum melle rosaceo, apponatur.

De *Carbunculo* & *Febri*, quam etiam quædam symptomata excipiunt, vide suis in locis. vide de Peste *Petrum Salium Diversum, Ioelem.* Tom. 5. s. 3. *Septalium* peculiari tractatu, & *Valerium Martini.* Et tantum de febribus.

IDEÆ
MEDICINÆ PRACTICÆ
LIBER VIII.
De Morbis capitis.
TITULUS I.
De Morbis Cerebri.
CAPUT I.
De Intemperie Cerebri sine materia.

Hactenus erant Morbi Universales: sequuntur *Particulares*; & hi vel *Non venenati*, vel *Venenati*. Ad illos, *capitis*, *medii* & *infimi ventris* morbi pertinent. Morbi capitis sunt vel *Cerebri*, vel *Oculorum*, vel *Aurium*, vel *Narium*, vel *Linguæ*, vel *Labiorum*, vel *Facies*, vel *Oris*, vel *Dentium*, vel *Gingivarum*, vel *Maxillarum*, vel *Gurgulionis*, vel *Tonsillarum*. Ad *morbos cerebri* referuntur, *Intemperies*, *Meatuum angustia*, *Commotio*, *Inflammatio*, *Hydrocephalus*, *Contusio*, *vulnera & fractura*. Intemperies vel est *sine materia*, vel *cum materia*.

Intemperies cerebri sine materia, est ejusdem à sua temperie per causas externas, declinatio.

Signa & *causas* in Differentiis vide.

Curatio absolvitur *Alteratione* & *Purgatione*, ne, si corpus sit vel plethoricum vel cacochymicum, plus attrahat vaporis.

Dividitur in quatuor species.

I. Alia est *Calida*, quando ad nimium calorem cerebrum deflectit. *Cognoscitur* ex pulsu tempo-

rum, agitatione intra cranium, somna vel nullo vel brevi, imaginationis mutabilitate. *Oritur* à causis externis calidis, aëre, cibo, potu, affectibus nimiis, &c. *Curatur* I. *Alteratione*, per medicamenta refrigerantia tam interna, quàm externa; Illaque non valida, in pueris præsertim & mulieribus; vim adstringendi mediocrem habentia, ne humores vel attrahantur vel fundantur, non frequenter adhibita, ne stuporem inducant, cum dissolventibus in declinatione mixta. Præcipua sunt, Folia *Lactucæ, portulacæ*, Flores *Rosarum Nymphææ, Papaveris albi & Erratici. Lign. santalin.* & quæ ex iis parantur, ut fomenta, quæ penetrantibus ob tenuitatem substantiæ, ut aceto, corriguntur. Fronti, temporibus, suturis, applicantur. Ubi incaluerint, mutantur; nec crassis, nec multiplicibus linteis involvuntur, Embrochæ, lotiones pedum. Laudantur Fol. *sempervivi, vitis, salicis.* Flor. suprà dicti, *sambuci.* Radix *Rhodiæ.* Cataplasma *ex fol. salicis & capreolis vitis.* II. *Evacuatione* propter superius adductam causam. III. *Diætâ* ad frigidiorem declinante.

II. Alia est *Frigida*, quando ad nimiam frigiditatem cerebrum deflectit. *Cognoscitur* ex oculorum tumore, faciei pallore, capitis gravitate, ad somnum propensione, torpore & pigritiâ. *Oritur* ab externis vel frigidis, vel frigus inducentibus. *Curatur* I. *Evacuatione*, si corpus est Cacochymicum. II. *Alteratione*, per externa & interna calefacientia, illaque post cibum sumta. Præcipua sunt, Radix *pæoniæ* lunâ decrescente collecta, *Aristolochiæ rotundæ, Castoreum.* Flores *stœchadis, primulæ veris, Tiliæ, Tunicis, Liliorum convallium, Rorismarini, Betonicæ, Majoranæ.* Aquæ *Cerasorum nigror. hirundinum, Theriacalis.* Essentia *Rutæ, Rorismarini, Succini.* Condit. *Nucis Indicæ, Moschatæ. Theriaca, Mithridatium, Confectio Anacardina, Alkermes.*

Olea

Olea destillata, ut *Guajaci ligni, sassafras*, in aquis vel morsellis. Extra prosunt Folia *Rutæ, serpilli, verbenæ rectæ.* Balsama, *Lavendulæ, Rorismarini, Succini, Caryophyllorum, Nucis moschatæ*, &c. III. *Diætâ* ad calidam vergente, ubi suffumigia locum habent.

III. Alia est *Humida*, quando cerebrum ad nimiam humiditatem deflectit. *Cognoscitur* ex narium & oculorum humiditate, Catarrhis qui insequuntur, propensione ad somnum. *Oritur* ab externis causis non naturalibus, humiditatem inferentibus; ut sunt, pluvia, lunæ radii, &c. *Curatur* I. *Alteratione* per moderatè siccantia frigidis mixta, non multum odorata. Internè per decoctum inprimis *Chinæ Guajaci*, cui aliquid carnis vitulinæ ad temperandam siccitatem, injiciendum. Externè Embrochas, sacculos, ex *milio, sale tosto, melanthio*, &c. II. *Diæta* conformi illi, quæ decocto Guajaci utentibus præscribitur.

IV. Alia est *Sicca*, quando cerebrum ad nimiam siccitatem recedit. *Cognoscitur* ex oculorum cavitate, somni carentia, faciei squallore, sensuum acredine, causarum antecessu. *Oritur* ab externis, præcipuè nimiis corporis evacuationibus, vigiliis, inediâ, tristitiâ, nimiis studiis. *Curatur* I. *Humectantibus* internis, ut emulsione *seminum frigid. major. flor. violarum.* Externis, *spuma seri lactis.* II. *Diæta* humidiore, ut sunt: juscula carnium pinguia, ova sorbilia, balneum aquæ dulcis. *Sal* vitetur.

V. Alia est *Composita*, cujus ratio ex simplicibus connexis cognosci potest, ita ut non necesse sit plura de illa dicere.

Caput II.

De Intemperie cerebri cum materia.

Intemperies cerebri cum materia est ejusdem à sua temperie per causas externas & internas, humores nempe & flatus inducta declinatio.

Signa sunt, causarum internarum progressus, morbi ad phases Lunæ mutatio.

Causæ sunt Internæ, Humores nempe & flatus, qui vel ab imbecillitate cerebri, vel à partium inferiorum repletione veniunt.

Curatio peragitur, 1. *Evacuatione* tum *generali*, ubi habenda ratio *pilularum*, quæ ratione ingredientium efficacissimæ, & manè offerri debent. totius corporis, quod purgandum. absentiæ & præsentiæ febris, ne incocta attingantur. Clysterum revellentium, qui non omittendi: tum *Speciali*, ubi locum habent 1. *Errhina*, maximè exsiccantia, modò oculi & nares non laborent. 2. *Sternutatoria*, si præsertim caput vaporibus repletum est, & crassos mucos fovet. 3. *Apophlegmatizantia*, si pulmo est ab ulcere liber, nec succi adeò tenues. 4. *Cauteria, setacea, Topica, &c.* II. *Intemperiei* correctione.

Dividitur trifariam.

I. Alia est *per essentiam*, quando materia in cerebro generatur.

Cognoscitur ex eo, quod symptomata affectum excipientia adsint. quod continuò, nisi fortè materia per intervalla in capite generetur, affligant. quod causæ caput afficientes præcesserint. *Oritur* tum à cerebri malè concoquentis vitio: tum ab excrementorum propter expultricis vel meatuum læsionem, retentione. *Curatio* non variat ab illa, de qua superius dictum, & de qua inferius dicetur.

Alia est *per consensum*, quando materia aliunde ad caput

caput transmittitur. *Cognoscitur* ex generalibus signis, de quibus l. 1. Tit. 1. *Oritur* etiam ab iisdem causis, de quibus ibidem. In *Curatione* 1. à parte mittente *incipiendum*, sed si sit crisis, nihil adhibendum, nisi vehementer materia moveatur. II. *Revellendum* Venæ sectione in brachiis vel cruribus, cucurbitulis, clysteribus frictione, cauteriis. III. *Repellendum* per oxyrrhodyna, nisi vel febris vel Catarrhus, vel nimiæ vigiliæ, vel cranii, cerebri membranarum, propter vulnus detectio adsit. IV. *Intercipiendum. Differentiæ* hujus pro varietate partium à quibus materia mittitur, sunt variæ. 1. *A toto*, ut in febribus: & tum magis revulsioni & evacuationi, quàm repulsioni studendum. II. A *Ventriculo, Liene, Epate, Renibus, Vtero, Diaphragmate, Externis partibus*. Tum ex partium mittentium affectibus cognoscitur, & Curatio ex illis sumenda est.

II. Alia est à *Flatu* vel vapore, quæ *Cognoscitur* ex sensu tensionis, sive gravitate, sibilo aurium, pulsatione arteriarum, vertigine. *Oritur* ab iisdem, de quibus in generalibus dictum est; quibus accedunt ex specialibus, odoramenta, res fœtidæ, vapores metallici, fumus carbonum, &c. *Curatur* diversimodè pro ratione specierum. *Dividitur* bifariam. 1. Alia est à *Causis externis*, ut vaporibus metallicis, quæ *Zedoariâ* pellitur. Carbonum fumo, cui aër liber, aqua cum theriaca, sternutatoria debentur. Vento vel frigido vel calidiore, cui opposita inserviunt. Alia ab *Internis*, seu calidioribus, seu frigidioribus. 2. Alia est *per essentiam*, & tum præcessit capitis gravitas, partium inferiorum affectus absunt. Discutientibus internis & odore cephalicor. curandum. Alia *per consensum*. & Tum venæ in collo tenduntur, Urinæ in superficie bullis repletæ sunt. flatus aut per partem anteriorem, cum thoracis tensione & arteriarum in profundo pulsatione; vel per posteriorem, cum venarum

rum & arteriarum ejusdem partis tensione, adscendunt. *Oriuntur* ab aliis partibus quæ submittunt. In *Curatione* ratio habenda Revulsionis per clysteres paulo fortiores. Repulsionis per Oxyrrhodina externè, per conservam rosarum &c. internè. Evacuationis per purgantia carminativis castigata.

III. Alia est ab *Humoribus*: & hæc est vel *Sanguinea, Biliosa, Pituitosa.* vel *Serosa, Melancholica,* & *Atrabilaria.*

I. Sanguinea *cerebri intemperies à sanguine seu tenui seu crassiore procedit. Cognoscitur*, nisi à causa externa proveniat, extensione & gravitate, flante præsertim austro, oculorum rubedine, calore mitiore, partis anterioris ab horâ nonâ noctis ad tertiam diei dolore. *Oritur* à plethora & ejus causis. Deducitur in actum ab affectibus nimiis, vini potu & aliis, quæ calorem vel dolorem capiti inferunt. *Curatio* instituenda citò, ne inflammatio vel alius affectus oboriatur. *Peragitur* I. Sanguinis (qui influxit) diversione, per venæ cephalicæ, vel pedum, si menses vel hæmorrhoides, suppressi (Arteriotomia propter ἀνδύεισμα non tentanda) sectionem, quæ evacuat & revellit. Cucurbitular. lumbis, scapulis & cervici impositionem, Lenem evacuationem. Repulsionem per repellentia potestate frigidâ hyeme, actu æstate, si æger juvenis, nisi catarrhus adsit, & per frictiones, institutam. II. *Sanguinis qui influxit eductione sensibili*, per nares millefolio attritas, per venæ in frontem excurrentis, si posterior pars afficitur, sectionem. *Discussione. Diæta* conveniente.

II. Biliosa *cerebri intemperies à bile exsuperante procedit. Cognoscitur*, ex dolore dextræ inprimis partis acri & pungente, calore fervido, actionum cerebri depravatione, aurium excrementis flavioribus & multis, oris amaritudine. *Oritur* à causis bilem generantibus. *Dividitur* in illam, quæ est per *essen-*

essentiam, in qua Curatio administratur I. *Venæ sectione* dexteri brachii, post levem clysterem, nullâ præmissa præparatione, si febris abest. II. *Præparatione* si opus, per refrigerantia & humectantia cephalica, eò fortiora, quo bilis validior. III. *Purgatione* per aloëtica & alia cerebro specialia. IV. Reliquiarum *absumtione*: ubi Camphora propter vigilias vitetur. V. *Digestione*, per digerentia medicamenta. VI. *Diæta* opposita. Et illam, *quæ per consensum*; in qua procedendum, ut in superioribus expositum est.

III. *Pituitosa* cerebri intemperies *Cognoscitur* ex signis in intemperie cerebri frigida allatis. Somnus est profundus vel multus, nisi solutâ pituitâ Catarrhus excitetur & tussis. Dolor magis in occipite, à tertia hora noctis ad nonam affligens. Faciei pallor, nisi diuturnitate à sanguinis parte eò delata, rubedine suffundatur. *Oritur* à causis pituitam generantibus, cerebro præsertim frigido, epate calido & humido, qui sanguinem vaporosum eò mittit. *Curatio* non est facilis, hyberno præsertim tempore, & facilè morbus ipse in apoplexiam & paralysin abit. *Perficitur* I. *Alteratione* post primarum viarum evacuationem, per Cephalica calida & sicca, primò benigniora, mox fortiora, illaque sæpius repetita. ubi decocto *Chinæ*, *Guajaci*, *Sassafras* agi potest. II. *Purgatione* alterationi interposita; ubi pillulæ *Assajereth*, *aureæ*, & *Cochiæ*, vel illarum *Extractum*, locum habent. III. *Evacuatione* particulari per Errhina, masticatoria, gargarismos, collutiones oris, &c. IV. *Topicorum applicatione*, inter quæ fomenta, embrochæ, sacculi, quibus insensibiliter materia evacuatur, locum habent. V. *Cauterii* ad futuram coronalem, vel setacei in cervice, si morbus cedere non vult, *appositione*. VI. *Corroboratione* per appropriata cephalica. VII. *Diæta* causæ & morbo opposita. *Dividitur*

viditur in eam, quæ eſt à Pituita craſsâ, ubi præparationes locum habent; nec venæſectio benè adhibetur: & eam, quæ à pituitâ tenui & fluidâ oritur, quæ Catarrhum excitat, & in qua ptarmica & Errhina fortiora vitanda ſunt.

IV. *Seroſa* cerebri intemperies. *Cognoſcitur* ex illis ſignis, quæ ſuperius expreſſa ſunt. Derivatur ad caput, ſeu ſenſim cum ipſo ſanguine arterioſo præſertim & ſpiritibus; ſeu confertim, ob cauſas externas validiores, potum vini nimium, iram, exercitationes, &c. *Curatur* I. *Humoris ſeroſi à cerebro evacuatione*, nullis præparantibus præmiſſis. Ea peragitur 1. *Purgatione* humoris per hydragoga. 2. *Venæ ſectione*, ſi febricula & fervor adeſt, quæ ſerum in caput movet, & ſi evacuatio conſueta ſuppreſſa eſt. 3. *Sudoriferorum* non calidorum, ut *Antimonii Diaphoretici*, bezoardici *Lunaris fumariæ*, &c. exhibitione. 4. *Diureticorum*, quæ lieni quoque proſunt, *propinatione*. II. *Intemperiei correctione*, per pulverem oſſium humanorum, lotiones exſiccantes, &c. III. *Diætâ*, de qua vide Practicos.

V. *Melancholica* cerebri intemperies, *Cognoſcitur* ex deliriis cum timore & mœſtitia, dolore ſiniſtræ præcipuè partis, ſomniis & viſis turbulentis, repentina interdum motus amiſſione. *Oritur* à cauſis melancholiam procreantibus. *Curatio* eſt facilis ab initio. *Peragitur* I. Humoris *melancholici* purgatis primis viis, repetita *præparatione*, per calefacientia & humectantia, inter quæ Syrupus *de pomis* præſtat. II. Ejuſdem, per potiones purgantes primò lenes, pòſt fortiores, (*lapis lazuli* laudatur) additis humectantibus evacuatione; quam evacuatio per Errhina & alia inſequi debet. III. *Cerebri* per *Confect. Alkermes* & alias *roboratione*. IV. *Diæta*, in qua acetum, quod melancholiam fermentat, vitandum. *Dividitur* in illam, quæ eſt *per eſſentiam*, in qua

qua & cephalicæ ſiniſtri brachii ſectio copioſa, ſi niger ſit ſanguis, pauciſſima, ſi purus, habet locum: & illam quæ vel à *menſium* vel *hæmorrhoidum* ſuppreſſione oritur; in qua revulſio, & venæ in talo ſectio, locum habet.

VI. *Atrabilaris* cerebri intemperies, *Cognoſcitur* ex vigiliis & delirio, &c. *Oritur* à cauſis melancholicum ſuccum ſuppeditantibus, eundemque exurentibus viſcerum fervor hic plurimum poteſt. *Curatio* eſt difficilis, quia nimium à cerebri temperie recedit. *Perficitur*, I. *Repetita* per refrigerantia & humectantia, evacuatione primarum viarum præmiſsâ, *præparatione*. Compoſitum *Cachunde*, de qua in Melancholia, hic locum habet. II. *Repetitâ* atræ bilis per medicamenta melanagoga humidis permiſta, item particulariter cerebrum purgantia, *Evacuatione*. III. Per *Topica* & balnea aquæ dulcis *digeſtione*. Si non cedit, ſerum lactis cum Antimelancholicis humectantibus propinetur. *Dividitur*, I. In illam quæ eſt *per Eſſentiam*: ubi cephalicæ vel baſilicæ communis, ſectio locum habet. Et illam, quæ à *menſium* vel *hæmorrhoidum* ſuppreſſione; de qua ſuperius. II. In illam, quæ eſt à *Sanguine* aduſto, in qua ægri ad riſum ſunt proclives. Venæ ſectione curatur. quæ à *Bile flava*, in qua delirium ferinum & iracundiâ viget. & eam quæ ab *humore melancholico*, in qua mœſtitia & taciturnitas, vel hac ruptâ, loquacitas dominatur, &c.

CAPUT III.

De Meatuum cerebri anguſtia.

MEatuum Cerebri anguſtia eſt*, quando illi à cauſis ſuis vel obſtruuntur, vel comprimuntur.*

Meatus iſti ſunt *pori cerebri*, quod fungoſum eſt, ventriculi, venæ, arteriæ, nervi & cranii ſuturæ.

Signa

Signa ex actionum cerebri imminutione vel abolitione ſumuntur. *Cauſæ* ſunt, vel *Obſtructio* ab humoribus pituitoſis, ſanguine extra vaſa effuſo, vaporib. craſſis: vel *Compreſſio*, vel à cranio propter vim illatam, vel ſanguine vaſa diſtendente, unde illa φλεγμονώδει διαθέσει afficiuntur, vel in ſubſtantiam propter copiam, tenuitatem, vel acredinem illapſo. pituitoſo humore baſin Cerebri occludente. Tumore duro.

Curatio ſecundùm differentias variatur.

Differentiæ deſumuntur à cauſis.

I. Alia eſt à *Cauſis externis*, nempe, Aut fumis carbonum, cereviſiæ, muſti, &c. ſuffocantibus. Tum ægri libero aëri exponendi. Vapores aqua vitæ cum theriaca diſcutiendi. vomitio vel ſternuatio excitanda. Aut *Cranii compreſſione*, ab ictu. Tum præſentes & æger conſulendi. Cerebrum ut de fractura dicetur, elevandum. Aut *ſuturarum* ſeu *defectu*, qui corrigi non poteſt; ſeu ab humoribus & vaporibus *obſtructione*, qui fomentis diſcutiendi.

II. Alia ab *internis*, nempe I. *Sanguine* aut extra vaſa ſua effuſo, & anfractus ejus obſtruente, aut vaſa ita diſtendente, ut meatus comprimantur. *Tum* plethora plerumque adeſt, ſanguis per os & nares interdum erumpit. niſi hoc fiat, putredine ſua inflammationem &c. accerſit. Per venæ ſectionem & cucurbitulas evacuandum & revellendum. ſecta vel frontis vel linguæ venâ derivandum. II. *Pituita craſſa* vel baſin cerebri comprimente, vel exortum nervorum obſtruente, & ſic Spiritus animales intercludente. *Tum* Cauſæ pituitam generantes, capitis gravitas, oculorum obtenebratio, pituitæ per nares vel fauces ſuppreſſa evacuatio, præceſſere. Niſi tempeſtivè evacuetur, paralyſin &c. infert. *Curatio*, prout in intemperie pituitoſa dictum, inſtituenda. III. *Vaporibus*, qui *vel* à victu pleniore vel

vel vaporoſo procedunt, à quo abſtinendum: vel ab humoribus in inferioribus hærentibus, qui evacuandi: *vel* in principio febrium, ubi earundem ratio habenda, revellendum, deprimendum. IV. *Tumore*, qui vix vivente homine cognoſcitur, nec eſt curabilis.

Caput IV.

De commotione Cerebri.

Commotio cerebri eſt ejuſdem de loco naturali propter externas & violentas cauſas dimotio.

Subjectum eſt cerebrum, præſertim ſecundùm ſuperiores partes. *Signa* ſunt, ægrorum conſternatio, ut quaſi muti & apertis duntaxat oculis immoti evadant.

Cauſa eſt ictus vel caſus validior, bombardarum vel fulgurum fragor, quæ vel ſpiritus tantum conturbant, vel etiam cranii fracturam cauſantur.

Curatio abſolvitur, I. *Sanguinis* & *revulſione*, per venæſectionem, ne affluat. & *repulſione*, vitatis ſiccis & adſtringentibus, ne pori obſtruantur, & tranſpiratio intercipiatur. II. *Sanguinis*, ſi quis effuſus, *evacuatione*, per ſectionem venæ, tum puppis, quæ ſupra lambdoidem eſt; tum illius, quæ ſub lingua. III. *Diſcuſſione*, primò cum repulſione conjuncta, pòſt ſola per calefacientia & humectantia.

Dividitur in *Leviorem*, & *Graviorem*.

Levior eſt, in qua duntaxat virtutis animalis in cerebrum retrahitur, & nulla fit vaſorum ruptio. *Tum* ſopor duntaxat incidit, nec tamen ita profundus.

Gravior, in qua etiam cerebri partes à naturali ſitu dimoventur, meatus concutiuntur, & vaſa rumpuntur. *Tum* ἀφωνία accidit. ſanguis per os & nares effunditur. Vomitus ventriculo conſentiente infe-

 ſtant.

ſtant. Materiâ putreſcente, oriturfebris, delirium, cerebri Sphacelus,&c. & detrusâ ad nervos materiâ, alia Symptomata.

CAPUT V.

De Inflammatione Cerebri.

INflammatio Cerebri eſt ejuſdem tumor, à ſanguine è vaſis in ſpatia partis effuſo & putreſcente exortus.

Signa ſunt, febris acuta & continua, quæ de tertio in tertium exacerbatur. Delirium perpetuum, quod ſenſim & paulatim inchoatur. faciei & oculorum rubor & ſqualor, membranis calore adurente exſiccatis, lacrymæ acres, excrementis quaſi ſponte defluentibus ob partis imbecillitatem, pulſus frequens & velox, &c.

Cauſa eſt ſanguis è vaſis elapſus, & ibidem intercepta tranſpiratione, putreſcens. *Effunditur*, vel propter copiam ſuam: vel propter tenuitatem & acredinem, adjuvantibus illis quæ aut ſanguinem ad caput deferunt, aut eundem violenter commovent, ut ſunt, aëris fervor, dolor, percuſſio, vulnus, ira, &c.

Curationis ſpes ferè *Nulla*, ſi convulſio supervenit. ſi urina alba & pullucida eſt, quia bilis ad caput rapitur. ſi præſente jam delirio, ſtridor dentium, ob muſculorum in temporibus & maxillis convulſionem advenit. ſi ad ſuppurationem tendit, quia pus intra cranium & membranam evacuari non poteſt. *Aliqua*, ſi die critico copioſus ſanguis ex naribus fluit. ſi ſudor multus & calidus à capite. ſi per alvum magna bilis copia poſt morbi vigorem evacuatur. *Parva*, ſi plures functiones læduntur. ſi lingua contremiſcit. ſi rigor, albis per alvum excretis infeſtat. ſi nigra ſtilla, eaque ſincera, ex naribus accidit, quia ab exuſtione valida eſt. ſi feſtucas colligunt. *Perficitur* 1. *Humoris*, qui influit 1. *Revulſione*, ſeu per ſectionem Cephalicæ, aut ſi magna adſit copia, medianæ primum, ſed non ad animi deliquium: ſeu per cucurbitulas cum ſcarificatione profunda, ad partes inferiores & ſuperiores; ſeu per alia revulſionum genera. 2. *Repulſione*, niſi materia ad capitis cutem vergat, per repellentia; vel tepida, aceto levi temperata, capiti raſo appoſita, ſi calor vel internus vel externus non adeſt; vel frigida, ſi hoc eſt. 3. *Interceptione* per faſcias collo circumjectas. 4. *Leni purgatione*. II. *Humoris* qui influxit *Evacuatione*, per apertionem venarum capitis, narium, ſub lingua, & applicationem hirudinum, cucurbitulæ ad ſynciput. Diſcuſſione per medicamenta ex diſcutientibus confecta, Unguentum Alabaſtrinum, &c. III. *Diæta*, in qua jejunium vitetur, &c.

Dividitur trifariam.

I. Alia *febrim antecedit*, in qua febre abſente purgare licet; majore præſertim Cacochymiâ præſente. Cucurbitulæ ſummo vertici ſunt apponendæ, ſcarificatione ſubſequente. Alia *febrim ſequitur*, in qua etiam lenioribus purgari poteſt, ſi materia turgeat.

II. Alia *magis à ſanguine quàm bile*, in qua plus ſanguinis mittendum. Alia à *bile magis quàm ſanguine*, in qua potius purgandum eſt.

III. Alia eſt *Membranarum cerebri*, cui ſigna ſuperius appoſita conveniunt. Alia *Cerebri*, in qua primò dolor caput occupat; & per occiput ad collum, & univerſam nucham penetrat. ægri non delirant, ſed ſenſus externos & internos amittunt. parum aut nihil loquuntur, &c.

Caput VI.

De Hydrocephalo.

Hydrocephalus est tumor capitis, à serosi humoris, in aliqua membrorum caput constituentium parte, collectione exortus.

Signis opus non est. Nam ipso visu malum cognoscitur. Corripit magis infantes, quàm adultos.

Causa est humor aqueus, serosus, interdum fæculentus, imò & cruentus.

Curatio est *dubia*, tum quia pars nobilis: tum quia subjecta tenera: tum quia apoplexia vel lethargus facilè ingruere possunt. *Perficitur* I. *Aquæ eductione* per hydragoga, sudores, urinam, insensibiliter discutientia & exsiccantia, sectionem. II. *Cerebri* ad suam temperiem per calida cephalica *reductione*.

Differentia ab humoris situ sumitur. Nam *Alius* est ab aqua, inter cutem & pericranium hærente. *Tum* humor est mollis, ad candelam pellucidus, doloris expers. facilius medicamentis cedit, & sectione unica tolli potest. *Alius* ab eadem inter pericranium & cranium consistente. *Tum* dolor affligit, sectio bina est adhibenda. *Alius* ab eadem inter cranium & membranas collecta. *Tum* tumor non est ita mollis, dolor major, frons extra ferè projecta est. Malum etiam ferè incurabile.

Caput VII.

De Contusione Capitis.

Contusio capitis est ejusdem, extrinseco plerumque integro apparente, à re gravi, dura & obtusa, collisio.

Signa quæ præcessere, dabunt. Sanguis ex venis effunditur, & tumor mollis, lividus, absque magno dolore excitatur.

Causa est in definitione expressa. Cute plerumque integra, exiguæ venæ sub cute aperiuntur.

Curatio ita instituenda, ut I. *Humorum affluxus prohibeatur.* idque per venæ sectionem, si contusio major est. per repellentium & adstringentium admotionem, quæ sæpius ne incalescant removenda. Capillis abrasis, ol. rosac. locus inungendus. per doloris mitigationem. II. *Sanguis, qui sub cutem effusus est*, *evacuetur*, insensibiliter applicato Emplastro de *betonica*, Ceroto *Vigonis*, de *Minio*, de *matris ilva*, de *gratia Dei*. III. *Suppuratio*, si impediri non potest, juvetur *Triapharmaco*, quod componitur ex olei dulcis parte una, aquæ communis partibus duabus, farinæ tritic. q. s. quibus ovi vitellum addatur. IV. *Materia* in pus conversa, sectione in loco decliviore facta, *extrahenda*.

Dividitur tripliciter.

I. Alia est *cum cutis vulnere*, de qua sequenti capite agetur. Alia *sine eo*, de qua hoc loco dictum est.

II. Alia, in qua *musculi temporales* contunduntur. *Tum* Delirium, paralysis, convulsio & mors inde sequitur. sectio in loco propinquo instituenda est, ut musculi caput moventes vitentur. Alia, in qua *contusi non sunt*.

III. Alia est *Adultorum*, de qua præcedentia accipi debent. Alia *Puerorum*, in qua 1. Abraso vel forcipe detonso capite, linteum ovi albumine, aceto, & rosaceo madidum, imponendum, & deligatione factâ, integro die naturali, linteum extrinsecum iisdem madefaciendum. 2. Sequenti die Cataplasma *benedictum* apponendum, & usque ad diem nonum continuandum. 3. Post undecimum, Emplastrum *diapalma* Galeni, quod tertio quoque die immutandum. 4. Post vigesimum Emplastrum *barbarum*.

5. Si ex partu fit, *Diaphœnicinum* ex rosaceo confectum discutit.

CAPUT VIII.

De Vulneribus Capitis.

ARTICULUS I.

De Vulnere cutis & pericranii.

VUlnera capitis in triplici sunt differentia. Vel enim *solam cutem*, & pericranium, *cranio intacto*, attingunt. Vel *cranium intactis membranis*, vel etiam *membranas*.

Vulnus cutis illæso cranio est, quando scilicet solum cutis, panniculus carnosus, musculi, vel etiam pericranium vulneratur.

Signa quod attinet, vulnus vel obtutu patet, vel specillo indagari potest.

Causa quia evidens est, non est quod de ea multa dicamus.

Curatio pro ratione Differentiarum variat.

Dividitur in Vulnus *cum contusione*, & *sine contusione*.

In *Vulnere cum contusione*. 1. Humectandum & emolliendum ita, ut partis calor naturalis à contusione, aëre externo, medicamentis debilitatus simul foveatur. 2. In principio *oleo rosarum maturo* cum vitello ovi in mollioribus corporibus, in durioribus resinâ laricea agendum. 3. *Terebinthina* omnibus vulneribus partium nervosarum præsertim, commoda est. 4. Circa diem septimum pus semelius ostendit. 5. Si fiat à morsu feræ, labia vulneris scarificanda, sanies sanguisugis extrahenda. Ulcus medicamentis abluendum.

In *Vulnere sine contusione*. 1. Interna causa seu δυσκρασία partis calida & dolorifica removenda, per inunctionem Unguenti *de Alabastro*, Rosac. 2. Si sola deligatione hiantia vulneris labia conjungi non possunt, sutura cruenta vel sicca ad contactum adducenda; Vulneri verò medicamentum aliquod digestivum imponendum. Nec tamen id facilè faciendum, idque propter pericranium, quod intimè cranio adhæret, & per suturas membranis internis connectitur. 3. Cranio denudato & raso, quod fit ut materia idonea carni generandæ suppeditetur, nec tamen facilè faciendum, non unguenta imponenda, sed medicamenta actu & potentia sicca, cum linimentis siccis, & temperamento ossis simillimis applicanda. Plura vide apud Practicos.

ARTICULUS II.

De Vulnere Cranii seu fractura.

VUlnus seu fractura cranii, *est continua in cranio solutio à vi exteriore facta, membranas cerebri non attingens.*

Signa sumuntur, *tum* ex Symptomatum insequentium Syndrome, ut bilis vomitu, sanguinis per nares & aures fluxu, casu, stridore fracti ossis &c: *tum* ex conditione ictus, ubi percutiens, capitis ictum recipientis conditio, Instrumenti dispositio spectanda sunt. tum Ex specillo, nec nimis acuto, nec nimis crasso, atramento, rasione, &c.

Causæ sunt evidentes, continuum in cranio solventes.

Curatio est *Nulla*, si post septimum febris obvenit, quia putredinis in cerebro est indicium. si vulnus aridum, siccum, purulentum, nigrum evadit. *Dubia*, si ægri vires statim deficiunt, ipse senex, quia calor illius debilior, & sanguis serosus. si caput destillationibus & Erysipelatibus obnoxium. si Symptomata, quæ statim obvenere quarto vel septimo die.

die, permanent & augentur. *Operosa*, si obvenit æstate, propter inflammationis imminentis metum. si humidâ regione, quod ab humidis facile offendatur cerebrum. si plenilunio propter humorum abundantiam. si cerebro vulnus vicinum. si in syncipite & bregmate, quia cerebrum hic vicinius magis arcuatur, saniei commodus effluxus non datur. si in temporibus, quia musculi temporales arteriis, venis, & nervis abundant. & maxillæ inferioris motus læditur. si in suturis, tum quia cranium ibi imbecille, tum quia dura mater fibris ibi annectitur. si accidit cum contusione, quia ista multa illaque occulta mala infert. De *illius institutione* hæc observanda. 1. Quia in corporibus plethoricis, quæ levia etiam sunt vulnera, ob humiditatem Symptomata attrahunt, evacuandum; ita ut mitioribus fortiora addantur, & illa, quæ bilem & serum purgant, *evacuentur*: Venæ sectio etiam instituatur, & Clysteres applicentur. 2. Bilem & serosos humores alterantia, motumque calidorum humorum ad caput impedientia summè prosunt. 3. Si cutis sit vulnerata, & non satis pateat, latius aperienda, donec fissura tota in conspectum veniat. Tum verò pericranii sectio tentanda, cum suspicio est læsi cranii. Commodissima est illa, quæ transversis lineis figurâ cruris fit. 4. Musculi temporales propter nervositatem vitandi; suturæ propter fibrarum transitum. 5. In Vulnere frontis cavendum, ne sectio fiat per transversum. Nam si musculus qui palpebram attollit, ita secetur, palpebra decidit. Sectio itaque à parte inferiore sursum versus facienda, &c.

Differentiæ fracturæ cerebri sunt quinque.

I. *Fissura*, à gravi & contundente telo in osse duriore, eaque conspicua, inconspicua, capillaris, brevis, longa, recta, curva, laminæ externæ, internæ, utriusque, &c.

II. *Contusio* seu collisio, cujus duæ species. *Una*, cum cranium solum in seipsum cedit ac subsidet. *Altera*, cum cranium solum deprimitur, & foveam in osse molli acquirit.

III. *Depressio*, cum os finditur, & retrocedit.

IV. *Sedes*, cum à telo acuto cranium læditur, ita ut aciei teli impressi vestigium conspicuum sit. Huc pertinet *Dedolatio*.

V. *Contra fissura*, seu *ξυμφορία*, quæ tres habet modos. 1. *Cum* locus fissus & percussus, sunt in uno eodemque osse. 2. *Cum* ejusdem ossis percussâ tabula externa, eaque integra manente, interior dehiscit. 3. *Cum* os percussum ab osse fisso sutura disterminatum est. De quibus vide Practicos, inprimis *Iacobi Berengarii Carpensis* aureum *de fractura cranii* libellum, Lugduni nuper editum.

ARTICULUS III.

De Cranii fractura cum meningum læsione.

CRanii fractura cum meningum læsione est duplex. Nam,

Vel *Dura meninx* saltem simul læditur: *Tum* sanguis copiosè effluit, cum plurima vasa per eam disseminentur, & dolor in parte membranosâ valdè urgeat. In *Curatione*, non neglectis quæ vulnus cranii spectant, sanguis est sistendus. Dolor oleo rosarum tepido leniendus. si purulenta evadere incipit, melle rosato detergenda. si huic non cedit ad fortiora, ut Unguentum Ægyptiacum accedendum, &c.

Vel *Pia mater*, seu tenuis membrana, simul afficitur. Tum sanguinis profluvium & inflammatio metuenda est. Curationem vide apud Aquapendentem chirurg. l. 2. c. 20.

TITULUS II.

De Symptomatibus Cerebri.

CAPUT I.

De Symptomatibus ſenſuum externorum.

SYmptomata Cerebri infeſtant *vel* ſenſum tactus, *vel* ſenſum communem, *vel* Imaginationem, *vel* Imaginationem & Ratiocinationem ſimul, *vel* plures ſenſus internos, *vel* motum animalem, *vel* ſenſus internos, externos, motum & Ratiocinationem, ſeu plures animalis facultatis actiones ſimul, *vel* excretionem & Retentionem. Ad primum pertinet *Dolor Capitis.*

ARTICULUS UNIDUS.

De Cephalagia ſeu Dolore Capitis.

C*Ephalalgia eſt tactus in partibus capitis membranoſis à ſolutione continui facta, moleſtia & corruptio.*

Subjectum eſt caput ſecundùm partes membranoſas, cute, pericranio, nervis membranis veſtitis, ipſa ſubſtantia cerebri non excluſis.

Signis opus non eſt: ex relatione patientis cognoſcitur.

Cauſa eſt, quicquid quoquo modo violentam unitatis ſolutionem infert, ſive id faciat occultè, ſive manifeſtè: ſive ſit *externum* quid, ut ervum, lactis potus, glandes palmarum & quercuum, ſemen viticis, olivæ nigræ, odor rei gravis, &c. ſive *internum*, de quo differentiæ conſulantur.

Curatio eſt *Bonæ ſpei*, ſi quarto die bona ſigna apparent. ſi pus, vel aqua per nares, aures, vel oculos effluit.

effluit. *Ambigua*, ſi febris acuta adeſt, & urina alba, quia bilis ſurſum fertur, & inflammatio metuenda eſt. ſi æruginoſa vomuntur, & cum ſurditate vigilatur, quia ob collectam bilem vehementer & citò inſaniunt. ſi Catoche, cum intercepta alvo, ferociente iutuitu, facieque impensè rubente detinentur, quia opiſthotono corripiuntur. ſi ſimul ſonitus aurium ſine febre, vertigo, vocis ſurditas, & manuum torpor accidit, quia apoplectici vel Epileptici evadunt. *Nullius* ferè. ſi vehemens cum fuerit, ſubitò deliteſcat, non ſequente alleviatione per criſin. ſi extrema frigeſcant, quia calore retracto phlegmone excitari poteſt. ſi cum febre acuta ſit, & quarto die ſignum aliquod pernicioſum apparuerit. ſi ſanus eo repentè corripiatur, ſtatim obmuteſcat & ſtertat, nec febri valida corripiatur. *Peragitur* I. *Doloris mitigatione*, vel per Anodyna, ex *cancris fluvialibus* cum aceto roſaceo contuſis, aqua *Verbenæ*, radice ipſius contuſa & impoſita, unguento alabaſtrino, quæ ſuturis & temporibus applicari debent: vel per *Narcotica*, quæ fronti duntaxat apponi poſſunt. II. *Cauſarum remotione, & partis roboratione*: de quibus in Differentiis videbitur.

Differentiæ Cephalalgiæ ſunt variæ.

I. Alia eſt *Symptomatica*, de qua hic agimus. Alia *Critica*, quæ non ab initio, ſed circa tempus criſeos affligere incipit. *Tum* ſpiratio repentè fit difficilior, retractis hypochondriis. Venæ tument, & arteriæ in temporibus pulſant: genæ rubeſcunt. ſpontaneæ lachrymæ fluunt: æger manibus nares ſcalpit, & hæmorrhagia plerumque inſequitur.

II. Alia eſt *Externa*, quæ pericranium obſidet, in ſuperficie percipitur, ad radices palpebrarum pertingit, capillorum manuſque preſſu exacerbatur. Alia *Interna*, quæ ad tactum miteſcit, præſertim ſi ſit ſine diſtentione; & ad radices uſque oculorum pertingit.

III. Alia

III. Alia est à *Causis Externis*, nempe 1. *Ebrietate*, quam cerevisia, cui chamæpeuce incocta est, facilè causari potest. *Tum vomitu*, *materia in* ventriculo fluctuans ejicienda. Folia vel *brassicæ* in aqua calida madefacta, vel *Rutæ* cum aceto rosaceo contrita, applicanda. Spiritu vini caput irrorandum, pedes sale & aceto fricandi. 2. *Contusione*, percussione, vulnere, ubi curatio ex suis locis petenda est. 3. *Calore* solis, balnei, ventorum australium. Tum caput refrigerantibus agendum. 4. *Aliorum usu*, ut sunt dactyli, avellanæ, castaneæ, nuces juglandes, tubera, semen cannabis, coriandri non præparati, Thus, styrax, myrrha nimium sumta, &c.

Alia ab *Internis* nempe, 1. *Intemperie* absque materia, quæ si *Calida*, dolor est vehemens, & caput calet. si *Frigida*, dolor est diuturnior, caput friget. conveniunt Rotulæ ex Diamoscho dulci, & sacculus ex calefacientibus Cephalicis. *si Sicca*, dolor est moderatus, lentus. præcessere causæ exsiccantes. 2. *Intemperie cum materia*, quæ vel est *A sanguine*; Tum dolor mitior est, synciput potissimum occupat, & ante cibum increbescit. *Curatio* ex suis locis petatur. vel *A Bile*; Tum dolor est pungens, erodens, dexteram Syncipitis partem plerumque occupat. In *Curatione* prosunt Epithemata ex *laudano Opiato* cum aqua rosarum, Vesicatoria ad collum locata, Aquæ rosarum cum Camphora olfactio, Capitis ex *Agarici decocto* cum floribus chamæmeli lotio, Auricularum scarificatio, &c. Vel à *Pituita*; Tum dolor in dextra potius occipitis parte affligit. Valent, *Oxymel squillit.* aqua flor. *sambui*, *cpuleg. rorismar.* cum crystallis nitri. *Nuclei persicorum*, cum aqua verbenæ contusi. Oleum *Nucis moschat.* expressum, Balsamus *Apoplecticus*, *succini*, sacculus *Hartmanni*. Vel à *Melancholia*; Tum

Tum vigiliæ urgent. dolor est in sinistra occipitis parte. Curatio ex suo loco petatur. 3. A *Flatu*. Tum dolor est vagabundus, tensivus, statis sæpe diei horis recurrens. *Discutitur*, si tempora & sutura coronalis, cum allio contuso & aceto vini aut urina infantis commixto, inungantur & confricentur.

III. Alia per *essentiam* seu primaria, quæ interdum etiam à *vermibus* cum rosione quadam & pruritu narium oritur, & quæ omnes superiores differentias sub se complectitur. Alia *per consensum* cordis, ut in febribus, hypochondriorum, Ventriculi, uteri, &c. & hæc ut plurimum est *Hemicrania*. Vide Tit. 1. hujus libri cap. 2.

IV Alia est *Cephalalgia speciatim dicta*, quæ nihil aliud est quàm *dolor recens*, *levis*, *& sine magnâ imbecillitate facilliméque solubilis*, ab externis plerumque causis obortus, sæpissimè cum febre.

V. Alia *Cephalæa*, seu *dolor contumax diuturnus*, *paroxysmis maximis*, *sed levibus de causis suscitatis*, *totum cerebrum*, *caput*, *vel certè maximam ejus partem*, *potissimùm membranas infestans*. Alia *Hemicrania* dimidiæ partis capitis, quæ à partibus subditis exoritur. In ea quæ est *à ventriculo*, prosunt ad evacuationem *pillulæ Fernelii*, ex aloës opt. unc. ſ. pulv. elect. de gemmis, diatrionsantal. rosar. rubrarum ana gr. vj. Cum Syrupo de absinth. & violar. num. xxx. formatæ, & x. hora ante cœnam deglutitæ. Capiti apponi potest Epithema ex *radic. cucumer. agrest.* viridi cum verbenâ & absinthio Pontico, in hydrelæo decocta.

CA-

CAPUT II.

De Symptomatibus sensus communis.

ARTICULUS I.

De Vigiliis nimiis.

SYmptomata sensum communem infestantia sunt, *Vigiliæ*, & *Coma somnolentum*.

Vigiliæ præter naturam sunt sensus communis & externorum præter modum exercitium, propter continuum spirituum in organa influxum, exortum.

Signis opus non est. Relatio ægri sufficiet.

Causa in definitione expressa est. *Spiritus* autem *influunt*, quia sopiri non possunt, seu propter externa, objecta nempe, lucem nimiam, curas, cogitationes; seu interna, intemperiem cerebri calidam, dolorem, &c. *Curatio* est *difficilis*. si inciderint in juvenes & minus assuetos. si delirium, vel convulsionem vel tussim inferant. si diu durent. si à causis internis oriantur. *Consistit* I. In *Causarum* vigilias inferentium *remotione*. II. In *somni* seu per cephalica refrigerantia extra applicata vel intus data, seu per Narcotica *conciliatione*. Excellunt, pinguedo *lucii piscis* temporibus illita, Vinum *Hypnoticum* Mynsichti, Soporiferum *Saxoniæ*, Liquor ex *vermiculis spongiarum cynosbati*, postquam maturuerint expressus, *Opium* croco, magisterio corallorum & Spiritu vitrioli correctum. pulmentum ex *semine papaver*. cum *ol. Hyoscyami*, & lacte muliebri, pulsibus applicatum. *Pediluvium* Hartmanni, &c.

Differentia à Causis sumitur.

Aliæ sunt à *Causis externis*, nempe I. Affectibus animi, timore, mœrore, curis, consuetudine. Tum ista removenda, & quia intemperiem capitis causari solent, humorum proventui occurrendum. 2. Objectis sensuum externorum, quæ rejicienda. Laudatur inunctio narium per *Oleum nenupharinum*, & esus lactucæ.

Aliæ sunt ab *Internis*, nempe I. *Intemperie calida & sicca*, seu cum febre, seu sine febre, quæ spiritus agitat, & vapores dissipat. Curari ex suo loco debet. 2. *Vaporibus calidis*, acribus, salsis, qui membranas cerebri vellicando spiritus turbant. Hi, *vel* ab apostemate capitis aliquo elevantur, *vel* ex toto, *vel* ex partibus; *vel* sine febre, *vel* cum febre. Signa & Curatio ex suis capitibus peti debent. quæ vapores demulcent, post cœnam exhibenda sunt. 3. *Vaporum spiritus sopientium defectu seu* quod non generentur, ut in inedia, cruditate. *Tum* in curatione ratio diætæ habenda est: *seu* quod dissipentur, ut in intemperie calida. *Tum* ejusdem ratio est habenda. 4. *Dolore*, in quo cum sensus communis simul afficiatur, eo commoto, omnes reliqui commoventur. *Curatio* ad ipsius mitigationem convertenda. Huc pertinet *Tussis*, *Alvi fluxus*, &c. quæ somnum homini eripiunt.

ARTICULUS II.

De Comate somnolento, seu Cataphora.

COma *somnolentum est sopor gravis, quod sensus communis torpens, nec spiritus animales ad sensus diffundi sinat, nec ab iis accepta objecta agnoscat & dijudicet, exortus.*

Signa ex eo sumuntur, quod æger demissâ ferè inferiore maxillâ & hiante ore dormit, excitatus oculos aperit, respondet, sed mox iterum, in somnum delabitur. Sic à caro, apoplexia & uteri suffocatione distinguitur.

Causa

Causa est, quicquid spirituum animalium ad sensus organa influxum prohibet, eosque ad actiones animales ineptiores reddit.

Curatio est *dubia*, si virium imbecillitatem magnam, seu ex morbo aliquo acutissimo, seu ex gravi cerebri affectione sequitur. si in continuis febribus accidit. si à causa maligna proficiscitur. *Nulla ferè*, si à morbis calidis & siccis oriatur: quia ita insignem in cerebro refrigerationem esse necesse est. si malum ita ingravescat, ut sensus, motus, & respiratio ipsa tollatur. In quibus consistat, in Differentiis videndum est.

Dividitur pro ratione causarum.

I. Aliud est ab *Humiditate* vel *Frigiditate cerebri*. *Tum* materia in capite evacuanda & discutienda. In illa, irrigatione capitis *acerrimo aceto* cum rosis & *floribus chamameli* permixto. in hac, cum oleo anethino calidè inuncto. In utraque Apophlegmatismis, Errhinis, sternutatoriis agendum. Aliud à *Vaporibus narcoticis*, Spiritibus animalibus torporem inducentibus, qui *vel* sunt à nimio potu. *Tum*, eo adhuc in ventriculo hærente, vomitus excitandus. *Vel* cum febribus plerumque conjunguntur. *Tum* 1. Vapores seu per venæ in cruribus sectionem, seu per clysteres, frictiones, cucurbitulas, &c. revellendi. 2. Iidem per Oxyrrhodina actu calida, suturæ coronali applicata, quibus liberalius acetum admisceatur, repellenda; vel quod melius, ruta, castoreo, aceto, &c. discutienda. 3. Ne ea quæ somno depellendo exhibentur, febrem augeant, cavendum. *Vel* sine ipsis affligunt. Tum à ventriculo, utero, vel aliqua parte inferiore elevantur. Iisdem, quibus antecedentes, remediis tolluntur. Narcoticorum vim infringunt, *Ruta* cum *aceto*, balsamum *rutæ*, *Castoreum*, *nigella*, suffitus *sulphuris*, &c. Diætam, vide apud Practicos.

Caput III.

De Symptomatibus Imaginationis.

Articulus unicus.

De Vertigine.

SYmptoma imaginationis, quod & sensum communem interdum lædit, est *Vertigo*, quæ nihil aliud est *quàm falsa conversionis & circumgyrationis imaginatio, ab inordinato, & circulari spiritus animalis in cerebri parte anteriore, motu exorta.*

Subjectum est cerebrum secundum anteriorem partem, quatenus est pars organica, spiritus animales continet, & quibusdam meatibus, in quibus illi moventur, præditum est.

Signis opus non est. Aliis omnia in gyrum circumagi videntur; aliis & visus obscuratur, nonnullis sibilus in auribus percipitur, &c.

Causa est, quicquid vel vapores ex se suppeditat, ut *radicula*, *allium*, *sinapi*, *vinum*, &c. vel humores fundere & agitare solet, quo & purgatio spectat.

Curatio est *dubiæ spei*, si senibus accidit: quia cerebrum debile habent. si diu durat, quia Epilepsiæ vel apoplexiæ est prænuncia. si in ea caput vel corpus circumagi videtur. *Peragitur* I. *Discussione*, Tum foramina narium oleo *majoranæ*, *nucis moschatæ* inungantur; vel iisdem aqua rosarum cum aceto admoveatur. Tempora & carpi manuum, aqua aceto rosaceo cum gutta *ol. cinnamomi* mixta, inungantur. vel succo betæ nigræ illinantur. Palatum theriaca inungatur. II. *Venæ-sectione*, si nimis est fortis. III. *Revulsione*, si ab inferioribus partibus procedit. IV. *Diæta*, in qua cibi vaporosi, cerevisia multo lupulo condita, & alia vitanda. Ad præ-

servationem *semen carni* in vino maceratum, siccatum, & quotidie sub horam decubitus sumtum laudatur.

Differentiæ sumuntur à causis.

I. Alia est à *Causis evidentibus* spiritus agitantibus, ut sunt, diuturna totius corporis circumgyratio, adspectus rerum circulariter motarum, prospectus ex loco altissimo in profundum. Sic enim spiritus ex adspectu rei insuetæ & meticulosæ diffunduntur, & retrahuntur. *Cognoscitur* ex relatione ægri. *Curatur* quiete & somno. si planè non cessat, frictionibus. Si *à fame* est, Mica panis in succo *granatorum*, vel vino austero intincta exhiberi debet.

II. Alia est à *meatuum cerebri angustia*, per quos quidem Spiritus animales moventur, sed quia impediti sunt, retrocedunt. *Oritur* ea *vel* ab obstructione partiali, quam si vapores crassi inferunt, citò solvitur: si humores serosi & pituitosi, diu durat, fluctuationis sensus adest. In Curatione ratio causæ haberi debet. *Vel* ex cerebri compressione, & cranii fractura, quæ suis locis videantur. *Vel* ex arteriarum ab exortu & ingressu in calvariam universo per cerebrum ductu coalescentia, de qua vivente homine vix aliquid certi statui potest.

III. Alia est *à vapore spirituoso* in Cerebro genito, qui inordinato motu in venas & arterias effusus, spiritus animales ita agitat, ut circulariter in se convertantur, & phantasiæ falsam hanc rerum speciem exhibeant. *Cognoscitur* ex vehementi capitis dolore & gravitate, aurium diuturno tinnitu, sensuum externorum quadam læsione. Malum est frequens, ex levi occasione corripit, & diu durat. *Oritur* à causis flatus generantibus, consuetâ præsertim evacuatione suppressâ. *Curatur vel* in paroxysmo, de quo superius: *vel* extra paroxysmum 1. *Materiæ* vapores suppeditantis *evacuatione*, tam universali, quam particulari. ab Errhinis quidam metuunt. 2. Ejusdem *Revulsione*, *Derivatione*, & *Discussione*, per vesicatoria, cauteria, frictiones, lotiones capitis. 3. *Cerebri roboratione*, per externa & interna. Ex *appropriatis* laudantur *stercus pavonis* drach. j. pondere in vino maceratum, colatum, & ebibitum. Extract. *Scorzoneræ*, Radices *Doronici* comestæ, *Auricula ursi*, pinguedo *damarum* & *colubrorum* temporibus illita, Pulvis *bombycum exsiccatorum* vertici inspersus. Valent quoque Spiritus *rorismarini*, oleum *succini*, *Theriaca Hippocratis*, Pulvis ex *cinnabar. miner. veræ unc. ſ. Margarit. præpar. corallor. rubr. præp. ana scr. ij, Croci scr. j. Foliis auri n. x.* factus, & in aqua Liliorum convall. dosi scr. j. exhibitus. Electuarium *Saxoniæ*. *Dividitur* in eam, quæ est *à sanguine fervido*. *Tum* rubedo faciei, & pulsatio arteriarum adest. In *Curatione* habenda ratio venæ sectionis, basilicæ primò, si plethora adest. Cephalicæ statim, si in capite duntaxat abundat. non est educendum confertim, sed pluribus per intervalla detractionibus. Arteriotomia non facilè tentanda. & in eam, *quæ est ab humore pituitoso*. *Tum* locus de intemperie pituitosa consulendus. Evacuatio præmisso clystere optimè per extract. *pillular. cochiar.* à scr. ſ. ad iſ. expediri poterit. Lixivium & Balsamum vide apud Agricol. p. 1. p. 38.

IV. Alia est à *vapore spirituoso*, ex aliis partibus elevato. *Cognoscitur*, quod nulla sensuum læsio præcessit, malum per vices affligit, partis affectæ signa adsunt. *Oritur*, Aut *à ventriculo* seu picrocholo, seu pituitoso, seu ob imbecillitatem cibos corrumpente. Tum *Curatio* ad ventriculum obvertenda. Locum hic habent *granum thuris* unum atque alterum post cibum sumtum, confectio *fœniculi*, *coriandri*. saccharum *prunellæ*, rosatum. Electuar. ex con-

conserva rosar. rubr. antiq. Diacydon. simpl. spirit. vitrioli, & Syrupo Menthæ. Reliqua vide de morbis ventriculi. Aut *ab Epate, Liene, Vtero, toto*; ut in febribus fieri solet. Tum affectarum partium & Symptomatis ratio habeatur.

CAPUT IV.

De Symptomatibus imaginationis & ratiocinationis læsæ.

Symptomata imaginationem & ratiocinationem lædentia sunt, *Memoriæ læsio, Delirium, Phrenitis, Melancholia, Mania, & Rabies, seu Hydrophobia.*

ARTICULUS I.

De Memoriæ læsione.

Memoriæ læsio est ejusdem à causis siccitatem cerebri cum moderato calore conjunctam ad memoriam necessariam lædentibus, & sic Spiritus animales vel nimis torpidos, vel nimis mobiles reddentibus, imminutio vel abolitio.

Signis opus non est. Actiones ægri Symptoma detegunt.

Causæ cerebri temperiem ad memoriam necessariam lædentes, vel *calorem nativum obtundunt*, seu *externè*, ut Venenata, Narcotica, cervici vel collo applicata; seu *Internè*, ut Intemperies frigida, humida, quæ aut ob ætatem pueros & senes afficit; aut ob cibum & potum frigidiorem & humidiorem, aërem crassiorem, morbos, & alias (de quibus in intemperie frigidâ actum) causas, alios. Vel *eundem dissolvunt*, ut sunt *Externè*, philtra, vigiliæ, nimiæ cogitationes, medicamenta calida. *Internè*, morbi calidi, cerebri abscessus, bilis abundantia, &c. Vel *eundem exaltant*, ut sunt Intemperies calida & sicca, quæ

quæ inordinatum spirituum animalium motum causatur. Vel *spirituum animalium motum impediunt*, ut sunt Conformatio capitis & cerebri minor. Crassities ejusdem, &c.

Curatio causas suas respicit, & ex supra dictis sumi potest. *Appropriata* memoriæ seu conservandæ seu restaurandæ putantur. *Tinctura lunæ* in aqua Liliorum convall. sumta. *Pulvis Trithemii*, de quo in miraculis Mulleri, dictus, *Confectio Anacardina* dr. ſ. pondere cautè exhibita, nisi intemperies calida & sicca impediat. Intemperiei frigidæ, humidæ resistunt, Aqua *Magnanimitatis* Cunradi. *Lilium convall. Melissa, Thus* scrup. ſ. pondere cum vino sumtum, nux moschata, &c. de quibus consulantur Practici.

ARTICULUS II.

De Delirio.

Delirium est phantasiæ & ratiocinationis depravatio, à phantasmatis absurdi & inconvenientis oblatione exorta.

Signa, *incipientis*, in taciturno garrulitas, & vice versa, in mite, ferocia, sermo obscenus, oculorum mobilitas, quod cum cerebro, arteriis, venis & nervis socientur, pulsus in hypochondriis cum perturbatione. *præsentis*, sermones & actiones inconsuetæ & inconcinnæ.

Causa est phantasma absurdum, vitio spiritus animalis tam fixi quàm mobilis, qui purus, lucidus, temperatus & ordinatè mobilis esse debet, exortum. si enim ab istis requisitis desciscat, phantasmatibus, circa quæ ratio occupatur, vitium communicatur, & ea intellectui non ita ut debent, offeruntur.

Curatio pro ratione Differentiarum variat. *Dividitur* delirium in *primarium* & *Sympatheticum*.

 I. *Pri-*

I. *Primarium est*, quando cerebrum per se afficitur. & est vel *cum febre*, de quo sequenti capite: vel *sine febre*, continens sub se, *tum* παραφορὰν & λῆρον ab imbecillitate facultatis principis, ob immoderatum sanguinis profluvium, vel diuturnas vigilias exortum: *tum* Stultitiam, in qua facultates principes, non solum imminutæ, sed & depravatæ sunt.

II. *Sympatheticum*, quando causa ab aliis partibus communicatur. *Dispescitur* in illud, quod est *sine Febre*, quæ sub se complectitur *temulentiam*, seu à vino, cerevisia, Spiritibus inducta; seu à cannabi, lolio, hyoscyamo, coculis de Levanthe, corticibus mandragoræ, opio, &c. *Præservant* comæ absinthii & rutæ stomacho jejuno comestæ, brassica, buccella panis haustui supercomesta. *Curant* Vomitus, Acidorum usus, &c. Et in illud, quod est *cum Febre*, quod vel in febribus acutis accidit. *Tum* febris præstò est. si in principio absque signis coctionis adveniat, phrenitidem inducit. somno demulcetur. si cum coctione & aliis signis accedat, decretorium est. *Curatur*, 1. *Revulsione* per venarum in pedibus apertionem, & alia. 2. *Fervoris* sanguinei in capite temperatione per Topica. 3. *Hypnoticorum* applicatione. 4. *Materiæ* quæ caput occupavit, tum *Evacuatione*, venâ vel frontis vel linguæ sectâ; tum *Discussione*, per applicationem columbar. dissectar. decocti chamæmel. ad caput, &c. Vel *in inflammatione* partium, Diaphragmatis inprimis. *Tum* respiratio est inæqualis. hypochondria sursum & intrò revelluntur. delirium cum tussi & dolore lateris junctum est. *Curatio* ad partem affectam obverti debet.

ARTICULUS III.

De Phrenitide.

PHrenitis *est delirium perpetuum & continuum, ab inflammatione membranarum cerebri exortum, cum febre continua affligens.*

Signa sunt, delirium perpetuum, febris continua, vigiliæ perpetuæ, respiratio parva & frequens.

Causa est inflammatio membranarum cerebri: de qua hoc libro superius egimus.

Curatio ad morbum, vigilias, & urinæ suppressionem obvertenda est. *In illo Venæ-sectio* est unicum remedium: sed & pennâ ad radicem instar stellæ effigiata, intra nares immissa, ac fortiter circumducta, copiosum aliquando eduxit sanguinem. plura de Inflammatione cerebri videri possunt. Propter *istas* hypnotica repellentibus admisceri, vel seorsim adhiberi debent. *Laudani opiati* gr. iij. in liquore convenienti, cautè adhibita, ne phrenitis in veternum abeat, laudantur. *Hæc* vel sponte, vel quod ægri reddere negligunt, accidere solet, & fomentis emollientibus tollitur. Habent in isto morbo usum, *Luna potabilis* Hartmanni gutt. VI. pondere. pharmacum *phantasticum* Bartoleti, cujus dosis à drach. j. ad ij. & Spiritus terræ sigillatæ.

ARTICULUS IV.

De Melancholia.

MElancholia *est delirium, à phantasmate melancholico exortum, quâ detentus, uni cogitationi, absque furore & febre, cum tristitia & metu, inhæret.*

Signa sunt, Tristitia & metus absque causa evidenti. Taciturnitas vel sermo incongruus, de unâ re præsertim.

Causa est phantasma melancholicum, quod procedit à spirituum animalium vitio, qui cum lucidi, tenues, subtiles & mobiles esse debeant, obscuri, opaci, tenebricosi & fixi redduntur. Unde omnia objecta ad modum vitiosæ dispositionis spirituum, speciebus imprimuntur. Hanc dispositionem acquirunt, vel *vitio cerebri*, à nitore suo deflectentis, & tales spiritus generantis: vel *materia ex qua fiunt*, sanguinis nempe & spiritus vitalis: vel *materia impura* & melancholicæ, quæ sanguini & Spiritibus permiscetur, sive ea sit humor, sive vapor.

Curatio est *facilis*, si recens: sic enim solo victu & humectatione corporis ac capitis interdum curatur. si corpus augmentum sumit. si imaginatio saltem læditur. si cum risu aliquo est. *Nulla*, si hæreditaria. *Processum* vide de intemperie cerebri melancholica, & infra in differentiis. Nota tamen, 1. Diætæ hic magnam rationem habendam. somnum, ne in maniam abeat, urgendum. *Acetum* nonnisi ut vapores sicci à cerebro avocentur, adhibendum. Aquæ dulcis balneum non negligendum. 2. Ægrum ad contrariam imaginationem ducendum. 3. Medicamentis interdum ad certum tempus abstinendum. Laudantur hic, *Confectio Alkermes*, *Tinctura & Extractum Lazuli*, *Elixir proprietatis*, *Lapis Bezoar*, *Cachunde* medicamentum Indicum; cujus descriptionem vide apud Zacutum Historiæ Medic. l. 1. p. 310.

Dividitur in aliquot species.

I. Alia est *Cerebri*, quando Cerebrum in modo substantiæ à naturali luciditate, & puritate discedit. *Cognoscitur* ex eo, quod delirium est perpetuum & vehemens, melancholiæ in capite abundantis signa adsunt. sanguis si emittatur, non est is crassus nec ater. *Oritur Externè*, à forti imaginatione, metu, & gravibus aliis animi affectibus. *Internè*, ab humore

humore melancholico in capite cumulato; seu ob intemperiem cerebri frigidam acquisitam; seu ob melancholicam constitutionem, quæ ex affectibus agnoscitur; seu ob materiam frigidam & siccam, post morbos calidos, calore remittente & partibus tenuioribus resolutis, in cerebro relictam. *Curatur*, 1. Materiæ peccantis *alteratione & præparatione*, per fumariam, aquam vel Syrupum pomor. redolent. & Tartar. vitrioli. 2. Ejusdem *evacuatione*, per *extract. hellebori*, viis inferioribus apertis. Errhina, Sternutatoria. 3. Somni inductione per hypnotica. 4. Capitis roboratione, per *Tincturam Chrysolithi*, & alia appropriata.

II. Alia est *Totius*, quando sanguinis melancholicus in toto redundat, & inde ad cerebrum mittitur. *Cognoscitur* ex eo, quòd delirium quidem est continuum, sed cum certis exacerbationibus & remissionibus; quòd melancholiæ in corpore abundantis signa adsint, & causæ præcessere. *Oritur* à suis causis, de quibus in differentiis agetur. *Curatur* 1. *Venæ sectione* sæpius instituta: sed quia paucissimi sunt in melancholicis spiritus, *non copiosa*; vel in sinistro brachio, vel in talo, crurum venæ si amplæ hirudinibus aperiri possunt. 2. *Humoris præparatione*, per Syrupum *pomorum redolent. fumariæ*, cum cremore Tartari, & Tartaro vitriolato, Confectionem *Alkermes*, serum *lactis* cum succo cichorii & fumariæ. 3. *Ejusdem Evacuatione* leni, sæpius repetita, spiritus ac principes partes roborantibus, nec non humectantibus castigata. sed & fortiore, si sanguis est nimis crassus, nisi jam corpus nimis contabuerit. hanc *balnea* humectantia additis emollientibus excipere debent. 4. Potu *acidularum* & *Thermarum* usu. 5. *Capitis* per interna & externa *roboratione*, inter quæ *embrochæ* inprimis laudantur. 6. *Diæta*, in qua à leguminibus abstinere debet. *Dividitur* pro ratione

tione causarum. 1. Alia est à *causis externis*, ut timore, vigiliis, curis, quæ humidum radicale exsiccant, sanguinem in toto corpore mutare possunt, & humorem melancholicum detinent. Tum, venæsectio minimè locum habere creditur. Alia ab *internis*, nempe vel hæreditaria constitutione, quam ne temerè tangas: vel Epatis & lienis seu frigida & sicca, seu calida & sicca dispositione; in qua, causa exurente cessante, calor desinit, & crassiores partes, quæ frigidæ & siccæ sunt, relinquuntur. Tum aut est *cum sanguine*, unde delirium cum risu: aut *cum pituita*, unde pigrities, oblivio; aut cum *bile flava*, unde ira, &c. In *Curatione* causarum quoque ratio est habenda.

III. Alia est *Cordis*, quando Spiritus vitales ob intemperiem frigidam & siccam, frigidi, sicci & impuriores gignuntur. *Curatio* non differt à superiore.

IV. Alia est *Hypochondriaca*, quando humor melancholicus, interdum frigidus & serosus, interdum in venæ portæ ramis adustus, in hypochondriis colligitur, & per vapores atros emissos, spiritus animales inquinat. *Cognoscitur* ex eo, quod per intervalla accedat; & in accessu interdum subitò & ex improvisò incurrat, interdum & sæpissimè, primò ructus & ventriculi tensivum dolorem; mox anxietatem, difficilem respirationem, cordis palpitationem, linguæ immobilitatem; tandem oculorum caliginem, aurium tinnitum, brachii alterutrius vel utriusque stuporem inducat. *Oritur* à vapore fæculento, qui ex humore melancholico ex lienis, epatis & ventriculi ἀνπηρᾳξία in hypochondriis collectus, versus superiora tendens, & in membra irruens, symptomata illa infert, & in cerebrum, seu per orificium ventriculi, seu per venæ cavæ ramos emissus, Spiritus obfuscat. *Curationem* in affectione hypochondriaca vide.

V. Alia

V. Alia est *Uterina*, quæ *Cognoscitur* ex eo, quòd de sinistri lateris dolore, & manifesto in dorso circa diaphragma pulsu, ægri conquerantur. *Oritur* etiam à vapore, seu ex mensium obstructione, seu ex seminis putredine exorto. *Curationem* vide suo loco.

VI. Alia est *Erotica, ab Amore profecta*, quæ vel ex *philtris* contrahitur; & tum danda 1. *Vomitoria* ex radice *Asari* cum bezoardicis, aqua benedicta Rulandi. 2. *Sudorifera*, ut aqua Theriacalis, *Diaphoreticum* in acutis. Appropriatum est *pulvis secundinæ*, de quo vide Hartmann. Vel *ex Veneris appetitu, & seminis abundantia*. Tum Venerem sopientibus & semen extinguentibus agendum. Vide de ea *Ferrandum* in peculiari tractatu.

VI. Alia est *Errabunda*, quæ Februario mense plerumque infestare solet. Ægri ulceribus in cruribus scatent, & ne per horam quidem uno loco quiescere possunt.

ARTICULUS V.

De Mania.

MAnia *est mentis diuturna, cum audacia & ferocia, sine febre, ab igneo spirituum fervore exorta, emotio.*

Pars affecta est & Cerebrum, memoriâ maximâ ex parte servatâ; & Cor, quod ex affectibus nimiis, & diuturna frigoris hyberni patientia, corde calorem copiosè diffundente colligitur.

Signa sunt ferocia, sic à Melancholia; febris Symptomaticæ, quia putredo abest, carentia; sic à phrenitide distinguitur. Accedunt Vigiliæ nimiæ, & alia communia delirii indicia.

Causa est spirituum fervor; cui occultam & potentiorem causam necessariò conjungi, ex Symptomatum

matum enormitate & diuturnitate patet. Unde verò iste sit, in differentiis exponetur.

Curatio est *difficilis*, quia affectus est diuturnus, tum ratione causæ, quæ pertinacissima, & fermenti se instar habet; tum ratione ægrorum, qui non obediunt. *Bonæ spei*, si menses & hæmorrhoides fluunt. si alvus laxa. si mitiora Symptomata. si copiosa ex naribus, varicibus, utero, hæmorrhagia. si sudores adsunt. si in taciturnam desipientiam mutatur. *Peragitur* 1. *Diæta* opposità, in qua vinum cavendum, somnus provocandus, ægri Musicâ demulcendi. 2. *Causarum fervorem inducentium remotione*, de qua in Differentiis. 3. *Symptomatum*, vigiliarum præsertim, *mitigatione*.

Differentiæ à Causis fervorem Spiritibus inferentibus sumuntur.

I. Alia est à *Causis externis*, ut æstu caniculari, excandescentiâ nimiâ, vini potentis haustu, *solana*, *cerebro fellis*, *mustelæ*, *vino fulmine congelato*, philtro, canum vel luporum morsû, varicum, fistularum & ulcerum antiquorum curatione, quæ ex relatione ægri & adstantium cognoscuntur.

Alia *ab internis*, de quibus in secunda Differentia.

II. Alia est à *sanguine adusto*, quæ *Cognoscitur* ex plethoræ indiciis, oculorum rubedine & velut lusu, cantu, immodico saltu, &c. *Oritur* interdum ab hepatis intemperie calida, mensium vel hæmorrhoidum suppressione. *Curatio* venæ sectione peragitur, non neglectis morbis, à quibus causatur.

Alia à *Bile atra*, occulta proprietate stipatâ, quæ *Cognoscitur* ex eo, quod perpetua sit, si in venis vel omnibus vel membris principalibus proximis stabulatur, delirium sit cum insania; ægrorum vires continuis vigiliis dissolvantur. rabida mordendi & dilacerandi libido adsit. &c. *Oritur* interdum à liene fervido μελαίνην χόλην præbente. *Curatur* *Sanguinis* *missione*, tum per venæ brachii sinistri & salvatellæ sectionem, copiosa, si sanguis nigrior; parcâ, si rubicundior; tum per hæmorrhoidum & varicum, si apparent; venæ frontis, si malum pertinacius, apertionem. II. *Humoris peccantis* per refrigerantia & humectantia Cephalica *præparatione*. Laudatur *oleum Camphoræ unc.* j. *ol. Musci dr.* j. *pondere commixta*, & dr. ß. valore exhibita. *Decoctum Anagallidis flore purpureo*. III. *Ejusdem* per melanogoga, *lapidem* inprimis *lazuli*, & *mel helleboratum*, de quo *Petræus* in Nosologia, *eductione*. IV. *Cordis* & Cerebri per Confect. *Alkermes* & de *hyacintho roboratione*. V. *Topicorum usu*, in quibus locum habent, cauteria suturæ coronali applicata. Cranii cum Trepano apertio. *Lixivium ex baccis lauri & radicibus hellebori nigri veri factum*, quo caput tepidè lavari debet, &c. Specifica sunt, *Liquor sanguinis humani* cum extracto lapidis lazuli. *Crystalli saturni* cautissimè exhibendi. *Sanguis asini* ex venis post aures captus, de quo Hartman. &c. Vide *Rulandum* in Curationibus.

III. Alia est per *essentiam*, cui ista omnia attribui possunt.

Alia per *Consensum*, *Uteri* inprimis; unde furor uterinus dicitur: de qua suo loco.

ARTICULUS VI.

De Rabie.

Rabies est delirium, à veneno quodam peculiari in animali genito & homini communicato productum, cum vehementi liquidorum omnium & aquæ potissimum abominatione.

Animalia illa sunt lupus, felis, canis; & hic præcipuè,

Signa sunt, *Incipientis*, iracundia, querela de aëre quasi austrino, parvum bibendi desiderium, luminum

num etiam de die accendendorum cupiditas, capitis vertigo. *Confirmatæ*, membrorum distentio, sed non continua, spuma, oculorum torvitas, in proximos exspuitio, more canum latratus, ab aqua propter singularem quendam dissensum exhorrescentia, unde hydrophobia dicitur.

Causa est *venenum*, quod ex peculiari quadam inclinatione in animali gignitur. homini per halitum, osculum, salivam, morsum communicatur. in quibusdam ex terrore, si Donato credendum, generatur. in nonnullis ad corni, vel sanguinariæ, vel sorbi contactum excitatur. *Producitur* verò *delirium* in quibusdam citius. die ad summum vigesimo; in quibusdam tardius etiam anno duodecimo. Idque vel ob partis demorsæ varietatem; aliæ namque sunt nobiliores, aliæ ignobiliores: vel ob victus, qui venenum retundere potest usum: vel ob patientium diversitatem: vel ob regionum & temporum difformitatem.

Curatio est *Alicujus spei*, si vulnus nervum, venam, vel arteriam non attigit. si profundum non est. *Nullius*, si timor aquæ adest. si singultus accessit. *Consistit* I. In *Præservatione*, ne venenum in corpus penetret. ubi occurrunt 1. *Ligatura* supra partem affectam; si eam pars non patitur, intercipientium seu adstringentium impositio. 2. *Cucurbitulæ* cum magna flamma, cum scarificatione si vulnus exiguum; sine, vulnus magnum. 3. *Partis*, si vulnus nimis angustum, *amplificatio*, ut venenum eò melius effluere possit. 4. *Attractio* per medicamenta vehementer attrahentia, vel cauteria actualia. II. In *Curatione propriè ita dicta*, ubi locum habent. 1. *Purgatio* per helleborum. 2. *Sudorifera* appropriata, maximè *mixtura simplex*. 3. *Vesicantia* validissima. 4. *Antidota* duplici quantitate exhibita, &c.

C A-

CAPUT V.

De Symptomatibus plurium sensuum internorum.

ARTICULUS I.

De Comate Vigili.

Symptomata plures sensus internos simul infestantia, sunt *Coma Vigil*, & *Lethargus*.

Coma vigil est ad somnum poopensio, & ad eundem impotentia, à vaporibus Narcoticis somnum inducentibus & mentum turbantibus, exorta.

Signa sunt Oculorum conniventia, eorundem frequens apertio, delirus sermo, manuum & crurum inordinatus motus.

Causa in vapores narcoticos conjicitur, quibus aliquid quod vigilandi necessitatem infert, ut sunt, phrenitis, febris maligna, &c. adjungitur. Procedit interdum & à nimia virium debilitate, ex vehementi morbo, immanissimis doloribus, & immodica evacuatione contracta, & tum ferè lethalis est.

Curatio est *Difficilis*, quia facilè in lethargum vel phrenitidem mutatur. *Dubiæ spei*, si sermo sit impeditus. si spirantibus in gutture murmur audiatur. si ægri potulenta difficulter deglutiant. si humor tenuis è naribus destillet. *Peragitur* Revulsione. Materiæ à qua mittitur Evacuatione, &c.

ARTICULUS II.

De Lethargo.

Lethargus est inexplebilis in somnum propensio, cum febre lenta, oblivione & torpore, ex pituitoso sanguine in posterioribus cerebri finibus putrescente, exorta.

Pars

Pars affecta sunt sinus cerebri posteriores, quia memoria præcipuè læditur.

Signa sunt, *somnus inexplebilis*, quia cerebrum ob madorem expandi nequit, & spiritus animales propter obstructionem ligantur. *Febris lenta*, quia humor putrescens non admodum mordax, calor à contrario refringitur; *continua*, cum focus sit perpetuus; & sub noctem quotidiè recurrens. *Oblivio*, quia posterior cerebri pars læditur. *Respirationis tarditas*, quia nervi thoracis afficiuntur. *Tussis*, ob pituitæ in laryngem defluxum. *Vrina turbida*, quia crudi humores à calore agitantur, nec separantur. *Pulsus magni* ob febrem, *tardi* ob virium imbecillitatem. *Differt* à *Catalepsi* oculorum conniventiâ. A *Caro* febris præsentia. Ab *Apoplexia*, quod non subitò invadat, nec omni motu privet. Ab *Hysterica passione*, quòd lethargici respondeant & febricitent. A *Comate*, somno inexplebili, in quem excitati relabuntur.

Causa est Pituita, in posterioribus cerebri sinubus putrescens. *Vbi nota*. 1. Interdum illam circa cerebrum & meninges diffundi, & tumorem non ita magnum nec durum inferre: interdum iisdem impingi, & ut instar spongiæ tumefiat facere. 2. Pituitosum sanguinem à Narcoticis ut plurimum in senectute cruditatibus *invehi*: ut *putrescat*, à vaporum difflandorum retentione fieri.

Curatio est *Nulla*, si legitimus est: si indies vires prosternuntur. si sudor frigidus in capite augetur. si in sphacelum desinit. *Dubiæ spei*, si juveni æstivo tempore accidat. si urinæ claræ & tenues reddantur. si multa & liquida per alvum egerantur, quia à natura resoluta fit. si tremor accedat, quia vel materiæ copiam vel resolutionem significat. si phrenitis subsequatur. *Alicujus*, si septimus dies superatus. si animales actiones non validè læduntur. si expulsa

expulsa ad nervos materia meliùs habent. si materia putrefacta per aures vel nares evacuatur. si abscessus post aures fiat. *Instituitur* 1. *Revulsione*, quæ peragitur, 1. *Venæ sectione*, illaque maturâ, præmisso clystere; cui, si vires non ferunt, ligaturæ, hirudines, cucurbitulæ dorso & humeris affixæ, substitui possunt. 2. *Purgatione*, instituta per *Mitiora* propter febrem, cholagoga in principio, phlegmagoga in progressu. *Fortiora*, si febris remissior, & materia urgens. *Castoreo*, quod huic morbo proprium, *castigato*. Non omissis *Clysteribus acrioribus*, si febris est major. II. *Repulsione*, quæ administratur post venæ sectionem, per medicamenta mitiora, suturæ coronali applicata, revulsione non neglectâ. *Oxymel Scilliticum* bonum est. III. *Præparatione* materiæ, si morbus dat inducias, *stœchade Arabica* vitata, si febris nimia. IV. *Evacuatione cerebri particulari*. Ubi nota, Castoreum semper admisceri debere. *Sternuatoria* ab initio usurpari non debere: nec continuè, quia caput replent, in ipsis persistendum esse. *Vesicatoria* post aures, vertici aut suturæ coronali imponi debere. V. *Capitis roboratione* per appropriata sua. IV. *Diæta*, in qua in principio debet esse victus tenuis, inprimis boni succi. somnus paucus, &c.

Dividitur dupliciter.

I. Alius est *Legitimus*, de quo hactenus diximus. Alius *Nothus*, qui est citra febrem, & nihil aliud quàm somnus profundus, mediæ quasi inter caron & coma vigil naturæ.

II. Alius est *per essentiam*, de quo hæc accipienda sunt. Alius *per consensum*, materia cerebro ob mensium vel hæmorrhoidum suppressionem, vel alium aliquem morbum communicatâ.

CAPUT VI.

De Symptomatibus motus animalis.

ARTICULUS I.

De Lassitudine.

SYmptomata motum animalem lædentia sunt, *Lassitudo*, *Inquietudo*, *Rigor*, *Tremor*, *Paralysis & convulsio*.

Lassitudo est ad motum animalem, qui per naturam fieri debebat, cum dolore ineptitudo.

Signa relatio ipsius ægri suppeditat.

Causa est, quicquid musculos motus animalis instrumenta onerat & lassat, sive illud externum, sive internum.

Curatio per Remotionem causarum, & Musculorum demulsionem peragitur.

Dividitur in sex Species.

I. Alia est *Non spontanea*, ad quam *Exsiccativa* pertinet. Alia *Spontanea*, quæ, quia redundare in corporibus humores ostendit, morbos præsagit; & si post febrem perseverat, recidivam significat. Ad eam *Gracilitatis Vlcerosa*, *Tensiva*, *Phlegmonodes* & Ὀστοκόπος pertinet.

II. Alia est *Exsiccativa*, quæ à nimio corporis motu progreditur. Nihil periculi in se habet, nisi in corpus cacochymicum inciderit. Curatur 1. Quiete somni præsertim, quia tum membra mediâ formâ, musculis relaxatis, locantur. 11. Exercitio, si priore levius, quia discutit humores in ambitum corporis motos.

III. Alia est *Gracilitatis*, quæ nullum molestum sensum habet. A carnis & adipis musculorum consumtione oritur. Vel chronicos vel acutos morbos insequitur. *Curatur* Diæta conveniente.

IV. Alia

IV. Alia est *Vlcerosa*, quæ *Cognoscitur* ex indiciis cacochymiæ biliosæ, sensu punctionis per totum corpus, unde nomen sortita est, & rigore subsequente. *Oritur* ab acri & mordaci vel humore vel vapore, seu à calore fuso, seu ab exercitio liquato. *Curatur Purgatione*, si materia profundius hæret. Frictionibus & motu, si in superficie.

V. Alia *Tensiva*, quæ *Cognoscitur* ex sensu tensionis in musculorum tendinibus, fibris, & nervis, *Oritur* à plethora. *Curatur* Frictione cum oleo dulci, Balneo aquæ dulcis.

VI. Alia *Phlegmonodes*, quæ *Cognoscitur* sensu contusionis & contractionis, & quasi inflammationis musculorum illorum, præsertim qui sub cute locum habent. *Oritur* vel à *sanguinis copiâ* ad musculos delapsa, aut per exercitationem attracta, & tum venæ sectione cura perficitur: Vel ab *Humoribus*, pari ratione eò deductis; & tum Purgatione opus erit.

VI. Alia est Ὀστοκόπος, quæ *Cognoscitur* ex nervorum interiorum tendinum ossibus adhærescentium, & membranarum ossa obvolventium tensione. *Oritur* à Melancholiâ membranas illas occupante. Concurrit cum scorbuto, febribus quartanis, morbo Gallico. *Cura* ad morbos dirigitur primariò.

ARTICULUS II.

De Inquietudine.

INquietudo *est corporis & membrorum varia jactatio, à materia partes sentientes molestante exorta.*

Signis opus non est. Affectus oculis est expositus.

Causa est materia acris, vel humor, vel vapor calidus.

Curatio ad eandem, ut ex differentiis patet, obverti debet.

Dividitur in *Criticam* & *Symptomaticam*.

Critica est in perturbatione illa subitanea humorum. Unde nihil periculi. *Symptomatica* accidit in genere, & continet sub se I. *Stomachicam*, quæ *Cognoscitur* ex nausea, interdum sine vomitu, interdum cum illo, dolore ventriculi, &c. *Oritur* vel ab *Humoribus* os ventriculi vellicantibus, & in tunicis imbibitis; ubi purgantia acrimoniam retundentia locum habent: vel à *cibo* intempestivè sumto, ubi vomitu subveniendum est. II. *Inflammatoriam*, quæ à visceris inflammatione procedit. III. *Febrilem*, quæ in febribus malignis apparet, & cum virium imbecillitate periculosa est. In *Curatione* ad morbos respiciendum.

ARTICULUS III.

De Rigore.

R*Igor est musculorum totius corporis vibratio, cum refrigeratione & dolore quodam conjuncta, à re molesta, partes sentientes in ambitu corporis subitò vellicante, & expultricem irritante exorta.*

Pars affecta est totum corpus, vel musculi ejusdem, sive compatiantur interius, sive non.

Signis opus non est. Refrigeratio quæ in eo accidit, vel est duntaxat cutanea ob dolorem ab acrimonia humoris excitatum: vel musculorum, seu illa ab humoris fit diffusione, seu viscerum inflammatione.

Causa est res molesta, sive in ipsis musculis colligatur & contineatur; sive aliunde transmittatur. Illa verò est acris & mordax, multa, quæque velociter movetur. Accidit inprimis in febribus.

Curatio sublatis causis peragitur. Malus est, si evacuatione subsecuta morbus non cessat: & si cum tabe conjungatur.

Dividitur præcipuè *trifariam*.

I Alius

I. Alius est *ab Externis*, ut aëre frigido, calore externo excrementa quæ quiescebant fundente. adspersione aquæ frigidæ, scintillæ in cutem illapsu, &c. Curatio hic nihil observatu dignum habet.

Alius ab *Internis*, humore nempe *bilioso*, salsa pituita, melancholiâ, atra bile, vapore acri Cura morbos spectat. *Mitigandi* interdum sunt ol. *Rutaceo*, *laurino*, *de castoreo*, *de piperibus* cum *Theriaca* & *Mithridatio*.

II. Alius est *Vehemens cum febre continua*. Tum, si in principio fit, inflammationem visceris indicat; si in fine, vel materiam febrilem è venis moveri, vel inflammationem ad suppurationem tendere ostendit. Alius *Parvus*, qui febrium index, in propriis de illis capitibus videndus est.

III. Alius est *Periodicus*, qui secundùm typos affligit. Et hic optimus, si die Critico accedit. si corpus ad ipsum excalescit; aut aliqua dejectio sequitur. Alius *Symptomaticus*, quando materia sine crisi in ambitum corporis protruditur. Et de hoc agimus.

ARTICULUS IV.

De Tremore.

T*Remor est motus voluntarii depravatio, propter quem membrum elevatum in suo situ servari non potest, à debilitate facultatis motricis exorta.*

Signis opus non est. *Differt* à *Convulsione*, quia in hac pars contrahitur & servatur. à *Paralysi*, quia in hac non attollitur, vel nimis tardè. à *Palpitatione*, quia in hac non totum membrum, sed caro & inprimis cutis movetur; & membrum immotum nunc subsidet, nunc distenditur. à *Rigore*, quia sine dolore est.

Causa est facultatis motricis debilitas, quæ vel vitio spirituum animalium, vel nervorum accidit.

 Curatio

Curatio est *Nulla*, si senes adoritur, ob spirituum & cerebri magnam imbecillitatem. si in vehementi phrenitide vel melancholia accidit; fit enim vel ob nervorum per febrem exsiccationem, vel ob pravam qualitatem. si est hæreditarius, vel vitio diætæ in illis qui organa facultatis animalis debilia habent, exoritur. si æger ad manum resilit, in febribus acutis, quia nervi aut exsiccantur, aut à prava materia vellicantur, unde convulsio sequitur. *Facilior*, si à causis evidentibus procedit. *Dubia & difficilis*, si in parte sinistra accidit, quia calidum innatum ejus partis facilius cadit. si in convulsionem mutatur, quia materia peccans deteriorem qualitatem induit. si in febre ardente fit, & delirium subsequitur. gravis enim morbus succedit, & vires absumuntur. si æger ad manum resilit, nam nervi humore madescunt. *Instituitur* pro ratione causarum & Differentiarum: de quibus agemus.

Differentiæ sumuntur à causis inducentibus.

I. Alius est *à Causis externis*, præsertim malignis & narcoticis, ut *argento vivo*, venenis, opiatis, *hyoscyamo*, retentione secundinarum, sanguinis post partum suppressione; quæ omnia removenda sunt. *Alius ab Internis*, de quibus in secunda differentia.

II. Alius est *à Spirituum inopiâ*, qui *vel* non generantur in debita sufficientia, ob intemperiem cerebri frigidam; Tum morbi ipsius in curatione ratio habenda est: *vel* dissipantur & absumuntur, per calorem nimium, evacuationem nimiam, morbos longos. Hic Diætâ agendum.

Alius à *Nervorum vitiis*, quæ esse possunt, 1. *Intemperies Cerebri* frigida & humida. Tum affecti cerebri signa adsunt. Curatio ad intemperiem obvertenda. Laudantur *Intra*, Essentia Melissæ, stœchas Arabica. *Extra*, Oleum ex floribus Trifolii, vulpinum, piperinum, de Castoreo, &c. 2. *Plethora*, quando aliqua evacuatio suppressa est. Tum, Vena aperiatur. 3. *Obstructio* eorundem partialis, seu à crassis humoribus, seu à Crapula & aliis. Vide Curationem Paralyseos.

ARTICULUS V.

De Paralysi.

PAralysis *est motus in partibus voluntaria abolitio, sine rationis læsione, ob defectum Spirituum animalium, vitio nervorum exorta*.

Signis opus non est. Motus plerumque perit, manente sensu. in parte affecta est mollities, frigus, pulsus debilis, &c.

Causa est Spirituum animalium defectus, qui vitio nervorum accidit.

Curatio est *Nulla*, si ex luxatione vertebrarum soluta & valida accidit, quia nervi insigniter contunduntur, ac sequitur inflammatio. si ex nervi grandioris aut spinalis medullæ incisione, quia incisio non coalescit. *Difficilis*, si in senibus, quia caloris imbecillitatem innuit. si membrum extenuatur, & ejus calor vegetus mutatur; præsertim si oculus lateris imminuitur, quia calorem ferè extinctum arguit. si plures nervi & musculi affecti sunt. si Apoplexiam insequitur, quia causa est nimis vehemens. *Facilior*, si crura aut pedes resolvuntur, quia siccior ibidem nervorum natura. si membrum resolutum actu est calidum. si tremor aut febris supervenit. *Instituitur* pro ratione Causarum & Differentiarum.

Differentiæ Paralyseos sunt variæ.

I. Alia est *Universalis*, in qua vel totum corpus excepto capite occupatur, vel medietas sive alterutrum latus. Tum, si *facies* afficitur, cerebrum quoque cum spinali medulla affectum est; sin *omnes sub*

facie partes, initium spinalis medullæ malè habet secundum transversum. *sin medietas*, alterutrum spinalis medullæ latus peccat.

Alia *Particularis* cum certa pars laborat. Tum, Si *brachia* & manus motu destituuntur, nervi, qui ex vertebris cervicis prodeunt, peccant. Si *pedes*, qui in vertebris lumborum & ossis sacri. si *oculi* secundum par nervorum afficitur. si *linguæ* septimum, si *vox* deficiat, nervi recurrentes affecti sunt.

II. Alia est ab *intemperie nervorum*, propter humores pituitosos & frigidos, *tonum ipsorum laxantes*, à capite plerumque descendentes. *Cognoscuntur* isti ex capite de Intemperie. Curatio fit 1. *Evacuatione* primarum viarum, ne præparantia humores crudos in ventriculum trahant, (Et *vomitus* vomitorio Cratonis ex *succo raphani*, in quo *helleborus niger* defossus erat, excitatus, locum habet, si ventriculus pituita repletus est) *leni*; si verò materia in motu est, *fortiore*. 2. *Præparatione* materiæ repetita, per medicamenta Cephalica, inter quæ *Iva arthetica*, *flores primulæ veris*, *lilior. convall.* optima. 3. *Purgatione*, per Mechoacannam, vel *pillulas Solenandro & Mathiolo* usuales. 4. *Sudorum concitatione*, per *hydroticum* Quercetani, *sudoriferum* s. Ambrosii, quibus adjungi debent *Guajacum*, *China*, *Theriaca*, *Bezoardicum Lunare*, cum aliis appropriatis, quos frictiones colli, vel spinæ *capa lilii*, *radice iridis recenti*, excipere debent. 5. *Evacuatione* cerebri *particulari* per Errhina, Apophlegmatizantia, &c. 6. *Topicorum applicatione*, ubi locum habent Frictiones cum *aqua formicarum*, & salviæ cum *foliis Tabaci* in vino Malvatico infusis, balnea cum *formicetis*. Rubificationes per *Vrticas virides*, & alia. Inunctiones unguento *viperino*, *de piperibus*, *de castoreo*, *axungia Catti sylvestris*, *humana*, &c. *Thermæ naturales vel artificiales*, de quibus vide *Heurnium* in Methodo. 7. *Diætâ calidâ & siccâ*, de qua consule Practicos.

Alia à *Nervorum angustia*, quam infert 1. *Obstructio*, facta ab humore pituitoso, & aliis huc inservientibus. Tum Curatio causæ rationem habet: de qua superius. 2. *Constipatio* à tumore in substantia spinalis medullæ vel nervi exorto. 3. *Compressio* seu ab aliqua externa causa, seu à tumore, &c.

III. Alia à *Causis unitatem nervorum solventibus*, inter quas 1. *Contusio*, casus, vel ictus. Tum vena secanda, ne affluxus fiat. Adstringentia cum discutientibus apponenda, nisi inflammatio adsit. 2. *Dissectio*, ubi nullum remedium. 3. *Luxatio vertebrarum* dorsi subitò facta, de qua l. 2.

Alia à *rebus Narcoticis*, ut contactu marinæ torpedinis, argento vivo, vino Spiritus torpidos reddente. ubi ratio causæ in curatione est habenda.

IV. Alia est *Colica*, cum humor ab intestinis non tam ad nervorum principium, quàm musculos & tendines movetur. In *Causa* est humor tenuis biliosus & serosus. In *Curatione* clysteribus est maximè agendum, ut perversus naturæ motus invertatur. Vena secanda, si plethora adest. Purgandum per Epicrasin mitioribus. Sudorifera subsequantur, in aquis primulæ veris, Liliorum convallium. Valet & *Spiritus nitri*.

Alia *Scorbutica*: de qua vide in Scorbuto.

Alia *Hysterica*, quam suo quoque loco videbimus.

ARTICULUS VI.

De Spasmo, seu Convulsione.

Spasmus est musculorum involuntaria, perpetua, & dolorifica, versus suum initium retractio, ob nervosarum partium abbreviationem, quam rigor & figuræ depravatio sequitur, exorta.

Pars affecta est Musculus, & præcipuè Tendo.

Signa per se patent, ita musculi retrahuntur, ut immobiles sint in contrarium.

Causa est vel materia expultricem partium vellicans: vel morbus violenter nervosas partes tendens. Et hæret in genere nervoso, vel in principio nervorum, cerebro nempe, vel spinali medulla, vel in peculiari nervo.

Curatio est *Nulla* ferè, si est ab helleboro. si post phrenitidem exorta. si à vulnere, cerebri præsertim, ob saniem nervos vellicantem. *Difficilior*, si cerebro vicinæ partes laborant. si primario fit nervi consensu, quia ob vehementiam Symptomatum æger durare nequit. si à copioso sanguinis fluxu oritur. si à muliebri profluvio. si febres insequitur. si acutis cum doloribus circa viscera accidit. *Facilior*, si partes à cerebro remotæ & minus nobiles occupantur. si consensu cerebri fiat, nisi affectus, quò cerebrum laborat, pertinax sit. *Instituitur* pro ratione Causarum: de quibus in Differentiis.

Differentiæ spasmi sunt variæ.

I. Alius est *Universalis*, qui totum corpus afficit. Hujus *Causa*, vel *est in Cerebro*, & cum corpore musculi etiam faciei convelluntur; vel *in exortu spinalis medullæ*, unde musculi caput & spinam moventes retrahuntur. Tum, vel trahitur corpus cum cervice & capite ad partem interiorem, unde ἐμπροσθότονος oritur: vel musculis duodecim caput extendentibus affectis, ad partem posteriorem, unde ὀπισθότονος: vel musculis & nervis tam anterioribus quàm posterioribus affectis, totum corpus inflexile permanet. Unde *Tetanos*, quo affecti vel intra quatuor dies moriuntur; vel si hos effugerint, evadunt.

Alius est *Particularis* Oculi, oris, &c. quos suo loco videbimus.

II. Alius est à *Repletione*, quæ nervorum latitudinem

dinem dilatat, longitudinem minuit. *Cognoscitur* ex causarum prægressu, invasione subita citra evidentem causam & exhaustum, habitudine phlegmatica. *Oritur* I. Ab *humoris pituitosi*, in nervos secundùm tunicas, & ut sunt partes musculorum componentes, & instrumenta operationis motivæ, *affluxu*. Tum Diæta antecessit talis. Menses, hæmorrhoides vel aliæ evacuationes consuetæ suppressæ sunt. In *Curatione*, 1. Clystere præmisso attenuandum & incidendum. Laudatur *Theriaca Andromachi*, *Aqua vel Spiritus Iuniperi*, *Balsamus Quercetani*. 2. Evacuandum sæpius clementioribus. fortiora materiam fundunt. 3. Revellendum frictionibus, gargarismis, cucurbitis, &c. 4. Discutiendum Oleis *Castorei*, *Euphorbii*, *Terebinthina* destillatâ, *Nucis moschatæ*, *Thermis sulfureis*. 5. In Diæta nullum vinum bibendum. II. Ab *Inflammatione partium nervosarum*. Tum Plethora adest. Casus vel ictus, vel aliquid violentum, dolores longi & acuti in partibus nervosis, iræ vehementes, &c. antecessere. In Causa est affluxus sanguinis fervidioris. Curatio ad inflammationem obvertenda. III. A *Flatibus*. Tum causæ præcessere, citò transit. Ad *discutiendum*, valent *verbena* & *matricaria* collo impositæ. IV. A *Vulnere* vel *punctura nervi* simplici vel venenata, de qua lib. 2. egimus.

Alius ab *Inanitione*, in quo nervi breviores ob exsiccationem nativæ humiditatis redduntur. *Cognoscitur* exinde, quia sensim cum membri diminutione accedit. *Oritur* à causis, vel immodicè evacuantibus, ut sunt, hæmorrhagia narium, sudores, purgationes helleboratæ; vel vehementer calefacientibus & exsiccantibus, ut sunt inflammationes, vigiliæ, labores, vini potus, venus nimia, dolor diuturnus, hectica, cauteria aut vesicatoria nervosis partibus adhibita. Curatur 1. *Diæta* humectante. 2. Medicamentis

camentis *analepticis* & humectantibus, ut sunt unguenta *de ansere & cato assatis*, *balnea oleacea*. Aqua *pinguefaciens ex sanguine suillo Ferdinandi*, l. 3. c. de Hecticâ. Morselli *ex carnibus testudinum*. Magisterium *hyacinthi* specificum est.

III. Alius est φυσώδης, qui à Spiritu seu halitu crasso, à cruditate excitato, spacia musculorum replente, & cum dolore distendente oritur. Durat eo usque, dum musculus relaxatur. Frictione tollitur, vel inunctione cum *Theriaca*, aut *aqua Iuniperi*.

Alius *Illegitimus*, qui ob stimulationem partium nervosarum ab affectu dolorifico, sed sine perpetuâ tensione oritur, & plerumque per consensum orificii ventriculi, vel uteri accidit. Affectus dolorificus vel est ab intemperie, vel à solutione continui.

CAPUT VII.

De Symptomatibus sensus internos, ratiocinationem & motum, cum sensibus externis simul, lædentibus.

ARTICULUS I.

De Incubo & Catalepsi.

Symptomata sensus internos, ratiocinationem & motum, cum sensibus externis simul lædentia sunt, *Incubus, Catalepsis, Epilepsia*, *Carus*, & *Apoplexia*.

Incubus est motus, potissimum respirationis & vocis interceptio, cum falso rei gravis thoraci incumbentis & suffocantis insomnio, ob impeditam liberam spirituum, viis obstructis, ad nervos penetrationem.

Pars affecta est Cerebrum, maximè parte posteriore, qua meatus ad principium spinalis medullæ pertingit. Comprimitur & *Diaphragma*.

Signa sunt gravitas & immobilitas corporis, præsertim pectoris, sensus torpidus, suffocationis, initio præsertim somni, homine supino decumbente, imaginatio, & quasi ab aliquo incumbente oppressio, ut æger exclamare nequeat, sed confusam vocem edat. Sola respirationis & vocis interceptio imaginationi offertur; quia solus thoracis motus, in somno summè est necessarius.

Causa est Spirituum animalium interceptio, ab *Obstructione* levi, ventriculorum cerebri, ac potissimum principii spinalis medullæ, exorta. Hanc causatur *Vapor crassus*, sæpe frigidus, imò Narcoticus; hinc æger difficulter expergiscitur. Qui à crassâ pituita aut humore melancholico, in hypochondriis & circa præcordia hærente oritur, is hisce per crapulam, cruditatem, vel aliis de causis turgescentibus & motis exhalat, diaphragma & pulmones premit, in principium nervorum irruit, & in imaginationis sedem irrepens, spiritibus sese immiscet.

Curatio est *Minoris spei*, si à causa interna, provectiores ætate adoritur. si diuturnus est & frequens, & à quo æger stupidus permanet. si partim dormienti, partim vigilanti accidit, quia Epilepsiæ propinquior est. si post excitationem, sudor frigidus, tremor cordis, spasmus aut syncope sequuntur. *Respicit* I. *Paroxysmum*, in quo ægri excitandi, vapor frictione dissipandus. II. *Tempus extra paroxysmum*, in quo 1. *Diæta* servanda, quæ exigit Aëris tenuitatem, Cœnam frugalem, vini & cerevisiæ tenuioris usum, decubitus supini fugam. 2. *Materiæ* vaporum fomes, si altius insedit, per incidentia & abstergentia *præparanda*; mox debito modo *evacuanda*. Venæ Cephalicæ vel Epaticæ, in mulierib. menstrui suppressione laborantibus, saphenæ sectio, si plethora adest, probatur. 3. Capite privatim mox purgato, illud roborandum. Internè per semen *nigrum*

grum pæoniæ maris, *Theriacam* in qua pæoniæ exhibitam. Externè, per lotiones ex cephalicis compositas. 4. Vapores post cibum prohibendi, *Diacydonio*, *Coriandro præparato*, &c.

Catalepsis seu Catochus est subita sensuum omnium, motus, & mentis prahensio, qua qui corripiuntur, rigidi in eo statu, in quo prehensi fuerunt, apertis ac immotis oculis, permanent. Signis opus non est. De *Causa* dissentiunt eruditi. Verisimile est ita figi à *vapore fixativo* spiritus & immobiles reddi, quemadmodum à fulmine & spiritibus è terræ cavernis prorumpentibus, homines & bruta rigida reddita legimus. Dantur tamen & in hoc morbo *gradus*. Nam quidam nihil vel vident, vel audiunt. Alii audiunt & vident, sed nihil loquuntur. Nonnulli manus movere visi sunt. Quidam impulsi ambulant. Curationem rarissimi affectus vide apud Practicos. In Topicis abstinendum ab aceto, ne vis congelandi intendatur.

ARTICULUS II.

De Epilepsia.

EPilepsia *est actionum animalium & principum cessatio, cum motu totius corporis convulsivo, à materia acri, peculiari vi, cerebro infesta, principium nervorum vellicante, constringente, & ad expulsionem irritante.*

Dicitur & morbus *puerilis*, *Herculeus*, *Comitialis*, *Lunaticus*, *Divinus*, *Sonticus*, & *Caducus*.

Signa sunt, vel *Imminentis*, nervorum trepidatio, splendores instar iridis oculis obversantes, odoris fœdi sensus, vertigo, venarum sub lingua flavedo: vel *Præsentis*, subitus lapsus, membrorum non proportionata ad materiam (ut vocant) faciei contorsio, mugitus, stridor vel arcta collisio dentium, digitorum

rum stricta constrictio, urinæ vel fæcum involuntaria emissio, Spuma ovi candido similis, &c.

Causa est Aut *Humor tenuis & spumosus*, aut *vapor*, qui dum peculiari vi cerebrum principiumque nervorum vellicant, & constrictionem meatuum inducunt, & sensibiles partes ad expulsionem noxii stimulant. Inde spirituum sensificorum occlusio & retractio, ac, defectu eorundem, abolitio vel imminutio sequitur. Hinc omnes partes motum convulsivum patiuntur. Ad *dispositionem* facit hæreditas, & in Eclipsi Lunari nativitas. *Materiam* suppeditat, hepatis & carnis hircinæ, coturnicum veratrum devorantium, columbarum adultarum, anguillarum, passerum, lentium, &c frequens usus. *Movent* eandem Lunæ radii, Olfactus rerum fœtidarum, bituminis, gagatis, cornuum caprarum, cervorum, corii caprilli, myrrhæ, sulfuris; allii, apii, &c. Timor validus, Titillatio, Dæmon, &c.

Curatio est *Difficilior*, si omnes functiones abolentur, convulsio vehementior & diuturnior est, ac excrementa sponte fluunt. si ante pubertatem accidit. si senes ac decrepitos infestat. si mulierem utero gerentem invadit. *Facilior*, si est recens. si breviores habet paroxysmos, convulsionem non vehementem, & si æger liberiùs respirat. *Nulla ferè*, si est hæreditaria. si infantes parvos exagitat. si ad usum sternutatoriorum æger non sternutat. *Respicit* 1. *Paroxysmum* ipsum Vel *Instantem*. Tum aut Essentiæ Castorei aut spiritus succini albi gutta una vel altera, in aqua antepileptica Langii, aut pillula Ladani opiati, cui partibus quatuor una olei Camphoræ admista sit, sumatur. Vel *Præsentem*, in quo inter cætera, Os diducendum, & sacculus rutâ, castoreo, &c. impletus, dentibus interponendus. Revulsio per frictiones & ligaturas instituenda. Alvus glande vel Clystere acri, cui & scorias reguli Antimonii quidam

dam incoquunt, sollicitanda. Nares balsamo succini, rutæ, inungendæ. Lingua & palatum *Theriaca* in aceto rutaceo dissoluta illinenda. sternutatoria, si æger his non excitatur, adhibenda. vel turtur deplumatus umbilico imponendus. *Intus*, Aqua Cerasorum nigrorum dulcium, hirundin. cum ol. succini, Cranii humani, exhibenda. II. *Tempus extra Paroxysmum*, in quo 1. *Materia* radix mali, imminuto prius sanguine, nisi malum sit inveteratum, præparetur. *Per inferiora*, repetitis vicibus, agarico vel alio conveniente, habitâ humorum qui abundare possunt ratione, *purgetur*. Eadem sudoriferis, exoticis illis inprimis China, Guajaco, cum visco querno tollatur. 2. *Materia* in Cerebro *residua*, per Errhina, Apophlegmatizantia, quin setacea & fonticulos educatur. 3. *Cerebrum* Cephalicis & Antepilepticis *roboretur*. 4. *Diæta* servetur, in qua cibi vaporosi, specialiter morbo faventes, vinum, Venus, &c. vitanda. 5. Omnibus capiti appropriata, & *Epilepsiæ specificè resistentia* admiscenda, ut sunt *Radix pœoniæ maris* in Julio luna decrescente collecta, *Vngula alcis* posterior dextra, *viscus quernus*, Magisterium *Cranii humani*, *solis immaturum*. Aqua *hirund. Cerasorum nigrorum* & *dulcium*, *tiliæ*. Oleum *succini albi*, *Cranii humani*. placenta *ex rore in S. Iohannis Baptistæ nocte collecto facta*. Pulvis *ex Crystallorum præpar. dr. j. Corallor. rubr. scr. ij. Margarit. Orient. scr. j. Smaragd. Orient. præpar. dr. ʃ.* factus, & in aqua conveniente sua dosi exhibitus. *Extra*, *Corium lupi* ea parte desumtum, quâ spinæ adhæret, duorum digitorum in cinguli formâ, & Amuletum *ex frutice sambuci in salice* inventi Hartmanni. Signum perfectæ curationis est, si æger suffitu rerum fœtidarum naribus admoto, non concidat.

Differentiæ Epilepsiæ sunt variæ.

I. Alia est *Recens*, quæ si in initio neglecta fuerit, frequenter iis, qui eâ detinentur, commoriuntur. Alia *Inveterata*, quæ dubiæ plerumque est Curationis.

II. Alia est *Mitior*, in qua aliquæ duntaxat partes convelluntur: æger ad se reversus, omnium quæ egit ignarus est. Alia *Gravior*, in qua totum corpus concutitur.

III. Alia est *Periodica*, quæ vel singulis annis semel aut bis, vel singulis mensibus in Novilunio & plenilunio, vel brevioribus intervallis, sed illis statis invadit. Alia, *quæ periodos non servat*, sed nunc rarius, nunc sæpius infestat.

IV. Alia est *per Essentiam*, quando dispositio Epileptica est in ipso Cerebro. *Cognoscitur* ex eo, quod homo sine ulla paroxysmi præsensione concidat, sibi redditus nihil eorum quæ acta sunt recordetur. frequenter circa novilunia & plenilunia afficiatur. *Oritur* ab iisdem (de quibus supra) causis. *Curatur* quoque eodem modo. Si venæ-sectione opus, Cephalica in cubito secetur. setaceum magnum usum habet. Cauterium in hac sola suturæ coronali applicari potest. *Fit* interdum ob *abscessum in cerebro*: interdum ob *corruptam meningem*: aliquando ob *cranium cariosum*, *vulnus*, &c. de quibus suo loco dictum est.

Alia est *per consensum*, quando causa in partibus inferioribus prognata, in caput sublata, Epilepsiam excitat. *Cognoscitur* ex eo, quod paroxysmus ingruens præsciri potest, & aurâ veluti à parte inferiore adscendit, dolor in aliqua parte percipitur; & æger sibi redditus, paroxysmi recordatur. *Curatio* ad partem mandantem obvertenda, & materia sursum tendens revellenda. *Dividitur* variè: de quibus sequente Differentia agetur.

V. Alia est à *ventriculo*; in qua, ægri in Epilepsiam incidunt, si tardius cibum sumant, indicia ventriculi

triculi affecti adsunt. In Curatione vomitu agi potest, &c.

Alia à *Vermibus*, qui suis signis deteguntur. Medicamentis scolecobroticis Antepileptica admisceri debent.

Alia ab *Utero*, quæ *Cognoscitur* ex eo, quod affectus uteri aliquis adest, nempe mensium suppressio, seminis vel secundinarum retentio, fœtus in utero mortuus, &c. *Curatio* ad affectus est obvertenda, in qua Radix Aristolochiæ rotundæ laudatur. *Nota*, Aquam hirundinum cum castoreo, galbano & aceto destillatam convenientissimam esse. Fœminæ gravidæ utero suaveolentia admoveri non debere. imò suaveolentia medicamenta, cum caput gravent, bene removeri.

Alia à *partibus Externis*, seu vulneratis, seu ulcere affectis, seu morsu læsis, quæ diligenter est examinanda, ne cum ea, quæ ab utero proficiscitur, confundatur. Curatur pro ratione Causarum.

VI. Alia est *Adultorum*, cui hactenus dicta conveniunt.

Alia *Infantum*, in cujus *Curatione*, si *Lactentes* sunt, in *Paroxysmo* ita procedendum ut supra, ætatis duntaxat ratione habita; Extra *Paroxysmum*, partim nutrici medicamenta propinanda, partim infans *Syrupo de tribus* evacuandus, cerebrum ipsius roborandum, & abscessus, si qui erumpunt, non impediendi. Laudatur à nonnullis inunctio totius corporis cum *butyro illoto, infulso, cum ruta in mortario contusa misto*. Præservationis gratia, valet *pulvis præservativus Hartmanni*, Aqua *vitæ mulierum* prægnanti exhibita. *Oleum amygdal. dulc, cum saccharo* recens natis datum. In ea quæ est per consensum, laudatur Emplastrum ex *succini albi, Thuris, mastiches ana dr. j. ſ. Galbani Opoponacis ana sc. j. visci quercini dr. ij. Ambræ gr. vj. Moschi gr. iij. semin. pæon. maris dr. ſ. Ladani dr. j. ſ. ol. Nucis moschatæ* paux. adspersis pulvere cubebarum, in aluta extensum, & abdomini impositum: quod si ex *Lactis concretione* accidat, valet Cataplasma ex *fol. ulmi part. iij. in urina pueri coctis, cum butyri recentis* unc. ij. formatum, & regioni ventriculi applicatum. *Ablactatorum* cura non multum à supra dictis variat.

ARTICULUS III.

De Caro.

CArus *est somnus profundus, cum sensus & motus, respiratione exceptâ, imaginationisque læsione, ab impedito spirituum animalium motu, exortus.*

Signa sunt somnus, oculis clausis, tam profundus, ut æger interrogatus non respondeat; sic à Catalepsi & lethargo distinguitur: membri si pungatur retractio, quod in Apoplexia non fit. libera respiratio, nisi causæ vehementia sit maxima.

Causa est Spirituum animalium in sensus & motum prohibitum exercitium, cujus diversæ causæ in Differentiis exponentur.

Curatio est *Nulla*, si in declinatione febrium continuarum, viribus debilibus, accidat. *Difficilior*, si respiratio læditur. si, cum capitis gravitate conjungitur, quia, humore non nimis crasso in nervorum substantiam penetrante & eos extendente, convulsio sequitur. si post aliquam magnam evacuationem advenit. *Peragitur* pro ratione Causarum.

Dividitur quinquefariam.

I. Alius est, *quando spiritus animales non generantur*, quod fit, quando vel *arteriæ carotides* spiritum vitalem ad cerebrum vehentes *læduntur*: Vel *Musculi temporales*, insignem consensum cum cerebro per insignes nervos habentes, *comprimuntur* vel *contunduntur*.

II. Alius eſt, *quando Spiritus animales diſſipantur*, quod fit, vel *ab evacuatione nimia*, Vel à *dolore exquiſito*, ab externa aut interna cauſa profecto: Vel à *cerebri*, propter nimiam agitationem, *defatigatione*; quod in ſomno gravi, qui in fine paroxyſmi Epileptici accidit, evenit.

III. Alius eſt, *quando Spiritus animales ſopiuntur*. Fit id vel *Externè*, idque I. à *Fumo carbonum* in conclavi accenſorum: de quo etiam ſupra egimus. 2. A *Medicamentis Narcoticis*, Opio, hyoſcyamo, &c. ubi Caſtoreum cum Oxymelite vel Caſſia lignea locum habent. 3. A *Venenis*, ſeu aſſumptis ſeu extra applicatis. ubi Theriaca adhiberi debet. Vel *Internè*, I. à *vaporibus* in *febribus* emiſſis. 2. Ab iiſdem ex *vermibus elevatis*: de quibus ſui loci ſunt conſulendi. Cura ex ſequenti Differentiæ membro petatur.

IV. Alius eſt, *quando ſpiritus ad membra penetrare nequeunt*. Fit id I. A *Compreſſione* cranii & Cerebri; de qua ſupra. II. A *meatuum obſtructione*. Tum pituitæ ſigna aderunt. In Curatione, habita totius ratione, Revulſiones, caputpurgia, &c. adhibenda, & quid in Apoplexiæ cura fiat, videndum.

V. Alius eſt, *quando Spiritus perturbantur*; ut in ictu, percuſſione, caſu capitis alio, &c. quæ ſuis locis vide.

ARTICULUS IV.

De Apoplexia.

APoplexia *eſt repentina omnium functionum animalium abolitio, ſolâ reſtante aliquandiu licet afflictâ reſpiratione, ob anguſtiam & occluſionem meatuum, potiſſimum circa baſin cerebri, per quos ſpiritus animales ad membra derivantur, exorta.*

Pars

Pars affecta eſt Cerebrum, non ſolum ſecundum ventriculos; ſed etiam ſecundum poros, & potiſſimum circa partem inferiorem & poſteriorem, ubi nervorum principium.

Signa ſunt *Imminentis*, aliquando nulla, nonnunquam vertigo, ſcotomia, incubus, tremor totius corporis, ſtridor dentium in ſomno, extremorum perfrigeratio, muci abundantia, capitis gravedo, &c. *Præſentis*, ſenſus & motus ablatio, illaque ſubita & cum ſtertore, ſic à *Caro*; ſine febre & excitatione, ſic à *Lethargo*; cum membrorum laxitate, pulſus plenitudine, & facie colorem retinente, ſic à *Syncope*, & *Vteri ſuffocatione*, diſtinguitur.

Cauſa eſt anguſtia ſinuum & pororum cerebri, præcipuè baſios & retis admirabilis, quatenus ſpirituum intercluſionem efficit. Unde autem iſta oriatur, in Differentiis dicemus.

Curatio eſt *Nulla*, ſi à difficili reſpiratione ſudor ſuperveniat. ſi ſtatim obmuteſcentes & ſtertentes, febris acuta, quæ materiam pituitoſam & ſpiritum flatulentum attenuet & diſſolvat, non apprehendat. Terminatur in paralyſin. *Reſpicit* I. *Præſervationem*, quæ antecedentem cauſam præcavet & tollit, ac pro ratione Differentiarum variat. II. *Curationem in ſpecie dictam*, quæ *Incipienda*, cum prognoſtico, Exploratâ vitâ, vel per candelam accenſam, feneſtris clauſis, naribus admotam; vel per ſpeculum terſum ori appoſitum. *Peragenda* I. Ægri commoda ut facilius aërem attrahat locatione; levi, ne materia in corpore fundatur, concuſſione; & partium extremarum ſale & aceto frictione. 2. Materiæ, per cucurbitulas capiti impoſitas, quod unicum eſt remedium, per fortes clyſteres & glandes; per venæ cephalicæ vel communis, ſine omni mora, per vices, intra tamen paucas horas, ſectionem; per venarum jugularium ſecundùm longi-

 tudinem

tudinem apertionem, Revulsione. 3. Aquarum Antapoplecticarum, quibus cerebrum recreatur, materia dissipatur usu.

Differentiæ Apoplexiæ sunt variæ.

I. Alia est *Legitima*: de qua in sequentibus Differentiis.

Alia *Nôtha*, quæ Aut ab *Obstructione arteriarum carotidum* & *venarum jugularium* oritur: de qua vide in Caro. Aut à *Narcoticis vaporibus*, Spiritus sopientibus; ubi locum habet Revulsio, Materiæ foventis Evacuatio, Narcoseos per castoreum cum aceto infractio.

II. Alia est ab *Obstructione* basios cerebri, quæ fit 1. Aut à *materia pituitosa*, & *crassa*, vel calore liquata, vel frigore in meatus cerebri expressa. *Cognoscitur* ex indiciis intemperiei frigidæ; *Oritur* ab iisdem causis. *Curatur* 1. *Materiæ peccantis evacuatione*, per *Venæ-sectionem*, vel illius succedanea. per *Purgationem* validiorem. per *Errhina*, & sternutatoria, forma pulveris indita, ex quibus Bartoleti Nasipurgium laudatur. per linguæ & palati, Theriacâ vel sinapi semine in vino forti cocto, frictiones. per *Cauteria* & fontanellarum excitationem. Vomitoria hic locum non habent. 2. *Cerebri corroboratione*, per Aquas Cephalicas, Spiritus Cerasorum nigrorum. Essentias Rorismarini, salviæ, Balsamos majoranæ, succini, Rutæ, &c. II. Aut à *Vaporibus crassis*, cum quibus eodem modo procedi debet.

Alia à *Compressione*, quæ fit, 1. Aut à *causis violentis*, ut concussione, ictu, vulnere: de quibus supra. II. Aut ab *Humoribus frigidis & humidis*, in cerebro accumulatis, continua irrigatione Cerebri molem molliorem laxioremque reddentibus: de quibus in hujus differentiæ superiore membro. III. Aut à *plegmonode diathesi*, seu sanguine copioso affatim in principium animalis incumbente. *Cognoscitur* ex indiciis plethoræ, aliqua consueta evacuatio supprimitur. *Oritur* ab iisdem causis. *Curatur*, pro-ut illa quæ à pituitæ fit obstructione. Sanguis tamen copiosius mitti potest.

III. Alia est Apoplexia *Levis*, quæ in paralysin alterius lateris ferè desinit, & in qua respiratio aliquem ordinem servat.

Alia est *Vehemens*, in qua respiratio est violenta, inæqualis, inordinata ac intermittens.

Alia est *Fortis*, in qua respiratio est violenta, stertor auditur, & spuma apparet, quæ pauca est, si ab ipsa pulmonum humiditate ob vehementissimam cordis compressionem excitatur; multa, si ex pituitoso humore flatu repleto, oritur.

Alia est *Fortissima*, in qua respiratio ad sensum aboletur.

CAPUT VIII.

De Symptomatibus Excretorum.

ARTICULUS UNICUS.

De Catarrho.

SYmptoma Excretorum est *Catarrhus, qui nihil aliud est, quàm humoris excrementitii, ob læsam cerebri coctionem geniti, è capite in subjectas partes defluxus, ab intemperie, vel nimia repletione expultricem irritante, procedens.*

Signa sunt, *Imminentis*, Capitis gravedo, Oculorum hebetudo, sensuum torpor, sternutatio, &c. *Præsentis*, sensus destillantis humoris, tussis, sternutatio crebra, &c.

Causa est humor *pituitosus*, aliquando *insipidus*; aliquando *acris*, *salsus*, *acidus*, malè coloratus; aliquando *corruptus* & substantiâ peccans: qui 1. *Generatur*, Aut *in cerebro*, ob concoctionem

nem læsam, seu vitio ipsius cerebri, seu vitio alimenti; Aut *alibi*, & eo mittitur præsertim in iis, qui vel cerebrum habent frigidum, ventriculum & epar calida; vel hæc frigida, cerebrum verò calidum. II. *Movetur*, vel ab *expultrice* irritata: Vel à Causis *calefacientibus*, quæ humores attenuant, & vias rarefaciunt: Vel à Causis *frigefacientibus*, quæ aut humores in cerebro exprimunt; aut fuliginibus retentis & aucto calore liquant. Vel à Causis *concutientibus*, quæ cerebrum validè movent. III. *Defluit*, ratione *Termini à quo*. Aut è *partibus sub calvariâ* positis, cerebri potissimum ventriculis; Aut à *partibus capitis extra calvariam*, potissimum sub Cute verticis, quo venarum per faciem & tempora in caput irrepentium extrema desinunt: ratione *Termini ad quem*. Aut ad *partes internas*, pulmones, nares, ventriculum, &c. Aut ad *externas*, non tantùm inter cutem & carnem; sed etiam per venas & arterias, ac musculorum, venarum, & nervorum continuitatem.

Curatio est *Difficilior*, si catarrhi sunt frequentiores & graviores. si cum impetu ruunt. si senes invadunt. si cum dolore capitis junguntur. *Respicit* I. *Materiam genitam*, quæ evacuanda. Ne amplius generetur, præcavendum, & partis suppeditantis dispositio corrigenda. II. *Materiam fluentem*, quæ revellenda, intercipienda, & pars recipiens roboranda. Plura in Differentiis.

Dividitur Catarrhus *tripliciter* præcipuè.

I. Alius est ab *Humore frigido & humido*, eoque 1. Vel *Copioso*, & cum majore impetu ruente: *Tum* venæ *externæ cubiti* sectio adhibenda, ne à reliquo corpore affluat. Vel *pauco*, nec cum impetu ruente: *Tum* in senili præsertim ætate, venæ-sectione supersedendum. 2. Vel *Tenui*, & aquoso. *Tum* præparandum moderatè incrassantibus, ut decocto *Thuris*,

Thuris, mastiches, Betonicæ, Nucis moschatæ: purgandum, ne materia agitetur, lenioribus, *Manna*, *Mechoacanna*: particulariter evacuandum per Errhina, si materia *ad pectus & ventriculum fluit*; per Gargarismos & Apophlegmatismos, si *ad oculos & nares*; omnia ita disposita, ut impetum catarrhi figant: Catarrhus exsiccandus, & caput roborandum, Rotulis ex *floribus sulfuris*, *succino pulverizato*, sacculo implicato, in Spiritu vini malvatici calefacto, olei succini guttis aliquot asperso, & naribus ac temporibus eodem illitis, vertici applicato. radic. chinæ, sassafras &c. decocto. Vel *Crasso*, Tum præparandum Calefacientibus & attenuantibus, decocto *hyssopi*, *Rutæ*, *Oxymelle simplici*, *scillitico*. purgandum *Agarico*, Extr. pillularum *Cochiarum*. Evacuandum particulariter, ubi inter Errhina, *semen nigellæ Romanæ* pulverizatum, & cum aqua majoranæ è vola manus in nares attractum. Caput roborandum, ubi optima, *Aqua serpilli* cum vino destillata. Hartman. *Vinum medicatum* ejusdem.

Alius est ab *Humore Calido*, qui 1. *Tollendus* venæ sectione, aut cucurbitulis, ne capite calente plus attrahatur. 2. *Præparandus* refrigerantibus Cephalicis, & modicè adstringentibus. 3. *Evacuandus* Rhabarbaro, &c. 4. Procedendum, ut superius.

II. Alius est *cum impetu ruens*, qui præter diversiones & alia jam exposita, *interceptionem* per medicamenta sistentia & incrassantia, post cœnam, sub ingressu lecti exhibenda, non exspectata concoctione, reposcit. Talia sunt, *Theriaca recens*, Bolus *Armenus* ruber & levis, Ossa *cranii humani* combusta. Laudanum *Opiatum*. Pillulæ *de Cynoglossa*, *Asajereth*, *Arabicæ*, *Wieri*, ex Styracis calam. succi Liquirit. Thuris, Myrrhæ, Opii ana dr. ſ. Croci scr. j. cum ſ. q. papav. rhœad. compositæ. Trochisci *de*

 papav.

papav. Mynsichti. Si humor salsus, *spica* est addenda, & in *Asthmaticis* suffitus vitandi. Per *Vigilias*, quod in pectus influxit, *evacuandum* est.

Alius est *Suffocativus*, qui magno impetu ad pulmones & cor fluit. Huic subitò succurrendum, *Revulsionibus* per clysteres, frictiones, Emplastror. Catarrhum suspendentium rasis capillis applicationes, Narium balsamo succini inunctiones, suffumigia, &c. *Vomitu* nihil putatur esse præsentius, quia etiam illa quæ pulmonum bronchiis infarcta sunt, extundit.

III. Alius est à *materia in cerebro vitio ejusdem collecta.*

Alius est *materia, quæ cerebro*, seu à *ventriculo frigidiore*, & *Epate calidiore*, seu *ab aliis visceribus* communicatur. In hujus curatione, respiciendæ sunt partes mandantes, & illis providendum est. Qui verò Catarrhis *frequentioribus* sunt obnoxii, *singulis mensibus paulò ante novilunium* corpus leniter *purgare* debent, præsertim si iis alvus siccior est. Vinum Adriani Papæ, quod contra Catarrhos vehementer laudatur, ex *Cort. myrob. omn. cum nucl. prius exsiccat. ana dr. iis. Cinnam. dr.* j. *caryophill. galang. cubebar. cardam. gran. parad. muscat. ana scr. s. rosat. rubr. siccar. dr. is. flor. anthos, lavend. ana dr. s.* contus. & ad septem vini mensuras mistis, componitur.

TITULUS III.

De Oculorum morbis.

CAPUT I.

De Palpebrarum affectibus.

SIc affectus cerebri absolvimus; Oculorum morbi, vel *partes eum ambientes*, vel *partes constituentes*, vel *totum oculi globum* tangunt. Ambiunt Oculum *Palpebræ, Cilia, Caro angularis.*

Palpebrarum vitia sunt.

I. Τράχωμα, seu internæ palpebrarum partis asperitudo. *Cognoscitur* ex rubore, pruritu, & milii granorum veluti eminentia. *Oritur* ab humore adusto, mordace & salso: sæpe à collyriis acrioribus. *Curatur* Corporis evacuatione. Materiæ per repercutientia aversione. Topicorum emollientium primò & acrimoniam temperantium, mox abstergentium, ut *aloës in aqua rosarum, myrrhæ in lacte muliebri*, dissolutarum applicatione; quæ interdum intermitti debent, ne vim suam fortius oculis imprimant. Palpebræ inversæ ad sanguinis proruptionem, saccaro Cando frictione. *Dividitur* dupliciter. I. In Δασύτητα, in qua palpebræ duntaxat rubent, asperæ sunt & pruriunt. Σύκωσιν, in qua quasi grana ficus eminent. Τύλωσιν, in qua pars exulcerata scissuram & callositatem contrahit. & ψωροφθαλμίαν, scabiem, quæ totam palpebram, præsertim versus oculorum angulos afficit, & universalibus præmissis, linimento rosato, adjecto pauxillo tutiæ præparatæ, curatur. II. In illam quæ A *sanguine*, in qua minor pruritus. A *Bile*, in qua pustulæ parvæ. A *Pituita salsa*, ex qua plus serosi humoris exit. A *Bile atra*, in qua quod effluit lividum est.

II. Εμφύσημα, seu tumor palpebrarum; qui fit Aut à *causis externis*, nempe Aranei, vespæ, apis vel urticæ ictu. Tum apis contrita imponenda. Theriaca, & succus plantaginis illinenda. Aut *Internis*, nempe, *Humore calido*, ubi Ophthalmicum Rhasis locum habet. *Aquoso & seroso*, in febribus diuturnis, vigiliis, cachexia; ubi fomenta ex decocto emolliente & dissipante rectè adhibentur.

III. *Coalitus*, cum palpebræ vel inter se, vel cum alba aut cornea aut utraque oculi tunica coalescunt.

lescunt. *Curatur Difficulter*, si tota coaluit. *Nunquam ferè*, si cum cornea simul concrevit. *Facilius*, si extremitate solum oculo hæreſcit. si annatæ saltem agglutinatur. *Oritur* vel ab *Ulcere* negligenter curato, in quo, sanescendo quod diduci potuit, agglutinatur. Ubi sectio locum habet. Vel à *Pituitosa & viscida materia* ad palpebras affluente; ubi Revulsio per vesicatoria, & Repulsio.

IV. *Cancer* sive exulceratus, sive non: de quo libro secundo.

V. *Inversio*, quæ, Vel ἐκτρόπιον inferioris nimirum palpebræ, *Ortum* 1. A *Resolutione*, seu paralysi: de qua alibi vide. 2. *A carnis* in parte interna *incremento*: quod vel medicamentis absumendum, vel sectione tollendum. 3. A *vulneris* aut *ulceris mala curatione*: ubi etiam incisio locum habet. Vel λαγόφθαλμον, palpebræ nempe superioris. *Ortum*, A *mala conformatione*, quæ curæ non subjacet. 2. A *consuetudine* puerorum in cunis sursum versus respicientium; quæ pannis nigris cunis circa caput obvolutis præcavetur. 3. A *convulsione* & contractione, quæ emollientia ophthalmica exigit. 4. A *vulnere* vel *ulcere malè curato*, ubi vel cicatrix emollienda, vel manuum opera adhibenda.

VI. Ὑδατὶς seu *Aquula*, seu substantiæ unctuosæ in palpebra superiore incrementum, humorem antelucanis præsertim horis perpetuò fundens. *Oritur* præcipuè in pueris, ex seroso humore, intra palpebrarum membranas, in quarum medio unctuosa substantia, illapso. Vel est *Recens*, & jejunâ salivâ interdum tollitur. Vel *Diuturna* ac peculiari membrana inclusa, & manus operam requirit.

C A-

CAPUT II.

De Ciliorum vitiis.

Ciliorum vitia sunt:

I. *Hordeolum*, seu tuberculum, quod suppurascens simile est grano hordei. *Oritur* ab humore pituitoso, crasso, cum sanguine misto. *Tollitur* hordeo jejuno ventriculo masticato, applicato, vel corpore muscæ capite abjecto, si eo fricetur. si suppurari non potest, *secetur*.

II. *Grando* seu tuberculum rotundum, translucidum, huc atque illuc mobile. *Oritur* à materia dura & lapidescente. *Emolliendum* est *ammoniaco* in aceto dissoluta, cum adipe gallinæ, vel terebinthina & cera mixto.

III. Μαδάρωσις, seu *pilorum defluvium*, quod plerumque post febres malignas infestat. Vide l. 2. Si simul adest crassities, callositas, & rubor, palpebræque turgent, & lucidæ fiunt, vocatur πτίλωσις.

IV. Τριχίασις, cum pili præternaturales sub pilis naturalibus exorti, & intrò nuentes, tunicas oculorum pungunt. *Oritur* ab humoribus ad palpebrarum extremitates fluentibus, seu ob tumorem diuturnum, seu ob deligationem. *Curatur* 1. *Evulsione* totali, quam inunctio sanguinis viridium ranarum excipiat. 2. *Corrosione*, per medicamenta corrosiva cautè inuncta. 3. *Sectione*: de qua Practici.

V. Φαλάγγωσις, cum palpebris intrò vergentibus, pili non apparent, nisi attollantur. *Oritur* vel ab *humoribus* pituitosis palpebram degravantibus: vel à *Cartilaginis exsiccatione*, & hanc sequente cutis versus cilia depressione. *Curatio* apud Authores.

VI. *Phtiriasis*, seu pediculorum proventus, in iis qui lotionibus non utuntur, & victu pravo gaudent, à sordibus exortus; interdum per contagium exsistens.

ſtens. *Curanda* tempeſtivè, ne acres fluxiones concitet. Ablutio palpebrarum decocto betæ & ſtaphiſagriæ laudatur.

Caput III.

De Carnis angularis vitiis.

Carnis angularis affectus ſunt.

I. *Rhyas*, ſeu carunculæ ſecundùm majorem oculi angulum, imminutio, ex quo lacrymæ involuntariæ effluunt. *Oritur*, vel ab *alimenti defectu*: Vel à *Corroſione*, ſeu à medicamentis corroſivis, ſeu ab humoris acris affluxu, ut fit poſt epiphoram, variolos, ulcera profunda: vel ab *Inciſione*, quæ non poteſt curari.

II. *Encanthis*, ſeu carunculæ ſecundùm majorem oculi angulum incrementum. *Oritur*, vel ex mala *pterygiorum* curatione; vel ex nimio *alimenti* affluxu. ſi magnum & antiquum malum eſt, nonniſi chirurgiâ curatur.

III. *Ægilops* eſt tuberculum, inter majorem oculi canthum, & naſi radicem ortum. *Oritur* à materia certa ad oculi angulum depulſa. *Dividitur* variè. 1. In *Anchilopa*, qui eſt tumor nondum ruptus, & ſine inflammatione. provenit ab humore lento, melleo pultaceo, folliculo ſuo plerumque concluſo, & ſine ſoluta unitate afficiente, ſectione tollitur. Et *Ægilopa* propriè ſic dictum, qui eſt tumor ruptus, cum inflammatione. *Cognoſcitur* ex dolore, colore mutato, & tumeris immobilitate. *Oritur* à ſanguine è temporum, frontis vel faciei venis effuſo, externa inprimis cauſa accedente. *Curatur* 1. *Difficulter*, inprimis, ſi partes profundas occupet. ſi ruptus ſit ad interna, quia ſubjecta oſſa facilè corrumpit. ſi ad cancri naturam accedat. 2. *Ad modum aliarum inflammationum*. Excipit eum plerumque *Fiſtula lacrymalis*, quæ tum propter continuum affluxum, tum propter motum oculi perpetuum, chronicon eſt plerumque malum. In ejus *curatione*, antequam conſolidetur, videndum, utrùm callum contraxerit, & utrùm os corruptum ſit; quod aſperitas oſſis aut ſonitus deteget.

Caput IV.

De Tunicæ annatæ morbis.

Articulus I.

De Ophthalmia.

Partes Oculum conſtituentes, vel ſunt Tunicæ, *Adnata*, *Cornea*, *Vvea*, & *Aranea*, vel Humores. Adnatæ morbi ſunt *Ophthalmia*, *Pterygium*, *Panniculus*, & *Hypoſphagma*: quorum hoc cum cornea commune, illa cum palpebris.

Ophthalmia eſt annatæ tunicæ inflammatio, à ſanguine acri venulas ipſius diſtendente, exorta.

Signa ſunt Oculorum rubedo, lacrymarum effluxus, dolor, &c.

Cauſa eſt *Sanguis*, qui ſeu ſolus, ſeu ab humoribus aliis caſtigatus, vel per affluxum, vel per congeſtionem, allapſus, per venas diſpergitur, & eas diſtendit.

Curatio eſt *Difficilis*, ſi in regionibus & temporibus frigidis oboritur, quia membra ſtringuntur. ſi pueros infeſtat, quia ab imbecilli capite continuò affluit. ſi dolor diu perſeverat, quia materiam, aut erodentem, aut vehementer diſtendentem, aut ſuppurantem arguit. ſi fit per conſenſum à membranis cerebri, & partibus intra cranium contentis. ſi grana ſordium parva in oculo apparent, quia maturationis tarditatem ſignificant. *Facilius*, ſi eſt per conſenſum ab externis. ſi lacrymæ ſunt copioſiores & mordaciores, quia citius ad finem pervenit. ſi alvus eſt cita, quia

quia alvi profluvium ab eâ liberat. *Peragitur*, secundùm methodum aliarum inflammationum. *Notandum in ea.* 1. Venæsectione interdum intra horæ spacium maximas ophthalmias sublatas. 2. Vesicatoria post aures applicata benè revellere. Laudatur *farina Erucæ* in sacculo interpassato, apud Hartman. 3. Errhina, si æger per nares excrementa Capitis evacuare consuevit, & quidem mediocria, exhibenda. 4. Topica, non nisi exactis tribus diebus, & quidem actu tepida, mordacitatis expertia, benè mundata, à proprietate juvantibus castigata, repellentibus; quæ, nec nimis frigida, nec nimis adstringentia, nec nimis sicca, fronti & collo statim apponi possunt, & Anodynis, quæ si affluxus major metuitur, oculo benè ab initio applicantur, exceptis, applicanda. 2. Lac muliebre singulis horis mutandum, ne diutina mora à calore oculi, acrimoniam contrahat. 3. Opium & Opiata non nisi necessitate urgente adhibenda. 4. Ne suppuratio intus fiat, diligenter cavendum. 5. In Diæta vinum & balneæ in declinatione permittantur. Cataplasma ex *medulla panis triticei*, *& pomi assati*, *cum lacte muliebri*, *pauxillo croci & sacchari Saturni*, vehementer laudatur. Sic & Aqua ex *succi Cancror. destill.* lb. ii. *Aquæ Rosarum* lb. i. *& Croci metallor. unc. ß.* simul infusis: Nec non *Aquar. Euphras. Fœniculi ana unc. v. cum croci metallor. dr. j. quibus aliquid aquæ Rosarum* addi potest. Inter Discutientia etiam locum obtinent *Sarcocolla* lota, & *Tuthia vera Arabum*, quæ sine morsu siccat.

Differentia Ophthalmiæ est triplex.

I. Alia est Τάραξις, seu perturbatio, quæ ex eo *Cognoscitur*, quod oculi duntaxat calidiores cum rubore, absque lacrymis copiosis apparent. *Oritur* à Causis externis, nempe 1. *Calore solis, vel igne.* Tum Cataplasma superius opponi potest. 2. *Dolore*

capitis ex solis æstu contracto. Tum idem locum habet, nisi universalia omnino præcedere debeant. 3. *Vento*, *fumo*, *pulvere*. Tum lacte tepido oculi abluendi, & somnus capiendus. 4. *Ictu* vel *Casu*. Tum, sanguis statim mittendus. 5. *Apis, vespæ, Crabronum* ictu. Tum, repellentia ex albumine ovi, lacte muliebri, &c. imponantur.

Alia est *Ophthalmia vera*, quæ vel à calidis, vel à frigidis causis provenit; cui superiùs dicta præcipuè conveniunt.

Alia est Χήμωσις, quando palpebræ quasi invertuntur, nec claudi possunt, albumque supra oculi nigrum intumescit. Hæc validiora remedia exigit.

II. Alia est *Periodica*, quæ intervalla servat, capitibus calidis & humidis familiaris est, & oculos tandem in tabem conjicit. Alia est, quæ *Periodos non servat*. Alia *Contagiosa*.

III. Alia est *Humida*: de qua nunc maximè egimus.

Alia *sicca*, in qua exiguus est lacrymarum fluxus, & noctu palpebræ indurantur. *Oritur* ab humore pauco, salso, & nitroso. Vel est *cum pruritu*, quæ, si leviter fluunt lacrymæ, vocatur ψωροφθαλμία; si omninò non, & oculi duntaxat sunt rubri, sine tumore, dicitur ξηροφθαλμία. Vel *sine pruritu*, & cum duritie palpebræ, nuncupatur σκληροφθαλμία. Curatio Methodum superioris sequitur.

ARTICULUS II.

De Ungue oculi, Panno, & Hyposphagmate.

I. UNguis, *seu* πτερύγιον, *& Sagitta, est membranula nervosa, fibrosa & albicans, quæ ab angulis oculorum, majore inprimis, prodit, adnata validè adhærescit: interdum usque ad corneam producitur; sæpe si nimium increscat, pupillam tegit.*

Signis affectus non eget, cum oculis sit expositus. Albedine à carne lacrymali discernitur.

Causa est sanguis, humoribus crassis & lentis permistus, ex partibus inter cranium & cutem contentis defluens, & scabritiem quandam inferens, quam dum vis nutriens æqualem reddere nititur, incrementum membranæ præter naturam producit.

Curatio reposcit I. *Vniversalium præmissionem.* II. *Vnguis*, post decocti vel aquæ distillatæ temperatæ fotum, *extersionem.* Inter Medicamenta valent, pulvis ex *ovorum* testis paratus, & oculis inspersus Lapis *medicamentosus Crollii* in aqua rosacea, & Euphrasiæ. Specificum *Lucii piscis* Hartmanni. Aqua *albuminis ovorum* ejusdem, & alia: quæ si acria sunt, *tragacanthâ* & hujuscemodi castigari debent, & ne cornea tangatur, caveri. III. *Chirurgiam*: de qua apud Authores. IV. *Diætam*, in qua à vino & cibis vaporosis abstinendum.

Dividitur multifariam.

I. Alius est *Albicans*, Alius ad *nigredinem vergens*, qui remediis tolli non potest. II. Alius *Recens*, qui facilè discuti potest. Alius *Inveteratus*, cui si crassitudo accesserit, excidi debet: interdum tamen tam pertinaciter annatæ adhæret, ut neque per Chirurgiam absque oculi jactura auferri possit. III. Alius est, *qui ad Corneam duntaxat producitur.* Alius, qui ad *pupillam usque protenditur*, & si tollatur, oculum quidem à fluxionibus liberat; sed cicatrice relictâ, visum impedit. IV. Alius est *Cancrosus* & *putridus*, qui curationem non admittit. Alius *Non.*

II. *Pannus est quiddam instar panniculi rubeum, à sanguinis exuberantia, in venis oculi exterioribus, exortum.*

Signis opus non est. Apparet tanquam tela carnosa in superficie præcipuè annatæ, cum pruritu, dolore, oculorum à lumine offensione, visione obscura vel ablata.

Causa est sanguis ad oculos derivatus, vel solus vel mixtus, vel per viam fluxionis vel congestionis: vel per vasa externa, & tum frons nonnihil tumet; vel per interna, tum dolor ad radices oculorum tendit.

Curatio perficitur I. *Vniversalium usu.* II. *Abstersione* per supradicta. III. *Chirurgia*: de qua vide Authores.

III. *Hyposphagma, seu Sugillatio, est macula rubra seu livida, à sanguine ex venis apertis effuso, exorta, corneæ communis.*

Signis opus non est, quia malum visu deprehenditur.

Causa est, quicquid venas aperire potest, sive id externum, sive internum: ut in Differentiis videbitur.

Curatio est *Facilis* in principio. *Peragitur*, præmissis Universalibus, si major est affluxus, per *Discutientia*, leniora primùm, & adstringentibus castigata; post validiora, & acrimoniæ, ne plus sanguinis alliciatur, expertia.

Dividitur trifariam.

I. Aliud est à *Causis externis*, ictu, clamore, tubarum inflatione: in qua ad *Topica* statim confugiendum, nempe Decoctum *flor. meliloti*, *rosar. cum sem. fænigræci*, Collyrium ex *sanguinis columbar. ex alis detracti* dr. ii. *Lactis mulieris temper.* unc. ſ. *Thuris* scrup. j. compositum. Aliud à *Causis internis*, nempe, vel *Sanguinis copiâ*, ubi venæsectio non omittenda: vel *ejusdem fervore*, Tum macula ad Citrinum vergit. Inflammationi occurrendum per *albumen ovor. concussum*, Si pus adest, idem collyrio ex *mucag. fænigr. cum aqua fœniculi & melle rosaceo*, extenuandum.

II. Aliud est *Recens*, in quo macula est rubri coloris. Præter superiora topica, *summitates hyssopi* in aqua simplici coctæ, & in nodulo applicatæ, ad discutiendum valent. Aliud *Inveteratum*, in quo macula est livida. Convenit collyrium ex *succ. Chalidoniæ major. & Cardui bened. ana. unc. ſ. pingued. quæstulæ avis liquef. dr.* ii. *myrrhæ scr ſ.* confectum; nec non *Radix sigilli Salomonis* conquassata, &c.

III. Aliud est, *quando sanguis vel in annatam, vel in corneam ejicitur.* Aliud, *quando in utramque. Tum objecta omnia* colorem ad rubrum vergentem præ se ferunt.

Caput V.

De Morbis Corneæ.

Articulus I.

De Crassitie, Nebula, & Albugine.

Morbi Corneæ sunt, *Crassities*, *Nebula*, *Albugo*, *Pustulæ*, *Vlcera*, *Vulnera*, *& Dolor.*

I. *Crassities est substantiæ ejus exsiccatio &* corrugatio. *Cognoscitur* exinde, quod nebula quasi in superficie appareat, & ægri quasi per fumum videant. *Oritur* vel à *frigidorum* incauta *applicatione*, post Ophthalmiam præsertim. Vel ab *humoribus crassis* sese insinuantibus. In *Curatione* laudatur, *Chelidoniæ succus* expressus, & oculis guttatim instillatus.

II. *Nebula est color corneæ, ab humore subtili illapso mutatus.* Valet in ea pulvis *Margaritarum præparat.* in aqua rosar. & fœniculi. *Cataplasma* Plateri apud. l. 2. Obs. 19.

III. *Albugo, seu Leucoma, est macula alba, corneam ita densam reddens, ut speciebus visibilibus transitus denegetur. Oritur* Vel à *Cicatrice*, post vulnus vel ulcus, Tum *Curatio* est *Difficilis* in senibus, *facilior* in pueris. *Peragitur* 1. Emollientium applicatione. 2. Abstersione, ubi locum habet Aqua *flor. Rorismarini* oculis instillata. Pinguedo *mustelæ piscis.* Vel à *pituita inter ejus laminas collecta.* Tum facilius curatur. Valet Collyrium, quod ex *lapid. calam. ter usti ac bis in vini aceto extincti scr.* j. *Myrrhæ, plumbi usti ac loti ana scr. ſ. Croci Oriental. gr.* v. *Opii gr.* VVI. *Æris usti scr.* IV. *Decocti fano gr. Vnc.* j. supra porphyritem contritis, paratur.

Articulus II.

De Pustulis & Ulceribus Corneæ.

I. P*Vstulæ sunt tubercula, annatæ & corneæ tunicæ communia. Cognoscuntur* ipso visu, magnitudine granum milii æquant, nigredine, exacta rotunditate, & quod in fundo circulum album non exhibeant, à procidentia uveæ distinguuntur. *Oriuntur* ab humore acri & seroso, tunicas attollente. *Curantur facilius*, si sunt in annata: *difficilius*, si sunt juxta *pupillam*: *nulla ratione*, si cornea in partem internam rumpitur. *Ad modum Ophthalmiæ Dividuntur* dupliciter. 1. *Aliæ* sunt cum inflammatione, quæ prout aliæ inflammationes curantur. saccharum saturni cum aqua Euphras. optimum est. *Aliæ* ab Humore aquoso, quæ exsiccantia, ut *Tuthiam*, *Lapidem calaminarem*, &c. exposcunt. II. *Aliæ* sunt superficiariæ, ἐπιπολύματα dictæ, quæ nigriores apparent. *Aliæ* profundiores sub secunda vel tertia lamina, ἐγκαύματα vocatæ, quæ propter corneæ albedinem, albæ magis videntur, & cum totam corneam erodere possint, periculosæ sunt.

II. *Vlcera corneæ interdum ab externis, interdum ab internis seu affluentibus, seu congestis oriuntur;*

tur; & variis nominibus pro varietate circumstantiarum insigniuntur. βόθριον dicitur, quod cavum angustum & durum est. κοίλωμα, quod latius, sed minus profundum. Ἄργεμον, quod in iridis externo circulo exortum, circa externam iridis partem rubicundum, circa internam candidum, ambientia etiam comprehendit. Circa *curationem* observandum, medicamenta fronti etiam & temporibus, ut influxus impediatur, imponi, & lenia ac temperata esse debere. Laudatur *Aqua Ophthalmica Mynsichti*.

ARTICULUS III.

De Vulneribus Corneæ, & Dolore Oculorum.

I. V*lnera corneæ* in genere, exigunt 1. *Evacuationem*, per venæsectionem præsertim. 2. *Repulsionem*, ut inflammatio prohibeatur, & dolor leniatur, per Cataplasmata super palpebram duntaxat imposita, ut oculus & palpebræ aperiri possint. 3. *Consolidationem*. Laudatur vehementer pars albuminis ovi, Germanis das Küchen / Italis *Galatura* dicta, conquassata; nec non Oleum *rubrum Saturni*. *Differentias* si spectes, 1. *Aliquando* sola cornea vulneratur. *Aliquando* cum ea & palpebræ: ubi cavendum, ne cum oculo agglutinentur. 2. *Aliquando* vulnera non tam altè penetrant. *Aliquando* cornea rumpitur, & humor aqueus effluit, quod & in ulceribus accidit. Tum, si vulnus sit angustum, minus periculi habet; si uvea procedit, incurabile est. *Curatio* eadem, quæ vulneris & ulceris oculorum.

II. *Dolor oculorum*, oculis præcipuè ob tunicas externas convenit. *Cognoscitur* ex relatione ægri. *Oritur* à causis continui solutionem excitantibus. *Curatur* causis sublatis. *Mitigatur* albumine ovorum.

rum. pulpa pomi assi cum saccharo, Camphora, Croco, aquâ rosarum, & lacte muliebri. Ab *Opiatis* cavendum.

CAPUT VI.

De Vveæ morbis.

ARTICULUS I.

De Uveæ procidentia, Pupillæ dilatatione, & angustia.

UVeæ in oculo tunicæ morbi sunt, *Vveæ procidentia*, *Pupillæ dilatatio*, *Ejusdem angustia*, & *suffusio*.

I. *Vvea procidit*, *quando corneæ unitas solvitur* sive per vulnera, sive per ulcera. *Cognoscitur* & à pustulis. *Discernitur* exinde, quod pars, quæ procidit, aut nigra aut cœrulea est, & in fundo circulum album, qui à labiis corneæ erosis est, exhibeat, & pupilla parte sui quadam divulsa appareat. *Curatur* medicamentis sine asperitate adstringentibus; & si his non cedit, ferro. *Differentias* vide apud Æginetam.

II. *Pupillæ dilatatio*, μυδρίασις, & πλατυκορία *dicta*, *est quando pupilla præter naturam versus Iridis circulum ampliatur*. *Cognoscitur* ex eo, quod ægri seu ob nimiæ externi luminis copiæ in oculos incursum, seu obliquorum radiorum, qui perpendicularibus debiliores casum minus acutè videant. cum aliquid intueri volunt, oculos nonnihil comprimant. & oculo uno clauso, alterius pupilla dilatari non possit. *Oritur* à tensione Uveæ, cujus illa foramen est, seu ob externas seu ob internas causas. *Curatio* in Differentiis videnda. *Dividitur* trifariam. 1. *Alia* est Nativa, & à primo ortu contracta. *Alia* Adventitia. 11. *Alia* à Causis externis, ut percussione, casu ab alto, &c. quæ si sit absque inflammatione, facilè

facilè curatur; si cum ruptura Uveæ, non item. *Alia* à Causis internis, quæ insequente differentia exprimuntur. III. *Alia* à siccitate uveam tendente, ut in coriis perforatis fit, quæ difficulter curatur. Optimum est lac caprinum, si ei oculus immergatur. *Alia* ab Humiditate, cujus curatio facilior, nisi post capitis dolorem vehementem acciderit. Perficitur præmissis Universalibus, missione sanguinis ex venis temporum & venis in angulis oculorum, cucurbitularum in occipitio,& hirudinem post aures applicatione. Resolventium, (aqua salita laudatur) & leviter adstringentium usu. *Alia* à Flatibus, quod tubicinibus accidit, qui discutiendi sunt.

III. *Pupillæ angustia seu μύωσις est, quando illa angustior, quàm naturaliter fieri debebat, redditur.* *Cognoscitur* ex eo, quod omnia majora intuenti ægro videantur. quod species visibiles per foramen angustius illapsæ, in ampliore spacio versus crystallinum dilatentur. *Oritur* à Contractione Uveæ. *Curatur* pro ratione Differentiarum. *Dividitur* pro diversitate causarum. *Alia* est à nimia humiditate, uveam ab ambitu versus centrum contrahente, cui siccantia, ut Ruta, Chelidonia, remedio. *Alia* ab humoris aquei defectu. Tum æger melius videbit in obscuro, quod species visibiles promtius crystallino occurrant. lacte & aqua dulci, Capiti admotis, alimentum attrahendum. *Alia* à pauciore Spiritus visivi ad pupillam affluxu.

ARTICULUS II.

De Suffusione.

SUffusio seu *ὑπόχυμα est pupillæ ab humore ea parte in oculo consistente, visionem impediens, obstructio.*

Signa pro ratione principii, augmenti & perfectionis, diversa sunt, & separatim in differentiis exponentur.

Causa, humor, seu sincerus, seu mistus; seu ibidem collectus, seu per venas tunicarum, uveam tunicam, vel nervos transmissus. *Colligitur* inprimis, in magnis & prominentibus oculis: quia in magno spacio virtus diffusa infirmior est, & viarum laxitas facilem aditum præbet.

Curatio est *Difficilis*, si præsertim ex febre, aut vehementi capitis dolore accidit. si in pueros vel senes incidit. *Nulla*, si suffusio est nigra. si æger lumen non cernit. *Perficitur* I. *Materiæ obstruentis eductione* per purgantia phlegmagoga, *hieram* præsertim & *electuarium diacarthamum*, quibus præmitti præparantia possunt. II. *Ejusdem* per cucurbitas, vesicatoria, &c. *revulsione.* III. *Ejusdem* per Topica emollientibus permista *Discussione*, & Oculorum extersione. Laudatur *Aqua Ioëlis*, Remedium Bovii *ex fellis galli unc. ß sanguinis muris dr. iij. ß. cum lacte muliebri, collyrii instar, compositum.* Vel *Aqua stercoris humani elambicata, cum felle mustelæ & leporis, saccharo candi rosato, & margaritis præparatis.* IV. *Chirurgia*: de qua authores videri debent.

Differentiæ suffusionis sunt variæ.

I. *Ratione situs.* 1. *Alia* est in centro pupillæ, quæ fenestris quasi pertusas res objectas exhibet, & acu, ne tota pupilla impleatur, tentanda non est. 2. *Alia* residet inter Uveam & Corneam, & *tum* pupilla intensius obtenebrata conspicitur, & pupilla ob humorem distendentem necessariò dilatatur. 3. *Alia* inter Uveam & Crystallinum, & *tum* opposita apparent. 4. *Alia* in profundiore loco sita est; & tum pupilla angusta est. *Alia* minùs profundo; & tum amplior est.

II. *Ratione graduum*, *Alia* est Incipiens, & tum

tum culices aut caliginosa quædam obversantur. *Alia* Aucta; & tum pupillæ color marinus apparet, vel est similis aëri nebulis repleto. *Alia* Perfecta; in qua æger non cernit, pupillæque albus color apparet.

III. *Ratione causæ.* 1. *Alia* est à materia tenui, & fluxa, qualis in principio esse solet, & tum, plethora præsente, venæ-sectio institui potest. *Alia* crassa lenta & tenax; & tum à Venæ-sectione abstinendum. 2. *Alia* est specie aëris puri, argenti, gypsi, margaritarum, quæ spem aliquam curationis relinquit. *Alia* Nigra, quæ ne acu quidem curari potest. *Alia* Viridis, quæ etiam insanabilis est.

IV. Alia est *Vera*, de qua hactenus dicta sumi debent, quæ alterum duntaxat oculorum occupat; aut si utrumque, non simul, nec similiter, & cujus Symptomata sunt continua. Alia *Notha*, quæ se contrario modo habet, à vapore ex inferioribus adscendente oritur. Remoto affectu tollitur.

CAPUT VII.

De Humorum in oculis vitiis.

HUmores Oculos cum tunicis constituentes sunt tres, *Aqueus* nempe, *Crystallinus*, & *Vitreus*.

I. *Aquei vitia* sunt præcipuè quatuor. I. *Imminutio*, ob calorem, siccitatem, nimiam evacuationem, quæ quia cum totius corporis siccitate conjungitur, difficulter curatur. II. *Effusio*, quod in ruptura Corneæ fit, & tum vulnus vel ulcus præcessit. Cornea tunica subsidet. Regignitur interdum hic humor spontè. III. *Crassities* ab humorum vel vaporum crassorum admistione exorta; & tum humor non tam clarus, ut solet, apparet, imagines oculis obversantur, &c. IV. *Obscuratio*, & *alienus color*, ob humores admistos. visu ipso hæc cognoscuntur.

II. *Humoris Crystallini* vitia sunt præcipuè ista. I. *Glaucoma*, quando iste in glaucum colorem mutatur. *Cognoscitur* ex eo, quod circa pupillam insignis & profunda apparet albedo, & omnia tanquam per fumum & nebulam videntur. *Oritur* ab Exsiccatione, quæ fit vel ob ætatem, vel ob aliam causam. II. *Soliditas & obscuritas*, quæ majore illuminatione indiget, Unde νυκτάλωπία, nocturna cæcitas, qua laborantes interdiu satis vident, occidente sole obscurius, noctu nihil. III. *Situs mutatus*, qui multipliciter accidere solet: 1. *Sursum aut deorsum*, unde dissolvitur incruciatio opticorum, vel axes pyramidum in duplici plano figuntur, & omnia duplicia apparent. 2. *Ad latera*, & tum res videntur magis dextræ aut sinistræ, quàm sunt. 3. *Versus medium & Centrum*. Unde propinqua rectè, remotiora non satis distinctè videntur. 4. *Vltra medium & centrum* versus opticum; & tum, quæ cernere cupiunt, oculis necessariò adhibent. 5. *Versus pupillam*; & tum, res ab oculis remotas rectiùs discernunt.

III. *Humoris vitrei* vitia sunt, I. *Augmentum*, quo non solum pupilla dilatatur magis, sed etiam Crystallinus obumbratur, & spiritus obtunduntur. II. *Diminutio*, unde tunicæ corrugantur, pupilla contrahitur, & supra crystallinum decidens, spaciumque inter ipsum & tunicas, in qua splendores externi occurrunt, brevius reddens, persimilem gignit affectum eorum, qui nictando solem intuentur. III. *Crassities*, quæ vel ab humoris, vel ab alienæ substantiæ permistione venit.

CA-

CAPUT VIII.

De morbis oculi globum infestantibus.

OCuli globum infestantes morbi sunt, *Atrophia, Procidentia, Strabismus*; quibus addi potest ex Symptomatibus, *Visus debilitas, & Cæcitas.*

I. *Atrophia* est, quando oculi partes contabescunt. *Oritur* præcipuè ab evacuatione & exsiccatione nimiâ. *Curatur* medicamentis humectantibus, lacte inprimis muliebri imposito.

II. *Procidentia*, quando oculus vel ex sua orbita præter modum eminet; vel etiam ita, ut à palpebris tegi nequeat, excidit. *Oritur* à Causis tam externis, ictu, tubarum inflatione, strangulatione, partu laborioso, &c. quàm internis, Musculorum aut nervorum resolutione, Tumore oculum extrudente, &c. *Curatio* respicit 1. Oculi in suam sedem *repositionem*: si fieri non potest, totalem ablationem. 2. *Ejusdem* in sua sede *detentionem*, per fomenta ex adstringentibus, rosis nempe, balaustiis, & acacia, composita. Nec tamen Venæ-sectionis obliviscendum, & inflammatio repellenda. Si resolutio est in causa, Apophlegmatismi prosunt.

III. *Strabismus* est, quando pupilla à medio declinat, ita ut in una oculi parte plus appareat, quàm in alia. *Oritur*, vel à *mala* in primo ortu *conformatione*; & tum curari nequit. Vel à *consuetudine*, quod in infantibus videre est: & tum, larva faciei applicanda, foraminibus ad locum oculorum perforata, ut per ea radii visivi emittantur. Vel à *musculorum convulsione, aut resolutione*; & tum morbus præcessit.

IV. *Visus debilitas, & Cæcitas*, causarum magnitudine saltem differunt. *Oritur* vitio *Aut Cerebri*, spiritus animales non suppeditantis, unde reliqui sensus plerumque afficiuntur: Aut *Spirituum animalium*, qui lucidi, tenues, multi, esse debent: & Oxydorcicis, inter quæ sunt, Aqua *Rorismarini* cum sale gemmæ, destillationis *Iuniperorum*, *Nux moschata*, *Myrobalani, chebulæ*, &c. roborantur: *Aut nervorum opticorum*, qui aut sunt *angusti*, unde *gutta serena*, Germanis der schwartze stahr / in qua nullum planè oculorum vitium animadvertitur, nisi quòd pupilla nigrior & amplior appareat; aut *rumpuntur*, aut *contorquentur*. Aut *humorum & tunicarum*: de quibus in superioribus sufficienter actum est.

TITULUS IV.

De Aurium morbis.

HActenus Oculorum morbi fuere: Aurium morbi sunt, *Inflammatio*, *Vlcus*, *Vermes*.

I. *Inflammatio*, seu tumor, *Cognoscitur* ex dolore pulsatili vehementissimo, rubore ad malas & tempora sese extendente: accedunt febris, deliria, motus interdum convulsivi. *Oritur* à sanguine tenui & bilioso, è venulis cerebri in membranas auris elapso. *Curatio* est *Dubia*, propter Symptomatum magnitudinem, inprimis in juvenibus, qui tamen, si septimum diem superarunt, evadere solent: sed & pueris, qui ob sensus acrimoniam minùs dolorem sustinere possunt. *Peragitur*, ut in aliis inflammationibus. hæc modò observentur: 1. *Venam Cephalicam* ad revulsionem secari debere. 2. *Repellentibus* non facilè utendum; si adhibentur, dolorem lenientibus (ut lacti muliebri & aliis) immiscenda. 3. In suppuratione promovenda, ἐυπόθελσον, ex *ficubus* in lacte coctis, & cum *axungia porci* tritis, componi. 4. Ad *ruptionem*, succum *ranunculi* cum quadruplo *lactis muliebris* facere. *Hirudines* retro aures felicissimè

ſimè apponi. *Dividitur* in *Profundam*, in qua, propter majorum arteriarum compreſſionem, major eſt pulſatio; & dolor, ob vicinitatem cerebri vehementior, quæque quod nervus auditorius affectus ſit, periculoſiſſima eſt; & *Minùs profundam*, quæ oppoſito modo ſe habet.

II. *Vlcus*, quod *Cognoſcitur* ex ſanie & ſanguine egrediente. *Oritur* à rebus vel pus fundentibus, vel acrimoniâ ſuâ erodentibus. *Curatur*, quemadmodum alia ulcera. *Eluitur* vino calente, in quo roſæ & folia hederæ decocta. *Detergitur* vel vino, in quo betonica efferbuit; vel aqua mellis in qua radix hellebori albi prius ebulliit. *Dividitur* multifariam: I. *Aliud* eſt abſceſſu rupto poſt inflammationem. *Aliud* à mordacibus humoribus acrimoniâ ſuâ aurem exulcerantibus. *Aliud* à ſordibus aurium diutius coercitis. *Aliud* ab acri liquore forinſecus in aurem illapſo, & mordendo ulcus efficiente, in quorum curatione ad ſuas cauſas reſpiciendum eſt. II. *Aliud* eſt Recens, in quo, ceſſantibus ad ſaniei effluxum capitis dolore, & ſenſuum perturbatione, ſpes curationis affulget. *Aliud* inveteratum, quod & in fiſtulam facilè degenerat, & cruſtam contrahit. III. *Aliud* eſt Fiſtuloſum, quod ex ulceris antiquitate, ſaniei virulentia, & carnis calloſitate cognoſcitur, cui vinum in quo thus vel helleborus albus decocta prodeſt. *Aliud* non item. IV. *Aliquando* ſanies ex auribus, ab apoſtemate in cerebro rupto, effluit, & tum, magna primò copia exit, dein paulatim emittitur; donec omnis abſumatur; ſigna inflammationis Cerebri præceſſerunt, & cura ad hanc obvertenda. *Aliquando* abſque apoſtemate, in ejus venis genita ſanies emittitur; & tum, ſemel exhauſta iterum coacervatur, proſunt purgationes capitis. *Vrina aſini vel pueri*, in qua raſura ligni Guajacini maduit, benè immittitur. V. *Aliquando* ſanie ceſſante dolor omnis evaneſcit. *Aliquando*, dolor ſanie aut grumo ſanguinis in profundo auris relicto, permanet, & tum *mundificandum* mulſo cum felle tauri, oleo amygdalarum amararum, aceto tepefacto cum melle optimo, in ſanguinis inprimis grumo, &c.

III. *Vermes*, qui ſe dolore corroſivo, inquietudine, & aliis conjecturis produnt. Quomodo *extrahi* debeant, vide Practicos. *Necantur*, Unguento ex *axungia capi, & oleo coryli cum gr. ij. Mercurii dulcis* miſto, & in orificio aurium cum bombace impoſito. Decocto *Cannabis* inſtillato.

IV. *Aqua* auri illapſa oleo infuſo educitur.

Titulus V.

De Aurium ſymptomatibus.

Caput I.

De Dolore, & Surditate.

Symptomata Aurium ſunt, *Dolor, Surditas, Tinnitus*, & *Obauditio*.

Dolor ſignis non indiget: in infantibus, ſi pars tangatur, ploratu exploratur. *Oritur* à cauſis membranas, auris cavitatem veſtientes, & ſenſu exquiſito præditas, diſtendentibus. *Curatio* ejus eſt *Dubiæ ſpei*, ſi juvenes infeſtat. ſi in ſenibus recidivas patitur. ſi in profundo hæreat. *Perficitur* Anodynis, & ſi ingens eſt, ſtupefacientibus. Inter hæc ſunt *folia Tabaci* viridia, aut ſaltem aqua propria vel rutæ humectata & applicata, *Laudani opiati* gr. iij. Quæ extra applicantur, lenia eſſe debent, ne dolor exacerbetur.

Differentiæ à cauſis præcipuè ſumuntur.

I. *Alius* eſt ab Externis, ut re illapſa, vulnere, &c. quæ ex ægri relatione colliguntur. *Alius* ab Internis,

nis, nempe. *Intemperie* vel ſine, vel cum materia, vel frigida, in qua *ſuccus cæparum* cum liquore aliquo valet; vel calida, in qua *lac muliebre* cum ſuccis herbarum refrigerantium prodeſt. *Flatu*, ad quem ea ſequuntur, quæ de ſonitu dicemus. *Inflammatione*, de qua in ſuperioribus. *Vlcere* & *ſanie*, de quibus ibidem.

Surditas eſt auditus abolitio, magnitudine duntaxat cauſæ à βαρυηκοΐα ſeu ὑποκωφῶσις, qua homo ſonos ex juſta diſtantia difficulter percipit, differens. *Oritur*, illorum, quæ ad auditum perficiendum concurrunt, vitio. I. *Cerebri*, quod Spiritus animales *vel* non gignit, *vel* non tranſmittit, ob peculiarem aliquem morbum. II. *Nervi auditorii*, qui eos non defert, *ſeu* ob vitium conformationis; hinc plerumque ſurdi muti ſunt, & talis ſurdities non curatur: *ſeu* propter obſtructionem, denſitatem, &c. III. *Spiritus animalis*, qui *vel* non generatur, propter ingentem cerebri intemperiem; *vel* aboletur, propter omnimodam anguſtiam: *vel* non permeat, ob nervi vitium: *vel* paucus craſſus, & impurus eſt, propter ambientem aërem, ſeu aliquam aliam cauſam. IV. *Aëris congeniti*, qui *vel* deficit, ob vulnus nempe, ulcus, &c. egreſſus; ex ſono, capitis contuſione; vehementi cerebri affectu diſſipatus; propter alimenti defectum, non reſtitutus: *vel* impurus eſt, ab aliqua materia, ſeu à cerebro ſeu aliunde miſſa. V. *Meatus auditorii*, qui *vel* malè conformatus eſt. *Vel* obturatus, *ſeu* ex parte hinc auditus duntaxat imminuitur; *ſeu* ex toto, hinc externus ſonus non percipitur, ab aëre verò relicto alius excitatur: *ſeu* à rebus externis illapſis, immiſſis; *ſeu* internis humoribus, ſordibus, ulceribus, &c. *Vel* conſtipatus, ex inflammatione, tuberculo: *vel* compreſſus, ex fractura oſſium. VI. *Tympani*, qui rumpi, laxari, craſſius vel ſiccius reddi, tendi, inflammatione circa eum oborta,

obortâ, infeſtari poteſt. VII. *Oſſiculorum trium*, quæ aut non rectè formata ſunt, aut loco ſuo moventur. *Frequentiſſimè* tamen ab humore *pituitoſo* vel *bilioſo*, quod in febribus acutis accidit, & interdum materiam ad exteriora ferri indicat. In ejus *Curatione* videndum, ut medicamenta *calidè* applicentur. Ne nova, niſi *ſordibus deterſis*, apponantur, ne plus *tribus guttis* immittatur. Ut à *viſcoſis* & nimis *unctuoſis* caveatur. ut æger ſuper *aure ſana* jaceat. ut *capitis* ratio habeatur. Laudantur, Aqua *Cardui benedicti* bis infuſis foliis in vitro deſtillata. ſuccus Cæpæ ſpiritu vini imbutæ, & ſub cineribus coctæ, ſuccus ex *ovis formicarum* expreſſus, vel aqua ex *iiſdem* deſtillata. *fel leporinum* cum pari portione mellis virginei, & cætera: quæ vide in *Petræo* & *Hartmanno*.

CAPUT II.

De Aurium tinnitu, & Obauditione.

Tinnitus eſt ſonitus in auribus præternaturalis, in inſtrumento auditus, ſeu cavitate oſſis petroſi factus & perceptus, à vaporibus interclußis & motis exortus.

Signis in iſto affectu opus non eſt.

Cauſa in πνεῦμα φυσῶδες conjicitur, quatenus aërem innatum præter naturam commovet. *Exſurgit* verò hoc, I. *Vel* per ſe, *vel* per aliarum partium nempe, lienis, Epatis, uteri, ventriculi, &c. conſenſum, & tum affectarum partium ſigna adſunt. 2. *Vel* à *cauſis externis*, vapores excitantibus, aëris nempe nimio frigore vel calefactione, nimiâ cibi repletione, crapula à vino, unde cruditas in capite cumulatur; vento boreali poſt auſtrinum flante, qui facilè removetur: frequenti in caput vel tempora percuſſione; qui, quod, humoribus præ dolore ad organa auditus confluentibus, in ſurditatem verti ſoleat,

leat, difficulter curatur. *Vel* ab *internis*, idem emittentibus, & quidem 1. *Spiritu fervidiore*, arteriolam quæ aurem subit, implente ; & *tum* morbus diurnus est. Refrigerantibus & humectantibus decoctis & succis agendum. *Opium*, sed cautè, etiam adhiberi potest. 2. *Humore pituitoso* & frigido ; & *tum* malum paulatim cœpit. per intervalla recurrit. sonitus est clarior. causæ præcessere ejusdem. In *Curatione*, Universalibus præmissis, attenuantibus & discutientibus, quæ manè & ante cœnam apponi debent, Ut vapore *aceti* cum *felle bubulo*; secreto, quod ex *verm iculis intra lignum quercinum &* corticem stabulantibus, & ol. rutac. costin. (vide *Petræum*) componitur, *felle* lucii piscis præparato, *fumo Mercurialis*, agendum. 3. *Humore bilioso*; & tum in febribus accidit. vel symptomaticè vel criticè urget. spontè interdum, interdum bilioso alvi fluxu solvitur. 4. *Sordibus*, quæ Urina *asini vel pueri*, in qua maduit, lignum Guajacum, portio castorei, mentastri fasciculus destillata, elui debent. 5. *Apostemate*, qui se suis signis prodit.

Obauditio seu παρακουσις est, *quando auditus confusa percipit. Fit id vel* ab ulcere non probè terso & consolidato, quando spiritus per arterias impulsus auditum impetu suo offendit. *Vel* in febribus, vaporibus ad caput elatis, & in aures effusis. *Vel* sine febri, calidâ evaporatione è visceribus impuris continenter in caput elata.

Titulus VI.

De Narium morbis & symptomatibus.

Caput Primum.

De Vlceribus narium, Ozæna, & Polypo.

NArium affectus sunt, *Vlcera*, *Ozæna*, *Polypus*, *Hæmorrhagia*, *Olfactus læsio*, *gravedo*, & *sternutatio*.

I. *Vlcera narium* interdum ab ictu, contusione, casu, vulnere, & aliis evidentibus accidunt ; interdum ab eorum, quæ præterlabuntur, ut pituitæ salsæ acrimonia. *Cognoscuntur*, dividuntur, & curantur perinde ac alia : pro-ut in primo libro dictum est, Præcipua *differentia* est illa, quâ in *Recentia* & *Vetusta* dividuntur. *Recentia* hinc noscuntur, quod sanguinis nonnihil frequenter eructent, maximè cum attinguntur aut irritantur : quodque nares hoc sæpè madeant ; atque si sinuntur, crustulâ siccâ eâque nigrâ obducuntur, quæ emunctionis impetu nonnunquam procidit.

II. *Vetustum* ac jam putridum ulcus *Ozæna* dicitur. *Cognoscitur* exinde, quod ex eo crustula sordidior, atque etiam graveolens mucus excidat. laborans ipse tum sibi graveolet, tum vicinis tetri Spiritus contagione molestus est. si malum diuturnum est, narium alæ, vel earum interstitium, vel alia ejus loci tenella ossa exeduntur & putrefiunt, exesumque palatum sæpè perforatur ; idque maximè, si carcinomatis speciem habet, vel è lue venerea contractum est. *Oritur* aut *ab externis*, suffumigiis nempe è mercurio & Cinabrio incautè adhibitis : aut *ab internis*, humoribus nimirum acribus, & quod in lue venerea accidit, malignis. *Curatur* 1. *Vniversalium administratione*, ut à capite novi affluxus avertantur. II. *Capitis* per gargarismos masticatoria, &c. *evacuatione* : & per Cephalica externa & interna *roboratione*. III. Ulceris 1. *Detersione*, & mundificatione, seu per succos, *millefolii marrubii*, *veronicæ* cum *melle rosato* ; seu per *aquam aluminis* : seu per *aquam viridem* Hartmanni, cui crustæ per vapores herbarum emollientium, emollitio præmitti debet. 2. *Exsiccatione*, per vaporem *scoriæ ferri*, candentis, vino rubeo conspersæ ; per suffumigium *auripigmenti*, *cinnabaris*, *benzoi*, *styracis*

ſtyracis, *calamitæ*, *caryophylli* inter ſe permiſtorum; obſtructis ad radices naribus, ne cerebrum feriatur. 3. *Conſolidatione*, per trochiſcos Rondeletii, &c.

III. *Polypus eſt carnoſa in naribus excreſcentia, ex radicibus quibuſdam tenuibus pendens, & nunc è naribus propendens, nunc etiam in palatum deſcendens.* Cognoſcitur *ex eo*, quod caro illa ſit laxa, rara, mollis, colore varia; quod in plenilunio vehementer excreſcat, circa novilunium flacceſcat, &c. *Oritur* ab humoribus viſcidis, pituita inprimis ſanguini permiſta, quæ è cerebro ad nares exulceratas defluens, ulceribus inhæret. *Curatio* feſtinanda, ne in Cancrum abeat. Peragitur, vel *Chirurgia* ſeu præciſione; de qua vide Practicos: vel *Pharmacia*, ubi præmiſſis univerſalibus adhibenda circa novilunium, vel *Oleum vitrioli* non correctum, lana, poſtquam caro ſcarificata fuerit, exceptum & applicatum; vel turundæ *radicis gentianæ*, ex præſcripto Hartmanni; vel *linimenta* Ioëlis. *Dividitur* dupliciter. I. Alius eſt *Mollis* & *albus*, qui doloris expers, facilius curatur. Alius *Subrubeus*, qui difficilius. Alius *Lividus*, qui curationem reſpuit, & in cancrum degenerat. Laudantur in eo *vitella* ovorum, in mortario plumbeo ad nigredinem uſque agitata, & in unguenti formam cum ſcrup. j. *Camphoræ* redacta. Alius *Durus*, in quo emollientia fotus forma præmitti debent. II. Alius eſt *Profundus*, qui quia cerebro eſt propinquior, perículoſior ſimul eſt. Alius, qui *oculis cernitur*, & foris nonnihil exſiſtit.

CAPUT II.

De Hæmorrhagia narium.

HÆmorrhagia *eſt immodica, totoque genere præter naturam, ſanguinis per venas naſi, diviſas, rarefactas, vel apertas, excretio.*

De Hæmorrhagia *Symptomatica*, non *Critica* res eſt, quæ fit à natura robuſta in febribus, cum præegreſſis ſignis coctionis & criſeos in die judicatorio; quæque morbum ſolvit.

Signa affectus per ſe ſunt manifeſta. *Præcognoſcitur* ex humorum ad ſuperiora ἀναῤῥοπία, quam capitis & colli dolor, temporum gravitas, oculorum caligo, hypochondrii tenſio, lacrymæ involuntariæ, difficilis reſpiratio, &c. ſignificant.

Cauſæ ſunt, quæcunque venas naſi aperire, dividere, vel rarefacere poſſunt, quorum in differentiis mentionem faciemus.

Curatio eſt *Difficilis*, ſi eſt ita immodica, ut in corporibus bilioſis, bile ſanguinem adurente, facies citrina; in pituitoſis, pituita multiplicata, plumbea; in melancholicis, fuſca, evadat, & ad IV. libras extendatur. ſi in pituitoſos & melancholicos, quia iſti magis refrigerantur, incidit. ſi prærubro colore præditos, cum capitis dolore afficit. ſi morbum cui ſupervenit non ſedat, & rigor illum excipit; quia corpus exhauſtum ſpiritibus, infrigidatur, & hoc modo morbos diuturnos parit. *Non tentanda* in iis, quibus in febre ardenti capitis dolores, cum cervicis labore, & totius corporis, cum tremore imbecillitas, adſunt, quia morbum ſolvit. in iis quib. menſes deficiunt. in iis quos vel ſurditas, vel ſpinæ diſtorſio & ſpirandi difficultas, vel dolor in infernis partibus fortis, parib. cæteris, affligunt. *Dubiæ ſpei*, ſi in affectibus epatis è nare ſiniſtra, in lienis, è nare dextra, cum thoracis præſertim aut capitis ſudore, fluit. ſi febricitantibus accidit, & inde alvus convaleſcentibus humectatur, quia calore nativo debilitato, hydrops oboritur. ſi cum ſudoribus exiguis & perfrigeratione contingit, quia nimia virium exſolutio indicatur. ſi in morbo acuto, oculorum motum velocem, ſomnum turbulentum, & vigilias conjunctas habet. ſi in acutis & ardentibus,

tibus, quarto die, crassus & niger cum aliis Symptomatibus guttatim prodit, quia imbecillitatem naturæ indicat. si in morbis longis, talis accidit. *Peragitur* 1. *Revulsione*, per venæ medianæ sectionem moderatam & iteratam ejus partis, ex cujus nare fluit; cucurbitulas hypochondriis applicatas, si sanguis malus non est, frictiones, &c. II. *Medicamentis fluxum sistentibus*, seu *refrigerantibus*, seu *adstringentibus*, seu *glutinantibus*, seu *qualitate occulta agentibus*; extra adhibitis, vel intra propinatis. Præcipua esse creduntur, ex *Internis*, *sperniolæ compositum* Crollii 3. vel 4 granis in aqua bursæ pastoris exhibitum. *Crocus Martis* cum succo Cydoniorum & aliquot laudani opiati granis, *Syrupus de Corallis* Quercetani in aqua chalybeata. *Extract. Croci Martis* gr. iij. cum aqua plantaginis. *Sperma ranarum* vere collectum, siccatum, & cum vino propinatum. Ex *externis*, Unguentum *Quercetani* ex Croci Martis subtiliss. reverberati, croci veneris ana unc. ij, oleo visci pomor. simplic. excepti compositum. Aqua *Spermatis ranarum* cum pauxillo camphoræ & saccari saturni collo circumposita. *Argilla furnacea* cum aceto forti instar pultis commista, & eodem modo applicata. *Stercus asininum* aut *suillum*, aceto rosaceo dissolutum, & in nares immissum. *Fungi betulini ramenta*, *Radix Cichorii albi*, circa festum Jacobi in meridie collecta, & dentibus attrita. *Magneticam curationem* per vitriolum vide apud *Beckerum* in *Medico Microcosmo*, cap. de sanguine, &c.

Dividitur hæmorrhagia tripliciter, à Causis, sanguine, & locis.

I. *Alia* est ab ἀναστομώσεως, quæ *vel* fit *à sanguinis copia*, & *tum* rubet facies, venæ tenduntur, victus liberalior præcessit. Venæ-sectio locum habet. Caput aqua frigida non perfundendum, ne sanguine detento aliquid deterius sequatur. Nec linteum frigidâ madidum inter initia collo injiciendum, ne viæ inter cerebrum & cor præcludantur. *Vel* ab *acrimonia*, & *tenuitate*; tum signa cacochymiæ adsunt. Incrassantibus, ut bolo armeno, sanguine draconis & aliis, agendum. *Vel* à *facultatis irritatione*, & tum eadem præstò sunt. *Vel* ab *ejusdem imbecillitate*; & tum sanguis per intervalla exit, nec multus; morbus hepar debilitans præcessit. Curatio ad illum etiam obvertenda.

Alia à διαιρέσεως: ab *humore acri* & aliis, & tum sanguis majore copiâ fluit, vel causa aliqua violenta præcessit, vel signa biliosæ Cacochymiæ adsunt.

Alia à διαπηδήσεως: & tum sanguis paucus est, &c. vide l. 1.

II. Alia est *sanguinis arteriosi*, qui calidus, rubens, subtilis, cum spuma & impetu exsiliens. Alia *venosi*, crassior & nigrior.

III. Alia est *sanguinis ex venis cerebri* prodeuntis; & tum capitis dolor præcessit. fluxus non facilè sistitur. Alia ejusdem ex *venis narium* prosilientis; & tum contrarium accidit.

CAPUT III.

De Olfactus læsione, Gravedine, & Sternutatione.

I. OLfactus præcipua *læsio* est ejus *Abolitio* aut *Diminutio*, quæ gradibus & magnitudine causarum duntaxat differunt. *Fit* hæc 1. *Aut ab intemperie cerebri*, quæ *vel* ipsius *partem anteriorem* obsidet; & *tum*, gustatus quoque, ob tertii nervorum cerebri paris propagines, linguam efformantes, aboletur. vox est sonora & inculpata. Curatio intemperiei rationem habebit: *vel* processum *illor. nervorum*, qui olfactus organum statuuntur; & *tum* nulla in cerebro vel cæteris sensibus læsio conspicitur.

tur. *Aut* ab *Angustia*, & quidem vel *Cerebri*: & tum gravitas adest. Errhinis nec tamen nimiis agendum: Sed & sternutatoria vehementer juvant: *vel processuum cerebri*, aut *nasi interni*, & *ossis* ἠθμοειδοῦς: & tum, vox & respiratio vitiantur, excrementa solita cohibentur. Olfactus interdum *totaliter aboletur*, si pituita ad foramina illius ossis calore induratur, quod iis qui coryza laborantes balneum in cautè ingrediuntur, accidit. Laudantur in hisce, Radix *gentianæ* naribus convenienter inserta. *Castoreum* aceto immersum & odoratum. *Oleum* nigellæ, *Errhinum Zacuti* l. 7. c. 15. p. 517. &c. de quibus in capite de Catarrhis.

II. *Gravedo* seu κορύζα est *cerebri excrementorum instar aquæ crudorum ac tenuium ad nares defluxio, quam frequens sternutatio comitatur. Cognoscitur* ipsa per se. *Oritur*, ab intemperie cerebri seu calida seu frigida: de quibus superius.

III. *Sternutatio est flatuosorum spirituum, acriumque vaporum, cerebrum offendentium, violenta & involuntaria per nares expulsio.* Fit cum *strepitu*, tum quia spiritus confertim, tum quia per angusta narium foramina erumpit. *Oritur vel à Causis externis*, & tum oleo rosaceo vel lacte nares demulcendæ. *Vel ab internis* humoribus & vaporibus eò delatis, de quibus suis capitibus: solet autem ut plurimum à Medicis negligi, nisi in corpore plethorico, in principio morbi, cum destillatione accidat. *Venulæ* in majori oculorum angulo naribus proximo, *fortius compressæ*, crebram statim sedant.

Titulus VII.

De Linguæ morbis & symptomatibus.

Linguarum affectus sunt, *Tumor, Ranula, Nigrities, Paralysis, Balbuties, Aphonia, Gustus læsio.*

I. *Tumor* oritur, vel à *causis externis*, ut inunctione hydrargyri, esu fungorum venenatorum, &c. Tum, vitanda sunt purgantia. Lingua decocto Scabiosæ, Plantaginis, cum pauxillo Theriacæ & mellis rosacei abluenda. Vel à *Causis internis*, nempe affluxu, *Materiæ calidioris*, sanguinis nempe aut bilis; & tum, Inflammatio plerumque excitatur. *Frigidioris*; & tum lingua albicat, multum pituitæ effluit. *Venenatæ*, ut in lue venerea, cujus signa aderunt. *Corruptæ* & *cancrosæ*, & tum malum ferè est incurabile, & putredine ad radicem linguæ vel sanguinis fluxu in linguis erosis accedente, tandem ægri moriuntur. Ad quoscunque conducit *oleum vitrioli* cum melle rosaceo inunctum, & venarum sub lingua sectio.

II. *Ranula est tumor ranæ formam referens, quæ sub lingua ex molli carne, cui lingua incumbit, cuique quasi vinculo alligata est, nonnunquam exoritur. Cognoscitur* ipso visu. *Oritur* à sanguine viscido & pituitoso eòdem confluente, & mollem ac laxum tumorem, qui apertus, mucum ovi candido, persimilem de se dat, excitante. *Curatur* aut Topicis remediis, inter quæ *oleum vitrioli* cum melle rosaceo prævalet: aut *Chirurgica operatione*, quam linimenta ex tragacantho torrefacto cum radice hermodactyli & albumine ovi, vel gargarismata, excipere debent.

III. *Nigrities cum scabritie & scissura aliquando* oritur ab igneis vaporibus & exhalationibus, in febribus, præsertim ardentibus. Ablui debet *lacte caprino aut canino.* foveri *mucilag. semin. psillii & cydoniorum* collui aquis refrigerantibus, cum *lapide prunellæ.*

IV. *Paralysis* contingit linguæ, vel *Toti*, & tum ii nervi prorsus impediuntur, qui à septima cerebri conjugatione propè spinalis medullæ initium derivantur,

vantur, gravis etiam Apoplexiæ metus impendet. Vel *ejus parti* sive dextræ sive sinistræ, seu vitio nervorum seu spirituum. In ejus *Curatione* præmissis Universalibus, laudantur *salis margarit.* gr. x. in vino malvatico. *ol. Rorismarini* cum rotulis diambræ vel diacastorei. *Aqua vel spiritus ceras. nigrorum* frictio linguæ cum *fol. Tabaci, semine Erucæ, & Theriaca.* Vide & *Electuarum Solenandri* in consiliis.

V. *Balbuties*, & *blæsitas* infestant, Aut *ex ebrietate*; aut linguæ *mala conformatione*, *brevitate*, *nimia crassitie*: aut ejusdem *immodica siccitate*; aut *nimia humiditate*. Difficulter tollitur.

VI. *Aphonia* oritur, vel à naturæ *conformantis* vitio: vel à *Consummata paralysi*. Curatur ut paralysis. Valet Aqua *Lilior. Convall. Lavendulæ*, Cum *sanguine Turtur. oleo Anisi*, & *spiritu vitrioli*.

VII. *Gustus læsio* fit, I *Eo imminuto vel abolito*, seu nervis mollioribus, à tertia cerebri conjugatione exeuntibus perfrigeratis; seu eâ cerebri parte, unde exeunt, affectâ. Prodest sectio venæ sub lingua; nec non ea, quorum in Aphonia & Paralysi facta est mentio. II. *Eo depravato*, ut alienus sapor percipiatur, quod fit, cum *vel* linguæ corpus, *vel* quæ ipsum vestit membrana, tetro humore imbuitur, qui vel solus, vel liquore eorum quæ eduntur vel bibuntur dilutus, in linguæ corpus mollesque nervos penetrat; tumque vel salsus, vel amarus, vel acidus, pro ratione exhalationis & humoris sapor, gustu percipitur. Laudatur *Rasura linguæ* cum *radice Zedoariæ* vel *gentianæ*, *Raphanus sale conditus* ante Cœnam masticatus, eluto postea ore vino, &c.

TITU-

TITULUS VIII.

De Morbis & Symptomatibus labiorum.

LAbiorum affectus sunt, *Fissuræ*, *Vlcera*, *Tremor*, & *Perversio*.

I. *Fissura est continuitatis labiorum à nimia siccitate & tensione solutio. Cognoscitur* ipso aspectu. *Oritur* à siccitate nimia & tensione; ut in definitione dictum. *Curatur*, siccitatis per humectantia correctione, & solutæ unitatis unione. Valet *pinguedo*, qua *ex Cochlearibus* ligneis in culina ad coquendum usitatis, si igni admoveantur, edistillat. *Dividuntur* variè. I. Aliæ sunt à *Nativitate*, quæ difficulter curantur. Aliæ *Adventitiæ*, quæ facilius, nisi ad cancrosam materiam degenerent. II. Aliæ sunt à *Causis externis*, frigore, calore, vento boreali, &c. & tum relatio ægri sufficiet. In Curatione ut omnia removeri debent, sic uniuscujusque ratio haberi. A frigore *pomatum album* valet. Aliæ *ab internis*; nempe I. *Humoribus calidis*, qui ex capite sæpe devolvuntur, pruritum & profunditatem inferunt. In Curatione, evacuata materiâ, lintea tenera *succo sempervivi* madida imponi; & si profundiores fissuræ sunt, *adipe anserino* & *caponis* illiniri debent. II. *Vaporibus*, qui calidi, sicci, salsi & acres sunt. Ex inferioribus partibus per œsophagum vel asperam arteriam ascendunt. Mulieres salaciores, ex uteri siccitate, propter communem tunicam infestant, & fissuras sine ardore, pruritu, multâ duritie, nec profundas, nec frequenter inducunt. In *Curatione* partium mittentium ratio habenda est. In omnibus labium introvertendum, & præmissa masticis masticatione, linguâ humectandum est.

II. Circa *Vlcera labiorum* hæc notanda sunt.

I. Omnia

1. Omnia ab humoribus acribus, biliosis & serosis, sive ex adustione & putredine, sive ex admistione, *oriri*. II. Interdum crustosa, interdum manantia esse. III. Interdum *Criticè* in febribus malignis & aliis protrudi, quæ per se facilè curantur, febris finem designant. si cum viribus diminutis sint, mortem minantur: Interdum *Symptomaticè*, idque vel propter contusionem labii; vel propter venena; vel propter humores, ut in morbo Gallico. In *curatione*, Medicamenta somni tempore optimè adhibentur. Acres cibi vitari debent.

III. *Tremor labiorum* provenit, vel ab *externa causa*, nimirum. 1. Frigore, cum dentium stridore. 2. Ira, vel metu, dissipatis aut ad interiora remissis spiritibus. Vel ab *interna*, ut in cerebri magno affectu, ex nervorum debilitatione: in nausea, ex humore acri vellicante, vel ventriculi per consensum membranarum agitatione: In vermibus. Curatio ad causas obvertenda erit.

IV. *Perversio labiorum*, fit ab affectu *nervorum tertii paris*, convulsis musculis; idque vel *per se*, à siccitate: vel *ex eventu*, seu cum cognati & congeneres, qui simul membrorum aliquod attollunt vel deprimunt, vel convelluntur; vel antagonistæ musculi resolvuntur. *Lethalis* est, viribus debilibus, in febribus continuis, peculiari organorum defectu. *Periculo vacans*, si vires sunt validæ, actiones sibi constant & criticæ materiæ ad caput metastasis peragitur.

Titulus IX.

De Faciei morbis & symptomatibus.

Caput I.

De Oris apertione, hiatu, & oscitatione.

AD *Faciei* affectus pertinent *Oris apertio*, *Hiatus*, *Oscitatio*, *Tortura*, & *Ptyalismus*.

I. Oris

I. *Oris apertio est, quando os, quod per naturam claudi debebat, non clauditur.* Fit id, 1. Quando *maxillo inferior* capiti adnascitur, quod rarius contingit. II. Quando tumores *circa juncturam* maxillarum, in inflammationibus maxillæ & tonsillarum exoriuntur. III. Quando *oris cardo*, in quo gena vertitur, *obrigescit*, & os strictius, quo minus in rictu queat expandi, squallido humore in juncturam illam & vincula altius imbibito, connivet. III. Quando *cervix ex vulnere nervorum*, quia maxillæ veluti ossa rigescunt, distenditur.

II. *Oris hiatus est, quando os, quod per naturam uno labio alteri superinsedente claudi debebat, hiat.* *Oritur* 1. A *mala consuetudine*. 2. *Maxillæ* inferioris *luxatione*. 3. *Narium*, ut copiosior aër attrahatur, *obstructione*. 4. *Vaporum* calidissimorum in febribus *ascensu*; & tum, si sint faucium sine tumore dolores & pusilli & strangulantes, emotio mentis portenditur. 5. *Læsâ* in lethargo memoriâ.

III. *Oscitatio est, vehemens oris ab halituosis & in spaciis musculorum maxillæ inferioris, & buccarum collectis, & excretricem ad excernendum stimulantibus vaporibus, distentio.* De *Signis* laborandum non est. quia verò auris meatus aërem tum satis non admittit, & nervus comprimitur, obauditionem conjunctam habet. *Causa* in definitione exposita est. *Curatio* est *Nulla* ferè, si in nixu accidat. *Dubia*, si maxillam inferiorem luxet. Aliàs citra occasionem frequentiorem, morbos, si diducto ore affatim aër hauritur, mox cum sono excluditur, præsagit; & febrium propter vaporum ex materia in inferioribus jam collecta & putrescente ascensum, præludium est. *Peragitur*, 1. Materiæ, quæ vapores suppeditat, exclusione. II. Vaporum discussione vel revulsione.

C A-

Caput II.

De Oris tortura.

ORis tortura est ejusdem ex affectis vel faciei musculis, vel tertiæ & quintæ conjugationis nervis, seu iis qui à primis cervicis vertebris descendunt, procedens distentio.

Signa sunt, quòd oculus alter ritè claudi non possit, æger exspuere jussus, alterâ tantum parte id faciat; quod si nulla signa appareant, ridere aut literam O pronunciare jussus, alteram oris partem movere nequeat.

Causa in definitione exposita est.

Curatio est *Facilior*, si nulli corporis parti turpitudo illa consentit. *Difficilior*, si ultra sex menses producitur. Quomodo *peragatur*, in Differentiis videbitur.

Dividitur autem dupliciter, pro ratione causarum.

I. Alia est à *Resolutione*, quæ *Cognoscitur* ex eo, quod pars affecta sit laxa, mollis ad sanam trahatur, sensus in parte sit obtusus, palpebræ oculi ex parte decidant, facies sine rugis extendatur, & continuò ad inferiora inclinet. *Oritur* ab iisdem causis, à quibus Paralysin aut Apoplexiam portendit. *Curatur* ad modum Paralyseos 1. *Per universalia*, ubi nota. 1. Ad fortiora ante quartum vel septimum diem, nisi metus sit à morbis memoratis, non accedendum. 2. Venam secandam prius cubiti; pòst sub lingua. 3. Cucurbitulas cum scarificatione potius scapulis quàm primis vertebris imponendas, ne, si cervici sæpius imponantur, tremorem inferant. II. Per *Particularia*, & tum Errhina & Apophlegmatizantia sint in usu. Gargarismi ante Errhina, ne materia ad faciem ducatur, non adhibeantur. Extra, inunctiones ex *Castoreo* fiant. Per ligaturam os ad naturalem statum redigatur. Æger in loco obscuro, ne lucis præsentiâ humores fusi, ad nervos concurrant, ponatur. Speculum ipsi opponatur.

Alia à *Convulsione*. quæ *Cognoscitur* ex eo, quod pars affecta sit dura, & plerumque doleat. sana ad tensam trahatur. Cutis in una parte sit rugosa, in altera tensa. salivæ & sputi paucitas adsit. *Oritur* ab iisdem causis, à quibus Convulsio. *Curatur* quoque *Difficulter*, vel *Nullo modo*, si utrumque latus occupat (spasmus Cynicus dicitur) & fortis est. nam interdum intra quatuor dies, interdum intra duodecim, materia ad Cerebrum translata, interficit. si in febribus ardentibus, perniciosa phrenitide, &c. accidit.

II. Alia est, *quando musculi* afficiuntur; & tum vitiosa figura solam partem faciei, quam ille musculus regit, occupat. Alia, *quando nervi*; & tum, *Principio* ipsorum *affecto*, cerebrum etiam dimidiâ parte afficitur, & dimidium faciei cum toto corpore patitur: *Progressu laborante*, distortio dimidium faciei secundùm omnes partes occupat. *Tertio pari*, quia aliqua sui parte cum motoriis oculorum nervis, per eadem foramina prominet, magis oculus laborat. *Quinto*, levis fit noxa buccarum. *Primis cervicis vertebris*, insignis fit iisdem noxa; Oculus verò, nisi simul musculus temporalis afficiatur, in quem quinta conjugatio ramulum mittit, est liberior.

Caput III.

De Ptyalismo.

PTyalismus est crebra & involuntaria sine tussi & screatu exspuitio, à nimia salivæ copia proveniens.

Res est de *Symptomatico*, non *Critico*, qui à morbo liberat.

Signis opus non est. *Involuntaria* dicitur, ut ab illa quæ consuetudine sive inter perorandum, sive non,

non, accersitur, distinguatur. *Sine tussi* est & *screatu*, quia sputum id est, quod exscreatione ex thorace plerumque ejicitur; saliva, quæ sine illa.

Causa est nimia salivæ copia. Nam si naturaliter in sua mediocritate consideretur, cibum in ore ad primam coctionem misturâ suâ dum masticatur præparat, locutionem promovet, & saporum est vehiculum.

Curatio generalis, quia in glandulis linguæ utrinque assistentibus, quas Tonsillas vocant, concurrente linguæ & partium in ore calore gignitur, ad tonsillarum roborationem convertenda est. Id fit decocto ex fol. *Myrti*, *Plantaginis*, *Alumine*, &c. quæ detinenda sunt tantum in ore, non gargarizanda, ne plus pituitæ attrahatur.

Dividitur secundùm causas.

Alia est à *Causis externis* salivam augentibus, ut hydrargyri inunctione molesta. Cibis copiosis & humidis, potu nimio: & hæc post cibum exsurgit.

Alia à *Causis internis*, humore nimirum aquoso & pituitoso, qui 1. Interdum *à Cerebro* ad fauces defluens, se ipsi commiscet; & tum in Columellæ laxatione, inflammatione, & ulceribus oris idem fit. Curatio ad Catarrhum dirigenda est. 2. Interdum *in toto corpore* cumulatus, quod infantibus accidere solet, eò mittitur. 3. Interdum ex *Ventriculo* humidiore & jejuno, post morbos præsertim Chronicos exsudat; & tum, ratio ventriculi per *aloëtica* purgantia, *Thus* & *Mastichen* cum vino sumta, cibos sinapi admixtos, & *Diagalangam* habenda. 4. Interdum ex *intestinis*, ut in vermibus. ex *Liene*, ut in scorbuticis, ex *pectore* & *pulmonibus*, &c. provenit.

TITU-

TITULUS X.

De Oris affectibus.

CAPUT I.

De Aphthis.

ORis ita propriè dicti affectus sunt *Aphthæ* & *Fœtor*.

Aphthæ sunt quædam in summa oris superficie exulcerationes igneæ quidpiam caliditatis habentes.

Signis opus non est, visu ipso dignoscuntur.

Causæ tam externæ, quàm internæ, in Differentiis exponentur.

Curatio Repulsione, in principio cum adstrictione, in progressu cum discussione. *Discussione* sola, & *Maturatione*, si ad suppurationem tendant, ubi *lactis* vel *passularum* decoctum prodest, perficitur.

Dividuntur multifariam.

I. Aliæ sunt *à Causa externa*, hydrargyri nempe inunctione, cibis acribus in ventriculo corruptis, esu fungorum, mensium retentione, &c.

Aliæ ab *Internis*, nempe 1. *Humoribus pravis* vel ibidem genitis, vel aliunde missis; Tum, Colores humorum imitantur. A pituita minùs ferventes sentiuntur. A bile plerumque inflammatæ sunt. In pueris nigræ, & veluti crustæ, lethales evadunt. Universalia postulant. 2. *Vaporibus*, qui vel à toto vel à parte, calido præsertim jecore emittuntur. summas oris partes facilè ob mollitiem & teneritudinem acrimoniâ suâ lædunt. in febribus frequenter talem morbum inducunt.

II. Aliæ sunt *Recentes*, quæ faciliùs sanantur. Aliæ *Inveteratæ*, quæ difficilius: idque tum propter partis sensibilitatem, quæ ab acribus medicamentis irritatur; tum propter medicamentorum à saliva elutionem;

nem; tum denique propter mali in loco calido & humido ad putredinem properationem.

III. Aliæ sunt *sordidæ*, quæ *aqua saccharata*, cum Oleo vitrioli permista, ablui possunt. Aliæ *Ulcera sordida* post se relinquentes, & tum *Aqua viridis* Plateri rectè adhibetur, quam ablutio oris per aquam plantaginis sequi debet.

IV. Aliæ *summam duntaxat Cutem stringunt*, & in gingivas, palatum, linguæ latera & radicem serpunt. Aliæ *profundius penetrant*, & palatum carnemque linguæ exedunt: in infantibus præcipuè, quia molliora corpora habent. Laudantur decocta *Satureiæ* & *Veronicæ* in vino, si in iis os colluatur. Aqua *nucum* cum aceto exstillata, si Spongia adhibeatur.

V. Aliæ sunt *Puerorum*, quæ plerumque à lacte acri & salso proveniunt, *diamoro* cum melle rosato aut Oxymelite curantur. Aliæ *Adultorum*, quæ Universalia exposcunt.

CAPUT II.

De Fœtore Oris.

F*OEtor oris est anhelitus gravitas à vapore fœtido ex ore egresso producta.*

Signis opus non est.

Causa proxima est *Vapor*, qui progreditur I. *A Cibis* vel ex seipsis fœtidis, ut allio, cæpa; & tum fœtor brevi spontè evanescit: vel in ventriculo, aut interstitiis dentium corruptis. II. Ab *intestinorum excrementis*, cum orificium ventriculi inferius, quo in intestina se aperit, non arctè clauditur, quod ebriosis accidit. & tum *Caryophylli*, *Nux moschata*, *Zedoaria*, *Radices Imperatoriæ*, *Ireos*, *Cortices citri*, &c. in ore detinenda. III. Ab *humoribus fœtidis*; seu in ventriculo; & tum aloëticis optimè evacuantur: seu in osse colatorii, si quando corrumpitur; seu in ulcere, & vulnere, pulmonis, gingivar. intestinorum. IV. A *vermibus* in intestinis stabulantibus, &c.

TITULUS XI.

De morbis & symptomatibus Dentium.

CAPUT I.

De Morbis Dentium.

ARTICULUS I.

De Dentium corrosione.

MOrbi *Dentium* sunt *Corrosio & Mobilitas*.

Dentium corrosio est magnitudinis eorumdem à causis erodentibus, ut frangantur & frustillatim excidant, diminutio, fistulas interdum inducens.

Signa & tactu & visu facilè deprehenduntur, & ut plurimum, qui tales dentes habent, jejuni tetrum halitum exspirant.

Causæ erosionis sunt, vel *Externæ*, fuci mulierum ex hydrargyro, dulcia, præsertim saccharum, ut experientia ostendit, calida assumta, nimium frigida post calida levi intervallo injecta. vel *Internæ*, nempe I. *Humores acres*, qui ex capite plerumque decurrunt; & tum, In *Curatione* ita procedendum, ut primò fluxus sistatur. 2. Humiditas putrida, decocto *radic. Cappar. Menthæ*, *baccarum lauri*, *gallia moschata* cum mastiche denti indita tollatur. 3. Corruptio mundatione præcaveatur, per scalpellum à cibis, & oris collutione per vinum. Laudantur, *Odontalgici Crollii* gr. j. denti impositum cum gossypio, Tralliani globuli ex *opii Thebaici scr.* j. *Myrrhæ. Styrac. calam. ana dr.* ʃ. *Piperis albi*, *Croci*, *Galbani ana scr.* j. cum melle scillitico conformati, & denti inserti. II. *Vermes*, qui globulis ex semine *hyoscyami*, *cæpa* & *porro* cum s. q. sebi capri-

 ni,

ni, conformatis, & dentium cavitati impositis, eliciuntur.

De *Fistulis* dentium hæc duo sunt notanda.

I. Eos humorem *corruptum* & *saniem* sensim stillare, qui *interdum* in os cum fœtore influit; *interdum* per dentium radices & maxillæ foramina, per quæ vasa in eas subeunt, sensim extra derivatur, & tubercula in mala vel mento excitat; *interdum* apertum semper ulcus manet.

II. Vix *nisi dens evellatur*, quod tubercula illorum etsi rumpantur, noviter succrescant, & ulcera claudi nequeant, *curari posse*. Ut autem dens benè extrahi possit, vel *ranarum viridium* in arboribus degentium *pinguedine* affricetur; vel ex *tithymalli succo* & *ammoniaco* formati globuli ipsi indantur: vel unguento ex *gummi ammoniaco* dissoluto, & *semine hyoscyami* inungatur. Sed observa, 1. Vicinos dentes benè muniri debere, ne à medicamento tangantur. 2. Os apertum servari, ut saliva effluat. 3. Nihil deglutiendum esse.

ARTICULUS II.

De Dentium mobilitate.

DEntium mobilitas, *est eorundem à causis suis profecta vacillatio, quam casus interdum insequitur.*

Dentes *subjectum* sunt, sed præsertim *Incisorii*, qui unâ saltem radice nituntur.

Signum attactus ipse suppeditabit.

Causæ sunt, vel *Externæ*, vel *Internæ*.

Externæ, ictus nempe vel Casus, & tum medicamentis adstringentibus agendum; inprimis remedio ex *gland. dr.* j. *alumin. usti*, *gallarum*, *succi acaciæ ana dr. ß. folior. rosar. rubr. m. ß.* cum vini rubri lib. II. ad casum unius pollicis decoctis & colatis, composito, quo quotidie dentes elui debent.

Internæ sunt, I. *succus pravus*, gingivas vel dentium radices *erodens*; & tum, destillationes acres præcessere, & dentes dolent. pulvis ex corallo rubro præparato & mastiche prodest. si in lue venerea id fiat, morbus ille videatur. II. *Nimia humiditas* radices dentium *laxans*; & tum, Os saliva abundat, & gingivæ sunt molles. In *Curatione* adstringentibus ex decocto *filicis maris*, *Capparum*, *foliorum myrti*, *cum oleo sulfuris* utendum. Cortices *granatorum*, *balaustia*, *vitriolum*, quia dentes denigrant, vitanda. si sit à scorbuto, ad ipsum respiciendum. III. *Defectus alimenti*, quod fit in senibus & convalescentibus, Unde alveoli fiunt ampliores. Non potest curari: modicè tamen adstringentibus agendum est.

Casum interdum sequi dixi, circa quem observa. I. In *infantibus* modò radices remaneant, in quibus regenerandi spes residet, *spontè iterum renasci*. II. *Molarium appendicem*, quia ita cum dentibus committitur, ut ipsorum pars ossea videatur, raro *decidere*. III. *Geminos*, si exciderunt, *nunquam* ferè redire. IV. Dentibus ex *ebore* arte factis & insertis adimpleri posse, modò caveatur, ne ex compressione, gingivarum vel nervorum inflammatio sequatur.

CAPUT II.

De Dentium symptomatibus.

ARTICULUS I.

De Odontalgia.

SYmptomata Dentium sunt, *Odontalgia*, *Stupor*, *Stridor & Nigredo*.

Odontalgia est tristis dentium sensus, ab ipsorum continui per humores solutione procedens.

Tristem sensum dico. Dentes enim & mollium

cerebri nervorum, ex quinta & sexta propagine participes sunt: & nervulum ad radicem dentis implantatum habent, membranulæ cavitatem intus succingentes.

Subjectum sunt dentes maximè molares. Iste tamen dolor, à dolore *puerorum dentientium*, qui, cum canini erumpunt, maximus est, quique à duritie & densitate gingivarum oritur, & si pinguedine gallinæ vel lacte canino inungatur, evanescit, alius est.

Signis opus non est: diligenter tamen à *gingivarum* dolore, quæ interdum inflammantur, tumescunt, putrescunt, quique exemto dente non sedatur, discernendus est.

Causa est humor continuitatem solvens: de quo in Differentiis.

Curatio est *Bonæ spei*, si se pus in aure colligat. si tumore in gingivis vel malis exorto, prius non apparente, materia ab interioribus ad exteriora transponatur. *Exigua*, si febris ardens & insuetus dentium stridor accidat; quia is, cum ob convulsos temporum musculos invadat, & cerebrum tactum esse indicio sit, delirium primò; mox, quia mali confirmati signum est, mortem minatur. *Peragitur* I. *Doloris*, si nimis urgeat per Narcotica *mitigatione*. Prosunt *Opii grana duo cum croci* æquali parte in bombace indita. Oris cum *aceto* & *Opio* collutio; pillulæ ex *Opio* & *Theriaca* Andromachi formatæ. *Transplantatio* in nucem avellanam: de qua vide Beckerum, in Medico Microcosmo. Dolore sopito, os illico decocto Salviæ & Rorismarini eluatur. II. *Humoris* peccantis *evacuatione*, per sanguinis missionem, quæ fit propter *Revulsionem*, ex majore venâ; propter derivationem, ex auriculis, vel sub lingua, ubi nec vesicatorium post aures negligendum. III. Ejusdem *Repulsione* & *Interceptione*, ubi locum habet Emplastrum de *mastiche*, *gummi Elemi*, & *Tacamahaca*

mahaca benè calefactum temporibus appositum. IV. *Discussione* per Emplastrum de *Meliloto*, & alia. V. *Proprietate agentium applicatione*, ex quibus præcipua, Canis mortui *dens* in fornace ustus, cum posca mistus & impositus. Radix *lapathi acuti* ante germinationem vere collecta, exsiccata, & denti dolenti applicata. *Senecta Serpentis* in vino vel aceto cocta. gummi hederæ dentibus insertum. VI. *Extractione*, quæ si dens aquâ ex sale armoniaco destillata tangatur, facilitabitur. Nota istud in quacunque causa ℞. *Radic. Filicis*, *Pentaphylli ana dr.* iii. *Bistortæ dr.* ii. *Foliorum Rutæ*, *Salviæ*, *Beton. Flor. rosar. ana m. ß.* Coque in vini rubri adstringentis, & aquæ commun. q. s. ad consumtionem tertiæ partis pro collutione oris.

Differentiæ sumuntur ab *Ortu*, *Loco* & *Qualitatibus humorum*.

I. *Ortu*. Interdum à *Capitis vertice* confluunt; & tum, per venam Cephalicam revellendum est. ea quæ de repellentibus supra innui, observanda. Interdum ab *inferioribus* oriuntur, & tum per basilicam revellendum.

II. *Loco*. Interdum in *dente* hærent; & tum, Dolor non est ita profundus. secundùm latitudinem dentis extenditur. plerumque vermem intus continet. ad cujus motum dolor exasperatur. Interdum in *nervulo*, in radices dentis, & membranam hujus nerveam, tendente, & tum Dolor vehementior est. Secundùm gingivas in latitudine se extendit, & ad aurem pertingit. dente exemto, quòd ob viam patefactam dolor melius diffletur, levatur. Interdum in *maxillas ipsas* decumbit, & tum, In superiorem per oculum anguli majorem, in inferiorem per venas temporum confluit. Repellentibus, quia materia ad fauces delata suffocat, periculosè tentatur.

III. *Qualitatibus*. Alii sunt *Calidi*, serosi, salsi

salsi & acres, qui acerrimum, sed ob subitas mutationes citò desinentem dolorem excitant. rarò malæ tumorem conjunctum habent. Repellentibus, inter quæ Radices *Oxylapathi* in vino austero decoctæ, & cum vino in ore detentæ: radices *prunorum Sylvestrium* ablato cortice exteriore, quod præcipuum, cæteris paribus, tolluntur. Alii *Frigidi & pituitosi*, à quibus remissior & diuturnior est dolor. male tumorem plerumque inferunt. Præmissis Universalibus. *Camphoræ scr. ſ. Spirit. vini* unc. ij. vel *Gummi Iuniperini* unc. ſ. cum vini Rhenani unc. viij. decoctis, & in ore retentis; vel denique *Ol. destill. Caryophyllor.* gutt. ii. cum Camphoræ pauxillo, denti cum gossypio impositis, tollitur.

ARTICULUS II.

De Stupore, Stridore, & Nigredine dentium.

I. STupor dentium fit, I. Interdum ab *acore* sive ciborum, sive humorum, sive vaporum, quod hypochondriacis accidit. II. Interdum ab *imaginatione* ad limarum strepitum, vel acerborum ab alio masticationem. Si acutus valdè sit sonus & stridulus, applicatio vim patitur quasi in angusto facta: tum & membrana auditus quasi icta offenditur, unde contrahitur repente, ac cum ea simul & nervuli quidam usque ad radicem dentium, in quem locum subitò incidens novus aer, horrorem quendam circa dentes facit. Tollitur masticatione *Ceræ, panis* calidi, *panni*, &c.

II. *Stridor* procedit I. Ab imbecillitate *musculorum* maxillæ à frigore inducta. II. A *vermibus*, cerebro per consensum affecto. II. A *vaporum* multitudine, ut in paroxysmorum principiis. Solet Apoplexiam, & in febribus apud insuetos delirium, si hoc non præcessit, minari.

III. *Nigredo* à variis causis procedit, tam *Externis*, quàm *Internis*. Illæ sunt, Detergendi incuria. Dulcium & calidorum usus. Hydrargyri illitus. Istæ I. Exspiratio *cruditatis* & crapulæ. 2. *Humorum* vitium, propter viscerum maximéque lienis impuritatem à quartana relictam. Tollitur dentifricio ex *radic. altheæ, iridis Illyricæ*, in aqua, cum salis gemmæ & aluminis ana q. ſ. coctis, pòst in fornace exsiccatis, in minutissimum pulverem contritis, ac cum aliquot moschi granis mixtis, compositum. Dentifricia componuntur, ex *maxillis lucii piscis* ustis, *corall. alb. ossib. dactylorum* ustis, *sepiæ piscis*, *testis ovorum* ustis, *cornu cervi* adusto, &c.

TITULUS XII.

De Gingivarum affectibus.

GIngivarum præcipui affectus sunt *Excrescentia*, & *Parulis*.

I. *Excrescentia* interdum tanta est, ob spongiosam gingivarum raritatem, & uberiorem sanguinis affluxum, ut dentes, præsertim molares obtegantur. Caro excrescens interdum est laxa, sordida & flaccescens; cruorem etiam, si paulatim attingatur, de se fundit: Nonnunquam putredine corripitur; aliquando ejus est expers. In *Curatione* adstringentibus, *alumine usto*, *sale ammoniaco*, *mastiche*, *thure* in pollinem redactis, si nulla putredo adest, utendum: si adest, *Aqua viridis* Plateri, Hartmanni, nec non *Vnguentum de Aquilegia* commendantur. Hoc multo usu comprobatum est. R. Pulv. *folior. Aquileg. salviæ, menthæ crispæ*, *Nucis moschatæ*, ana unc. ſ. *Aluminis usti* unc. j. *Mellis purissimi* unc. iv. Mel bene igne despumetur, calenti & despumato pulveres inspergan-

ſpergantur. F. Linimentum, pro inungendis dentibus.

III. *Parulis eſt inflammatio gingivarum, ad dentium radicem intus & foras adeò prominens, ut etiam vicinæ partes diſtendantur, caleant, & rubeant.* Procumbit in maxillam ſuperiorem, ex oculorum cantho majore; in inferiorem, per tempora è venis eò deſinentibus. *Abſceſſus* hinc ſequitur, cujus pus non ad faciei cutem, ſed ad dentium radices exili velamento tectas irrumpit. *Vlcus* ſi malè curatum eſt, caruncula exſtat, & prominet, *Epulis* nuncupata. Curandi ratio eadem, quæ in inflammationibus cæteris. Poteſt vena ſub lingua aperiri. juvant & cucurbitulæ collo admotæ. Obſerva in *Topicis*, Medicamentis aſperis & mordacibus ſuperſedendum eſſe. Ab *aceto* abſtinendum, cum gingivas ſua natura molles & raras erodat. In Epulide, *vitriolum* adſperſum valet.

TITULUS XIII.

De Maxillarum affectibus.

MAxillarum præcipui affectus ſunt, *Immobilitas & Luxatio.*

I. *Immobilitas* inferiori maxillæ accidit, *vel* propter luxationem, fracturam, maxillæ cum capite coalitum: *vel* propter deſtillationem è vertice capitis derivatam, quæ in ejus articulum ad radicem auriculæ influit, inſequente dolore & tumore duro ac conſpicuo. Huc & *Scorbutica* maxillarum rigiditas pertinet.

II. *Maxillæ luxatio eſt ejuſdem vel altera tantum parte, vel utraque ad priorem partem, rara ſed periculoſa depulſio.* *Cognoſcitur* exinde, quod os in ea claudi nequeat, locutio depravetur, maſticatio tollatur; & ſi luxatur proceſſus roſtro ſimilis, qui ſub jugali oſſe inſeritur, ipſo oſſe jugali humilior fit, & extra ipſum fertur. De *Curatione* notandum. 1. Citò ſumendam, ne muſculi affecti propter ramos nervorum, qui à ſecundo & quinto cerebri pari orti, in muſculos maxillam moventes inſeruntur, cerebrum in conſenſum trahant. 2. Si non reſtituitur, periculum mortis circa diem decimum, cum febre continua, & dormiendi inexpugnabili neceſſitate, minari. *Dividitur* in eam, *in qua alterâ tantum parte maxilla depellitur*; & tum, à parte illa in anteriorem magis prominet. in adverſum ipſa & mentum inclinatur. os diſtorquetur, & ordo dentium inferior & ſuperior ita ſibi non reſpondet, ut ſub inciſoriis ſint canini. *Curatio* videatur apud Practicos. Et *in eam, in qua utraque depellitur*; & tum, Ordo dentium ſibi reſpondet. Os magis hiat, & balbuties inſequitur. Maxilla inferior cum ſuperiore non poteſt committi, ſed illa magis prominet. Propter quatuor muſculorum maxillam ſurſum trahentium, & nervorum ipſis inſertorum affectum, unde dolor, inflammatio, febris acuta, ventriculi dolores, periculo non caret. *Curationem* vide ibidem.

TITULUS XIV.

De Gurgulionis affectibus.

GVrgulionis affectus præcipui ſunt *Laxatio* & *Inflammatio.*

I. *Laxatio eſt, quando is præter naturam citra inflammationem intumeſcens, ab humore plerumque pituitoſo, à cerebro transmiſſo, in longum extenditur.* Tum dicitur κίονις χαλαστμῴρη. σταφύλη autem, ſive uva, quando ima parte in rotunditatem craſſeſcens, ſupro qua dependet, gracilior efficitur, ut uvæ à pediculo ſuo pendentis ſpeciem præ ſe ferat. Tum verò radici linguæ & faucibus incumbit, titillatione moleſta;

lesta; quâ qui afficitur, hanc perpetuò vorare frustra contendit, metuitque ne ejus impetu stranguletur. Columella ipsa mollis est, albicans, concolor palato, sine dolore & calore. Humor è Cerebro demittitur, quod præcipuè fit in Catarrhis. *Curatur* iste affectus, ut inflammatio. Si columella est erosa, contemperandus est acris humor. hinc extergendum. Prosunt *Ovum recens* ad duritiem coctum, per medium scissum, & vertici per aliquot horas impositum. In infantibus, *Charta munda* quadruplicata, lactis materni & aquæ rosaceæ æ. p. imbuta, vertici imposita. Pulvis ex *piperis longi scr. j. succi acaciæ, rad. tormentillæ ana scr. ij. compositus*, & post adstringentis gargarismi usum insufflatus.

II. *Gurgulionis inflammatio*, est ejusdem à sanguine bilioso in eum delapso, cum rubore, ardore, dolore, suffocationis periculo, interdum febre, intumescentia. Res se in ea habet, ut in aliis Inflammationibus.

TITULUS XV.

De Tonsillarum affectibus.

TOnsillarum præcipui affectus sunt *Inflammatio* & *Vlcus*.

I. *Tonsillarum inflammatio est earum ex affluxu humorum genita intumescentia. Cognoscitur* intus sub maxilla tactu visuque, ubi ceu frustulum quoddam faucibus inhærescens, mole sua premit, obstatque ne cibus, potus, aut saliva facilè transeant. Adest quoque dolor, ardor, rubor, & sitis; & facilius in tonsillas quàm gurgulionem ob mollitiem & laxitatem, substantiæ, ac temperamenti proprii & loci caliditatem & humiditatem cadit. *Oritur Externè* in *pueris*, ob ἀδδηφαγίαν, cui tenera corporis textura accedit: in *lactentibus*, ob lactis vitium & pravitatem: in *puellis*, ob menstruorum insufficientem purgationem: *adultis*, ob nimiam meri potationem, multam & avidiorem ciborum maximè acrium & asperorum devorationem. *Internè* ab humorum calidorum & acrium affluxum. *Curatur* ad modum aliarum inflammationum: hoc tamen attendendum, interdum tonsillas nimio refrigerantium & repellentium usu indurari.

II. De *Vlceribus* hæc veniunt notanda. I. Sine febre securiora esse. II. Æstate suborta, quia citò serpunt, pejora quàm quæ aliis oriuntur temporibus. III. Interdum citra inflammationem vel ex destillatione salsa partes illas exedente, vel ex halitu adscendente, quod in lue venerea accidit; interdum ex aliis causis, tempore verno & aëre pestilenti, oriri. IV. Alia *familiaria* esse & mitia, quæ sunt exigua, munda, non altè descendentia, nec inflammata, nec dolorem excitantia. Alia *maligna*, & *pestilentia*, quæ lata, cava, concreto humore albo aut livido, aut nigro sordentia; quod si concretæ illæ sordes altiùs descenderint, Eschara gignitur. V. Circa fauces cum magna molestia serpentia, difficultatem spirandi adferre; quòd si in pectus per trachæam penetrant, eodem illo die strangulare. In *Curatione*, Omnia oris ulcera, tum ne amplius serpant, tum quia semper à saliva fiunt humidiora, validiora adstringentia reposcere. Et tantum de Capitis morbis.

IDEÆ

IDEÆ MEDICINÆ PRACTICÆ

LIBER IX.

De Morbis medii ventris.

TITULUS I.

De morbis Faucium, seu Angina.

ET tantum de morbis & affectibus Cerebri: sequuntur morbi *medii ventris*, qui sub se affectus *Faucium*, *Gutturis*, *Asperæ arteriæ*, *Pulmonum*, *Thoracis*, *Mamillarum* & *Cordis* continent.

Faucium morbus est *Angina*, seu *faucium*, *id est summarum gulæ gutturisque partium, per quas tum cibi potusque, tum spiritus introitus est, spirationis & deglutitionis difficultatem inferens, præclusio.*

Signa communia sunt, *Spirationis difficultas*, quia guttur præcluditur. *Deglutitionis impedimentum*, tum quia gula obsidetur; tum quia musculi duo à larynge exorti, œsophagici & Circulatores quod suis fibris transversis, semicirculum imitantibus œsophagum complectantur dicti, cibi & potus ad inferiora detrusionem, dum laryngem deglutitionis tempore sursum trahunt, ut locum cibo cedat, adjuvantes, occupantur: tum quia musculi faucium, cibum ad œsophagum, dum ad suum principium contrahuntur, detrudentes, patiuntur. *Dolor circa fauces*, qui pro ratione Causarum & subjectorum vel augetur, vel minuitur.

Causæ sunt omnia præcludere spiritum apta: ut in Differentiis dicetur.

Curatio

Curatio in Differentiis videatur.

Dividitur ratione Causarum in *tres* species, quarum prima *quatuor habet.*

I. Alia est *ab Inflammatione*, quæ *Cognoscitur* ex febre continua, si simul cætera adsint. *Oritur* à sanguine, qui è venarum jugularium ramis, in eas partes, præcurrente plerumque difficili colli sine Causa evidente, motu, dolore, ac calore circa fauces insueto, influit. *Curatur Difficulter*, si febris magna est, & sputum subaridum, glutinosum & crassum. *Dubio eventu*, si materiâ in pulmones transmissâ, Empyema exoritur: si ad caput, deliria excitat; si ad pleuram, dolorem pectoris cum tussi & difficili respiratione causatur: si ad cor, tremorem & pulsuum obscuritatem infert. *Nullo*, si febris invalescat, facies ægri viridescat, sinus oculorum denigrentur, extrema frigeant, lingua nigra & crassa cernatur. Si spuma circa os appareat, quia extremam cordis angustiam significat. *Curatio* ad normam aliarum Inflammationum instituitur, ubi tamen quædam peculiariter observanda veniunt. De *Venæ-sectione* nota, 1. Si dubitatur, utra pars magis affligatur, cum hepar sit mittens, ex dextro brachio mitti sanguis debet. 2. Ubi minor est spirandi difficultas, largius sanguis mitti potest; ubi major, mitius, interjectis vicibus, quatuor vel quinque horarum intervallo. 3. Cucurbitulæ si statim parti loco affecto propinquæ impositæ fuerint, major ad illam confluxus excitatur. supra renes ergo non in brachio nec in collo apponi debent. *Purgatio* statim in principio instituenda. *Repellentia* intus in faucibus adhiberi debent, & quidem in forma gargarismorum, collutionum oris, & linctuum. Laudantur, *lapis prunellæ*, compositum ex *moris*, *musto*, & *nucum corticibus*, quod insuavitatem & adstringendi vim nimiam habet. medicamenta ex *sempervivo*, *plantagine*

gine, portulaca, &c. *Digerentia* die tertio vel quarto repellentibus admiſcenda. Declinante morbo *cancrorum combuſtorum* cinis cum melle illinendus, vel cribratum *canis album*, vel *gallinæ*, vel aliquid de *nido hirundinis*. Inter *maturantia* eſt, *Caſſiæ medulla* in ore retenta, gargariſmi ex lacte tepido cum ſaccharo. *Emplaſtrum* ex altheæ. malv. ana p. j. flor. Meliloti, chamæmeli totid. ſemin. Lini, fœnigr. ana dr. ſ. ficuum pinguium n. x. farinæ tritic. p.ij. formatum. Ad *Ruptionem* valet Cataplaſma ex cremore radic. iridis recentium, cum butyro & ol. violaceo. Inter *Specifica* ſunt, *Fungus ſambucinus* coctus & bibitus. *Hirundinum pulvis*, ſi ſale adſperſi unà cum pennis in fictili comburantur, & cinis melle mixtus illinatur. *Raſuræ dentis* apri ſcr. j. ſi cum olei Amygdalar. dulcium unc. ſ. miſceatur, & cum ſaccaro cando albo dulcoretur. Secretum Guntzmanni apud Hartmannum. In Diæta ad *Clyſteres nutrientes* deveniendum. *Dividitur* dupliciter: 1. In *quatuor Species* Cynanchen, &c. de quibus inferius, quarto numero. 2. In *illam*, quæ à *puro* eſt *ſanguine*, in qua major eſt colli diſtentio, faciei color eſt rubicundus: & *illam*, quæ à *pituitoſo*, in quo omnia ſunt mitiora.

II. Alia eſt *à vertebrarum colli luxatione*; & tum, Caſus aut ictus anteceſſit, aut humor præter naturam vertebrarum vincula laxavit; vel illa de propria ſede disjecit; nullum ex ſignis, quæ in aliis prodita ſunt, apparet. Cervix ponè excavatur, ægréque & cum dolore circa œſophagum inflectitur. Dolor, extra ſi tangatur, ſentitur. Lingua ex propriis locis excedit. *Curatio* ex ſuo fonte peti debet.

III. Alia eſt *à pituitoſa defluxione*, in fauces & cervicis muſculos decumbente. & tum, Dolor eſt paucus, gravativus. tumor ferè citra ruborem, aut cum exiguo, latior. febris adeſt nulla, aut fortè lenta. Vox

Vox rauceſcit. ſaliva eſt copioſa. aperto ſemper ore hiant, & aërem attrahunt. difficultas eſt deglutiendi circa ſuffocationis periculum. *Curatio* ad Catarrhum eſt obvertenda.

IV. *Ab inflammatione* quæ oritur, alia eſt κυνάγχη, quæ in internis laryngis, ſeu gutturis muſculis deliteſcit; & tum, neque in faucibus intra, neque in cervice extra, quicquam ruboris vel tumoris apparet. fauces ita vehementer cum metu ſtrangulationis dolent, ut erecta cervice & aperto ore, ægri ſpirare cogantur. lingua liveſcit, nigreſcit, & ob ſummam venarum circa ipſam repletionem intorquetur. febris eſt acutiſſima, & morbus intra quartum diem, imò octodecim horas jugulat. Proſunt *hirudines* venis ſub lingua appoſitæ: de quibus apud *Zacutum* Luſit. l. 8 c. 2.

Alia παρακυνάγχη, quæ in externis muſculis hæret: & tum, Tumor & rubor intus ore diducto & linguâ depreſſâ deprehenditur. ſi die non critico evaneſcat, tuberculum verò ſine dolore, quod nec naturæ, nec artis beneficio ſuppuratur, remaneat, mortem; quia relictâ foris craſsâ materiâ, tenuior & ferventior ad guttur converſa eſt, & ruboris recidivam; quia materia calidior ex accidente aliquo intrò pulſa eſt, minatur.

Alia συνάγχη, quæ in interiore faucium ambitu continetur. & tum, Cervicem quoque ad linguæ radicem comprehendit. tumor atque rubor foris cum dolore & calore eſt conſpicuus, qui ſi ad interiora ſine cauſa decurrat, ſubitò translatâ materiâ evaneſcit. ſymptomata nihilo ſunt, quam cæteris leviora: ſed tamen ſpes ſalutis, quòd inflammatio foris proſiliens, evocari digerique poſſit, melior.

Alia παρασυνάγχη, quæ ſolam cervicem ejuſque muſculos, linguam & os hyoides contingentes, prehendit. Hæc omnium eſt leviſſima, propter diſtantiam

ipsius à gutture, & partium constitutionem, quæ glandulosæ, molles & laxæ, affluentem humorem sine difficultate recipere possunt. quia laryngis musculi non inflammantur, respirationis via non intercipitur.

V. Alia est, quæ solvitur *diaphoresi*, causâ ejus distracta, revulsa, evacuata, vel discussa. Alia, quæ *maturatione*, & puris ex illo aperto evacuatione. Alia, quæ *per materiæ ad aliam partem translationem* finitur, quod ex tumoris & doloris subita cessatione, pulsusque mutatione cognoscitur. Transfertur 1. *Ad Cerebrum*, & tum dolor capitis gravis, phrenitis & delirium excipit. 2. *Ad Musculos colli.* & tum dolor, tumor, interdum convulsio excitatur. 3. *Ad pulmones & pleuram*, & tum dolor pectoris, tussis, difficilis respiratio oritur. 4. *Ad Cor.* unde tremor, syncope. & pulsus obscuritas afficiunt.

TITULUS II.

De morbis Gutturis.

CAPUT UNICUM.

De Strumis & Bronchocele.

Morbi gutturis sunt *Strumæ in gutture*, & *Bronchocele.*

I. *Strumæ seu Scrofulæ in gutture sunt tumores in glandulis, è pituitâ lenta geniti, & propria membrana inclusi.*

Signis multis opus non est: tumores sunt rotundi, penduli, ad tactum mobiles; & à cute separabiles.

Causa est Pituita, quæ aliquando sola est, aliquando cum melancholia conjungitur, è cibis crudis & crassis, unde ætati puerili est familiaris, oritur, ab aquis etiam mercurium in se continentibus, quales sunt in Carinthia, Styria, & circa Alpes, eò maximè protruditur. Interdum cum succo nutriente, si is quantitate peccans totus non absumitur, à natura, ad glandulas tanquam partes ignobiliores mittitur. Membrana, cui includuntur, à facultate formatrice nunquam otiosa profertur. Dum enim ab affluente humore superfluo membrana distenditur, & forsan etiam rumpitur, natura novæ quasi membranæ texturam aggreditur.

Curatio his nititur. I. Evacuanda materia, quæ causa est. II. Absumenda eadem, *scrophulariâ*, radice *urticæ mortuæ*, *filipendulæ*, *gladioli*; maximè *radice rusci*, cujus in pulverem redactæ dr. j. singulis diebus cum vino absumenda. III. Per topica emollienda, incidenda, discutienda. Laudantur *folia Cupressi*, quorum pulvis vino conspergatur, & in massam unam redigatur, & hoc medicamento strumæ illinantur, nec nisi tertio die solvatur. IV. Suppuranda, mutata in pus aperiendus tumor. pus evacuandum. sinus expurgandus, carne denique implendus.

II. *Bronchocele est tumor in gutture, amplo spacio extuberans, à flatu exortus, & cum tensione conjunctus.*

Flatus iste sub cutem membranamque generalem, cuti substratam adnexamque in colli interioribus, irrumpit. *Fit* ab aëre, qui, dum cutis cui membrana illa, quæ eo loci crassior est & rubicundior, quàm alibi, à subjectis asperæ arteriæ musculorumque colli anteriorum sedibus, per conatum vehementem, (id fit, dum spiritum retento excrementa, vel fœtus in partu, excluditur; aut buccæ vehementer inflantur) avellitur, & spacium ibi efficit, ob fugam vacui irrumpit, & cutim ac membranam in tumorem elevat.

TITULUS III.

De Asperæ arteriæ morbis.

ASperæ arteriæ morbi sunt; *Asperitas*, *Angustia*, *Vulnera*, *Vlcera*.

I. *Asperitas*, *quæ lævitatis naturalis* defectus est, *Cognoscitur* ex raucedine vocis. *Oritur*, vel *ab externis*, ut oleo si vetustate vel frixione rancidum est, nucibus, pulvere, fumo, &c. Vel *ab Internis*, aut *humoribus* à capite delapsis; aut *vapore* parietes ipsius feriente. *Curatur* lenientibus & lævigantibus, quæ Arteriaca dicuntur; & hæc, vel omnis mordicationis sunt expertia, ut *butyrum*, *lac*, *mustum dulce*, *decoctum passulatum*, *glycyrrhiza*, *jujubæ*, *tragacantha*: vel simul abstergentia, ut, *saccharum*, *mel caricæ*, *saccharum penidium*, *Syrupus violatus*, *jujubinus*: vel cum acrimonia, ut *Hyssopus*, *radix ireos*, *semen Vrticæ*, *spica*, *thus*, *myrrha*. Maximè prosunt, pillulæ *bechicæ*, Trochisci *bechici*, Oleum *amygdalarum dulcium* cum saccharo cando.

II. *Angustia* arteriæ asperæ, *Cognoscitur* ex respirationis difficultate, & imminente suffocationis metu, modò majore, modò minore. *Oritur*, Aut à *causis comprimentibus*, ut luxatione vertebrarum, inflammationibus, tumoribus, laqueo, &c. Aut à *causis obstruentibus*, ut Rebus externis illapsis, quæ removendæ. Internis, humoribus crassis, glutinosis, qui incidendi, attenuandi, extergendi, Syrupo *capillorum veneris*, *prassii*, *glycyrrhizæ*. Pure, grandine, calculis in pulmone genitis, carne post vulnera & ulcera adnata.

III. *Vulnera* vel *superficiem* tangunt, & tum curari possunt: vel *Cavitatem*, & tum aër ita egreditur, ut admota candela extinguatur. si substantia cartilaginea est vulnerata, per transversum præsertim, vix coalescunt: si inter duos annulos, interdum sanantur.

IV. De *Vlceribus* hoc monendum. Ab humoribus acrib. salsis, venenis & medicamentis oriri. Cum dolore, sanguinis sputo, in principio puro, post purulento, ita ut & crustulæ ejiciantur, affligere. Si internam cavitatem occupent, difficilia, ob partium situm & naturam curatu esse. Si Cartilagines excedantur, & putrilago accedat, non curari.

TITULUS IV.

De Pulmonis morbis.

CAPUT I.

De Pulmonis intemperie.

PUlmonis morbi sunt, *Intemperies*, *Peripneumonia*, *Angustia*, *Vulnus*, *Phthisis seu Vlcus*.

Pulmonis intemperies est ejusdem à temperie naturali ad præternaturalem, propter causas tam externas quam internas, deflexio.

Signa in Differentiis exprimentur.

Causæ sunt vel *Externæ*, & hæ variæ, potiones nempe frigidæ vel calidæ, medicamenta applicata; aër qui parum alteratus ad pulmonem defertur, in iis qui columellâ destituuntur. Vel *Internæ*, *Humores*, qui eò sive ex Capite, sive ex aliis partibus, ex hepate frequentissimè deducuntur.

Curatio ad causas obvertenda, Ubi ratione humorum nota, 1. Difficulter ob situm partis avelli: evacuari tamen debere. 2. Si copiosior est pituita, commodius expectorantibus & emollientibus, ut est radix Eryngii, Altheæ, Malva, Passulæ, quàm incidentibus tolli. 3. Multa calida hic non convenire, ne tenuioribus partibus absumtis crassiores maneant,

Optimum est *semen lini*. 4. Si cum materia febris acuta adsit, *Eclegmatibus* abstinendum esse, siccitate quippe sua & lentore expectorationem supprimunt. Unde frequentior fit respiratio, ac materia fervore contumaciam induit.

Dividitur intemperies pulmonis dupliciter.

I. Alia est *sine materia*, quæ nullum suffocationis periculum habet, & faciliùs curatur. Alia *cum materia*, quæ evacuanda, & revellenda: ut supra diximus.

II. Alia est *Calida*, quæ *Cognoscitur* ex eo, quòd genæ propter fumos adscendentes rubeant. siccitas linguæ cum siti, quæ non nisi frigida aëris inspiratione sedatur, infestet. & quòd anhelitus sit frequens & celer. In *Curatione* medicamenta refrigerantia, quæ per asperam arteriam eò devehi debent, adhibenda sunt. *Vbi nota*, 1. Valida refrigerantia & repellentia pectori esse inimica, sanguinis & spiritus vias intercipiendo, ipsamque thoracis naturam, cum sit cartilaginea & ossea, labefactando, 2. Inter præcipua interna numerare *Papaver* album, nigrum, & rheas, *violas*, *Endiviam*, *Hordeum*, *Nimphæam*, & ipsorum syrupos. 3. Diætam conformem esse debere, & in potu *Aqua hordei cum syrupo violato* valet.

III. Alia est *Frigida*, quæ *Cognoscitur* ex eo, quod Causæ refrigerantes præcesserunt. respiratio fit parva, tarda, rara, & pulsus ipsi similis. Exspiratio fit frigidior. In *Curatione* medicamentis calefacientibus utendum est; inter quæ præstant, *Crocus* qui anima pulmonis, Extr. *calami aromatici*. *Theriaca* vetus, *Tussilago*, *Nicotiana*, *Scabiosa*, *radix Ireos*, & *Aronis* præparata, *Elixir proprietatis*, *Mixtura simplex*, *Oximel scilliticum*, &c.

IV. Alia est *Humida*, quæ *Cognoscitur* ex eo, quod vox sit rauca, anhelitus frequens, cum sibilo, Stertore, & multo sputo. In *Curatione* cavenda multum siccantia & adstringentia. Prosunt *Oleum sulfuris*, *flores sulfuris* in ovo sorbili, vinum in quo *oculi Cancrorum* macerati fuere, *sassafras*, *radix Chinæ*, &c.

V. Alia est *Sicca*, quæ *Cognoscitur* ex eo, quòd homines contabescant sine ullo ulcere. respiratio sit parva & frequens. sitis sit continua, sputum paucum. In *Curatione* prosunt *Passulæ*, *lac muliebre & asininum*, aqua *testudinum destillata*, aqua *vitulina*, *Conserva violarum*. Extra, balneum aquæ dulcis.

CAPUT II.

De Peripneumonia.

PEripneumonia est pulmonis à sanguine in substantiam ejus effuso, cum pectoris angustia, spirandi difficultate, febre acuta, & tussi, inflammatio.

Signa sunt. *Pectoris angustia* cum dolore gravativo & spinam attingente. ubi membranæ pleuram attingentes sustentantur, isque dolor remissior est, nisi membrana simul inflammata fuerit; quod si est, simul punctorius evadit. *Difficultas spirandi*, & quidem major quàm in pleuritide, utpote cum periculo suffocationis. æger erectus spiritum ducere cogitur, thorace eo situ faciliùs dilatato, quippe qui decumbentibus in se concidit, eo quòd pectoris partes in spinam declinant, quâ erectâ thorax etiam simul fertur, non ampliùs seipsum gravans. *Respiratio* illa est sublimis, ita ut in ea summus moveatur thorax ad operta scoptula usque. est etiam principio frequens, & magna, quæ brevi ob virium imbecillitatem & instrumenta spirandi in parvitatem mutatur, & frequentiâ augetur. *Exspiratio* est calida, & quia cor expulsione fuliginum levatur, levantur & illi quo plura exspirant. *Acuties* in febri major est quàm in Pleuritide, ob cordis vicinitatem; hinc, calidi vapores ad caput exhalant, qui sanguinem simul rapientes,

tes, malis imprimunt, ubi cutis tenuior est, & rubere faciem faciunt. Oculi & temporum venæ tument. *Tussis* molesta est ob pulmonum affectum. Conjungitur cum *Sputo*, quod tenuiore primum sanie, mox cruore, aliàs alio colore tinctum, interdum spumosum redditur.

Causa est sanguis, qui ex dextro cordis sinu in venam arteriosam effunditur, & non modò venas & arterias pulmonis, sed etiam totum corpus implet. Concitatur à causis externis, ut, aëre frigido, aquilonari australem sequente, exprimente; potu vini generosioris, motu vehementiori post quietem longam & corpore repleto, ira, &c.

Curatio est *Alicujus spei*, si sputum ex rubro & flavo mixtum aliquod coctionis signum exhibet; & si abscessus aut ad aures aut ad sedes thoracis inferiores fiunt, & vel in fistulam ut evacuari possint abeunt, vel ad crura derivantur. *Dubia*, si sputum propter materiæ contumaciam & virium imbecillitatem deest. si sudores circa cervicem & caput oborti, cum urinis multis & crassis prodeunt; quia illi ex impetu, suffocatione, & violentia esse putantur. De cætero sequitur methodum aliarum inflammationum. Si *alteri morbo* successit, & jam sanguis evacuatus est, brachiis & thoraci cucurbitulæ scarificatæ applicari debent. Expectorantia sint validiora, & Topica fortiora.

Differentia sumitur à Subjecto & Causis.

I. Alia est *totius pulmonis*, qui si una cum corde inflammatur, ut procedat in latus, resolutionem seu paralysin ægro infert. Nam sanguine in arteriam magnam copiosè influente, ut arteriæ intercostales impleantur, & ramuli etiam illi qui per foramina vertebrarum thoracis in spinam penetrant, tumeant, nervi ex spinali medulla ibi progredientes, comprimuntur & resolutionem excitant.

Alia est *alterutrius partis*; & tum dolor ac gravedo in alterutra parte sentitur. si superior ala laboret, ad claviculas se extendit: si inferior, ad diaphragma. Vena in illo latere, in quo inflammatio, secanda est.

II. Alia est à *Sanguine puro*, unde fit phlegmone. *Cognoscitur* ex eo, quod sputum cruentum citetur, nisi admodum sit crudus morbus. præcordiorum totiusque pectoris angustia premat. gravitas summa sternum dorsumque contrahat. febris acuta non admodum urat. Sanguis autem ille, *interdum* in angina è faucibus irruit, & tum intra septem dies moriuntur; si hos effugerint, purulenti evadunt: & quia in illis qui sunt medii inter senes & ἀκμάζοντας, expultrix facultas languidior est quàm in minoribus, difficulter curantur. *Interdum* ex pleuritide eodem derivatur, non quidem per vasa, quia nullus est ipsorum ductus; sed per membranam, quæ omnes thoracis partes investit: & tum etiam, quia fit translatio ab exterioribus ad interiora, à minùs nobilibus ad nobiliora & cordi viciniora, malum est.

Alia à *Bilioso*, unde angina in peripneumoniam vertitur, & pulmo spongiosus tenuiorem materiam facilius admittit, & penitius imbibit. *Cognoscitur* ex eo, quod tussis flavum nec multo cruore permistum sputum trahit. pectoris angustia, gravitatisque sensus minor est. febris flagrantiore incendio torret.

CAPUT III.

De Pulmonis angustia.

PVlmonis *angustia est vasorum ejus propter obstructionem, compressionem, vel exsiccationem interceptio, tussim, oppressionem & respirandi difficultatem inducens.*

Signa, *causæ*, & *Curatio* ex Differentiis petantur. *Differentiæ* à Causis & partibus affectis sumuntur.

I. Alia est *Arteriarum asperarum*, de qua sequentes Differentiæ consulantur, quæque ab obstructione &c. provenit.

Alia *arteriarum lævium*, quæ *Cognoscitur* ex respiratione, non quidem in principio, sed & incremento difficili; pulsu omninò vario, inæquali, intermittente, interciso, magno, celere, tardo, raro, frequente, vehemente, propter luctum inter naturam fuligines ob angustiam arteriarum expellere non valentem, & causam morbificam; Oppresso jam corde, palpitatione ejusdem & animi defectione. *Oritur*, vel à *Crassis viscidis* & pituitosis humoribus; & tum, pulsus est durus per tensionem, magis variat, sed & magis est æqualis. Non ita difficulter curatur, præsertim si sit recens. *Curatio* infra dicenda exigit. Vel à *Tuberculo*; & tum, pulsus est durus per tensionem & siccitatem, inæqualitas ejus propter causam magis fixam est uniformis. De *Curatione* inferius agetur.

II. Alia (*asperarum arteriarum* intellige) est ab *Obstructione* per sanguinem, humorem, &c. de quibus infra. Alia à *Compressione* ex iisdem ferè causis, quod & in hydrope fit. Alia ab *Exsiccatione*, metallurgis frequens, quæ lac amygdalatum exposcit.

III. Alia est A *sangine* obstruente vel comprimente arterias asperas, eodem seu ex pulmone seu aliunde excusso, qui revellendus, evacuandus, si in grumum abiit, per *Oxymel scilliticum, poscam*, id est, mixturam ex aqua & Aceto unc. vi. pondere, ita ut sit potu jucunda, nullam ob acetum tussim excitet, tepida ter vel quater de die detur; dissolvendus.

Alia ab *Humore*, qui Vel est *copiosus*, & tum, si in solam membranam guttur succingentem destillatione profluit, vocem obscurat, & raucedinem infert. si in gutturis cavum ductumque incidit, tussiculam cum quodam acrimoniæ irritantis sensu, inducit. Vel est *Crassus & viscidus*, qui, Raro in pulmonibus, quia tenui & puro sanguine aluntur, gignitur: semper ferè à catarrhis de capite delapsis oritur. Vi caloris successu temporis, in vitream aut gypseam abit pituitam, quæ multis circuitu destillationibus redeuntibus, magna ejus copia cumulata, asthma infert. Idem arida tussi vehementissimè exercet, qua vix quicquam extunditur: Spiritum difficilem reddit: inter spirandum stertorem aut sibilum elidit, quod pulmonum bronchiis sit pertinaciter impactus. Destillationis notas, vel à cerebro, vel à vicinis partibus antecedentes habet. In *Curatione*, dum materia præparatur, *Tussilagini*, *prassio*, & aliis incidentibus, *Borrago*, *Glycyrrhiza*, *passulæ* admisceantur. Purgatio *Agarico* bene perficitur.

Alia est à *Pure*, quod ex aliquo apostemate effunditur, & tum Expectorantia locum habent.

IV. Alia ex *Causis toto genere præter naturam*, ex quibus sunt, I. *Calculi*, alii præduri ac solidi; alii veteris casei consistentiâ, omnes propria cysti inclusi, & asthma producentes. II. *Tubercula*, quæ *Oriuntur* ex materia in una parte collecta, & inde extuberante, nulla destillationis nota præcedente; & asperæ arteriæ adnascuntur. *Dividuntur* in *Cruda*, quæ difficulter cognosci possunt. nunquam suppurantur, & nullam febrim conjunctam habent: & *Suppurata*, in quibus pus membranula propriaque cysti tam arctè concluditur, vix ut quicquam de se tetrum in corpus exspirent. Tum; Ægri sublivido sunt colore, lingua ipsis lentore quodam maximè cum longè à cibo absunt, oppleta est. Corporis agitatione, aut potu cibove calidiore urina tingitur. post concitatiorem motum, pillulæ parvæ & globuli instar

ſtar piſi exigui, membranulâ incluſi, è pulmone redduntur. Tuſſis etiam tum moleſta & ſpirandi difficultas excitatur. Dolor ægrotos continuò affligit, inprimis ubi vehementius & concitato motu moventur. Ex his æger *non convaleſcit*, niſi 1. Ut ſuppuratio citò fiat. 2. facta ſuppuratio citò erumpat. 3. ad ſuperiora vergat, & per tuſſim ejiciatur. 4. Totum pus evacuetur. 5. Ut venter, id eſt, Cavitas illa, in qua pus continebatur, perfectè agglutinetur.

CAPUT IV.

De Pulmonis vulneribus.

P*Ulmonis vulnera* benè *Cognoſcuntur*, ex reſpirationis ob læſionem organorum difficultate. ſpumantis ex ore ſanguinis cum tuſſi rejectione. rubentis ſpumantiſque ex pectore ſanguinis ſine dolore exſpuitione, Cervicis venarum turgentia. faciei modò rubente, modò pallido colore.

Fiunt autem bifariam. Nam *interdum* accidit, *ut Caro pulmonum lædatur*; & tum, quia ſanguis in cavum thoracis deſtillat, nec cruenta exſpuitio, nec tuſſis ulla urget. reſpiratio eſt difficilis. caloris & frigoris propter halitus è corde viciſſitudo apparet. *Interdum venæ pulmonis afficiuntur*, & tum ſanguis rubicundus, niger, ſpumoſus affluit. tuſſis eſt perpetua, niſi virium imbecillitas, aut pulmonum oppreſſio à ſanguine adſit.

Curantur, I. Si ſanguinis profuſio ſiſtatur, & inflammatio pulmo obnoxius, per venæ ſectionem cohibeatur. II. Si ſanguis, in qui in cavitatem effuſus eſt, ſubſiſtat. III. Si, ubi idem propter vulneris anguſtiam effluere non poteſt, vulnus ſcalpello amplietur. Inter ſanguinem ſiſtentia medicamenta ſunt, *Fragaria, Veronica, Scabioſa, Alchymilla, Sanicula, Conſolida*, &c. Extra, mordicationis ſunt expertia, *Bolus Armenus, Thus, &c.*

CAPUT V.

De Pulmonis Vlcere, ſeu Phthiſi.

P*Hthiſis eſt pulmonum à materia acri erodente, cum febre lenta, tuſſi, ſputoque cruento & purulento, exulceratio, quâ ſenſim totum corpus conſumitur & extenuatur.*

Subjectum hujus exulcerationis eſt *Pulmo* cum partibus ſuis; ſubſtantia nempe carnoſa, bronchiis, vaſis & membranis. In iis præſertim, *quibus* caput facilè impletur, & ad Spiritus organa multas deſtillationes mittit: *quibus* à prima nativitate vitioſa, id eſt, tenera, mollis, ac corruptioni parata pulmonum eſt ſubſtantia. Unde tabida ſtirpe nati, quaſi hæreditario jure, tandem omnes neceſſariò tabe marceſcunt: *quibus* naturalis eſt pectoris anguſtia & depreſſio, collum anguſtum, corpus macilentum, prominentes à tergo in morem alarum ſcoptulæ.

Signa ſunt, 1. *Febris lenta*, à vaporibus ex ulcere elatis, & in cor irruentibus exorta, cum qua conjunguntur aliæ aliàs Erraticæ, aliàs tertianæ modo invadentes, dum humores intra venas ab illo calore accenſi putreſcunt: ipſa verò ſine intermiſſione hectica, facta, mox à cibo & noctu aliarum more invaleſcit. 2. *Tuſſis frequens*, vulpina, abſque dolore magno, quæ noctu potiſſimum affligit, & propter irritationem pulmonum à materia acri exſiſtit. 3. *Sputum cruentum & purulentum.* Illud non in omnibus eſt. Nonnulli poſt exſcreationem liquidi & flavi humoris, levi febricula correpti tabeſcere cœperunt, ac multo poſt tempore, cruoris exiguum quiddam cum pure ejecerunt: non pauci ſenſim ſublati ſunt, in quibus toto temporis decurſu, nihil omninò

mninò cruoris comparuit. Quin juniores magis quàm seniores afficit; quia illi sanguinis copia, caliditate, acrimoniâ, vasorum laxitate, & duritie laborant, violentiore motu se exercent, & diætam negligunt. Hoc id singulare habet, quod, si ex substantia exeat, spumosum sit. igni appositum fœteat. in aqua primum spargatur, dein collectim subsideat. 4. *Corporis extenuatio*, quæ à febre lenta est, quæ calore igneo in totum corpus disperso, sanguinem arteriosum, cujus cum venoso necessaria est ad nutritionem mistura, dissolvendo, concoctionem alimenti in toto corpore impedit, & calore præternaturali quod concoctum & appositum est, absumit.

Causa est materia acris erodens, eodem illapsa: de qua in Differentiis agetur.

Curatio non est desperanda, etiam jam exorto ulcere. Nam Galenus tales ad Tabias mittit, & lac eis præscribit. *Difficilis* est tamen, *tum* quod sanies & pus in molli & spongiosa illa carne hærens, citra tussim expurgari nequeat, quâ pulmones magis indies læduntur: *tum* quod in assiduo respirationis motu, cui tussis insuper violenta accedit, consolidatio nulla fieri potest: *tum* quod medicamenta integris viribus tanto intervallo non perveniant; *tum* denique, quòd febres humectantia requirant, quæ ulceri nocent. *Respicit* sex. I. *Catarrhi sublationem*, de qua in Differentia. II. *Vlceris curationem*, ubi laudantur flores *sulfuris* cum ovo sorbili, Syrupus de *Erysimo* Lobelii, de succo *hederæ terrestris* cum floribus sulfuris; de *althææ* Fernelii, de succo *pilosellæ*, millefolii. C. C *præpar.* decoctum *Pimpinellæ*, *Symphyti*, *saccharum rosatum* vetus, cum sero lactis caprini. *Secretum Freytagii*, quod apud eundem de Opio vide. Radix Chinæ, Guajacum, &c. Singulis horis *Looch de Symphyto* cum Conserva rosarum rubrarum lambatur. III. *Sanguinis correctionem*, ut bonus

bonus affluat. In Diæta itaque prodest *Lac*, quod serositate sua ulcus abstergit, caseositate consolidat, & tabidum corpus aërea butyrosaque pinguedine humectat. Lac certè caprinum in prandio sumi deberet, si febris magna abest, aut capitis dolor, unde non acescat, nec nidorescat in ventriculo: in Cœna, *Emulsio* ex semine papav. albi. frigid. majorib. ana. dr. j. lactis Amygdal. dulcium lib. j. item lac cum Oryza coctum. si lac non convenit, *hordeum deglumatum* cum jusculo galli in cremorem redactum. Destillata non probantur, quia vis nutritiva alembicum non transcendit. IV. *Febris sublationem* per refrigerantia & humectantia. IV. *Extenuationis* per restaurantia *depulsionem*; ubi locum habent, *Pultes* ex lacte, vitellis ovorum butyro insulso, saccharo, farina hordei & oryzæ. *Balneum* lactis tepidi, post quod pullus assus lacte saginatus succedat. *Limacum* stillatitius liquor, Aqua *mirabilis*, quæ l. 8. apud Zacuthum videantur. VI. *Nocturnæ totius per sudores colliquationis aversionem*, Tum exhibenda vesperi, Conserva *rosarum* rubrarum cum Syrupo papaveris, jujubino, *Diacodio*. Pectus & Spina inungenda, linimento resumtivo cum oleo *rosarum* & violarum, &c.

Dividitur phthisis ratione causarum & durationis bifariam.

I. Alia est *à Sanguine*, qui in pulmones effusus grumescit & putrescit. Et in hac in principio, paribus cæteris, phlebotomia locum habet.

Alia ab *Humore acri* sive seroso sive bilioso, qui vel à *capite* demittitur, nec ejicitur per tussim; & tum curatio ad Catarrhum obvertenda est. vel à *corde* in pulmones effunditur. Vel ex suppressis *mensibus* aut *hæmorrhoidibus* regurgitat; & tum Curatio ex suis locis peti debet.

Alia, sed rara, à *pituita dulci*, si majore copia ad

ad pulmonem confluat, bronchia obstruat, substantiam humidiorem reddat,& ob diutinam ibidem moram, ac ventilationis carentiam, putrescat.

Alia à *Pure*, ex rupto anginæ, uvulæ, pleuritidis, Empyematis, &c. abscessu. Hinc *Hippocrates*: Qui ex pleuritide Empyi fiunt, si in quadraginta diebus non liberantur, phthisici fiunt.

Alia à *Contagio* ex phthisicorum anhelitu; quo pertinet lepus marinus specifica venenositate pulmones erodens, & felium ac canum in secando præsertim emissus spiritus.

II. Alia est *Recens* & incipiens, in qua non sunt tam valida Symptomata.

Alia *Confirmata* & diuturna, in qua *genæ* cum pallore faciei livescunt, etsi interdum ob vapores è pulmone ascendentes rubeant. *respiratio* ob facultatis imbecillitatem, bronchiorum obstructionem, seu à puris copia eo demissa, seu ob multa excrementa, quæ in pulmone debilitato colliguntur, difficilis evadit. *pulsus* modò sunt languidi, modò celeres, nunc ob siccitatem corporis duri, nunc ob materiam humidam arterias humectantem molles. *sudores* ob facultatis naturalis debilitatem, per somnum, copiosissimi erumpunt. tandem malo jam vincente, portiones putridi pulmonis intolerabili cum fœtore ejiciuntur. *Capilli* ob alimenti corruptionem & penuriam, defluunt. *Vngues* absumta carne, quæ in summis digitis exsistebat, incurvantur. *pediculi* ob alimenti corruptionem generantur. *extrema*, maximè pedes, propter extinctionem caloris nativi tumescunt. *diarrhœa* tandem, ex retentricis ventriculi & intestinorum imbecillitate cum sputi suppressione supervenit. Vide *Freytagium* de *Phthisi*.

TITU-

TITULUS V.

De morbis Thoracis.

CAPUT I.

De Mediastini inflammatione, & Diaphragmatis tumoribus.

THoracis morbi sunt, *Mediastini inflammatio*, *Diaphragmatis tumor*, *Pleuritis*, *Empyema*, *Tabes dorsi*, *& vermes dorsi*.

I. *Mediastini* seu septi, quod pulmonis lobos disjungit, inflammatio *Cognoscitur*, ex febri continua, respiratione frequente & celere, & maximo thoracis incendio, dolore ad sternum, cui mediastinum alligatur, exiguo, rejectione rubra primò, pòst flava; sed, quia inter duplicem quasi membranam materia colligitur, & non facilè nisi eâ erosâ evacuatur, non copiosa. *Oritur* à sanguine, eoque præcipuè bilioso. *Curatur* ad modum aliarum inflammationum. Ubi nota, Medicamenta reprimentia, frigida quidem, sed non adstringentia esse debere. *Oleum violaceum* maximè laudari, quod tepidum, nisi tempus æstivum sit, pectori inungi debet.

II. *Diaphragmatis tumores* sunt duplices.

Alii sunt *Frigidi*, qui *Cognoscuntur* ex spirandi difficultate, hypochondriorum, nullo apparente in iis ad tactum tumore, tensione, delirii absentia. *Oriuntur* à materia cruda & tenui, in Diaphragmatis densitatem, ex ejusdem vel compressione vel percussione, penetrans. *Curantur difficulter*, si sint diuturni, quia ægrum ad tabem deducunt. *Facilius*, si sint recentes. *Nullo modo*, si delirium accidat. *Primò* materiam præparatam evacuantibus, inter quæ Hydragoga maximè laudantur. *Post* emol-

 lientibus

lientibus & digerentibus, *Saſſaparilla* inprimis, niſi humor indurari cœperit.

Alii ſunt Calidi, qui *Cognoſcuntur* in *principio* ex febre continua & acuta, dolore, reſpiratione parva & frequente, præcordiorum tenſione, ad locum diaphragmatis palpitatione, vel ſaltu: in *progreſſu*, ex delirio, reſpiratione inæquali, parva, magna, frequente, rarâ. *Oriuntur*, à ſanguine calido & bilioſo. *Curatio* eſt *Difficilis*, propter ingens periculum. Imitatur etiam inflammationem pulmonis.

CAPUT II.

De Pleuritide.

Pleuritis eſt pleuræ & adjacentium muſculorum, ab influxu humoris fervidi exorta, cum dolore lateris punctorio, tuſſi, reſpiratione difficili, febri continua acuta, pulſu duro inæquali & frequente, inflammatio.

Signa pathognomonica ſunt *dolor pungitivus*, quia membrana exquiſitiſſimi ſenſus à materia acri diſtenditur. *Pulſus durus* inæqualis & ſerratus, quia pars nervoſa inflammata eſt. *Tuſſis*, ob irritationem & tranſſudationem, quæ initio ſicca, in progreſſu cum ſputo cruento & purulento conjungitur. *Reſpiratio* frequens & parva, quia ob dolorem, muſculi ſatis dilatari nequeunt. *Febris acuta*, ob inflammationem cordi vicinam. Et hæc omnia non ſparſim adeſſe, ſed conſpirare debent.

Cauſa eſt materia fervida, ſeu ſanguis vel purus vel impurus, qui potiſſimum ex vena cava cordi aſſidente, per ramum qui ἄζυγος dicitur, in tenues ejuſdem propagines influit. quibus apertis, ruptis, vel poris dilatatis, impetu pleuram incurrit: quandoque per intercoſtalem ſuperiorem, rarius per thoracicam & mammariam irrumpit. Suppeditat eam plethora,

plethora, cacochymia, & viſcerum ſanguificantium æſtuoſitas. Movetur à variis cauſis externis, ſubita præſertim refrigeratione, flatu boreæ poſt auſtrum, exercitatione nimia, &c.

Curatio eſt *Bonæ ſpei*, ſi ſputum maturè coctionem recipiat, & facilè ac promtè excernatur; & ſi quarto die exſpuat æger album, leve, æquale, idque ter vel quater tuſſiendo, in ſeptimo terminabitur; ſi ſeptimo, ultra undecimum vel decimum quartum non extendetur. ſi ſanguinis è naribus, hæmorrhoidibus, utero, fluxus, in die Critico, cum ſignis coctionis accidat. ſi, quod rariſſimum eſt, μετάστασις materiæ ad articulos & minus nobilia membra fiat. *Dubia*, ſi ichores tenues ſaltem exſpuantur. ſi flava bilis ſputo admodum permixta, multò poſt initia appareat, quia naturam nihil adverſus morbum tentare ſignificatur. ſi Sputum ſit flavum, ſincerum, & aquoſitati multæ promixtum. ſi idem glutinoſum, quia ex calore adurente lentor contrahitur. ſi æruginoſum & ſpumoſum. ſi nigrum, quia humoris pravitatem, & caloris nativi extinctionem ſignificat, ſi exſcreatio tuſſim ac ſpirandi difficultatem non ſedat, quia vel malignitas materiæ, vel expultricis debilitas ſignificatur. ſi in Empyema poſt quatuordecem dies abeat. ſi in peripneumoniam faceſſat. ſi ſenibus accidat, quia ob caloris inopiam materia non concoquitur. ſi in corpora denſa & exercitationi dedita, cæteris paribus, incidat. *Nullius ſpei*, ſi in ea nihil exſpuatur. ſi pulſus ſit durus, parvus, & ob calorem frequentiſſimus. ſi ſanguinis aliquis fluxus in initio abſque alleviatione contingat, quia æger plerumque in quarto moritur. ſi pleuritis ſit tanta, ut epar & ventriculus in conſenſum trahantur, & diarrhœa ſuperveniat. ſi pleuritis poſt alium diuturnum morbum, corpus cachecticum adoriatur. ſi plurimus ex ſputo ſtrepitus in pectore ſonet, vultus demiſſus ſit, &

& oculi aurugine & caligine obducantur. *Respicit* I. *Humores affluentes & affluxuros*, qui revellendi. II. *Fluentes*, qui non intercipiendi, nec repellendi, ſed derivandi. III. *Impactos*, qui diſcutiendi, vel quoquo modo tollendi. IV. *Dolorem*, qui mitigandus. V. *Febrem*, quæ compeſcenda. VI. *Vires*, quæ roborandæ. De his omnibus iſta notentur. 1. *Venæſectionem* quam primum eſſe adminiſtrandam, in oppoſito latere, ad revulſionem, ſi corpus eſt plethoricum; in non plethorico, è directo affecti lateris, & ſi ad claviculam vergat. 2. Si *menſes* vel *hæmorrhoides* repentè ſupprimuntur, è vena tali vel poplitis primò evacuandum: ſi ſuppreſſio eſt antiqua, è vena brachii. 3. In *Derivatione*, tam diu mittendus ſanguis, donec color in eo mutetur. 4. *Dolori* fomenta adhiberi poſſunt in non plethorico, etiam ante venæſectionem; in plethorico non item. Præſtat hic unguentum ex *Dialthea* unc. j. *Ol. Amygdal. dulcium* unc. ſ. compoſitum, quo partes dolentes illiniri debent, deſuper tenuis *flor. chamæm.* pulvis inſpergi, tandemque folium braſſicæ calidum, butyro aut pinguedine porcina inunctum ſupponi, idque per totum tempus curationis, addito Ol. ſtillati anethi & camphoræ pauxillo, fieri. 5. Commodè ſtatim in principio, & ſudor excitatur, exhibitis vel *Papav. rhæados* aqua unc. iii. cum dr. j. pulv. *de Corallo*, *avellanis rubris*, *mandibula lucii piſcis*: vel *miſturæ ſimpl.* dr. 1, cum aqua *Cardui Mariæ*; vel *Spiritus nitri cum Spiritu vini ana ſcr. i. Spir. Tartari ſcr. ſ.* in aqua papav. rhæados, vel ſimplice, &c. 6. *Decocta* pectoralia, cum appropriatis continuè poſt præmiſſa univerſalia ſunt adminiſtranda, ut ſputum faciliteтur. 7. *Specificâ* proprietate agunt, flos *papav. errat. lappæ ſiccæ*, *Cynosbati candidi*, ſemen *Cardui Mariæ*, *priapus taurinus* vel *cervinus*, ramenta *dentis aprini*, &c. vide Petræum, quæ pulverizata,

verizata, pani in aqua ſcabioſæ intincto benè imponuntur. 8. *Abſceſſum* feliciter rumpunt, Cataplaſma ex *herba Kaly*, radicibus *lilii albi recentis*, &c. lateri dolenti applicatum. 9. Poſt illa *Lac chalybeatum*, niſi febris impediat, optimum eſt.

Quantum ad Differentias.

I. Alia eſt *Legitima* & exquiſita, cui ſuperiora debentur, quæque 1. *Oritur* vel à *ſanguine* puro, in qua eſt ſputum ſanguineum, tenſio venarum circa tempora & frontem, cum ſenſu gravitatis circa oculorum cavitates & capitis anteriora. Vel à *ſanguine bilioſo*, in qua ſputum eſt flavum; quod ſi abſque ratione evanuerit, ægri in delirium conjiciuntur. Venæ ſalvatellæ ſectione feliciter curatur. Vel à *pituitoſo*, in qua ſputum ſpumoſum, tardius dulce. ſyrupus *Zacuti* libro 8 C. 3. *Hiſtor.* in ea valet. Vel à *melancholico*, quæ per modum affluxus rara; II. Afficit, vel *interiorem tunicam*, & tum æger facilius in latus patiens decumbit, quòd tumor nec ſuſpendatur, nec diſtendat. Vel *exteriorem* circa oſſa, & tum res contrario modo ſe habet. Vel *utramque*, & tum ſupinus decubitus dolore liberior eſt. III. Afficit vel *partem dexteram*, vel *partem ſiniſtram*: vel *ſuperiorem* ad jugulum, vel *inferiorem* ad hypochondria pertingentem.

II. Alia eſt *Notha*, ſeu ſpuria, quæ pro ratione materiæ & ſitus diſtinguitur. Alia eſt *à Flatibus*, in qua dolor eſt vagus, fomentis miteſcit & ſæpe diſcutitur. cauſæ flatus generantes præceſſere. mirificè pulvis cymini in folia braſſicæ butyro illita aſperſus, & foris loco dolenti applicatus, valet. Alia à *Deſtillatione*, quæ ſenſum delapſus præcedentem habet, contactu exacerbatur, fomentis non cedit. Curatio catarrhum tenuem reſpicit. Alia *Externa*, cum ſanguis per ramos ab axillari in externos

thoracis musculos effunditur; & tum dolor pressu excandescit, molestus est in latus ægrum decubitus, nihil excernitur, facilis est in veram transitus.

CAPUT III.

De Empyemate.

EMpyema *est cavitatis thoracis à materiâ purulentâ copiosâ constipatio, & difficultate & respirationis cum tussi sputoque purulento inducens.*

Subjectum est thoracis capacitas, sive spacium inter thoracem & pulmones, licet pulmo & ejus vasa prorsus excludi non possint. Quoniam verò pulmo in duas per mediastinum partes dividitur, vel in utraque vel in alterutra parte pus colligitur.

Signa sunt respiratio difficilis cum sputo tussique purulenta perpetua. doloris gravantis in imo thorace ad diaphragma potissimùm sensus. genarum, tertia præcipuè vel quarta post cibum horâ, rubor, &c.

Causa est ipsa purulenta sórdities thoracem implens, cujus copia fœtor & acrimonia graves noxas infligit.

Curatio est *Alicujus spei*, si ad sectionem vel ustionem pus album effluat. si dextri potiùs sit lateris quàm sinistri, & æger sit robustus. *Nullius*, si totus thorax in respiratione attollatur. si tota cavitas occupetur. si sinistrum latus. si ad sectionem vel ustionem subcruenta & fœtida exeant. si ad eandem pus aut aqua universim effluxit. si iis specillum à pure velut ab igne coloratur. *Respicit* I. *Suppurationis concoctionem.* II. *Abscessus ruptionem*, quæ salsorum esu, crebris sputationibus &c. perficitur. III. *Puris evacuationem*, ubi quo natura vergat, nempe an sursum versus, an ad intestina vel vesicam videndum.

Sputum

Sputum procuratur egregiè Ol. *sulfur.* & *Spiritu terebinth.* decoctis pectoralibus permistis. Laudatur succus *hederæ terrestris, prassii, cum thure, myrrha, diapenid.* in Looch compositus. De *Ebeni decocto & Testudinum Syrup.* vide *Zacutum* l. 8. c. 11. His nil proficientibus, ad *sectionem* & *ustionem* perveniendum: de quibus vide Authores.

Quantum ad *Differentias.* Aliud est à *ruptura* præcedentis alicujus *apostematis*, ut anginæ, pleuritidis, peripneumoniæ, quando per suppurationem terminantur.

Aliud quando ex *vena aperta, rupta, vel erosa* portio sanguinis in particulam pulmonum secedens in pus abit, & per summa cystim sibi efformat: de qua superius actum est.

Aliud à *destillatione à capite ad* pectus delapsa, & intra dies quatuordecim per sputum non repurgata.

CAPUT IV.

De Tabe & Vermibus dorsi.

TAbes *Dorsi* est, quando illud contabescit. Species ejus sunt quatuor. I. *A nimia Venere*, & tum videntur ægris ex superioribus partibus à capite velut formicæ in spinam demitti, semen ipsis interdiu & noctu effluit. in principio nulla adest febris, sed temporis successu accedit. II. *Cum calor Spinalis medullæ* insitus à *copiosiore sanguine* obruitur, & ferè extinguitur. III. Cum occlusis *meatibus*, per quos nutrimentum ad eam defertur, *exsiccatur.* IV. Cum *prava destillatio* in eam decumbit. Vide *Salium Diversum*, & alios.

II. *Vermes* Dorsi, seu Crinones, infantes infestant. *Cognoscuntur* ex eo, quod infantes quidem comedant, sed non nutriantur: imò contabescant, quod

 propter

propter pruritum molestissimum & lancinationem inquieti sint; & quod in balneum illatis & fortiter fricatis, capilli quidam cineritii aut nigricantes è cute prorepant. *Oriuntur* à materia viscosa, in venis capillaribus sub cute conclusa. *Tolluntur*, si infantes linimento ex farina triticea & melle confecto illinantur, & Capitella, quæ vermiculi mox exserunt, novacula abscindantur, &c.

TITULUS VI.

De symptomatibus Pulmonum & Thoracis.

CAPUT I.

De vitiis Respirationis.

Symptomata pulmonum & thoracis sunt, *Respirationis vitia, Asthma, Tussis* & *Hæmoptysis*.

Ad *vitia Respirationis pertinent*,

I. Μακρόπνοια, seu respiratio *magna*, thoracem admodum distendens, & copiosum aërem adducens, quod *vi febrium*, in quibus cordis calor accenditur, ideóque refrigerii plurimi & fuliginum eductionis magna est indigentia, accidit.

II. Ταχύπνοια, seu respiratio major & *frequentior*, quàm pro naturæ modo, usu ejus à calore & fuliginibus adaucto. *Oritur* vel ab intemperie cordis, pulmonum, pectoris; vel abundantia halituum calidorum; præsertim ubi facultas imbecillior, quàm ut justæ thoracis diductioni sufficiat.

III. Δύσπνοια, seu *Difficultas respirationis*, vitio ipsorum organorum exorta, quæ *Cognoscitur* facilè, & ultrò sese in sensus ingerit. *Oritur* 1. Vel ab *Externis*, fumo nempe argenti vivi, Carbonum, Calcanthi, calcis, inunctione Mercurii, & aliis. Vel ab *Internis*, angustiam vasorum, seu Obstructione, seu Compressione (de quibus superiùs actum est) inferentibus. *Subsidere* etiam ob arefactionem, quamvis raró ista accidere solet, quando pulmonum substantia ulcere ita consumta aut exsiccata est, ut dilatari ampliùs nequeat, quod phthisicis ante mortem accidit, consuevit. II. Alia est *Per Essentiam*, cui hactenus dicta competunt. Alia per *Consensum* 1. *Thoracis*, cujus motus seu spirituum seu musculorum vitio impeditur. 2. *Diaphragmatis*, cujus motus impeditur, vel quod nervi ipsi inserti lædantur: vel quòd vapores ab inferioribus exhalantes, circa idem subsistant: vel quod humor aquosus id comprimat, &c. 3. *Epatis*, *Lienis*, & *Ventriculi*, quæ interdum distenduntur & tument. III. Alia est *Levior*, in qua densior crebriorque citra sonum & anhelationem spiritus, & de quo jam dicta sumi debent. Alia *Gravior*, seu *Asthma*: de quo inferiùs.

IV. Ἄπνοια, seu sensilis respirationis ablatio, summo cum suffocationis periculo conjuncta. *Oritur* partim ab iisdem causis in summo peccantibus; partim contrariis, necessitate nempe diminuta, vel usu sublato. Contigit aliquando post esum *fungorum*, aliquando in gravissima uteri suffocatione & syncope. *Curatio* ad causas & morbos (de quibus alibi) obvertenda.

CAPUT II.

De Asthmate.

Asthma est frequens densa & anhelosa respiratio, à pertinaci bronchiarum pulmonis seu obstructione, seu compressione, proveniens.

Signa Incipientis sunt, gravitas pectoris, in cursu & acclivi itinere difficilis respiratio, raucedo, tussis, flatus in præcordiis, &c. *Præsentis*, in definitione sunt exposita. Adest aliquando febris, sed & sonitus & ster-

& stertor,quia quandoque materia in bronchiis asperæ arteriæ hæret,quæ, dum spiritu exploditur, sonitus excitatur : quandoque extra eas in lævibus arteriis. Inspiratio exspiratione est difficilior. Cum enim in inspiratione nec pulmones ob materiæ copiam, nec thorax ob motus imbecillitatem facilè moveri possit; natura interpositâ,quasi quiete vires dejectas refocillare conatur ; in exspiratione Operis instrumenta suapte sponte concidunt.

Causa est asperarum arteriarum, sed & lævium, obstructio & compressio : de qua superius dictum; & à quibus causis fiat, inferiùs dicetur.

Curatio Causas respicit, & est *Difficilis*, si ægri sint senes. *Parvæ spei*, si gibbi ex eo ægri fiant, quia in his pulmonibus crescentibus & Spina non crescente, in angustia pectoris, calor suffocatur. si sit cum febri acuta, quia causa asthmatis à calore febrili exsiccata ineptior ad ejiciendum redditur. si Tussi cessante, difficultas respirationis manet. si vires sunt imbecillæ, quia citò in syncopen incidunt.

Differentiæ partim à Causis obstruentibus & comprimentibus, partim ab accessionibus, & aliis sumuntur.

I. Aliud est ab *Humore viscido* bronchias infarciente, quod exinde *Cognoscitur*, quod difficilis sit cum sonitu & tussi respiratio. *Curatur* 1. venæ basilicæ sectione, si nihil obstet. 2. Materiæ per incidentia benigniora, cum humiditate conjuncta. sæpius mutata, ne natura assuescat, incisione. Laudatur Oleum *Angelicæ*, syrupus *Nicotianæ*, *Augeniorum* patris & filii, *Theodati* in Pantheo Hygiastico, Decoctum *Ioëlis ex Zedoaria, gummi Ammoniaco, floribus sulphuris & Croco*, Oleum *saccarinum Grulingii & Petræi* in Nosologia. secretum *Freytagii* in Aurora Medicor. *Oxymel scilliticum* cum Syrupo violar. &c. 3. Evacuatione, per *pulverem asthmaticum Rulandi*. 4. Exsiccatione per Guajacum, Sassafras, &c. Dividitur humor in eum qui in *pulmone colligitur*; & tum sensim difficulter respirare æger incipit : difficultas est continua. Et eum qui *aliunde allabitur*, & tum Continua totaliter non est. Exacerbationes sunt manifestæ. Purgantia propter periculum vitanda.

II. Aliud est *ab Humore seroso*, in ramis venæ cavæ majoribus fervente, & ἀθρόως per dextrum ventriculum cordis in pulmones irruente, ac arterias comprimente. Et hoc est frequentissimum. Devenit inprimis *ab Epate*. Hinc pedes asthmaticis intumescunt ob ejusdem imbecillitatem. humores ad pulmones primò ruentes, lapsu ad renes suo, urinæ difficultatem excitant. Eructationes & flatus in præcordiis inter ejusdem signa censentur.

III. Aliud est à *Crudo tuberculo*, *grandine & calculis* : de quibus superius in angustia pulmonum actum est.

IV. Aliud est *Levius*, cum stertore, strepitu, & tussi violenta, diaphragmate & intercostalibus, imò & abdominis musculis opitulantibus. Aliud *Gravius*, *Orthopnœa* dictum, in quo respiratio est parva, densa & velox admodum, quæ nonnisi pectore & cervice rectis peragitur, musculis etiam superioribus pectoris & scapularum, operam conferentibus.

V. Aliud est *Non periodicum*, quod paroxysmos suos non observat. Aliud *Periodicum*, quando humor vel propria natura ad majus se spacium extendit, vel à Causis externis exagitatur, si ibi collectus est : vel stato tempore aliunde affluit. Exacerbationes istæ fiunt hyeme vel autumno præsertim, quia materia est pituitosa. *Noctu*, quia tum temporis movetur, secundùm lunæ motum, & quarto ferè die. Succurri ei potest, cæteris non neglectis, vel scrupulo *Croci in vino malvatico* calidè exhibito : vel *Brunneri* potiuncula ex *Ammoniaci dr. j. Aquæ*

quæ hyſſopi unc. iv. Vini Rhenani unc. ij. compoſita.

CAPUT III.

De Tuſſi.

Tuſſis eſt vehemens, crebra & ſonora ſpiritus copioſi prius à pulmonibus attracti efflatio, à veloci pulmonis & thoracis contractione edita, ut id, quod ſpirandi organis moleſtum eſt, excutiatur.

Signis in tam evidenti Symptomate opus non eſt.

Cauſa eſt, quicquid pulmones & aſperam arteriam, membranamque quâ intus veſtitur, afficere poteſt, ſive ſit aliquid externum, ſive humor ſive vapor, &c.

Curatio vel reſpicit *Cauſam*, à qua exoritur; vel *tuſſim* ipſam, ſi vehemens eſt, quæ aut lenitur paregoricis ſeu *Anodynis*, aut tollitur *ſenſum obtundentibus*, ut ſyrupo de papavere, Diacodio, Theriaca recente, &c.

Differentiæ tuſſis ſunt variæ.

I. Alia eſt à *Cauſis externis*, ut aëre frigido, pulvere ex lino, vaporibus calcis, rancidis, pinguibus, ſcalpturâ vehemente aurium, unde affectus dolorificus partium nervoſarum oritur. quæ minus vehemens eſt, niſi à re aliqua in trachæam incidente oriatur; ſed & minùs periculoſa. Curatur cauſa ablatâ. A *frigiditate*, ſola Spiritus cohibitione.

Alia eſt à *Cauſis internis*, nempe, I. *Humore*, qui I. vel eſt *viſcoſus*; & tum nihil, aut admodum parum exſpuitur. Intemperiem frigidam conjunctam habet. validior eſt. Curatur præmiſſis univerſalibus, incidentibus & expectorantibus. Inter purgantia dilutum *agarici* cum pauxillo *Oxymellis ſcillitici* præſtat. Inter incidentia & expectorantia, *Aqua vitæ bechica Ioëlis*, *Liquor ſacchari* Hartmanni. *Elixir proprietatis* à gutt. vj. ad xij.

2. Vel *Tenuis*; & tum nihil exſpuitur, quia inter ejiciendum à Spiritu ita diſploditur, ut in pulmones relabatur. Intemperiem calidam & catarrhum plerumque conjunctum habet. Materia intus putreſcens, aut febrem putridam, aut hecticam, aut ulcus excitat. Curatur præmiſſis univerſalibus incraſſantibus & lenientibus; qualia ſunt, ſyrupus jujubinus, papaver rhæad. diatragacanthum frigidum, &c. 3. Vel *in pulmonibus* continetur, & tum, Intemperiei habenda eſt ratio: vel ab *aliis partibus* appellit, ut *Cerebro* in catarrho, ubi ſigna Catarrhi adſunt. tuſſis eſt vehementior & perſeverans. in ſenibus, quia non maturatur, periculoſa. ſi frequens ac diuturna, ad ſanguinis ſputum deducit. *Inferioribus partibus*, ut in hydrope, lienis, epatis, & ventriculi inflammatione, &c. II. *Vapore*, qui vel pulmones obſtruit, vel membranam ferit; & tum, Ab aliis plerumque partibus & morbis vapor ſubmittitur. tuſſis eſt arida, & interdum parùm irritans. quando patiens loquitur aut hiat, potius accidit. In Curatione agendum per Cauſæ vapores mittentis remotionem, Vaporis repulſionem, revulſionem, &c. Accidit, aut in *Febribus*, quæ inſtare paroxyſmum indicat. futuros abſceſſus prænunciat. ſi febre ſoluta remaneat, recidivæ periculum minatur: aut *in Vermina*, quæ vel per vaporum putridorum ad pulmones appulſum, vel per membranæ œſophagi, quæ membranam aſperam arteriam inveſtientem in conſenſum trahit, vellicationem exoritur, & ſignis vermium ſe exſerit. III. *Pure*, quod in phthiſi, peripneumonia, pleuritide, vulnere & inflammatione diaphragmatis, &c. accidit. iv. *Tuberculo crudo, grandine*, &c.

II. Alia eſt *Sicca*, in qua nihil tuſſiendo excernitur,

tur, seu facultatis seu materiæ vitio. Alia *Humida*, in qua materia rejicitur.

Utraque vel est *Recens*, κέρχνος dicta, in qua levis duntaxat ad tussiendum propensio fatigat, non secus ac nausea vomitum præcedens, & quæ sola spiritus cohibitione interdum comprimitur: vel *Inveterata*, graviora symptomata proferens.

III. Alia est *Periodica*, quæ ex certis intervallis bis terve anno affligit, & ex irruente destillatione plerumque proficiscitur.

Alia, quæ vel *Continenter*, vel *minima intermissione* fatigat, quæ aut vitiosam pulmonum affectionem, aut obstructionem veterem, aut aliam stabilem causam intus habet.

CAPUT IV.

De Hæmoptysi.

HÆmoptysis *est Sanguinis cum tussi ex partibus respirationi dicatis, rejectio, citra illarum inflammationem accidens.*

Signis opus non est, cum affectum visus patefaciat.

Causa est, quicquid venarum unitatem solvit, sive id fiat per modum anastomoseos, sive diæreseos. sive diapedeseos.

Curatio sanguinem sistere jubet, & causas respicit. *Nota in ea*, Revulsionem fieri debere per Venæ-sectionem in brachio; vel si mensium suppressio adest, in talo. Malam sanguinis qualitatem temperandam esse. *Purgantia* non debere esse calida, nec fortia. Inflammationem, in parte unde sanguis exit, avertendam. Grumos sanguinis, sed non solo aceto dissolvendos. Adstringentibus vel sistentibus ante avertentium usum supersedendum. *Topica* frigida fugienda. Laudantur inter sistentia, *Centinodium* in

in jusculo coctum, & partibus adhibitum. *Scaligeri pulvis*, quem apud *Petræum* in Nosologia vide.

Differentiæ à Causis & partibus sumuntur.

I. Alia est ab *Anastomosi* venarum: Alia à *Diæresi*, Alia à *Diapedesi*. de quibus videatur caput de hæmorrhagia narium.

II. Alia est à *Cerebro mittente*, quæ *Cognoscitur* ex sanguine minimè spumoso, cum screatu nonnunquam & tussi rejecto, Capitis dolore gravativo, venis frontis elatis, exscreatione frequenti, sensu caloris & saporis sanguinei, Gargarismata hic valent.

Alia à *Faucibus*, quæ *Cognoscitur* ex screatu, solutione continui depressa lingua conspicua, quæ gingivas & oris partes etiam prodit cum simplici exspuitione. Gargarismate ex *corticibus radic. prunor. sylvestr. sumach. &c. tollitur.*

Alia à *Gutture*, in qua sanguis frequenti tussicula cum dolore laryngis rejicitur.

Alia ab *Aspera arteria*, in qua prodit sanguis paucus, ruber, & calens; aliquando cum ramento parva tussi rejecto, & partis nonnullo dolore.

Alia à *Thorace*, in qua sanguis est minimè spumosus, sed nigricans & grumosus, interdum fœtidus & puri mistus, cum tussi & dolore rejectus. *Curatur*, 1. Venæ epaticæ dextri lateris sectione, & detrahi per vices ac paulatim sanguis debet. 2. Evacuatione per cholagoga. 3. Incrassatione, ubi valent *Trochisci de Carabe, de spodio, de terra sigillata*, &c.

Alia à *Pulmonibus*: in qua sanguis est spumosus perseveranter, floridus, fervens, confertus, cum tussi, absque dolore: quandoque ipsius putrefacta particula unà rejicitur.

Alia ab *Inferioribus partibus*: in qua sanguis exiguus, vomitu cum dolore & cruenta dejectione ejicitur, &c.

TITU-

TITULUS VII.

De Cordis affectibus.

CAPUT I.

De palpitatione Cordis.

CORdis præcipui affectus sunt, *Intemperies*, *Palpitatio*, & *Animi deliquium*.

De *Intemperie*, calida præsertim, libro secundo actum est. De humida frigida & sicca, nihil singulare occurrit, cujus in reliquis non possit fieri mentio. Itaque de istis duobus duntaxat agemus.

Palpitatio cordis, *est ejusdem vel quod molestum est expellentis*, *vel quod utile est attrahentis & deficiens restaurantis*, *inordinata & ex dilatatione & subsidentia composita motio.*

Differt à *Tremore*, quòd hic locum mutet; illa majorem & minorem saltem occupet. hic sit facultatis moventis; illa instrumentorum, & partibus alioquin immotis accidere potest.

Signa ipsis sensibus satis sunt manifesta, visui nempe tactui, & auditui. Arteriæ præcipuè jugulares subsultant, pulsus est inæqualis & inordinatus.

Causa est vel res facultatem motricem irritans, vel refrigerationis propter intemperiem calidam necessitas, vel Spirituum defectus: de quibus specialiter in Differentiis.

Curatio est *difficilis*. Est enim morbus periculosus; peracutus in singulis paroxysmis; at diuturnus, quia intermittens & sæpius repetens. Ex frigiditate cordis si eveniat, si diu perennet, pluresque recidivas faciat, plerumque per Syncopen in mortem terminatur. *Respicit* 1. *Paroxysmum*, in quo locum habet, fomentum ex *melissa* & *borragine*, Aqua ex *cordibus animalium* apud Heurnium, succus *Cardiacæ*, &c. 11. *Causas*, de quibus in Differentiis dicetur.

Differentiæ à Causis sumuntur.

I. Alia est à *Vapore seu flatu* expultricem cordis stimulante, qui eo *Cognoscitur*, quòd repentina fiat accessio, à levi corporis motu excitetur, sæpe tremor in genubus, oculorum tenebræ, &c. obrepant. 1. Vel ibi *colligitur*, resolutus ex materia frigida & crassa eo loci hærente, cum intemperie sæpius frigida, rarius calida, quæ si inæqualis, multos elevat vapores, & *Tollitur* Venæ sinistri vel dextri brachii, pro-ut pulsus in hoc vel illo magis inquietus est, & plethora adest, sectione. Cucurbitularum ad crura affixione. Causæ suppeditantis & moventis ablatione. Discussione. Valet hic *Oleum Citri*, cum aliqua conserva, *Rhaponticum verum* scrup. ij. pondere in vino exhibitum., *Confectio Alkermes*, *Aqua Theriacalis* camphorata Crollii. 2. Vel *à partibus inferioribus*, Ventriculo, utero, hypochondriis, &c. mittitur, & tum illarum partium ratio habenda est. 3. Vel est *malignus*, & *venenatus*; & tum magna adest motus vehementia, quæ in omnimodam inæqualitatem, lipothymiam & syncopen transit. Laudatur, *Cordiale Crollii* ex auro septem sigillis munito. *Emulsio margarit.* cum aqua borraginis & Cinnamomi. *Experimentum Thanckii* ex corall. rubr. præparat. Margaritis, in aqua Lavendulæ per inspersionem ol. sulfuris vel vitrioli solutis. *Aqua Cinnamomi* cum spiritu juniperi, &c. *Epithemata ex Alexipharmacis.* 4. Vel *Non venenatus*, cui superiora applicari possunt.

II. Alia est *ab Humore*, qui ex eo *Cognoscitur*, quòd non ita subitò invadat, & diutius duret. 1. Vel est *Aqueus* in pericardio hærens, qui difficulter cognoscitur, etsi malum sit continuum, & ægri de suffocatione cordis conquerantur. Discutientib. tam

internis, ut *Theriaca*, *Confect. Alkermes*, *speciebus diambræ*; quàm externis, ut *pane calente* aqua cordiali irrorato & regioni cordis applicato, tollitur. vesicatoria, & venæ-sectionem respuit. Vel *aliunde mittitur*, & vel mole sua venas, arterias, & ventriculos cordis nimis gravat, ut liberè moveri nequeat, ut fit in vulneribus, formidine, terrore; vel qualitate idem infestat, quod præcipuè à bile prætorrida & præassata fieri solet; & tum, Evacuationibus & revulsionibus opus. Cauteriis *nullæ Cantharides* immiscendæ. *Theriaca* in materia frigida extra adhibita, commendatur. 2. Vel est *Non malignus*: de quo jam dicta accipi debent. vel *Malignus & venenatus*, & tum magna varietas in pulsu, magnitudinis præsertim & parvitatis ratione accidit, &c.

III. Alia est *à Tumore*, qui si *Calidus* est, magna erit in corpore inflammatio, respiratio difficilis: si *Durus*, & in pericardio, motus est continuus, æger sensim sine causa manifesta contabescit. *Curatio* ad Tumorem est obvertenda.

IV. A *Vermibus*, quos convulsio detegit. *Curationem* integram vide apud *Hartmannum*. *Lapis Bezoar* hic valet.

V. A *Spirituum defectu*, qui ex antegressu causarum dissipantium cognoscitur. *Curatur* Reficientibus, ut *vino odorato*, &c.

VI. Ab *intemperie calida*: de qua liber secundus consulendus est.

Caput II.

De Animi deliquio.

Animi deliquium est præceps subitusque virium omnium vitalium cumprimis lapsus, cum pulsu imminuto fereque abolito, & sudore frigido, à summa cordis debilitate, vitio & defectu spirituum vitalium, quorum etiam reliquum à corpore ad centrum confluit, exortus.

Pro diversitate graduum, diversa etiam sortitur nomina. Ἔκλυσις est leve deliquium, λειποθυμία & λειποψυχία est gravius, συγκοπὴ est gravissimum: quæ si eo usque deveniat, ut in toto corpore pulsatio aboleatur, ἀσφυξία dicitur. In definitione ejus habetur ratio.

Signa & quidem *Imminentis* sunt in assuetis præsertim, improvisa anxietas, vertigo, alieni & varii coloris obversatio, pulsus iterata sæpius immutatio. *Præsentis*, subitus omnium virium lapsus, pulsus debilissimus, obscurus: sic ab *Apoplexia & uteri strangulatu* distinguitur totius corporis maximè extremorum frigiditas, sudor frigidus, syncopticus ideò dictus, præcipuè in temporibus, collo, & thorace erumpens; qui cum pulsus abolitione pathognomonicum est.

Causa est, spirituum vitalium subitus defectus, sine quibus nec cor, nec ulla pars in corpore suas actiones edere potest: de quo fusiùs in differentiis.

Curatio est *Alicujus spei*, si est ex simplici cordis intemperie; si ex evidentibus causis, si per consensum. *Nullius*, si æger sæpe & sine manifesta causa animo linquitur, si in corpus debile incidit. si ab ea homo post irrorationem faciei cum aqua rosarum & vini exhibitionem, post ptarmica etiam non restituitur. si cor primaria affectione laborat. si febricitantes, ob magnam humorum copiam, cum ventriculi & hepatis inflammatione, affligit. *Respicit* 1. *Paroxysmum*, in quo spiritus, Aceto *flor. tunicæ*, *Rutæ*, *sambuci*, balsamo *succini albi*, naribus admotis, *vino*, Aqua *rosarum*, *cinnamomi*, *carbunculi*, &c. reficiendi. In calidis morbis frigida, in frigidis calida adhibenda, fœminis odoramenta graveolentia admovenda. Cordis regioni Epithemata, & inunctiones ex theria-

theriaca, *Mithridatio*, oleo *Citri* adhibendæ. *Vinum odoratum* vetus eſt efficaciſſimum. 11. *Intermiſſionem*, de qua in differentiis agetur.

Differentiæ à Cauſis ſpirituum defectum inducentibus ſumuntur.

I. Aliud eſt, quod *ſpiritus non generentur*, ſeu ob defectum materiæ, ſanguinis nempe nimium evacuati, & aëris corrupti, ſeu ob facultatis vitium, tam propter morbos cordis inſigniores, intemperiei & inſtrumentales; quam propter cerebri & hepatis, imò ventriculi & uteri affectus; ubi illorum omnium habenda eſt in Curatione ratio.

II. Aliud à *ſpirituum genitorum diſſipatione*, quam inferunt, 1. *Evacuationes inſenſiles* per habitum, ſeu ob nimiam cutis raritatem; & tum, odoramentis & boni ſucci cibis agendum. Cutis oleo myrtino, maſtichino, denſanda; ſeu ob contentorum tenuitatem, ubi cibi non facilè difflabiles locum habent. 2. *Evacuationes ſenſiles*, tam ſanguinis quàm aliorum humorum, ubi *nota*, Siſtendas illas eſſe. Corpus frigidis conſpergi non debere. In ſudore largo, illa ſolum quæ cutim conſtringunt, locum habere. 3. *Morbi*, ut vigiliæ: de quibus ſuperius. Dolor vehemens, cardiacus, colicus, nephriticus, dentium, &c. Ruptio apoſtematis ſubita, in qua inſtauratio cibis, odoribus, & quiete fiat. 4. *Evidentia*, fames, venus, exercitatio nimia, &c.

III. Aliud à *Spirituum alteratione & corruptione*, quam maligna materia, ſeu externa ſeu interna adfert, ut humorum putredo, venenum aſſumtum, morſus animalium; & tum Curatio ex ſuis locis petenda eſt.

IV. Aliud à *Spirituum ſuffocatione*, quam infert 1. *Sanguis nimius*; & tum plethoræ ſigna adſunt. Venæ baſilicæ ſectio juvat. 2. *Humor crudus & craſſus*, circa cor ejusque venas & arterias, capſulam & membra vicina redundans, vel ibidem collectus, vel à capite aliiſque partibus rransmiſſus; & tum habitus eſt hydropicus. nec venæ-ſectio, nec purgatio ſuſtineri poteſt. frictiones deorſum factæ, inunctiones per olea laxantia, *Oxymelitis* cum decocto alior. incidentium uſus, inedia, niſi pulſus ſubitò ad imbecillitatem mutetur, juvant. 3. *Fuligines pravæ* copioſe circa cor & membra vicina congregatæ, quibus reſpiratio læditur. Diſcutientibus maximè tolluntur. 4. *Repentinus terror & metus*, cui Evacuatio, ne ex affluxu ſanguinis obſtructio aliqua in vaſis aut inflammatio excitetur, convenit. De reliquis conſule Practicos.

TITULUS VIII.

De Mammillarum affectibus.

CAPUT I.

De Mammillarum morbis.

ARTICULUS I.

De Tumoribus.

MAmmillarum affectus ſunt vel Morbi, vel Symptomata. Ad illos pertinent, *Tumores*, *Cancer*, & *Magnitudo*.

Tumores mammillarum ſunt quatuor.

I. *Inflammatio*, quæ tumor durus. *Cognoſcitur* ex rubore, dolore, pulſu & calore, quibus à grumefactione & abundantia lactis differt. *Oritur*, à ſanguinis attracti, transmiſſi, vel ſuppreſſi copia. *Curatur* 1 Victu tenui infrigidante & humectante. 2. Diverſione, quæ ſanguinis ex talo miſſione; ſi menſes ſuppreſſi ſunt, perficitur. 3. Evacuatione per ſanguinis ex ejuſdem lateris internâ venâ miſſionem, & lenem purgationem. 4. Topicorum, in inflammatione conſuetorum appoſitionem. Ubi *nota*, *Repellentia* debere

debere esse temperata, ne cor nimis infrigidetur. In *augmento* laudari cerevisiam calidam cum butyro applicatam. *Indurationem* feliciter medicamento ex *medulla cruris vituli unc. ij. œsypi unc. j. Croci scr. iv. Cumini triti scr. ij.* composito, prohiberi. *Suppuratum*, quod mammillæ sint spongiosæ & cavernosæ, variis plerumque in locis aperiri. *Mammillam* affectam, raro, ni alterius sanæ lac exsiccetur, quod sanguis æquè ad utramque ducatur, sanari. *Dolorem*, optimè æstate foliis *hyoscyami*, hyeme *radicibus* ejusdem sub cineribus coctis, & cum axungia porcina contusis, leniri.

II. *OEdema*, quod interdum per totam mammam diffunditur, ut eadem tota æqualiter intumescat. *Cognoscitur* ex eo, quod sit mollis, per intervalla certis temporibus, menstruationum nempe, tumor ac dolor exacerbatur, semper tamen tumoris aliquid remaneat. *Ortus* & *Curatio* ex generalibus petenda. Hic duntaxat *observandum*, 1. *Quod* in mensium retentione tosta & assa minus conveniant. 2. *Quod* maturantia, quia materia hic tenacior est, fortiora sint eligenda. 3. *Quod* ventriculi, qui pituitæ receptaculum, ratio quoque sit habenda.

III. *Scirrhus* mammillarum, est vel *Exquisitus*, vel *Non exquisitus*. 1. *Exquisitus*, varius est. I. Alius *Incipiens*, qui ad contactum dolet, minimum tamen, qua ratione ab incipiente Cancro distinguitur: & difficulter Curatur. Alius *Inveteratus* qui durus est, sine dolore, medicamentis incurabilis, præsertim si Capparorum colorem refert, vel si ei pili supervenerunt; manus opera interdum curatur. II. Alius est *per Congestionem*, humoris per se crassi, in quo curando aceto nec inter initia nec diu utendum, ne vel residuum lapidescat, vel substantia partis exsiccata tabescat; Nec manuale opus tentandum, si tota mamma induruit, & tumor

tumor thoraci ita adhæsit, ut citra periculum avelli nequeat. Alius *per Resolutionem*, in quo tenuior pars præposteris medicamentis exsiccata est, quemque Galenus evaporatione ex aceto acerrimo, super lapidem pyritem candentem effuso, sed præmissis liquantibus, curavit. In omnium *Curatione*, videndum, ut lienis & suppressorum mensium ratio habeatur, & Emollientia cum resolventibus alternatim applicentur. 2. *Non Exquisitus* Scirrhus ex eo *Cognoscitur*, quod sit tumor major cancro, coloris cinericii, cum duritie ac venis in ambitu nonnihil livescentibus varicum instar: & quod interdum, imminentibus præsertim menstruis, vexet. *Oritur* ab atra bile melancholiæ commixta, præsertim in sterilibus, vel quæ citò parere desierunt, vel omnimoda mensium suppressione laborantibus. In *Curatione* inter Repellentia absque adstrictione laudatur Unguentum *de Ranis*, quod apud Castrensem l. 1. de morbus mulier. cap. 21. vide. De Manus opera vide eundem.

IV. *Tumor flatuosus*, qui ex eo *Cognoscitur*, quod dolor sit acutus mamma præsertim sinistra, cum brachii, totius lateris, costarum & scapularum cruciatu. *Oritur* à crasso halitu, ex suppressis vel mensibus vel semine, vel aliis excrementis elato, easdem tendente. In *Curatione*, nota, linteum *Saponis spuma* delibutum, vel aqua madefactum & exsiccatum, ad dissipationem laudari. Dolorem pane calido, ut ex furno extrahitur, oleo nardino & rutaceo madido, bene mitigari.

ARTICULUS II.

De Cancro, & magnitudine Mammarum.

I. CAncri mammarum, signa, Causæ & Curatio ex iis quæ lib. secundo de Cancro dicta sunt,

 depromi

depromi possunt. Heic adjicere sufficiat, 1. *Non exulceratum* mitiorem reddi, si menses in pristinum statum vel à natura vel à medicamentis revocati redeant; vel si corpus à cacochymia liberum, seu victus ratione seu medicamentis servetur. Potest eidem & Ungentum ex *Lithargyrii* in marmorea pilla cum plumbeo pistillo ducti *unc. ij.* cum *aquæ rosar.* & *ol. rosar. ana unc. iij.* incorporatis, compositum applicari. II. *Exulcerati* Curam, apud Hartmannum, qui eum *aqua fuliginis* mundificante, *Oleo arsenici fixi* in aqua plantaginis distemperati, &c. firmissimè sanari scribit, vide.

II. *Magnitudo mammarum* indecora visui est exposita. *Oritur* à crebra earum contrectatione, flatulentorum inprimis copia, retentione mensium, &c. *Curatio* adhiberi vel ideò debet, quòd quò majores sunt mammæ, eò facilius cancris afficiantur. *Peragitur.* 1. *Cibis* adstringentibus, sed minimè flatulentis. 2. *Repercussione* sanguinis vel aliorum humorum affluentium; ubi succus cicutæ, & ova perdicis illita locum habent. 3. *Discussione* illius quod allapsum est, ubi Ungentum quod ex *luti in molis tonsorum reperti unc. ij. Ol. myrtini unc. j. aceti unc. ß.* componitur, laudatur. 4. *Compressione* per formas mammarum plumbearum interius illitarum oleo *seminis hyoscyami*, &c.

CAPUT II.

De symptomatibus Mammarum.

ARTICULUS I.

De Lactis defectu, Redundantia, & Coagulatione.

SYmptomata Mammarum sunt *Lactis defectus, Redundantia, & Coagulatio.*

I. *Defe-*

I. *Defectus lactis* pro ratione Causarum duplex est.

Alius enim est *Vitio sanguinis*, qui deficit ob morbos exsiccantes: ob Epatis intemperiem: ob inediam, ob Evacutiones nimias: quorum omnium in Curatione habenda est ratio. Ad lactis autem generationem faciunt, *Crystallus* præparatus, folia, radix & semen *fœniculi* viridia & recentia. *Lumbricorum terrestrium* præparatorum pulvis in vino. *Electuarium* Zacuthi Prax. Histor. l. 9. c. ult.

Alius est *vitio facultatis lactificæ*, quando illa ita debilis est, ut sanguinem neque attrahat, neque coquat; seu propter causas externas refrigerantes, & adstringentes; seu propter alios morbos; ad quos in Curatione respiciendum est.

II. *Redundantia* lactis à sanguinis copia & forti facultate lactifica procedit. In *Curatione*, Naturæ in gignendo lacte luxuries cohibenda est; & Lac excedens dissipandum & exsiccandum. Facit huc venæsectio. Repulsio per medicamenta, quæ supra mammas versus brachia poni debent. faciunt & Medicamenta lac absumentia, qualia sunt, *Muria cum pulvere cymini, Cicuta* in aqua Chærofolii & Aceto decocta, &c.

III. *Coagulatio* lactis fit, quando partes subtiliores & tenuiores sensim exhalant, & crassiores remanent; unde glandulæ indurescunt, & tumores, imò & abscessus, exoriuntur. In hoc casu, infans ex ubere affecto lactari non debet: sugendum tamen lac, ne id quod de novo gignitur, à caseato lacte coaguletur, & pars coagulati quæ incipit dissolvi putrescat. Ad Dissolutionem facit *jusculum Caulium*, Ablutio mammillæ cum *aqua, vino & aceto* insimul mistis. Fomentatio decocto *Altheæ, fænugræci, Meliloti*, &c. superimposito linimento ex *ol. rosar. amygdal. dulc. succo apii, petroselini, aceto, in quo*

 prius

prius coagulum leporis fit dissolutum. *Aqua Cicutæ* putatur utramque palmam obtinere.

Et tantum de morbis pectoris.

IDEÆ MEDICINÆ PRACTICÆ LIBER X.

De morbis infimi Ventris.

TITULUS I. De Affectibus OEsophagi.

CAPUT I. *De morbis OEsophagi.*

AFFECTUS infimi ventris comprehendunt sub se affectus, *OEsophagi, Ventriculi, Intestinorum, Ani, Mesenterii, Epatis, Lienis, Renum, Vesicæ, Partium genitalium in viris, Partium genitalium in mulieribus, Umbilici, & Abdominis.*

Morbi OEsaphagi sunt *Intemperies, Tumor, Angustia, Vulnus, & Ulcus.*

ARTICULUS I. De OEsophagi intemperie & tumore.

I. *INtemperies OEsophagi est ejusdem à nativa temperie ad præternaturalem recessus. Cognoscitur*, ex læsa deglutitione. *Dividitur* in *Calidam*, quæ *Extra*, à fumis, pulveribus, &c. *Intrà*, à vaporibus in febribus ardentibus, uteri calida & sicca intemperie, accidit. *Tum* rubor & asperitas in lingua percipitur, adest sitis, per refrigerantia, lentorem habentia *curatur*. 2. *Frigidam*, quæ vel à potu nimis frigido, vel aliunde accidit, & Calefacientibus tollitur. 3. *Humidam*, quæ à Catarrhis defluentibus, salivatione &c. exsistit, & relaxationem OEsophagi, ita ut pars ipsius inferior, & os superius ventriculi hient, infert. 4. *Siccam*, quæ à siccis exoritur, ac asperitatem infert. sorbitionibus ex jure pulli, butyri non salito curatur.

II. *Tumor OEsophagi est ipsius in magnitudine suâ excessus. Cognoscitur*, ex dolore in deglutiendo in posteriore magis parte & dorso; deglutiendi impedimento, si magnus bolus deglutiendus est, ut interdum potus per nares effluat. *Oritur* ab iisdem causis, à quibus tumores in genere oriri diximus. *Curatur* sæpe *difficulter*, quia periculosus propter suffocationem. *Eo modo* quo alii tumores, nempe, In principio repellentibus, in augmento resolventibus externis, internis; in statu, discutientibus. *Vomitus* metu suffocationis vitetur, nisi forte suppuratione facta, tumor rumpi debeat. *Dividitur* 1. In *Calidum*, cui adest febris, sitis major, dolor, in cujus Curatione venæ sectio locum habet: & *Frigidum*, in quo minor dolor, & in cujus Curatione repellentia mitiora, resolventia & discutientia fortiora esse debent. II. In *illum, qui superiori OEsophagi parti* insidet, & tum cibi non descendunt: & *Illum*, *qui inferiorem* infestat; & tum cibi, postquam aliquousque descenderunt, hærent.

ARTI-

Articulus II.

De OEsophagi angustia, Vulnere & Ulcere.

I. Angustia OEsophagi est, quando illius meatus imminuitur. *Cognoscitur* ex eo, quod faciliùs liquida quàm solida deglutiantur. *Dividitur* pro ratione Causarum; Nam Alia est *à Causis externis*, seu medicamentis constringentibus, seu re aliqua deglutita. *Tum*, ex adstantibus vel ipso ægro res cognoscitur. Aut vomitu vel tussi rejicienda est: aut humectantibus & emollientibus extra & intra adhibitis promovenda: aut spongia Oleo amygdalarum dulcium illita detrudenda: aut singulari *Fabricii Hildani* instrumento eximenda. Alia à *Tumore*, *Vermibus*, ex ventriculo & intestinis ascendentibus, *Scorbuticis & hypochondriacis vaporibus* OEsophagum distendentibus & arteriam asperam comprimentibus, *Luxatione vertebrarum Cervicis* & dorsi, quæ in suis locis videantur. Alia à *pituita crassa*, *lacte coagulato*, &c. inhærentibus, Ubi *Oxymel scilliticum*, & vomitus locum habent.

II. *Vulnus OEsophagi*, in duplici, ratione Causarum, est *Differentia*. Vel enim *à telo infertur*; & tum, situs vulneris id ostendit: si vomitus accidit, aliquid per illud ejicitur, difficulter Curatur. Vel *ab ossiculis deglutitis*; & tum facilè patet. Medicamenta ventriculo grata adhiberi debent.

III. *Vlcus* œsophagi *Cognoscitur*, ex dolore, quando res acris, austera, salsa, etiam in parva quantitate deglutitur; mordicatione, & puris rejectione. *Curatur* difficulter propter difficilem coalescentiam, utpote in parte membranosa. *Differentias* à Causis sortitur. Aliud est ab *Externis erodentibus*, ut aqua forti, mercurio sublimato. *Tum* vomitoriis lenientibus & lentorem habentibus, ut est *mucilago semin. Cydonior.* juscula pinguia, agendum. Aliud à *Vulnere*; *Tumoribus*, *Apostematibus*. Aliud ab *Humoribus acribus* rejectis, &c.

Caput II.

De OEsophagi symptomatibus.

Inter *OEsophagi symptomata* præcipuum est *Deglutitio læsa*, quæ duplex. Alia enim *fit ob Resolutionem OEsophagi*, facultate ob nervorum sextæ vel septimæ conjugationis resolutionem læsâ. *Cognoscitur* ex eo, quod faciliùs deglutiantur solida, utpote quæ leviore conatu detruduntur, quàm liquida, quæ quod impellenti cedant, majori vi opus habent. *Oritur*, vel à *Defluxione*, Tum Capitis gravitas, tensio colli & defluxio ipsa sentitur: vel *vel ab alio aliquo morbo*. Periculosa est, & remediis antiparalyticis curari debet. II. Alia *ob Convulsionem*, quæ à vulnere etiam exoritur. periculosissima est senibus. Alia à *Partis affectibus*: de quibus superius à nobis actum est.

Titulus II.

De Affectibus Ventriculi.

Caput I.

De Morbis ventriculi.

Affectus ventriculi vel sunt Morbi, vel Symptomata. Ad *illos* pertinent *Intemperies*, *Tumores*, *Vulnus & Vlcus*. Hæc vide inferius.

Arti-

ARTICULUS I.

De Intemperie Ventriculi in genere.

INtemperies ventriculi est similarium ejus partium præternaturalis in primis qualitatibus constitutio.

Signa illius sunt Concoctio & appetitus læsa. Excrementorum mutatio, ventriculi gravitas, fluctuatio, destillationes capitis quæ plerumque accidunt.

Causa, quicquid vel internè vel externè eundem alterare potest. *Curatio* peragitur I. *Intemperiei per contraria alteratione*, Tum Medicamenta debent esse ventriculo grata, solida potius quàm liquida. Cibi potius medicamentosi, quàm medicamenta exacta. Adstringentibus ne ventriculus laxetur, permista; non acria, salsa, erodentia, ne orificium ventriculi lacessant. si externa, mucronatæ cartilagini versus umbilicum, & in dorsum ad 12 & 13 vertebras applicentur. II. *Causarum tam externarum quàm internarum remotione*. III. *Ventriculi corroboratione*; *ubi* appropriata, ut Magisterium *corallorum rubrorum*, *Tunicæ ventriculi gallinæ interiores*, &c. locum habent.

Dividitur in Intemperiem sine vel cum materia, de quibus in sequentibus articulis.

ARTICULUS II.

De Intemperie Ventriculi sine materia.

INtemperies ventriculi sine materia, est similarium ventriculi partium, præternaturalis in qualitatibus suis dispositio, à causis internis & externis nulla humorum præsentiâ illata.

Signa ejus & *Causæ in differentiis* exponentur. *Curatio* sola alteratione & causarum remotione nititur.

Divi-

Dividitur secundùm qualitates.

I. Alia est *Calida*, quæ *Cognoscitur* ex cibi inappetentia, ructibus nidorosis, salivæ lentitudine, faucium & linguæ ariditate. *Oritur* externè à sex non naturalibus, calorem ipsius augentibus: internè à morbis internis, febribus ardentibus, inflammatione epatis, lienis, &c. *Curatur* I. Refrigerantibus, sed levibus, nec diu applicatis. 2. Diæta refrigerante, ubi locum habet *Aqua hordei*, emulsio *quatuor seminum frigidorum* majorum.

II. Alia *Frigida*, quæ *Cognoscitur* ex appetitus intensione, nisi sit nimia; ructu acido, si nec multi nec frigidi cibi assumti, nec pituita redundat, flatu, salivæ nimietate. *Oritur*, Externè à sex non naturalibus: Internè ab incumbentibus partibus, Epate, Liene, musculis abdominis frigiditatem inducentibus. *Curatur*, I. Calefacientibus appropriatis, sed non nimiis, intus & extus humidis, ne siccitas inducatur. 2. Diæta, ubi vinum absinthites locum habet. *Distinguitur* in *Positivam*, de qua nunc actum est: & *Privativam*, quæ *Conjungitur* cum siccitate. *Oritur* ex defectu calidi innati, quem inducunt nimia calefacientia, ut vini usus frequens. alimentorum defectus. partium incumbentium, ut epatis, musculorum abdominis & omenti calor & siccitas.

III. Alia *Humida*, quæ *Cognoscitur* ex absentia sitis, salivæ redundantia, &c. *Oritur* à causis externis humiditatem inducentibus. *Curatur* I. Siccantibus citra insignem caliditatem vel frigiditatem, ut sunt, *Cinis intestinorum gallinarum, hirundinum cervi cornu ustum, corallia rubra, trochisci è viperis, galanga, sal ustulatum*. 2. Diætâ oppositâ.

IV. Alia *Sicca*, quæ *Cognoscitur* ex regionis ventriculi extenuatione & contractione, ad quam gracilitas totius corporis sequitur. *Oritur*, *externè* à diæta siccante, evacuatione nimiâ, fumis metallicis: *internè*,

ternè, à partium incumbentium ſiccitate. *Curatio* eſt *Difficilior*, quia cum febrili calore maraſmum inducit. ſi vomitus accedat. caloris innati ſummam inopiam indicat. *Peragitur* 1. Humectatione, quæ per alimenta medicamentoſa optimè perficitur. 2. Diætâ, ubi lac locum habet ab exigua doſi incipiendo, *Ova recentia, Amygdala, paſſulæ, pineæ, &c.*

Alia *Compoſita*, cujus ratio ex ſimplicibus colligi poteſt. Calidâ & ſiccâ intemperie laborantes, habent ſanguinem paucum, ad nutriendum ineptum, fiunt macri, alvi adſtrictæ, venarum eminentium, ad ſcabiem ſiccam proclives.

ARTICULUS III.

De Intemperie ventriculi cum materia.

INtemperies *ventriculi cum materia eſt, quando ventriculus à ſuâ temperie propter aliquem humorem vel ibi genitum, vel aliunde delapſum, deſciſcit.*

Signa & *Cauſæ* in definitione ponuntur: in *Differentiis* prolixiùs explicabuntur.

Curatio abſolvitur, 1. Humoris peccantis alteratione & evacuatione. II. Partis ipſius per externa & interna appropriata roboratione. Vide in Differentiis.

Differentiæ intemperiei hujus ſunt variæ.

I. Alia eſt *à materia in ventriculo genita.* Tum ſymptomata continuò apparent. totum corpus & membra omnia ſalva ſunt. *Curatur*, per Evacuationem materiæ, quæ commodè *Aloëticis*, *hierâ picrâ*, *Mechoacannâ*, perficitur: & Roborationem partis. Alia *à materia aliunde delapſa.* Tum membrum quod pèr periodos afficiebatur, non laborat amplius, aliqua conſueta evacuatio ſupprimitur. Vel conſueta diæta mutata eſt, vel in toto aut in aliqua parte aliquid hæret, ſymptomata remittunt. In *Curatione* ratio membrorum mittentium habenda.

II. Alia

II. Alia eſt à *materia in cavitate ventriculi hærente.* Tum fluctuatio eſt vel nauſea, quam vomitus vel alvi dejectio ſequitur. Alia à *materia tunicis impacta.* Tum, nauſea eſt abſque vomitu, ſæpe cum ſingultu.

III. Alia eſt *Bilioſa*, calida nimirum & ſicca, quæ præter ſuperiora ſigna *Cognoſcitur* ex nauſea, oris amaritudine, roſionis cujuſdam ſenſu, & vomitu interdum bilioſo. *Oritur* à bile ſeu ex veſicula fellea eo delapſa, ſeu ex cibis corruptis generata. *Curatur* 1. Diæta, in qua jus pullorum lactuca & endivia conditum præſtat. 2. Materiæ eductione, tum per vomitoria ex pulvere *julor.* ſeu *florum juglandis* in fumo ſiccatorum, & drach.j. pondere cum hydromelite datorum, parata; tum per purgantia ex *hiera picra* compoſita. 3. Alteratione per refrigerantia & humectantia, inter quæ præſtant Aqua *Cichorii violar.* ſyrupi *granator. Corallor. Quercet. Fragor. de Ribes.* Tinctura *Roſarum.* Condit. *lactucæ Cichorii*, &c.

IV. Alia eſt *Pituitoſa*, frigida nimium & humida, quæ *Cognoſcitur*, tum ex ſignis ſuperius recenſitis, tum ex gravitatis in ventriculo, præſertim poſt cibum aliquot horis ſenſu, fluctuatione, ructu ſæpe acido. *Oritur* à pituita vel tenui, vel craſſa. *Curatur* 1. Evacuantibus tum per vomitum, cui in craſſâ, incidentia in forma ſolida exhibita, (præſtat *Diatrion piper. diacalaminth. Eſſentia meliſſæ*, *pulegii* &c.) præmitti debent: tum per purgationem, ita, ut purgantia vel ſola vel præparantibus mixta exhibeantur: vomitoria ſunt *ſalis vitrioli* dr. ſ. in juſculo, *Oxymel* cum decocto *raphani* vomitorium *ex helleboro Heurnii.* II. Roborantibus, in quibus *intra* Radices *calami aromatici, & cortices citri, aurantiorum*, cum ſpiritu vitrioli philoſophico, *Elixir proprietatis* præſtant; *Extra*, inunctiones, ex oleis ſtil-

latitiis, *Absinth. menthæ*, *cumini*, *pulegii*, *mastiches* compositæ, cerotum ex *ladani puri parte* j. *cum partibus duabus ceræ*, una hora ante prandium adhibitis, valent. III. Diæta opposita.

ARTICULUS IV.

De Tumoribus ventriculi.

TUmor *ventriculi est, quando idem in justo majorem magnitudinem elevatur.* Continet sub se tria.

I. *Inflammationem*, quæ *Cognoscitur*, tum ex signis generalibus, tum ex dolore vehementi, æstu, siti, febre ardentissima, vomitu aut frequenti dejectione alvi, nisi quando orificium aut pylorus obsidetur; accedunt symptomata facultatum principum, si cerebrum in consensum trahatur. *Oritur* à sanguine præter naturam per venas à porta derivatas effuso, sive puro sive mixto, sive transmisso, sive attracto. *Curatur* ad modum aliarum inflammationum, ubi observa: 1. Evacuationem per vomitum aut alvum non convenire, nisi ad collecti puris eruptionem. 2. Repetendam potiùs venæsectionem, quàm ut una vice multum sanguinis evacuetur. 3. Inter Repellentia externa *saccharum Saturni cum aqua plantaginis vel solani* adjecto absinthii vel menthæ pauxillo, laudari: Interna actu moderatè frigida exhiberi debere. 4. Resolventia, quæ lenia & emollientia esse debent, adstringentibus ob partis præstantiam castiganda esse. 5. Si suppuratio prohiberi non potest, calorem moderatè calidis, humidis & viscidis, tam intra quàm extra fovendum. 6. Abscessum *succò scabiosæ vel solo, vel cum melle mixto* optimè rumpi posse. *Dividitur* pro ratione partium ventriculi. Alia est *Totius*, in qua æger, quocunque etiam situ decumbat, dolore afficitur. Alia est *Partis*, 1. vel *Externæ*, in qua dolor post cibi coctionem, ob fibras transversas intentas, intenditur, appetitus se non ita male habet, nihil de abscessu vomitu ejicitur. Vel *Internæ*, in qua omnia sunt contraria. melius verò, si in hanc pus abeat, quàm sub peritonæum: quia ibi facilè expurgari potest, hic non item. 2. Vel *Superioris*, in qua quia pars exquisitò sensu prædita est, gravissima accidunt symptomata, angustia sub finem deglutitionis, ubi attractio viget, maximè percipitur. Vel *Inferioris*, in qua dolor magis in cibi coctione intenditur. 3. Vel *Anterioris*, in qua tactu tumor deprehenditur. Vel *Posterioris*, in qua, si externa occupatur, æger graviter decumbit supinus; si interna, graviter pronus.

II. *OEdema*, & *Scirrhus*: de quibus nihil singulare occurrit.

III. *Inflatio* quando ventriculi magnitudo à flatu in ejus capacitate concluso augetur. *Cognoscitur* ex tensione, ventriculi regionem supra umbilicum infestante, tumore, & resistentia tactus ibidem obvia, ructibus, quibus malum levatur. *Oritur* à materia flatus suppeditante, de qua in Differentiis. *Curatur difficulter*, si convalescenti accidat, quia recidivam significat. si sit in febribus acutis, quia calorem naturalem à præternaturali absumi indicat. si diu duret, quia in hydropem siccum terminatur. *Quomodo peragatur*, vide in Differentis. *Dividitur* pro ratione causarum. I. Alia est ab *Alimentis flatulentis*, quæ ex ægri relatione cognoscitur. Diæta bona & discutientibus balsamo nempe fœniculi, oleo carni intra & extra adhibitis, balneo aquæ calidæ, cui *radices Ebuli* incoctæ, sacculis, *pane à furno calente oleo rutaceo perfuso*, curatur. II. Alia à *Materia pituitosa*, flatus excitante, quæ ex signis intemperiei pituitosæ cognoscitur. Evacuatione materiæ præparatæ, & Discussione flatuum

tuum tollitur. Discutiunt etiam cucurbitula magna, cum multa flamma, absque incisione, applicata ac sæpius repetita. *Talorum suillorum* adustorum & cum aqua rutæ præparatorum drach. una in haustu vini exhibita, &c.

ARTICULUS V.

De Vulneribus & Ulceribus ventriculi.

I. VUlnera *ventriculi* exinde *cognoscuntur*, quod abdomen profundius è regione ventriculi sit solutum, singultus, & bilis vomitus insequatur, cibus potusque interdum rejiciatur. *Curantur, nullo ferè modo*, si totum ventriculi corpus perforatum sit, vel si superior ipsius pars circa orificium vulnerata. *Difficulter*, si exterior saltem tunica, & si fundus ventriculi, qui carnosus est, & medicamenta sustinere potest. *Peragitur Curatio*, ut in aliis vulneribus. *Mastiche* omnibus modis sumta, utilis est. Vulnus penetrans & amplum consui debet, orificio inferiore parte relicto. In diæta ab omnibus acribus abstinendum.

II. *Vlcus* ventriculi *cognoscitur* ex dolore pungente & ulceroso, ardore, à cibo calido ingesto excitato, supra umbilicum infestante. ructibus fœtidis, causis ulcus generantibus, febre lenta, &c. *Oritur*, 1. *Ab externis*, ut medicamentis & venenis acribus, & tum, relatio ægri indicio erit. 2. Ab *Humoribus acribus* vel aliunde allapsis, vel ibi genitis; & tum, ad intemperiem cum materia recurrendum est. 3. Ab *Apostemate* post inflammationem rupto, & tum illa præcessit. 4. A *ruptura venæ*, & tum sanguinis vomitus præcessit. *Curatur difficulter*, tum quia detergentia dolorem excitant, tum quia semper à chylo humectatum exsiccari nequit. Inveterata lyenteriam adferunt. In *Curatione* nota, 1. Humorem, si adest,

si adest, lenientibus duntaxat educi dedere. 2. Vomitum planè vitandum, ne quod ulceratum est, magis dilaceretur. 3. Consolidantibus internis, aliquid mediocriter abstergentium semper admiscendum.

CAPUT II.

De Ventriculi symptomatibus.

ARTICULUS I.

De Dolore & Ardore Ventriculi.

SYmptomata ventriculi sunt, *Dolor, Ardor, Anorexia, Nimia appetentia, Appetitus vitiosus, Sitis nimia, Concoctionis læsio, Singultus, Ructus, Rugitus, Nausea, Vomitus, & Cholera.*

I. *Dolor Ventriculi est tristis ejusdem sensatio, à rebus distendentibus vel mordicantibus, & sic continuum ejus solventibus exorta.*

Signis in hoc symptomate opus non est, nisi mens ægri laboret.

Causa in definitione est exposita, & largiùs in Differentiis de ea.

Curatio respicit 1. *Ipsum symptoma*, si nimis urgens est; in quo obtundendo valet, *sacculus* ex radic. altheæ, flor. chamomillæ, rosis rubeis & absinthio confectus. *Aqua* Quercetani Anodyna in pharmacop. restituta. *Oleum* chamomillæ saphirinum, *Bolus* ex electuar. diaphænic. dr. iiis. philonii Romani scr. ii. formatus, de Leonibus laudatissimus, *laudani opiati* gr. iv. cum decocto chamomillæ, post quorum omnium usum roborantia ventriculum expedienda sunt. II. *Ipsam Causam*, de qua in Different.

Differentiæ à partibus & causis sumuntur.

I. Alius est *Tunicarum*, qui Dolor est simpliciter, & cui superiora applicari debent. Alius *Orificii*, qui se animi deliquio & syncope, interdum immoderato

moderato sudore & anxietate prodit: & tum, ab *Attritione ventriculi*, quæ post cibum sumtum cum frigore, pulsuum constrictione & anhelitus compressione accidit, à cibo seu antequam excernatur exæstuante, seu in pituitam verso oritur, & *Ol. nardino* calido ventriculo imposito, & dr. j. *piperis* exhibita, curatur. tum ab *Adstrictione* ipsius, quæ propter utriusque orificii adstrictionem evenit,& descendente cibo quiescit, discerni debet. *Curatio* est *Nullius spei*, si in eos inciderit, qui exquisiti sensus orificium habent. si extrema frigeant,& si à venenatis procedat.

II. Alius est à *Causis externis*, ut nucleis, aciculis, cibo acriore, corruptionem passo, multo, & tum vomitus prodest, & si venenum assumtum est, Alexipharmaca mox admovenda.

Alius à *Causis Internis*, 1. *Humoribus* nempe biliosis, pituitosis, seu aliunde allapsis, quod in febribus fieri solet, seu ibi genitis; qui, si hi admistis cibis minus acres evadunt, assumto cibo sedatur; si tunicis adhærescentes, sumto cibo agitantur, aut fundo adhærentes elevantur, post cibum exacerbatur. *Curatio* ex capitibus de Intemperiebus peti debet. Nota *Hieram* in viscido humore fortioribus miscendam, ut materiam vincat. *Syrupum Zacuti & pulverem* l. ult. c. 2. n. 11. Hist. laudabilem esse. 2. *Vaporibus*, seu ibidem conclusis, de quibus tit. 2. c. 1. a. 4. seu aliunde, ex utero, vermibus &c. missis. 3. *Vermibus* ad orificium ascendentibus: de quibus suo loco.

III. Alius est à *morbis ventriculum infestantibus*, intemperie nempe, tumoribus, vulnere, ulcere, &c. de quibus suprà actum.

II. *Ardor ventriculi est humorum in ventriculo, vi caloris præternaturalis concitata ebullitio, ita ut fervor ad gulam usque sentiatur.*

Signis in hoc symptomate opus non est.

Causa

Causa sunt halitus acres, seu à cibo natura sua acri, in πικροχόλοις, durante cibi coctione, & ventriculo valido motu turbato excitati; seu à bilioso humore, elati, qui dum erumpere per œsophagum coguntur, ibi hærentes eum & ventriculi orificium urunt.

Curatio est *difficilior* in illis, quibus ventriculi substantia bile quasi imbuta est, quòd ejusdem regio à vesicula bilis croceo colore tingatur, eademque macula ad internam usque membranam penetret. *Respicit* 1. *Ardorem ipsum*, cui sedando multa remedia dantur. Præcipua sunt ista, *bolus* ex sacchari rosati dr. ii. Ocul. cancri præp. unc. ii. boli Armeni unc. ſ. compositus, & per particulas deglutitus, *pulvis* ex crystall. calcin. dr. j. ſ. Margarit. præp. ser. j. Corallor. præp. Cretæ ana dr. j. sacchari candi dr. ii. compositus, & drachmæ unius pondere cum cerevisia datus, *Spiritus vitrioli coagulatus* scrup. j. pondere in cerevisia exhibitus, quem linimentum ex pomadæ opt. unc. ſ. camphoræ dr. j. olei lateritii dr. ii. Axungiæ Taxi unc. ſ. salis vitrioli dr. j. excipere debet. 11. *Causam ardoris*, quæ temperanda & evacuanda.

ARTICULUS II.

De Anorexia.

Anorexia est prostrata ciborum omnium appetentia, ex defectu sensus suctionis in orificio superiore ventriculi exorta.

Signis ipsum symptoma non indiget. Æger conqueritur, & ab adstantibus ipsis observatur.

Causa est sensus suctionis in orificio ventriculi inferiore defectus; qui unde proveniat, in Differentiis dicetur.

Curatio est *Dubia spei*, si in declinatione morbi,

bi, seu ex ejus diuturnitate, seu virium imbecillitate, seu immodica evacuatione accidat; quia caloris naturalis extinctionem indicat, & recidivam minatur. si in pueros, qui natura edaces & plurimo alimento indigent, incidat, quia magnus præter naturam excessus significatur. si in morbo diuturno, cum sinceris dejectionibus affligat, quia extinctionem facultatis appetentis in orificio ventriculi, seu ob maximum frigus, seu ob materiam maximè putrefactam indicat. si ex læsione nervorum sextæ conjugationis à cerebro oriatur. *Nullius ferè*, si in morbo aliquo eam subitò, non præcedente ulla crisi vel morbi imminutione, ingens cibi appetitus sequatur, quia cerebri læsionem & virtutis sensitivæ extinctionem significat. *Respicit* causas: de quibus in Differentiis agemus.

Differentiæ appetitus prostrati sunt variæ.

I. Alia est *Major*, quæ propriè *Anorexia* dicitur, in qua nihil omninò appetitur; cui & definitio superior competit. Aliæ *Minor*, seu δυσορεξία dicta, in qua minus aut tardius quàm pro naturæ exigentia cibus appetitur, & oritur ex debilitato & labefactato suctionis sensu.

II. Alia est *sine Nausea & abominatione ciborum*, quæ *Inappetentia* dici potest: de cujus causis sequenti Differentia agetur. Alia *cum abominatione*, & dicitur *Ciborum fastidium*. *Oritur* à succis biliosis & corruptis, aciditatis tamen & salsedinis expertibus, qui quia alendo corpori apti non sunt, orificium tamen ventriculi obsident, à venis non sugguntur. *Curatur* iis, quæ calidam intemperiem corrigunt, & humorem evacuant. *Cataplasma* apud Zacutum l. ult. c. 1. num. 5. vide.

III. Alia est à *suctionis carentia*, quam inferunt 1. *Alimenti in toto corpore abundantia*, in qua vires non prosternuntur, quæque inedia, exercitiis, frictionibus, &c. tollitur. 2. *Corrugationis in ventriculo impotentia*, *vel* propter intemperiem sive calidam ventriculum relaxantem, & materiam fundentem; sive frigidam calorem nativum, primam appetitus causam, labefactantem. *Vel* propter vitiosi humoris, inprimis excrementi crudi, insipidi, lenti & pituitosi, sive ex cibis geniti, sive aliunde affluentis redundantiam. Curatio ex capite de intemperie peti debet. 3. *Attractionis defectus & imbecillitas*, *vel* ob intemperiem frigidam & humidam: *vel* ob interceptionem viarum, à mesaraicarum & cavi epatis obstructione, cujus in curatione ratio habenda est. 4. *Diaphoresis negata*, seu cum substantia corporis non evacuatur, *vel* ob constipationem pororum & cutis densitatem, quam balneum aquæ dulcis tollit: *vel* caloris nativi debilitatem, seu ex intemperie frigida seu otio, acquisitam: *vel* humidi substantifici, quod calori miti ac placido depascenti non facilè cedit, tenacitatem, fixamque & stabilem concretionem.

Alia *à suctionis non perceptione*, quam tollunt 1. *Morbi cerebri*, in quibus aut nervi sextæ paris afficiuntur; aut spiritus animales vel non generantur, vel influere impediuntur; vel, quod in acutis febrib. accidit, languent; aut facultas, ut in phreneticis, &c. aliò convertitur. Curatio morbos illos respicere debet. 2. *Ventriculi ipsius morbi*, sive illi sint intemperiei, sive compositionis, sive solutæ unitatis, de quibus supra actum est. Excitatur sublatis causis appetitus, partim refrigerantib. si causa calida præcesserit, partim calefacientibus, si frigida. *Vinum absinthites* vehementer commendatur.

ARTICULUS III.

De Nimia appetentia.

N*Imia appetentia in duas distinguitur species;Caninam* nempe *appetentiam*, & *Bulimum*.

I. *Canina appetentia*, *est continua ac insatiabilis vorandi cupiditas, à vehementi suctionis in ore ventriculi sensu exorta, aliquando cum vomitu, aliquando cum diarrhœa affligens.*

Signis opus non est, cum sint in definitione exposita.

Causa est sensus suctionis & stimulationis in orificio ventriculi vehemens: unde verò is veniat, in Differentiis exponetur.

Curatio, quæ tempestivè adhibenda, ne ægri vel in vomendi consuetudinem, vel in cœliacam passionem, vel in hydropem incidant, respicit. I. *Famem ipsam*, quæ compescitur vel pinguium usu, vel *vitellis ovorum* aqua induratis, vel quod optimum est, *vino*. II. *Causas*, de quibus in Differentiis agemus.

Differentiæ sumuntur à causis, suctionem stimulantibus.

I. *Alia est à nimia alimenti in corpore indigentia*, *seu* propter vermes chylum depascentes, qui se morsu exserunt, & usu hieræ picræ deturbantur: *seu* propter nimias evacuationes tam sensibiles, quàm insensibiles, per habitum corporis, ob calorem nimium partium, & humiditatum substantiam dissolventem, cui multum conferunt humorum tenuitas, corporum raritas, pororum laxitas, &c. tum sudores infestant, & Curatio ad morbos ipsos obvertenda est: *seu* propter longum usum alimentorum detergentium, ut ficuum, gari, &c.

II. Alia ab *Humoribus frigidis acidis*, *& austerioribus* orificium ventriculi corrugantibus, comprimentibus, & vellicantibus; ut sunt pituita acida, & melancholia in ventriculum effusa; & tum, intemperiei frigidæ signa adsunt. Inter purgantia *hiera picra* valet, ut & *vinum Zacuti* lib. ult. Hist. Prax. c. 2. n. 9.

II. *Bulimos est appetitus magnus, periodicus, qui sæpe in nauseam cum lipothymia & virium dejectione desinit.*

Signa in definitione sunt exposita.

De *Causa* inter medicos dubitatur: plerique tamen intemperiem ventriculi frigidam statuunt, unde per altam nivem iter longum facientibus sæpius accidere solet.

Curatio est *Nulla*, si in morbis chronicis accidat: interdum post febres & alios morbos recidivam minatur. *Respicit* I. *Tempus paroxysmi*, quando animi deliquium accidit, in quo frictionibus, & refocillantibus, ut odore vini, aceti, &c. agendum. II. *Tempus extra paroxysmum*, in quo postquam se æger recollegerit, cibi boni succi, panis vino madidus, &c. dandi; & per externa calor ventriculo restituendus.

ARTICULUS IV.

De Appetitu depravato, seu Pica.

P*Ica*, (ab ave ita dicta, quæ eodem affectu laborat) *quæ & κίττα & μαλακία*, *est appetitus absurdus substantiæ alienæ, liquidæ vel solidæ, præter naturam & rationem alimenti, ex tristi suctionis sensu, & judicii res esui idoneas vel ineptas discernentis corruptione, à vitioso excremento tunicis imbibito, peculiari substantiæ proprietate os ventriculi infestante.*

Signa manifesta sunt, quia cibos vitiosarum qualitatum appetunt: præcessit ingluvies, indigestio, usus ciborum & potuum pravæ qualitatis, suppressio mensium, &c.

Causa

Cauſa eſt triſtis ſuctionis ſenſus, quem excitat *materia tunicis ventriculi* impreſſa, *ſeu* tota ſubſtantia agens, *ſeu* manifeſta qualitate, ex prava victûs ratione orta vel aliunde, ut, ab utero, unde utero gerentibus circa ſecundum & tertium menſem eſt familiaris, miſſa, infeſtans. Solet autem in principio, dum cauſæ alterant *contrariarum rerum* cupiditas excitari; quando verò longa conſuetudine familiaritas eſt contracta, *ſimilia* efflagitantur.

Curatio eſt *feſtinanda*, ne cacochymia vel hydrops accerſatur.

Vomitu materia peccans commodiſſimè ejicitur, qui in prægnantibus lenioribus concitari debet. Ventriculus roborari poteſt Aqua *Cinnamomi*, *Corticum aurantiorum*, Magiſterio corallorum, &c.

ARTICULUS V.

De nimia ſiti.

N*Imia ſitis*, *ſeu* ϖολυδιψία *eſt major & frequentior potionis conſuetæ appetentia*, *ob triſtem ſuctionis in ore ventriculi ſenſum*, *ex alimenti humidi defectu*, *& propriæ humiditatis alteratione exorta.*

Signa ſymptomatis per ſe manifeſta ſunt.

Cauſa eſt triſtis ſuctionis ſenſus, quem humoris inopia & caloris copia excitarunt. Unde verò iſta procedat, in Differentiis exponetur.

Curatio reſpicit I. *Symptoma nimis urgens*, quod leniunt *cryſtallum* vel *corallium* in ore detentum, *aqua frigida* modico aceti caſtigata, *ſuccus cancrorum vivorum* cum aqua violar. & ſempervivi, pauxillo nitri aſperſus. *Looch ex mucilag. ſemin. pſyllii, ſemin. cidoniorum ana unc. ſ. ſacchari candi violati pulveriz. amyli, tragacanthi ana dr. i. ſyrupi violati* q. ſ. compoſitum, *Aqua fontana* cum ſaccharo candi decocta, pomo citrio inciſo addito, &c. II. *Cauſas*, de quibus in Differentiis agetur.

Dif-

Differentiæ ſumuntur à cauſis.

I. *Alia eſt à roridæ ventriculi ſubſtantiæ defectu*, quod *Cognoſcitur* ex cauſis præcedentibus, faſtidii abſentia, &c. *Oritur* ab iis quæ humidum abſumere poſſunt, ut ſunt ladores, vigiliæ, inedia, immodica evacuatio &c. *Curatio* cibo potius quam potu peragenda. Aqua, quæ in illis vomitum & alvi fluxum excitat, vitanda eſt. Initium ab humectatione, quam lenis refrigeratio ſequi debet, ſumendum.

Alia ab humiditatis in ventriculo per calorem diſſipatione, quæ *cognoſcitur* ex cibi faſtidio, faucibus aſperis, ſapore amaro, ſalſuginoſo, nitroſo. *Oritur* I. Aut *per ſe*, ſeu ab *Externis*, aëre calido, cibis acribus, ſalſis, potionibus calidis, motu vehementi linguæ, venenis, quæ omnia amoveri debent: ſeu ab *Internis*, ut Intemperie ventriculi inæquali potiſſimum, ubi Evacuandum. Emulſione ex quatuor ſeminibus frigidis majoribus humectandum. 2. Aut *ad alios morbos*, nempe, Febrem, pulmonum caliditatem, hydropem, &c. quorum curatio ex ſuis locis petenda.

II. *Alia eſt ſine febre*, quam bilis aut pituita ſalſa excitant.

Alia cum febre, in cujus paroxyſmi principio potus non dandus, ne æſtus major accendatur, ſed ſitis illis quæ in ore detinentur fallenda; in vigore gargariſmis humectantibus, & refrigerantibus agendum; in declinatione, potus, niſi æger abſtinere velit, concedendus eſt, ut ſudores largius erumpant.

ARTICULUS VI.

De Coctionis ſeu chyloſeos læſione.

C*Octionis læſio eſt concoctricis facultatis in ſua circa alimentum actione vitium*, *quo fit*, *ut vel non*, *vel tardè*, *vel depravatè concoquat.*

Tria

Tria itaque ſub ſe continet, βραδυπεψίαν, ἀπεψίαν, & δυσπεψίαν.

I. Βραδυπεψία *eſt tarda debilisque concoctio, quando cibus vel ſemicrudus relinquitur, vel nonniſi longo tempore conficitur, fruſtratione facultatis, & imbecillitate caloris, à frigida potiſſimum intemperie proveniens.*

Signa ſunt, ventriculi à flatibus ad plenariam ciborum concoctionem diſtentio, odor ciborum poſt plures etiam horas palatum feriens, ructus acidi, vomitus pituitoſi, dejectiones humidæ & crudæ, alimentorum coctu facilium vix longo tempore concoctio, &c.

Cauſa adæquata eſt facultatis concoctricis fruſtratio, quæ aut *impeditur* per morbum organicum, tumorem nempe, inflationes, &c. vel *labefactatur* per intemperiem frigidam, inductam ab iis, quæ aut refrigerant, aut ſuffocant, aut diſſipant, aut pabulum ſubtrahunt: vel *impeditur* ab *Errore externo*, quem *aut* excrementa in ventriculo coacervata vel aliunde miſſa: *aut* alimenta non legitimè juſta quantitate, qualitate, tempore & ordine aſſumta; *aut* ſomnus inferunt.

Curatio, niſi ab errore externo affectus proveniat, ad intemperiem frigidam obvertenda præcipuè eſt. Faciunt huc intra, Tinctura *ambræ*, magiſterium *corallorum*, Elixir *proprietatis*, *Diacorum nobile*, condit. *fructuum cynosbati*, Extractum *calami aromatici*, *granorum juniperi*, *zedoariæ*, ſpiritus *vitrioli*, ſi craſſi humores ventriculo ineſſe præſumuntur; tum peſſimus, ubi ventriculi calor languet. *Abſinthii* cœruleus vel viridis. Elixir *vitrioli Mynſichti*. Syrupus *granorum juniperi*. Conſerva *roſar. vitriolata*. ſal *philoſophicus* ex ſale nitri præpar. fuſi, gemmæ. ana dr. ij. Abſinthii, Carduibened. Tamariſci ana dr. j. Galangæ, Cubebar. Macis ana ſcr. ij. confectus. pulvis

pulvis ex *rad. Aronis præparata Birckmanni* in Pharmacopœa Quercet. *Corticum aurantiorum*, *oleum abſinthites*, *potabile Bartoleti*, *Nuces moſchatæ*, *Cinnamomi*, *Maſticin.* deſtillatum, &c. Extra optimè conveniunt, *Oleum ſtomachale Cratonis*, *tacamahaca*, *balſamum Peruvianum*, *ſcutum ſtomachale Hartmanni*, *Cerotum ex ladano Stockeri*, &c.

II. Ἀπεψία *eſt abolita alimentorum in ventriculo concoctio, ex privatione alteratricis ejuſdem, quâ fit, ut cruda ad inteſtina deſcendant, proveniens.*

Signa ipſius ſunt; cauſarum prægreſſus, ructus, poſt ſex vel ſeptem horarum ſpacium, ciborum naturas ac qualitates referens. incoctorum per vomitum rejectio, vel per alvum excretio, &c.

Cauſæ ſunt validiores illis, quæ in βραδυπεψίᾳ allatæ ſunt.

Curatio etiam exinde peti debet. Laudatur *Arcanum Tartari*, ſingulis diebus in juſculo gutt. x. ſumtum.

III. Δυσπεψία *ſeu* διαφθορὰ, *eſt ciborum corruptio, & in alienam qualitatem ex fruſtratione facultatis concoctricis ventriculi mutatio.*

Signa illius ſunt, ructus nidoroſi, aduſti, acidi, pingues, fœtidi, quos ſæpe ventris rugitus, borborygmi, dolores, mordicationes, vomitus, graveolentium dejectiones, ſequuntur, difficilis inediæ tolerantia, anxietas, &c.

Cauſa eſt intemperies ventriculi & ſæpius calida, quæ cibos adurit, corrumpit & putrefacit: quodlibet autem corruptum, pro natura ſua alienam qualitatem induit; inde fit, ut res diverſa oleant. Inprimis caloris ſoboles eſt *nidoroſa corruptio*, quæ oritur à morbis calidis, alimentis ejuſdem qualitatis, & facilè corruptibilibus, ut lacte, piſcibus, fungis, fructibus horariis. *Corruptio acida* à frigiditate provenit.

Curatio ad intemperiem eſt obvertenda, calidam inpri-

inprimis, de qua superiùs diximus. Spiritus *acetosæ*, & *corallorum* Quercetani syrupus hic primas tenent.

ARTICULUS VII.

De singultu.

Singultus est motus ventriculi convulsivus, tensione & dilatatione fibrarum partis superioris constans, quo expultrix irritata, noxia tunicis ventriculi, inprimis oris & œsophagi, infixa, cum sonitu & vehementi contorsione elidere tentat.

Signa recensere non est opus. Auditur ab adstantibus.

Causa est materia, in toto ventriculo interdum residens, sed ventriculum, seu qualitate inimica, seu compressione vellicans.

Curatio est *Nulla*, si delirium in eo obvenit, quia aut à ventriculo inflammato vapores acres ad caput attolli, aut à cerebro inflammato malum cum nervis orificii ventriculi communicari, indicium est. si in somno profundo, animi deliquio aut tetano oboritur. *Dubiæ spei*, si in eo lipothymia metuenda est. si senibus supra modum purgatis obvenit. si ab inflammatione hepatis oritur. si à vomitu invadit, quia ventriculum vel cerebrum non parvam pati inflammationem indicio est. si in vomitibus sinceris accidit, quia magnum aliquod partium circa ventriculum incendium significatur. si ab ileo incurrit, quia partem nervosam cerebro consentientem affici indicio est. si cum aphonia conjungitur. *Respicit* I. *Symptoma ipsum*, quod cohibetur stuporem inducentibus, ut *philonii Romani* scr. j. Croci, Cinnamomi ana gr. ii. *Laudani opiati* gr. j. cum ol. Salviæ q. s. II. *Causas*: de quibus consulantur Differentiæ.

Differentiæ sumuntur à Causis, & aliis.

I. Alius est *à Causis externis*, ut *refrigeratione*, seu

seu ob aërem, seu ob potum frigidum, ubi compressio spiritus, & inunctio dorsi ac ventriculi oleis calidis juvat; *Alimentis vel medicamentis acribus*, ubi ptisanæ cremor, vel oleum amygdalorum dulcium remedio est. *Evacuatione nimiâ*, quam siccitas & corrugatio ventriculi insequitur, ubi emulsio semin. quatuor, cum analepticis temperatis locum habet. *Cibis corruptis*, quos aloë exturbat. *Veneno assumto*, cui Theriaca obviat.

Alius ab *Internis*, ut sunt I. *Humores calidi & acres*, qui vomitum vel purgationem lenem exposcunt. *Terra sigillata*, *bolo armeno*, mitescunt. II. *Humores frigidi*, qui incidendi & evacuandi. Valet *Extractum Castorei*, *Oxymel scilliticum*, *Elixir proprietatis*. Habet & sternutatio locum. III. *Flatus*, qui *nodulo* ex semine anethi & papaveris composito, *Oleo* cumini, *Cineribus quernis* vino malvatico aspersis impositis, *emplastro* de baccis lauri, discutiuntur. IV. *Pus*, quod in inflammatione hepatis fieri solet. V. *Morbi interni*, ut inflammatio hepatis, uteri, ventriculi, cerebri, vel alterius partis: nec non *febris*, in quibus nota. In *principio febris* leni evacuante tolli debere. In *statu*, quia crisis futuræ per vomitum signum est, metuendum non esse. *In augmento*, vel *humorem ad ventriculi cavitatem* confluere, & tum singultus est rarior, & assumto cibo vel levi medicamento sedatur: vel *in ventriculi substantiam*; & tum singultus est ita frequens, ut præ eo æger suffocari videatur: stupefacientibus, si ob vehementiam febris purgare non licet, sistendus est.

ARTICULUS VIII.

De Ructu, & Rugitus.

I. *Ructus est violentia & sonora flatus in ventriculo stabulantis per superiora eruptio.*

Signis non est quod discernatur; manifestus enim est.

Causa est flatus in ventriculo genitus, vel ex aliis partibus hypochondriis præsertim eo missus.

Curatio non *negligenda*, Nam si sint frequentes & multi, causæ vehementiam significant,& coctionem turbant; si ante cibum fiant, ad Colicam; si post, ad hydropem disponunt. *Bonus* tamen ructus est: si asthmati superveniot. si in longo alvi fluxu, cum prius non fuerit, obtingat; quia aliquam iterum coctionem fieri indicio est. *Respicit* præcipuè *Causam*. de qua alibi.

Quantum ad *Differentias*, dividitur tripliciter.

I. Alius est *Moderatus*, qui (quia per os excrementa flatulenta excernit) cohibendus non est. Alius *Frequens*, qui tollendus.

II. Alius est *Acidus*, qui vel est à cibis difficilis coctionis, vel ab intemperie ventriculi frigida; & tum mel, saccharum & alia, in aciditatem abeunt. hydropem vel lienteriam si diu continent, minantur. ægri non facilè pleuritici fiunt. *Curatio* ad intemperiem obvertenda est.

III. Alius *Nidorosus*, qui *vel* est à cibis talem halitum de se edentibus, ut sunt raphanus, cepæ, frixæ, ova frixa: *vel* à calore ventriculi nimio cibos ita corrumpente, sive is sit talis per essentiam, sive per consensum.

IV. Alius *Insipidus*, qui *vel* à cibis flatulentis, *vel* ab eorum copia provenit, & si longo post sumtum cibum tempore, ejusdem saporem redoleat, magnam chyloseos imbecillitatem significat.

II. *Rugitus est sonitus ventris excitatus ab humoribus vel flatibus, in ventriculo aut intestinis discurrentibus.*

Causas habet easdem. Sortitur *differentias*, & pro diversitate soni, cujus *causa* est excrementi copia, & viarum amplitudo; & partis in qua continetur ratio. Est enim *Siccus & tenuis*, qui acutum; *Humidus & Crassus*, qui gravem sonitum facit. Est vel *in intestinis crassis*, unde graviores bombi erumpunt: vel *in tenuibus*, unde clariores & acutiores; & si humiditas adsit, murmurillus oritur, qui instantis humidæ dejectionis prodromus est. Est vel *in Cavitate*, vel *intra tunicas*; imò visus est flatus per gulam ascendisse, futuræ suffocationis speciem præbens, & post horæ spacium ad ventriculum recurrisse.

Articulus IX.

De Nausea & Vomitu.

Nausea est inane vomendi desiderium, cum tristi molestia, æstu & anxietate, quo ventriculus constrictis inferioribus & dilatatis superioribus, ejicere quidem quæ sibi molesta sunt conatur, sed præ imbecillitate, vel paucitate, aut contumacia materiæ, nihil præter tenuem & aqueum humorem per os excernit.

Signis opus non est. *Causæ* sunt in Definitione expositæ, & secundùm magis & minus duntaxat, ab illis quæ vomitum producunt, differunt. Itaque de iis de vomitu agemus.

II. *Vomitus est materiæ molestæ in capacitate contentæ, per superiora, sensibilis & palpabilis cum impetu rejectio.*

Signis non est opus, cum symptoma sit manifestum. Res autem est non de *Critico*, qui ut opus naturæ in commodum ægri accidit, & vel materiam imminuit, vel tollit; sed *Symptomatico*, quem *prænunciant*, capitis dolor per consensum exortus, tenebræ ante oculos apparentes, rigor, inferiorum hy-

hypochondrii partium frigiditas, agitatio labii inferioris, multæ salivæ effluxus, &c.

Causa est, quicquid superius orificium ventriculi infirmi offendere, & ad expulsionem, vel *copia*, vel *qualitate* mordaci, vel *substantiæ* ratione & dispositione irritare potest.

Curatio est *difficilior*, si omnes colores vomantur, quia difficiles in corpore affectiones significant. si vomitus sit prasinus, aut niger, quia calorem in venis insignem & magnam humorum corruptionem indicat, nisi vel ex quorundam ciborum cruditate proveniat, vel criticus sit. *Nulla ferè*, si sit lividus & graviter oleat, quia putredinem cum caloris nativi extinctione notat. si cum eo alia materia, quæ ex corruptione in corpore nigredinem, ipsa naturâ non nigra, contraxit. *Respicit* 1. *Ipsum Symptoma* urgens, quod sistendum. 1. *Revellentibus*, seu illa sint clysteres acres & fortes; seu calida extremitatibus apposita. 2. *Expultricis motum comprimentibus*, & ventriculum roborantibus. *Intra* laudantur *pillulæ Zacuti* l. 9. Hist. prax. cap. 1. num. 4. *Lignum aloës* pulveriz. & cum syrupo acetositatis citri exhibitum. *Succus Cydoniorum* crudus, in cochleari propinatus, *laudanum opiatum*, vomitus. *Extra*, *Emplastrum theriacæ*, *Cataplasma* Zacuti, *Epithema* ex decocto absinthii, menthæ, in aqua ferrariorum.

Differentiæ à Causis præcipuè sumuntur.

I. Alius est à *Causis Externis*, ut sunt, cibi vel nimia copia sumti, vel qualitate noxia infesti, medicamenta emetica, (tum laudantur, *Theriaca recens*, *spiritus vini*,) potatio immodica & ebrietas, motus post cibum vehemens, insueta per mare navigatio, tussis valida, imaginatio & intuitus rerum abominabilium, percussio corporis, vulnus cranii, venenum assumtum, &c.

Alius est à *Causis internis*, sive morbis sive humoribus: de quibus sequenti Differentia agetur.

II. Alius est *à morbis ventriculum infestantibus*, ut sunt: Ulcus, Tumor, Angustia & parvitas, Occlusio oris inferioris, quorum ratio in Curatione habenda est.

Alius *ab Humoribus*, qui vel *ibidem nascuntur*; & tum in victu peccatum est, nausea est continua: vel *aliunde affluunt*, & tum ratio partium est habenda: vel *in ventriculi cavitate latent*, & tum levissimo conatu rejiciuntur, inest tensio & anxietas ex alimento, etiam sine cibo fit vomitus: vel *tunicis adhærent*, & tum non vomunt nisi ingesto cibo, citra cibum nausea admodum molestat. Sunt autem. 1. *Chylus*, cui citò occurrendum, ne atrophia obrepat. accidit is in ulcere ventriculi. 2. *Fæces*, quæ in iliaca passione, ut & clysteres, ejiciuntur. 3. *Sanguis*, qui *Aut* propter membri alicujus abscissionem, vel post suppressam aliquam sanguinis evacuationem, ejicitur: ubi *dissolvendus* est, ne putrescat, *Oxymelite*, in quo *ebuli radix* efferbuit, post evacuandus. tandem *Restringendum* aquæ *Urticæ major*. unc. vi. cum spirit. victroli q. s. ad gratiam aciditatem. Essent *Croci Martis* cum gelatina cydon. conserva rosar. vetere, & tragac. exhibita. *Aut* propter vasorum apertionem, ubi idem agendum. Valet in adstringendo syrupo *de portulaca*, cum terra sigillata. 4 *Bilis*, interdum per ductum cholagogum si ventriculo inseratur, eo devenit; & tum natura humoris rejecti spectanda, vomitus jejunos magis molestat. *Salvatellæ* sectione, si Zacuto credimus, interdum feliciter sistitur. 5. *Pituita*, *Melancholia*, *Pus*, *Vermes*, *Caliculi*, &c. qua suis signis optimè deteguntur.

ARTICULUS X.

De Cholera.

CHolera, sive illa ἀπὸ τῆς χολῆς, id est, bile flava, à qua frequentissimè oritur; sive ἀπὸ τῶν χολώδων, ab intestinis veniat, *duplex* est: *Humida* & *Sicca*.

I. *Cholera humida*, quæ & *vera*, *est assidua & immoderata humoris pravi, cum vehementi perturbatione & violentia, per superiora & inferiora rejectio, à facultate expultrice valdè irritata exorta.*

Signa sunt, excretio frequens biliosorum humorum, dolor ventris & intestinorum ingens, cardialgia, sitis, pulsus parvus & frequens, quib. sæpe animi deliquia, & extremorum refrigeratio accedunt.

Causa est materia acris & corrupta, seu ex cibis per se pravis, ut barbi piscis ovis, fungis, melonibus, cucumeribus, prunis, pinguibus, oleribus, porro, cæpis, &c. exorta: seu alicubi nata, & ad ventriculum, ut in Differentia dicetur, transmissa.

Curatio est *festinanda* propter acumen mali; sunt tamen quidam, quibus cholera & diarrhœa certis intervallis omnem corporis redundantiam evacuat. *Respicit* 1. *Evacuationis* alterutrius, si una nimia sit, altera parca *promotionem*. 2. *Humorum temperationem*. 3. *Partis roborationem*. 4. *Virium & spirituum refectionem*, cui scopo *vinum* si febris abest, inservit. 5. *Symptomatum mitigationem*, de quibus in Differentia.

Quantum ad *Differentiam*,

Alia est *quando materia irritans in ventriculo continetur*, quæ *Cognoscitur* ex eo, quod adsit nausea, angustia, morsus ac dolor ventriculi. *Oritur* etiam à medicamentis purgantibus fortioribus. De *Curatione* nota, 1. Non cohibendum esse fluxum, si evacuatio est copiosa, & vires non dejiciuntur. 2. In irritatione magna & evacuatione parva, promovendum vomitum lenioribus, purgationem benignè purgantibus, & laxantibus. 3. In evacuatione magna, & irritatione parva, simul adstringendum & roborandum. 4. Si vomitus est ingens, ducendam esse alvum; si fluxus alvi nimius, vomitoriis ex *sero lactis* cum syrupo rosarum confectis agendum. 5. Optimè sistere *Intra*, *Crocum Martis* ritè præparatum, Decoctum *caryophyl. mastiches*. & *rosarum rubrarum* in vino rubeo. *laudanum opiatum*: *Spongiam* salicib. adnasci solitam gr. iv. pondere in vino rubello. *Extra*, spongiam marinam in aceto fortiter bullitam, stomacho impositam.

Alia, *quando materia aliunde*, ex epate nempe, pancreate, intestinis, mesenterio, ad ventriculum *confluit*. *Cognoscitur* ex eo, quod febris maligna ferè adsit, & convulsiones infestent. Materia peccans tum est *bilis vitellina, flava, adusta, vel salsa, nitrosa, & corrupta*. In *Curatione* 1. Materiæ fluentis fluxus impediendus statim non est. 2. Si nimium fluit, vel seu ad cutim, seu ad urinæ vias, per medicamenta est avertenda: vel ad exteriora, per frictiones, ligaturas, & similia revocanda. 3. Eadem est temperanda, & partes roborandæ. *Intra* valet *Crystallus* dr. ſ. pondere exhibitus: *Extra* epithemata ex succo *Endiviæ*, *portulacæ*, cum farina hordei composita, & ventri applicata. In *Diæta* valet panis succo granatorum imbutus, &c.

II. *Cholera sicca*, quæ & *Notha*, *est spiritus flatuosi per superiora & inferiora, cum inflatione ventris, strepitu, & lumborum ac laterum dolore excretio.*

Signa & *Causa proxima* in Definitione sunt exposita.

Curatio, quæ etiam festinanda, *respicit* 1. *Spiritus*

tus flatuosi eductionem, & discussionem, ubi clysteres & decocta carminativa locum habent. II. *Causæ*, à qua oritur, *ablationem* : de qua in Differentiis.

Quantum ad *Differentias*.

Alia est à *calore ventriculi igneo cibos corrumpente*, & in nidorosam materiam & acres vapores convertente; in qua, Cura ad intemperiem calidam obvertenda, & extra, æstuantia hypochondria refrigeranda.

Alia ab *alimentis acribus & flatuosis*, raphano, semine erucæ, ovis frixis, & similibus: & tum materia evacuanda, & diatrion piperion exhibendum.

Alia à *Bile atra*, & aliis humoribus adustis & salsis circa hypochondria latentibus, & alterius humoris permistione effervescentibus, prout videmus sales & spiritus salinos cum spiritibus acribus permistos, magnam spirituum copiam suppeditare.

TITULUS III.

De Affectibus intestinorum.

CAPUT I.

De Morbis intstinorum.

MOrbi intestinorum sunt præcipuè: *Inflammatio*, *Angustia*, *Vermes*, *Hernia*, *Vulnus*, *Vlcus*, & *Intestini recti* affectus.

ARTICULUS I.

De Inflammatione intestinorum.

INflammatio intestinorum est eorundem tumor, à sanguine extra vasa in illa elapso & putrescente, exortus.

Signa sunt, dolor fixus & distendens, tumoris perceptio, ut intestina chordæ instar convoluta deprehendantur. alvi suppressio, urinæ interceptio, febris præsentia.

Causa in definitione exposita est. Autumno ob tenuitatem, sanguis inprimis, affluit, quia æstate geniti humores tenues & mobiles autumni frigore inæquali in profundum corporis pelluntur.

Curatio est ad aliarum Inflammationum normam instituenda, & quidem citò, quia malum est acutum: & sæpè in gangrænam & sphacelum abit. In ea refrigerantia quæ exhibentur, absque adstrictione esse debent. A purgantibus planè abstinendum, ne locus affectus exasperetur.

Dividitur, secundum locum & Causas.

I. Alia est *per se*: de qua jam egimus. Alia ab *Exomphalo*, de qua suo loco. Alia ab *Enterocele*, in qua intestina statim reponi debent. Alia à *Contusione*, in qua reliquis quæ inflammationis causa adhibentur, aliquid lenientium & concoquentium addatur.

II. Alia est in *tenuibus intestinis*, quæ est frequentior, & in qua stomachi distentio, spiritus angustia, vomitus assidui, ut nec potus contineri queat, urgent, dolor & tormina magis ad superiora vergunt. Alia *in Crassis*, in qua dolor ad hypochondria magis pertingit, lumborum adest gravitas, vomitus non ita continuò durat.

ARTICULUS II.

De Intestinorum angustia.

ANgustia intestinorum ex eo præcipuè *cognoscitur*, quod fæces alvi non rectè per alvum excernantur.

Differentias pro ratione Causarum sortitur.

 I. Alia

I. Alia est *ab externis adstringentibus & exsiccantibus*, ut cydoniis, & aliis, quæ ex relatione ægri & adstantium cognoscitur. In Curatione humectantia & emollientia, pinguia &c. requirit.

II. Alia à *Facibus induratis* obstruentibus, quæ *Cognoscitur* ex eo, quod nullus sit tumor, dolor, fæces tamen non excernantur. *Oritur* eò præsertim loci, ubi tenuia desinunt, & crassa terminantur, vel à materia sicciore & potu minùs diluta; vel à vicinarum partium calore, quicquid humidum est exsugente.

Curatur lenientibus, *balneo aquæ dulcis* cum herbis emollientibus, *pinguedine de ansere* asso, cum clystere infuso, inflatione intestinorum per follem, quam clyster fortis cum dr. f. salis gemmæ insequi debet.

III. Alia ab *Inflammatione*, de qua superiori capite dictum.

IV. Alia ab *Intestinorum* coalitu, quæ incurabilis est.

V. Alia ab *Hernia vel vermibus*: de quibus infra dicetur.

V. Alia à *Pituita crassa*, quæ *cognoscitur* ex eo, quod causæ eam generantes præcesserint, cruditas, alvi tarda dejectio, flatus plurimi, adsint. *Oritur* vitio victus & debilis intestinorum caloris; & si diu ibidem hæreat, ita crassescit, ut intestina prorsus obstruat. *Curatur* pituitam incidentibus, & clysteribus acribus; de quibus vide caput de Colica.

Articulus III.

De Vermibus.

Vermes sunt animalcula vermicularia, toto genere præter naturam in intestinis ex crasso lento & viscido humore, principium vitale sui generis in se habente, à calore vivido per putredinem suscitato, genita, functiones intestinorum impedientia.

Signa communia sunt multa: nempe, fœtor oris, somnus inquietus cum saltu, tremor, stridor & crepitus dentium, pruritus & frictio narium frequens: facies pallida, nonnunquam per intervalla rubore suffusa, oculi concavi & tenebrosi, quorum album in croceum vel pallidum mutatur, salivæ ex ore præter solitum defluxus, ventris distentio & inflatio cum murmure, morsus ventris & exacerbatio tempore famis. interdum fluxus alvi, vomitus, epilepsia. Si manè jejunis pueris supra os ventriculi frigida spargatur, in unum congregantur omnes, & habet hoc signum plus ponderis, si ætas sit apta.

Causa est humor pituitosus & viscosus, qui ab ingluvie, cibis facilè putrescentibus, & crassum succum generantibus, ut caseo, lacte, leguminibus, fructibus horariis, dulcibusque, saccaratis, mellitis, &c. oritur, quippiam semini analogum vi plastica instructum, vivificamque λόγικεμον, quæ materiam ad hanc non aliam vermis formam recipiendam disponit; dispositam hac ipsa forma induit, habet, prout videmus ex absinthio, sale marino, equo, vitulo, mori foliis, caseo, melle, peculiares vermes provenire.

Curatio, quæ *Difficilis*, si sunt plures, majores, rubri & diversicolores, viventes. si in febrium & acutorum initiis, ut & augmento, malitiâ morbi, symptomaticè excernuntur. *Perficitur* 1. *Enecantibus*, quæ amara, acria, salsa, tota proprietate infesta sunt, per superiora sed dulcibus mista, semper; per inferiora, dulcibus præmissis, tum, cum infimis locis vel in intestino recto subsistunt, exhiberi debent. Illis oleum, ut in eo suffocentur. his butyrum quod vehementer reformidant, immiscendum. Præcipua ex Enecantibus sunt, *Calida corallina* in pulvere drach. j. pondere exhibita, *semen santonici*, *Centaureum*

taureum minus, *flores persicorum*, *myrrha*, *aloë*, *zedoaria*, *succus raphani & nasturtii*. *Frigida*, Cornu *cervi ustum*, aqua *portulacæ*, succus *endiviæ*, Aqua *graminis* cum pauxillo aceti & sacchari. Ex *Compositis* internis præstat pulvis *Doctoris Mencelii* prosoceri mei, Compositus ex *flor. centaurii minoris*, *Tanaceti*, *hyperic. ana dr. ii. flor. absinthii*, *sabinæ*, *persicor. ana dr. j. ſ. Radic. Dictamni albi*, *gentianæ*, *Asari ana dr. j. Coralliorum rubr. præp. Cornu cervi usti præpar. ana scrup.* ii. *semin. Cinæ*, *Portulacæ*, *Citri*, *Cimini*, *Seseleos*, *Caulium*, *Coriandri præparati*, *acetosæ ana drach. ſ. Rhabarb. electi dr.* j. *Myrrhæ*, *Croci ana dr. ſ. scammonii præpar. Trochisc. alhandal. ana scr. ii. salis Absinthii scrup. ſ. Corallinæ unc. ſ.* quem pondere à scr. j. ad dr. j. jejuno stomacho duabus horis ante cibum in lacte vaccarum dabis. *Extra* laudatur cerotum xx *myrrhæ*, *Croci*, *Aloës hepat.* ana q. s. cum aceto rosarum & felle bovis compositum: & tum ori ventriculi, tum dorso applicatum. Plura vide apud Authores. II. *Expellentibus*, quæ sunt, *Butyrum liquefactum*, *oleum* copiosum, *insessus in lacte dulci fumante*, si vermes adhuc sunt vivi: *Diaturbith cum Rhabarbaro*, pillulæ, *Rufi*, de *trib. solutivis*, si sunt mortui.

Differentia sumitur ab ipsorum figura.

I. Alii sunt *Teretes*, seu rotundi, in quibus morsus ventris est vehementior, tussicula sicca frequentior, singultus, nausea, abominatio, syncope Cardiaca, insomnia turbulenta cum tremore, surrectione, clamore, maxillarum motione, &c. Clysteres in iis non conveniunt, nisi sint mortui.

Alii sunt *Lati*, in quibus sunt excrementa cucurbitæ seminibus non absimilia, inexplebilis ciborum appetentia, cita eor. quæ sumuntur dejectio, gracilitas & atrophia major dolor modò in dextris, modò in sinistris. Valent contra eas *Filix* vel ejus aqua, *Nuces juglandes*, *Theriaca* cum aceto vel succo limonum. De *lato lumbrico* vide *Tulpium* in observationibus.

Alii sunt *Ascarides*, in quibus est continuus dolor, pruritus circa anum molestissimus, ac si formicis plenus esset, cum gravitate dorsi, assidua ad egerendum irritatio, tineæ excretis alvi graveolentibus undique aspersæ, &c.

ARTICULUS IV.

De Hernia intestinali.

HErnia *intestinalis*, *est intestinorum de sua sede prolapsus*.

Dicitur Græcis κήλη, Latinis aliter *Ramex* & *Ruptura*.

Signa sunt, tumor qui modò minuitur, modò increscit. prout major portio descendit, vel flatibus aut stercore repletur, dolor adest nullus, nisi fortè fæces eo delapsæ sint. Compresso aut resupinato ægro, relabuntur intestina in abdomen, & quidem cum murmure, &c.

Causæ sunt illa, quæ processum à peritonæo productum, vel laxare vel rumpere possunt: ut in Differentiis dicetur.

Curatio non est *negligenda*, tum, quod membrana illa tenuis & nervosa facilè uniri non possit: tum, quòd interdum æger intestinis inflammatis in vitæ discrimen conjiciatur, & intestina inflammata sphacelo corripiantur. *Respicit* I. *Intestinorum repositionem*, quæ si *Flatu turgent*, quod rugitus in intestinis & flatuum emissio patefacit, discutientibus agendum est: si *fæcibus induratis*, emollientibus tum clysteribus tum cataplasmatibus & fomentis. si *pituitosâ materiâ*, sensim per clysteres & suppositoria evacuandum, & per interna incidentia atte-

attenuandum: si istis nil proficitur, ad *Chirurgiam* (de qua authores consule) confugiendum. II. *Eorundem in suo loco retentionem.* Appropriata hic sunt, *Hippoglossum*, quod præstantissimum, *pilosellæ* pulvis in cibis exhibitus, *Perfoliata*, *Herniaria*. *Cinis lactentis leporis* in vino rubello propinatus, *semen sophiæ*, *herba filiculæ* pondere ana dr. ſ. pulverisata & data.

Differentiæ à Causis & locis, in quæ procidunt, sumuntur.

I. Alia est à *peritonæo rupto*, quæ *Cognoscitur* ex eo, quòd tumor subitò excitetur, qui etiam subito incrementum sumit; intestinum ad fundum usque prolabitur. *Oritur* à causis violentis, casu, conatu excernendi seu fœtum, seu alvi fæces, spiritus retentione, vocis intentione, vulneribus peritonæi, &c. In *Curatione*, ligaturâ adhibitâ, *Essentiæ consolidæ major.* Cochl. j. cum *Balsami salis gemmæ* gutt. ij. intra exhibebuntur. *Extra*, Emplastrum de *arietina* Villanovani, *Mynsichti* p. 364. Armam. Ejusdem *Vnguentum contra rupturam* p. 352. *Axungia Erinacei*, de qua apud Hartmannum, applicabuntur. Si nihil ista, à Chirurgia, (de qua apud Platerum) auxilium petetur.

Alia à *peritonæo laxato*, quæ ex eo *Cognoscitur*, quod tumor sensim crescat, nec intestinum ad fundum usque descendat. *Oritur*, tum à peritonæi humiditate, unde pueri in herniam sæpe incidunt; tum ab illis quæ rumpunt, si peritonæum, sensim & sæpè, nec tam violenter impetant.

II. Alia est ὀσχεοκήλη, quando intestina in ipsum usque scrotum descendunt, visu dignoscitur. Alia *Bubonocele*, quando ultra inguina non delabuntur. Hæc interdum cutem valdè extendit, & sub eam exporrigitur, magnumque tumorem excitat. *Vtraque*, vel est ἐντεροκήλη, quando intestinum ileum maximè excidit: vel ἐπιπλοκήλη, quando omenti aliqua pars. Vide *Geigerum in* Kelegraphia. Pertinet huc ἐξόμφαλος seu ὀμφαλοκήλη, cum luxatus vel ruptus umbilicus, nunc nucis, nunc pomi magnitudine sese exserit, imò interdum, facci instar, tumor aliquando excitatur. Si est *recens*, fovetur primò decocto *usneæ*, *prunellæ*, in vino stiptico; postea *cataplasma* ex plantagine & lentibus apponitur. Si est *vetus*, post similes fomentationes, unguento ex *fungis nucum* cum decenti ligatura extrinsecus, essentiâ *consolidæ majoris* cum *arcano salis gemmæ* intrinsecus, curatur.

ARTICULUS V.

De Ani procidentia, ac vulneribus, & Ulceribus intestinorum.

I. A*Ni procidentia, est exterioris in recto intestino partis, extra prominentia.*

Signis opus non est. *Causæ* in Differentiis dicentur.

Curatio requirit I. *Ani prolapsi repositionem*, quæ molliter manu perficitur, fomento ex emollientibus & humectantibus, si intumuit, præmisso. II. *Repositi in suo loco*, seu per decocta adstringentia, seu per pulveres, è thure, mastiche, &c. *retentionem.* Laudatur *Intra*, Decoctum *radic. prunellæ sylvestris* bibitum. *Extra* Cinis *scarabæorum pillulariump* super intestinum sparsus.

Differentiæ à Causis petuntur. I. Vel est à *magno conatu*, qui *aut* fit in egestione fæcum; & tum laxa alvus tenenda: *aut* in partu. II. Vel *ab irritatione magna*, quæ *vel* in dysenteria vel tenesmo affligit, ad quæ Curatio obverti debet. *Vel* ab imbecillitate musculorum, qui post alvi egestionem, anum propulsum retrahere solent, *seu* ob frequentem ani proci-

procidentiam: *seu* ob refrigerationom, & tum nervi sunt roborandi, & intemperies frigida corrigenda. III. Vel à *Resolutione*, *seu* ob nervorum circa ossis sacri aut Coccygis regionem contusionem; ubi consolidantia locum habent: *seu* ob eorundem validam refrigerationem, de qua nunc dictum: *seu* ob abscessum vel fistulam circa musculos sphincteris exorta.

II. *Vulnera intestinorum* (taceo perforationes à vermibus, flatibus, &c.) vel sunt *Tenuium*, in quibus cibus & potus exit, bilis vomitu rejicitur, dolores cum febre magni adsunt, quæque quod tunica sit nervosa, & multis vasis referta, nulla ferè ratione, vel saltem difficillimè curantur. Vel *Crassorum*, in quibus stercus egreditur, alvus supprimitur, quæque, si sunt secundum longitudinem, & parva, facilius: si ampla & per transversum, difficilius curantur. Nullo modo, si livida evadunt. *Curationem* vide apud Practicos.

III. De *Vlceribus* in Dysenteria agetur. *Sphacelus* interdum, herniam, ileum, & inflammationem excipere solet. Accidit & in vulneribus, si extra abdomen prolapsa, ab aëre alterantur, & livida evadant.

CAPUT II.

De Symptomatibus intestinorum.

ARTICULUS I.

De Iliaca passione.

SYmptomata intestinorum sunt, *Iliaca*, *Colica*, *Alvi retentio* & *alvi fluxus*.

Iliaca est dolor in intestinis tenuioribus acerbus, à violenta continui solutione, cum tumore ventris ad similitudinem chordæ involuti, tantaque alvi obstructione, ut nihil descendat, sed humores & excrementa interdum per vomitum violenter rejiciantur, exortus.

Pars affecta est intestinum ileon & reliqua tenuiora. Licet enim crassa quoque aliquando affici possint; tamen in iis tanta vehementia & periculum non est, quia laxiora & ignobiliora.

Signa sunt, Doloris sensus in intestinis superioribus, supra umbilicum circumvolutus, acutissimus, sursum sese ad dextrum potissimum latus extendens, inflatio & distensio, vehemens, tumor epigastrii & intestini tenuis eminens, perfecta stercorum & flatuum cohibitio, ructus inanes nihil allevantes, murmura intestinorum tenuium, fereque superiorum. Si malum intenditur, omnia sursum feruntur. hinc vomitus accedunt enormes, extremorum & totius corporis frigiditas, spirandi maxima difficultas, urinæ suppressio, &c.

Causa synectica est violenta continui solutio, ab obstructione, erosione, & aliis (de quibus in Differentiis agetur) procedens. Tum enim expultrix intestinorum ad expellendum, quod iis molestum est, insurgit, & cum deorsum naturali modo movere nequeat, quia viæ ad anum ducentes valida obstructione obscessæ sunt; vel quia pars dolens aut inflammata pondus aut acrimoniam humorum vel excrementorum perferre nequit; motu converso & peristaltico, contractis intestinorum fibris, sursum, primò noxia, deinde ob violentiam motus, omnia in intestinis contenta, protrudit.

Curatio est *Majoris spei*, si intestina secundum partem afficiantur. si pueris accidat, quia calidum innatum robustum habent, & humores minus acres & modaces. *Dubia*, si senes affligat, si stranguria superveniat, nisi febre accedente, & materiam illam dissolvente, copiosior urina fluxerit. si singultus, aut vomitus, aut convulsio, aut desipientia accedat.

accedat. *Nullius ferè*, si ad stercoris vomitum, vel surditas, vel febris acuta, vel cum eadem & hypochondrio sublimi, parotides accedant. *Respicit* I. *Causas*: de quibus in Differentiis. II. *Dolorem*, qui emollientibus & Anodynis mitigandus. *Sanguis vespertilionis* hypochondriis illitus, mirificâ experientiâ valere creditur.

Differentiæ sumuntur à Causis.

Alia est *ab Externis*, ut aëre vel nimis calido exsiccante, vel frigido meatus constringente, lethalibus medicamentis & venenis, fabarum, pisorum, sorborum, cydoniorum, mespilorum, &c. usu. tum vomitui res committenda.

Alia ab *Internis*: de quibus sequenti Differentia.

II. Alia est à *Morbis* 1. *Vicinorum viscerum*, qui suis signis patebunt. 2. *Herniâ*: de qua superiùs diximus. 3. *Inflammatione*, quæ frequens est, & in autumno, qui æstate conceptos tenues & mobiles humores in profundum trudit, præcipuè accidit. Cognoscitur & Curatur, prout superius dictum est. 4. *Vlcere & aliis tumoribus*, nimirum scirrho, cum diuturna duritie, & cancro, qui vix curabiles. *Resident*, vel in *interioribus*; & tum stanti intestina quasi detrahuntur, difficilis est fæcum exclusio: vel in *exterioribus*; & tum tumor ipse est conspicuus.

Alia ab *Humoribus obstruentibus*, qui sunt 1. *Fæces induratæ*. Et in hac, omnia sunt mitiora. diuturna alvi obstructio præcessit. Emollientibus pinguibus intra & extra acceptis, curatio instituitur. Laudatur ex omento & intestinis vituli, cum brodio decoctis suffitus: intra *Cremor Tartari in* jusculis ad dr. j. ſ. exhibitus. 2. *Humores* vel crassi & viscidi, vel acres & mordaces; qui, si possibile, deturbandi.

Alia à *Flatibus*, in quibus clysteres ex sulfureis & salinis laudantur.

ARTI-

ARTICULUS II.

De Colica.

Colica est dolor intestini coli, à rebus continuum solventibus exortus.

Signa sunt, sensus doloris in intestinis crassioribus terebrans & perforans, præsertim in inguine sinistro, ubi colon angustius est, ab umbilico deorsum maximè delatus; hypogastrii inflatio ac distensio, fæcum ac flatuum suppressio, nausea, ructus, vomitus, dysuria; quæ certiora evadent ex antecedentium ἀναμνήσει, & consequentium ἀποδείξει. *Distinguitur* à *Nephritico*, quod magis pungat, amplum spacium occupet, post cibum propter compressionem ventriculi intendatur, minus dorsum & crura affligat, vagetur, & nullas in urina arenulas ostentet. Ab *Vterino*: quia hic mensium fluxu subsistente, plerumque accedit. Coxis & inguinibus tantùm communicatur.

Curatio est *festinanda*, quia dolor omnes vires ac spiritus dissolvit, & partes principes in consensum trahit. *Parvæ spei*, vomitus est creber, & potus retineri nequit, ac nihil vel parum excernitur. si in abscessum intestini coli mutatur. si in dorsi dolores, materiâ quæ in hypochondriis continebatur fusa, & in spinam delatâ, abit, & malignitate contractâ, Epilepsiam gignit. *Perficitur* 1. *Causarum* (de quibus in Differentiis agemus) *ablatione*. 2. *Doloris mitigatione*, si nimis vehemens est. Ubi *nota*. Clysteribus anodynis commodissimè agi. *Externorum* frequentiorem usum, si aliqua præcessit evacuatio, esse posse. *Narcotica*, nec viribus fractis, nec in causa frigida locum habere. *Compositorum* quàm simplicium tutiorem usum esse. Securiùs eadem per alvum infundi,

 quàm

quàm ore sumi. *Appropriatorum* nunquam obliviscendum, ut sunt *intestina lupi* exsiccata & pulverizata, *testiculi equorum*, *pulvis Quercetani* ex Tunicæ interioris ventriculi gallinæ & stercoris albi ejusdem ana unc. ſ. pulveris pelliculæ interioris, quæ in putaminibus ovorum reperitur, dr. ii. ſ. Herniariæ, Cinnamomi ana scr. iv. Nucleor. mespilor. dr. ii. semin. Anisi, fœniculi ana dr. j. Compositus, dosi à dr. ſ. ad. j. ad summum cum vino albo, &c. Ad *præservationem* præscribit Crato, 1. *Clysterem* ex decocti veronicæ in juscul. gallin. ℔. j, addendo vini Malvatici ℔. ſ. Myrrhæ. dr. ſ. confectum. 2. Extra; oleum Myrrhæ. 3. Post cœnam tribus horis *sc. j. Zedoariæ* incisæ. 4. Singulis mensibus manè ante cibum *Theriacæ* scr. j. Vide plura in Practicis.

Differentiæ vel à parte ipsa, vel à causis sumuntur.

I. Alia est *Totius intestini*, in qua dolor est circa utrumque ilium, & infra ventriculi propè umbilicum regionem, quæ etiam est periculosa. Alia *Partis*, in qua, si *Principium* urgetur, dolor in ilio dextro affligit: si *Medium*, in sinistro se ostendit: si *Finis*, umbilici regio à sinistro proxima dolet. minus periculi propter clysterum accessum oritur. sed nota, interdum ilium, cum dolore supra umbilicum in hypochondriis affici.

II. Alia est à *Morbis*, ut 1. *Vermibus*, quorum signa & Curationem vide suo loco. 2. *Inflammatione intestinorum*, quæ superius descripta est, & esculentis ac potulentis calidioribus irritatur. 3. *Calculis*: de quorum cura alibi.

Alia ab *Humoribus*, 1. *Crassis & viscidis*, inter intestinorum tunicas hærentibus, quæ ex eo *Cognoscitur*, quod dolor pali infixi speciem, ob tunicarum violentam eo loci distensionem exhibeat, nec ructibus vel flatibus emissis demulceatur, & ipsum intestinum,

num, quod à pituita vitrea fit, corrodatur. *Oriuntur* inprimis in illis qui crapulæ & otio dediti sunt, & in quibus bilis, expultricis stimulus ad ea loca non defluit. In *Curatione* nota, 1. Clysteres fortiores, à principio injectos & iteratos, quòd materiam agitent, sed non educant, nocere magis quam prodesse. 2. Non utendum in attenuatione insigniter calidis, ne materiâ subitò resolutâ, flatus multiplicentur. 3. Ad attenuandum & discutiendum valere *Oleum Zedoariæ* à gutt. iii. ad scr. j. sæpius exhibitum, *marrubium album*, *decoctum veronicæ*, oleum *Corticum aurantiorum* ad gutt. iv. cum vino exhibitum. 4. Si dolor perseveret, ad sicca fomenta transeundum, quibus id quod liquatum & attenuatum erat, exsiccetur & discutiatur. 5. Ab *Agarico* ob metum vomitionis, quæ tum minimè tuta, abstinendum. 6. Ubi mitiora purgantia prodesse nolunt, *Essentia trochiscor. alhandal*, cum vino malvatico destillato extracta, & *Spiritus vitæ aureus* Rulandi ab unc. ſ. ad unc. j. ſ. ad summum, exhibenda. 7. Ab *Opiatis* in totum desistendum. II. *Acribus & biliosis*, in tunicis & vasis hærentibus, qui *Cognoscuntur* ex dolore acuto, siti, oris amaritudine, vigiliis. licet à primo clystere fæces ejiciuntur, postea tamen nihil ferè evacuatur, sæpè conjunguntur febres tertianæ, duplices, nothæ. In *Curatione* nota, 1. Colicam ab istis causis diuturnam esse, & multis recidivis ægrum affligere solere. 2. Humores istis ad articulos missos arthritidem, ad dorsum, dorsi dolores, ad nervos, paralysin excitare. 4. *Extracto Rhabarbari*, vel *hierâ picra*, cum refrigerantibus, ne caliditate officiant, mistis, optimè deturbari. 5. Si dolores post evacuationem durarint, *malvaticum* cum oleo amygdalorum dulcium bene exhiberi. 6. Lac calidum in clysteribus etiam dari cum melle mercurialis posse.

posse. 7. In Diæta, *cucurbitæ fructus*, naturali quadam proprietate, ei adversari.

III. Alia est à *Facibus duris & retentis*, de quibus superius; & in quibus, in principio ab omnibus purgantibus per superiora exhibitis, ne excrementa moveant, abstinendum.

Alia à *Flatibus in cavitate contentis*, exitu carentibus, qui *Cognoscuntur* ex ventris tensione, rugitu, murmure, quæ in flexu sinistri lateris se produnt. *Oriuntur* inprimis à cibis fermentationem humorum producere aptis; quales sunt, fructus fugaces, uvæ, mustum, cerevisia recens vel fæculenta, &c. In *Curatione* observa: 1. Curam à clysteribus Anodynis & emollientibus inchoandam esse. 2. Si hi nil prosint, laxans aliquod ex Manna, oleo amygdal. dulcium, & aliis in jusculo pingui exhibendum. 3. Hinc, discutientibus utendum. Laudantur intra, *Clyster* ex vini Malvatici & ol. Nucum ana unc. iii. Aquæ vitæ unc. j. ol. Junip. & Rutæ destill. ana dr. ii. compositus, & calidissimè applicatus. Mixtura ex *spiritus vini & spir. nitri* ana dr. ſ. vel scr. ii. in aqua communi tepidè exhibita. Tincturæ *cortic. aurantior.* cum spiritu vini extractæ, cochlear unum. *Sperma ceti* cum ol. amygdal. dulcium. *Extra* Gummi *tamacahacæ* & *caran-næ* umbilico impositum, Balsamus *Antapoplecticus*, cum gr. j. vel altero *Zibethi*, &c.

IV. Alia est *Exquisita*: de qua hactenus dictum.

Alia *Notha*, cujus causa vel in peritonæo, vel in membranis, quæ abdomini ventrisque partibus obtenduntur, hæret. *Cognoscitur* exinde, quod dolor sit gravissimus, & admodum diuturnus, ac neque clysteribus, nec medicamentis, neque fomentis; neque iis remediis, quibus, qui verè sunt colici dolores, deliniuntur, deliniri possit: & quod diuturnis febribus, aliisque biliosis morbis, quorum est difficilis

lis solutio, succedat. Natura quippe, crisin noxiique humoris depulsionem, in alvum molita, quum nusquam evacuandi viam promtam & expeditam nanciscitur, illum è venis & visceribus in membranas sæpe avertit, ubi dolores exsurgunt priore morbo graviores. Observatum à *Fernelio*, & continuas & tertianas, sæpius quartanas febres hisce doloribus finiri, qui diu circuitu certo exacuebantur, paremque accessionum ordinem retinebant. Vide de ea *Matthæum Martini* in De morbis Mesenterii.

V. Alia est *quæ ad paresin tendit*, quam Palmarius *Syrupo* ex vini albi unc. vi. Aquæ Rosar. unc. ii. pulver. Alarbazi, seu Antim. præp. dr. j. Cinnamomi electi dr. j. ſ. per noctem infusis, & per inclinationem colatis, additis saccari unc. viii. composito, dosi ab unc. ſ. ad j. post haustum juris pulli, tollere solebat.

ARTICULUS III.
De Alvi retentione.

ALvi retentio est fæcum vel nulla, vel pro ratione assumtorum admodum parva dejectio.

Signis opus non est. *Causæ* in Differentiis exponentur. Curatio non est *negligenda*. Inde enim vapore caput tentatur, universum corpus ingravescit, ventriculi concoctio impeditur, & appetitus dejicitur, lumbi imbecilles (gravatis scil. renibus, excitatoque in eis præternaturali calore) redduntur. *Movetur* interdum alvus sternutatione & tussi; interdum, si æger nudis pedibus humi obambulet, &c.

Differentia à facibus & intestinis sumitur.

I. Alia est *Vitio fæcum*, quæ vel *non sunt*, propter inediam & ciborum euchymorum usum. Vel *non stimulant*, seu *propter* minorem quantitatem: seu *propter* bilis, quæ vel ad alias partes, ut in ictero, delata est; vel ex cibis frigidioribus non gignitur,

carentiam. Vel *Duræ sunt*, seu *propter* inediam & calidum corporis habitum; seu *propter* diutinam cohibitionem, quâ fit, ut continenter siccescant, & mesenterii venæ aliquid succi exsugant; seu *propter* cibum crassiorem, viscidiorem, adstringentem, primâ mensa sumtum, non dilutum, majore hepatis & renum calore: & *tum* Partium istarum ratio habenda est. Emollientibus agendum. Probatur *linimentum* Solenandri, quod ex ol. amygdal. dulc. recent. pinguedin. anserin. butyri majal. ungu. dialtheæ ana dr. ii. Colocynthid. gr. xvj. salis scr. j. s. specier. hieræ simpl. scr. j. Diagridii gr. iv. componitur, si eo umbilicus inungatur.

II. Alia *vitio intestinorum*, quæ, vel *non sentiunt*, seu *ob* diuturniorem assuetudinem, *seu* stuporem; qualem infligunt veternus, paralysis, apoplexia; *seu* pituitæ tunicis adhæsionem. de qua in colica. Vel *non dimittunt*, seu *ob* viarum angustiam, ab intestinor. obstructione, de qua superius: vel mesenterii aut viscerum intestina prementium tumore; *seu* musculorum abdominis vitiis; *seu* retentricis ex moderata siccitate robore.

Articulus IV.

De Alvi fluxu.

Punctum I.

De Lienteria, & Cœliaca.

Alvi fluxus sunt, *Lienteria*, *Cœliaca*, *Diarrhæa*, *Dysenteria*, & *Epaticus fluxus*. *Lienteria est nimis celer, alimentorum ea forma qua assumta sunt, per alvum excretio, vitio retentricis & expultricis ventriculi & intestinorum proveniens.*

Signa sunt evidentia, sive consistentiam, sive colorem, odorem, & cæteras assumtorum qualitates spectes.

Causam in definitione in Retentricis & expultricis vitia conjecimus: de quibus inferiùs in Differentiis.

Curatio est *festinanda*, quia hoc symptoma à magna caloris nativi prostratione, & toni ventriculi debilitatione provenit. *Difficilis* est, si acutis & chronicis morbis supervenit, quia vires sunt dejectæ. *Respicit* I. *Causam*, quæ auferenda. II. *Symptoma*, quod sistendum per adstrigentia & ventriculum ac intestina roborantia.

Differentia à Causis sumitur.

Alia est *vitio Retentricis*, quam lædunt I. *Refrigeratio intestinorum*, quam infert 1. *Immoderatus frigidæ potus*, præsertim cum corpus æstuat, aër austrinus nimis humidus, intense frigidus in raræ texturæ corporibus præsertim, &c. 2. *Intemperies frigida*, quæ à pituita seu ibidem genita, seu aliunde missa, oritur, rugas intestinorum obducendo, eadem lubrica & laxa reddit, calorem obtundit, & venarum mesaraicarum oscula obturat. In hac plerumque Cœliaca præcessit. diuturnæ, ructus acidus, qui prius non fuit, superveniens, bonum signum est. *Curatio* exigit materiæ seu per vomitum, seu per alvum deturbationem, cui *Myrobal. Chebulæ*, *Citrin. Tamarindi*, *Rhabarb.* inserviunt. Ejusdem per ol. *mastichin. destill. absinth. mentham*, &c. cohibitionem. Ventriculi roborationem. Diætæ usum, in qua vinum locum habet. II. *Laxitas*, ab oleosorum pinguium & emollientium diuturno usu. unde mollificatio nimia pylori; quo pertinet & resolutio nervi sextæ paris villos interioris tunicæ constringentis. III. *Aliena qualitas* inusta, & quidem *vel* à perversa cœli constitutione, quod fit in populari lienteria: *vel* fungorum, melonum, cucumerum, &c. intempestivo esu. IV. *Cicatrix densa & lævis*, qua-

qualis magnæ Dysenteriæ & ulcerationi profundæ succedere solet, quæ densitate sua obturatis mesaraicis distributionem, lævitate retentionem præpedit. Hæc acrium rerum comestione, attenuantibus & abstergentibus validis, *sinapi*, *cæpis*, *alliis*, *melle rosac. oxymel. scillitico*, admixtus parùm adstringentibus, veluti defricanda & abstergenda est.

Alia *vitio Expultricis*, quæ irritatur 1. Ab *ulcerosa dispositione* superficiei intestinorum & ventriculi, aphtharum instar insidente. *Cognoscitur* exinde, quod cœliaca non præcessit, sensus morsus & dolor ventriculo inest. *In Curatione*, si *ventriculus* peccat, vomitoria vitentur, alvus lenientibus cum adstrictione quadam laxetur. pinguia vitentur. Si *intestina* sunt affecta, vomitus prodest. 2 Ab *humoribus* acribus, sive ibi genitis, sive aliunde, ex jecore præsertim allapsis. *Cognoscitur*, ut superior dispositio. *Curatio* est *ardua*, si est diuturna, quia in dysenteriam transit. si sit cum difficili spiritu & lateris punctura, & humor ex cerebro sit delapsus, ita ut pars ejus in thoracem decubuerit, quia in tabem desinit. si longa cum torminibus, lumbricis & doloribus, quia iis solutis comitem habet intumescentiam. Acredo demulcetur decocto hordei, cichoraceis & aliis refrigerantibus. Si diu perseveret Rhabarbarum in aqua rosarum præparatum, efficax est. 3. A *veneno hausto*, & tum Alexipharmaca sunt admiscenda. Commendatur *succus dictamni* cum syrupo granatorum.

II. *Cœliaca est celer esculentorum & potulentorum ex ventriculo ad intestina transitus, quo illa chyli aut cremoris specie profluunt.*

Signa sunt evidentia. Transitus ille sex vel octo horas post cibum fit, ita ut tenuiores quidem & subtiliores alimenti partes alterentur & concoquantur, & sic corpori in alimentum cedant; corpus tamen, quia

quia non sufficienter nutritur, contabescat. pulsus est frequens, & calor tanquam febris affligeret, dejecturis, leviculæ animi defectiones obrepunt. ante eruptionem abdomen distenditur, venterque prominet.

Causa ipsius præcipuè est, *mala chyli distributio*, quam peperit, vel *Mesenterii*, *lienis*, *hepatisve obstructio*, & *tum* chylus excernitur albus, obstructiones sunt aperiendæ. Vel *trahentis in epate facultatis imbecillitas*: & *tum* chylus colore subrufo nonnihil tinctus est. hepar est roborandum. Vel *alimentorum* fugacium & potus immoderata *copia*. Hinc enim multa illuvies successu temporis congeritur, aucta in illis partibus corrumpitur. copia vel qualitate expultricem stimulat.

Curatio causas respicit, ut diximus, vacuato humore omni supervacuo, profluvium sponte conquiescit, interdum eodem quo cœperat die, interdum postero.

PUNCTUM II.

De Diarrhœa.

DIarrhœa *est immoderata, frequens, ac diuturna alvi dejectio, qua humores excrementitii & sinceriores, quantitate vel qualitate expultricem ventriculi & intestinorum stimulantes, sine phlegmone, lienteria, exulceratione, tenesmo, aut vehementi doloris sensu, profluunt.*

Signa non est quod tangam: sunt enim in definitione exposita.

Causa est omne id, quod expultricem ventriculi & intestinorum vim, præter naturam irritat ac intendit; retentricem contrà debilitat ac destruit, sive id per se, sive per consensum fiat.

Curatio est *difficilis*, si muliere prægnanti accidat,

dat, quia alimentum fœtui subtrahit, ligamenta per concussum laxat, & tetrorum vaporum elevatione, abortum infert. *Facilior*, si vomitus superveniat, quia materia ab inferioribus ad superiora revellitur. si post ophthalmiam accidat, quia materia à superioribus ad inferiora revellitur. si Leucophlegmatia detento, etiamsi sit fortis, supervenerit, morbi initio, integris viribus ac salvis visceribus, quia materiæ morbum facientis à toto habitu, per alvum fit evacuatio. *Non statim tentanda*, si qualia oportet purgantur, si confert & facilè ferunt, si febris abest. Sæpe enim uno die vel pluribus fluere alvum, pro valetudine est, si intra septimum diem id conquiescat. si præsumitur ex conditionibus esse critica. *Peragitur*, I. *Materiæ* ipsius *evacuatione*, per *Rhabarbar.* in substantia, *Mechoacannam*, *Tamarindos*, *Myrobolanos*, & syrupum *rosar. solutivum*. II. *Revulsione*, quæ per venæsectionem, vomitum, frictiones, ligaturas, urinas, sudores perficitur. III. *Adstringentium usu*, ex quibus, si simplicia spectentur, præcipua sunt, Radices *Tormentillæ*, *plantaginis*, *caryophyllatæ*, *prunorum sylvestrium*. Folia *plantaginis*, *lysimachiæ*, *bursæ pastoris*. Semina *portulacæ*, *nasturtii tosti*. flores *Rosarum*, *balaustia*. Ligna, *santalum rubrum*. Aromata, *Nux moschata*. Mineralia, *Terra sigillata*, *Bolus Armenus*, *Crystallus*, *&c.* Si composita, sunt, Tragæa *granor. actes* Quercetani Pharmacop. c. 21. *Ossa hominis calcinata*, *Terra dulcis vitrioli*, *Crocus Martis*, *Cornu cervi ustum*, *Theriaca recens*, *conserva rosarum antiqua*, *Diascordium Fracastorii*, *Sperniolæ compositum*, & si fluxus sit nimis vehemens, *Philonium Romanum*, & *Laudanum opiatum*. IV. *Diæta*, in qua locum habet, aqua *chalybeata*. Emulsio *amygdal. dulcium* in aqua tormentillæ, vel decocto *foliorum quercus*, pulvis diatragac. in ovis sorbilibus, &c.

Dif-

Differentiæ Diarrhœa sunt variæ.

I. Alia est *ab Externis*, ut medicamentis *purgantibus*, hypercatharsin causantibus; quæ sistitur *radice filipendulæ* in vino exhibita, lacte chalybeato per clysterem infuso, *laudano opiato*: *venenis*, cui alexipharmacum opponendum, smaragdi inprimis præpar. grana aliquot, in aqua conveniente. Alia *ab Internis*: de quibus infra.

II. Alia est *à Toto*, quæ est *vel* cum febre, *vel* sine febre, ut sequente differentia dicetur. Alia à *parte aliqua*, quam Differentiâ quintâ vide.

III. Alia est *cum febre*, materiâ fluxum excitante, à toto transmissa, quæ *cognoscitur* ex eo, quod cruda admodum humida & aquosa, vel frequenter & paulatim, vel multum & confertim cum stridore ejiciantur, & febris signa adsint. *Curatur difficilius*, si in morbo diuturno cum cibi fastidio, sincera, id est, quæ nullam humiditatem aquosam permixtam habent, dejiciantur, quia exustionem humiditatis nativæ à calore debili indicant. si cum stridore crebro, & nimium excernatur, quia ille crudam vitiosorum humorem dejectionem indicat; istud, quia frequent desidendi labor insomnium facit; hoc quia periculum defectionis imminet: si crassa, alba, viridia, crocea, spumantia deponuntur, quia cruditates, impeditum fluxum, bilis flavæ in intestinis copiam, spiritus flatulenti cum humore commixtionem demonstrant. *Nullo interdum modo*, si dejecto sit nigra, pinguis, livida, æruginosa & fœtida. *Curatio* iisdem administratur, ut supra habita febris ratione. *Dividitur* dupliciter. I. Vel est *Critica*, quæ sinenda & promovenda, vel *Symptomatica tempore*, quam natura à materiæ copia vel qualitate stimulata, ante coctionem, sed cum virtutis robore instituit; quæ nec sistenda nec promovenda, nec interdum naturæ relinquenda,

da, sed materia evacuanda, revellenda, alteranda. Vel *Symptomatica planè*, quæ à causa morbifica irritata, illaque quasi invita fit, cui per superiùs enumerata remedia occurrendum. II. Vel est *Colliquativa*, vel *Non*: de quibus vide sequentem Differentiam.

Alia est *sine febre*, quæ *Cognoscitur* ex eo, quod humor raro sub propria forma: sed mutatus excernatur; & quod nimia cibor. corruptorum ingestione, vel aliis causis proficisci, nullis signis indicetur; partis alicujus singularis affectæ nulla signa adsint. *Fit aliquando*, quando serosi humores leucophlegmatiæ causa, per alvum excernuntur; vel quando hominibus sanis, quibus serum in venis plurimum redundat, frigus autumni nocturnum aut matutinum, altius in corpus penetrans, à vasis exterioribus, serosos humores versus interiora, & in majores venæ cavæ meatus repellit; qui tandem ad viscera delati, & ad mesenterii ramos repentes, in intestinorum cavitatem confluunt. De Curatione nota: Medicamenta rectius *in solida forma* exhiberi. *Vomitoriis* oleum immiscendum non esse. Incrassantibus & abstergentibus simul agendum. serositatem per *sudores* optimè dispelli.

IV. Alia est *Colliquativa*, quæ aliàs fluxus colliquativus vocatur: quæ *Cognoscitur* ex eo, quod excrementa sint plerumque vario colore prædita, plerumque fœtida, aliquando pinguia & viscosa; quod adsit febris vel ardens, vel maligna, vel hectica, corpus statim præter modum extenuetur, &c. Accidit in febribus ardentibus, hecticâ, phthisi, inflammationibus, in quib. à calore ingenti non solùm humores in venis, sed & proximum partium alimentum colliquatur; & si tenuius est, dissipatur; si crassius, ad ventrem confluit. *Curatio* est ut plurimum frustranea, in hecticis præsertim, & phthisicis, quibus

bus capilli defluunt. Refrigerantibus, humectantibus, & nonnihil adstringentibus agendum: quæ non tam extra quàm intra adhibenda, ne caloris præter naturam effluxus impediatur.

Alia *Non colliquata*: de qua in tertiâ Differentiâ.

V. Alia est *ab Intestinis*, quando materia Diarrhœam ferens in iis exsistit, & tum in *Causa* sunt I. *Vermes* interdum, quorum signa præstò erunt, & suis medicamentis pellentur. 3. *Venarum mesaraicarum*, ut chylum non attrahant, qui ibidem collectus, intestina copiâ suâ stimulat, *obstructio*; & *tum* chylus albus excernitur. atrophia, si fluxus diu duret, consequitur. Aperientibus maximè agendum est, & quidem eis, quæ simul epati sunt utilia, nec alvum irritant.

Alia *à Cerebro*, quod pituitam insipidam vel salsam in intestina, noctu inprimis, ægro supino dormiente, mittit, quæ vel lubricam ventriculi & intestinorum tunicam facit, vel cibis commixta concoctionem labefactat. *Cognoscitur* ex eo, quod signa infirmitatis cerebri adsint, & balbis maximè, propter humiditatem, familiaris sit. In *Curatione* vitandi *gargarismi* & masticatoria, ne materia Catarrhi in stomachum trahatur. *Vesicatoria* ad primam & secundam cervicis vertebram apponi possunt.

Alia à *Ventriculo*, quæ *Cognoscitur* ex signis affecti ventriculi. *Oritur*, vel à *cibis corruptis*, seu per se; *tum*, quia natura valdè irritatur, reliqui in corpore humores concitantur, mala dispositio ventriculo inducitur. Diarrhœa periculosa est: seu propter assumendi modum, & *tum* minus est periculi. Vel ab *humoribus*, ob vitiatam concoctionem *excrementitiis* ibidem collectis, qui interdum etiam aliunde mittuntur, ab hepate propter malitiam non attrahuntur, & expultricem ad excernendum stimulant.

Curatio nihil singulare habet.

Alia

Alia *ab Epate*, quod vel *obstruitur*, aut in sima parte, ubi de obstruentibus agendum; aut in gibba, & tum Diuretica prosunt. Vel *bile nimis abundat*, & tum intemperati epatis signa aderunt. In *Curatione*, laudatur ratione adstrictionis, *Caseus antiquus*, comminutus, aqua aliqua refrigerante & adstringente ablutus, & in sartagine tostus. Diuretica ne sint acria.

Alia à *Liene*, qui humorem melancholicum collectum, vel aliunde acceptum deponit, ita ut dejectio, picis instar interdum nigra sit, propter sanguinem ex aperto in hypochondriis vase in intestina effuso, ibique in nigredinem exusto; *& tum* Lienis affecti signa adsunt. Sanguis extra vasa elapsus & concretus, si sistatur lipothymiam & alia gravia mala infert. Scorbuticum malum interdum concurrit. Ne humor mordax intestina exulceret, clysteres detergentes & temperantes sæpe injici debent.

Alia *ab Vtero*, quando humores & menses detenti ad epar deducuntur, inde ad intestina. *Tum* periodi interdum servantur. Ratio mensium in Curatione habenda est.

PUNCTUM III.

De Dysenteria.

D*Ysenteria est alvi frequens cruenta, & purulenta, cum dolore ventris, & intestinorum exulceratione, à materia acri, erodente, & peculiariter intestinis infesta, dejectio.*

Nomen Dysenteriæ etiam Diarrhœæ tribuitur, in qua humores qui excernuntur tormina inferunt, licet exulceratio absit: & cum hac, si sanguis interdum excernitur, fit id à reseratione vasorum potius, quàm intestinorum exulceratione.

Si-

Signa sunt, frequens alvi dejectio, quia intestina ab humoris acrimonia stimulantur; interdum continua, si materia suppeditatur, interdum periodicè de tertio in tertium rediens. Dolor ventris ac tormina præsertim excernendi tempore, & paulò ante excretionem. quæ excernuntur, sunt modo biliosa & varia, modò mucosa & cruenta, modò toto genere à naturali excrementorum genere aliena. Febris interdum statim in principio, interdum ubi per aliquot dies affectio duravit, propter inquietudinem & putredinem oboritur. Differentiam à *fluxu hepatico*, vide in hujus capite. Ab *abscessu*, ad cujus eruptionem eliquationes quasi puris consequuntur, differt, quod in isto dolor pulsatilis juxta affectum locum præcedat, neque morsus neque decursus adsint, &c.

Causa sunt humores acres intestina erodentes, iisdem peculiariter infesti, & nescio quid antimoniale, helleborinum, vel aliquid pulmoni marino, pulmoni, & cantharidibus vesicæ infestis, simile continentes. Hi per contagium dysentericum infecti, in venas & arterias penetrantes, fermentationem efficiunt, & similem sibi dispositionem, per μίασμα, toti massæ sanguineæ imprimunt, ac eandem cum aliis humoribus more purgantium concitant: pravam quoque dispositionem intestinis affigunt, ita ut chylus præterfluens, in humorem vitiosum mutetur, nec fæces alvi naturalem elaborationem & qualitatem recipiant. Interdum occultis astrorum influentiis, in corporibus humanis tales redduntur. Hinc pueri lactentes, qui in aërem liberum nunquam venerunt, & lacte materno tantum alebantur, dysenteria interdum afficiuntur. *Dant* autem iis *ortum*, *Aqua* per plumbeos & veteres canales derivatæ. *Aër* vernus post hyemem siccam & aquiloniam pluviosus & australis, tum propter prohibitam

Oo hu-

humorum exſiccationem; tum propter vim putreſcentem in humido validam: Calidus & ſiccus, inde initio autumni & fine æſtatis morbus excitatur, & in calidiſſimis regionibus potiſſimùm viget. *Cibi* pravi & inſoliti. hinc in Ægypto & India, quia carnibus animalium, quæ caſſia fiſtulari nutriuntur, veſcuntur, frequens. *Fructus* autumnales, tum quod facilè putreſcant, tum quod eos qui putreſcunt, adſtrictione retineant. Uvarum & muſti uſus, quod fermentationem faciant, & à rubigine, carbunculo, nebulis, facillimè afficiantur.

Curatio eſt *difficilis*, in mulieribus, propter mollitiem & virium dejectionem: in pueris, propter humidiora, & ideò putredini obnoxia inteſtina; in ſenibus, propter magnitudinem cauſæ, id eſt, humorum acrimoniam in corpore indiſpoſito, & virium dejectionem. *Dubiæ ſpei*, ſi dejectiones ſint ſinceræ, id eſt, nulla aquoſâ humiditate permixtæ. ſi ei effuſio puri ſanguinis adveniat, venas enim majores eroſas indicat. ſi cibi faſtidium cum febre affligat, quia ventriculo in conſenſum tracto, concoctio labefactatur, & ulceroſa aliqua in inteſtinis putredo adeſt. ſi vomitus bilioſus initio oboriatur, quia magna vis bilis æſtuantis indicatur, quæ ventrem ſuperiorem & inferiorem turbat. ſi dejectio ſit continua, vel ea ceſſante novus fluxus dilutus, cruentus, inſtar hepatici, aut fœda Diarrhœa ſubſequatur. ſi cum febre, aut variis alvi dejectionibus aut epatis inflammatione, &c. invadat. ſi mulieri gravidæ accidat, nec poſt ſecundinæ & fœtus excluſionem remittat. *Alicujus*, ſi excrementa mutentur, niſi mutentur in prava. ſi ructus vel crepitus ventris ſuperveniat, quia naturam coctionem incipere indicio eſt. ſi lienoſis ſuperveniat, quia humores melancholici tranſponuntur, ubi bene ſanguis melancholicus, in inteſtinis concretus, ab atra bile diſtinguendus eſt. ſi maniam excipiat,

piat, quia materiam à capite ad inferiora transferri indicio eſt. *Nullius ferè*, ſi ſua ſponte, nulla præcedente febri, neque concoctione bona apparente, atra bilis excernitur, quia nihil à cancro exulcerato differt. ſi convulſiones & deliria ei ſuperveniant, quia materiam ad caput ut genus nervoſum ferri, indicant. ſi carunculæ dejiciantur, quia nec ſubſtantia inteſtinorum regigni, nec cicatrix tam magnæ exulcerationi obduci poteſt. ſi quis ex aliquo morbo acuto relevatus, ea corripiatur, quia vires ſuſtinere non poſſunt. ſi in progreſſu morbi ſingultus ſuperveniat. ſi piſtula nigra, ſimilis orobo, poſt aurem ſiniſtram, cum ſiti magna, appareat: quia mortem in vigeſimo futuram ſignificat.

Peragitur Curatio, I. *Humorum* ad inteſtina ruentium *revulſione & derivatione*, ubi locum habet *venæſectio*, ſi ſanguinis adſit copia. ſi vehementer cum humoribus ad inteſtina ruat. ſi vel ſit, vel metuatur, inflammatio. ſi febris continuo affligat. ſi calidum epar materiam ſuppeditet. *Nota tamen*, paulatim eſſe evacuandum, tempeſtivè & intra primos dies, ne vires dejiciantur. medianam vel epaticam anguſto foramine ſecandam: malleoli, ſi evacuatio ſolita ſubſiſtat tundendam. II. *Humorum erodentium evacuatione*, ita ut ferociora, quia humores ad inteſtina movent, vitentur. purgatio ab initio, antequam major exulceratio ſequatur, fiat; & ut humor tollatur, ſæpiſſimè. Laudantur, ſyrupus *roſarum ex infuſione roſarum pallidarum* paratus, *Myrobolani*, *Tamarindi*, *Rhabarbarum* in infuſo, ſine toſtione primò, mox toſtum, ſi paulò adſtringendum. *Mechoacanna*, cujus uſu frequentiore alvus ſiccatur. Decoctum *Myrobalanorum*, quod apud Sennertum vide. III. *Humorum eorundem abſterſione*, per clyſteres, ex hordeo, vitellis ovi, melle roſato, ſaccaro, & aliis, prout exulceratio major eſt

 vel

vel minor, factos. IV. *Doloris mitigatione*, cui inserviunt, *Lac vaccinum*, modò corpus sit purgatum, & febre præsente, cum aqua plantaginis misceatur, vel cum silicibus decoquatur, cum vitellis & mucilagine, seminum cydonior. per clysterem injectum. *Thapsus barbatus*, sævum hircinum eidem inditum, clyster ex *capite vervecino*, apud Sennertum descriptus. V. *Fluxus adstrictione*, per medicamenta in Diarrhœa relata, quibus adde *sorba* cruda, si fluxus est desperatissimus, *Nucem moschatam* in cineribus tostam, si febris abest, *Decoctum argillæ furnariæ* in lacte chalybeato, *Theriacam recentem*, si inflammatio non accessit, Pulvisculum *stercoris canini* per triduum ossibus nutriti, cum lacte caprillo haustum. *Laudanum opiatum*. Ista verò ita adhiberi debent, ut modò calida, modò frigida dentur. Refrigerantibus calida concoctionem juvantia misceantur. Omnia in parva quantitate, ne fluxus subito sistatur; sæpius, quia diu in intestinis non hærent, exhibeantur. VI. *Mundificantium*, *ulcus cavum implentium*, &c. usu, in quibus observa, cum detergentium usu dolor exaspeпretur, reddito clystere, alium ex lacte injiciendum esse. VII. *Topicorum applicatione*, de quibus *notandum*. Adstringentia in macilentis potiùs, quàm obesis valere, cum in his penetrare non possint. Nec facultate nec actu admodum frigida eligenda. Acetum vel vinum album tenue iis admiscendum. Cataplasmata in Dysenteria à bilis acredine non valere, cum mordacitatem relinquant. VIII. *Diæta*, in qua locum habet, panis bis tostus, lac amygdal. dulcium, saccari farina, &c.

Differentiæ Dysenteriæ sunt variæ.

I. Alia est *Fiens*, quando exulceratio in superficie tantum intestinorum incipit, & mucosum quid exiguo admodum cruore perfusum ejicitur. *Mucus* iste, vel est pinguedo intestinorum abrasa; vel mucus, quo intestina ad faciliorem excrementorum transitum oblinuntur: vel denique pus ex sanguine & humoribus ad intestina affluentibus, & ibi ab iisdem φλεγμώνοδη δὴ ἀθέσιν patientibus, temperie eversa, ortum.

Alia est *facta*, quando erosio altius penetrat, & vel fibræ pelliculæque interioris tunicæ cum sanguine exeunt: vel frustula substantiæ carnosæ de propria intestinorum substantia decisæ, cum ramentis membranosis, crureque plurimo, ac purulentia excernuntur, quæ extremus malignitatis gradus est.

II. Alia est *Intestinorum tenuium*, in qua dolor propter ipsarum membranositatem acutissimus, alvi longior post tormina excretio, Cruor cum stercore exquisitè propter longiorem viam miscetur, sanguis magis nigrescit. Medicamenta purgantia per os sunt exhibenda. Incurabilis ferè est.

Alia *Crassorum*, in qua dolor est minor, propter ipsor. carnositatem; præcipuè circa umbilicum percipitur, propter situm. alvi post tormina cita fit excretio. Cruor & purulenta materia alvi excrementis supernatant. *Nota*, plerumque intestina crassa attingi. attactis medicamenta optimè per clysteres exhiberi. interdum ventriculum & partes vicinas in consensum trahi. interdum ventrem è regione ulceris & foraminis ob communicatam illi putrefactionem perforari.

III. Alia est *ab Externis*, nempe aut *venenis*, cujus curatio peragitur vomitu. Obtundentibus dum vellicant, ut lacte, Oryza jusculis pinguibus. Antidotis, præcipuè *Smaragdo præpar.* ad gr. vi. sed per decem horas à cibo abstinendum & sudandum. Aut *Pharmacis purgantibus* vehementioribus; & tum, si Curationem spectes, prodest post

post abstergentia Lactis tepidi potus, Theriaca recens, &c.

Alia *ab Internis*, de quibus inferiùs.

IV. Alia est *Epidemia & maligna*, in qua Alexipharmacis agendum, inter quæ C. C. Terra sigillata, *Corallia*, *Sapphirus*, *Scordium*, *pulvis Bezoardicus aureus*. purgantibus eadem misceantur.

Alia *simplex*, cui superiora applicentur.

V. Alia est à *Bile flava*, à qua plerumque incipit, quæque nunc in ventriculo, nunc in intestinis gignitur, nunc ex vesicula, venis mesaraicis, toto corpore ejicitur.

Alia à *Bile atra*, quæ si ratione κρίσεως febrilium morborum excernatur, curari potest. nonnisi præmissa temperatione purgari, & quidem lenioribus debet.

Alia à *Bile prasinâ & æruginosâ*, quæ quamvis exsurgente natura ejiciatur, tamen non statim.

Alia à *Pituita salsa*, quæ interdum in capite à calore majore, interdum in ventre producitur: ad intestina delata, & lentore suo ipsis diutius inhærens, ea exagitat, tandem exulcerat. Difficulter curatur. *Agarico* & *Mecchoacanna* benè exstirpatur.

PUNCTUM IV.

De Fluxu alvi sanguineo & Epatico.

I. FLuxus *alvi sanguineus Cognoscitur*, tum ipso visu; tum ex eo, quod sine dolore & exulceratione excernatur. *Oritur* 1. Ob *copiam*, profectam *vel* ab intemperie hepatis calida; & tum, plethoræ signa aderunt. excernitur sine dolore, & corporis extenuatione; urina est tenuis, subaurea; sitis urget, tam ob absumtionem humidæ substantiæ, quàm ob epatis caliditatem. In *Curatione* victus imminuendus est. Epar per cichoracea & alia refrigerantia

rantia appropriata, lac chalybeatum, &c. corrigendum. si bilis admiscetur, evacuanda. *Vel* à membri alicujus præcisione, & tum, sanguis ordinariè mitti debet. *Vel* ab Evacuationis consuetæ suppressione; & tum frictionibus agendum, suppressio aperienda. II. *Ob ruptam vel apertam venam*, quod *Cognoscitur* ex eo, quod vomitu etiam effundatur. aliquis vehemens casus præcesserit. lipothymia ob putredinem in ventriculo inducatur. Curatio est difficilis.

II. *Fluxus hepaticus*, est vel *Exquisitus*, qui ex eo *Cognoscitur*, quod id quod exit, ut lotura carnis animalis recens mactati dilutè rubeat, non concrescat, frequentiùs effluat, non tamen tanta crebritate, ut in dysenteria; sine mordicatione, nec tamen sine dolore gravante; palpebræ inflentur, pedes tumeant, excrementa sint cruda. *Oritur* ab imbecillitate Epatis, & calidi innati in eo defectum, à causis dissipantibus vel suffocantibus. *Curatio* festinanda, quia morbus ad cachexiam, hydropem, & tabem ducit. *Difficilis* est, incipientis & in juvenibus. *Nulla ferè*, inveteratæ, & in senibus. sed & illis, quibus sputum cruentum, subpallidum, sive biliosum meracum, obvenit. Excludit purgantia, & solis medicamentis alterantibus, cibis mistis (commendantur epata gallinarum., testes pullor. anserum) perficitur. Vel *spurius*, in quo sanguis *aut* est acris, ob permistionem bilis: *Aut* crassus, ob diuturnam in hepate vel alibi moram: *Aut* Feculentus, ob epatis limositatem, quod lien partas fæculentas non attrahat.

TITULUS IV.

De Recti intestini affectibus.

CAPUT I.

De intestini recti morbis.

INtestini recti morbi sunt : *Inflammatio*, *Verrucæ*, *Rhagades* & *Fistula*.

I. *Inflammatio* fit vel à causis violentis, vel à medicamentis, & cauteriis corrodentibus. *Cognoscitur* ex dolore acri & lacinante, in una eâdemque sede defixo, desidendi cupiditate inani, & qua præ obstruentis tumoris magnitudine nihil minimumve dejicitur. *Curatio* est *difficilis*, tum quia pars acuto sensu prædita est, tum quia excrementa alvi, applicationem impediunt : tum quia ob loci caliditatem & humiditatem in ulcera morbus degenerat.

II. *Verrucæ* sunt aut *Condylomata*, seu tumores pelliculæ ani, tubercula nimirum dura & occallescentia, ex humore melancholico excrescentia, tædio quàm dolore molestiora. Aut *Thymi* seu verrucæ asperiores, angustam basin & latam superficiem habentes, quæ in eadem facilè sanguinem fundunt, qui si multum excrescant, *Ficus* dicuntur; si sanguinem fundunt, pessimi sunt, si præsertim cancrositas accedat. Aut *Cristæ* seu carnis excrescentiæ ex præpostera Venere ortæ. *Tolluntur* vel *Cineribus stercoris murium*, cum vino coctis & applicatis : vel *conchyliis oblongis* juxta flumina repertis, calcinatis, & eodem modo coctis & applicatis. Ne renascantur, *Cinere sarmentorum* vitis cum aceto illiniri debent.

III. *Rhagades* seu *Fissuræ* sunt oblonga ani sine tumore ulcuscula, eaque superficialia vel profunda: callosa, vel callo carentia; humida & saniem fundentia, vel sicca & cancrosa. *Oriuntur* 1. A *fæcum duritie nimia*, quæ in exitu cutem rumpunt. 2. Ab *intemperie sicca*, acres humores, interdum & malignos conjunctos habente, ubi humectantia locum habent. 3. Ab *humorum acrium*, *erodentium*, & lentorem quendam, ob quam parti adhærent habentium *affluxu*, & tum pruritus & dolor acerrimus cum ardore infestat. Evacuantia lenia & humectantia esse debent. *Virulentiæ*, quæ se tetro odore & sanie prava prodit, ratio est habenda. Clyster ex *mucilag. tragac. semin. psylli ana unc. j. f. Butyri non saliti unc.* iii. *saccari rub. unc. j. ol. violar. unc.* v. laudatur.

IV. *Fistulæ*, inflammationes, tumores & ulcera ani malè curata sequuntur. *Cognoscuntur* ex orificio angusto, sinu verò intus latente. Excernitur inde sanies aliquando aquosa, aliquando virulenta. *Dividuntur* in eas quæ *non penetrant*, seu in intestinum rectum, seu in vesicam, quod stylo immisso deprehenditur; quæ, si magnum incommodum non adferunt, decocto duntaxat agrimoniæ cum pauxillo aluminis, *mundandæ* sunt : & foramen, si nimis angustum, medulla sambuci, ne sanies retineatur, dilatandum : quod, si *curari debent*, universalibus præmissis, eluendæ, dilatandæ, & incidendæ sunt. Et eas quæ *penetrant*, vel *ad intestinum rectum* : & tum per eas fæces alvi excernuntur, liquor immissus per intestinum exit : vel *ad vesicam*; & tum urina per eas redditur. Vel *ad utrumque*, & tum crepitus è pudendo perinde ac podice emittitur. Hæ omnes rarò curantur. Inter consolidantia laudat *Ioël* pulverem *Mercurii præcipitati* inspersum, emplastro communi imposito. *Auripigmentum* præparatum, vel in oleum redactum, inspersum, emplastro dicto superposito. Si fistula est *in sphinctere*,

ctere, fæces alvi ſponte prodeunt. Vide de illis Hippocratem.

V. Huc pertinet & *Intertrigo*, quæ eſt *partium ano vicinarum excoriatio ob motum vehementiorem exorta*. Curatur ſævo cervino & hircino

CAPUT II.

De Recti inteſtini ſymptomatibus.

RECti inteſtini ſymptomata ſunt: *Pruritus ani, Teneſmus, Hæmorrhoidum fluxus, & eorundem ſuppreſſio.*

ARTICULUS I.

De Pruritu & Teneſmo.

PRuritus ani eſt ejuſdem doloroſa quædam titillatio.

Signis opus non eſt. *Differentiæ* à cauſis ſumuntur. I. Alius eſt ab *Humoribus acribus, ſalſis & viſcidis*, ſphincteri adhæreſcentibus, qui evacuandi: podex verò decocto folior. malvæ, violar. roſarum, cum aqua plantaginis & pauco alumine eluendus. II. Alius à *fæcibus relictis*, quæ decocto verbaſci benè abluuntur. III. Alius à *vermibus*: de quibus ſuo capite. IV. Alius *ab Vlcere*, ad quod curatio obvertenda.

II. *Teneſmus eſt aſſidua per alvum ejiciendi cupiditas, cum dolore, in qua vel nihil, vel pauca mucoſa dejiciuntur.*

Signa non eſt quod addam. prolabitur interdum inteſtinum rectum, & urinæ ſtillicidium vel difficultas, propter vicinitatem ac conſenſum harum partium accidit.

Cauſa eſt, quicquid inteſtini recti extremitati affigitur,

figitur, & ejus facultatem expultricem ſtimulare poteſt: quid autem illud ſit, in Differentiis exponetur.

Curatio non eſt negligenda, quia ex neglecto ulcus ſordidum ſæpe relinquitur, quod interdum in fiſtulam tranſit. Reſpicit Cauſas & dolorem, qui mitigandus.

Differentiæ ſumuntur à Cauſis.

I. A *nimia inteſtini recti refrigeratione*, qui decocto flor. verbaſci chamæmeli, melil. anethi, cum ſemine lini, fœnugræci furfur. tollitur.

II. A *Calculo*, aut *Vermibus*: de quibus ſuo loco vide.

III. A *cauſa dyſenteriam inferente*, & tum eadem ferè, quæ dyſenteriæ, curandi ratio. Clyſteris quantitas ſit parva, ulcus abluatur, & conſolidetur. Valet *Mucilago ſemin. Cydonior.* & pſyllii, cum aqua plantag. ſolani, liquida extracta, addito bolo Armeno, vel aloë lota, per clyſterem injecta.

IV. Ab *humoribus bilioſis*, vel *pituitoſis & ſalſis*, eidem adhærentibus: ubi habet locum clyſter ex jure *carnis vervecinæ*, cum ol. ceræ gutt. aliquot injectus, &c.

ARTICULUS II.

De Hæmorrhoidum fluxu, & ſuppreſſione.

HÆmorrhoidum fluxus eſt nimia ſanguinis per venas hæmorrhoidales dejectio.

Signis hic affectus opus non habet. primò fluit ſanguis niger, feculentus & craſſus, & deſtillando quaſi effluit, dum podicem tergunt: dein bonus ac rutilus, tandem citrinus & pallidus. Inde crura labaſcunt, coxæ dolorem gravantem ſentiunt, faciei color

color vitiatur. Interdum periodos suas observat, interdum negligit.

Causa est, quicquid vel expultricem venarum & arteriarum, jecoris vel lienis irritat; vel retentricem earundem lædit.

Curatio suppressionem indicat, quæ *Revulsione* per venæsectionem,& *adstringentium* externo & interno *usu* perficitur. *Extra* à proprietate valent, *Cingulum ex foliis hellebori nigri* conquassatis, recentibus, nudo corpori circumdatum, ad quod si pustulæ excitentur, dolor suis remediis tollatur. *Spongiæ*, quæ in balneorum hypocaustis sub scamnis nascuntur, si in olla nova in pulverem comburantur, & inspergantur. *Colcothar*, sive crassamentum illud ab olei vitrioli destillatione relictum, si eo tangantur, unâ relictâ. *Intra* commendatur *Essentia Martis*: de qua apud Hartmannum. Confectio è *scoria ferri*. Conserva rosarum antiqua cum bolo armeno, &c.

Differentiæ à partibus & Causis sumuntur.

I. Alius est *Internarum*, quæ à ramo splenico oriuntur, per mesenterium circa colon & intestinum rectum extensa, in musculis ani & intestino interiore, sociam arteriam habens, ipsa unica, terminatur. *Cognoscitur*, ex pondere circa sedem, egerendi difficultate, clysteribus, glandulis, aut instrumento; sed & si cucurbita, quod Zacutus fecit, applicetur.

Alius est *Externarum*, quæ à venæ cavæ ramo epigastrico procedunt, & in externas recti intestini partes ani scilicet musculos, disseminantur: duæ autem sunt, arteriam sociam ab hypogastrica habentes. Videntur tamen omnes inter se communionem habere. *Cognoscitur* ipso visu: & quia major est, periculosior etiam erit. In *Curatione* externa commodum locum habent.

II. Alius est *vitio sanguinis*, qui vel *multus*: & tum signa plethoræ adsunt. Revellendum per venæ cubiti sectionem; vel si vires non ferunt, cucurbitularum lumbis, vel hypochondriis affixionem. Vel *Acris & tenuis*, & tum magis meridionalibus accidit, maribus præsertim qui sanguinei. Serosi humores, si vires ferunt, evacuari debent. sin minus, refrigerantibus & incrassantibus, inter quæ portulaca, trochisci de spodio & carabe, prævalent, utendum. Vel *fluit ex hepate*; & tum aquæ, in qua carnes recens mactatæ lotæ sunt, assimilatur. *Coralliorum syrupus* prodest. Vel ex *superioribus partibus*; & tum sanguis niger est & retorridus. Vel ex *Mesenterio*, & tum paucus, subalbidus & serosus. Vel ex *intestinis*, & tum cum excrementis commiscetur.

Alius *vitio venarum*, quæ vel *sunt apertæ*, in quo casu utendum κολλητικοῖς, ut fungo qui crepitus lupi dicitur, &c. Ustione & sectione, quæ tamen periculosa, in inveteratis præsertim ac diuturnis. Vel *Exesæ & ruptæ*, & hæc dejectio hominem in hydropem & alios morbos conjicit.

II. *Hæmorrhoidum suppressio est sanguinis per venas ani elabi conantis interceptio, unde istæ in tumorem cum dolore elevantur.*

Signa sunt, Tumor & tubercula in capitulis venarum ani, modò dura & verrucis similia, modò mollia moralia dicta, modò purpurea & uvæ granis similia, dolor punctorius, modò mitior, modò gravior, distentis venis, quarum ora tanquam ex capitulis prominent, & membranâ, quæ venarum orificiis prætenditur, intensâ & compressâ.

Causa est sanguis fæculentus & crassus, elabi cupiens.

Curatio est *festinanda*, tum quia hydropem, si sanguis ad epar recurrat, minatur, tum quia nisi tempestivè succurratur, ratione magnæ attractionis, & humorum affluxus, inflammationem, apostema vel fistu-

fiſtulam inducit. *Peragitur* 1. *Doloris mitigatione*, qui ſedatur mica *panis hordeacei* in lacte muliebri macerata, addito ovorum vitello & croco: tollitur, *laudano* in lacte muliebri diſſoluto, & cum melle adhibito, ſed maximè *butyro*, *ſaccaro*, *ſeu anima Saturni*, *ſcarabeis* pillularibus in oleo lini ad conſumtionem animalculorum coctis, *cineribus ſuberis* exuſti, cum axungia capi coctis, unguento ex linaria: de quo vide *Hartmannum*. 11. *Apertione*, præmiſſis univerſalibus, per hirudines applicatas; vel antequam id fiat, per unguentum ex *medulla colocynthidis*, & oleo amygdal. dulcium. per ſuccum *caparum* cum aloë miſtum, & panno aſperiori fricando appoſitum; Clyſteres acres plus inteſtina lædunt, quàm hæmorrhoides cient. Niſi vehementer tumeant & doleant, naturæ debent permitti.

In Differentiis *internarum* & *externarum* venarum habenda eſt ratio. *Illarum* ſuppreſſio ani expreſſione, & ſpecillo eidem immiſſo percipitur. *Harum* viſui occurrit.

TITULUS V.

De Meſenterii affectibus.

CAPUT I.

De Meſenterii intemperie & Obſtructione.

MEſenterii affectus ſunt, *Intemperies*, *Obſtructio*, *Inflammatio*, *Abſceſſus* & *Dolor*.

I. *Intemperies Meſenterii* plerumque eſt calida & ſicca, quæ à materia ſimili oboritur, quæ vel ibidem colligitur, vel aliunde transmittitur. *Colligitur* vel in *venis & arteriis* ipſius: & tum, quia pectoris maximus eſt cum hæmorrhoidali arteria conſenſus, quod truncus ex quo arteria oritur, à corde deſcendens, in primo ſtatim exortu, intercoſtales ramos propaget, pectoris & diuturni quidem ſentiuntur dolores: vel etiam *in glandulis*, laxitate ſua materiam facilè imbibentibus. *Curatio* non eſt negligenda, quia hydropem ſiccum præcedere ſolet. Nihil autem ſingulare habet; hoc excepto, quod per illas arterias non ſolum primæ viæ, ſed etiam univerſum corpus expurgari, ſive cathartica exhibeas, ſive clyſteres infundas, poſſit. & hæc fortè cauſa eſt, quod medicamenta purgantia umbilico applicata alvum movent.

II. *Meſenterii obſtructio* eſt duplex, Alia, *quando venæ lacteæ ſunt obſtructæ*: quod *Cognoſcitur* ex eo, quod fluxus alvi chyloſus & albus infeſtet, & atrophia, materiâ ad corpus nutriendum neceſſaria denegatâ, inſequatur; *Oritur* id, ſeu à chylo craſſo, crudo, lento, viſcido, ex ſimilibus cibis genito; ſeu à glandularum tumore eaſdem comprimente. Alia, *quando venæ meſaraicæ intercipiuntur*, quod *Cognoſcitur* ex eo, quòd materia coërcita, diſtentionis & gravitatis ſenſum excitet, arteriarum circa dorſum pulſationes ſint moleſtæ, à ſumto cibo malum increſcat, & ventriculus comprimatur, &c. *Oritur* id vel à *vaporoſis* & craſſis flatibus; vel ab *humoribus acribus*; & *tum*, dolor eſt vehementior, interdum, evaporatione perſeverante, malum univerſam thoracis cavitatem occupat, ut aliquid ſuffocationi ſimile præſto ſit; interdum tumor circa os ventriculi concitatur, ructusque inanes, ſuppreſſis iis, quæ per inferiora excluduntur, producuntur. *Curatio* peragitur 1. *Aperientibus*, & illis quidem clementibus, robur Epati & ventriculo conciliantibus, penetrantibus, incidentibus, exſiccantibus, putredinem lenientibus, & paulisper ſtringentibus. non dulcibus, ſed amaris, in electuariorum vel pillularum formam redactis, ſed ut liquor poſt hauriatur.

Tarta-

Tartareis, nisi salsedo vel acredo humor. obstet, *Oxymel* redolentibus. II. *Purgantibus*, nisi flatulentia obsit, & illis lenibus, non continuis, ὁμοιοτρόποις. per Epicrasin datis, liquidis. III. *Vomitoriis*, sed non violentis. laudatur *essentia genistæ* Plateri. IV. *Diureticis* crassos humores fundentibus, &c. Epar roborant, *pillulæ de scoria ferri* Leonii. *Antidotus ex chalybe Mercati.* Arcanum *ex vitriolo, sulfure, & salicibus* Penoti, &c.

CAPUT II.

De Mesenterii inflammatione, & Abscessibus.

MEsenterii *inflammatio est ejusdem tumor, ab humoribus cum sanguine nutriente in spatia ipsius effusis, vel glandulis altius impactis, & calore externo accedente, putrescentibus, exortus.*

Signa sunt, febris lenta, plerumque semitertiana, dolor lumborum, nunc in utraque parte, nunc in dextra, qui se ad anteriorem regionem ventris, supra & circa ventriculum extendit, alvus suppressa, egestiones chylosæ, quas ut plurimum ichor tenuis, modò sincerus & citrinus, modò fæcibus permistus insequitur. *Differt* à doloribus *ventriculi, uterinis, Colicis & Nephriticis*, signis in ipsis expositis. A *pinguedine ventris*, quia hic manu totus comprehenditur, quod summæ cuti inhæreſcat, secernique à musculis abdominis potest. A *musculorum abdominis tumore*, quia is, circa pressum, dolore afficit, nec alvum ita remoratur.

Causa in Definitione exposita est. *Effunditur* sanguis eò, quia ipsi ad intestina præclusa via est, seu ab adstringentibus, quod in dysenteria malè curata accidit; seu ab humoribus copiosis, crassis, lentis, confertim ad intestina ruentibus.

Curatio

Curatio non est *negligenda*; Periculosa namque tum propter febrem, qua æger contabescit: tum propter putredinem, quâ mesenterium corrumpitur. Extenditur verò interdum ad quadragesimum, interdum octogesimum diem: interdum per vitæ tempus durat, febre & colicis doloribus mox redeuntibus, mox cessantibus. *Peragitur*, ut in aliis inflammationibus. modò nota. Refrigerantia benigniora esse debere, ne materia magis impingatur. *Purgantia* vel nulla, vel lenia, nec in principio, ne plus attrahatur; sed inflammatione ad concoctionem tendente. Sed nec *Cassia* in curationis auspicio satis tuta.

Quantum ad *Differentias*, Aliquando *intestina simul inflammantur*; *& tum* omnia sunt asperiora. Aliquando *inflammatio circa glandulas hæret*; & *tum* leviora. Aliquando *jecur vicinum in consortium trahitur*, & *tum* febris ardens magna ex parte præcedit, malo deinde ad suppurationem vergente, lenta insequitur.

II. *Abscessus mesenterium* infestantes sunt varii. Nam I. Si *locum* spectes, *vel* sunt supra umbilicum, *vel* infra, *vel* circa. II. Si *constitutionem*, interdum mesenterium ex *multis magnis scirrhis* conflatum invenitur. Interdum *lapilli* in eo reperiuntur. Interdum *infinitos* habet *abscessus*, sine sensu ac dolore, folliculo proprio inclusos, ac gypseam, glutinosam aut liquidam materiam continentes. *Cognoscuntur* autem difficulter, & interdum nonnisi post mortem, si tamen venter intumuit, & symptomata adsunt, nec hydropis vel alterius alicujus affinis morbi, signa præsto sunt, suspicari de illis debemus. *Excluduntur* autem prodigiosè. *Aliquando* sponte ad alvum hæc saburra erumpit, & non rarò facto circuitu revertitur. *Aliquando* inter peritonæum & abdominis musculos copiosè profusa, vel in cavitatem ventris rupto peritonæo defluit, aut per abscessum exterius

terius erumpit, &c. *Aliquando* ægro benè ferente id accidit. Aliquando eidem mortem accelerat. De eorum *Curatione* hæc in genere notanda. 1. Alvum ſemper debere eſſe fluidam. 2. Reſolventibus materiis, ſed levibus, vim aromaticam habentibus, blandè ſtringentibus, feſtinandum. 3. Inter detergentia, *Syrupum Mercati ex chalybe*, palmam obtinere. 4. Ad conſolidandum, *Terebinthinam Cypriam*, quovis modo præparatam, inprimis ſi materia peccans in lumbis ac circa renes deliteſcit, omnibus præferendam. 5. Ad citiorem abſceſſus maturationem *balneum aquæ dulcis* frequentandum. 6. Vires etiam egregiè *Eſſentia perſicariæ* cum oleo chalcantino roborari. 7. Acidulas, quod facultate penetrandi & exterſoriâ ulcera erodant, & temperiem peſſumdent, vitari debere.

CAPUT III.

De Meſenterii dolore, & Omenti ac Pancreatis affectibus.

Dolor Meſenterii eſt triſtis ipſius ſenſus, qui à materia calida & acri, in membranas ipſius detruſa oritur, cum ventris & lumborum perpetuo dolore, per intervalla, autumnali præcipuè tempore accedente, affligit, interdum & in caput & totum corpus diſtribuitur.

Signa *Futuri* ſunt, Icterica diſpoſitio in oculis ac temporibus paſſim conſpicua, appetitus deperditus, hypochondriorum gravitas increſcens, alvi dejectiones raræ, urinæ rubicundæ. *Præſentis*, flatuum & excrementorum ſuppreſſio valida, dolor ventris & lumborum vehemens, remediorum per vomitum exturbatio, clyſterum ſucceſſus rarus, &c. vires ex pulſu æſtimandæ non ſunt. Eſt enim hic in omni gravi dolore exiguus. *Invaleſcentis*, Ægri ſpem omnem

nem deponunt. nephritis magna ex parte vires acquirit, vicini abdominis muſculi, & peritonæum ab interna putrilagine ſaniem concipiunt, dolores in univerſum abdomen ſeſe diffundunt, imò ad extremos artus, maximè tamen ad humeri articulos ac pedes tranſeunt, tandem convulſorii motus exercent. *Diſtinguitur* à doloribus *Vteri*, *Renum*, *Ilii*, *Iſchiadico* ſignis, quæ ibi tradita ſunt.

Cauſæ ſunt, Humores acres, putridi, & qualitate omnibus viſceribus, hepati inprimis & ventriculo inimica, imbuti, qui in meſenterium, quod nihil aliud eſt quàm peritonæum duplicatum & ad lumbos affixum, poſt quam eorum evacuationem per alvum fruſtra natura tentavit, deponuntur.

Curatio eſt *dubiæ ſpei*, ſi dolores ſunt ſubmiſſi, quia fortiores. ſi ſupra umbilicum ſentiuntur, nec ullis medicamentis ſolvuntur. quia in hydropem ſiccum deſinunt. ſi dolores renum ob vicinitatem mineræ ſuperveniunt. ſi novis obſtructionibus. ſuccedentibus, malum indidem recrudeſcit. *Exiguæ* vel *Nullius*, ſi vomitus, frigidi ſudores, & frequentes ſingultus afficiant. ſi diu durent, ægri febricitent & cibos averſentur: quia metus eſt, ne dolor ad caput progreſſus, repentè convulſorio modo illos occidat. ſi vigiliæ pertinaces ſint, & vehementes. ſi motus naturæ inverſus accedat. ſi hectica vel peritonæi & vicinarum partium ſuppuratio, oboriatur. *Perficitur* 1. *Cauſarum ablatione*, ubi locum habent 1. clyſteres, qui ad emollitionem debent parari ex *lacte caprino* cum caſſia & oleo violaceo; ad abſterſionem, addendum aliquid hieræ picræ & mellis violacei. 2. Purgantia per intervalla, ſi obſtructiones ex urina rubicunda perſpicias, repetita, benigna, à quibus tamen *Manna* ob flatuum ubertatem exulare debet. 3. Præparantia & aperientia, ex decocto *ſcorzoneræ*, *Graminis*, *fragariæ* cum floribus cordialibus,

 quibus

quibus præmittenda inunctio abdominis ex oleo *violaceo*, *anethino*, *chamæmel.* Butyri momento, quibus *spolium serpentis* prius incoqui debet. II. *Doloris mitigatione* per cataplasma, inunctiones, fomenta, balnea aquæ dulcis, Narcotica etiam cum purgantibus mista, &c.

II. *Pancreas obstructione* præcipuè laborat, unde ventriculus ob vicinitatem afficitur, dolores, ponderis sensus, circa regionem ventriculi & in dorso excitantur pulsationes: ob compressionem arteriæ cœliacæ, ut & difficilis respiratio ob consensum Diaphragmatis infestant. *Curatio* iisdem remediis perficitur, quibus lienis obstructiones.

III. *Omentum*, per rami splenici surculos, sæpe feculentos à liene suscipit humores, in illa præcipuè parte, quæ est inter lienem, septum & ventriculum, in cavitate sua in sinistro hypochondrio sub Diaphragmate, ex ventriculi, omenti, coli & viscerum connexu orta, nec exitum habente. Sæpe inde abdomen in sinistra parte versus umbilicum in tumorem attollitur; sæpe, compresso ventre, sonus & strepitus auditur. *Evacuari* non possunt, nisi continuato *thermarum* vel *acidularum* potu evanescant. Si *putrescat* vel *abscessum* patiatur, curatio est frustranea.

TITULUS VI.
De Epatis affectibus.

CAPUT I.
De Epatis morbis.

ARTICULUS I.
De Epatis intemperie.

Morbi Epatis sunt, *Intemperies*, *Obstructio*, *Inflammatio*, *Scirrhus*, *Vulnera & Vlcera*.

Intem-

Intemperies epatis est ejusdem à temperamento naturali propter causas externas & internas deflexio.

Signa ex actionis ipsius læsione, & aliis (de quibus in Differentiis) petuntur.

Causæ sunt *vel* non naturales & externæ: *vel* vicinæ partes, ut ventriculus, cor; idque vel per contactum, vel materiæ communicationem: *vel* materiæ ab aliquod epatis vitium, sive innatum, sive acquisitum, in vasis aut parenchymate collectio.

Curatio pro ratione Differentiarum variat. Remedia interna, quia epar loco profundiore situm est, efficaciora esse debent. *Perficitur* Alteratione, & Materiæ peccantis remotione.

Differentiam quod spectat, Intemperies est quadruplex.

I. Alia est *Calida*, & ista aut simplex, seu *sine materia*, quæ ex eo *cognoscitur*, quod cibi maximéque carnis fastidium insit, ac nihilominus inedia obsit, sitis vehemens infestet, corpus universum maximè palmæ manuum & pedum caleant, & vel simul madeant, vel arescant, alvus propter humidi ex chylo extractionem sit siccior. *Curatur* Refrigerantibus. inter quæ præcipua: Radic. *Taraxaci & fragor.* Fol. *cichorii*, *Endiviæ*, *Acetosæ* semina, *frigida majora & minora.* Lign. *santalinum.* Fructus, *Cerasa*, *Ribes*, *fraga.* Ex compositis, syrupi *Corallor. fragor. Acetosellæ*, *Citri*, *Cichorii.* Sal. *Corallor.* Pulveres, *diatrionsantal. diarrhodon Abbatis*, *diamargariti frigidi*, *Nitrum vitriolatum* Mynsichti. Inter externa, saccar. *saturni*, Cerotum *santalinum*, oleum *omphacinum*, Mixtura ex *Aquæ Nenuph. hyoscyami, flor. liliorum alborum, plantag. rosarum rubear.* ana unc. j. ß. *salis saturni*, *Camphoræ in S. V. dissolutæ* ana scr. j. *salis prunellæ* scr. ß. addito pauculo *Tragacanthi*, composita, & dextro hypochondrio applicata, &c. Aut *cum materia*, quæ ex eo

 cogno-

cognoscitur, quod oris amaror, cibi fastidium, & sitis vehemens infestet, febris aut tertiana intermittens, aut lenta, aut errabunda, qua corpus paulatim exarescit, molesta sit. quod bilis vomitione & dejectione primum tenuis ac pallida, deinde crassa, verè flava & fœtida prorumpat. *Oritur* à bile, seu in eo genita, seu à vesicula fellea, obstructione laborante, vel aliunde, transmissa. *Curatur* 1. *Revulsione* per venæ in brachio sectionem, scarificationem, vel frictionem, si aliunde humores affluunt. 2. *Alteratione* per cichoracea inprimis, si influxere. 4. *Evacuatione*, seu per *alvum*, ubi Syrupus *rosar. fol. Rhabarbar.* & *Tamarindi* locum habent: seu per *urinas*, ubi *serum lactis*, *radix gramin. hordeum obtinent*. 4. *Epatis* ne plura colligat *roboratione*.

II. Alia est *Frigida*, & ista Aut est *simplex & sine materia*, quæ ex eo *Cognoscitur*, quòd major sit cibi cupiditas, sitis nulla pituitosa, cruda, & sæpe liquidiora excernantur. sanguis generetur aquosus & crudus. *Curatur difficilius*, quòd epatis naturæ & functioni magis repugnet, & curatur *Alterantibus*, ex quibus præcipua sunt, Radices *pimpinellæ*, *acori veri*, Folia *absinthii*, *agrimoniæ*, *centaurii minoris*, *Betonicæ*, *Capillor. veneris*; *passulæ*, *Caryophylli*, *Nux moschata*, *Cinnamomum*, *Agallochum*. Ex compositis tinctura *cassiæ ligneæ Mynsichti*, *Theriaca*, *Mithridatium*, Rotulæ *Aromaticæ Mynsichti*. Confectio *Rhabarbari Cratonis*, species *diamargariti calidi*. Aut *cum materia*, quæ *Cognoscitur* ex causarum similium prægressu, faciei & totius corporis colore albo, habitu cororis molli, dejectionibus pituitosis, gravitate in dextro hypochondrio. *Ortus* & *Curatio* intemperies alias sequuntur. Valet *Essentia Martis*, cujus præparationem vide apud Hartmannum.

III. Alia est *Humida*, quæ *Cognoscitur* ex pulsu molli, sanguine aquoso, excrementis liquidis, urina spiceâ. *Curatio* fit per siccantia.

IV. Alia *sicca*, quæ se contrario modo habet, nec de Curatione quicquam singulare occurrit. Composita enim plerumque infestat.

ARTICULUS II.

De Epatis obstructione.

Obstructio epatis, est vasorum in epate angustia, à materia ipsorum cavitatem implente producta, alimenti distributionem impediens.

Signa sunt, dolor in dextra hypochondriorum parte gravativus & obtusus, qui post sumtum cibum magis aggravatur, præsertim si mox à cibo vehementior exercitatio subeatur. excrementa à naturali modo evariantia, sæpius liquidiora & copiosiora, quia chylus non recipitur. Coloris inprimis in facie mutatio, propter læsam sanguificationem & distributionem, &c. Est autem *frequens*, quòd vena è portis per jecoris substantiam in ramos tenuissimos dissipata, obliteretur, huicque alii non minus tenues è vena cava conveniant, per quos omnes debet alimentum produci & exportari.

Causa est materia cavitatem vasorum vel etiam ipsam epatis substantiam implens, sive ibi generetur, actione ipsius læsa, seu ob intemperiem, seu ob errorem externum: sive aliunde confluat, seu ob attractionem, seu ob receptionem.

Curatio est *difficilis*, tum propter venarum in hepate angustiam, tum quòd plures eandem morbi insequantur. *Peragitur De obstruentibus*, inter quæ laudantur, Extractum *pillular. de Ammoniaco* Riverii, ex *gummi ammoniaci in aceto squillitico* soluti dr. iii. *specier. hieræ picræ* s. dr. i. s. *aloës crudæ*

crudæ scr.iv. *myrrhæ* scr.j. *Crocir* g. 6 cum *syrupo absinthite* factar. Pillulæ *Tartareæ Quercetani*, à Sennerto reformatæ. Tinctura *Martis*, cujus descriptio apud Petræum, ab unc. j. ad. ii. iii. & plures. Pulvis *Deodati* ex *speciebus Diarrhodon. diatrag.* ana dr. ii. *Agrimon. radic. Rubiæ, filicis pulveriz. semin.acetosæ, portulacæ* ana dr. 1. *Magister. perlar. Corallor. Croci Martis citra corrosiva facti, Croci Martis* ex oleo sulphur. parati ana scr. iv. cum sacchari tabarzet. q. s. compositus, dr. j. superbibita superiore tinctura, exhibitus: Pillulæ *de chalybe.* Decoctum ex *Tartari albissimi* mundificati & pulverizati lib. j. cum *chalybis crudi* unci iv. & aquæ fontanæ congiis duob. factum, & unc. ii. pondere in jusculo aperiente oblatum. Spiritus *aperiens Penoti*, &c. In *Curatione* hæc notatu digna obveniunt. 1. Universalia particularibus & topicis præmittenda esse. 2. Medicamenta nonnisi longissimè à cibo, ne humores crudos secum ad epar abripiant, propinari debere. 2. Emollientibus adstringentia, spica nempe, spodium, addenda, ut tonus epatis servetur. 4. Attenuantia, discutientia & resolventia, ne tenuioribus partibus discussis crassiores remaneant, moderata esse debere. 5. Dulcibus, non ut cibis, sed ut condimentis utendum esse. 6. Medicamenta liquida, vel tenuissimè pulverata exhibenda. 7. Topica nunquam actu frigida applicanda. 8. Post usum chalybeatorum movendum corpus; nisi excrementa nigra subsequantur, ab iisdem est desistendum.

Differentiæ obstructionis hujus sunt variæ.

I. Alia est *Recens*, quæ faciliùs solvitur. Alia *Inveterata*, quæ putredinem & febrem excitat, & icterum, scirrhum & hydropem inducit.

II. Alia est *in cava epatis*, quæ exinde *cognoscitur*, quòd foris nihil percipiatur, ob latitantem in profundo partem, ventriculus in consensum trahatur,

tur, unde cibi fastidium, nausea, vomitus, sitis, excrementa liquida. *Curandum* est evacuantibus per alvum.

Alia in *gibba*, quæ exinde *cognoscitur*, quòd abdomen eâ regione pressum resistat diaphragma inprimis, quod ipsi hepar annectatur, renitatur, excrementa alvi sanguinolenta, propter levem chyli in sanguinem mutationem, appareant. *Curatio* est facilior, ob medicamentorum penetrationem, & materiæ obstruentis per latiorem viam evacuationem: Diureticis maximè est agendum.

III. Alia est à *Sanguine*, vel *puro*, cui solâ basilicæ dextræ sectione succurritur, Vel *bilioso & calido*, quæ cum dolore conjungitur; in jecore diutiùs præter naturam coërcitus, nec tempestivè expurgatus mirè crassescit. Vel *pituitoso* viscido & crasso, qui ex cibis crassis, viscosis, multis, balneis, aut motu, in tenues venas impulsis vel raptis oritur: interdum ex cerebro in ventriculum procumbit, mox præterfluens, sensim in tenues jecoris venas cum alimento penetrat.

Alia à *Flatu*, crasso sub tunica concluso, vel in venis hæsitante, quæ exinde *cognoscitur*, quòd dolor sit major, sed non continuus, tumor dextri hypochondrii adsit tantus, ut universum hypochondrium oppleat, neque costarum extrema percipi possint: est tamen sine gravitate, & pressus cedit, nullum murmur edit, & nullam vomicæ latentis suspicionem præbet. *Oritur*, vel à *cibis flatulentis*, à quibus cavendum: vel ab *imbecillitate epatis* materiam vincere nescientis; & tum materia præparata evacuanda est: vel à *membris vicinis*, & universo corpore, in febribus præsertim pituitosis, transmittitur. *Curatio* in genere Carminantia postulat, de quibus in Hydrope.

Articulus III.

De Epatis Inflammatione.

Epatis inflammatio est ejusdem tumor calidus ex sanguine impacto, & in ipsa epatis substantia putrescente exortus, cum febre continua, dolore gravativo, sensuque ponderis in dextro hypochondrio, affligens.

Signa sunt, sensus *gravitatis* in dextro hypochondrio, à membranis quibus epar in nonnullis ad costas nothas annectitur. *Tumor* in eodem, qui major ægro in sinistrum latus decumbente apparet, minor corpore in dextrum reclinato, & epate sub costas nothas cedente. *Dolor* à jugulo ad costas nothas prætensus, ob conclusam materiæ congeriem, quæ succingentem thoracis membranam convellit. *Febris*, cujus vehementia inflammationis magnitudinem sequitur, & noctu ad incalescentem phlegmonem exacerbatur. *Tussis* arida, per intervalla ob vapores ad pulmones elevatos, & diaphragma compressum affligentes. *Difficultas spirandi*, quod febris majorem refrigerandi necessitatem adferat. Decubitus difficilior, tum in dextro latere, quod à ventriculo & intestinis epar comprimatur; tum in sinistro, quod epate suspenso membranæ tendantur. Pulsus celer & inæqualis ob auctam in affectu calido refrigerandi necessitatem, &c. *Distinguitur*, ab musculorum abdominis & pleuræ inflammatione, signis ibidem appositis.

Causa est sanguis impactus & putrescens, qui *vel* attrahitur, vel transmittitur, *vel* affluit, *seu* ob qualitatis vitium, tenuitatem nempe, fervorem & acrimoniam: *seu* ob quantitatem & exsuperantiam: *seu* ob causarum externarum impulsum, ut, dum medicamenta calida ventriculo apponuntur.

Cu-

Curatio est *difficilis*, quia pars princeps afficitur, & ipsius occasione hydropis aut atrophiæ metus imminet. *Exiguæ spei, vel Nullius* ferè, si singultus superveniat, quia epar ad maximam inflammationem pervenisse, & sic ob nervorum κοινωνίαν os ventriculi in consensum trahi, indicio est. si ventris solutio accedat, quia hæc excretio materiæ crudæ à virtute imbecilla proficiscitur. si febris ardens & continua comitetur, quia vehementer inflammatum istud viscus esse significatur. si ad *suppurationem* perveniat, quod ex eo *cognoscitur*, quod id post diem vigesimum, si natura debilis non est, accidat; dolores & febres, cum aliis symptomatibus, noctu tamen magis invalescant; rigores, quos caloris exacerbatio sequitur, nullo ordine, nullaque ratione invadant; quia ex abscessu ulcus oritur sordidum, quoniam alimento & humorum colluvie perpetuò alluitur; & cum substantia jecoris solida, utpote spermatica reparari nequeat, incurabile. si ad *indurationem* tendat, quod ex eo *cognoscitur*, quia post dies XL. febris & dolor falsè delitescunt, absque sensibili evacuatione, remanet in loco tumor & durities cum prostratione appetitus, & quotidiana corporis extenuatione. *Alicujus*, si per resolutionem abituram spes est, quod à primo invasionis momento, ad diem decimum quartum circiter accidit, & ex remissione symptomatum & urinæ colore cognoscitur. *Peragitur* iisdem, quibus aliæ inflammationes curantur. *Observa* tamen, 1. Basilicam vel mediam cubiti dextri primâ statim vel secunda die tundendam. 2. Repellentia mitiora esse debere, ne vel viis epatis nimium constrictis obstructio efficiatur, vel nimium refrigerantibus scirrhus producatur, vel sanies ex ipso phlegmone resudans, in hepar regeratur. 3. Eadem debere esse clementer adstringentia, illis quæ modicè aperiunt & abstergunt, castigata. 4 Non esse actu fri-

frigida, nisi sit erysipelas, & fervor insignis, applicanda. 5. Rupto ad renes abscessu, serum caprinum cum emulsione seminum quatuor propinandum. 6. Fissâ & exesâ epatis substantiâ, si pus in abdominis cavitatem excidit, ad ustionem & incisionem abdominis accedendum: de qua vide Authores. Discussioni bene inservire creditur, Cerotum ex *ol. Mercurii* d. j. *dulced. saturni* d. ii. s. *ol. de galbano* unc. s. *ceræ rubeæ* ex *cinnab.* q. s. formatum, & visco juniperino, cum *succo ungulæ caballinæ, aut galbano* exceptum & impositum.

Differentiæ hujus inflammationis sunt aliquot.

I. Alia est *Magna*, in qua omnia sunt vehementiora. Alia *Exilis & obscura*, in qua tuberculis & abscessibus furunculorum instar, nullo hypochondrii tumore vel dolore, epar obsidetur, febris adest non admodùm ardens, cum siti & fastidio. *Solvitur* sanguinis profluvio per directum ex dextra nare exorto, primis septem diebus, interdum nono, undecimo, rarissimè decimo quinto, si præsertim patiens viginti quinque annis minor sit.

II. Alia est *in gibba*, in qua spirandi difficultas, quam Paulus irruptum suspirium vocavit, tussis & gravis dolor jugulum premens, magis infestant. decubitus dexter, ut quo pars affecta premitur, difficilior est. dolor contactu & pressu exacuitur. Urina est reses, quæ si simul sit cum contento ervino, colliquationem attestatur. tumor promtè percipitur, interdum prominens & oculis conspicuus est. Hæmorrhagiâ narium, si è directo sit, sudoribus bonis, & urinis copiosis *solvitur*. *Diuretica* Catharticis sunt longè utiliora.

Alia est *in Cava*, in qua nausea, sitis, cibi fastidium, singultus, biliosa vomitio aut dejectio acriùs urgent, decubitus finister gravis & laboriosus est, tumor non promtè contactui obvius est. Excrementis alvi biliosis, cruentis, sudoribus & vomitibus solvitur. *Clysteres* lenientes exhiberi possunt, *purgantia* per os exhibita cavenda.

III. Alia est à *sanguine puro*, quæ *Exquisita* dicitur, & in qua omnia mitiora. Alia à *Mixto*, quæ *notha*, illoque vel *Bilioso*: & tum febris est ardens, marasmi metus angit, sinceræ bilis vomitio, & interdum per alvum dejectio, quæ vel diarrhæam vel dysenteriam infligit, afficit. Vel *Pituitoso*, quæ rara est, & in qua Topicis mastiche, nardus, absinthium, & ex his parata olea addi debent, &c.

Articulus IV.

De Epatis Scirrho.

Scirrhus epatis est ejusdem tumor durus, indolens, ab humore crasso in visceris substantia impacto & indurato genitus.

Signa sunt, Tumor *sinistri* hypochondrii, qui tactu si gracile & adipis expers sit, abdomen deprehenditur, & faciliùs erecto vel in dextrum latus inclinato ægro, quam decumbente supino animadvertitur: Jecoris autem situ & figura circumscribitur, & in sinistro decubitu, mole sua ventriculo & præcordiis incumbit. Dolor obscurus, quia partes vicinæ sensu præditæ à tumore epatis comprimuntur, &c.

Causa est in Definitione exposita. Non subitò autem, sed pedetentim tumorem infert. Nam primò tenues jecoris venas infarcit. dein auctus in omnem visceris substantiam redundat. hinc multò plenior cumulatus, jecur in amplam molem, uti turgidum appareat, distendit, denique siccatus, & tenui parte vi caloris dissipata, reliquus totus obdurescit.

Curatio, quæ est exiguæ spei, *Instituitur* I. *Lenientibus* præparantibus & evacuantibus: prout in obstructione dictum. II. *Emollientibus* & dis-

discutientibus, cum moderatè adstringentibus, ne ex illis solis putredo & cancer; ex his solis indurationis majoris periculum oriatur. Laudantur, *Ladanum* cum *balsamo Indico & cera*, Emplastrum *de Cicuta, & mandragora cum ammoniaco*. Unguentum *de Cicuta Fabricii Hildani*, &c. III. *Deobstruentibus*, inter quæ valet *Tartarum vitriolatum* cum passulis, cinnamomo & agrimoniæ foliis. *Tartarum Tartarizatum Bartoleti*, quod per urinam pellit, &c.

Differentias quod spectat.

I. Alius est *Incipiens* cum dolore conjunctus, qui *Nothus* dicitur, & Curationi cedit. Alius *Confirmatus*, *Exquisitus*, indolens, qui hydropem inducit, nec curari potest.

II. Alius est à *materia biliosa*, qui ex eo *cognoscitur*, quod causæ biliosum succum coacervantes antecessere, bilis exsuperantis & concalefacti jecoris signa adsunt. Ictero succedit & febrem lentam comitem habet, ac in hydropem, qui ascites dicitur, præcipitat.

Alius à *materia pituosita*, in quo causæ crassum succum coacervantes præcessere, jecoris refrigerati signa adsunt. Cachexia & leucophlegmatia inducitur. Morbus citra ullum incommodum diu persistit: & si in hydropem vertitur, primò in cachexiam, deinde in leucophlegmatiam transit.

Alius à *materia melancholica*, cujus etiam signa aderunt.

III. Alius est *in gibba*, ubi Topicis aliquid proficitur. Alius *in sima*, in quo interna etiam remedia adhiberi debent.

Huc pertinet *Tumor Epatis* absque scirrho, qui ex eo *cognoscitur*, quod brevi tempore nascatur, minus renitatur, digiti manus sub extrema costa configi nequeant. Occupat ambientem duntaxat epatis membranam, interdum tamen totum hypochondrium

drium replet. *Oritur vel* à viscido humore, *aut* à cibis ejusmodi nato. *aut* tali per alterantia frigida circa evacuationem adhibita facto: *vel* à cruditate tenui, à cibis, potu & aliis frigus inducentibus exorta: vel à flatu tenui. *Curatio* aperientibus & evacuantibus perficitur.

ARTICULUS V.

De Vulneribus & Ulceribus Epatis.

Vlnera Epatis, quæ in senili & cachectico corpore sunt valde *periculosa*, ob longam verò sanguinis effusionem *lethalia*, vel sunt ab *Externis causis*, quæ adstringentibus & glutinantibus, (rosæ rubræ siccæ laudantur) curantur vel à *Contusione*, quæ vomitum vel dejectionem per alvum vel urinam sanguineum conjunctum habet, vulnere periculosior est, & in abscessum degenerat. In *Curatione* exigit. 1. Venæ in cubito sectionem. 2. Potiones ex adstringentibus compositas. 3. Subsistente profluvio concreti sanguinis per sua medicamenta dissolutionem.

Vlcus epatis est ejusdem à pure vel succo erosio.

Signa sunt, ulcerosus in dextro hypochondrio dolor, Tussis, color faciei ictericius, putridorum, saniosorum & cruentorum per alvum vel urinam dejectio, atrophia, quia nec sanguis conficitur, nec homo alitur.

Causæ sunt, quæcunque substantiam epatis erodunt: de quibus in Differentiis agetur.

Curatio non est negligenda, quamvis *exiguæ sit spei*. Perpetua enim colluvie, quoniam alimento continenter alluitur, sordescit. Instituitur, ut in cæteris ulceribus.

Differentiæ ulcerum epatis sunt variæ.

I. Aliud est *in superficie*, quod minus periculosum. Aliud *in substantia*, quod exitiale, quia pars spermatica regenerari non potest.

II. Aliud

II. Aliud est *in gibba*, quod *cognoscitur* ex urinis purulentis absque signis exulcerationis in vesica & renibus, difficili respiratione, septi transversi dolore. Aliud *in Cava*, quod *cognoscitur* ex cruenta interdum purulenta alvi excretione, intestinorum ob materiæ acrimoniam dolore, punctionis & gravitatis circa epar sensu.

III. Alia quod *inflammationem sequitur*, quæ in abscessum desiit: & hoc periculosum est, si præsertim materia in substantia jecoris contineatur. Aliud, quod à *succis acribus & erodentibus* oritur, quod exinde *cognoscitur*, quod sensim serpat viribus constantibus, febris in progressu oriatur, typum non servans, quæ tandem in hecticam desinit. Ciborum, maximè carnium fastidium affligat, &c. *Oritur* alimentorum vel corruptorum vel septicorum vitio, vinum generosum viscus calefacit, & exsiccat, putridumque quendam lentorem & saniem exaggerat.

CAPUT II.

De Epatis symptomatibus.

TITULUS I.

De Imbecillitate Epatis.

SYmptomata Epatis sunt, *Imbecillitas*, *Cachexia*, *Hydrops*, *Icterus*, *& Atrophia*.

Epatis Imbecillitas, seu ἀτονία, est facultatum ejusdem à causis suis inducta læsio.

Signa ex excrementorum alvi, urinarum & coloris in toto corpore consideratione sumi debent: ut in Differentiis patebit.

Causa hepatis facultatis lædentes, sunt intemperiei morbi, sive illa sit calida, sive frigida; cui accedit error externus, quando nempe vel chylus in ventriculo non rectè elaboratur: vel bene elaborato, aliquid vitiosi permiscetur, &c.

Curatio debet perfici Epar roborantibus eidemque appropriatis, ut sunt *Epar lupi*, *vituli*, *gallinarum*, *cochleæ*, *passulæ*, &c.

Quantum ad *Differentias*,

Alia est ratione *facultatis sanguificatricis*, quæ vel læditur ab *intemperie frigida*, seu calidi nativi defectu; & tum alvi excrementa, carnis recens mactatæ loturæ sunt similia, quæ frigiditate se intendente cessant, cruditates fiunt, quibus primum pedes, dein & & cæteræ partes, quòd venæ jecori malè affecto, utpote suæ origini condoleant. Huic curando inservit *Geranium Rupertianum tusum. Lixivium è sarmentis vitium* cum vino, &c. Vel ab *intemperie calida*, in qua chylus quasi aduritur, excrementa sunt fæci sanguinis similia, &c.

Alia est ratione *facultatis Attractricis*; & tum Liquida defluunt ab alvo cremoris specie, etiamsi nulla ventriculi sit offensa, nulla mesenterii obstructio.

Alia *ratione Retentricis*, & tum alvus, rarò tamen, liquida & saniosa, carnis loturæ recens mactatæ similia, reddit, &c.

ARTICULUS II.

De Cachexia.

C*Achexia est universi corporis in aquosam & tumidam mollitiem, nutritionis culpâ, diffusio.*

Subjectum est corpus universum; sed illæ partes inprimis, quæ oculis incurrunt, ut cutis & musculi.

Signa sunt, color propter pituitositatem sanguinis aliquando albus, aliquando propter bilis aut melancholiæ mixturam lividus aut plumbeus. Tumor cum gravitate & inertia, in pedibus & manibus præsertim, ob humorum serosorum descensum, & ipso-

ipſorum à corde diſtantiam: ſed & circa oculos in facie, genis, palpebris, quod patres illæ laxitate ſua humores ſeroſos facilè recipiant.

Cauſa eſt Nutritionis vitium. Quamvis enim quod apponitur, concreſcat & adhæreſcat: tamen, propter nimiam cruditatum copiam, non aſſimilatur. Scilicet, *ſanguis eſt pituitoſus, crudus, & ſeroſus*; iſque talis generatur, vel propter *alimenta impura*, corrupta, & ſerum abundans generantia: vel propter *viſcera*, quæ aut ſunt *Impura, ſeu* à ſcirrho, ut dictum eſt; *ſeu* à corrupti humoris effuſione, ut in menſium ſuppreſſione animadverſum, purulentam materiam ex ureterum obſtructione, in venas regurgitantem, ſanguine infecto, totum corporis habitum infeciſſe: *ſeu* à corrupta ipſorum ſubſtantia. Sic enim vitioſus corruptusque ſanguis profertur, & in partes ſingulas evectus, illicque concreſcens, vitiatam ſubſtantiam pro utili reponit: hinc cachexia pro ſanguinis conidtione varia. Pituitoſa virgines afficit, & leucophlegmatiam denunciat. Aut ſunt *Imbecilla*, quod læſa fuerint ſeu morborum diuturnitate, ſeu nimiis evacuationibus, ſeu diuturna incarceratione, &c.

In *Curatione* diligenter obſervandum, 1. Ut ratio illorum morborum, à quibus cachexia procedit, habeatur. 2. Si humores abundant, hydragogis, præſertim evacuentur. 3. Ad deobſtruendum, laudatur *pulvis Cacheticus* ex chalybis præpar. p. j. Caſſiæ ligneæ p. iii. ſacchari albiſſimi p. iv. pulvis ſtercoris anſerum juniorum. 4. Sudores feliciter *Antimonio diaphoretico* cientur. 5. Cachexiam virginum pellit *aqua ex nucibus juglandibus* recentibus in taleolas diſſectis, in vino albo per viginti quatuor horas maceratis, deſtillata, ſaccharo Canario dulcorata, & ad ſolem per aliquot dies expoſita, & unc. iii. pondere, in ſequente exercitio, ſumta.

A R-

ARTICULUS III.

De Hydrope in genere.

HYdrops vel *in genere* ſpectatur, vel *in ſpecie*.

Hydrops in genere conſideratus, eſt tumor corporis vel partis ejus præter naturam, ob humoris aquoſi & ſeroſi, vel flatus collectionem, exortus.

Signa ipſius ſunt, Tumor & inflatio corporis, gravitas, difficultas ſpirandi, dolor extenſionis in dextro vel ſiniſtro hypochondrio, fœdus faciei color ex virore albicans, vel ad citrinum aut plumbeum declinans, urina pauca & tincta, ſitis aſſidua, partim ex defectu humidi naturalis & nutritii, partim ex adſcenſu calidorum ſalſorum halituum os ventriculi exſiccantium, partim ob diminutam aëris adductionem, unde cor & pulmo ſiti quoque æſtuant. De *Tumore verò pedum* notandum. 1. A corporis exercitatione potiſſimum & veſperi tumere, quod aquoſus humor pondere ſuo deorſum vergat. 2. Noctu detumeſcere peracta coctione, ob augmentum caloris, adjuvante ipſius lecti calore. 3. In convaleſcentibus ſeu ex acutis, ſeu ex diuturnis morbis, quod languens calor tantùm concoquere non poſſit, quantum ab ægro aſſumitur, & crudum ac ſeroſum quod inde oritur, ad pedes convolet ſine inſigni periculo, modò maturè ſuccurratur, ſæpe intumeſcere.

Cauſa eſt nutritionis vitium ab epatis intemperie frigida profectum, quæ inducitur *vel* Extinctione caloris, ſeu immediata, à ſex non naturalibus, ſeu mediata, à totius vel partium aliarum morbis; vel *Diſſolutione*, ſeu Diſſipatione, ſeu à nimio calore, ſeu aliis cauſis.

Curatio non eſt *difficilis*, ſi hydrops eſt recens. *Difficilis*, ſi ex alio morbo corpus labefactatum comprehendat. ſi eſt inveteratus. *Obſervandum* in ea:

1. A

1. A lenioribus incipiendum. 2. Quia chronicus morbus, longiore tempore remedia usurpanda. 3. Ne natura nimis assuescat, varianda. 4. Interdum per aliquod tempus, ne natura opprimatur, cessandum. Modum vide in specialibus.

ARTICULUS IV.

De Ascite.

HYdrops in *specie* consideratus est, vel *Ascites*, vel *Tympanites*, vel *Anasarca*.

Ascites est abdominis ab humore aquoso, seroso & salso, in abdominis capacitatem, Epatis, lienis & Renum vitio effusi, cum pedum, femorum, & scroti aliquando tumore distentio.

Signa sunt, Tumor ventris, qui ab inferioribus partibus utpote à fonte caloris corde, remotissimis incipit. superiorum partium gracilitas, raucus, percusso ventre, veluti ab utre semipleno sonus, ægro circumvoluto de latere in latus, murmurantis & fluctuantis aquæ sonitus. Morbo invalescente, succedit dispnœa ob copiam aquæ Diaphragmati incumbentem, Tussis, interdum seu ex compressione diaphragmatis, seu ex aquæ in thoracem penetratione, unde suffocatio brevi oritur. Impressio digitorum manifestum post se in carne vestigium relinquit.

Causa est aquosus & serosus humor: unde hydropici parum per urinam emittunt, qui post magnos haustus multum emittunt, hydrope non afficiuntur, & quidam abstinentia à potu sanitati restituti sunt. *Colligitur* iste humor, si *Locum* spectes inter ventriculum & renes, per quæ alias naturaliter serum evacuari solet. præsertim in vena splenica, mesaraica, & fortè arteriæ splenicæ ramis, & radicibus earum venarum circa cava viscerum, gastricis & Epiploicis. Unde post febres quartanas & diuturnas, quarum causa in venis mesaraicis, hydrops sequitur: si *Causam*, colligitur à nimio potu & humidis cibis, accedente vitio viscerum, quæ serum vel attrahunt vel continent: quo fit, ut illud in ventre subsistat, & pòst in cavitatem abdominis effundatur. *Effunditur* autem in abdominis capacitatem, seu spacium illud, quod est inter peritonæum, omentum & intestina, per ramos epiploicos & gastro epiploicos præcipuè: ita tamen ut nec *Omentum*, quod venas à sola vena portæ habet, & facile saburram mesenterii & lienis excipere potest; nec *pancreas*, quod in medio splenicam venam ad lienem transeuntem, cum cæliacæ arteriæ sinistro ramo habet, extra culpam sit. *Effusus* humor, quamvis frigidus sit, quia tamen multas partes salsas continet, & calorem à vicinis partibus mutuatur, calidus etiam est. quin temporis diuturnitate putrescit. Unde corruptio viscerum, febris, sitis, dum vapores os ventriculi percutiunt, suscitatur.

Curatio est *Melioris spei*, si æger est juvenis & robustus. si servus, qui famem, sitim & alia tædia ferre potest. si plus humoris per urinam excernitur, quàm assumitur. si aqua quæ in venis est, salvis visceribus, in ventrem seu alvum confluit. *Nullius ferè*, si ex acuto morbo exsistat, quia viscera absumto humido radicali frigidam & hecticam intemperiem, quæ corrigi non potest, contrahunt. si aqua in omentum erumpat, illudque corrumpatur. si lienosis post diuturnam dysenteriam advenerit, quia pravi humoris transitu caloris innati symmetria in intestinis & visceribus perit. si eidem tussis supperveniat, quia aquosam humiditatem in tantum crevisse, ut in thoracem penetret, & asperas arterias jam occupet, indicat. si abscessus vel maculæ in crurib. erumpant. si levatus remediis, integrè renascitur, quia viscera corrupta & vel scirrho vel marasmo & he-

& hectica intemperie obsessa esse significat. si à colliquatione oriatur, quia vires omnes exsolvuntur, & corpus languescit, *Perficitur*, I *Aquæ in abdomen effusæ evacuatione*, præparatione humorum crassorum, si interveniunt, præmissâ. Evacuantur autem, I. *Per alvum*, medicam. hydragogis. *Mitioribus*, ut *Mechoacanna*, *Ialapa* quæ adscr. *iß* dari potest. succo *ireos* depurato, qui ad dr. iii. cum syrupi de Endivia dr. vi. Aqua Petrosel. unc. s. & specier. diarhod. Abbat. scr.j. exhiberi potest. *Floribus*, *Persicorum* siccis, & in vino coctis. *Fortioribus*, ut *gummi gotte*, quod à gr. vi. ad xv. (vide de eo *Reudenium*) datur. Extracto *Esulæ Rulandi*, *Trochiscorum Alhandel.* seu *spiritus vitæ aureus* ejusdem. *Elaterii*, Massariæ laudatissimo, à gr. i. ad iii. Magisterio seu Crystallis *Lunæ Tentzelii*, decrescente maximè lunâ exhibito, à gr. iv. ad v. *Mercurius vitæ*, longa digestione fixior, *Crocus metallor*. *Absinthiacus Mynsichti*, ejusdem *Tartarus Emeticus*, &c. quæ omnia paribus diebus, non nimis frequenter, nec visceribus nimium corruptis danda; an bene ferant post ipsorum usum, videndum; & viscera semper roboranda sunt. De *Paracenthesi* vide Authores. 2. *Diureticis*, quæ hydragoga sequi debent, inter quæ palmam ferunt, Pulvis *terrestrium vermium* dr. j. pondere cum decocto Asparagi vel fœniculi exhibitus. Sal *fraxineus salinatus*, *Billichio* prodente. *Vinum* per Cinerem ex *straminis fabarum* man. vi. summit. genistæ, juniperi ana m. ii. s. matris ilvæ m.j. s. combustis, bis terve colatum, & un. vi. pondere exhibitum. 3. *Sudoriferis & exsiccantibus*, ut sunt, Radix *Asclepias* in vino macerata & decocta. *Antimonium diaphoreticum*, Decoctum *ligni sassafras*. *Theriaca* jugland. nucis minoris magnitudine cum olei sulfur. guttis aliquot in vino. *Lapide serpentis*, de quo apud Joëlem. Extra *Emplastrum de Cineribus Mynsichti*.

sichti. II. *Partium*, ne aqua iterum colligatur, *roboratione*. Valent, Trochisci de *Absinthio*; *Diacubebæ Paracelsi*, &c. III. Diæta, quam in authoribus vide.

Differentiæ à partibus, quorum vitio serum colligitur, sumuntur.

Alius est vitio *Renum*, serum non attrahentium, seu quod *Exulcerentur*, & tum aliquid puris in urina apparet; mictio quàm in cæteris causis longè parcior est: seu quod *Vreteres rumpantur*; & tum subito oritur. plerumque id in caliculi exturbatione fit.

Alius vitio *Lienis*, qui cum, tanquam spongiosus, aquam ex ventriculo, officio eo à natura sibi delegato, per vas breve trahere debeat; quæ hinc per arteriam splenicam in cœliacam, mox à trunco arteriæ aortæ per emulgentes arterias ad venas derivetur; illud vel *nimis avidè*, ob κενῶμα in venis obortum, perficit: quod *cognoscitur* ex alvi profluvio pertinaci, quod nec tumorem ventris nec dolorem propter intemperiem hecticam tollit, & vel ab imbecillitate venarum alimentum non attrahentium, vel ejusdem corruptionem & continuam biliosi excrementi evacuationem cum æstu intestini jejuni & mesenterii affligit. Vel *omnino negligit*, *seu* propter obstructionem viarum ad eum tendentium à crassis humoribus factam: *seu* ob caloris dissipationem, à scirrho, nimia evacuatione, calidorum usu, partium vicinarum intemperie, morbis acutis: *seu* ob caloris suffocationem ab usu frigidorum nimio, à menstruis suppressis, à superfluis evacuationibus, &c.

Alius est *vitio Epatis*, serum seu ob easdem causas non arttahentis, aut retinentis: seu ob idem κενῶμα nimis allicientis: & tum, Tussiendi desiderium adest. Excrementa sunt pauca & sicca, propter serositatis

ſitatis in abdomen miſſionem,& cæterorum à calore epatis exuſtionem.

ARTICULUS V.

De Tympanite, & Anaſarca.

Tympanites eſt abdominis ex multo flatu, à calore vel debili vel torrefaciente excitato, in illius capacitate concluſo, diſtenſio.

Dicitur & *Hydrops ſiccus*, quamvis plerumque cum aqua conjungatur.

Signa ſunt hæc. Cutis inſtar pellis tympani extenſa apparet,& percuſſa ſonum tympani edit, umbilicus multum extrinſecus prominet. major eſt ventris inflatio, ſed minor gravitas. compreſſio non adeò conſpicuum poſt ſe veſtigium relinquit, ſed fovea ſtatim repletur, ructus & crepitus crebrò prorumpunt, borborigmi & rugitus obmurmurant. *Diſtinguendus* eſt à *Thoracis poſt vulnera diſtentione*, quæ pectus, dorſum, lumbos, ſcrotum, brachia, collum, imò totum habitum interdum occupat. Ex eo oritur, quod aër, qui recta per os ad pulmones tranſire,& ex pulmonib. iterum per os exſpirari debebat, patente inter muſculos duos, vel muſculos & cutem via, è vulnere quaſi è folle, in ſpacium intercutem & muſculos inflatur, & hinc porrò in vicinam penetrat.

Cauſa eſt flatus, qui, ſi *Ortum* ſpectes, vel à calore debili, vel ab eodem nimio & torrefaciente, qui id quod ſubtile eſt violenter agitatum in vapores reſolvit, ut in atra bile ventriculo ſubſtrata videtur; oritur. ſi *Locum*, nec in ventriculo eſt, quia per ructus ejiceretur: nec in inteſtinis, quia per alvum excluderetur, ſed inter meſenterii & inteſtinorum tunicas plerumque generatur. Nam in hydrope ſicco, tormina circa umbilicum, labores, & lumborum dolor affligunt: at meſenterium antrorſum tenui-

tenuibus inteſtinis, in dorſo, lumborum vertebris à quibus naſcitur, unde diſtentio, annectitur. Invenitur tamen & in inteſtinorum cavitate, & eo per orificia venarum meſaraicarum, ſe inſinuat.

Curatio requirit, I. *Materiæ* flatus procreatricis *eductionem*: ubi locum habet *vinum* Ferdinandi *antipneumaticon*: de quo in Hiſtor. 38. *Spiritus ſalis* coagulatus, cum aqua abſinthii,& ſpiritu ſambuci. II. *Flatuum diſcuſſionem. Extra* per cucurbitulam magnam ventri appoſitam: per frictiones cum *allio* in vino generoſo decocto & contuſo; per fomentum ex *urina pueri & lapide prunellæ*: de quo vide Hartmannum. *Intra*, per decoctum *ligni Ebeni*, ſpiritum *ligni gŭajacini*, arcanum *cumini & carvi*, Liquorem *florum tapſi barbari*, &c. III. *Calidæ viſcerum intemperiei*, ſi adeſt, *emendationem*: ſi imbecillis eſt, *roborationem*.

II. *Anaſarca*, *ſeu* ὑποσαρκίδιον *& Leucophlegmatia*, *eſt molis corporeæ præter naturam per totum corpus æquale incrementum, vitio alimenti exortum.*

Signa ſunt, incrementum molis corporeæ, majus quàm in cachexia, per totum corpus æquale, ita ut pedes & tibiæ initio tumeant, corporis mollities, laxitas, pallor, & ad laborem minimum debilitas, febris aſſidua, lenta, cum pulſu parvo, crebro & inæquali, urinæ albæ, tenues, crudæ, &c.

Cauſa eſt alimenti vitium, quod propter immodicam epatis & venarum refrigerationem (de qua in intemperie dictum) pituitoſum & crudum eſt; imò corpus aqua lenta & concreta ſuffunditur: & quamvis nutrimentum & concreſcat, & nutriendæ parti adhæreſcat: tamen non aſſimilatur.

Curatio eſt *facilior* quàm in aliis, quod humor pituitoſus propiùs ad ſanguinis naturam accedat, quàm ſeroſus: quin & accedente, in principio, integris adhuc viribus fortiore diarrhæâ, ſolvitur morbus. *Ab-*

 ſolvitur,

solvitur, I. *Materiæ aquosæ* per corpus sparsæ *evacuatione*, tum per Evacuantia inferiora, inter quæ Extractum vel sal *Gratiolæ*, Rhabarbaro admistum, laudatur: tum per vomitoria, quæ alibi vide: tum per venæsectionem, si ex causa plethorica aut sanguinem retinente oritur, ne frigidioris copia calor obruatur, quod in principio faciendum est. Tum per sudorifera, ut decoctum vincetoxici, in Laconico præsertim usurpata, ante cujus ingressum benè *Aquæ Weckeri* (de qua apud Hartmannum) aliquid exhibetur. II. *Viscerum*, Epatis inprimis & ventriculi, *roboratione*: de quibus suis locis. *Ferdinandus*, Ægri in acervum tritici demersionem ad materiæ exsiccationem laudat.

ARTICULUS VI.

De Ictero.

ICterus vel est *Flavus*, vel *Niger*: de quo in symptomatibus Lienis dicetur.

Icterus flavus est humoris flavi vel viridescentis in habitum corporis, à causis suis procedens, effusio.

Dicitur, à nomine aviculæ & *galgulus*: à varietate coloris in arcu cœlesti, *arquatus*: & quia molliter in aulis tractatur, *Regius*, vel quod mulsa regio potu sanari creditus est.

Signa ipsius sunt, Totius corporis flavedo, citrinitas, aut pallens viriditas, quæ in albo oculi & interno ejus angulo, ubi venæ majores, observatur. Venarum sub lingua distentio. hypochondrii dextri dolor, vel etiam durities. salivæ amaror, cum vomitu bilioso, singultu, & dolore capitis.

Causa humor concolor, qui in habitum corporis, ob causas in *Differentiis* dicendas, effunditur.

Curatio pro ratione Differentiarum variat. *Respicit* tamen duo: I. *Causam*, quæ amovenda. II. *Symptoma*, quod tollendum, postquam universalia præmissa fuerint. Laudatur pro facie & oculis fumus ex *aceto calido*, cui Rosmarinus incoctus: *specifica* sunt, Extractum *Aquilegiæ* & *Chelidoniæ*, quod cum pauculo Bezoar ditioribus exhibetur. Emulsio *semin. Aquileg.* cum ejusdem aqua stillatitia. in pauperioribus pulvis *lumbricor. terrestrium, pediculi* tres vel quatuor vivi in ovo sorbili, *si Zacutho* credendum, quod remedium sordidissimum est. *Tinca viva* umbilico imposita, donec moriatur. *Aranea viva* in testa nucis de collo suspensa, & scrobiculo cordis imposita donec moriatur. Inter *Magica* ponuntur, *Vrticarum* ab ægro permictio. *Panni* in ejusdem urina intincti, & aëre expositi, & alia plura, de quibus vide *Petræum*.

Differentiæ ex Causis sumuntur.

Alius est ab illis *quæ bilem copiosam generant*; quæ sunt, Aut *Externæ*, ut Dulcia, cibi potusque calidi. Venena inprimis, ut fel leopardi, viperæ, & venenator. morsus: & tum *Alexipharmacis* agendum est, veneni naturæ speciatim oppositis, in quibus etiam manifestarum qualitatum ratio est habenda. Aut *Interna*, ut sunt I. *Epatis intemperies calida & sicca*, & tum urinæ vehementer sunt coloratæ & crassæ. fæces alvi croceo colore tinguntur, pedes & manus calent. 2. *Inflammatio* & *Apostemata* ejusdem: de quibus superius.

Alius ab *illis, quæ sanguinis depurationem bilisque secretionem & exclusionem* præpediunt, ut sunt, I. *Compressio* vesiculæ felleæ à scirrho epatis vel alio tumore, quæ vide supra. 2. *Obstructio* ejusdem, à pituita crassa, bile copiosa, calculis & aliis causis, quæ fit *vel* in meatu exporrecto ad hepar per quem allicitur, & tum fæces tinguntur: *vel* in illo ad duodenum, tendente per quem ejicitur, & *tum* fæces albicant. *Vel* fit vitio Epatis, & *tum* hypochondrium dextrum tenditur, si durum evadit, hydropem prænunciat:

nunciat: *Vel* vitio folliculi ipsius, & *tum* subitò invadit, alvus pigrior est, fæces, quia non tinguntur, albicant. *Curatur* I. *Deobstruentibus*, inter quæ prævalet *Cuscuta*, decoctum *fragariæ* cum marrubio & passulis, succus *radicum urticæ* in vino contusarum, cum croco; *Anserculorum stercus* verno tempore collectum exsiccatum, & dr. j. pondere datum, *Cremor Tartari* vino chalybeato dilutus, spiritus *Tartari*, &c. II. *Purgantibus*, per vices cum deobstruentibus adhibitis, inter quæ *Rhabarbarum & Hiera picra* optima.

Alia *ab iis, quæ bilem repente ab interioribus ad circumferentiam corporis expellunt*, quod præcipuè fit in Febribus acutis, in quibus *vel* ejicitur Criticè, ac tum præcessere signa coctionis, & solvitur morbus. *Vel* symptomaticè, propter copiam & acrimoniam; & *tum* ante septimum diem accidit. Si *sine rigore* fit, *vel* à debilitate naturæ, *vel* ab inflammatione esse censetur. si *cum rigore*, materia febrilis è visceribus & venis ad cutem ejicitur. In *Curatione* ratio est & febris & Epatis habenda.

ARTICULUS VII.

De Atrophia.

ATrophia *est totius corporis exsiccatio & extabescentia, ob frustratam ejus nutritionem exorta.*

Subjectum est totum corpus, ratione præcipuè partium molliorum, pinguedinis & carnis. Partes duriores exsiccari quidem possunt; sed ita imminui, ut inde totum corpus decrescat, non possunt.

Signis opus non est. Cum visui affectus appareat.

Causa est frustratio nutritionis, quæ *vel* vitio alimenti, quando illud aut deficit, quod non assumatur, non attrahatur, non apponatur, discutiatur, &c. aut vitiosum est: *Vel* vitio facultatis nutrientis, quando calor nativus aut humidum radicale deficit, provenit.

Curatio respicit I. Symptoma ipsum, ubi locum habent, *Balneum* ex decocto capitis & pedum vervecis, salicis rubræ. Aquæ dulcis, in quo cineres corylorum, semen lini, ossicula vervecum contusa ebullierunt. *Diæta humectans*, ex emulsione amygdalorum dulcium, seminum quatuor frigidorum majorum. Lacte caprillo, &c. *Curatio magnetica*: de qua apud Hartmannum, in Chymiatria. *Inunctiones* unguento Amati Lusitani, apud Sebastianum Austrium de morbis puerorum. p. 555. II. *Causas*, de quibus in Differentiis.

Differentiæ Atrophiæ sunt variæ.

I. Alia est *Universalis* totius corporis: de qua nunc dictum. Alia *Particularis*, quæ à peculiari partis vitio proficiscitur. In Curatione locum habent Fomenta, Dropaces, Picationes, & Percussiones, quibus partis siccitas corrigitur, calor obtusus excitatur, & alimentum allicitur.

II. Alia est à *Vermibus Dracontiis*, qui pueros exagitant.

Alia à *Ventriculo*, chylum non benè elaborante.

Alia ab *Epate*, quando istud aut calida & sicca intemperie laborat, & bile multâ perluitur. aut obstruitur vehementer, ut nutrimentum difficulter penetret.

Alia à *Liene*, cui eadem accidere possunt.

Alia à *Mesenterii obstructione*, quæ Indis Orientalibus est familiaris, plerumque bulimiam cum lienteria conjunctam habet; sed & in abscessum (qui integrum mesenterium ita absumit, ut intestina nullo ordine confusa, tenuibus duntaxat pelliculis inter se cohæreant) abit. In Curando *gramen crucis*: de quo apud *Alpinum* de plantis Ægyptiis cap. 40. lauda-

laudatur. Vide de his & *Bontium* in Medicina Indorum p. 156.

Alia à *Corde*, quod fit in Hectica.

Alia à *Pulmonis ulcere*, quod in phtisi accidit.

TITULUS V.

De Lienis affectibus.

CAPUT I.

De Lienis morbis.

ARTICULUS I.

De Lienis Obstructionibus.

MOrbi Lienis sunt *Obstructio*, *Inflatio*, *Inflammatio*, *Scirrhus*, *Vlcera & Vulnera.*

Lienis obstructio est ejusdem ab humoribus crassis infarctio.

Pars affecta est Lien, vel secundùm venas & arterias, vel secundùm totam substantiam.

Signa sunt ista. In principio gravitas hypochondrii & dolor lienis infertur: hinc humor cum sanguine permistus, & in totum corpus diffusus, livido colore ipsum tingit, respirationem difficilem post exercitium reddit. in ventriculum effusus, nauseam & vomitum: in intestina, diarrhæam efficit. interdum, propter siccitatem, alvum adstringit.

Causa est Humor terrestris & crassus, qui sæpe ab aëre paludoso & cibis crassis colligitur, & propter lienis imbecillitatem & viarum interceptionem expelli non potest. *Interdum* propter lienis calidam intemperiem, & chyli incocti attractionem, quod post decubitum frequentem in latus sinistrum, & nimiam exercitationem accidit, cumulatur. *Interdum* ob hæmorrhoidum consuetum fluxum interceptum, vel mensium suppressionem subsistit.

Curatio

Curatio instituitur, prout in aliis obstructionibus. Nota tamen. Causarum à quibus prodit, rationem habendam. Vomitoria, cum recta sit à liene ad ventriculum per vas breve via, prodesse. Ex *purgantibus polypodium* & *Epithymum* cum passulis, *sennam* cum cremore Tartari valere. Ex *aperientibus* flores *genistæ*, & Electuarium *de chalybe Saxoniæ* laudari. Emplastrum *de Ammoniaco* in aceto squillitico soluto rectè applicari, præmisso aliquo conveniente fomento. Electuarium *roborans Solenandri* vide apud Hartmannum.

II. *Lienis inflatio est ejusdem in tumorem à flatu elatio.*

Signa sunt ista, Tumor & distentio cum aliquo dolore, sed sine sensu gravitatis & ponderis percipitur. Murmur & sonitus editur. Compressus lien cedit.

Causa sunt, *vel* Aquæ frigidæ largior haustus: *vel* cibi flatulenti, ut pisa, castaneæ, fabæ, bulbi. *Vel* Humores crassi & viscidi, qui à calore imbecilli vinci possunt, & in vapores resolvuntur, qui lienem, quia spongiosus, facile inflant.

Curatio ut in aliis. Chymici *Spiritum saturni* ardentem in extracto silicis laudant, & eodem regionem lienis ter in die inungunt. Purgatio in causa externa improbatur. Inunctio per oleum rutæ, capparum, &c. sufficit.

ARTICULUS II.

De Lienis inflammatione, & Scirrho.

L*Ienis inflammatio est ejusdem à sanguine in substantiam ejus effuso, in tumorem elatio.*

Afficitur Lien interdum *totus*, interdum *non* item.

Signa sunt, Tumor in sinistro hypochondrio versus anteriora quasi protuberans, & hominum quasi medium cingens, sic à renis sinistri qui dextro elatior

dolore

dolore & inflammatione distinguitur: Pulsatio & palpitatio illius lateris, ob *arterias* quibus abundat, Febris continua quartanæ periodum servant. Respiratio, ob Diaphragmatis compressionem difficilis.

Causa est sanguis effusus & putrescens : qui *vel* purus est, *vel* mixtus, & suis se signis prodit.

Curatio aliarum inflammationum methodum sequi debet; modò largior à purgatione potus fugiatur, ne humor ad substantiam hepatis feratur.

II. *Scirrhus lienis est tumor ejusdem durus, ab humore crasso, glutinoso & indurato procedens.*

Signa sunt, Tumor renitens cum duritie oblonga in sinistra parte, & quidem sine dolore; cui accedunt difficultas respirationis, oris siccitas, pedum inflatio, decubitus in sinistrum latus gravis, sudor molestus, &c.

Causa est Humor crassus & glutinosus, qui *vel* statim erat talis, à cibis crassi succi, laboribus, vigiliis, quæ illud, quod spirituosum est, in humoribus absumunt, ortus: *vel* post, cum per se tenuis, aut caloris vi, aut medicamentis nimium discutientibus, aut naturâ tartareâ, ad indurationem eunte, est induratus. Hic in totum corpus cum sanguine diffusus, illud lividum & coloratum reddit: & ad tabem, quod officio suo sanguificationis, oppressus lien satisfacere non possit, adducit.

Curatio est *difficilior*, si ægris Diarrhæa oboriatur, & lienteria, vel aqua intercus excipiat. *Respicit* ea, quæ Scirrhus Epatis. Inter *Digerentia* laudantur intra, Radix *filicis*, *Lamii* seu urticæ mortuæ pulvis in cibo. lignum *Tamarisci* in aqua chalybeata decoctum ad tertias. *Compositum ex radic. filicis unc.* j. *Cuscutæ dr.* ij, *in vini potentis unc.* viij. *ad tertiæ partis consumtionem* decoctum. *Externè* inter emollientia valet unguentum *Fabricii*, *ex gummi Ammoniaci unc.* j. *ol. amygdal. dulc. lilior. alborum, pin-*

pinguedinis gallinæ ana unc. ii. succi Cicutæ unc. iv. *Aceti scillitici unc. ii.* compositum.

Differentiæ sunt eædem, quæ scirrhi epatis.

I. Alius est *Recens*, qui dolore ad jugulum usque se extendente affligit. Alius *Inveteratus*, qui omni dolore caret, nec facilè hominem, nisi epar in consensum trahatur, tollit.

II. Alius Lienem duntaxat *secundùm suam substantiam* afficit, qui etiam lienis figura circumscribitur, quamvis & hic interdum secundùm longitudinem ut teres appareat; interdum secundùm latitudinem, interdum secundùm omnes dimensiones intumescat. Alius in *alias quoque partes vicinas* effunditur, ut omnem plerumque ventris sinisttam regionem complectatur.

ARTICULUS III.

De Ulcere & Vulnere Lienis.

DE *Vlcere* nihil est qnod observes, nisi Inflammationes & tumores sequi, pus interdum per urinam vomitum vel alvum fundere. Expurgari, abstergi, consolidari.

Vulnus vel est *in superficie*, quod minùs lethale est. Vel *in substantia*, quod propter effusionem sanguinis est mortiferum. Ubicunque tandem sit, nigrum sanguinem fundit, plerumque simul ventriculum afficit. sitim, & dolorem ad jugulum, excitat. Pus interdum per urinas excernitur, deductum per arteriam cæliacam, ad arteriæ magnæ truncum, & hinc ad emulgentes. Vulnerariis potionibus etiam sanatur.

Caput II.

De symptomatibus Lienis.

Articulus I.

De Dolore Lienis & Ictero nigro.

Symptomata Lienis sunt, *Dolor* Lienis, *Icterus niger*, *Affectio hypochondriaca*, & *Scorbutus*.

I. *Dolor Lienis* à solutione continui, & tensione membranæ oritur. Hæc tum ab *Externis*, percussione, casu, &c. infertur: ab *internis*, inflammatione nempe, inflatione, tumoribus, ulceribus, &c. Diligenter verò *distinguendus* est, tum à doloribus illis, qui in sinistro latere, præsertim post cibum vel equitationem percipiuntur, qui proveniunt vel à flatibus, vel ab humoribus serosis, qui in spacia peritonæi eo loci tunicis pertinaciter adhærentis influentes, ipsos à musculis distendunt: tum à Musculorum dolore, qui si isti parum premantur, sentitur. *Curatio* Narcotica non exigit. Cum enim exili tantummodo tunica vestiatur, exquisitus ille dolor non est.

II. *Icterus niger est cutis totius corporis in nigrum mutatio. Cognoscitur* ex ipso colore. *Oritur* ab iisdem causis, à quibus Icterus flavus, nisi quod ibi epar, hic lien peccet. *Curatur* autem *difficilius*. quia, si vesiculæ felleæ vitio fit, major adest bilis corruptio; si vitio lienis, humor est contumacior, & metus est hydropis. Medicamenta è *Chalybe* sunt in illo commoda: sed & balneum siccum, post quod corpus emulsione *seminis canabis*: facies, aqua *florum fabarum*, cum vino mixta, abstergenda est.

Articulus II.

De Affectione hypochondriaca.

Affectio hypochondriaca est vitiosorum, in venæ portæ, arteriæ cœliacæ & mesentericæ ramis, ob læsam lienis coctionem, absque putredine collecta, & per vaporum emissionem multa symptomata inferens, colluvies.

Hypochondriaca dicitur, ob locum utriusque hypochondrii, quo pars illa corporis, quæ sub nothis costis ad ilia usque utrinque protenditur, & cum musculis viscera ipsa complectitur, intelligitur. Dicitur & πάθος φυσῶδες, apud Dioclem & Ætium, propter familiaritatem flatuum, in sinistro hypochondrio contentorum. Tum *Melancholiæ* nomen sortitur, cùm cerebrum per consensum afficitur: ut superius dictum est.

Signa ex symptomatibus facultatis naturalis, vitalis & animalis petuntur. Adest 1 *Ventriculi cruditas*, ob eundem à liene per venam portæ malè nutritum, quam excipiunt continua exspuitio pituitâ humiditate os opplente, vomitus crassiorum partium humoris, vel in ventriculo geniti, vel à liene transmissi, & interdum ita acidi, ut dentes stupeant, quem antecedit ejusdem ebullitio in ventriculo, flatus vicinas partes distendens, ut interdum in lipothymiam homo incidat: tenuium humoris partium per ἄδηλον διαπνοὴν discussio, cum febrili horrore interdum, quem calor quidam sequitur, sudore mox evanescens. 2. *Ventriculi dolores*, qui ad dorsum usque procedunt, ingestis cibis redeunt, concoctis iisdem vel ejectis sedantur. renes in consensum communione membranarum trahunt. 3. *Alvi adstrictio*, tum ob vasorum in utroque latere siccitatem: tum, quia cibus in humorem pituitosum & viscidum mutatur, & sic ab intestinis non promovetur, & pertinaciùs iisdem adhærens, constrictionis causâ est. 4. *Æstus hypochondriis* quasi inflammatorius, qui motu, cibo, potu, calidioribus magis ingravescit; quem interdum sequitur malarum & totius faciei rubor ob vaporum ascensum. Ephemera febris sudore evane-

evaneſcens, ob eorundem ex largiore potu per totum corpus diſperſionem. 5. *Vrina* modò tenuis propter vias obſeſſas, & flatus retentos, unde paroxyſmi initium: modò turbida, propter humoris admiſtionem, cum arenarum rubrarum interdum ſubſidentia, in qua tartareæ ſanguinis partes coagulantur. 6. *Flatulentia*, & in ſiniſtro hypochondrio præſertim fluctuatio, flatibus in cavitate, ſub diaphragmate, ex ventriculi, omenti, coli & viſcerum connexu exorta, incluſis. 7. *Anxietas*, tum quòd cibus ſemicoctus inflatus reſolvatur, & anguſtiam pariat: tum quòd ad vaſa vicina calida intemperie laborantia deductus, à calore igneo quaſi ebulliat, & hypochondria diſtendat, ac ſic anguſtiam in partibus, quæ nervos à ſexta conjugatione habent, excitet. 8. *Cordis palpitatio*, vel ob ventriculi conſenſum: vel ipſius partis contra vaporum malignitatem certamen; quæ nonnullis magis creſcente lunâ propter ſerum copioſius in maſſa ſanguinea ebulliens frequentior. 9. *Pulſatio in ſiniſtro hypochondrio*, quem vel cæliacus ramus poſt iram & motum præcipuè excitat: vel arteriarum in Meſenterio, per glandulas, magnam, præſertim quæ in centro, compreſſionem. 10. *Palati*, *oris*, & *linguæ ſiccitas*, propter vaporum reſolutorum per œſophagum & aſperam arteriam adſcenſum. 11. *Reſpiratio difficilis*, tum propter nervorum muſculis pectoris dicatorum, affectionem; tum propter materiæ pravæ in muſculorum ſpacia effuſionem. 12. *Cerebri perturbatio*. Nam vapores reſoluti, ſi ſunt acres, *Epilepſiam* concitant. ſi obſcuri, ſpiritus obfuſcant, & *deliria melancholica* inducunt. ſi copioſi, *vertiginis* authores ſunt. ſi ſicci, vigilias producunt, quæ poſt mediam noctem pleroſque moleſtare ſolent, quia chylus diſtributus & ad ſecundam coctionem, lienem & vaſa vicina perductus, humores in iis latentes agitat, & vapores ex

ex iis elevat, qui verſus cerebrum feruntur. ſi in œſophagum, muſculos laryngis & aſperam arteriam, *ſtrangulationis* metum, ob illius diſtentionem, iſtorum contractionem inducunt. ſi in nervos linguæ, brachiorum, ſecundùm nervorum ductum, inſiliant, *ſtuporem*, & formicantem nunc in hoc, nunc in illo digito, pulſum inferunt. Et hæc ſunt ſymptomata, quæ tamen non omnes invadunt.

Cauſa ſunt Humores pituitoſi, bilioſi & melancholici. Melancholici tamen præſertim, non tantum primis & ſecundis qualitatibus, ut ſunt aduſti, viſcoſi, fixi: ſed & ſecundùm δυνάμεις ἀκρότητας ϗ ἰσχεῖς, amaritie nempe, ſalſedine, acerbitate & aciditate nocentes. *Colliguntur*, ſi *Locum* ſpectes, in venæ portæ, arteriæ cæliacæ, & meſentericæ ramis, majoribus præſertim, & quæ ſiniſtrum hypochondrium perluunt; nec vaſe brevi, ſeu arterioſo, ſeu venoſo, nec omento, quod venas amplas à vena portæ habet, exceptis. Si *Cauſam*, colliguntur I. Propter *lienis coctionem* læſam, & quidem *Vel* propter intemperiem calidam, qua ſuccum crudum aquoſum prius, craſſum poſterius attrahit: qui in venis vehiculo deſtitutus, ſubſiſtens, incraſſatur & aduritur, flatibusque generationem præbet. *Vel* propter ſiccitatem, duritiem & ſcirrhoſitatem, calore ipſius deferveſcente, per quem chylus non attractus ſubſidit, & excrementa non repulſa remanent, quod in ſedentaria vita accidit. hinc circa annum ætatis trigeſimum iſte morbus plerumque invadit. *Vel* propter errorem externum, cum chylus non coquitur, ſeu vitio ciborum, ſeu ventriculi, ſeu affectuum animi, qui dum cibus coquitur calorem ad alias partes avocant, bilem in ira commotam cibis permiſcent, lienem qui arteriis multis abundat in actione ſua turbant. II. Propter *Vitium glandularum*, quæ vaſa meſenterii fulciunt, dum illa vel tumore comprimunt, vel

vel in vita sedentaria compressæ, angustiora reddunt.

Curatio est *difficilis*, propter symptomatum congeriem. *Facilior*, si sit incipiens. si in ætatem nec provectam, nec declinantem inciderit. si hæmorrhoides, varices, menses superveniant. si mares potiùs quàm fæminas, pingues & albos, quàm fuscos afficiat. si hæmorrhagia naris sinistræ accedat. si urinæ nigricantes, citra febrem liberaliùs profundantur. *Respicit* I. *Chirurgiam*, ratione cujus *sanguis mittendus* est: ubi nota, venam brachii secari posse, si magna pars materiæ, venæ cavæ communicata est,& circa epar φλόγωσις aliqua affligit. Hæmorrhoidales externas optimè aperiri, quia eidem intestino recto insertæ, communicationem osculorum cum internis habent. II. *Pharmaciam*, ratione cujus 1. *Humor corruptus* in prima corporis regione hærens est *educendus*: ubi locum habent Enemata & vomitus, si præsertim copia in ventriculo. 2. *Viæ aperiendæ*, & humor per incisionem & attenuationem præparandus, ubi nota. Omnia in forma potiùs liquida usurpanda; quod si in solida, haustus liquoris postea superbibendus. A lenioribus incipiendum, in vehementioribus desinendum. Inter illa sunt, Ex *simplicibus* Radic. *Scorzoneræ Filicis maris*, Herbæ, *Fumariæ*, *scolopendriæ*, Flores, *Borragin. Bugloss. Poma Bursborsiana*. Ex *Compositis* syrupus *pomorum redolentium*, *Fumariæ*, species *Diacurcumæ*, Essentia *Fumariæ*, *chamædryos*, &c. de quibus supra in Lienis & Epatis obstructionibus. Ex his, *Acidulæ*, *Thermæ*, *chalybs*, qui, præmissa primarum viarum evacuatione, in conserva borraginis à scr. ii. ad dr. j. s. jejuno ventriculo primò tertio quoque die ad vigesimum antequam assueveris, vere & autumno exhibendus: pòst, haustus vini addendus, & duarum horarum si fieri potest deambulatio, quartâ post sumtionem

tionem subsequente prandio. si non descenderint excrementa nigra, desistendum: sin planè supprimantur, alvus movenda. 3. *Humor præparatus evacuandus*, per medicamenta purgantia, benigna, humectantibus castigata, per epicrasin, circa ultimam lunæ quadraturam exhibita, balneis & fomentis humectantibus interpositis, myrobalanis & cassia exclusis. in cruditate nidorosa magis cholagoga, in acida phlegmagoga & melanogoga, subsequente secundâ post horâ cibo, ne medicamentum ultra epar adscendat. 4. *Vapores effumantes*, à capite & præcordiis *divertendi*, per frictiones, Clysteres, Cucurbitulas, Cauteria, & medicamenta alia, ut *Elixir proprietatis*, conserv. *rosarum* cum spirit. sulf. & vitrioli. 5. *Partium, quas infestat roboratione*, & *symptomatum aversione*: de quibus suis locis.

Differentiæ à partibus semuntur.

I. Alia est *per Essentiam*, quam hactenus explicavimus.

Alia per *Consensum* aliarum partium, & hæc

II. Alia est *stomachica*, quæ *Cognoscitur* ex sputi post pastum frequentia, ructibus acidis & æruginosum quid resipientibus, orificii & faucium vellicatione, quâ sic affecti haustum frigidum desiderant, vehementibus ventriculi doloribus, qui nonnullis ad dorsum usque procedunt, concoctis cibis quiescunt, mox aliis ingestis revertuntur, &c. *Curatur* Evacuatione, divertentibus per sanguinis missionem & cucurbitas, si dolor ingens affligit. Extergentibus, siccantibus, roborantibus.

Alia *Epatica*, quæ *cognoscitur* ex dolore hypochondrii dextri, eduliorum fastidio, febre lenta & erratica, doloris ad humeros & claviculas extensione, &c. In *Curatione*, quam in intemperiebus vide. Si hæc sit calida, serum lactis cum succo limonum vel pomorum redolentium recens expresso, confert.

Alia ab *Vtero*, cujus sanguis vitiosus facillimè, vel è venis in arterias propter anastomoses, vel ex arteriis in hypogastricam quæ ventriculo, pancreati, omento, tenui intestino, &c. ramos largitur, mox in cæliacam regurgitat. *Cognoscitur* ex illis accidentibus, quæ hystericis accidere solent. In Curatione habenda est affectuum uteri ratio.

Alia *Hæmorrhoidalis*, ex hæmorrhoidum suppressione accidens: de qua suo loco. Vide *Matthæum Martini* de morbis Mesenterii abstrusioribus, accuratè ista pertractantem.

ARTICULUS III.

De Scorbuto.

S*Corbutus est cachexia ab humore melancholico, peculiari modo corrupto, orta, cum crurum debilitate, maculis, gingivarum tumore, & sanguinolentia, dentium laxitate, & aliis symptomatibus affligens.*

Scorbutus veteribus notus, partim sub *oscedine*, partim sub *scelotyrbe* & *stomacace*; partim sub *volvuli sanguinei* nomine venit, & nationibus mare & paludosa loca incolentibus familiaris est.

Signa in definitione posita sunt, & agetur de iis inferius. His adde *Vrinas* & *Pulsus nimis variantes*. *Illud*, nam initio sunt tenues & citrinæ materiâ tartarea in iis subsistente, nunc crassæ & albæ. humoribus magis corruptis rubræ, & propter salsedinis adustæ admistionem, cum lixivii splendore; & tum absque omni putredinis nota & siti, arenulæ rubræ, matulæ sæpe adhærescunt. Interdum turbidæ sunt & permanent: interdum clarescunt, & rubrum sedimentum quod farinam laterum refert, ad fundum deponunt: interdum multa cruda & pituitosa excrementa supra sedimentum quasi suspensa hærent: quibus verò hæmorrhoides suppressæ malo

lo occasionem dedere, iis guttatim cum dolore & ardore profluunt, & materiam tartaream, mucosam, salsam & nigricantem continet. *Hoc*, quia pulsus nunc debilis est, inæqualis ac sæpe vermicularis: deliquio verò animi imminente, propter summam ejus necessitatē, & quod cor vapores expellere conetur, fortior.

Causa est *Humor melancholicus*, illeque 1. *Crudus*, quod ostendit tum victus, tum etiam symptomata, quæ melancholicos affligunt. 2. *Serosus* & ichorosus, ut sit instar lixivii, quod ex aqua & salsis, fæculentis, ac adustis partibus constat: quod ex doloribus vagis & ulceribus animadvertitur. 3. *Pituitosorum* interdum ac vitiosorum humorem *socius*. Nam venâ apertâ, sanguis in scorbuticis quasi glutino albo virescente vel flavescente obducitur. 4. *Peculiari*, postquam diu ibi mansit *modo*, *corruptus*. Hinc multi splenis obstructione & humoribus melancholicis laborant, qui scorbuto non afficiuntur; & in iis regionibus, quibus humoris atri ex aëris fervore collectio est familiaris, scorbutus ignotus est. 5. *Contagiosus*, quod in aliis melancholicis morbis non invenies. 6. Ex *cibis sale volatili destitutis*, *ac proinde* πνεύματων in coctione impedientibus: unde tartarea & fæculenta, in primis viis subsistunt, & post ad lienem in tanta copia, ut secerni non possint, confluunt, *progenitus*. Sanè cibi fumo & sale indurati, in quibus aut parum est salis volatilis, aut quod fuit, fumigatione absumtum est, ita ut nihil nisi sal fixum & tartareum remaneat, aër crassus, loca maritima, ad ipsius generationem faciunt. Medicamenta, quæ adhibentur trita & gustata, vaporem acrem, subtilem, & citò evanescentem, qui à sale volatili procedit, dimittunt: eadem exsiccata vel decocta, minus: recentia & condita, exactiùs operantur. 7. *Primariò* in mesenterio, omento, primis viis, locisque inter ventriculum,

epar, & lienem mediis & utrique viſceri vicinis; *ſecundario*, in totius corporis venis reſidens. *Illud*, Nam ſi chylus πνδλμαπότει ſua minus ſit depuratus, ſeu ob imbecillitatem partium, ſeu errorem externum; in illis propter craſſitiem ſubſiſtit, appulſu alterius augetur, eundemque fæculentia & ſalſitate ſua, quam concipit, inficit. Vicinum epar & partes coctioni dicatas, tum contactu tum fumorum emiſſione debilitat & inquinat, unde qualitas illa ab iiſdem cibis & chylo communicatur. *Hoc*, nam colluvies illa, per aliquod tempus ibi detenta, beneficio humoris feroſi, ad epar defertur: inde per venas & arterias in totum corporis habitum, tot ſymptomatum cauſa futura diſtribuitur.

Curatio tria reſpicit. I. *Diætam*, quæ debet eſſe incidens, attenuans, abſtergens, deobſtruens: ubi nota. Eſum columbarum ſylveſtrium laudari. Veneris exercitio hunc morbum quibuſdam in locis curari, fortè propter naturalis caloris ἐκλάμψιν. ſaccarata & lacticinia fugienda eſſe. II. *Chirurgiam*, ratione cujus vena baſilica, mediana, ſalvatella, vel malleoli ſecanda eſt; ſed ita, uti ſi maculæ jam prodierunt, ſuperſedeatur; ſi nulla ſit ſpes hæmorrhoidum, & febris afficiat, in actum deducatur parcè, ne vires collabantur, evacuatio inſtituatur. III. *Pharmaciam*, ratione cujus 1. *Præparanda eſt materia peccans*, primis viis ablutis, ita, ut à lenioribus incipiatur; magis attenuantibus, ſi morbus jam invaluerit, vel in craſſo aëre homines vivant, agatur; illa, quæ tota proprietate agunt, adhibeantur; & potiùs in ſuccis, eſſentiis, conſervis, quàm decoctionibus & extractis, in quibus medicamentor. ſal volatilis evaneſcit, propinentur. *Appropriata* ſunt *Cochlearia*, ſeu *Britannica*, quæ laudatiſſima, *Beccabunga* ſeu *Anagallis aquatica*, quæ aliquid humiditatis obtinet, *Raphanus ruſticanus*, ſeu *Armoracia*, *Chelidonium minus*,

Numularia, *Sinapi*, *Trifolium aquaticum*, &c. Ex *compoſitis* ſunt, Electuarium *Danicum* ex baccis quas multiber vocant, confectum, ſyrupus *Sceletyrbicus Foreſti*, nec non *Antiſcorbuticus Mynſichti*. Eſſentia *Chamædryos & Fumariæ*. Spiritus & conſerva *Cochleariæ*. Tinctura *Martis Mynſichti*, appropriatis roborata, &c. 2. *Evacuanda* eſt, *ſeu* per inferiora, ubi locum habent *Pillulæ Tartareæ* Quercetani: *ſeu* per ſudores reliquias diſcutientes, qui ſeu in Laconico, ſeu extra, *Theriacâ Saxonicâ Mynſichti*, Eſſentia *fumariæ* cum ſale abſinthii benè excitantur: *ſeu* per *Diuretica*, cum aquis appropriatis exhibita. 3. *Partes*, ut epar, ventriculus, &c. roborandæ ſunt.

Symptomata quæ ſcorbuticos affligunt, ſunt varia, quæ per periodos ut plurimum afficiunt, non omnia in omnibus reperiuntur: alia magis ſunt familiaria, alia minus: ſunt autem ſequentia.

I. *Difficilis reſpiratio*, & pectoris anguſtia interpolata, quæ abſque ſtertore, ſibilo & tuſſi afficit: interdum caliginem oculis ſuffuſam, lipothymiam, ac ægrorum de ſanitate deſperationem, conjunctam habet. *Oritur* à vaporibus vel humoribus in cavitate omenti hærentibus, & ſeptum tranſverſum comprimentibus, qui poſt vehemens exercitium moti, ſymptoma exacerbant. *Curatur* Thoracicis & Antiſcorbuticis, quibus adde aliquid de confectione *Alkermes Eichſtadii*, *& croci*.

II. *Gingivarum pruritus*, *tumor*, *& putrefactio*. Cum enim caro ipſarum ſit mollis ac laxa, facilè ab humoris tenuiore & acriore parte eo adſcendente eroditur. Pueros maximè infeſtat, & cum dentium nigredine, ſideratione & vacillatione, alveolis à pravo humore occupatis, quæ tamen ſubito evaneſcit, ob humoris recurſum, afficit. *Curationem* ejus juvant, Aquæ appropriatorum, ſi iis os colluatur. plantarum adſtringentium in vino auſtero decoctio, addito

dito spiritu vitrioli & alumine, quæ efficacissima.

III. *Macularum in cruribus copia*, quæ adultos ut plurimum infestant. Primò rubicundæ & pulicum morsibus similes, mox purpureæ & sublividæ evadunt, tandem ad nigrum colorem declinant. ob majorem copiam interdum pectus, collum, brachia & faciem invadunt; interdum subito evanescunt; interdum ad annos multos durant. nonnunquam in squammas abeunt: & quo magis lividæ, eò magis perniciosiores sunt. *Oriuntur* à parte humoris descendente, & à natura ad ignobiliores detrusâ. *Curari* discutientibus & emollientibus, ut balneis ex *baccis juniperi*, *nasturtii*, *cochleariæ*, *chamæmeli*, &c. possunt. Si *ulcerosæ* sunt, difficulter curantur, cum ab iis totum crus gangrænâ corrumpatur.

IV. *Dolor crurum*, qui tensivus obtusus, ὀςεόκοπος, in profundo latens, sub noctem ingravescit, ob humoris melancholici circa id tempus motum. *Oritur* à serosis humoribus, interdum à capite descendentibus, & membranis adhærentibus; interdum è sede colluviei per venæ cavæ crurales ramos extra venas effusis, & crurum musculis insinuatis. *Mitigatur* cataplasmate ex *lacte coagulato*, cum floribus chamæmeli, nasturtio aquatico, & baccis juniperi in lacte coctis. *Exasperatur* pinguibus ante macularum eruptionem adhibitis.

V. *Dolor ventris*, qui interdum ita lancinat, ut ægri in peritonæi rupturam inciderint. per intervalla cum pulsu & urina scorbuticis infestat. ad quadragesimum usque diem interdum durat, nec coli ductu circumscribitur. & quidem, cum ventris depressione, ut cum umbilico introrsum revellatur, & hic lumbis quasi annexus videatur, cum distensionis secundùm longitudinem perceptione, intestini recti sursum revulsione, ut nihil planè prodeat. *Ori-*

Oritur, ab effusione materiæ istius per venas mesaraicas, quæ in intestina non hiant, inter duas intestinorum tunicas. Hinc distentio, convulsio, vellicatio, partium vicinarum in consensum tractio, febrium, quarum in viscerum vasis focus, antegressus. *Curatur* Remotione causæ. Mitigatione per laxantia, & clysteres, quibus excretio stimulari debet. *Elixir proprietatis* valdè prodest.

VI. *Dolor pedum circa talos & plantas*, qui est macularum prodromus, & ob tenuitatem materiæ partes quasi penetrat. Medicamento ex *floribus sambuci manipul. ii.* in vino coctis, additis *saponis* dr. ij. facto, & panno loco dolenti applicato.

VII. *Dolores Hypochondriorum incircumscripti*, quod flatus exitus non habeant. *Nephritici*, vel quod materia per vasa emulgentia ad renes descendat: vel quòd congesta, & accessu causæ externæ, ad majora vasa detrusa ad renes defluat. *Lumborum*, qui interdum à sanguine vitioso eo loci contento; interdum per modum catarrhi, à capite per venas in spinalem medullam descendente, oriuntur. Hinc à scapulis dolores incipiunt, & sensim ad lumbos serpunt.

VIII. *Dolores capitis*, qui circa vesperam infestant, ei cum calore quodam febrili, qui sudationibus matutinis evanescunt, junguntur. Illos præcipuè qui ex hæmorrhoidum suppressione hoc malum contrahunt, affligunt. Ex vaporibus eo ascendentibus oriuntur. Ut in majore dosi *beccabunga* exhibeatur, calefacientium dosis minuatur, aperientibus hypochondria illinantur, exposcunt.

IX. *Arthritis*, de qua nota. *Vagam* esse, si præsertim topica frigida apponantur. Plerumque cum levi paralysi, cum dolore cessante & redeunte jungi. Ab humoribus serosis, tenuibus, & ad motum promtis *ori-*

oriri. Mire *deprehendi.* Nam si loco maximè dolenti lumbricus vivus imponatur, exsilit, circumgyratur, incurvatur, tabescit, & emoritur. Inter *Sudorifera* appropriatum est, quod ex *rad. succisæ* unc. j. *Aristolochiæ rotundæ* dr. iii. *Herb. salviæ nob. Beton.* ana m. j. *Abrotani*, *Rutæ*, *vincæ pervincæ*, *Sabinæ*, ana p. j. &c. paratur, vide *Horstium*, de arthritide scorbutica vaga, Tomo primo Observationum.

X. *Paralysis*, quæ interdum crura, interdum totum alterutrum latus involvit. A *paralysi vetrum differt*, quod aliquis motus remaneat, interrupta sit, paulatim prius tentet, antequam sedem figat. sequatur, non tam fixum stuporem, coli & ventris dolores tumores quavis parte erumpentes, & facilè evanescentes. *Oritur* à materia scorbutica in medullam spinalem per ramum, qui ab arteria aorta non longè à ramo mesenterico porrigitur, & serpit in spinam ejusque vertebras. *Curatur*, si tendines rigidi non sunt, semel atque iterum purgato corpore, usu beccabungæ & cochleariæ. si indurentur & rigescant, emollientibus cataplasmatibus, præmissis *fomentationibus* ex aqua, in qua fol. salviæ, beton. rorismar. cum flor. sambuci & meliloti, decocta sunt.

XI. *Convulsio & contractio*, quæ ita interdum invalescit, ut ægri nullum articulum extendere possint, & quasi in orbem contrahantur. *Conjungitur* aliquandó cum rigore cardinis oris, in quo gena inferior sub via audiendi revertitur, ita ut os strictiùs conniveat, quo minus in rectum queat expandi. *Oritur* à rigiditate tendinum, quando in tartareo illo, sed seroso humore, isto discusso, ille relinquitur & exsiccatur. *Curatur* emollientibus & discutientibus.

XII. *Sopor profundus*, qui nonnunquam cum febre lenta continua, aliquando intermittente, affligit. Cum paroxysmo advenit, & recedente cessat. *Nasturtio aquatico*, quod in limpidis aquis nascitur, curatur.

XIII. *Cordis palpitatio & lipothymia*: de qua sciendum, quod maximè corripiat, dum ægri in lecto surgunt, humoribus commotis. interdum tanta sit, ut subito extinguantur. Certo scorbutum indicet, si in morbo ad sensum parvo affligat. Medicamentis sexies vel octies de die datis, cum antiscorbuticis oppugnari debeat.

XIV. *Vomitus*, qui potiùs est vomendi inanis conatus, nullam ventriculi gravitatem vel dolorem antecessorem habet. Ventriculum roborantibus medicamentis non tollitur, lacticiniis potiùs, quod humores demulceant, sedatur.

XV. *Sputatio nimia*, quæ *Oritur* partim ex vaporibus ad os elevatis ex locis ventriculo vicinis: partim ex cibis in ventriculo corruptis, & secundùm ductum membranæ œsophagum investientis in os evectis; partim ab humore seroso ex liene per vas breve in ventriculum effuso. *Præcavetur*, acrium & calidorum medicamentorum, quæ materiam fundunt, fugâ.

XVI. *Alvi fluxus tam diurnus, quàm nocturnus*, qui profert fæces compactas, sed copia cibum excedentes, coloris nunc herbacei, nunc cineritii, *Oritur*, *vel* quod alimentum debilitate epatis non attractum corrumpatur: *vel*, quod humor serosus à liene ad intestina refluat: *vel* quod serum, quod halitus forma per ambitum dissipari potuit, frigore poros densante ad intestina repellatur, vel vasis præsertim matutino tempore, per corpus calore patens, ab eodem constrictis, versus majora vasa retrudatur, & secum, quicquid in via invenit, ad intestina rapiat. Et tum in *Curatione*, *Adstringentia* sunt maximè *noxia*. Victus ratio sicca usurpanda, Vinum absinthites decocto cichorii dilutum prodest. *Vel* quod

quod dum à calore febrili serosus humor effervescat, & exhalare non potis eò convertatur; & tum syrup. rosarum solutivus, & cichoracea valent. Est interdum *sanguinolentus*; sed sine dolore, & cum aliis scorbuti signis. *Oritur* à sanguine fæculento in venis abundante & per extremitates earum in intestina effuso.

XVII. *Febres, quæ longè ab aliis febribus differunt.* Nam frigoris sensus ad sex vel septem horas se extendit. Pulsus est tardus, debilis, inæqualis in declinatione, magnus & durus in vigore, urina qualem supra diximus, interdum ter, quater interdum in die infestant. frequentissimè sunt ex continuæ & tertianæ typo mixtæ. Continuæ, si purgantibus medicamentis vel calidis potionibus exasperentur, enecant.

XVIII. *Hydrops*, qui & cum tumore duriore manifesto, & tensione lienis, epatis, vel ventris, & cum majore respirandi difficultate, quàm alias, quæ post usum purgantium maximè excruciat, & quia à vaporibus crassis procedit, discussis cessat, affligit.

XIX. *Erysipelas*, quod interdum singulis septimanis, interdum mensibus infestat. ab humoribus ichorosis, peculiari modo corruptis, procedit. In *Curatione* prodest aqua florum sambuci cum aqua Carduibenedicti.

XX. *Vlcera*, quæ sicca sunt, nec pus vel saniem fundunt. magis eos, qui temperamento sunt biliosо, infestant. non tantum crura, sed & alias partes occupant. interdum ita gangrænosa fiunt, ut nec ferrum quidem inflictum sentiant. *Curari* debent citra ullam mordicationem aut dolorem. becabunga sola in cerevisia cocta, bis de die imposita, multum præstat: sed & unguentum *Diapompholygos*, in putredine magna aliquid *Mercurii præcipitati*, vel *spiritus vitrioli* admiscendum.

XXI. Tu-

XXI. *Tubercula dura in toto corpore*, & tumores magni, qui in inguine, glandulosis corporis partibus, musculorum specie hærent. sine dolore sunt, dum ægri quiescunt, cum cruciatu dum ambulant. si subitò erumpant, & mox evanescant, paralysin præsagiunt. Cataplasma ex *radice consolid. majoris bryoniæ*, *absinthii*, *medulla panis albi*, in lacte coctis, in curatione laudatur.

XXII. *Atrophia*, quæ in principio, quod facultas ob vitiosum nutrimentum frustretur, procedit. in progressu, quod partibus ab humorum defluxu, vitiosa dispositio sit impressa, oritur. Ad *Curationem* commendatur *Lac caprinum*, si capra antiscorbuticis alatur. Reliqua omitto. Vide de hoc morbo Sennertum, Horstium, & alios.

TITULUS VIII.

De Renum affectibus.

CAPUT I.

De Renum morbis.

ARTICULUS I.

De Renum angustia.

RENUM morbi sunt, *Angustia, Inflammatio, Calculus, Vulnus & Vlcus.*

Angustia est vasorum in renibus à causis suis inducta obstructio vel compressio.

Signa ipsius sunt, urinæ retentio vel paucitas, & exinde tensionis, & gravitatis circa lumbos sensus, in uno vel utroque latere, &c.

Causa in Differentiis explicabuntur, continens, in Definitione posita est.

Curatio pro ratione Differentiarum variat.

 Dif-

Differentiæ sumuntur à causis obstructionem vel compressionem inferentibus.

I. Alia est à *tumore*, *phlegmone*, *scirrho*, *comprimentibus*, *nimia siccitate* dum substantia corrugatur & contrahitur; quæ suis se signis prodent. quamvis ultima difficillimè cognoscatur.

II. Alia ab *Humoribus*, viscidis, crassis, lentis, quæ *Cognoscitur* ex ipsorum redundantia, doloris & febris absentiâ. *Curatur* 1. Evacuatione per alvum vel vomitum. 2. Detersione, incisione, & Diuresi. Laudantur, Aquæ ex *petroselino*, *ononide*, cum syrupo *de Raphano Fernelii*, spiritus *salis*. Tartarum *vitriolatum* cum julebo violato, &c.

III. Alia est à *grumo sanguinis*, qui extra sua vasa excidit, & ibidem concrescit. *Cognoscitur* exinde, quod mictio sanguinis præcesserit, & causæ inferentes, ut concussio, lapsus, &c. *Dissolvitur*, aqua *chærefolii*, *Rubia tinctorum* cum semine nasturtii, spermate ceti, & mumia, ut fiat pulvis.

IV. Alia à *Pure*, quod ibi generatur, vel aliunde affluit. *Cognoscitur* è signis ulceris vel abscessus in renibus, & urina aliquando purulenta. *Curatur* abstergentibus.

V. Alia à *Calculo*: de quo in sequentibus agetur. Observa interim. Interdum id *arenulas* facere, quæ *vel* in propria renum substantia proveniunt; quæ exinde *Cognoscuntur*, quod duræ sint & rubræ, & illinc fluentis urinæ impetu raptæ, in cavum ferantur, pòst in vesicam detrudantur, & in urinâ redditâ subsideant, & digitis difficulter comminuantur. *Vel* ex adustione humorum in venis & epate oriuntur, quæque in declinatione febrium tum acutarum tum diuturnarum excernuntur. *Cognoscuntur* exinde, quod non subsideant, sed substantiæ urinæ permisceantur, matulæ urinariæ instar pulveris adhæreseant, & facilè digitis comminuantur.

AR-

ARTICULUS II.

De Renum inflammatione.

Renum inflammatio, seu Nephritis est eorundem à sanguine in ipsorum substantiam effuso, & ibidem putrescente intumescentia, cum vehementi dolore, fibrosis aut arenosis excretionibus conjuncta.

Signa sunt, Dolor circa lumbos ad primam vertebram gravativus & extensivus, qui hisce à *Colico differt*, quod in ventrem medium aut in omnem illius regionem murmure nullo evagetur, non semper citata & expurgata alvo mitescat, immanitate & ferocia peritonæum convellat, creber admodum ac frequens est. Febris continens inordinata, quæ modò crescit, modò imminuitur, circaque noctem magis exasperatur. Viscerum & ventriculi subversio. Pituitosorum primò, deinde biliosorum per vomitum rejectio, Urinæ cum malum incipit paucitas, tenuitas, aquositas, interdum suppressio, mox ea copia & crassities cum compulsu ad mejendum ex ardoris quodam sensu. Stupor & obdormitio cruris propinqui, propter compressionem nervi. Difficilis corporis erectio. Decubitus in ægram partem dolorem demulcens, in adversam exasperans.

Causa est sanguis sive purus, sive mixtus, sive per viam collectionis in renibus coacervatus, sive per viam fluxionis seu à toto, seu à parte detrusus, ut sæpissimè alibi dictum. *Occasionem* fluxui raro dant, Renum firmitudo & durities: sæpe medicamenta Diuretica, quæ sanguinem ad renes deducunt.

Curatio est *facilior*, si hæmorrhoides superveniunt. si abscessu rupto per vias urinæ pus album, læve, æquale, non fœtidum evacuatur. si ad resolutionem tendit. *Difficillima*, si abscessu post suppuratio-

nem rupto, pus per emulgentes ad epar & inteſtina viam moliatur. ſi ad indurationem tendat. *Nulla* ferè, ſi urina alba, tenuis, aut purulenta, abſque febris & ſymptomatum remiſſione, & crurum ac femorum extenuatione, profluat. *Inſtituitur*, prout in aliis inflammationibus. *Obſervandum* tamen, 1. Modicè refrigerantia & adſtringentia cum anodynis pro repulſione uſurpanda. Extra quidem, ne humores circa externas carnoſasque partes conſiſtentes, intrò in renes compingantur. Intra autem, ne, cum adſtrictionem ſuam circa ventrem aut hepar venasque incipiant, vel ſanguinem ad renes deturbent: vel meatus anguſtos coarctando, iſchuriam pariant. 2. A purgantibus, quia humores accendunt & exagitant, abſtinendum: lenientia tamen & benigna, ſi bilis in meſaraicis & ventriculo hæret, ne eo devolvatur, exhibenda. 3. Diuretica, nonniſi perfectè ſedata inflammatione eſſe propinanda. Habet hic locum *Tartar. vitriol.* ſcr. ſ. cum julepi roſacei & aquæ cinnamomi dr. ii. & alia.

Differentiæ à parte affecta ſumuntur.

I. Alia eſt in *dextro rene*, in qua lumbi in dextro latere dolent, dolor magis ad epar aſcendit, crus dextrum ſtupet.

Alia in *Siniſtro*, in qua dolor ad veſicam deſcendit.

Alia in *utroque*; in qua ſymptomata utrobique urgent.

II. Alia eſt in *carnoſa renis parte*, in qua major gravitas afficit.

Alia in *partibus, in quas arteriæ terminantur*, in qua pulſans dolor urget.

AR-

Articulus III.

De Calculo Renum.

CAlculus renum, *eſt ſubſtantia ſolida & lapilloſa, mucilaginea, limoſa, tartarea, facultate* λιθοποιητικῇ *inſtructa, in renibus, adjumento caloris exorta.*

Signa ſunt præcipua quinque. 1. *Dolor*, qui in lumbis afficit, ſenſum gravitatis, propter renum ſubſtantiam ſenſus expertem infert; in deſcenſu in ureteres, propter ipſorum, qui denſa & craſsâ membranâ conſtant, diſtractionem augetur; ſi præſertim ſit craſſiuſculus, ſalebroſus & aſper. A *Colico* diſtinguitur, quòd nec ſit tam gravis, nec tam amplus, quòd figatur, & regione renum circumſcribatur, & ſi in veſicam incidit, ductum ureterum ſequatur, nec cum flatibus afficiat. 2. *Vrina cruenta* propter vulnerationem partium, quas tranſit. quæ principio eſt pauca & aquoſa, mox ſuppreſſa, remoto è renibus calculo turbulenta, & arenoſum ſedimentum habens. 3. *Stupor* crurum, qui in dolore colico non accidit, quia muſculus, cui ren incumbit, quique cruri flectendo dicatus eſt, & in cruris partem interiorem inſeritur, comprimitur. 4. *Teſticuli* ejus lateris, propter vicinorum vaſorum, quæ ad teſtes tendunt, iiſque inſeruntur, retractionem, *retractio*. 5. *Nauſea & vomitus*. Nam renes cum ventriculo mediante peritonæo, cujus membranam utrumque viſcus participat, connectuntur, & bini ſextæ conjugationis nervi à ſtomacho orti, in internam renum tunicam implantantur. *Arenularum excretio* fientis calculi ſignum eſt.

Cauſa eſt, non *pituita*, multi enim ea infeſtantur, quibus cum calculo nihil commercii: & multi ſunt calculoſi, qui accuratam victûs rationem

servant: sed *succus lapidescens*, hinc calculosi sæpe urinam reddunt, quæ mucum refert, mox in lapidem concrescit. *Provenit* autem is ex fæculentia alimentorum, quæ si retineatur, huic vel illi parti se agglutinat, per novum materiæ appulsum quotidie augetur: aucta sensim exsiccatur, atque ubi materiam viscosam, crassam, terrestremque apprehendit, eam coagulat, & adveniente postea spiritu salis microcosmici interno, & quem ob naturalem suam viscidatatem, seu mucilaginitatem Tartarum istud facilè recipit, inque se recondit: tandem in perfectum tophum coagulatur.

Curatio est *difficilis*, si bullæ per aliquot dies stabiles in urinis visuntur; quia magnam tartareorum ac mucilaginosorum humorum copiam, unà cum flatibus in renibus abundare, indicant. si urina manet subtilis, & sic aliquando perdurat, quia ingentem obstructionem arguit. si ex eo ulcus renum exoritur. si æger est ex parentibus nephriticis. *Respicit* I. *Præcautionem, ne vel generetur, vel augmentum capiat.* Et tum 1. Victus ratio est habenda, in quo Cibus & potus ad calculum faciens fugiatur. Cibi oppositi sint in usu. Inter eos laudantur, *Asparagi* modicè decocti, cum oleo aceto & butyro, prima mensa sumti, fructus *Cynosbati*, *Acini ipsius* in jusculis decocti. *Chærefolium*, *raphanus*, ol. *olivar.* & *Amygdal. dulcium.* 2. *Materia collecta, maturè, ne concrescat, evacuanda.* Vomitu singulis mensibus bis vel ter adhibito, Medicamentis lenioribus, *cassiâ* præsertim, *terebinthina*, & hydragogis. Comminuentibus si quid concrevit, inter quæ, Decoctum *ligni nephritici*, *hæderæ terrestris*, succus *de veronica* cum aqua, & alia (de quibus infra) laudantur. 3. *Renes ad suum statum reducendi*, & hic valet, venæsectio si epar intemperiem calidam in iis excitavit. Aquæ fragorum, portulacæ, hordei exhibitio,

bitio, & frigidor. unguentorum inunctio. II. *Geniti calculi sublationem*, quæ, perficitur 1. Primarum viarum per evacuantia molliora, flatus discutientibus castigata, mundatione. 2. Venæ in brachio sectione, si plethora in toto, & dolor est ingens; malleoli vel poplitis, si ad partem affectam decubuit. 3. Viarum laxatione & lubricatione, intra syrupo *de Althæa*, *Liquiritiæ*, *Violarum*. Extra, *Vnguento* ex *unguenti dialthea* dr. ii. pingued. gallinæ, medullæ cervinæ recentis ana dr. j olei liliorum alborum dr. j. scorpion. scr. ii. ol. ceræ stillatæ & spirit. Terebinth. ana scr. j. ceræ & croci pauxillo, composito. *Balneo aquæ dulcis*, in quo sumi possunt, oleum Amygdal. recent. unc. ii. ol. Tereb. gutt. vi. cum vini calidi haustulo. 4. *Calculi remotione*, *comminutione*, *&* *expulsione*, per medicamenta id præstantia. *Præstantiora* sunt ex simplicibus, Magisterium *Tartari vitriolati*, *Oculorum cancri*, *Mandibulæ lucii piscis* & *lapidis Iudaici.* Lapis *prunellæ*, Essentia *Crystallorum*, Lapis *nephriticus*. Aqua *vitæ juniperi.* Horstius T. 1. p. 481. Ex compositis, Confectio seu conserva *lapidis nephritici Zacuthi.* l. 8. c. 16. Liquor *Nephriticus Mynsichti* Armament. p. 338. *Mistura* ex magisterio Tartari vitriolati, solut. oculor. cancri, lapide prunellæ, sale volatili succini, & aqua saxifragiæ Untzeri. *Ejusdem vinum generosum*, in quo raphanus acris decortic. & in taleolas concisus, per integrum diem maceratus erat, cum magisterio oculorum cancri & spiritu salis exhibitus. *Mistura Muffeti Angli*, Cistæ Medicæ p. 34. *Libavii*, ex aqua saxifragiæ albæ, cum saccharo violaceo & rosaceo colata, cum pauxillo spiritus vitrioli. *Expulsorium calculi Zuingeri.* Cist. Med. p. 35. III. *Doloris amotionem*, quæ unguento superius ad viarum laxationem præscripto, hemicupio cum anodynis parato,

Cataplasmate Cratonis, ex parietaria, petrosel. cepis, &c. perficitur. IV. *Flatuum discussione*, si qui sunt. Vide de Calculo egregios, & sufficientissimos *Vntzeri*, *Francisci Collutii*, & *Beverovicii* tractatus.

ARTICULUS IV.

De Ulcere & Vulnere Renum.

DE *Vlcere renum* hæc observasse sufficiat.

I. Raro admodum illud ex *abscessu phlegmones* à profluentis materiæ acrimoniâ renem exedente, ictu vel casu venas disrumpente, accidere: si tamen accidat, curationem, ut humorum allapsus diæta, venæ-sectione, & purgatione sistatur: Iidem allapsi, refrigerantibus, nephriticis temperentur, Terebinthina cum vitello ovi in liquorem, vel cum pulvere liquiritiæ in bolum redacta, evacuetur, requirere.

II. Semper verè à *calculo intus coërcito* fieri, qui vel pondere renem contundit, vel attritu comminuit exeditque. *Tum* urina, antequam purulenta esse incipit, cruenta præsertim ab exercitatione & labore evadit. febris nulla vel obscura fatigat. si quando obstructo ureteris capite pus cohibetur, id sensim vel per emulgentem, in majores venas redundans, sanguinem habitumque corporis inquinabit; vel eâ sede congestum, ilia lumbosque distendet, è quibus etiam aperta cute, diu multumque manat.

III. *In Curatione* omnibus aliis palmam, *Decoctum petroselini*, à *Doringio in Mithridatotechnia* p. 150. descriptum, præripere.

De *Vulnere Renum* hæc notasse satis erit:

I. *Cognosci*, ex situ, urinæ suppressione vel difficultate, cruentatione, dolore ad inguina extenso.

II. *Dividi* in illud, quod est *in superficie & parte carnosa*, & tum sanguis multus effluit, urina non egreditur, fortiora glutinantia statim adhiberi posse. Et quod *ad ipsam usque cavitatem penetrat*, & tum sanguis cum aqua egreditur. In *Curatione*, sanguis est sistendus: Hoc subsistente glutinantia immittenda & imponenda, ac valet hic unguentum *sanctum Andreæ à Cruce*, quod in Sennerto vide, &c.

CAPUT II.

De Renum Symptomatibus.

DE Renum symptomatibus, *Seri*, nimirum *læsa secretione*, *& dolore*, pauca occurrunt.

I. *Seri secretio* læditur, vasorum emulgentium & renum vitio, quæ *vel* intemperie frigida laborant, & tum urina subitò non supprimitur: *Vel* angustia, de qua superiùs. In Curatione Diuretica hora una vel altera ante cibum exhibenda sunt.

II. *Doloris* ratio ex capite de inflammatione & calculo renum peti potest. In renis situ fixus altero utro latere stabilis est, nisi quod interdum vel ad coxendicem, vel ad testem, qui è directo jacet, ureteris tractu protenditur. Assueti propter dilatatos ureteres non ita facilè, nisi fortè sit crassus & scaber, afficiuntur; sed qui nondum, aut certè raro & leviter nephritico dolore tentati sunt, minimo calculo distorquentur, &c.

TITULUS IX.

De Vesicæ affectibus.

CAPUT I.

De Vesicæ morbis.

ARTICULUS I.

De Vesicæ Calculo.

VEsicæ morbi sunt, *Calculus*, *Inflammatio*, *Ulcus*: quibus *Meatus urinarii angustia* adjungi debet.

Calculus vesicæ quid sit, ex Calculi renum definitione percipi potest.

Signa ejus sunt, pruritus dolorque acerbus in collo vesicæ, pube & perinæo, qui progressione & vesicæ distentione, ingenti cruciatu torquet, ægri pudendum scalpere & sæpe distendere solent, ac urinam summo cum dolore guttatim reddunt; eaque calculo coëunte tenuis est & clara, colore subalbida, eodem concreto, oleaginis more subsidere solet, cum sedimento arenoso, albo, scabiei simili, si calculus sit friabilis.

Causa & *Curatio* ex capite de Calculo renum petenda sunt. Si comminui & expelli non potest, exscindendus est: de quo vide Chirurgos. *Comminuendo* inservit *compositum* ex salis Tartari albi unc. j. & Aquæ petroselini libr. j. invicem mistis, & per chartam bibulam colatis, colore croceo per cortices aurantiorum donatum; nec non *pulvis millepedum* seu oniscorum, de quo *Laurembergii* peculiarem tractatum consule; quin & *sanguis hirci* lithotripticis herbis nutriti. destillatus, assumtis in cibo farciminibus, quæ ex ejus renibus, & cæteris visceribus ac intestinis confici debent. *Dolori mitigando* prodest *Balneum*, quod illitus scroti, pectinis & perinæi, ol. *composito*, ex ol. scorpion. amygdalar. amarar. axungiæ cuniculi & gallinar. ana unc. j. ſ. & succi parietar. dr. ii. formato, insequatur.

Differentiæ Calculi occurrunt aliquot.

I. Alius est *Exiguus & levis*, in quo vaga & oberrans circa pubem & perinæum titillatio affligit, quique faciliùs comminui potest.

Alius *paulò grandior*, in quo incumbentis gravitatis pondus percipitur, ut idcirco difficilis & doloris plenus sit per salebrosa loca incessus, multóque difficilior saltatio. mictio crebescit, & urina vix potest cohiberi; quæ est alba, crassa, turbida, cum sedimento purulento, aut narium mucori persimili; quum mejendum est, obviam impulso calculo, urinæ fluor intercipitur, acerrimus dolor sub emictionis finem, quum calculus urinæ cursu incitatus, quasi proditurus, sphincterem violentiùs comprimit, alias universum pudendi ductum, alias glandem afficit. mejendi conatum, desidendi cupiditas, quod calculi magnitudo è perinæo rectum intestinum ut vesicæ cervicem exstimulet, comitatur. *Curari* is vix alia ratione potest, quàm sectione.

II. Alius est *concretus*, qui nihil arenularum in urina de se emittit. Alius *non concretus*, in quo aliquas illasque seu albas seu rubras, quæ à renalibus aliis vesicalis calculi signis discernēdæ sunt, urina deponit.

III. Alius est, qui in *ipsa vesica nascitur*, cui superiùs dicta competunt. Alius, *qui à renibus per ureteres ad eam descendit*, & tum signa calculi renum præcessere, dolor secundùm longitudinem ureterum à renibus ad vesicam protensus, aderat, nephriticus vel cessavit, vel minùs exercet. Hunc quidam herba Indiana *Payco* Monardi dicta, & aliis frangi posse, credunt.

IV. Alius

IV. Alius eſt, *qui veſicæ non adhæreſcit*, ideóque tutiùs per ſectionem extrahi poteſt. Alius, *qui ſummæ veſicæ adhæreſcit, & quaſi ex illa propendet*; & tum omnia ſymptomata ſuperiùs recenſita, ſunt obſcuriora: viſi ſunt qui nullo dolore illum geſtarunt; imò, nulla fere ratione removeri abſque ægri diſpendio poteſt: de quo vide Tulpium obſerv. l. 2 c. 5.

ARTICULUS II.

De veſicæ Inflammatione, Scabie, Ulcere, & Fiſtula.

VEſicæ inflammatio non tam ipſius ſubſtantiæ, quæ tenuis & exſanguis, inſidet, quam ſphincteri cervicis ipſius muſculo.*

Signa ejus ſunt, dolor in perinæo cum rubore & ardore acerbus, urinæ cum ſummo mejendi conatu ſuppreſſio, alvi (quia rectum inteſtinum inflammationis magnitudine coarctatur) adſtrictio, pubis atque pectinis ad umbilicum propter urinæ copiam diſtentio.

Cauſa eſt eadem, quæ aliarum inflammationum.

Curatio eſt *difficilis*, quia affectus; eſt plerumque circa ſeptimum inprimis diem, accedente febri, & urinæ atque alvi retentione, lethalis; ſi tamen ſit levior, & inflammatione in pus mutatâ, abſceſſus intrò rumpatur, & per urinam evacuetur, melior ſpes eſt: ſed &, Eryſipelate juxta cutis ſuperficiem oborto, ac urinâ copioſâ emiſsâ, repente interdum ſolvitur: *Inſtituitur* ad modum aliarum inflammationum. *Repellentia* non diu applicanda ſunt, quia veſica membranoſa eſt, & facilè conſtringitur, urina ſupprimitur, & nervi læduntur.

II. *Scabies veſicæ cognoſcitur* ex pruritu in pectine, urinæ gravi odore, furfuraceo ſedimento in fundo reſidente. *Oritur* ab humoribus acribus & ſalſis, ſuperficiem illius internam erodentibus. *Curatur* in

in ſenibus ægrè. Humores ſunt partim evacuandi, partim demulcendi, per ſemina quatuor frigida, flor. violarum, fraga, vel intus aſſumta, vel extus per urethram injecta.

III. *Vlcus veſicæ* quid ſit, non eſt quod dicatur. Patet ex ſuperioribus.

Signa ejus ſunt, ſquammulæ & pus, quæ cum urina duntaxat effluunt, & in urina ſubſident, & ſic ab exulceratione meatus urinarii, in quo pus & ſanies vel urinam prævenit, vel ſtatim in primo exitu apparet, vel etiam ſine urina effluit, diſtinguitur. Adeſt & indeſinens circa veſicam, pubem, & perinæum cruciatus. Urina quoque eſt craſſa, & modò à pure, modò à ſanguine perfuſa, &c.

Cauſæ ſunt variæ: de quibus in Differentiis.

Curatio eſt *Exiguæ ſpei*, tum quia veſica eſt membranoſa; tum quia urina, quæ mordax, continuo decurſu, conſolidationem impedit. *Inſtituitur* ad modum aliorum ulcerum.

Differentiæ à cauſis præcipuè ſumuntur.

I. Aliud eſt à *Cantharidibus*, & *tum*, ſi recens eſt, lac copioſe exhibendum, mox conſolidandum: ſi inveteratum, ut alia ulcera curandum.

Aliud ab *Vrina acriore*, quam vini meraci & ciborum calidorum uſus intulit, & *tum* refrigerantibus diureticis agendum.

Aliud ab *Humoribus acribus vel ſalſis, ſuperficiem ejus internam quaſi erodentibus*; & tum 1. *Evacuandum* caſſia & terebinthina. 2. *Temperandum* Nymphæa, lactuca, Endivia, &c.

Aliud à *Calculo*: de quo ſuperiùs.

II. Aliud eſt *in fundo*, in quo dolor circa pubem percipitur.

Aliud *juxta meatum urinarium*, in quo tempore mictionis dolor magis deprehenditur, & inprimis ubi mingere incipiunt & deſinunt.

IV. Fi-

IV. *Fistulæ* curationem vide in *Langio*, *l.* 3. *Epistolâ quinta.*

ARTICULUS III.

De Meatus urinarii angustia.

MEatus urinarii angustia, est ejusdem à causis suis profecta, & urinæ suppressionem inducens, interceptio.

Signa, *Causa*, & *Curatio*, si in genere affectum istum spectes, nihil habent singulare.

Differentiæ ex causis petuntur.

I. Alia est *ab obstructione*, quæ fit I. Aut à *Calculo*; quæ *cognoscitur ex eo*, quod signa calculi præcessere, urina modò liberè redditur, modò incidente calculo ex fundo vesicæ in ipsius orificium, repente supprimitur, dolor ad radicem vesicæ magis urget. *Curatio* consistit in *Remotione* ejusdem *per* concussionem crurum, si magnus ad orificium hæreat; *per* deductionem ad meatus urinarii extremum, si parvus loco moveri potest; *per* fomenta laxantia, & calculum frangentia, si digitis loco moveri non potest. II. Aut *à grumo sanguinis*, quæ *Cognoscitur* ex eo, quod vulnus vel ruptura vasis præcessit. sanguis cum urina effusus fuit. Extra, cinis communis cum melle apponi potest. III. Aut *à Pure*, quod aut in renibus, aut in vesica fuit, aut rupto in superioribus abscessu eò delatum est. IV. Aut à *pituita crassa & viscida*, & tum Urina ferè totaliter supprimitur, signa pituitæ adsunt: incidendum, & attenuandum est.

II. Alia est à *Constipatione*, per carunculam, callum, verrucam, in meatu urinario enata, quæ *cognoscitur* ex eo, quod nec urina liberè excernatur, nec semen emittatur, graves dolores adsint, cathetere vel candela cerea immissâ exploretur. Quia verò urina

urina semper similiter profluit à calculo; quia nunquam ferè totaliter intercipitur ab obstructione pituitosa, eâ ratione dignoscitur. *Curatur Absumentibus*, & *consolidantibus*. Ex illis laudatur, præmissis universalibus, inter quæ Chinæ & Sassafras decocta pono, *Ol. Mercurii* cum pauxillo sacchari saturni & camphoræ. *Pulvis* ex Mercurii dulcis unc. ſ. Antimonii crudi unc. j. Tutia præpar. dr. ii. conformatus: de cujus usu consule chymiatriam *Hartmanni.*

III. Alia est à *Compressione*, quæ fit; *aut* ab intestino recto frigido; *aut* partibus vicinis inflammatis; *aut* pene & collo vesicæ intumescentibus; *aut* cervice vesicæ contortâ; *aut* vesica in scrotum delapsa. *Curatio* ad morbos obvertenda est.

CAPUT II.

De Vesicæ symptomatibus.

ARTICULUS I.

De Incontinentia Urinæ.

VEsicæ symptomata, *Incontinentia urinæ*, *Diabetes*, *Ischuria*, *Stranguria*, *Dysuria*, *Mictio cruenta*, *purulenta*, &c.

Incontinentia urinæ est ejusdem, propter sphincterem resolutum, vel vesicam compressam, sine acrimonia & doloris sensu, præter imperii arbitrium emissio.

Signis in tam manifesto affectu opus non est.

Causa in sphincteris resolutionem (de cujus causis in Differentiis,) & vesicæ compressionem conjicitur: quæ fit, *aut* à musculorum abdominis convulsione; *aut* à fœtus circa ultimos menses magnitudine; *aut* à tumore supra vesicam posito, quorum in Curatione respectus esse debet.

Curatio pro ratione Differentiarum variat.

Diffe-

Differentiæ à Causis resolutionem sphincteris inducentibus & tempore sumuntur.

I. Alia est à *Nervorum*, qui è lumbis in eum inseruntur, paralysi, propter quam se contrahere nequit; & *tum* difficilior est curatu, si medulla spinalis affecta est, vel ipse musculus vulneratus. Causæ, ob quas fit paralysis, ex capite suo inquirendæ sunt, & pro earum varietate curatio varianda.

Alia *sola sphincteris laxitate & mollitie*; & *tum* neque acrimoniam, neque exsuperantiam urinæ, animalibus viribus sopitis, ægri ferri possunt. Laudantur in ejus cura, *Diacyminum*, *Thus* è vino potum; *Guttur galli* tostum & exsiccatum, ut in pulverem teri possit, sub noctem cum vino adstringente rubello exhibitum; *vesica capræ* in clibano exsiccata, & pulverizata dr. j. pondere, similiter exhibita.

II. Alia est *Diurna* etiam, quæ apoplecticos & paralyticos affligit.

Alia *Nocturna*, quæ pueris ob musculi frigidam & humidam intemperiem, vel inanimadvertentiam, accidere solet. successu ætatis, sicciore & robustiore vesicæ musculo, desinit. propter continuum potum, ad mortem adultos plerumque insequitur.

ARTICULUS III.

De Diabete.

DIabetes *est celerrima & copiosissima potus non transmutati emictio, ab intensa renum attractrice exorta, & cum siti valida & perpetua affligens.*

Pars affecta sunt Renes, ita tamen, ut & vesica, copia urinæ pressa, consentiat.

Signa sunt, mictus copiosus, parùm vel non mutatus, sitis valida, nec ulla ex liquoris alicujus ingestione satietas, dolor, punctura, & gravitas circa lumbos, totius corporis colliquatio ventris ariditas & siccitas.

Causa est inter Medicos controversa, Nos, Renum attractricem intensam, à validè calida earundem intemperie exortam, ponimus, quam affluxus humorum acrium & mordacium, bilis nempe & pituitæ, salsæ, renum substantiæ impactorum, inferunt: nimia amplitudo vasorum emulgentium & ureterum, epatis caliditas, febres pestilentiales, retentricis ventriculi infirmitas, juvant. Sic, cum renes copiosius serum è venis trahant, nec id ob imbecillitatem continere queant, ad vesicam ablegant: venæ rursum è jecore, hoc ex ventriculo trahit. Unde hujus orificio inanito & exsiccato, sitis continua oboritur, &c.

Curatio est *nimis Difficilis*, & plærumque in hecticam & totius corporis siccitatem transit. *Instituitur* I. Renum intemperiem corrigentibus, ubi & venæsectio locum habet. II. Humorum acredinem obtundentibus, & sanguinem ac cum eo humorem serosum ad motum tardiorem reddentibus. Prævalere creduntur, *Essentia croci Martis* à Crollio descripta, *Balnea ex aqua ferrariorum* parata, potus sed exiguus ex *decocto* cornu cervi, sal Coralliorum, &c.

Differentias quod spectat, unica illa est.

Alius est *Diabetes exquisitus*, de quo jam egimus.

Alius *Nothus*, qui nihil aliud est quàm profluvium urinæ colliquativum, dum succi in venis aut ipsa corporis substantiâ in serosam saniem transmutantur, quæ à renibus attracta, per eosdem elabitur, inque vesicam descendit.

ARTICULUS III.

De Ischuria.

ISchuria est urinæ ob frustrationem facultatis expultricis suppressio, ita ut hujus necquicquam exire possit.

Signis in affectu manifesto opus non est.

Causa est facultatis expultricis frustratio, cujus causas in Differentiis exponemus.

Curatio est *maturanda*, ne in totum corpus regurgitet, jecur opprimat, sanguinem inficiat, & suffocationis periculum inducat. Sæpè humores putrescunt, febres accenduntur, & nisi ante septimum diem mingant, ægri pereunt. *Nulla* est, si ob lethales accessionum concursus suboritur. si ob sauciatam spinam aut vertebrarum luxationem accedit. si singultus vel tenesmus supervenit. *Respicit* I. *Ipsum symptoma*, ut urina provocetur. Hic occurrunt, compressio abdominis halitu compresso. Catheteris, nisi obstet inflammatio vel candelæ cereæ oleo amygdal. dulcium illitæ immissio. Glandes & clysteres acriores, propter communionem intestini recti cum vesica. *Fomenta* pubis & perinæi decocto parietariæ, meliloti, chamæmeli. *Cataplasmata* ex raphano rusticano tuso, & in butyro frixo. Exhibitio, succi gammari pistati & per setaceum transmissi, cum vino; salis corticum fabarum. *Decocti* Rhamni in vino: flor. tunicæ cum radice in umbra siccatorum: cum vino cydoniorum, &c. II. *Causas symptomatis*, de quibus in Differentiis.

Dividitur Ischuria dupliciter.

I. Alia est à *vesicæ morbis*: quæ *cognoscitur* ex eo, quod assiduum mejendi desiderium premat, pubes collectâ urinæ copiâ distendatur, ac doleat, immisso cathetere copiosior urina cum levamento profluat. *Morbi* illi sunt: I. *Stupor*, propter quem stimulum non sentit, seu ob nervi paralysin & obstructionem, seu ob spirituum aversionem; & *tum*, etsi vesica sit plena, nullum est mingendi desiderium, & nullus dolor percipitur. II. *Intemperies frigida*, à causis refrigerantibus contracta: & *tum* causæ præcessere, diuretica locum non habent, nisi corpore purgato. III. *Angustia*, seu *propter* musculi cervicem circumdantis tumorem; seu *propter* calculum, & alia quæ suprà allata sunt. Ab hoc, emulsione ex seminis violar. purpurear. cum aqua veronicæ facta interdum tollitur. IV. *Extensio nimia*; & *tum* urina præter voluntatem diutius retenta fuit. Fomentis parietariæ cum oleo amygdalarum dulcium agendum est.

Alia à *meatus urinarii angustia*, quæ *cognoscitur* exinde, quod vesicæ compressione urina non reddatur, & quod catheter cum difficultate immittatur, *Curationem* suo capite vide.

II. Alia est *Exquisita*: de qua modò actum est.

Alia *Notha*, quæ *cognoscitur* ex eo, quòd vesica inanis & vacua sit, ita ut ne immisso quidem cathetere, urinæ quicquam effluat: nulla vel gravitas vel tensio, vel dolor circa pubem vel premendo percipiatur. *Oritur*, vel *vitio Renum*, qui urinæ materiam, seu ob proprios morbos, de quibus superiùs, seu ob errorem externum, quod nempe serum vel absumtum, vel ad alias partes conversum sit, non attrahunt, aut non expellunt. Vel *vitio Ureterum*, qui *vel* adstringuntur, *vel* obstruuntur; & *tum* laborans utriusque renis dolori fuit opportunus, lumborum summa gravitas est, ac vehemens interdum dolor undique excruciat, nulla aut minima mingendi cupiditas urget. Cæterum *Specifica* in hoc morbo esse creduntur, *Vermes terreni* n. v. triti, & cum vino mulso bibiti, *Testa ovi* expurgata, è qua pullus exiit.

Vrinæ hirci calidè epota, omento & inteſtinis ad ventrem applicatis, &c.

Ad *Iſchuriam* pertinent, *Vrinæ imminutio*, quæ in febribus malignis & acutis ideò mala, quia nervoſum genus affici indicio eſt: & *Vrinæ tarditas*, quando illa per longiora quàm ſolet intervalla excernitur. Quia ab Iſchuria ſecundùm magis & minus duntaxat differunt: ideo de iis pluribus non agemus.

ARTICULUS IV.

De Stranguria.

STranguria *eſt urinæ guttatim facta cum vel ſine dolore, & continuo ad mingendum ſtimulo, excretio, ab aſſidua expultricis veſicæ, propter affectum ſphincterem, ſtimulatione, vel retentricis minimo etiam onere gravatæ debilitate, exorta.*

Signa manifeſti affectus ſunt evidentia.

Cauſa in definitione expoſita eſt, nempe irritatio expultricis, vel retentricis debilitas: unde verò iſta ſint, in Differentiis exponetur.

Curatio eſt *Exiguæ vel nullius ferè ſpei*, ſi ileo à crudorum & craſſorum humorum obſtructione provenienti, nulla inſequente febre, quæ humores attenuet, ſupervenerit. *Inſtituitur* pro diverſitate cauſarum, de quibus infrà.

Differentia ex Cauſis ſumitur.

Alia eſt *Dolorifica*, ab irritatione expultricis procedens, & *Oritur* I. Ab *urinæ acrimonia*; quæ, Aut à *Cauſis externis* infertur, ut cibo & potu calidiore & ſalſiore, ex cerevisia recente & defæcata. quæ cum commodè coqui non poſſit, & vim humores fermentandi, alvumque laxandi habeat, ſi ad renes citò deferatur, cruda ad veſicam fertur, & eam ſtimulat. *Tum* potus vini Hiſpanici vel Malvatici, Nux moſchata, Axungia hirci in umbilicum immiſſa, multum proſunt. Aut ab *Internis*, nempe I. *Humoribus acribus*, vel ibi productis, vel aliunde tranſmiſſis, qui viſcoſi lentore ſuo orificio veſicæ adhærent, & eandem interdum, diuturniore adhæſu exulcerant. *Cognoſcuntur* ex eo, quòd urina ſit rubra & flava, acris ſentiatur morſus, calor & ſitis adſit. *Curatio* exigit *Evacuationem* per caſſiam & terebinthinam. *Temperationem* per refrigerantia & humectantia, nec non balneum aquæ dulcis. *Vrinæ promotionem* per *Sal* glandium, ſtipitum fabar. ſcr. ſ. *Ol.* Ceræ gutt. iii. in decocto cicerum rubrorum; per *pulverem* lapillorum ex capitibus limacum expreſſorum in vino datum. 2. *Pure*, ab epate, renibus, vel aliunde tranſmiſſo; & tum ejus aliquid in urina apparebit. ſerum lactis cum ſaccharo roſarum prodeſt. II. A *Calculo*, qui veſicam excoriat, cujus eſt ratio habenda. III. Ab *Inflammatione*, de qua ſuperiùs dictum. IV. A *Vicinarum partium affectu*. Nam ad recti inteſtini & uteri inflammationem, purulentosque renes, ſtillicidium ſequitur. In procidentia uteri τὸ οὖρον στάζει καὶ ὀλίγον καὶ δάκνεται.

Alia *ſimplex & ſine dolore*, quæ *cognoſcitur* ex urina alba, aquoſa, ætate, complexione, victûs ratione frigida, cauſi antegreſſione: *Oritur*, vel à *veſicæ ipſius & muſculi cervicem claudentis refrigeratione*; & tum Diagalanga, Mithridatium, &c. bene intus ſumuntur. Ol. Rutaceum bene extra illinitur. Vel à *compreſſione veſicæ*, quod in gravidis accidere ſolet.

ARTICULUS V.

De Dyſuria.

DYſuria *eſt urinæ ardentis, interdum paucæ, interdum copioſæ, cum cruciatu, ſine interruptione red-*

ditio, à causis tam externis quàm internis, meatum urinarium afficientibus exorta.

Signa sunt evidentia. Nam ipse dolor ab ægro facilè percipitur.

Causæ sunt, quæcunque continuitatem colli vesicæ aut meatus urinarii solvere, seu dolorem inter mingendum excitare possunt.

Curatio est *difficilis*, si in senes decrepitos incidat. si simul urinæ suppressio accidat. *Respicit* I. *Causam*, quæ amovenda, per superiùs dicta evacuantia, quæ Essentiæ Terebinth. dr. j. cum aqua Petroselini, & syrupo citri excipere debet. II. *Dolorem*, qui mitigatur lacte tepido per catheterem infuso, pudendi in vas lacte plenum immersionem, cataplasmate ex parietar. cum oleo scorpionum, &c.

Differentias causæ dolorem excitantes suppeditant.

Alia est *ab Externis*, ut Cantharidibus; & tum Lac prodest. veneno, & tum Alexipharmacis agendum.

Alia ab *Internis*, quæ sunt I. *Vrinæ acrimonia*: de qua suprà. Juvat aqua ex floribus fabarum vel siliquis recentibus cum syrupo de liquiritia vel papavere unc. vi. pondere ante cibum exhibita: nec non *Electuarium Fallopii* apud Schenk. in Exoter. Experim. Cent. iv. 19. II. *Inflammatio*, cujus dolor exacerbatur vesica ad urinam emittendam contractâ, & ab emissa compresâ, quam sæpe sequitur Exulceratio. III. *Calculus* inter mingendum vesicæ cervici illisus. IV. *Semen* in masculis motum, sed in ductu hærens, & acrimonia contracta meatum erodens, quod in lue venerea accidere solet. V. *Materia alba & lactea*, quæ interdum tantâ copiâ emittitur; ut dimidiam matulæ partem ubi subsedit, occupet, quæque à vitiata concoctione, in qua partes salsæ & tartareæ, separatæ non sunt, sed à renibus attrahuntur, oritur. *Curatur*, universalibus præmissis, *vini Hippocratici* vel Malvatici usu.

ARTI-

ARTICULUS VI.

De Mictu cruento, purulento, & pilari.

M*Ictus Cruentus, est sanguinis unà cum urina excretio, ob ejusdem in vesica congestionem exorta.*

Signa sunt, quod urina non splendeat, habeatque aquæ, in qua recens mactatorum animalium caro abluitur, colorem.

Causa in definitione exposita est: & in Differentia plura dicentur.

Curatio est *maturanda*, si est malum inveteratum, ne in tabem vel cachexiam incidat. si copiose emittitur, ne in vesica subsistat, & putrescat. Ad *causam* obverti debet, *Symptoma*, cæteris paribus adstringentia, condensantia, & consolidantia reposcit, inter quæ *millefolium* folio albo. *Tinctura* smaragdi, *arcanum* agrimoniæ & quinquefolii. *Decoctum* Mynsichti, &c. excellunt.

Differentia à partibus sanguinem fundentibus sumitur.

Alius est à *Renibus*, qui ex eo *cognoscitur*, quòd copiosus sit, urinæ toti exquisitè permisceatur, ut eâ quasi dilutus tenuis sit, rubicundus, liquidus ac minimè concretus subsideat. *Oritur* vel à *vasis alicujus in iis anastomosi*: & *tum* copiosus & floridus redditur: aut violentia aliqua, aut vulnus præcessit: aut plethoræ signa adsunt; aut sanguis tenuitate peccat. Vel *ab ejusdem erosione*, & *tum* sanguis minore copiâ excernitur, in initio præsertim. Vel à διαπηδήσει; & *tum* urina leviter rubro colore tincta est. *Curatio* etiam venæ in brachio sectionem reposcit: quam adstringentium intus & extra usus excipere debet. *Trochisci* Gordonii valent.

Alius est *ab Epate*, vel imbecillo vel sanguine gravato,

vato, vel iisdem morbis, ut jam dixi affecto; & *tum* signa adfectorum renum nulla adsunt. Caput de epatis morbis consulendum est. Huc pertinet Hæmorrhoidum suppressio, de qua suo loco; ureterum à calculis transeuntibus vulnus, à quo paucissimus sanguis effluit, &c.

Alius à *Sphinctere cervicis musculo*; & *tum* urina non æqualiter perfunditur, sanguis subsidens in grumos abit, dolor plærumque mejendo premit, ac veluti penis radicem adurit, alia vel ulceris vel ruptæ venæ signa adsunt. *Curatio* est eadem.

Alius ab *intimo virgæ meatu*: & *tum* sæpe sine urina exit. qui cum urina effluit, concretus statim subsidet.

II. *Mictus purulentus, est excretio saniei cum urina in vesica congestæ.* Congeritur I. *Vitio ipsius vesicæ*, seu quod ista ulcere laboret, seu quod sanguis in vesica contentus in saniem convertatur; & tum pus minus permixtum urinæ, cum squammulis surfuraceis excernitur. II. *Vitio* ureterum; & tum paucum capillorum specie innatat. III. *Vitio meatus urinarii, vasorum spermaticorum, & parastatarum*, & tum primo loco sincerum prodit. IV. *Vitio Renum, jecoris, thoracis*, quatenus illæ partes pus per venas ad vesicam transmittunt; & tum pus accuratè urinæ permiscetur, si quid crassius seorsum est, sub finem manat.

III. *Mictus pilaris seu Trichiasis, est ubi cum ulrina, materia mucosa nunc pilis aut capillis, nunc tenuibus foliis similis excernitur.* Pili isti aliquando unius aut duorum palmorum longitudinem æquant. *Causa* illorum est crassa & viscida pituita, in venis à calore exsiccata & coacta, quæ in longo per angustas renum & ureterum venas transitu, in tantam longitudinem extenditur. Vide de eo *Epistol. Medicarum* sect. quintam *Horstii*. In Curatione, *Spiritus terebinthinæ cum syrupo Altheæ* præstat.

TITULUS X.

De partium genitalium in viris affectibus.

CAPUT I.

De Earundem morbis.

ARTICULUS I.

De morbis Testium.

Partium genitalium in viris morbi, habent sub se morbos *Testium, scroti, & virgæ.*

Morbi Testium præcipui sunt, qui sequuntur.

I. *Intemperies*, & ista, vel *Calida*, quæ *Cognoscitur* ex propensione in venerem, semine multo nimis & calido, testium calore, venarum circa illos à sanguine turgescentia. *Curatur*, oppositâ diæta, & Medicamentis refrigerantibus, è *lactuca, Nymphæa: portulaca*, sed inprimis *sacchara saturni & foliis salicis composita*. Vel *Frigida*, quæ *Cognoscitur* ex semine pauco & aquoso, ejusdem cum nulla vel exigua voluptate emissione, exigua in venerem propensione, præcessere causæ refrigerantes, vel etiam immoderata & intempestiva venus. *Curatur*, opposita Diæta, & medieamentis sumtis; intra, *Betonica, Calamintha, Majorana, Salvia, Vrtica, Nux moschata, diamoschum.* Extra, *ol. Costinum, Nardinum, de formicis.* Vel *Humida*, quæ *Cognoscitur* ex eo quod semen nimis citò emittatur. Vel *Sicca*, quæ paucum & crassum suppeditat. *Curantur* oppositis.

II. *Tumor*, qui aut est *Inflammatio*, in cujus Curatione, (de reliquis enim non habeo quod dicam, observa. I. Dum medicamenta illis applicantur, ligaturam semper versus superiora tendere debere, ut minus dependeant, & fluxus minor sit. 2. Ad in-

tercipiendum fluxum, ad latus pubis, ubi venæ & arteriæ ex abdomine ad testes & scrotum tendunt, intercipiens ponendum esse. 3. Laudari, paribus cæteris, *Decoctum* agrimoniæ cum vino & aceto; *radicem* cucumeris agrestis similiter decoctam. *Herbam* Paridis viridem contusam & applicatam, &c. Aut *Scirrhus*, seu alius tumor frigidus & durus, qui ex malè curatâ inflammatione sæpe oritur. Tollitur *Cataplasmate* radic. lactucæ ex mulsa coctæ, cum farina lini, hordei, fœnugræci, cæpis, &c quod insequatur *linimentum* ex Balsamo sulfuris & *Emplastrum* Diasulfuris. Aut *Inflatio*, cui curandæ inserviunt folia *Hyosciami*, & aquæ juniperi unc. j. pondere singulis diebus haustus, cum Rotul. Diacymini.

III. *Vlcera*, quæ quia in loco humido, sunt periculosa, & interdum in Cancrum seu gangrænam abeunt. Lavari debent *decocto* rosar. folior. veronicæ, & plantaginis. *Vnguento* Apostolorum mundari possunt.

IV. *Contusio*, quæ cum ingenti dolore conjuncta est, ovalem ipsorum figuram corrumpit, & gignendi sæpe facultatem demit. Occurrendum est maturè dolori, ne affluxus concitetur.

ARTICULUS II.
De morbis Scroti.

MOrbi scroti sunt *Inflammatio*, *Excoriatio*, *Vulnera*, *Vlcera*, *&* *Hernia*. De illis non est quod aliquid dicatur. *Excoriatio*, epidermide erosâ sæpe à lotio fit, & pompholygis, vel myrti aridæ subtilissimè tritæ, cribratæ, & cum thure vel myrrhâ mistæ, adspersione curatur.

Hernia scroti est ejusdem tumor, vel ab omento in ipsum delapso, vel à flatu aut aqua ibidem collectis, aut massa carnea ibidem genita, exortus.

Spe-

Species ipsius sunt quatuor, si *Differentias* spectes.

I. Alia est *Ventosa*, seu πνευματοκήλη, quæ *cognoscitur* exinde, quòd scrotum interdum etiam testes, valdè sine pondere & gravitate distenditur; flatus, si scrotum manibus prematur, deprehenditur; & de loco in locum cum sono movetur. *Oritur* à flatibus: qui vel ibidem colliguntur, *vel* à vicinis intestinis & abdomine transmittuntur; puerisque est maximè familiaris. *Curatur*, præmissis universalibus, Carminativis extra & intra adhibitis. Juvat *Cataplasma* ex baccis lauri, farinæ fabar. & fœnugr. furfure, pulvere cumini, ammoniaco, terebinth. oxymelite, & oleo laurino simul mistis.

II. Alia est *Aquosa*, seu ὑδροκήλη, quæ *Cognoscitur*, quòd fluctuatio percipiatur, scrotum lucidum quasi appareat: tumor semper ejusdem magnitudinis manet, nec per compressionem in abdomen recedit. *Oritur* ab aqua, quæ plerumque ex abdomine influit, propter causas quarum in hydrope mentio. *Curatur* 1. *Prohibitione*, ne aquosus humor generetur, vel affluat. de qua vide Differentias. 2. *Aquæ illapsæ evacuatione*, vel insensibili, cui superius etiam cataplasma inservit; vel sensibili, per scroti apertionem: de qua vide authores. *Dividitur* variè. 1. Alia est à *sola aqua* scrotum distendente. Alia etiam à *flatu* eidem conjuncto, in cujus curatione utriusque habenda est ratio. Alia à *Carne* circa testiculum concreta, cujus curatio cautè instituenda, ne in cancrum abeat. 2. Alia est *cum Hydrope*, & tum Curatio ad hydropem obvertenda est. Alia *sine Hydrope*, in qua etsi aquæ tanta copia non est, ut ventrem in tumorem attollere possit; aliquid tamen ejus in abdominis cavitate, ob partium imbecillitatem, accedente inprimis externâ causâ, percussione, &c. colligitur. Tumor *vel* totum scrotum occupat, *Vel* unum saltem la-

latus;& *tum* Humor in membrana erythroide testem continente hæret. Nunquam dexter, semper sinister intumescit. *Aut* vitium est in *sinistro rene*, per quem cum serum descendere non possit, per seminalem venam ab emulgente sinistri renis procedentem, in tunicam erythroidem delabitur: à cujus curatione vel abstinendum, vel scrotum in inferiore duntaxat parte incidendum. *Aut* non est; & *tum* scrotum, in superiore parte prope inguina, ut & humor evacuetur, & novi affluxus per cicatricem erythroidis impediatur, secandum est. Vide *Fabricii* Observationes. 3. Alia est, quando *aqua inter erythroidem tunicam & darton continetur*, in qua tumor est rotundior, instar ovi, testiculus visui & tactui occultatur, scrotum ipsum albidius est, & nihil vel parùm intenditur. Alia, quando *extra eam, inter ipsam & pelliculas adjacentes*, in qua testiculus tactui occurrit, scrotum magis intenditur. Alia, quando *in propria pellicula, seu tunica superagnata*, in qua tumor undique conglobatus, alterius testiculi imaginem refert.

III. Alia est Hernia *Carnosa*, seu *Sarcocele*, in qua aliquid carnosum nascitur. *Cognoscitur* ex tumore duro, sensim aucto, sine inguinis tumore affligente, qua ratione ab hernia intestinali distinguitur: plærumque in testiculo dextro fit, quod natura sanguinem per venam ejus seminalem, à cava ortam, commodissimè ad testes depellat. *Oritur* ex sanguine impuriore ad testes & scrotum affluente, sensim ex membranis vasorum exstillante, & à natura nunquam otiosa, in substantiam carni similem mutato. *Curatur* 1. *Repressione*, per repellentia & exsiccantia, pulvis radic. ononidis laudatur. 2. *Sectione*, de qua vide Authores. *Dividitur* in *Scirrhosam*, in qua nec dolor nec calor adest; & *Malignam*, in qua dolor punctorius percipitur.

IV. Alia est *Varicosa*, seu Cirsocele, in qua vasa testiculos nutrientia varicum more dilatantur. *Cognoscitur* ex eo, quod venæ sint turgidæ, & capreolorum more intortæ & conglomeratæ, tumor sit obliquus & uvæ in modum convolutus, vere ac autumno intestinis à flatibus distentis, vel pedibus refrigeratis, dolor comitetur. *Oritur* ab humore melancholico crasso in vasa effuso. *Curatur* difficulter, Exsiccantia, & testium in fascia suspensio prosunt. *Sectio* vix sine læsione testis fieri potest.

ARTICULUS III.

De morbis Virgæ.

Morbi *virgæ* sunt varii.

I. *Distortio*, quæ illis accidit qui veneri nimis indulgent, & diu distento sunt genitali. *Tum* enim spiritus in ligamentis conclusus, in aliquam alterius ligamenti partem impetum faciens, eam relaxat, & fabæ vel glandulæ instar protuberare facit: quo fit, ut, quantum latitudini assuetæ particulæ adjicitur, tantum longitudini detrahatur. *Curatur*, Abstinentia à venere, & illis quæ curandæ herniæ inserviunt. vide *Arantium*.

II. *Inflatio*, & *Inflammatio*, quarum ista interdum ex concubitu cum muliere, cujus uterus est immundus, & acribus humoribus repletus, oritur. Nihil de illis singulare occurrit.

III. *Verrucæ & Excrescentiæ*, quæ *vel* sunt in summo glandis, quæ in fungum cancrosum degenerant: *vel* circa glandis carnem, & sub ipso præputio extuberant: suntque molles, fungosæ continuo madent, malè olent, & indies augentur; iisque qui morbo gallico laborant, familiares sunt. Chirurgiam exposcunt.

IV. *Ulcera*, quæ sunt varia. 1. Alia sunt *Exter-*

na, quæ visui patent, interdum tamen cum sunt circa glandem & præputium, propter membri tumorem videri non possunt. Si glandis regio exulcerata est, medicamenta omnia siccantia esse debent. Alia *Interna*, in meatu urinario hærentia, quæ ex dolore à transeunte urina excitato, & pure ante urinam egrediente pene tumido & tenso *cognoscitur*. *Vel* ab apostemate inflammationem insequente; *vel* ab urina acri; *vel* à calculis asperis, & asperis transitu lædentibus, oriuntur. *Curantur* ad modum aliorum. II. Alia *penetrant*, ut tam externæ quàm internæ partes exulcerentur, & ulcus ad urinarium usque meatum penetret. Alia *non item*. III. Alia sunt *Antiqua*, *sordida*, & *putrida*, quæ hydromelite cum vino benè abluuntur. Alia *virulenta*, qualia in lue venerea obveniunt: in quibus præcipitato, cum linimento conveniente mixtum, donec quod callosum est, absumtum fuerit, utendum. Gangræna si accedat vel sphacelus, secandum est.

CAPUT II.

De membrorum genitalium in viris symptomatibus.

ARTICULUS I.

De Læsa seminis generatione, & Virgæ erectione.

SYmptomata membrorum genitalium in viris sunt *Læsa seminis generatio*, *Læsa penis erectio*, *salacitas*, *Priapismus*, *Satyriasis*, & *Gonorrhœa*.

Læsa seminis generatio est, quando illud vel non generatur, vel non tale ut generationi inservire possit. *Duplex* itaque est. Alia, *quando semen non generatur*: quod fit vel ob *defectum materiæ*, seu ob res non naturales, ut jejunium, vigilias; seu ob præter naturales exsiccantes & illam absumentes, cordis inprimis morbus, vel *ob ejusdem ab aliis partibus attractionem*: quod fit & in puerili ætate, & in pinguibus, in quibus omne alimentum in substantiam corporis mutatur. Vel ob *facultatis partium genitalium*, seu innatum, seu acquisitum *vitium*, ut vasorum semen generantium vel deferentium defectum, maleficia, incantamenta, &c. Alia, quando *non generatur fæcundum*, quod fit, *vel* propter materiam minùs commodam, nimis calidam, humidam, aut siccam, *Vel* propter intemperiem partium genitalium frigidam, quæ interdum nimia in prima juventute libidine, unguentis mercurialibus genitalibus illitis, &c. contrahitur. *Signis* opus non est. *Curatio* ad causas est dirigenda. Augent verò semen *Radix* Cynosorchi major, Cubebæ, vitellus ovi recentis cum vino & pauco oleo amygdalar. dulcium, *Essentia* Satyrionis Crollii, *Confectio* Magnanimitatis, & de *succulata Inda* Mynsichti.

II. *Virgæ erectio læsa, seu Impotentia virilis, quando illa nullo conatu erigi vel extendi potest.*

De *Signis* non est necesse agere. *Causæ* & *Curatio* in Differentiis exponuntur.

Differentiæ sumuntur à causis.

Alia enim est impotentia virilis à *semini defectu*, seu quod non sit, seu quod vel paucum, vel crudum non stimulet: de quo superiùs diximus.

Alia est à *Spiritus vitalis defectu*; *vel* quod paucus sit, propter cordis frigiditatem & siccitatem, *Vel* quod alio avocetur, quod in meditationibus, timore, verecundiâ, &c. accidit. *Vel* quod à penis substantia non recipiatur, seu propter membri stuporem; seu propter incantamenta.

Alia est à *penis resolutione* ex iis causis facta, quarum in Paralysi mentionem fecimus. Medicamenta huic mor-

morbo servientia vide apud *Stockerum* l. I. c. 55. ubi Satyrionis unc. v. quod cum sanguinis passerum unc. x. misceri debet, & sub brachio teneri potest, mentionem facit. Quidam mirificè venerem excitari dicunt, si dextri pedis pollex oleo, in quo cantharides dissolutæ sunt, illinatur. Sed & pudendorum *decocto* aquilegiæ simplex ablutio, quam fumigatio dente demortui pulverizato, & super carbones injecto excipere debet.

ARTICULUS II.

De Salacitate, Priapismo & Satyriasi.

SAlacitas *est nimia in venerem vitio seminis propensio, interdum etiam tanta, ut in furorem vertatur.* Vitium seminis consistit. I. In *ejusdem copia*, *seu* ex sanguinis abundantia, *seu* vasorum semini generando dicatorum calorem, cujus medio plus attrahitur. In *Curatione* semen absumentibus est agendum; in quibus *mentha*, & *saccharum saturni* excellunt. sed & vena secanda est, & æger purgandus. II. In *acrimonia* à cibis calidis, medicamentis & rebus acribus contracta, quibus occurrendum. III. In *commotione*, dum exitum quærens pruritum excitat.

II. *Priapismus est erectio pudendi circa veneris appetentiam, à flatuoso spiritu, fistulosum penis nervum replente, exorta.* Spiritus iste vaporosus oritur, *vel* in ipso nervo ab intemperie frigida: *vel* in virga & vasis ex crasso crudoque humore à calore non proportionato, & hic *oleum* rutæ destillatum locum habet. Plærumque ab ora arteriarum nimis patentia, & dilatata spiritum copiosum effundentia; quia fortè lumbis & renibus calefactis incalescunt, multoque spiritu implentur; quod copioso sanguine abundantibus accidit. In *Curatione*, præmissis

sis universalibus, applicari debent, *Nymphæa, semen viticis*, &c. refrigerantia.

III. *Satyriasis est pudendi palpitatio, inflammatoriam vasorum spermaticorum affectionem cum tensione consequens.* Accidit potiùs juvenibus, quàm aliis ætatibus. *Curatio* festinanda est, ne in seminariorum vasorum resolutionem aut convulsionem delabantur. Cavendum in ea à *purgantibus*, nisi fortè per vomitum aversio fieri possit; & ab urinam cientibus.

ARTICULUS III.

De Gonorrhœa.

GOnorrhœa *est & nimia & invita seminis, suo & spermaticarum partium vitio exorta, profusio.*

Signa sunt evidentia. Profunditur semen invitis, citra venerem & veneris insomnia, citra colis tentiginem, nullo oblectationis sensu, aut saltem exiguo; unde gracilitas totius corporis, circa lumbos præsertim cum pallore & cavitate oculorum infertur.

Causa & *Curatio* in Differentiis explicabitur. Profluvium sistit Magist. *ossis sepiæ* à gr. vi. ad scr. s. cum conserva rosar. antiqua. *Antimon. fixum* cum aqua plantaginis.

Differentia sumitur à Causis.

Alia est *Vitio spermaticarum partium.* I. *Intemperiei frigidæ & humidæ*, quæ *vel* à causis externis tali vi præditis, ut nimiâ venere, *vel* ab humorum affluxu, in quo casu evacuatio & adstrictio calefacientibus admistis locum habet, oritur, & retentricem ipsarum labefactat. *facilius* curatur, modò sit recens, *Terebinthinæ pulvis* cum lacte per xv. dies exhibitus, prodest. II. *Laxitatis*, quando folliculi se-

semen continentes, vasaque illud deferentia nimiùm ampliata & laxata sunt.

Alia est *vitio seminis ipsius*, quod est I. *Copiosum*, ex intermissione Veneris, & ciborum benè nutrientium usu; & *tum* venæ sectio, inedia, exercitia, prosunt. II. *Acre & calidum* excretricem stimulans, quod ex sanguine simili, ob epatis & renum calorem, provenit; & *tum* priapismus ferè conjungitur; causæ externæ præcessere. *Cura* instituenda, bilis evacuatione, spinæ & lumborum medicamentis refrigerantibus inunctione. III. *Crudum aquosum & tenue*: idque *vel* ob testium frigiditatem, seu propter assumtorum frigiditatem, seu ob hepatis intemperiem similem; & *tum* semen ad mulieris saltem contactum exit, signa cruditatis adsunt. In Curatione siccantibus & roborantibus agendum. Laudatur *Essentia Terebinth.* dr. j. pondere in syrupo Agrimoniæ: *vel* ob humorum vitiosorum in corpore, quæ ad vasa spermatica mittuntur, abundantiam; & *tum* Evacuantibus, & bona diæta agendum. IV. *Virulentum & malignum*, quale in lue venerea contrahitur, quod exinde *cognoscitur*, quod principio virus album aut subcitrinum, è vasis spermaticis sine sensu excidit, tam vigilanti quàm dormienti, quod tempore putret & acrimoniam adsciscit, ductum virgæ exedit & exulcerat, unde dolor exoritur, qui & in tentigine quasi funem peni subtendit, & in emictione tanquam in dysuria acriùs stimulat. Id interdum tam altè excavatur, ut foras in penis summam cutem emergat. *Oritur* à spermaticorum vasorum & testium imbecillitate, ex venenata lue contracta, quæ efficit, ut quicquid in his vasis colligitur, in fœdum virus facessat, quod contagione alium quemvis contaminat. Quoad *Curationem*, est ista *Difficilis* in senibus, in omnibus, si is præter rationem supprimatur. Intus enim plerumque colligitur abscessus, alias quidem circa testiculum in epididymide; alias in perinæo, qui rupta cute materiam fundit. Abstinendum ab *adstringentibus*, ne retentum partes erodat. Exsiccantia & putredini resistentia, ut sunt, *Acetosa*, *Theriaca*, *Mithridatium*, nec non quæ lui venereæ dicata sunt, prosunt.

TITULUS XI.

De partium genitalium in fœminis morbis.

CAPUT I.

De Morbis Cervicis uteri.

ARTICULUS I.

De Tentigine & Cauda.

MOrbi uteri vel sunt *pudendi* seu cervicis uteri, vel *ipsius uteri*. Ad illos pertinent, *Tentigo*, *Cauda*, *Angustia*, *Pustulæ*, *Condylomata*, *Hæmorrhoides*, & *Vlcera*.

I. *Tentigo seu frustum magnum, & mentula muliebris, est clitoridis in nimiam molem excrescentia.*

Subjectum est Clitoris, seu caro illa nervosa, dura, quam in cervice uteri alæ pudendi junctæ amplectuntur, & in quarum apice ista est; quæque in appetitu venereo turgescit.

Signis manifestus affectus non indiget. moles interdum est tanta, ut per rimam pudendi colli anserini crassitie dependeat, & virile membrum referat, nimium adest coëundi desiderium.

Causa est affluxus nimius vel humoris, vel nutrimenti, ob laxitatem quæ frequenti contactu induci-

tur, & ad minimum veſtium attritum libidinem excitare ſolet.

Curatio reſpicit, 1. *Sanguinis imminutionem*, & alior. humorum eductionem, quibus victus tenuiſſimus & refrigerans, & diſcutientia, folia inprimis *lentiſci*, *olivæ*, inſerviunt. 11. Ejuſdem *excreſcentiæ ablationem*; ubi leniora primò cauſtica, ut *alumen*, *unguentum Ægyptiacum*, *Lixivium*, ex quo confici ſolet ſapo cum vitriolo Romano decoctum: adjecto in fine pauxillo opii, & formatis exinde trochiſcis, quo pulvere caro aſpergi debet, adhibenda: tandem caro præcidenda, vel ligatura, vel ſectione, cavendo inflammationem.

II. *Cauda eſt carnoſa quædam ſubſtantia ab uteri oſculo exorta, quæ muliebre pudendum replet, & quandoque extra inſtar caudæ progreditur.*

Signa & *Cauſæ* eædem quæ in tentigine, modò quod fæminæ acceſſum metuant. *Curatio* etiam eadem. ſi amputanda eſt, vel equino crine, vel filo ſerico, in aqua ſublimati intincto, vel ferro id faciendum.

ARTICULUS II.

De Cervicis uteri anguſtia.

A*Nguſtia cervicis uteri, eſt vel ejuſdem, vel orificii uteri, ſeu per compreſſionem, ſeu per coalitionem occluſio.*

Signa ſunt, negatus menſium fluxus, in illis in quibus per cervicem fluere ſolent. doloris cum pondere ſenſus.

Cauſa vel *Naturalis*, quando à nativitate afficit: vel *accidentalis*, de qua in Differentiis.

Curatio pro ratione Differentiarum variat.

Differentiæ à parte & Cauſis ſumuntur.

I. Alia eſt *Orificii exterioris*, quod pudendi dicitur, in qua menſes, qui & per cervicem & per uterum fluunt, fraudantur, nec concubitus, nec conceptus fieri poteſt; quia nec ſemen, nec mas recipitur.

Alia *Interioris*, quod uteri appellatur, in qua ſemen receptum illico effluit, conceptio omnino eſſe nequit.

II. Alia eſt *per modum compreſſionis*, quam infert, 1. Omentum pinguius uteri ori incumbens. 2. Crurum divaricatio. 3. Calculus in veſica. 4. Tumor in inteſtino recto: de quibus ſuo loco.

Alia *per modum coalitionis*, quæ fit 1. Vel *ab ortu*, & *tum* aut *Caro*, quæ rubra conſpicitur, mollis tangitur, intercipit; aut *Membrana*, quæ alba videtur, dura tactu ſentitur. In *Curatione*, 1. Parte fomentis tepidis humectata, ſectio ſecundùm rectitudinem facienda eſt, cavendo ne collum veſicæ lædatur. 2. Humor eliciendus, & turunda ſuppurante medicamento imbuta applicanda eſt. 3. Pulvis adſtringens propter metum hæmorrhagiæ in promtu habendus. 4. Sequentibus diebus locus aquâ mulſa eluendus, & cicatrizantibus eſt agendum. 11. Vel *poſt ortum*, ab *ulcere* inprimis: & *tum*, *Aut* latera cervicis coaluerunt, in quo caſu inciſione ſed cautiſſimè utendum: *Aut* calloſa ſubſtantia adeſt, quæ priùs ſcalpello abſcindenda erit. *Aut* fungoſa & luxurians caro; in qua primò ſiccantibus & diſcutientibus, ut Ariſtolochia, Thure, Myrrha, Maſtiche, utendum; poſt ſine dolore exedentia adhibenda, tandem ſecandum.

Articulus III.

De Uteri Pustulis, Condylomatibus, & Hæmorrhoidibus.

Pustulæ uteri sunt tubercula in cervice uteri exorta, quæ acrimoniâ pruritum & dolorem accersunt.

Signa sunt, pruritus, dolor, squammarum farinacearum delapsus, quibus speculum matricis, ut melius affectus exploretur, addendum.

Causa sunt humores biliosi, acres, & adusti, crassi: qui in loca humida & laxa evacuati, illis se insinuant & immergunt.

Curatio respicit causas, præmissis universalibus, ubi inter præparantia prævalent, syrup. *fumariæ, Cichorii* cum decocto lupulor. Topica humorem discutientia & mitigantia, inprimis Balnea & insessus, quæ excipiat, partis vino cum nitro elutio. Sæpius autem ista iteranda.

Dividuntur in *Benignas*, & *Malignas*, seu venereas, quæ rebelles & contagiosæ. Ablui debent aqua, ex aloë quantitate unius ciceris, flore æris quantitate dimidii ciceris, pulverizatis, & cum vini albi unc. j. aquæ plantagin. capitum rosar. ana unc. j. permistis, & in phiala vitrea servatis, facta.

II. *Condylomata sunt rugarum in cervice uteri, cum ardore & dolore intumescentiæ.*

Signis opus non est, quia oculis condylomata apparent, sæpe, si plura sint parvi racemi speciem referentia. Rugæ nodorum instar, qui in pugno clauso apparent, prominent: sed magis, dum menses profluunt, attolluntur.

Causa sunt crassi & adusti humores.

Curatio in genere respicit *Causarum ablationem*, & *Repercussionem*, ac *Exsiccationem*.

Quan-

Quantum ad *Differentias*,

Alia sunt *Cum inflammatione*, in quibus dolor & ardor major est, condyloma est durum. In *Curatione* anodynis insessibus & perfusionibus agendum est.

Alia *sine Inflammatioe*, quæ si *Recentia*, repellendum & exsiccandum: si *Antiqua* & Inveterata, emolliendum primò; mox digerendum & siccandum. Habent hic locum, *pulvis* ex testis ovorum ustis, unguentum ex trochiscor. de chalybe dr. j. in pulverem redacta, & cum oleo rosarum ac cera mista, addita unc. ſ. succi verbasci, *Unguentum* pomi insani, de quo à Castro l. 2. c. 25. de morbis mulier. Si his medicamentis non cedit, volsella rescindendum est condyloma, & pulvis adstringens inspergendus.

III. *Hæmorrhoides uteri, sunt tubercula hæmorrhoidibus ani similia, in uteri cervice ob affluxum sanguinis fæculenti excitata.*

Subjectum est cervix uteri. Nam ibi fiunt, ubi venæ desinunt, ut in hæmorrhoidibus ani: & hæ ex affluxu attolluntur.

Signa sunt manifesta. Nam visu si speculum matricis adhibeatur, deprehenduntur. mulieres pallescunt, & lassitudine tentantur.

Causa est sanguis fæculentus, qui cum interdum tempore non debito ad has venas confluit, ibidem subsistens crassior redditur, ut penetrare orificia non possit.

Curatio instituitur I. *Revulsione*, per venæ in brachio sectionem. II. *Derivatione*, per ejusdem in talo vulnerationem.

Dividuntur bifariam.

I. Aliæ sunt *Dolorificæ*, quæ ipso dolore à mensibus distinguuntur, & mitigantibus eundem, insessibus inprimis, nec non *Cataplasmate* Castrensis l. 2. c. 26.

c. 26. de morbis mulier. ſed & opio, quod tamen in hæmorrhoidibus ani ſecurius eſt, curantur. Aliæ *ſine Dolore*, quibus & dicta & dicenda applicari debent.

II. Aliæ ſunt *Apertæ*, quæ fluunt *vel* moderatè, ac *tum* naturæ res debet committi: *vel* nimium, ita ut vires dejiciant, & metus ſit ne malus corporis habitus inducatur; & *tum*, ad revellendum ſanguis ex vena brachii partitis vicibus demendus eſt. Purgationi Myrobolani, Tamarindi, Rhabarbarum inſerviunt. Sanguinem ſiſtentibus tandem agendum.

Aliæ ſunt *Cæcæ*, in quibus nihil planè ſanguinis effluit. *Curatio* perficitur, ſanguinis evacuatione. Partis per emollientia & venarum orificia aperientia ac materiam diſcutientia, emollitione & fomentatione. Earundem arte apertione: de quibus vide caput de Hæmorrhoidibus ani.

Articulus IV.

De Cervicis uteri Ulceribus.

Ulcera cervicis uteri quid ſint, non eſt opus definire.

Signa illorum ſunt, dolor & perpetua in eodem loco mordicatio, quæ ſenſim, præſertim ſi quid abſtergentium infuſum ſit, intenditur. ſanioſorum humorum & puris per intervalla, cum ſanguine interdum, ſi ulcus magnum vel menſes prodeunt, effluxus, mictio frequens & ardens, ſi veſicæ orificium, dolor ſyncipitis ad radices oculorum ſe extendens, ſi caput in conſenſum trahitur, febricula quæ ſucceſſu temporis ſupervenit lenta, cum crebris horroribus, &c.

Cauſæ ſunt externa & interna omnia, quæ acredine ſua continuum in illa parte ſolvere poſſunt: de quibus in Differentiis.

Curatio eſt *Difficilis*, quia in loco exquiſiti ſenſus, humido, & cum multis partibus conſenſum habente. *Inſtituitur* eo modo, quo libro primo in genere dictum eſt. Dolori inhibendo *Lac chalybeatum* infuſum conducit. Exſiccationi *Thermæ*.

Differentiæ ſunt variæ.

I. Alia ſunt *à Cauſis externis*, ut medicamentis, partu difficili, violento concubitu, &c. Alia *ab internis*, ut ſunt, Secundina corrupta, Lochia retenta, Fluor uterinus. Gonorrhœa virulenta, Lues venerea, Inflammationes in abſceſſum converſæ, Humores vel à toto, vel à parte affluentes, vel ibi genitæ; quæ omnia attendi in Curatione debent.

II. Alia ſunt *Superficialia*, in quibus parùm puris profluit, & medicamenta etiam illiniri poſſunt. Alia *Profunda*, quæ ſe contrario modo habent, & medicamenta injici debent.

III. Alia ſunt *Mitia*, cum pure pauco craſſo nec fœtido, in quibus & abſtergentia leniora, ut mel roſatum cum aqua hordei, ſerum lactis cum ſaccharo vel decocto lentium, & adſtringentia benigniora locum habent. Alia *Sordida*, cum pure copioſo, & cum dolore effluente, in quibus fortioribus agendum eſt. *Mundificativum apii*, apud Caſtrenſem. l. 2. c. 29. hic laudatur. Alia *Depaſcentia*, cum ſanie colorata, viridi, livida, fœtida, cum cruciatu effluente; in quibus *Aloë* & *Abſinthium* inter mundificantia primatum obtinent.

IV. Alia dicuntur *Rhagades*, quæ ſunt ulcuſcula parva & longa, cutim cervicis uteri exedentia. *Cognoſcuntur* tum ex dolore & cruore in congreſſu excitato: tum viſu, ſi cervix inſpiciatur: quin ſunt & illis ſimilia, quæ tempore hyberno in manibus oriri ſolent. *Oriuntur* multis modis. 1. *Externè*, à partu laborioſo, coitu violento, & tum Clyſtere adſtringente utendum. II. *Internè*, ab Inflammatione, con-

condylomatibus, Humorum acrium affluxu, qui prius purgantibus tollendi, antequam ad Topica accedatur. Laudatur in eis *pinguedo*, quæ ex cochlearibus ligneis ad coquendum in culina usitatis, si aliquantulum igni admoventur, & torrentur, edistillat: nec non unguentum pomadæ.

Alia quæ *Fistulam post se relinquunt*, quæ dolore caret, nisi ad partem nervosam accesserit. Ad vesitam interdum & rectum intestinum transit, & tum per eam excrementa ejiciuntur. Si *Antiqua* est curæ palliativæ, in qua statis temporibus corpus purgatur, relinqui debet. Callus verò, qui ei semper conjunctus est, si illa est sanabilis, post exsiccationem partis, per potiones vulnerarias, emollitus, absumendus, vel sectione vel ustione.

De *Cancro & Gangræna* nihil singulare occurrit. *Ille* à sanguine menstruo adusto, & cum tumores scirrhosi diu persistunt, generatur. *Ista* hoc in loco, ex inflammatione, cancro, & ulceribus ibidem malè curatis oritur. Cum enim hæ partes sint humidæ, & excrementis scateant, facilè eæ corrumpuntur & emoriuntur.

CAPUT II.

De morbis Vteri.

ARTICULUS I.

De Intemperie uteri.

MOrbi uteri sunt, *Intemperies*, *vasorum angustia*, *Inflatio*, *Inflammatio*, *Scirrhus*, *Hydrops*, *Procidentia*, *Vulnera & Vlcera.*

Intemperies uteri est ejusdem à temperie sua naturali ad præternaturalem intemperiem, à causis externis & internis exorta, deflexio.

Dividitur bifariam.

I. Alia

I. Alia est *Calida*, quæ *cognoscitur* ex pronitate in venerem, menstruorum paucitate, flavedine, nigredine, adustione, acredine, difficili & inordinato fluxu: unde progressu ætatis hypochondriacæ evadunt, pilorum in pube tempestivo exortu, faciei rubedine & labiorum siccitate, dolore capitis frequente, & biliosi humoris in corpore abundantia. *Oritur* vel *ab ortu*, unde viragines & sterilitas: vel *post Ortum*, à causis externis, inter quas calidor. usus, nimia venus, medicamenta, quæ calorem & sanguinem ad uterum concitant. *Curatur* I. *Diætâ oppositâ*. II. *Medicamentis refrigerantibus*, tam internis quàm externis, quæ lumbis & dorso applicantur: sed illis Moderatis, ne calor ad conceptionem necessarius debilitetur, substantia uteri frigida, quia membranosa, violetur, vasa quæ ob fluxum menstruorum patere debent, densentur, & nervi qui in lumbis & dorso, lædantur. III. *Evacuantibus*, Rhabarbaro nempe, syrupo rosarum solutivo: Manna, &c. *Flores vitrioli Veneris & Martis* à gr. iii, ad vj. in aliquo syrupo appropriatum est in utero purgans.

Alia est *Frigida*, calida frequentior, quæ *cognoscitur* ex minore veneris appetentia, & exigua in ea voluptate, mensium subsistentia, mucositate, pituitositate, & inordinato fluxu propter similium humorum in utero collectorum copiam: unde obstructio, flatuum in utero copiâ, seminis cruditate & aquositate, unde istius sine voluptate fluxus, faciei colore pallido, & cæteris superiori oppositis. *Oritur* & à causis iisdem contrariis. *Curatur* I. *Diætâ oppositâ*, II. *Medicamentis calidis*, utero applicatis, inter quæ excellunt *Internè Radices* Aristolochiæ, Caryophyllatæ, Angelicæ, Eryngii. *Folia* Mercurialis, Melissæ, Dictamni Cretici, Pulegii, Salviæ, Rorismarini, Artemisiæ. *Flores* Cheiri, Calendulæ, Salviæ, Anthos, Borraginis, *Aromata* Nux moschata,

moſchata, Cubebæ, Crocus, Cinnamomum. Ex *Compoſitis ol.*Macis,ſuccini,de Myrrha,Cinnamomi, *Fæcula* Bryoniæ, *Aqua* vitæ mulierum, *Extractum* Zedoariæ, *Externa* eadem in ſuas formas redacta.

Alia eſt *Humida*, quæ frigidæ plerumque conjungitur. *Cognoſcitur* ex menſtruorum copioſitate, tenuitate & aquoſitate, locorum muliebrium ob excrementorum humiditatem, madore, & fluoris uterini, ubi & ſemen excernitur, paſſione, nulla ex venere delectatione, ad abortum fœtu grandiore pronitate. *Oritur* ab iiſdem cum frigida cauſis, & illis præſertim quæ ſunt vitæ otioſæ & ſedentariæ accidit. *Curatur* ut ſuperior. Obſerva tamen, *Raſuram eboris* & decocti ſalviæ in vino & aqua, fumum per infundibulum ante cœnam admiſſum, laudari. *Thermas ſulfureas* palmam obtinere. In externis ab adſtringentibus, ne humores excrementitios detineant, caveri debere.

Alia eſt *Sicca*, quæ *Cognoſcitur* ex ſeminis & monſtruorum paucitate, ad venerem tarditie, oris uteri ſiccitate, labii inferioris colore è rubro nigricante, cum perpetuis fiſſuris. *Oritur*, Interdum *ab ipſo ortu*, unde ægræ temperies ſicca, & corporis conſtitutio gracilis. Interdum *propter ſenium*, unde parere deſinunt. Interdum *ab ipſis morbis*, inflammatione nempe,&c. Interdum ex *defectu ſanguinis*, qui cum humectare debebat, *ſive* quod per ipſum propter venarum anguſtiam & obſtructionem non evacuetur; *ſive* quod per cervicem evacuatus ad fundum non perveniat. *Curatur* I. *Diæta oppoſita*, in qua nimii labores, vigiliæ, inedia, mœror ſunt vehementer vitanda. II. *Humectantium uſu*, inter quæ excellunt, Borrago, Bugloſſa, Mercurialis Althæa, violæ: inter externa Balnea aquæ dulcis, & inunctiones ex oleo Amygdalor. dulcium, lilior. alborum, pingued. gallinæ, medullæ crurum vituli, &c.

&c. *Difficilis* eſt *Curatio*, ſi ſit ſiccitas diuturna & hectica.

II. Alia eſt *Simplex*, ad quam ſuperius dicta ſpectant.

Alia *Compoſita*, frigida & humida frequentiſſima, quæ *Cognoſcitur* ex ſuperioribus inter ſe comparatis. *Oritur* ab humoribus pituitoſis, ſive à toto deductis, ſive à toto progenitis. *Curatur* I. *Præparatione* materiæ per hyſterica calefacientia. II. *Evacuatione*, & quidem *Univerſali* totius corporis per phlegmagoga. *Particulari* ipſius uteri. cujus maxima eſt habenda ratio, ſi nec à toto, nec à partibus quicquam proveniat. Et hic peſſaria multum faciunt, nec non *Thermæ* ſulfureæ & exſiccantes. *Sudorifera*, quæ hic maximè laudantur. *Decocto* nempe *ligni ſancti*, *Chinæ*, *Salſaparillæ*, Ligni *lentiſcini*, &c. III. *Diætâ oppoſitâ*.

ARTICULUS II.

De Vaſorum Uteri anguſtia.

V*Aſorum uteri anguſtia, eſt eorundem à cauſis ſuis interceptio.*

Signa ſunt, tum menſium retentio, quod fluere nequeant; tum conceptionis, propter interceptum ſanguinis allapſum impedimentum.

Cauſæ & *Curatio* in Differentiis exponentur.

Dividitur bifariam.

I. Alia eſt *ab externis cauſis*, ut medicamentis & balneis adſtringentibus, quæ cognoſcitur ex relatione ægri. *Curatur* faciliùs, & humectantibus ac emollientibus agendum eſt.

Alia *ab Internis*: de quibus in ſequente Differentiâ.

II. Alia à *Cicatrice*, *carne*, *aut membrana orificiis vaſorum annata*, vel *orificiorum venarum*, *poſt violentam ſecundinarum extractionem coalitu*; quæ

quæ ferè eſt incurabilis : tentari tamen aliquid emollientibus poteſt.

Alia *ab Obſtructione* , quam craſſi , viſcidi & copioſi humores , *ſeu* illi è reliquo corpore , calore ipſos extenuare non valente, affluant; *ſeu* in ipſo utero propter caloris in eo debilitatem cumulentur, inferunt. *Cognoſcitur* ex eo , quod ſigna intemperiei frigidæ adſint , humiditas mucori ſimilis interdum ex utero prolabatur. *Curatur*, prout aliæ obſtructiones. Revulſio locum habet, ſi materia affluit. Inter Deobſtruentia, Medicamenta acria & amara , menſes moventia, *Chalybeatum vinum*, balnea emollientibus & aperientibus caſtigata, laudantur.

Alia *à Compreſſione* , quam infert Vel *tumor* & ſcirrhus, in utero vel extra ipſum conſiſtens : & *tum* ſigna tumoris adſunt. Malum ferè eſt incurabile. *Vel* pinguedo partium vicinarum nimia ; & *tum* ſenſui id totum manifeſtum eſt. Extenuantibus agi debet.

ARTICULUS III.

De Uteri inflatione.

I*Nflatio Vteri eſt ejuſdem à flatibus ex materia frigida, pituitoſa & flatulenta, vitio caloris imbecillis genitis, diſtentio.*

Dicitur & *Mola flatuoſa*, propter falſam conceptionis ſpem.

Signa ſunt , diſtentio uteri è regione abdominis conſiſtens , quæ nunc augetur , nunc minuitur ; interdum ad latera , interdum ad umbilicum , lumbos & diaphragma extenditur. *Diſtinguitur* ab *Hydrope* , minori magnitudine , ſitis carentiâ , tumoris incremento & decremento , minore ſuperiorum partium macie. Ab *Hydrope Vteri* , cauſarum flatus generantium prægreſſu , ſonitu , minore gravitate, majore tenſione , doloris extenſivi & in partibus vicinis punctorii perceptione. Ab *inteſtinorum inflatione*, quod hic nec ſint dolores , nec alvus ſupprimatur; quod menſes ſupprimantur, pedes ac cava oculorum intumeſcant , & corporis color mutetur ; quod mulier anhelet, anxia ſit, & cùm expergiſcitur è ſomno, recta cervice anhelet. A *Mola* , carentia gravitatis & duritiei in ventre cum pondere , de latere in latus ſe, cum moventur, movente. A *Conceptione*, ſonitu & tumoris incremento & decremento , carentia motus motui infantis ſimilis : ſi enim abdomen comprimatur vehementius , flatibus ad vicina compulſis , motus quidam palpitationis in toto abdomine ſentitur.

Cauſa in definitione eſt poſita. Materia ipſa *vel* gignitur in ipſo utero, ſeu propter menſium ſuppreſſionem: ſeu purgationis poſt partum interceptionem. *Vel* aliunde provenit, ſeu per venas, ſeu per vaſa ſeminalia. *Caloris* vero *imbecillitas*, plerumque ab aëre externo , in puerperis impuritates , quæ exitum quærunt frigidate ſua ſiſtente , à partu difficili , abortu, menſibus ſuppreſſis, &c. oritur.

Curatio, ſi methodum ſpectes, ab aliarum inflationum curatione non differt, modò partis ratio habeatur. *Obſerva* inter purgantia *Species hieræ* , *& diaphænicon cum caſtoreo* laudari. Ad ſuffitus *Nucem moſchatam* ; de qua Hartmannus in Chymiatria , ad Emplaſtra , *Emplaſtrum de baccis lauri* cum Theriaca; ad hauſtus, *nucem moſchatam* tuſam, cum radicibus matricariæ decoctam, & ex ſenis vini unciis cum ſaccari dr. ii. ebibitam.

Differentiæ à parte ipſa ſumuntur.

Alia eſt , *quando flatus ſunt in cavitate* ; & *tum* os uteri ita clauditur, ut nihil ejus exire queat, cum vel mulier movetur , vel manu abdomen comprimitur, ſonus & ſtrepitus percipitur. *Contineri* autem eos *in cavitate poſſe* certum eſt, tum quia uterus diſtendi

di poteſt quamvis craſſus, ut in conceptione, & retineri, ut in mola: tum quia alteratrix & retentrix, facultates nunquam otioſæ ſemen morboſum inflatus mutant.

Alia, *quando ſunt in tunicis ejuſdem*; & *tum* etiam os uteri apertum eſſe poteſt, propter flatuum in anguſto loco concluſionem, ſonitus exeſt, & dolores fiunt majores ac latiùs extenduntur: malum difficilius quàm in cavitate curatur.

ARTICULUS IV.

De Inflammatione Uteri.

INflammatio uteri eſt ejuſdem à ſanguinis in ſubſtantiam ejus elapſi putredine tumor, multis ſymptomatibus infeſtus, & modò in ſcirrhum, modò in abſceſſum faceſſens.

Signa ſunt varia. Tumor ipſe in regione uteri apparet, cum ardore & dolore, uteri occluſione, & verſus interiora retractione; tota verò cervix rubicunda apparet, venulis undiquaque inſtar telæ aranearum ſanguine tumentibus. Reſpirationis adeſt difficultas, cum ſpecie pleuritidis, quia extenſa exteriore uteri tunica, quæ à peritonæo oritur & firmatur, partes etiam quibus illa cohæret, tenduntur. Alvi & veſicæ excrementa ob calorem & alvi ſiccitatem, & meatum compreſſionem detinentur. Ventris moles vacua interdum apparet, & alvus aquâ impletur, & umbilicus prominet, & oſculum gracile fit: & derepente menſes pauci ac pravi ingruunt. Febris continua & ardens propter uteri cum corde per arterias & vaſa magna conſenſum, interdum lypirias ob humorum verſus interiora motum, affligit. Dolor adeſt Mammarum, cum earundem inflatione ob conſenſum Inguinum, coxarum, ſepti tranſverſi, clavicularum, Syncipitis, qui ad radices oculorum

rum extenditur, & à vaporibus à ſanguine putreſcente per arterias ad caput elatis, quæ per collum ab utraque vocati infundibuli parte in ſyncipüt diſcurrunt, oritur.

Cauſa eſt ſanguinis, qui interdum eſt purus, interdum bile miſtus, interdum atrâ bile tinctus. *Allabitur* vel elabitur, propter cauſas communes, detentionem nempe tempore menſtruorum, vel poſt partum ex aëris frigidi occurſu. *Attrahitur* ob calorem vel dolorem, qui fit: *Vel* ex abortu, partu difficili, ſecundinarum violenta extractione, longiore menſibus inſtantibus ambulatione: *Vel* ex moleſta geſtatione, ſi fœtus vel eſt grandior, vel malè collocatus.

Curatio eſt *Difficilis*, ſi præſertim vel totus occupetur, vel ſuppuretur. Ulcus enim ſordidum exinde exortum, lenta febre tandem ægros conſumit. *Nulla*, ſi ſit Eryſipelas, quia & fœtus ipſe propter inſignem calorem emoritur, unde abortus qui matrem jugulat, ſequitur. ſi in gangrænam lethalem faceſſat. *Inſtituitur*, ut in aliis inflammationibus, ubi *nota*. Ad revulſionem non ſecandam eſſe in cruribus venam, cum hæ venæ ſanguinem ad uterum trahant; ſed in cubito, cum ſanguis ex epate & venis ei vicinis confluat. Ad derivationem venam popliticam ſecari poſſe, niſi ægra ſit gravida, ne abortus concitetur. Topica refrigerantia & humectantia abſque ulla adſtrictione adhiberi debere. Putatur eam proprietate quadam ſiſtere *Decoctum ſerpilli cum aqua chalybeata paratum*, & extrinſecus cum ſpongiis applicatum.

Differentiæ à parte ipſa ſumuntur.

I. Alia eſt *totius Vteri*, in qua ſuperius dicta ſymptomata evidenter affligunt, & paucæ planè evadunt. Alia *alterutrius lateris*, in qua calor in coxam, propter ligamenta uteri quæ eò uſque feruntur, tran-

sit, crus quod è regione est ægrè movetur, inguina ejus joci inflammantur.

I. Alia est *partis posterioris*, in qua alvus supprimitur, dolor magis lumbos & spinam affligit. Alia *Anticæ*, in qua, quia vesicæ cohæret, urina supprimitur aut difficulter redditur, dolor magis versus pubem abit. Alia *ipsius fundi*, in qua imus venter ita dolet, ut ne contactum quidem ferat, & dolor ad umbilicum magis extenditur.

III. Alia quæ *in scirrhum abit*, in qua evadunt omnia mitiora, pondus & gravitas in vicinis partibus percipitur, malum fit diuturnum, & in hydropem uteri sæpe terminatur. Alia quæ *in abscessum*, in qua omnia augentur, donec suppuratio facta fuerit, horrores sine ordine circa vesperam plerumque invadunt, rupto abscessu (rumpitur autem vel in uteri cavitatem, quod tutius, vel effunditur in alias partes) modò urina, modò alvus supprimitur, cum pubis intumescentia, & fluctuantis rei sensu.

ARTICULUS V.

De Scirrho Uteri.

SCirrhus *uteri est ejusdem tumor durus ac citra dolorem renitens, à crasso terrestri & faculento humore procreatus.*

Signa sunt, præter generalia alia, nempe, Menses initio supprimuntur aut diminuti fluunt; crescente malo, magnus sanguinis per intervalla fluor, seu apertis pius justo venarum osculis, seu nequeunte utero consuetam sanguinis copiam vel recipere, vel retinere. *Distinguitur* à *Mola*, quia in hac menses si fluunt, inordinatè fluunt, mammæ quoque lacte turgent, quæ in scirrho extenuantur, &c.

Causa est humor terrestris & fæculentus, sanguis nempe crassus, interdum pituitosus, interdum, quod ætate

ætate inclinante accidit, & illas, quæ picâ, malaciâ aut bulimo laboravere infestat, melancholicus sæpe ex malè curata inflammatione ob nimium vel refrigerantium, vel discutientium usum.

Curatio est *Difficilis*, tum quia longo tempore exsiccata emolliri nequeunt; tum quia calor nativus in partibus scirrho affectis exhaustus est; tum quia dum humor emollitur, facilè in cancrum putredine conceptâ, abire potest. *Processus* curationis non variat ab aliis.

Dividitur ratione ipsius membri affecti.

Alius est *in ipsa substantia*. in quo uterus in coxam & dorsum decumbit, ibique dolorem excitat. Alius *in Cervice*, qui digiti contactu exploratur, faciliùs quàm prior curatur. Si in superiore cervicis parte est, fæmina in venere offenditur, & vesica à tumore comprimitur: si in inferiore exsistit, intestinum rectum laborat.

ARTICULUS VI.

De Hydrope Uteri.

HYdrops *uteri est ejusdem ab aqua in ipso seu proprio, seu aliarum partium vitio collecta, impotentia.*

Signa sunt, Tumor imi ventris laxus, secundùm formam uteri extensus, mensium paucitas, pravitas, loturæ quia carnis similes, ante tempus defectus, uteri osculi gracilitas & humiditas, mammarum mollities, & lactis carentia, rigor ac sæpe febris. *Distinguitur* ab *Inflammatione* febris carentia & mollitie, symptomatibus aliis, de quibus supra. Ab *Inflatione*, tensionis & sonitus defectu. A *Mola*; quia in hac pondus majus in imo ventre percipitur. mammæ tempore partus instante turgent. A *Conceptione*, quia in hydrope tumor uteri juxta uteri &

ventris amplitudinem extenditur ; in conceptione acuminatus eſt. In gravidis menſtrua non effluunt; hic humor quidam ſanguinolentus, pravus, nullo ſervato ordine effluit, & citò finitur. Ab *Hydrope ventris*, facie patientis colorata, niſi epar laboret ſitis carentiâ, tumoris à parte inferiore ad ſuperiorem adſcenſu.

Cauſa eſt aqua ibidem, ſeu *vitio* lienis vel Epatis, de quibus propria capita conſulantur; ſeu ob *Debilitatem* ipſius uteri, propter quam nec bene concoquit, nec bene excrementa expellit; & quam, *Aut* ex abortu frequenti & partu laborioſo. *Aut* ex menſium nimio fluxu calorem ejus difflante. *Aut* ex ipſorum ſuppreſſione calorem eundem ſuffocante.

Curatio exigit Aquæ eductionem, & Uteri roborationem, habitâ ipſarum cauſarum ratione: Hartmannus *pillulas Antimoniales* laudat.

Differentia à parte ſumitur.

Alius eſt, *quando aqua in cavitate colligitur*; in quo, orificium uteri ſi tangatur, clauſam deprehenditur, tumor major eſt & fluctuatio quædam percipitur. ſi conceptum ſequitur, aqua illa citrina & fœtida intra duos ut plurimum menſes fœtum perdit, qui tunc cum ea ejicitur. Alius, *quando aqua in ſubſtantia & veſiculis agnatis reſidet*, in quo orificium contrectatum apparet, majores dolores exoriuntur, difficilior evadit curatio.

ARTICULUS II.

De Uteri procidentia.

UTeri procidentia *eſt ejuſdem extra abdomen propenſio, à ſoluta ligamentorum ejus unitate procedens.*

Signa generalia ſunt, dolor lumborum, hypogaſtrii, pudendi, oſſis ſacri, quibus uterus annectitur; & quidem in principio, in proceſſu, mitigatur is ob aſſuetudinem, & ſolius ponderis moleſtus ſenſus, & in ambulando impedimentum adeſt. *Specialia* pro ratione *majoris* vel *minoris* procidentiæ variant. In *illa* uterus ad dimidium coxarum & genua deſcendit, tumorem ovi anſerini inſtar, in cujus ima parte foramen apparet, exhibet. In *hac* Tumor quaſi extenſæ pellis, & veluti ovi majoris pondus circa pudenda percipitur.

Cauſa eſt, quicquid ligamentorum unitatem ſolvere poteſt. Vide in ſequentibus.

Curatio eſt *Difficilis*, ſi eſt major. ſi adultas affligit. ſi febris, convulſio, vel alia ſymptomata accidunt. Imò ſi id fiat, lethalis eſt in puerperis: & interdum ab ambiente aëris alteratione, aut violentâ repulſione corrumpitur, & gangrænâ corripitur. *Conſiſtit* I. In *uteri ipſius repoſitione*, ubi *nota*. ſiſtendam eſſe primò inflammationem, ſi acceſſit. Si tumor ab aëre frigido utero impreſſus urgeat, decocto malvæ, altheæ, flor. chamæmel. baccar. lauri, &c. primò membrum eſſe fovendum. Si flatus vel ſtercora in inteſtinis adſunt, clyſterem eſſe præmittendum. Antequam reponatur, glutinantibus & adſtringentibus eſſe fovendum, aſpergendum, inungendum. Laudatur *ſuffitus ex pelle Anguillæ ſalitæ*, fumo exſiccatæ & pulverizatæ. Balneum adſtringens pete ex Guiljelmi Rondeletii Curationibus. Modum reponendi vide apud Authores. II. In *ejuſdem retentione*, & *tum* Mulier in lecto reclinata cruribus extenſis, ita ut unum alteri incumbat, ponenda. Alvus nec pigra, ne in fæcum egeſtione uterus præcipitetur; nec laxa, ne membranæ uterum ligantes laxentur, habenda. Medicamenta agglutinantia & adſtringentia adhibenda. Huc faciunt, Peſſi, Fomentationes, injectiones per ſyringam, & alia, ſed cave menſes iis ſupprimas.

Differentiæ sumuntur à Causis.

I. Alia est *propter ligamentorum laxitatem*, quæ quatuor habet; quæ ex eo *Cognoscitur*, quòd sensim generetur, & minore cum dolore affligat. *Oritur*, vel à partu difficili, onerosa fœtus gestatione, vel ab humoris pituitosi affluxu. *Curatur*, Evacuatione humorum. Adstringentium & roborantium usu, ut sunt, *Decoctum musci querni, cornu Cervi, foliorum lauri*, Emplastrum adstrictorium. *Magnes* præparatus & appositus.

Alia est à *ligamentorum ruptione*, quæ ex eo *cognoscitur*, quòd subitò malum exoriatur, majore cum dolore affligat, & à sanguinis fluxu interdum excipiatur. *Oritur*, vel ab gravi fœtus gestatione, vel à partu laborioso, vel ab abortu, vel à violentâ secundinæ extractione.

Alia est *à ligamentorum erosione*; & *tum* ulceris signa adsunt, puris aliquid effluit.

Articulus VIII.

De Uteri Ascensu, Vulneribus & Ulceribus.

U*Terum è suo loco versus superiora & usque ad ventriculum posse ascendere, quorundam est opinio; sed falsa. Nam* 1. ligamentis quatuor ita connectitur, ut sursum moveri nullo modo possit. 2. Etsi naturalem motum per fibras habeat; tamen quia & recto intestino & pudendis annexus est, si animalem haberet, necessariò & illæ partes tenderentur. 3. Etsi à flatibus, ut superiùs dictum, intumescat: tamen non sequitur exinde eum sursum moveri. Quod verò fæminæ interdum corpus & globum quasi circa umbilici regionem oberrantem sentiunt; dicendum est, testes potiùs & vas illud cæcum esse, quam

quam ipsum uterum. Causa hujus in suffocatione uteri exponetur.

II. De *Vulneribus uteri* nota. 1. Difficulter uterum vulnerari; quia undique ossibus obseptus est. 2. Si vulneratur, cognosci id ex situ, dolore & pure, quod effluit. 3. Curari posse, quod ex partu Cæsareo apparet, sed propter partis cum aliis membris consensum periculosa esse. 4. Vel uteri fundo accidere, & tum dolor est minor, curatio facilior. vel cervici, & tum dolor est major. Curatio difficilior, quod illa sit magis membranosa & continuò humiditatibus scateat.

III. De *Vlceribus* nihil dignum occurrit, quod non superiùs attactum fuerit, nisi fortè addatur, ita interdum putrescere, ut & exscindatur, & superstite muliere excidat. Consolidationi *Balsamus sulfuris & ejusdem Emplastrum* (de quibus vide Hartmanni chymiatriam, capite de Tabe) inserviunt.

Titulus XII.

De Symptomatibus Uteri.

Caput I.

De Symptomatibus communibus.

Articulus I.

De Uteri imbecillitate.

S Ymptomata uteri, vel *sunt mulieribus in omni statu communia*, vel sunt, aut *Extra conjugium viventibus magis familiaria*; aut *conjugatis propria*.

Communia sunt, *Vteri imbecillitas, Dolor, Mensium suppressio, stillicidium, fluxus nimius, difficultas, decoloratio, inordinatus fluxus, Fluor muliebris, Gonorrhœa*.

Vteri imbecillitas est ejusdem in actionibus suis obeundis

obeundis pigrities vel defectus, intemperiei, occultarum qualitatum, & caloris nativi vitio inducta.

Signa sunt, veneris appetitus languens, inordinatus menstruorum fluxus, instantibus iisdem in lumbis & pectine dolor, parva vel nulla in congressu voluptas, frequentior abortus, flatuum ex utero eruptio. Scilicet Actiones uteri sunt, veneris appetitus, sanguinis menstrui debito tempore excretio, seminis in actu venereo ejectio, & à viro suscepti retentio, fœtus concepti ad debitum tempus detentio, ejusdem jam perfecti in lucem exclusio.

Causarum ratio in Differentiis exponetur.

Curatio ad causas (de quibus ibidem) obvertenda erit.

Differentiæ sumuntur à Causis.

Alia est ab *Intemperie uteri*: quæ si est *Frigida*, uterus nec mediocrem alimenti quantitatem conficere potest, ideò non multa excrementa accumulat: si *Humida*, nec sanguis, nec semen, nec fœtus rectè continentur. Curationem vide supra.

Alia est ab *Occultis qualitatibus*, quas uterum habere vel exinde patet, quòd singularem cum rebus variis habeat sympathiam & antipathiam, semen virile appetat, suavibus delectetur, &c.& tum, à nulla evidente causa affectus exortus est. nullus humiditatis vel frigiditatis excessus deprehenditur. In *Curatione* medicamenta totâ substantiâ propria applicanda sunt.

Alia à *Calore innato*, *vel suffocato*, *vel dissipato*; & tum affectus est periculosus, quia calor difficulter restauratur. In *Curatione* restaurantibus agendum, qualia sunt, Cinnamomum, Nux moschata, species diaxyloaloës, Aromatici rosati, &c.

ARTI-

ARTICULUS II.

De Uteri dolore.

Dolor uteri est tristis ejusdem sensus, à continui solutione à causis suis inducta, procedens.

Signis opus non est, cum ipsa fæmina dolorem patefaciat. Afficit mulieres tam liberas, quàm gravidas & à partu solutas. eâ ratione, quâ dolores colici in infimo ventre excruciat, cum ligamenta uteri ad coxas & lumbos ferantur, eò usque etiam se extendit.

Causa est quicquid continuum solvere potest.

Curatio respicit, I. Doloris mitigationem per Anodyna. II. Causæ remotionem, de qua in Differentiis.

Differentiæ sumuntur à causis.

I. Alia est, *ab Erosione*, quæ præcipuè in ulceribus, fluore muliebri, vitiosis mensibus, &c. accidit, & maximè cervicem uteri offendit. *Curatio* ad affectus istos dirigenda.

Alia à *Distentione*, quam inferunt I. *Grumus sanguinis* in uteri cavitate hærens, & *tum* sanguinis fluxus copiosus ex utero processit, dolor fixus est, & maximè circa orificium uteri percipitur, cum natura ob assiduum expellendi conatum rectum intestinum & vesicam in consensum trahat, cum tenasmo & frequenti mictione conjungitur. In *Curatione* respiciendum, ad *Dissolutionem grumi*, ad quam Theriaca cum vino commendatur; & ad *Evacuationem*, quod si diutius ibidem hæsit, *ad malignitatem*. II. *Sanguis menstruus*, quando vel vasa minus patent, vel ipse nimis crassus est, quod etiam à frigido potu accidere potest, præcipuè si femina ab exercitio incaluit. & tum, Causæ quæ occasionem dederunt, antecessere, mensium suppressorum vel non rectè fluentium signa adsunt. *Curatio* ad eosdem dirigenda. III. *Humores vitiosi* in uteri ca-

ri cavitate vel vasis hærentes: & tum Evacuantibus, & Præparantibus agendum. IV. *Flatus*, qui ex effervescentia vitiosorum humorum, quam interdum coitus causatur, oriuntur. & tum Evacuatio instituenda est. Flatus discutientibus, de quibus in Colica agendum. V. *Inflammatio uteri*, de qua suprà. VI. *Semen retentum & corruptum*: & tum, ad suffocationem uteri respiciendum est.

Articulus III.

De Mensium suppressione.

Mensium *suppressio est sanguinis menstrui, ob viarum angustiam, vel sanguinis ipsius vitium, retentio.*

Signa fœminæ ipsius relatio suppeditat. Quod si fateri nolint. In *virginibus* ex eo *cognoscitur*, quod sanguis suppressus per venas hinc inde vagetur, & obstructiones pariat, colorem corporis mutet, febrim inducat, &c. In *mulieribus*, quod ad uterum feratur, & uterinos morbos inferat. *Distinguitur* à *Retentione in graviditate*, quia gravidæ parum in animi affectibus mutantur, nativum corporis colorem retinent. symptomata indies mitiora sentiunt. motum & situm infantis tertio mense percipiunt. Os uteri occlusum & durum habent.

Causæ sunt Angustia venarum, & sanguinis vitium: de quibus in Differentiis prolixiùs agetur.

Curatio est *festinanda*, quia suppressio ista plurimos morbos, ut febrem, leucophlegmatiam, hydropem, sanguinis vomitum, &c. producit. *Difficilis*, si est diuturnior. Sextum si superaverit mensem, plerumque incurabilis putatur, si præsertim ex colli uteri perversione accidat. Tum enim mulier animo linquitur & pituitam vomit, partes ventris & pectinis, Spina dorsi, dolent, ac febris accidit; excrementa

menta alvi & vesicæ supprimuntur; lassitudo totum corpus, ob sanguinis retenti per totum diffusionem, occupat; maximè crura & coxas, propter venarum harum partium cum venis uteri consensum, detinet. Boni eventus, si per alia loca evacuetur, modò id per vesicam non fiat, quia in illa sanguis maximè grumescit. *Respicit* I. *Venæsectionem*, Nam sanguis, qui singulis mensibus subsistit, in corpore cumulatur, & in venis hærens ad uterum revocandus est. De ea *nota*. Aperiendam venam in talo, quia sic & copia sanguinis imminuitur, & motus eidem ad uterum conciliatur. Si repetenda est, una die sanguinem ex uno crure, postridie ex altero detrahendum. Eam quæ evacuandi gratia instituitur, in principio aperiri debere; eam quæ in poplite vel talo aperitur, post purgationes, diebus tribus, quatuor aut quinque ante tempus consuetæ evacuationis secandam esse. Cucurbitulas, quæ venæsectionis vicariæ sunt, prius locis remotioribus cruribus nimirum, dein propioribus, coxis scilicet applicandas esse. Huc pertinent ligaturæ, frictiones instante mensium tempore, post totius corporis evacuationem. II. *Materiæ præparationem*, & huic inservit in pituitosis corporibus. *Decoctum ligni Guajaci cum Dictamno Cretico*, absque sudoris provocatione. III. *Evacuationem*, quæ per vices instituenda, ut per ἐπίκρασιν materia sensim evacuetur. Inter *Medicamenta evacuantia* laudantur, *Agaricus*, *Hiera Galeni cum castoreo. Aloë cum succo sabinæ.* Pillulæ *ex Aloës soccotr. dr.* iii. *Myrrhæ optimæ scr.* j. *Extractor. calami aromat. carduibened. croci. ana gr.* iii. *Radic. Gentian. Dictamni ana gr.* v. *cum syrupo de baccis lauri formatæ*, & *scrup.* j. pondere vesperi ante cænam exhibitæ. IV. *Deobstructionem*, per illa quæ menses movent. Præcipua sunt, *Intra*, Decoctum *Rorismarini cum floribus cheiri* in vino, *Vinum chalybeatum* Zacuthi l. 9.

l. 9. c. 10. *Aqua* ejusdem ibid. Aqua *Pulegii bis distillata cum aqua Cinnamomi exhibita.* Extr. *Zedoar. Angelicæ*, *Castorei*. Fæcula *Bryoniæ*. *Terra quæ in mineris ferri reperitur*, *eadem quantitate, ordine & formâ, quâ chalybs oblata.* Spiritus *Tartari*. Tabulæ *croci Martis* Hartmanni. Extra unguentum *de chalybe Zacuthi* lib. 3. Histor. p. 52. Pinguedo *Anguillæ*. *Colubrina*, cum oleo destillato sabinæ. suffitus ex *scoriis reguli Antimonii*, de quo in Hartmanno. v. *Reliquiarum Discussionem*, per sudorifera, nempe haustu vel ex *milio solis Quercetani* in pharmacop. restituta; vel decocto *chalybeato cum spiritu Tartari*, Rob *sambuci*, &c.

Differentiæ à causis petuntur.

I. Alia est à *Venarum uteri obstructione*; quam *causantur* sanguis frigidus & crassus: humores visci-di & crassi sanguini immixti, profecti *vel* ab uteri calida intemperie, quæ humores subtiles & acres dissipat, crassas & terrestres partes relinquit: *Vel* ab epatis & lienis constitutione frigida: vel ab alimentis similibus, præsertim si tempore menstrui fluxus, quo sanguinis impetus major est, dissipentur: & tum, instante purgationis tempore dolores in lumbis & partibus vicinis percipiuntur, si quid effluit, mucosum, subalbidum, & subnigricans est. totius corporis torpor adest, cum colore albo, pulsu raro, & urinis crudis.

Curatio ex supra dictis petatur.

Alia à *Compressione*, quæ fit vel à *Causis externis*, ut aëre aquilonio, morâ in aqua frigida; & tum, Relatio ægri id aperiet. Sanguis ad inferiora frictionibus, vinculis balneis retrahendus est. Vel à *Causis internis*, nempe, pinguedine, uteri vel vicinarum partium tumoribus; & tum, Tumor convenientibus remediis tollendus est. Menses aperientia locum non habent.

Alia

Alia à *Constipatione*, dum ipsius uteri substantia durior est, quæ fit vel à *primo ortu*, & tum non facilè tollitur. Vel *post ortum*, ab intemperie frigida & sicca: de qua superius.

Alia à *Coalescentia*, quam inducit 1. *Cicatrix* post ulcus relicta. 2. *Caro aut membrana* vasis uteri obnata. 3. *Abortus* frequens, post quem venæ illæ, quibus secundinæ adhærent, ita coalescunt, ut postea aperiri non possint.

II. Alia est à *Sanguinis defectu*, *qui* aut *non generatur* seu propter causas externas, inediam nempe, nimiam evacuationem, fonticulos, &c. seu propter internas, ut frigidam partium principalium constitutionem, ætatem senilem, febres. Aut in *alios usus convertitur*, ut ante pubertatem in augmentum corporis, in gravidis in alimentum fœtus, in lactantibus in lac, in obesis in pinguedinem. Aut *Absumitur*, seu propter causas externas, exercitia nempe, nimios labores, terrores, mœrores, balnea, æstuaria, quæ sudores copiosos provocando, & sanguinem versus ambitum corporis rapiunt, & serosam ejus partem, quæ fluxibilitatem præstat, absumunt: seu propter internas, ut sunt morbi calidi & sicci, evacuationes nimiæ per alias partes factæ, &c.

Alia à *sanguinis siccitate*, quæ fit ab adustione, cum tempore hyberno fæminæ incensos carbones ad frigus arcendum inferiori ventri subdunt: & tum, Refrigerantibus ac humectantibus agendum est.

ARTICULUS IV.

De Mensium stillicidio & difficultate.

MEnsium *stillicidium est sanguinis menstrui*, *vel plurium dierum*, *vel continua*, *guttatim tamen facta eruptio.*

Signis

Signis opus non est, cum vitium mulieris relatione patefiat.

Causa vel in externis, vel in sanguine, vel in vasis consistit.

Curatio rationem Causarum sequitur.

Differentia à Causis sumitur.

Alia est à *Causis externis*, Exercitio, calidis medicamentis & aliis sanguinem fundentibus, & vias aperientibus: & tum, major est sanguinis profusio.

Alia à *Sanguinis fæculentia*, viis non satis patentibus; & tum, cum dolore accidit. In Curatione venæ in brachio apertio locum habet. Purgatio per ἐπίκρασιν urgeri debet.

Alia à *Retentricis imbecillitate*, accedente simul sanguinis copiâ, tenuitate, & serositate: & tum, Nullus dolor urget, Medicamentis adstrictione & siccitate uterum roborantibus agendum.

II. *Mensium difficultas est eorundem cum dolore & molestia, gravibusque symptomatibus, ob venarum vel sanguinis vitium fluxus.*

Signa ex ipsius ægræ relatione sumuntur. Dolores illi sunt, capitis, ventriculi, lumborum, & infimi ventris. Fluxus vel fit confertim, vel tantum per modum stillicidii, & interdum instantibus mensibus, interdum fluentibus, symptomata accidunt, magisque virgines & steriles, quod venæ uteri minus in ipsis pateant, quàm eas quæ peperere, quòd eædem post partum sint dilatatæ, affligunt.

De *Causis* in Differentiis agetur.

Curatio respicit. I. *Symptomata*, quæ mitiganda sunt. II. *Causas*, quæ tollendæ.

Differentia sumitur à Causis.

Alia est à *Venarum angustia*: de qua satis de Mensium suppressione actum est.

Alia à *sanguinis vitiis*, id est, I. *Crassitie & fæculentia*: & *tum*, sanguis dum evacuatur, in grumos concrescit, dolores longè ante evacuationem, ob expultricis conatum ingravescunt. *Curatio*, præmissis universalibus, per Attenuantia, & fundendi vim habentia perficitur. II. *Acrimonia, ab humorum acrium permistione profecta*; & *tum*, partes genitales pruriunt, sanguinis excreti natura, & modus doloris morbum prodit. Acrimoniam temperantibus, ut sunt semina quatuor majora, violæ, flor. nenupharis, agendum. III. *Flatulentia*; & *tum*, dolor per intervalla redit, subitóque exacerbatur, hinc inde vagatur, excreto flatu cessat. *Curatur* Evacuatione materiæ, & Discussione flatuum.

ARTICULUS V.

De Mensium decoloratione.

Mensium decoloratio est eorundem cum rubea esse deberent, ad pallorem, albedinem, viriditatem, flavedinem, vel livorem, vitio sanguinis, declinatio.

Signa sanguinis ipsius aspectus suppeditat. Accedit fœtor, inordinata excretio, sæpe & febres erroneæ, acutæ, horror, cibi fastidium, stomachi dolor, & cætera: de quibus apud Hippocratem.

Causa in sanguinis vitium conjicitur: de quo, ut & de ejus causis, videatur in Differentiis.

Curatio attendit Causas, ideo pro ratione illarum variat.

Dividitur dupliciter.

I. Alia est, *quando sanguis vitium contrahit*, vel propter totius corporis, vel propter præcipuæ alicujus partis, intemperiem; quarum ratio in curatione habenda est.

Alia, *quando sanguis laborat*, vel quia suppressus & retentus est; & *tum* Mensium suppressio præcessit, dolores in pectore & pulsationes fortes sentiuntur.

tur. si melior habitus est, menses erumpunt, & profluit sanguis & pus graveolens ad octavum aut nonum diem: *Vel* quia ab utero excrementis scatente inquinatur; & tum, uteri inquinati signa adsunt.

Alia, *quando sanguis à permistione excrementitiorum humorum inquinatur*; & *tum*, Curationem si spectes, Præparandum est. sed ita, ut cùm humores crassi attenuatione indigeant, & verò nimis attenuantia humores serosos colliquent, & ad uterum moveant, validioribus abstineamus, & Acetum caveamus. Evacuandum, &c.

II. Alia est, *quando menses declinant ad Albedinem*, quæ *Oritur* vel *à pituita*, cujus ut ut ventriculi imbecillis signa adsunt: vel *à Pure*, & *tum*, *Aut* ulcera in utero excitantur, & sterilitas insequitur; *Aut* menses per septem aut octo dies effluunt, & mulier liberatur. *Aut* iidem ad partes supra inguen prorumpunt citra tumorem, & juxta hypochondria foras prodeunt, & mulier rarò superstes manet. *Aut* post dies aliquot tumor super inguen magnus, rubeus, sine capite, quia ibi caro impletur, exsurgit & difficulter secatur.

Alia, *quando ad flavedinem vel viriditatem*, quæ à bile procedit.

Alia, *quando ad Livorem*, quæ à melancholia oritur.

ARTICULUS VI.

De Mensium inordinato fluxu.

Mensium inordinatus fluxus duo includit, *Mensium nempe ante debitum tempus anticipationem*; & *Eorundem ultra consuetum tempus subsistentiam.*

Anticipatio mensium pro ratione Causarum dividitur.

Alia

Alia est à *Causis externis*, Casu nempe, ictu, & aliis venas aperientibus. Curationem vide inferius.

Alia ab *Expultrice uteri irritata*. I. A *sanguinis copia*, quæ *cognoscitur* ex eo, quod sanguis à toto corpore ad uterum mittatur, fluidus & naturalis sit. signa plethoræ adsint. *Curatur* venæsectione, si copia est major. Diæta, & frequentiore exercitio, si minor. II. A *sanguinis tenuitate & acrimonia*, quæ ex eo *cognoscitur*, quod temperies totius corporis sit calidior. Victus ratio talem generans sanguinem antecesserit, sanguis ipse sit dilutior, decolor, flavidior. *Curatur* Evacuantibus Rhabarbaro inprimis. Temperantibus: de quibus supra.

Alia à *Retentrice uteri languida*, quæ ex eo *cognoscitur*, quod vasa uteri sint laxa, habitus corporis etiam laxus & humidus. Curatio prohibet nimis adstringentia. Acidulæ & thermæ vim ferri habentes laudantur.

II. *Mensium ultra consuetum tempus subsistentia pro ratione quoque Causarum dispescitur.*

Alia est, quæ *ab Expultricis frustratione procedit*, quam infert I. *Sanguinis paucitas*, quæ ex eo *cognoscitur*, quod fæmina nullam molestiam ob protractionem mensium percipiat, & quod nimium exercitium, aut victus tenuior antecesserit. II. *Sanguinis crassities*, quæ ex eo *cognoscitur*. quod Cacochymiæ signa adsint, sanguis albidior sit & viscidus. In *Curatione*, Purgandum antequam multum sanguinis colligatur. Attenuandum menstrua purgatione finita. *Calamintha* palmam obtinet & *Mercurialis*. Aliquot ante menstruam purgationem diebus aperiendum. Scarificatio talorum hic locum habet.

Alia, *quæ ab Expultricis imbecillitate* oritur, quam inducit. I. *Uteri Intemperies frigida*; de qua superius. II. *Ejusdem stupor*, qui ex eo *cognoscitur*, quod morbi stuporem inducentes adsint, vel nimius re-

frigerantium usus præcesserit, post debitum purgationis tempus, sanguinis etiam præsente copiâ, nulla gravitas à fæmina percipiatur: In Curatione ad Morbum & illius causas respiciatur.

Articulus VII.

De nimio Mensium fluxu.

Nimius mensium fluxus est eorundem vel copiosior vel diuturnior quàm competit purgatio, vel sanguinis, vel uteri, vel venarum vitio exorta.

Signa multis opus non est, si præsertim sequatur inappetentia, cruditas, fœdus faciei color, pedum ac reliqui corporis tumor, atrophia, cachexia & cætera.

Causam in sanguinem, uterum, vel venas conjecimus: unde verò horum sint vitia, in Differentiis exponetur.

Curatio est *Difficilis*, si diuturnior. Nulla, si senescenti mulieri accidit. *Exposcit* 1. *Cohibitionem*, per Revulsionem, Interceptionem, sanguinis incrassationem, vasorum per adstringentia & alia occlusionem. Sistendum tamen pedetentim; si magna sanguinis copia adsit, & per modum crisis accidat, quod tamen rarò evenit. Hic locum habent, Pulvis *Heurnii ex semine hyosciami albi, papaveris albi ana dr.*j. *Hæmatitid. Coralli rub. ana dr. ſ. Caphuræ scr. ſ. pondere dr. ſ. exhibitus.* Pulvis ex *succini, sanguin. Dracon. lapid. hæmatit. Corallor. rubr. semin. portul. ana dr.* j. *Balaustior. scr.* ii. *Boli Armeni Orient. dr.* ii. *à dr.* j. *in Aquæ plantag. unc.* iij. *exhibitus*, Lac *asininum chalybeatum.* Aqua *mirabilis Ferdinandi* Histor. 33. Trochisci *de Carabe*, *ossa hominis fortiter calcinata*, Pillulæ *Zacuthi l.* 9. *Praxis Histor. p.* 185. Emplastrum *Zacuthi* ibid. Saxoniæ ex *fuligin. Camini, farinæ volat.* &c, paratum. Pessus ex *stercore suillo & asinino cum succo plantagin. & mucilag. semin. cydoniorum formatus.* Specifica sunt, *Intra*, Pulvis *Turturis Foresti* l. 28. obs. 10. Sal *ex ejusdem cineribus*, *Cuticula pedum anserinor. exsiccata, & à dr. ſ. ad scr.* ij. *exhibita. Extra*, *Cingulum ex foliis helleborastri contusis*: de quibus *Renealmus* observ. 21.

Differentiæ sunt variæ, quæ Causas maximè respiciunt.

I. Alius est à *sanguine*, qui 1. Vel ex *fundo uteri derivatur*, in quo sanguis nigrior est, & plerumque grumosus. Vel ex cervice, qui est rubicundior & fluidior. II. Vel est *copiosus*, vel *Acris*, vel *Serosus*: de quo sequente differentia.

Alius ab *Vteri humiditate*, de qua superius vide.

Alius à *Venarum vitio*, de quo tertiam differentiam consule.

II. Alius est à *Sanguine copioso*, qui ex eo *cognoscitur*, quod vasa vel aperiantur, vel rumpantur, in fæminis præsertim, quibus menses diu substiterunt, & pòst copiosiùs erumpunt. signa plethoræ adsunt. sanguis qui exit, facilè in grumos concrescit. In *Curatione* respiciendum 1. ad *Venæsectionem*, quæ si evacuationis gratia instituitur, venam in cubito, hepaticam inprimis concernit. si vires sint debiliores, in salvatella utriusque manus instituitur. si revulsionis gratiâ fit, quia repetita potentius revellit, partienda est. 2. Ad *Cucurbitulas*, quæ ad evacuationem, cuivis parti, ut dorso, scapulis, inferiores si exceperis, & quidem cum scarificatione applicari possunt, ad revulsionem mammis sine scarificatione imponi debent, & difficultate respirationis oborta, removeri. 3. Ad *ligaturas*, *frictiones brachiorum*, &c.

Alius à *sanguine acri*, qui ex eo *cognoscitur*, quod erosio vasorum conjungatur, bilis signa adsint. sanguis

guis in utero detentus & corruptus sit. majore copiâ elabatur. In *Curatione*, Purgatio per syrupum rosarum solutivum, & folia sennæ administretur. Incrassantia videantur supra.

Alius à *sanguine seroso & aquoso*, quod ex eo *cognoscitur*, quod vel epar imbecillitate peccet, vel renes ob debilitatem serum non attrahant. sanguis minore copia effluat, nec facilè in grumos mutetur. qui effluxit, si linteo excipiatur, & in umbra siccetur, colore se prodat. *Curatio* morbos ipsos attendit.

III. Alius est *ab Anastomosi*, in cujus curatione observa. Frigidis calida admisceri debere, ne venæ obstruantur, ventilatio caloris prohibeatur, & febris inducatur. Pessos si apertio est in vasis cervicis adhiberi posse, ubi folia quercus & unguentum comitissæ valent. Balnea nonnisi frigidiora, aut in quibus vis adstringendi caliditatem vincat, usurpanda esse.

Alius à *Diapedesi*, quæ rarissimè accidit, statim Topica adstringentia reposcit.

Alius, à *Ruptione*, quæ vel à plethora, vel à causis sanguinem agitantibus, partu præsertim laborioso accidit, & præmissâ, si opus, venæ sectione, conglutinantibus Medicamentis, curatur.

Alius ab *Erosione*, quæ exinde *cognoscitur*, quod sanguis parcus, purulentus interdum, interdum serosus fluat. *Oritur* à sanguine acriore & corrupto, interdum & à medicamentis acrioribus. Inter *adstringentia* laudatur *radix filipendulæ*, *vel ejus decoctum.*

ARTICULUS VIII.

De Fluore muliebri & Gonorrhœa.

FLuor *muliebris*, *qui alborum menstruorum nomine alias exprimitur*, *est humoris excrementitii totâ naturâ à sanguine alieni vitio vel totius vel partis alicujus collecti*, *inordinata ex utero excretio.*

Muliebris dicitur, quia mulieres afficit, & quidem virgines etiam, cum in illis causæ locum habeant, & exempla adsint. *Adultiores* tamen frequentiùs, si præsertim humida & frigida constitutione præditæ sint, delicatam & otiosam vitam agant, & alimentis frigidis ac humidis vescantur: *senes* denique, & quidem ad mortem, ob pituitæ copiam, & facultatis coctricis debilitatem.

Signa non est quod inquirantur. Ex ipsius ægræ relatione affectus innotescit. *Differt* à *Gonorrhœa*, quod in ista materia seminalis albidior, crassior, & longioribus intervallis effluit, & in minore quantitate excernitur. A *Pollutione* nocturna, quia hæc cum imaginatione rei venereæ conjungitur, & per somnum saltem accidit. A *Mensibus decoloribus*, quia isti periodum suam etsi non exactè semper, observant. gravidis, & mensium suppressione vexatis non accidunt. rubrum colorem in se exhibent. A *Pure ex ulceribus uteri*, quia tum signa ulceris prostant. pus ipsum crassius & albidius est. si saniosum est, cruore perfunditur, & cum dolore excernitur.

Causam in Humorem excrementitium conjeci, qui interdum à medicamentis catharticis, excitata eorum usu ad moliendas excretiones naturâ, interdum à Thermis, eadem excrementa quæ per sudorem depelli non poterant, per hanc viam deponente, concitatur.

Curatio est *festinanda*, nam fœminas plerumque steriles reddit, nisi fortè per vasa cervicis uteri evacuetur. easdem in atrophiam, tabem, melancholiam, hydropem, uteri prolapsum, animi deliquia & convulsiones conjicit. Hinc quamvis in principio haud difficulter curetur: tamen post difficilius.

Nam totum corpus per illam viam excrementa deponere assuescit; & uterus debilior redditus excrementa colligit. Variat pro ratione causarum.

Differentiæ à parte mandante, & sanguinis colore sumuntur.

I. Alius est à *Toto*, qui ex eo *cognoscitur*, quod cacochymiæ in toto corpore signa adsunt. fluxus est copiosior. In *Curatione*, 1. Fugienda *venæsectio*, tum quia humores ad inquinamentum sanguinis in venas revocari non debent; tum quia vires affectu hoc diuturno dejiciuntur, & corpus contabescit. 2. *Discussio* optimè per decocta *Guajaci & Chinæ, ligni lentiscini*, &c. perficitur. 3. Ad exsiccationem *radix filipendulæ* plurimum commendatur. Stringunt, *pulvis ossium humanorum, cinis stercoris caponum in aqua pluviali*. Emplastrum *Zacuthi lib. 9. c. 11. Praxis Historiar.* quod renibus apponi debet. 4. Somnus supinus fugiendus est, ne calore lumborum humores versus uterum ferantur. 5. Frictiones partium superiorum ad aversionem sunt utiles.

Alius est à *parte aliqua præter uterum*: & *tum* signa affectæ partis adsunt. In Curatione ratio ipsius est habenda.

II. Alius *ab Utero*, qui ex eo *cognoscitur*, quod signa uteri affecti adsint; fluxus fit minus copiosus. *Oritur* ab intemperie ipsius, cujus in curatione ratio habenda erit. *Suffumigationes è thure, ladano, mastiche, santalis bene* adhibentur. A quacunque verò causa oriatur, *Thermæ* maximè prosunt.

De *Gonorrhœa* si quæ sciri debent, ex iis quæ de Gonorrhœa virili dicta sunt, petantur.

CA-

CAPUT II.

De Symptomatibus Extra conjugium viventibus magis familiaribus.

ARTICULUS I.

De Morbo virgineo.

SYmptomata viventibus extra conjugium magis familiaria sunt, *Morbus virgineus, Suffocatio uteri, Furor uterinus, & Melancholia mulierum.*

Morbus virgineus (*alias febris alba, virginea, pallida, amatoria*) *est coloris naturalis in facie in virescentem & pallidum mutatio, ab humorum crudorum copia proveniens.*

Virgineus dicitur, quia virginibus maximè competit, & quidem pulchrioribus, colore albo præditis, inde facilior à crudis humoribus tinctura.

Signa facies ipsa suppeditabit, cui adde symptomata alia, ut est, Dolor capitis, interdum insania, humoribus & vaporibus eò delatis, & melancholiæ permistis. Respirationis difficultas cum cordis palpitatione, si moveantur, arteriarum parvo ac frequenti in collo, dorso, ac temporibus pulsu, ob vaporum ex sanguinis crassi incalescentia sublationem. Febres inordinatæ & erraticæ, ob humorem putredinem. Ventriculi multiplices affectus; inter quos, fastidium ciborum, ob minus felicem chyli distributionem. pica, ob pravi humoris in ventriculi tunicis abundantiam. vomitus, ob maximam crudi humoris copiam. Hypochondriorum tum tensio, ob sanguinis menstrui ad majora vasa refluxum; tum rugitus, ob flatuum tumultuationem. intumescentia, tam corporis totius cum laxitate & mollitie ob humoris copiam; quàm vel palpebrarum præcipuè manè post somnum, cum per noctem calor plus vapo-

 rum

rum ac seroforum humorum elevaverit, quam discuti potuerit; vel crurum & pedum præcipuè circa malleolos ob humorum seroforum abundantiam.

Causa est Humorum cruditas & copia, orta vel à mensium suppressione, seu propter nativam vasorum angustiam; seu propter acquisitam, ab esu tritici, calcis, cretæ, terræ, nucis moschatæ, potatione aceti, &c. vel à viscerum aliorum obstructione. Nam sanguis menstruus viis non patentibus, ad venas majores & viscera regurgitat, vasa obstruit, & calorem obruit. Hinc mala in visceribus coctio exoritur, & humores ad habitum corporis deferuntur.

Curatio absolvitur I. *Venæsectione*, præcipuè in talo, si malum recens est, nec sanguis in alium humorem abiit. si à vacuatione sanguinis suppressa oritur. II. *Purgatione*, præmissis præparantibus. III. *Deobstructione*, in qua omnium viscerum habenda est ratio. Mensium suppressio maximè attendenda. Laudantur *Chalybs præparatus*, *Radix scorzoneræ*, *Lapis Bezoar*, *Oleum Crystallorum*, &c. In Diæta acetum fugiendum est.

ARTICULUS II.

De suffocatione Uteri.

SUffocatio uterina est symptomatum nunc actiones naturales, nunc animales, nunc & sæpius vitales, per periodos oppugnantium congeries, cum refrigeratione totius corporis conjuncta, à vapore maligno ex utero elevato poocedens.

Vocatur & *Suffocatio mulierum*, *strangulatus ab Vtero*, *Hysterica passio*, &c.

Signa sunt vel *Imminentis*, Totius corporis lassitudo, cum crurum imbecillitate, pallor faciei cum aspectu tristi. nausea cui rarò succedit vomitio, sæpe tædium quoddam & cibi fastidium, idque interdum cum

cum murmure, & ventris rugitu, interdum citra hæc. vel *Præsentis*, in qua vapore ad cor sublato & spiritus vitales inhibente, levis animi defectio inducitur; pulsus paululum immutatur, corpus spiritibus ad cor recurrentibus frigescit, metus & desperatio ægrum concutit: Eodem ad caput & fauces detruso, interdum fauces constringuntur, & ægra suffocari videtur. motus thoracis & diaphragmatis inhibitis spiritibus animalibus impeditur, & respiratio ferè intercipitur, viventibus interim per transpirationem ægris. interdum furor uterinus cum garrulitate & iracundia accedit, nonnunquam alia desipientiæ genera oboriuntur. interdum sopor ac veternus inducitur, quo mulier corruens velut attonita, jacet sine motu, sine sensu, respiratione tam parvâ, aut mortua credatur. Vel *in paroxysmo declinantis*; & tum, humor quidam è locis muliebribus effluit, intestina obmurmurant. mox oculi attolluntur, malæ rubescunt, sensus & motus redit. Interdum frigus tum temporis è capite per cervicem in scapulam & brachium illabitur, quod difficilem motum reddit, sed mox discutitur. Non tamen omnia ista signa in omnibus accidunt. Fuere quæ continuo risu, vapore in membranas thoracis sese insinuante vexabantur; fuere, in quibus serpentum sibili, crocitatus corvorum, &c. pro viarum & spiritus erumpentis proportione effingi videbantur. *Differt* ab *Epilepsia*, quod in ista motus convulsivi sunt universaliores, nulla post paroxysmum illorum, quæ circa ipsos accidere memoria. pulsus est major quàm antea, spuma circa os fluitat. Ab *Apoplexia*, quod in ista invasio sit subitanea sine aliquâ significatione, singularis in respirando stertor affligat, tanta sit partium resolutio, ut etiamsi pungantur, tamen non sentiant. A *Syncope*, quod in ista nulla futuræ accessionis sint præsagia, pulsus ad sensum cesset, sudores fri-

 gidi

gidi affligant. brevi evanescat, cum hystericus affectus ad unum & alterum diem interdum perseveret. A *Mortuis* discernuntur sternutatione per sternutatoria excitata, & aliis mediis.

Causa est vapor malignus, tenuis, & spirituosus, uno momento totum corpus penetrans, & materia in utero peculiari modo corrupta, & sive per se, sive per externa, ut sunt res odoratæ, terror, ira, agitata, elatus, & sursum non solum per venas & arterias, sed & per occulta spiracula adscendens. Quænam verò illa sit, in Differentiis dicetur.

Curatio est *Dubiæ interdum spei*, si vetulas diutius affligat, quia virium imbecillitatem infert, & humorum copiam indicat. si in puerperas incidat, partu laborioso, vel abortu antegresso. si prægnantes adoriatur, quia metum abortus incutit. *Melioris*, si respiratio nimium non lædatur. si paroxysmi non sæpe redeant. *Respicit* 1. *Tempus paroxysmi*, ubi ratio habenda 1. *Interceptionis*, per ventris circa umbilicum cingulo ex corio cervi in ipso coitu cum cervâ necati confecto, ligaturam. 2. *Excitationis* per ligaturas & frictiones dolorificas, pilorum in pudendis præsertim vellicationem, suffumigia ex *pennis perdicum, callis equorum, corio anguillæ, facta. Asæ fœtidæ, olei Tartari*, &c. ad nares applicationem. 3. *Revulsionis* per partium inferiorum ligaturas & frictiones, clysteres flatus discutientes, cucurbitulas sine scarificatione, cum multa flamma, primò suris & femoribus mox inguinibus appositas, suaveolentia pudendis intrusa, ut sunt ol. *Zibethi scr. ſ. cum ol. nucis moschatæ express. scr.* j. 4. *Discussionis* & quidem *Internè*, per oleum *succini albi* cum pulvere flor. nuc. jugland. castorei extractum, extractum *lichenum, specificum diajovis Mynsichti*, Theriacam *mulierum* ejusdem, Essentiam *granorum chamæactes* Hart. in aquis pulegii, Theriacali, & aliis appropriatis. *Externè* per olei *Iovis*, salis *ejusdem à Crollio descripti* in umbilicum immissionem, Emplastrorum ex *adipe vaccæ nigræ herbis matricariis pastæ, sclarea in butyro cocta*, addito *gummi Tacamachacæ & Carannæ*, factorum, &c. II. *Tempus extra paroxysmum*, in quo 1. *Evacuandum*, per Extractum *Bryoniæ Grulingii*, de quo in Curationibus, per flores *vitrioli Veneris & Martis* Agricolæ. 2. *Vterus per interna & externa malignitati etiam resistentia roborandus*. Laudatur fæcula *Bryoniæ*, *Castoreum*, &c. 3. *Diæta*, in qua odorata, & dulcia, quæ uterum commovere solent, fugienda. Ad *præservationem* vide *pillulas Hystericas Zacuthi Prax. Histor.* l. 9. c. 12.

Differentia à Causis sumitur.

Alia est à *Semine*, partium vel humorum admistorum vitio corrupto, & talem vaporem emittente, quæ ex eo *cognoscitur*, quod menses se rectè in ægra habeant. Symptomata omnia sint vehementiora, paroxysmo declinante, humor semini similis è locis effluat. *Curatur* universalibus præmissis, seminis per clysteres & pessos uterinos evacuatione. Ejusdem per medicamenta semen minuentia, vel victum tenuem prohibitione.

Alia à *sanguine menstruo subsistente*, & ideo corrupto: quæ ex eo *Cognoscitur*, quod menstruus sanguis cum vitiosis humoribus, melancholico inprimis, conjungatur. Symptomata sint mitiora. signa suppressionis adsint. *Curatio* ad mensium suppressionem obvertenda est.

Alia *ab Humoribus vitiosis*, de quibus consule caput de Intemperie uteri.

ARTI-

ARTICULUS III.

De Furore uterino, & Melancholia mulierum.

F*Vror uterinus est immoderata Veneris appetitio, fœminas ad insaniam ferè redigens, à seminis copiâ, acrimoniâ, & peculiari qualitate exorta.*

Subjectum hujus affectus sunt, vel virgines ἀόσαρκοι, nigræ, & sanguinem adustum habentes: vel viduæ juniores & ætate florentes: vel nuptæ, propter impotentiam viri steriles.

Signa sunt varia. Nonnullæ in tristitia & taciturnitate appetitum prementes contabescunt. Aliæ victâ ratione garriunt, lasciviunt, in iram, risum, fletum, sermones lascivos & venereos solvuntur: quædam se viris sponte prostituunt.

Causa est seminis copia, caliditas, & acrimonia, quæ *oritur* si causas internas spectes, ab uteri caliditare, testium præsertim & vasorum spermaticorum intemperie. Hinc multæ inflammatione uteri, & pruritu laborant, quæ furore hoc non afficiuntur: si *Externas*, à diæta copiam sanguinis & acrimoniam generante, haustu vini Hippocratici, in quo aliquid *borracis* &c. fuit.

Curatio absolvitur I. *Venæsectione*, si sanguis abundet. II. *Purgatione*, si humores calidi & adusti permisceantur. III. *Alteratione* per Refrigerantia, ut sunt, *Lactuca*, *Portulaca*, *Nymphæa*, *Vmbilicus veneris*. Occulta qualitate agentia, ut sunt, *Vitex*, *Ruta*, *Cannabis*, *Camphora*, *Cicuta*, quæ in monialibus potiùs usurpanda.

Melancholia mulierum est delirium cum tristitia, anxietate, fletu, vel risu per intervalla, sine febre invadens, à vapore melancholico, spiritus animales obfuscante, exortum.

Signa

Signa sunt varia. Fœminæ sunt tristes, de anxietate cordis conqueruntur, nec tamen illius causam exprimere possunt. Arteriæ circa lienem & dorsum solito vehementius pulsant. Dolor sinistri lateris è regione cordis, mammam sinistram aliquando prehendens, vaporibus ex arteriis intercostalibus, in ea loca effusis, & membranas thoracis vellicantibus ac distendentibus affligit. faucium siccitas cum strangulatione interdum molesta est. Per intervalla verò hæc symptomata afficiunt, quia vapor dissipatur, & agitatio sanguinis in arteriis quiescit.

Curatio respicit I. *Venæsectionem*, quæ *Instituenda* in principio, sanguine calidiore urgente; Admittenda sæpius in cubito, si menses suppressi non sunt; in talo diebus aliquot ante fluxum, si secus. *Vrgenda* parciùs, si malum sit in progressu. II. *Præparationem* per illa, quæ humorem melancholicum alterant, & cor exhilarant; ut sunt *Confectio de hyacintho & Alkermes*. III. *Evacuationem* per melanogoga, quibus utero appropriata semper admiscenda.

CAPUT III.

De symptomatibus conjugatis propriis.

ARTICULUS I.

De symptomatibus circa Conceptionem.

PUNCTUM I.

De Sterilitate.

SYmptomata *Conjugatis* propria, respiciunt *Conceptionem*, *Graviditatem*, & *Partum*. Symptomata circa Conceptionem occurrentia sunt *Sterilitas* & *Mola*.

Sterilitas est concipiendi, vitio seu genitalium, seu seminis,

seminis, seu uteri, seu sanguinis menstrui, proveniens impotentia.

Signis opus non est. *Causa* & *Curatio* pro ratione Differentiarum variant.

Differentiæ à Causis & Partibus sumuntur.

I. Alia est *vitio genitalium partium*, seu illud sit *Clausura* uteri ab ortu, quæ findi artificiose potest; seu *tenella* vel ob ætatem vel structuram *constitutio*, ob quam virile membrum non admittitur: seu tumores, ulcera, & excrescentiæ in cervice; ad quæ curatio obvertenda est. Et hæc sterilitas non est propriè dicta sterilitas.

Alia *vitio seminis*, de qua sequente Differentiâ agetur.

Alia *vitio Vteri*, de qua tertia Differentia agemus.

Alio *vitio sanguinis* menstrui, quando *vel* deest; quod accidit, vel utero cicatrice obducto, vel sanguine in pinguedinem abeunte: *vel* copiosus est, ut semen obruatur & suffocetur.

II. Alia est à *Defectu & Infecunditate seminis*, quæ oritur 1. Propter *ætatem teneram*, vel nimis adultam. 2. Propter *vasorum* semini generando & continendo dicatorum *intemperiem*; & *tum*, Mulier in congressu vel nullam, vel paucam & brevem voluptatem percipit. affecti uteri signa adsunt, vel totum corpus, vel membrum aliquod vitiosa constitutione laborat. *Curatio* ad intemperiem uteri obvertenda est. 3. Propter eorundem *vasorum malam conformationem*.

Alia à *defectu proportionis inter semen virile & fæmininum*, qui inter manifestas & occultas qualitates consistit; maximè autem oritur 1. A *medicamentis* semen extinguentibus, ut sunt, vulva capræ, mentha, ruta, camphora, quæ vel ægra, vel adstantes patefacient. 2. Ab *Incantationibus*: & *tum*, Vir cum suâ coire non potest, cum aliis potest, appetitum

tum cum sua congrediendi habet; & si cum uxore coit, semen emittere non potest. In *Curatione* laudatur haustus aquæ frigidæ ex ore equi masculi non castrati in præterfluente potantis elapsæ, & subito vasculo collectæ.

III. Alia est, *quando uterus semen injectum non attrahit*, idque vel propter *intemperiem frigidam* & humidam, de qua superius. Vel propter *morbos aliquos organicos, & unitatis solutæ.* Ubi nota, sæpissimè nimiam pinguedinem, omenti præsertim, os uteri comprimere. Sterilitatem ex ulceribus difficulter curari; imò etiam si ulcus magnum curetur, eandem tamen propter cicatricem relictam, ob quam, nec sanguis utero adhærescere, nec sanguis affluere potest, manere.

Alia est, quando *uterus semen injectum non retinet*, idque 1. vel ob *intemperiem humidam*; quæ ex eo *cognoscitur*, quod uteri fibræ laxentur, ut non possit sese contrahere. semen propter mucores illos eidem adhærescere non potest. idem per aliquot dies retentum ejicitur. *Curatio* ad intemperiem obvertenda est. 2. Vel ob *densitatem uteri*. Nam tum sanguis, à quo semen utero adnasci & incrementum sumere debet, non allabitur. *Curatio* requirit Extenuationem per victum tenuem, exercitium, purgationes, sudores, & alia. 3. Vel ob ipsius *lubricitatem*; & tum, fluor muliebris vel virulenta gonorrhœa accidit. semen conceptum extinguitur & rapitur. Curatio ex suis locis petenda est. 4. Vel ob *ipsius orificii hiatum*; & tum, aut difficilis partus, aut abortus præcessit. fibræ ita laxantur, ut se non contrahant. In Curatione inter adstringentia fotus ex foliis lentisci, myrti, &c. locum habent. 5. Vel ob *tussim*, *sternutationem*, quæ post congressum accidit, &c. quibus semen excutitur.

Alia est, *quando uterus semen injectum non alterat*,

rat, idque vel ob *intemperiem*, ubi uteri ex immodicâ frigiditate densiores evadunt, angusta sunt admodum & stricta vasorum ad ea pertinentium orificia, unde nec secundæ agglutinari ad vasorum ora possunt: nec in sufficienti copia sanguis, qui etiam est serosus affluit. Vel ob *morbos organicos*, ut tumores, ulcera, &c.

PUNCTUM II.
De Mola.

MOla *est massa sine ossibus & visceribus ex imperfectâ conceptione, seminis tum masculini tum fœminini vitio, loco fœtus genita.*

Signa ante quartum mensem non sunt tam exacta, ut certò cognosci possit: temporis progressu, quatuor indiciis detegitur. I. *Motu.* Nam is tremulus est & palpitans, constrictionis & dilatationis æmulus, decumbitque instar lapidis cum insigni ponderis sensu. in latus, in quod fœmina obvertitur. 2. *Figura & mole uteri.* Nam in ea venter in omnem dimensionem attollitur, cum in vero fœtu, præcipuè versus umbilicum attollatur, & versus latera molliter utrinque coarctetur. 3. *Lactis defectu.* Nam in mola mammæ intumescunt quidem, sed in iis cruda quædam tantummodo materia, ex suppressis menstruis ad mammas tendentibus, successu temporis evanescens gignitur, cum in gravidis lac circa quartum mensem generari incipiat. 4. *Symptomatibus*, quæ varia, ut sunt Difficilis respiratio, dolores dorsi & inguinum, &c.

Causa est vitium seminis, tum masculini & fœminini junctim, cum facultas formatrix est debilis, vel per se, vel quod à sanguine obruatur. Unde molæ fieri solent, si concubitus sit imminentibus vel fluentibus, vel nondum planè cessantibus menstruis: tum fœminini separatim, cum sanguine juncti; & tum, molæ

molæ planè rudes, & quæ aëri diutius expositæ, in aqueam liquefactæ solvuntur substantiam. In virginibus tale quid accedere non potest, tum quia semen ipsarum debile, sanguinem ad conformationem necessarium non attrahet; tum quia ipse sanguis partim propter insuetudinem, & vasa uteri in virginibus angustiora, sponte non affluit. In *Curatione* palmam obtinet I. *Venæsectio*, ut molæ nutrimentum abstrahatur, & quidem largior, si mulier est plethorica; parcior si non item, in talo vel poplite. II. *Purgatio* valida ac repetita. III. *Mensium apertio.* IV. *Chirurgia*, de qua vide Authores. *Præcautio* reposcit, I. Ne coitus nimis frequens sit, præsertim in corporibus non satis robustis, propter debilis seminis generationem. II. Ne instantibus, fluentibusve mensibus, aut utero intemperie laborante accidat.

Differentias in observationibus medicis vide. Massa enim hæc non tantùm est sine ossibus & visceribus: sed interdum membranosa est magis, viscida, tenax, nec ferro cedens: interdum formam longam, rhomboidem, &c. refert: interdum omni vitâ destituitur, interdum plantæ vitam vivit: interdum sine fœtu, cum fœtu, post fœtum, excluditur, & exclusionem dysenteria nonnunquam præcedit.

ARTICULUS II.
De symptomatibus Gravidarum.

SYmptomata *gravidarum* in triplici sunt Differentia.

Alia *primis gestationis temporibus* accidunt, & sunt, I. *Spasmus* suras inprimis infestans, qui inunctione olei laurini ad ignem, injectis post calidis fasciis, tollitur. II. *Sciaticus dolor*, quem oleum terebinth. venetum inunctum, pellit. III. *Cibi fastidium*, quod à suppressione mensium, meliore sanguinis

parte fœtui cedente, pejore in venis manente, unde ex agitatione vapores ad ventriculi os,cum humoribus mittuntur, qualitas vitiosa ipsi imprimitur, oritur; & quod sponte grandiore facto fœtu, cessat. III. *Pica* seu absurdorum ciborum appetitus, cui tollendo, aqua mense Majo è foliis vitis destillata, inservit. V. *Nausea* & *vomitus*, qui si facilis, sistendus non est: si difficilis, periculo non vacat. VI. *Tormina & dolores ventris*, qui à flatibus ex humoribus circa uterum excitantur, & interdum in lipothymias mulieres conjiciunt. VII. *Alvi fluxus*, cui tempestivè occurrendum, ne abortus sequatur, VIII. *Dolor dentium* à parte humoris acrioris eò delati. IX. *Dolor capitis*, & *vertigo*, à vaporibus emissis, distendentibus, & turbantibus.

Alia *mediis gestationis mensibus* infestant, & sunt: I. *Tussis* à vapore acri, vel sanguine tenuiore ad venas pectoris converso, quæ propter concussionem musculorum abdominis, vigilias, dolorem capitis, periculosa est. II. *Palpitatio cordis* & lipothymia, quæ si à sanguinis copia oritur, prodromus est abortus, & venæsectione curatur. III. *Lumborum & coxendicum dolores*, vel à sanguine suppresso, in vasa illorum locorum decumbente, vel à grandescente fœtu. IV. *Hæmorrhagia Vteri*, *Narium*, *Hæmorrhoidum*, quæ fit 1. A *vasorum uteri rupturâ*, ob causas evidentes, quæ ex relatione ægræ cognoscitur. 2. A *sanguinis copiâ*;& tum, fæmina bono colore prædita est, fluxus bene à gravidâ toleratur, minus periculi est, modò fluxus non sit nimius. 3. A *fœtus* sanguinem non attrahentis *debilitate*: & tum, plerumque aut partus ultra debitum tempus protrahitur, aut difficilis fit, aut abortus insequitur, signa *Debilitatis fœtus* adsunt, id est, *vel* fæmina profluvio alvi laborat, quo fœtui alimentum subtrahitur, *vel* menses gravidæ sæpius fluunt. *Vel* mater sæpe aut diu ægrotat, unde vitium alimenti exoritur. *Vel* mammæ, quæ antea turgidæ, ob alimenti in venis uteri mammarumque communibus inopiam extenuantur. *Vel* fœtus, qui jam moveri inceperat, vel moveri debebat, *vel* non movetur, *vel* movetur languidius. 4. Ab *Humoribus pravis* expultricem stimulantibus; & tum, acria, colorata, fœtida, cum dolore effluunt. signa Cacochymiæ adsunt.

Alia *ultimis mensibus accidunt*, ut est I. *Vrinæ suppressio*, quæ à colli vesicæ per uterum compressione (stantibus inprimis id fit) oritur. II. *Alvi durities & tarditas*, quæ vel à compressione intestinorum à fœtu ipso facta;vel ab extractione humiditatis per eundem commissa, in mulieribus hepar & lienem calidum & siccum habentibus, oritur. periculosa est, quia violento egerendi conatu partibus omnibus in abdomine repletis, facilè aliquod damnum oboriri potest. III. *Tumor & inflatio venarum*, vel in *Cruribus*, seu ob epatis imbecillitatem, de qua suo loco; seu sanguinis serosioris suppressionem; & tum, gravidæ plerumque fæmellas pariunt, quia humor cum lochiis post partum evacuatur, curatione supersedendum, nisi ambulatio impediatur: vel in *coxis*, ut quasi varicosæ fiant, quod ab eadem causa proficiscitur. IV. *Cutis abdominis fissura* ob distentionem præsertim in primo partu, quæ præcaventur, linimentorum laxantium, ut sunt medullæ, olea, illitione. V. *Aquæ* quæ gestationis tempore inter membranas fœtum involventes colligitur, *effusio*, quæ periculo, quod & fœtus exinde aliquam molestiam percipiat, & partus difficultas ob humectationis defectum insequatur, non caret.

ARTICULUS III.

De Symptomatibus circa partum.

SYmptomata circa partum accidentia sunt etiam haud pauca.

I. *Intempestivus sanguinis ante partum fluxus.* Unde virium imbecillitas & lipothymia; in cujus cura, evacuantia sunt fugienda, aër prohibendus, cordialia & roborantia exhibenda: cùm se os matricis aperit, membrana est disrumpenda, & infans educendus.

II. *Abortus*, quando ante legitimum pariendi tempus infans editur, qui *metuitur*, si mammæ extenuentur, quia vel sanguinem in venis utero & mammis communibus deficere, vel eundem ob violentiam fœtus, aut vasorum rupturam ad uterum ruere indicio est. si lac copiosum ex iisdem effluat. si gravida crebros circa ventrem & lumbos dolores, qui versus pubem & os sacrum, cum quodam ex utero egerendi conatu desinunt. si post eos, sanguis vel purus vel ichorosus, aut aqua effluit. *Oritur*, in genere vitio expultricis uteri, quæ seu à fœtu, seu à morbis aliis, per quæ & Retentrix ejusdem debilitari solet, irritatur. In *specie* fit inprimis, 1. A *nimio frigore*; & *tum* dolor, qui circa regionem renum exoritur, ad hypogastrium descendit, & nephritici doloris instar affligit. Fomentationem vide apud Ludovicum Burgesiam p. 1. c. 6. 2. A *subitaneo terrore*; & *tum*, extra modò attacta fomentatio applicari; intus aliquid de oxycrato dari potest. 3. A *lipothymia*, ubi locum habet confectio Alkermes & de Hyacintho. 4. Ab *ira*. 5. *fluxu*; & tum cibi exsiccantes exhibendi. lecto ægra continenda, cordialibus & roborantibus agendum.

III. *Partus non naturaliter procedens*, ubi commune est monitum, ut umbilicus infantis, quocunque tandem modo se foras dederit, retro in uterum protrudatur. *Difficilis* si sit, nec aliter promoveri possit, *Mercurii vitæ* siliqua in vino exhibita, teste Billichio in observationibus feliciter promovetur.

IV. *Aquarum mora*, cæteris omnibus ad partum paratis; & tum membranæ non sunt rumpendæ, ne vel umbilico, vel alicui membro vis inferatur. fomentatio per aquam tepidam institui debet, quam butyri recentis linimentum insequatur.

V. *Aquarum immaturior prolapsus*: & tum butyrum recens inter humectantia, ab aëre externo cavendum est.

VI. *Dolores colici*, qui tolluntur olei Amygdal. dulc. cum aqua Cinnamomi exhibitione, clystere carminativo insequente.

VII. *Virium imbecillitas ex partu*; & tum exhiberi possunt, Aqua tophorum, cornu cervi, Confectio Alkermes, Aqua Cinnamomi.

VIII. *Secundinarum tardus egressus*, vel quod nimis *crassæ* & tenaces sint, & lateribus strictè cohæreant; vel quod propter diuturnum partus laborem intumescant; vel quod umbilicus, seu *ruptus* sit, seu *præcisus*, antequam secundina egressa fuerit. Laudantur *secundinarum specificum*, *Oculi leporis in Martio capti*: de quibus in Chymiatria Hartmanni, &c. Vide Burgesiam l. 1. c. 14.

IX. *Dolores post partum propter* nimiam vasorum angustiam, qui *præcaventur* pulveris Reginæ, post partum primum exhibito, qui ex consolidæ major. dr. j. Nucleor. persicor. nucis moschatæ ana scr. ij. Ambræ griseæ scr. ſ. componitur, & dr. j. pondere in jusculo si febris adest, in vino, si non, exhibetur.

X. *Nimius sanguinis post partum fluxus*, seu ob copiam illius, seu, quod calidioribus usa fuerit, ob

ob tenuitatem. In *Curatione* locum habent, Ligaturæ, linteum in oxycrato intinctum, lumbis & toti ſpinæ dorſi, quia ibi vena cava decurrit, adhibitum. *Terra Cimolia* in aceto ſoluta iiſdem appoſita.

XI. *Purgatio imminuta*, propter ſanguinis per novem menſes detenti à calore inductam craſſitiem; quæ inde *cognoſcitur*, quod in fluxu menſtruo major fuerit. In *Curatione* locum habet, Apertio *ſaphenæ*, ſed non citiùs quàm uterus ſuo loco reſtitutus fuerit. Uſus ſyrupi *de Capillis veneris* cum aqua hyſſopi, Abſinthii, ſuffumigia, fomentationes, &c. Quod ſi in fluxu menſtruo, purgatio major non fuit, nec abundabant ſanguine, diætâ, & cibis Euchymis eſt agendum.

XII. *Febris*, quæ fit, I. Ex *lactis generatione*, quæ periculo vacat. Naturæ, regimine diætæ ſervato, committenda eſt, & ſudores quibus terminari ſolet, promovendi. II. Ex *lochiorum ſuppreſſione*, in cujus curâ nota, I. Venam commodiſſimè in talo ſecari; ſi id fieri nequit, cucurbitulas cum ſcarificatione femoribus & cruribus bene apponi. 2. Tempore fluxus præterlapſo, & febri urgente, venam in cubito aperiri poſſe. III. Ex *vitioſorum humorum apparatu*, in quo an purgari debeant vel non, ægræ, accuratè conſiderandum. Tempore fluxus elapſo lenia duntaxat adhibenda. Alterantia, quæ fluxum cohibent, ut frigida, acida vitanda.

TITU-

TITULUS XIII.

De Abdominis affectibus.

CAPUT UNICUM.

De Hernia umbilicali, & Muſculorum abdominis inflammatione.

INter affectus abdominis eſt *Hernia umbilicalis, & Muſculorum abdominis inflammatio.*

Omphaloceles, quæ eſt umbilici ab inteſtinis, omento, aqua, flatu, vel carnoſa ſubſtantiâ, in eundem prolapſis, vel ibidem exortis intumeſcentia.

Signa, *Cauſæ*, *Curatio*, pro ratione Differentiarum variant.

Differentiæ à Cauſis ſumuntur.

Alia eſt *Inteſtinalis ſeu* ἐντερόμφαλος, *quando inteſtina in umbilicum prolabuntur*; quæ ex eo *cognoſcitur*, quod tumor nec admodum ſit durus, nec mollis; retento ſpiritu increſcat, & ad ſupinum ægri decubitum, inteſtinis cum ſtrepitu & rugitu in ſuum locum regreſſis, ſubſidat. *Oritur* à percuſſione, caſu, ſaltu, ponderis gravis elevatione, partu difficili, equitatione, vociferatione, ploratu, riſu, &c. In *Curatione* exigit I. *Inteſtinorum in ſuum locum repoſitionem.* 2. *Peritonei laxati adſtrictionem*, *rupti conſolidationem.* Inter medicamenta ſunt, *Conſolida*, *ſanicula*, *perfoliata*, *herniaria*, in vino rubro decoctæ & exhibitæ. *Inciſio* tum demum admittenda, cum alia nihil juvant. *Ligatione* interdum affectui conſulitur.

Alia eſt *Omentalis*, ſeu ἐπιπλόμφαλος, *quando omentum in umbilicum prolabitur*: quæ ex eo *cognoſcitur*, quod tumor ab una parte ſit mollior, ad baſin latus, & in verticem anguſtus, quod omnis dolor abſit, & eodem digitis compreſſo, redeunte in

 ſuum

ſuum locum omento ſubſidat. *Oritur* ab iiſdem cauſis. *Curatio* eſt eadem; ſed in corpore molliore & juvenili facilior.

Alia eſt *Aquoſa, ſeu* ὑδρόφαλ☉, *quando umbilicus ab aqua in tumorem attollitur*, quæ ex eo *cognoſcitur*, quòd tumor ſit laxus, & ſi prematur nec augeatur, nec minuatur, quod cum fluctuatione conjungatur, & candelâ appoſitâ limpidus & perſpicuus appareat. *Oritur* ab Aqua inter peritonæum & abdominis cutem collecta, à cauſis in hydrope enarratis procedente. In *Curatione* habent locum *Exſiccantia* & *Diſcutientia*, his non ſuccedentibus *lunata ſectio*.

Alia eſt *Flatulenta, quando flatus umbilicum diſtendunt*: quæ ex eo *cognoſcitur*, quod tumor ſit mollis, digitis cedat, tympani inſtar ſonitum reddat, & quocumque tandem modo decumbente ægro non mutetur. *Curatur* difficulter, ſi cauſam in viſceribus latentem & foventem habeat. facilè in infantibus Diſcutientibus tollitur.

Alia eſt *Carnoſa*, *quando carnoſa ſubſtantia umbilicum in tumorem attollit*: quæ ex eo *cognoſcitur*, quod tumor ſit durus, nec preſſus cedat, & ad nullum decubitus modum mutetur. *Curatur* ſectione carnis medicamento cauſtico vel ferro peracta, niſi in cancrum deſinat; ſic enim malum incurabile eſt.

Muſculorum abdominis inflammatio, vel *Rectos muſculos*, vel *Tranſverſos* afficit. Si *illos*, tumor oblongus eſt, & per totum ventrem extenditur. Cutis non ſine colore contrectatur, & apprehenſa minimè ſequitur. in omni decubitu eadem tumoris magnitudo manet. Si *hos*, magis partes profundæ afficiuntur, & quia iſti muſculi ſunt membranoſi circa finem, & plures nervos obtinent, dolor eſt vehementior. Ab Epatis inflammatione eo diſtinguitur, quod figuram muſculorum ſequatur, nec ita ſit rotundus.

Curatio talis eſt, qualis in aliis inflammationibus. Et tantum de Morbis infimi ventris.

APPENDIX.

De Arthritide.

ARthritis eſt partium circa articulos dolor, à defluxu humoris ſeroſi & acris, è venis & arteriis in eas effuſi excitatus, per periodos invadens, & motum impeditum conjunctum habens.

Subjectum ſunt partes membranoſæ, ac ſenſu circa articulos præditæ, à quibus nec ligamenta membranoſa excluduntur. In illis magis dolor excitatur, tum quod humores à venis & arteriis eò detrudantur: tum quod eò delati, anguſtius habitent.

Signa ſunt ex relatione ægri ferè evidentia, primo impetu dolor pollicem pedis, & plerumque ſiniſtri invadit: poſt tumor, calor, & rubor manifeſtè percipitur: accedit motus impotentia, & in diuturnâ arthritide tophi, &c.

Cauſa eſt ſolutio unitatis, ab *humore ſeroſo*, *ſalſo & acri* inducta. Hic ex alimentorum, ut plantarum, Cyprinorum, vinorum inſalubrium eſu, accedente vitioſa viſcerum, ut Epatis & Lienis, conſtitutione, *ſalis ſeu Tartari illius effectrice* exoritur. Sæpe ad *ſpirituum* naturam, qui ſalem in ſe mordaciſſimum habent, unde ſæpe vagatur, accedit. *Sanguini* propter defectum ſufficientis ſecretionis *permiſcetur*. Per *venas* & *arterias*, unde inſtante paroxyſmo vaſa quæ ad manus & pedes tendunt, & extremis articulis inſeruntur, intumeſcunt, ad *articulos* propter illorum ſeu nativam à parentibus, ſeu adſcititiam, à labore, aëris exceſſu, aliiſque articulos alterantibus, unde molliores laxioreſque fiunt, imbecillitatem natura, copia ſtimulata, ſe exonerante, & interdum à cauſis externis, ut aëre verno vel autumnali,

mnali, affectibus animi, sudoris consueti retentione, &c. adjuta, mittitur. Ad *articulos potius*, quàm alias partes movetur, fortè quod ligamenta & tendines magis terrestri sanguine, & cum humore tartareo cognationem habente, alantur.

Curatio est in genere *difficillima*, tum ratione ipsius morbi, ob diætæ errores, & aliæ, tum ratione paroxysmi, quod humores per ligamenta membranas & nervos dispersi, propter istarum partium densitatem & frigiditatem, difficulter discutiantur. *Nulla*, si morbus aliquis lethales ei conjungatur. si adsit luxatio, quia etsi articulus reponi possit, tamen ligamenta manent laxiora; si in luxatione cavitas articuli materiâ tophaceâ repleatur, quia antequam ista tollatur, articulus reponi non potest: illa tolli nequit, si sit hæreditaria. *Respicit* 1. *Paroxysmum*, in quo 1. *Humores ad partem affectam ruentes, tollendi*; ubi locum habet, *Venæsectio*, si sanguis abundat; eaque *cita*, quia fluxus urget. *Basilicæ*, si omnes aut plurimi articuli afficiuntur. In *opposito*, si unus tantùm. *Nulla*, si sanguis pituitosus prævalet, ne discussio protrahatur. *Purgatio* imminentibus doloribus, cui inservire putatur, *Hermodactylus*, *pulvis arthriticus Paracelsi*, *Electuarium Caryocostinum Horatii Augenii*, *Gummi ad podagram* in fortioribus, in minùs robustis, materia vehementer ebulliente, *Syrupus de spina cervina Solenandri*, *Mechoacanna*, &c. *Sudor*, qui decocto *Chinæ*, *radicis bardanæ*, *Theriaca C.C. præparato*, *Antimonio Diaphoretico*, egregiè excitatur. 2. *Affluxus per Repellentia impediendus*, si subito & nimio humorum affluxu dolor augeatur: sed non sola, ne motus à natura institutus, cum vitæ periculo sistatur, verum anodynis permista. Laudatur Liquor *florum verbasci*, & *C.C. ustum*, in aqua florum verbasci maceratum & coctum, & parti dolenti appositum. 3. *Dolor mitigandus*, ubi locum

locum habet, *Oleum raninum Stockeri* lib. 1. cap. 58. Praxeos. *Aqua Antipodagrica Rulandi* apud Hartman. in Chymiatria, *Unguentum Lacunæ* de Ebulis. *Spuma decocti radic. Chinæ* apud Zacuth. lib. 3. Hist. Med. Histor. 38. *Oleum ossium humanorum* inunctum. *Secretum Freitagii ex* Opio & Caphura in libro de Opio. *Ejusdem* ibidem *aliud* ex saccharo saturni, sale ejusdem, &c. *Lixivium* sale sufficienter conditum. Pulvis *lapidis Bezoar. Orient.* vel C. C. præparati cum rosaceo melle & aceto calore levi permistus, & Cataplasmatis modo impositus, &c. 4. *Materia quæ affluxit*, *Discutienda*, ubi locum habent, unguentum *de Castoreo*, *Fungus quernus* Solenandri, Consil. 24. sect. 4. *Aqua*, in qua æs & ferrum extincta, & postea Mercurius vitæ maceratus. *Decoctum urticæ* cum pane triticeo, sale, aquâ & vino factum, &c. 5. *Tophi dissolvendi*, cui negocio inservit ex *caseo veteri* & acri in jure carnis suillæ salsæ intincto, *Cataplasma*, & id quod apud Hartmannum in chymiatria invenies. 11. *Præcautionem*, quæ reposcit 1. *Diætam convenientem*, in qua aëris excessus, cibi materiam suppeditantes, potus vini Moravici Austriaci, &c. animi affectus nimii vitari debent. 2. *Venæsectionem*, nisi corpus sit frigidius. Nonnulli venas ad pollices pedum singulis mensibus aperiunt. 3. *Purgationem*, quæ vere & autumno ante æquinoctium instituì debet, & leniora potiùs quàm fortia exposcit. 4. *Antipodagricorum usum*, ut sunt *Chamædrys*, *Chamæpytis*, *seu Iva arthetica*, *Aristolochia rotunda*, *Rhaponticum verum*, &c. 5. *Articulorum roborationem*, cui *lixivium ex cineribus fagi* paratum & aliquoties colatum, cum pari quantitate vini, & unc. 11. Aluminis inservit.

Quantum ad *Differentias*, species ipsius sunt, *Podagra*, *Chiragra*, *Gonagra*, & *dolor Ischiadicus*. De illis nihil præter suprà dicta occurrit. De *isto* obser-

obſervandum, I. *Diſtingui debere* ab illo dolore, qui quidem vehementiſſimus eſt, ſed nec tumorem ſibi adſciſcit, nec ſemper circa articulum, ſed & in mediis ſpatiis intra articulos conſiſtit. ſæpe poſtquam hominem ſemel atque iterum afflixit, toto vitæ tempore non revertitur. II. Eum hoc *proprii habere*, quod latiùs quàm in aliis articulis, & ſæpe ad vicina loca, tum propter oſſis coxendicis amplitudinem, tum nervorum, qui à lumbis & oſſe ſacro ad eam articulationem veniunt, in diverſas partes diſtributionem, diffundatur. III. *Curari* difficillimè, tam propter loci profunditatem & amplitudinem, quàm propter materiæ colligi ſolitæ copiam. In *Curatione* vena ad malleolum externum, ſi dolor extrorſum vergat, ſaphena ad internum ſi introrſum, ad derivationem bene tunditur. Purgantibus fortioribus agendum. *Diſcutientia* ſunt *Iberis*, ſeu *Lepidium*, *Naſturtium hyemale*, *Piperitis*, & alia; de quibus conſulantur Practici. Nos Ideam duntaxat ſcribimus. Et hæc de Morbis Infimi ventris & Articulorum ſufficiant.

IDEÆ

IDEÆ MEDICINÆ PRACTICÆ LIBER XI.

De Morbis venenatis.

TITULUS I.

De Lue Venerea.

HACTENUS de morbis non venenatis actum eſt. Ad *Venenatos* pertinent, *Peſtilentia*, *Lepra Arabum*, *Lues Venerea*, & *Venena*. De prioribus duobus ſuperiùs egimus; jam de Lue Venerea agendum eſt.

Lues autem Venerea eſt virulenta & contagioſa totius corporis cachexia, plerumque cum dyſcraſiâ calidâ, defluvio capillorum, maculis, tuberculis, ulceribus contumacibus & dolore immani, nocturno præſertim ſæviens, epati & facultati nutrienti adverſa, ab excremento maligna & venenata qualitate infecto, per contagium, inprimis verò concubitum illato, exorta, & plurimis ſymptomatibus ſæviens.

Nomina habet varia. Dicitur morbus Gallicus, Italicus, Neapolitanus, Hiſpanicus, Indicus, Syphilis, Pudendagra, Variola magna, &c.

Subjectum adæquatum eſt totum corpus: fomes verò mali eſt ipſum *epar*, ex quo inquinato crudus corruptusque ſanguis in totum corporis habitum diſpergitur, & ſingularum partium nutritio vitiatur.

Signa ſunt, *Incipientis*, *Laſſitudo* omnium membrorum levis cum gravitate totius corporis, quia ſpiritus naturales, qui ſunt immediatum ſuſtentantis facultatis inſtrumentum, infecti ſunt. *Dolor* per univerſas partes vagus & parvus, quem vapor ob hepate elevatus inducit. Ab eodem *Color* faciei immutatur,

tatur, & sub oculis circulus lividus quasi in menstruatis apparet. *Calor* insignis in vestigiis pedum & manuum etiam in hyeme oboritur. somnus interrumpitur. *Caries* circa pudendum moderata, seu quia sanies pudendi fœminei erosit pelliculam; seu quia hepar communicatum sibi per spiritus naturales contagium ad pudendum propellit. *Bubones* moderati, parvi, non dolorosi, non validè crescentes; quia hepar ad inguina tanquam ad partes emulgentes excrementa mala depellit. *Gonorrhœa* Gallica, quæ ad labefactationem spirituum, facultates testium regentium infertur. *Confirmati* sunt. *Pistulæ* in universo corpore, capite præsertim & barba duræ circa quartum vel sextum mensem exortæ, aliquando cum crusta, aliquando non; aliquando cum sanie, aliquando non; quæ vel à materia contagiosa ab hepate transmissa, vel à parte excrementâ propter vitium concoctionis congerente, oritur. *Vlcuscula* in pudendis callosa. *Vvulæ* in faucibus *mollificatio* & dependentia, quam raucedo vocis excipit. spiritu namque naturali labefactato, in ventriculo pituita, in cerebro mucus, in venis sanguis pituitosus exoritur, & processu morbi adustus, acris evadit. *Tumores* glandularum in faucibus, materiâ infectâ, & ab emunctoriis excretâ, capiti communicatâ. *Corruptio* palati & dentium, quæ gradum morbi intensissimum indicat. *Dolores* firmi, clamosi, ante vesperam exorti, qui vel à vapore maligno, vel ab excremento circa periostia cujuslibet partis congesto, exoritur. *Corruptio* ossium capitis & brachiorum, antequam ulcus exoriatur. *Vlcera* maligna universum corpus, propter jam datas causas obsidentia. *Defluvium* pilorum. *Crustæ*, *calli*, *rhagades*, in volis manuum & plantis pedum, quæ à materia pituitosa valdè exusta oriuntur. *Tinnitus* aurium, qui, cum vapor noxius à capite, nec per cutim, nec os, nec nares

nares, expelli potest, & ideò ultimo conatu ad aures protruditur, producitur. Plura vide apud Practicos.

Causa est excrementum venenosa malignitate inquinatum, totum corpus vel aliquas ejus partes occupans, sanguinemque in venis contentum corrumpens, & ad bonam nutritionem ineptum reddens. *Communicatur* per contagium, quod promovent *Internè*: 1. Vis imbecilla spirituum naturalium, & ipsius hepatis. 2. Dilatatio vasorum, ut vaporibus & saniei transitus patere possit. 3. Facilis humorum accensio, qua illud facillimè rapitur. 4. Substantiæ natura & mollities in partibus. 5. Animi affectio, quæ si intensa est, non facilè congredientes inficiuntur. *Externè*, *Contractus* per communicationem substantiæ, saniei nempe, ichoris, vel fuliginosorum vaporum: quæ facilior est, si partes sint molles, raræ, & incalescant. quo facit, *Coitus* cum infecto, suctus lactis, salivæ aspersio, exosculatio, lectus communis, usus vestium infecti, &c.

Curatio est *difficilior*, si semel sanatos adoritur. si in intemperiem calidam & siccam incidit, quia vel appropriata adhiberi non possunt, vel si adhibentur, aliud corpori damnum attrahitur. si in tempus anni calidum & siccum incidit, quia vires tum maximè exhauriuntur. si febris, tabes, aut aliud grave symptoma conjungitur. si in artubus callosi, scirrhosi & duri tumores apparent. si æger est infans, & cum lacte hoc malum suxit, quia cum lacte virulentia ventriculum ingreditur, quæ hepar & sanguinem inficit. *Respicit* 1. *Præservationem*, quæ tamen bonâ conscientia, ne fores vagis libidinibus pandantur, doceri non potest: nisi fortè præcautionem illam intelligas, quâ aliquis infectus, solitis symptomatibus ne ingruant, occurrere conatur. II. *Curationem*, quæ absolvitur, 1. *Sanguinis, ac vitiosorum humorum bene præparatorum, evacuatione.* Ubi nota 1. *Venæsectionem*

sectionem non instituendam, si bubo suppuretur, ne materia ad interiora revocetur: Instituendam, si sanguis abundat, ut tutiùs medicamenta appropriata calida & sicca dari possint. si materia ad peculiarem partem non movetur. Cephalicam tundendam, si materia ad caput intendit. Basilicam, si ad nullam partem. In pene, si adsit caries, vel gonorrhœa. In partibus inferioribus, si bubo ad suppurationem non tendit. 2. *Purgationem* instituendam in principio, ne corpori impuro per Alexipharmaca noxa detur. Continuandum toto Curationis tempore, si materia colligatur. *Omittendam*, si materia in externis præcipuè partibus hæreat. Mechoacannam & Jalapam additis specificis maximè hic inservire. II. *Malignitatis & virulentiæ tam humoribus inhærentis, quàm partibus, & præcipuè epati impressæ expugnatione*, quæ per sudorifera & salivationem perficitur. Medicamenta *sudorifera, appropriata* hic sunt, *Guajacum* quod melius in decocto vel spiritu quàm ulla alia forma præbetur, ut oleaginosa ipsius & resinosa pars, in qua vis tota consistit, educatur; & minore quantitate in principio, ne aliquam noxam nimio calore, catarrhis præsertim præsentibus adferat. *Salsaparilla*, cujus inprimis radicis cortex medullâ abjectâ sumi, nec dolore oculorum præsente adhiberi debet. *China*, quæ temperata, & aliquid alimentarii obtinens, atrophia præsente commodissimè adhibetur. *Saffafras* aromatici odoris, *Lignum quercus, juniperi* cum baccis, fagi, buxi: de quibus observat. Renealmi vide. *Bezoarticum animale*, *Mixtura simplex*, *Persicariæ arcanum*, *spiritus Mercurii albus*, Hartmanni, ejusdem *rubeus*, &c. *Modum utendi* Fallopius, & Quercetanus in peculiaribus de lue venerea tractatibus, Hartmannus in chymiatria, Sennertus l. 6. Practicæ luculenter descripsere. *Salivatio* excitatur *Mercurio* seu argento vivo, vel *intra sumto*, ubi locum habet Turpethum à gr. i. ad iii. sumtum. pillulæ ex mastichis pulver. scr. j. granis aliquot puta à 3. ad 8. Mercurii sublimati dulcis cum melle in pastillos formatæ, & ad dies interdum triginta masticatæ: Vel *extra per inunctionem* quantitate hydrargyri nunc majore, nunc minore, (singulis vicibus scr. ii. adsumi possunt) adhibito, quam antecedere debet Corporis per pungationem aut venæsectionem evacuatio. *Mercurii* puri & ex cinnabari vivificati cum pinguedine porcinâ, oleo, butyro, terebinthinâ, mixtio & mortificatio. *Sequi*, Mercurii ex corpore, ne quid in eo relinquatur, per sudores, aureorum nummorum in ore retentionem. ramentorum auri haustu, & cæter. eductio. Oris & faucium lacte tepido ablutio. Inflammationum decocto plantaginis prunellæ, &c. prohibitio. In *genere verò observandum*, Mercurium adhibendum, cum decocta lignorum propter aliquod prohibens admitti non possunt, vel morbus aliis remediis expugnari non potest; idque nonnisi, cùm vires sibi constant. Corpus nec nimis impurum, nec nimis emaciatum. Aër non valdè calidus. Æger ante morbum, paralyseos & tremoris expers erat. Suffumigia nimis sunt vehementia, ideo inter extrema remedia computantur. III. *Diætâ conveniente*, cujus accuratam descriptionem apud Authores vide.

Symptomata præcipua in lue venerea occurrentia, sunt.

I. *Caries*, quæ in triplici est Differentiâ. 1. Aut *fit per contactum*, infecto alterutrius sexus pudendo; & *tum* pustulæ, primum parvæ & candidæ, quæ crassitiem minimi grani panici non excedunt, erumpunt: his ruptis ulcusculum rotundum, candidum in medio habens punctum, remanet; interdum illis inter se copulatis, tota glans quasi coronâ cingitur, sine dolore, cum levi pruritu. *Curatur*, unguento dia-

pompholigos, vel aqua solani, in qua aliquid aluminis rocchæ dissolutum, linteis imposita. Aut *per transmissionem excrementi tenuis ab epate ad pudendum*: & *tum* ulcus est rotundum, puncto albo carens, lividum, labra paulisper elata, purpurea, habens. In *Curatione* repellentia sunt fugienda, ne excitetur Bubo. Ablui potest decocto Guajaci solo cum aqua plantaginis,&c. Aut *per Excrementorum pudendo adhærentium per coitum excalefactionem, putredinem & infectionem*; & *tum* ulcus est malignum, non rotundum, variæ figuræ & coloris, callosa habens labra, serpens, &c. De ejus Curatione consule Fallopium, capite 85. II. Aut *est in sinu muliebri*, cujus cura post ablutionem reposcit Pessarium Fallopii. Detergentia si suppurari ulcera incipiunt. Caustica, si putredo est robusta. Ferrum ignitum, habitâ partis sanæ ratione. Pudendi quotidianam decocto Guajcai cum scabiosa & tormentilla ablutionem. Aut *in Canali virgæ*, quæ ex sanie manante, & maximo tempore mictionis dolore *cognoscitur*, & eo modo quo sequens curatur. Aut *in Glande*, cui & præcedentia & sequentia applicari debent. III. Aut est *cum tumore præputii*, ut glans detegi non possit; vel si detegatur, maximo id fiat cum dolore: de quo vide Fallopium cap. 83. Aut *cum callo præputii*, de quo idem c. 84. Aut cum cicatrice callosa. Aut *cum verrucis seu excrescentiis*, de qua capite 87. & 88.

II. *Bubones*, qui ab aliis non gallicis *Distinguuntur*, quod vel caries, vel gonorrhœa contagiosa adsit, & congressus, nulla alia certâ causâ exsistente, præcesserit. *Duûm* autem isti tumores sunt *generum*. Aliquando *colligitur materia circa glandes in membrana vestiente glandulas*, vel implente cavitatem inguinum. Aliquando *substantia propria glandulæ intumescit*, qui tumor interdum in tantam magnitudinem ascendit, ut panis unius solidi magnitudinem excedat. In *Curatione* vitanda venæsectio & purgatio, nisi bubo vel decrescat, vel consistat. Emollit eum & maturat *Emplastrum Diachylon*; aperto, *Opodeldoch* bene imponitur. Oleum *Tartari nigrum* est præstantissimum discutiens.

III. *Defluvium capillorum*, quod à malo humore radices capillorum erodente oritur. In *Curatione* vitanda sunt Adstringentia. Gargarismi & sudores hic multùm prosunt; quibus ablatio capitis, lixivio Fallopii, succedere potest.

IV. *Dolores capitis*, in quorum Curatione intra habet locum oleum *Mercurii Diaphoreticum Hartmanni*: Extra Emplastrum *magistrale Vigonis de Ranis, & Plateri* observ. l. 3.

V. *Dolores articulorum*, & præcipuè inferiorum internodiorum, qui noctu exacerbantur, quod tum pori stipentur, & fomentis tolluntur.

VI. *Pustulæ, Exanthemata, Scabies, Fissuræ*, in volis manuum & plantis pedum. quorum Curationem vide apud Hartmannum.

VII. *Gonorrhœa*, in qua idem Hartmannus laudat, Mercurium præcipitatum viridem, aut gummi Guajaci, quibus exhibitis Terebinthina violar. aqua abluta, & cum vitello ovi trita, cum salsæparillæ decocto exhiberi debet. *Distinguitur* ab alia eo, quod exiguum vel nullum pruritum excitet, nec ita citò ægrum in tabem conjiciat.

VIII. *Tinnitus aurium*, qui difficillimè curatur: interdum tamen usu decocti guajaci evanescit. Septalius laudat *Asini urinam*, in qua per noctem lignum Guajaci, portio castorei, & fasciculus mentastri maduere, destillatam, & auribus instillatam, aut per evaporationem exceptam.

IX. *Tophi, seu Nodositates, & Gummata*, quibus curandis egregia Emplastra suppeditavit Plate-

rus observationum libro tertio. Huc pertinet unguentum *Hartmanni ex unguento aureo officinali, & Mercurio sublimato* paratum.

X. *Tabes*, in cujus curatione *salsæparillæ* decoctum cum carne vitulina macrâ factum, admirabile esse dicit, Septalius lib. 7. Animadversionum, mihi p. 322.

TITULUS II.

De Venenis.

CAPUT I.

De Venenis Fossilibus.

VEnena in specie considerata, sunt vel *Fossilia*, vel *Vegetabilia*, vel *Animalia*.

Fossilium præcipua & maximè communia sunt sequentia.

I. *Aqua fortis*, cujus vis mucilagine semin. cydonior. psyllii, gummi tragacanthi, &c. infringitur.

II. *Antimonium*, cujus antidotum est bolus Armenus, cum oleo Caryophyllorum & pauxillo vini exhibitus. Ne vaporibus dum in igne tractatur lædat, butyrum cum ruta comedendum est, vel aqua Zedoariæ bibenda.

III. *Lapis Lazuli*, qui si vel malè præparatus, vel in majore quantitate sumatur, vomitu ejici debet, & haustu lactis tepidi, asinini præcipuè temperari.

IV. *Arsenicum*, *Auripigmentum*, *Sandaracha*, quæ interdum & odoratu inficiunt. specifica earum sunt, Crystallus fossilis pulverizatus, & dr. j. pondere cum oleo amygdal. dulcium recenti potus: & oleum è nucleis pini dr. iij. pondere exhibitum.

V. *Æs ustum*, *Squama æris*, *Flos æris*, *Ærugo*, quæ infringuntur à pinguedine ovilla, in jusculo sumta: enecantur à bolo Armeno cum hydromelite exhibito.

VI. *Scoria ferri & ferrugo*, cujus antidotum Magnes dr. j. pondere in pillulas cum succo Mercurialis conformatus esse putatur.

VII. *Plumbum*, cui grana cydoniorum excorticata, trita, & dr. ij. pondere cum vino dulci exhibita, opponuntur.

VIII. *Argentum vivum*, cujus fumo recepto haustu vini, in quo Cephalica quædam decocta sunt, obviam itur. Sublimato oleum Tartari vel sal Absinthii resistit.

CAPUT II.

De Venenis vegetabilibus.

VEnena vegetabilia, seu quæ ex plantis, sunt sequentia.

I. *Aconitum seu Napellus*, cujus antidotum, Theriaca Andromachi in vino, vel terra Lemnia. Foris corpus tumidum oleo hypericonis & scorpionum inungi debet.

II. *Esula*, contra quam præmisso vomitu, Theriaca Andromachi cum aqua Carduibenedicti agit.

III. *Mezereon*, cui obviam itur scordio, Corallis rubris, Theriaca, & terrâ Lemniâ.

IV. *Helleborus niger*, cujus antidotus est, pulvis florum aut radicum nymphææ albæ, vel seminis pastinacæ cum vino.

V. *Colocynthis*, cujus vim Theriaca infringere potest.

VI. *Euphorbium*, cujus vim semen citri ex vino, in quo radices helenii coctæ sunt, infringit.

VI. *Coriandrum viride*, quod furiosum inducit delirium, & radicem Vincetoxici ex vino Antidotum agnoscit.

VII. *Mandragora*, quæ somnum gravem infert. Obviam ejus symptomatibus itur, raphano domestico cum sale aliquoties assumto.

VIII. *Hyoscyamus*, quem qui sumsere modò rixantur, & ebriosorum instar delirant, modò se virgis cædi, ob pruritum in toto corpore excitatum putant. Bezoartica ejus sunt, Pistacia, Castoreum, Ruta, semen urticæ.

IX. *Iuglans arbor*, cujus umbra, si quis sub ea jaceat, nocet, & capitis dolores infert. Tolluntur isti Lixivio ex Betonica, Majoranâ, Lavendulâ, &c.

X. *Nux vomica*, cujus antidotum Zedoaria dr. ij. pondere, Cortices citri vel succus ejus, Rob Myrti vel Cydoniorum.

XI. *Opium*, ad cujus nimium usum sopor gravis cum vertigine & pruritu totius corporis ingruit; & cujus antidotum est Asa & Castoreum, quibus Rutam & Origanum adde.

XII. *Fungi*, qui seu nimia copiâ ingesti, seu minus rectè cocti suffocationem inducunt, singultum excitant, urinam remorantur, & intestina exulcerant. In curatione commendatur Cinis sarmentorum vitis, cum aqua mulsa, Theriaca, & alia.

CAPUT III.

De Venenis Animalibus.

VEnena quæ ab animalibus inferuntur, præcipua sunt, quæ inferuntur.

I. Ab *Aspide*, cujus tam exiguum est vulnus, ut ferè visum effugiat. Morsui ejus, capitis gravitas, somnolentia, faciei pallor, crebræ oscitationes, &c. superveniunt. In Curatione providendum ligaturis & scarificationibus, ne venenum in corpus penetret: vulneri Theriaca cum ruta contusa imponenda. Alexipharmaca intus exhibenda, inter quæ folia Thapsi

Thapsi barbati, Caryophyllatæ, in aceto decocta laudantur.

II. A *Vipera*, ad cujus ictum sanguis primò exit purus, quem sanies cruenta spumosa & ærugini similis cum partis & totius corporis notabili tumore, pustulis in parte affecta, adustis & nigricantibus. Antidotum ejus est Costum à dr. ſ. ad dr. j. cum vino absinthite, vel decoctionis absinthii exhibitum, coagulum leporis, porrum, &c.

III. A *Scorpione*, ad cujus ictum, dolor, inflammatio, tumor, circa plagam pustulæ verrucis similes insequuntur. Resistunt ei Salvia, Scordium, Absinthium, Gentiana, Aristolochia, Verbenaca recta, Serpillum, &c. Quidam thure contrito, in quo scorpii sigillum impressum erat, liberatus est.

IV. A *Lacerta*, quæ dentes suos subtiles, parvos, nigros, plerumque in vulnere relinquit. Dentes cucurbitulis sunt eliciendi. Cataplasma ex panis triticei medulla, cum decocto rutæ, allii, gentianæ confectum, applicandum. Intus Alexipharmacis agendum.

V. A *Hirudine*, quæ si malè applicata est, ut vulnus non bene cedat, Cataplasma ex agrimoniâ contrita imponi debet. Si in intestina penetravit, stercore bovino sicco modicè calido, cimicum pulvere vel castoreo irrorato, ano admoto, clystere ex folius cæpæ succo primò injecto, excluditur.

VI. A *Rubeta* quæ interdum afflatu, interdum urinâ in herbas ejectâ, inficit. In Curatione, Theriaca cum decocto rutæ propinetur. Vinum meracum liberaliter bibatur. Sudor copiosus in balneo provocetur.

VII. Ab *Araneo*, qui vel intra corpus sumitur, vel ictu venenum suum corpori immittit. Quocunque modo id fiat, ventris intumescentia, lacrymæ involuntariæ, mingendi cupiditas, membri virilis in

juvenibus tensio, in senibus laxatio, affligunt. In Curatione, intra Theriaca post vomitum bene exhibetur. Extra, locus demorsus sæpius aquâ salsâ abluendus est.

VIII. A *Muscis, Vespis*, & *Araneis*, quorum aculei eximendi: & locus postea aquâ salsa abluendus, & animalcula contrita vulneri, ut venenum exsugant, imponenda.

IDEÆ MEDICINÆ PRACTICÆ LIBER XII.

De morbis Puerorum.

TITULUS I.

De morbis Capitis.

POTERAMUS jam subsistere, & opusculum concludere, nisi Puerorum morbi, in quibus nonnulla singularia occurrunt, fecissent. De illis itaque in hoc libro ultimo, tanquam appendice, brevissimè dicemus; eosque in morbos *Capitis*, *Medii*, & *Infimi ventris* haud incommodè dividemus.

Morbi Capitis puerorum sunt.

I. *Crusta lactea*, *Achores & Favi*, seu ulcerosa tubercula, in capite præcipuè, sed interdum in universo corpore exorta, è foraminibus saniosum quid fundentia. *Oriuntur* ab humore partim crassas, partim tenues, serosas, salsas, & nitrosas partes continente vel in utero, vel extra lactis vitio collecto. In *Curatione*, si nihil mali metuendum expellentia, ut syrupus fumariæ, cornu cervi ustum, exhibenda. Nutrix

Nutrix evacuanda, Materia peccans exhibito syrupo borraginis, fumariæ, &c. temperanda. Si putredo insignis sub crusta metuitur, Caput emolliente decocto lavandum; mox leniter exsiccantes inunctiones adhibendæ. Si cranium læsum est, eidem providendum.

II. *Siriasis*, seu cerebri & membranarum inflammatio, quam syncipitis & oculorum cavitas consequitur. *Cognoscitur* ex eo, quod ossa syncipitis parte superiore, ubi sutura coronalis & sagittalis coëunt, membranacea quasi sunt, & omnium postrema indurantur. *Oriri* etiam potest à lacte, si nutrices potu spirituosiore & calidiore utantur. Ut Lucretius author est, fœtus teneros caprarum à lacte mero dementari. In *Curatione* danda opera, ne cerebrum nimio refrigerantium usu lædatur.

III. *Epilepsia*, quæ provenit, A *Terrore*, cujus occasiones omnes vitandæ sunt. 2. A *Lacte corrupto* in ventriculo; & tum vomitus est optimus. 3. A *Vermibus* in intestinis sese moventibus; quorum ratio est habenda. 4. A *difficili dentitione*; quæ promovenda. 5. A *Variolis, morbillis, febribus*, quæ etiam sunt curanda. 6. A *primario cerebri affectu*. Curatio in genere; & tempus paroxysmi, & tempus post paroxysmum respicit. Ibi laudatur *Smaragdus* gemma, Lapis in *hirudinum ventriculis* circa oppositionem Solis & Lunæ dissectis repertus. *Vngula Alcis* auriculæ sinistræ indita. Vomitus. Hic, *Nodulus* ex C. C. præpar. sale Corallorum, Crystallo præpar. visci quercini ligno formatus, potui injectus, & singulis quinque diebus renovatus. *Emplastrum* ex succini albi, Thuris, Mastiches ana dr. j. ſ. Galbani, Opopanac. ana scr. j. Visci quercini dr. ij. Ambræ gr. vj. Moschi gr. iii. semin. pœoniæ maris dr. ſ. Ladani dr. i. ſ. Olei Nucis moschatæ pauxillo, formatum, & pulvere Cubebarum aspersum. Inungi quoque sinciput, & cervix *oleo* succini albi potest.

IV. *Pavores in somno*, qui quia à vaporibus impuris & terris, spiritibus animalibus immistis, & eos turbantibus, ex ventriculo elatis, oriuntur; ideo infantibus, qui lac avidiùs fugunt, accidunt. In *Curatione* videndum, ne vel se nimis lacte infantes ingurgitent. vel lac malum generetur, vel parvuli pleno ventre cubitum deferantur. Ventriculus circa orificium ol. cydonior. mastich. cum ol. nucis moschatæ inungatur; ante somnum rotula Diamoschi in lacte dissoluta ingeratur: & nisi calor adsit, Theriacæ aliquid hebdomatim offeratur.

V. *Convulsio* articulorum in manibus & pedibus, quæ à crassi lactis copiosa ingestione oritur, & quâ circa dentitionem plerumque infestantur. In *Curatione* habenda ratio frigidæ & calidæ intemperiei. Cervix & Articuli convenienter sunt inungendi.

VI. *Vigiliæ nimiæ*; quæ plerumque à *vaporibus acribus*, ex lacte in ventriculo corrupto elatis, oriuntur: Interdum à febribus, vel dolorifico affectu exsurgunt. In *Curatione* melius est, ut plantæ pedum medullâ cervinorum ossium inungantur, quàm ut iisdem hypnotica fortiora, quibus stupidiores redduntur, exhibeantur.

VII. *Strabismus*, quæ curatur in recens nato, si lucerna in partem oppositam, quo oculi declinant, ponatur: vel larva foraminata faciei apponatur, de qua apud Hartmannum.

VIII. *Aurium humiditas*, ob humiditatem cerebri excrementa multa cumulantis exorta, in qua non deproperandum ad curam. Laudatur *Vrina puerorum destillata*, in aurem guttis aliquot immissa.

Titulus II.

De Morbis medii Ventris.

M*Orbi medium in pueris ventrem afficientes*, sunt:

I. *Dentitio difficilis*, quæ ex eo *cognoscitur*, quod tempus sit dentitionis, quæ circa initium septimi mensis accidit. infantes digitos frequenter ori inserant. nutrices papillas fortiùs stringi sentiant. locus ubi dentes erumpere conantur, albicet. dolor ingens, tum inprimis cùm canini eduntur, vigiliæ, fluxus alvi, convulsiones, afficiant, *Curatio* est *bonæ spei*, si alvus crebro emittit. si febris acuta accidit, quia materiâ convulsionem faciente per febrem absumtâ, convulsio non accedit. si hyeme vel vere dentes erumpunt: quia hyeme caloris nativi vigor major est; vere, gingivarum laxitas. In ea videndum, ne si alvus fluxa est, nimis citò sistatur. *Tumentes* gingivæ, cerebro leporino cocto, vel pinguedine illius: *Inflammatæ* unguento ex oleo rosaceo & cera candida, succo solani elota: *Exulceratæ*, butyro non salito cum nonnihil mellis & thuris pulverizati, illinendæ.

II. *Tussis* cum difficultate respirationis, quæ vel à materia, à *capite descendente* oritur; & *tum* catarrhus & tussis adest, & inter respirandum stertor quidam ac sonus percipitur, dum aër non liberè, sed per obstructa pulmonis bronchia transit: vel *ex sanguine pituitoso* è venis ad pulmones ascendente; & *tum* catarrhus & tussis abest, & hypochondria sunt tumida. In *Curatione* observandum, utrùm Tussis sit calida vel frigida: utrùm sicca, vel humida. Laudatur *pedum lotio* cerevisiâ, in qua herbæ cephalicæ incoctæ fuerunt, quam inunctio plantarum pinguedine lucii, vel sevo hircino insequi debet. *Extra*, pectus pin-

guedine gallinæ ad facilitandam respirationem, inungi poterit.

TITULUS III.

De Morbis infimi ventris.

MOrbi infimi ventris in pueris, sunt:

I. *Vomitus*, qui si à *Copiâ lactis* procedat, subtrahendum est. si à *Lactis corruptione*, id quod vomitu ejicitur, attendendum est. In Curatione prodest mel rosatum solutivum, intus datum; extra, ventriculus oleo menthæ vel absinthii inungendus: si à vermibus, ad eos curatio obvertenda.

II. *Tormina ventris*, quæ ex eo *cognoscuntur*, quòd infantes sint inquieti, mammas aversantur. *Oriuntur* à flatibus, humoribus, lacte corrupto, vermibus. *Curatio* ex superioribus petatur.

III. *Hypochondriorum inflatio*, in qua infantes angustiâ & oris ventriculi compressione, Cardiacâ, & difficili respiratione laborant. Oritur ab infantum ἀδδηφαγίᾳ, quando vel copiose lac sugunt, vel nimium alterius cibi sumunt. Exhibetur commodè contra istum affectum pulvis radic. ireos, pœoniæ, intra: Extra, fomenta per decocta cardiacæ prosunt.

IV. *Alvi adstrictio*, quæ procedit, Aut *ab errore aliquo* in diæta matris vel Nutricis. Aut *ab intemperie* seu ipsorum intestinorum frigida & sicca: seu visceris alicujus calidâ & siccâ. *Ibi* alvus semper ferè tarda est, & humectantibus, Cassia nempe, passulis laxativis, &c. agi debet. *Hîc*, signa & curatio ex suis petenda locis. Aut *à pituita viscida* & tenace fæces obvolvente; cui incidentia & abstergentia debentur. symptomati ipsius subvenitur, partim suppositoriis ex stercore muris cum sævo hircino: partim clysteribus: partim *Epomphaliorum* usu, quæ ex aloë, felle tauri, myrrha, butyro, oleo diacolocynthidos Quercetani, & aliis parantur. Possunt & nutrici medicamenta purgantia præberi.

V. *Alvi fluxus* accidit vel *extra tempus dentitionis*, cujus ratio ex libro sexto petenda est: Vel *tempore dentitionis*, ob alimenti corruptionem, & turbatam coctionem, seu propter febrem & calorem præternaturalem, seu propter vigilias nimias, quas dolor parit, seu propter dolorem calorem ad actionem necessarium avocantem. Hic citò sisti non debet, si nec est copiosus, nec infantes malè ferunt. Sin aliter accidit, abstergendum primò vel clystere, vel syrupo rosarum solutivo cum adstrictione. Mox adstringendum, habitâ ratione caloris & frigiditatis.

VI. *Lumbrici*, de quibus libro sexto sufficienter dictum. *Præcaveri* possunt, partim *Diætâ*, in qua dulcia, pinguia, lac, pisces, fructus horarii, ficus, & alia vitanda; potui C. C. præparatum immergendum: partim *Medicamentis*, materiam generationi vermium aptam, subducentibus; ut sunt decoctum sebesten, aut ejus electuarium, Rotulæ diaturbith cum Rhabarbaro, &c.

VII. *Hernia*, quæ *Oritur* vel à *laxato aut rupto peritonæo* ob fletum, tussim, lapsum, crurum divaricationem; & tum, tumor in una plerumque parte est, intestina prolapsa tactu percipi possunt. Curationem vide suo loco. Vel *ab humore aquoso in abdomine abundante*, & in scrotum descendente, eumque in tumorem attollente; & tum, tumor plerumque est in utroque latere, scrotum magis quàm in Enterocele inflatur. In Curatione Discutientibus utendum.

VIII. *Vmbilici inflammatio*, quæ *oritur*, quando sanguis eo ex dolore, & læsione ab aëre externo concurrit. Periculosa est, si in abscessum mutetur, eoque rupto intestina procidant. Ideò suppuratio quantum fieri potest, prohibenda est.

IX. *Vm-*

IX. *Vmbilici prominentia*, quæ eo ab Inflammatione *Discernitur*, quod umbilicus tactui cedat, color cutis non mutetur, nec pulsus vel dolor, nisi intestina valdè prolapsa sint, adest. *Oritur* 1. A *mala illius ligatione*, vel quando major ejus pars quàm debet, relinquitur. Et hæc incurabilis est. 2. A *peritonæi laxatione*; & tum tumor æqualis ferè manet, umbilicus non ita multum prominet. In Curatione, à flatulentis cibis, tussi, fletu cavendum. 3. A *peritonæi ruptura*; & tum tumor, dum infans supinus jacet, vix percipitur; dum ambulat, sedet, flet, clamat, incrementum sumit. In *Curatione* muscus, qui in pruno sylvestri nascitur, utilis est. Forestus Rotulas è corio confectas, & oxycroceo inunctas laudat.

X. *Calculus vesicæ*, qui ex eo *cognoscitur*, quod urina cum dolore & guttatim emittatur: ea interdum sit limpida, interdum lactis, vel seri instar, interdum sanguinis aliquid contineat, infantes pruritum in membro virili percipiant. *Oritur*, *seu* à lacte ex cibis materiam calculo formando aptam producentibus, genitos; *seu* à pulmentis, accedente vel ventriculi aut epatis; debilitate, propter quam inutilia non secernuntur; vel renum intemperie calidiore, ob quam chylus attrahitur, & ad vesicam non alteratus transmittitur. In *Curatione* Balnea locum habent, cum inunctionibus: nec non juscula cum granis Cynosbati depuratis confecta. Vide superius l. 6.

XI. *Vrinæ incontinentia*, quæ *Oritur* 1. A *consuetudine*, musculo orificio vesicæ claudendo dicato, ita disposito, ut ad minimum stimulum laxetur. Si in habitum abit, ad mortem plerumque comitatur. 2. A *Calculo vesicæ*, de quo in præcedentibus, 3. A *Sphincteris imbecillitate*, à frigida & humida intemperie inducta; quæ partim Diæta nutricis; partim medicamentis convenientibus, intra & extra adhibitis,

hibitis, (laudatur *balneum* ex sulfure, nitro, & foliis quercus) tollitur.

XII. *Intertrigo*, quando cuticula in coxis à vera cute separatur. *Oritur* inprimis ab urinæ acrimonia, in corpulentioribus præsertim, in quibus sordes coxis ob corpulentiam corrugatis, adhærescunt. In *Curatione* habet post balneum, Nihili album, loco adspersum, vel unguentum de lithargyro illitum.

XIII. *Macies* quæ *oritur*, 1. A *vermibus subtilissimis*, qui in musculosis brachiorum & dorsi partibus generantur, & alimentum absumunt. Erumpunt capillis cinericiis aut nigris similes, postquam illæ partes, in balneo, pane cum melle mixto fricatæ fuerint. Tolluntur, si novaculâ vel crustâ panis, postquam se exseruerint, abradantur. 2. A *lacte* vel pauco, vel *vitioso*, quibus vitiis interdum nutricis mutatione occurritur. 3. A *Fascinatione*, quam *vel* corporum malè affectorum contactus, ut in scabie, lue venerea, &c. accidit, infert: *Vel νοσεραὶ ἀποκρίσεις*, seu morbosa effluvia, quæ aut ab iis aut eorum partibus, oculis præsertim, (hinc ophthalmia laborantes, si quis attentiùs aspiciat, ophthalmia corripitur) erumpunt, & in eos transferuntur. Inter Medicamenta fascinationem infringentia, *Succinum* & Corallia collo appensa, à quibusdam vehementer laudantur. Sed de puerorum morbis consule *Sebastianum Austrium*, & *Nicolai Fontani* notas in ipsum.

Conclusio.

HÆc sunt, quæ de præternaturalibus humani corporis affectibus volui; quæ si familiaria sibi reddiderint Medicinæ tyrones, in atrium se ipsius inductos, ni fallor, sentient. De cætero, ut in præfatione, quædam observatu Ideam hanc aggressuro necessaria posui: sic & hic nonnulla breviter monenda obveniunt; quæ & *Praxin Medicam aggressurus*,

rus & *eandem exercens* , & *in eadem feliciter provectus* , *observare necesse habebit* , *si* ἀπειρίην , δειλίην, & θρασύτητα , &c. effugere voluerit. *Praxin aggressurus*, 1. Conferet istam cum aliis Authoribus Ideam; & ex illis errata , si quæ occurrunt , emendabit; defectus supplebit ; obscuritati ex brevitate natæ, lucem afflabit. 2. Accedet ad Consultationes, Observationes & Epistolas Medicas , ex quibus præcepta firmabit, & experientiam alienam hauriet. Palmam reliquis præripiunt , Forestus , Solenander , Dodonæus, Platerus, Crato, Langius, Fernelius, Horstius, &c. in quorum ut & aliorum lectionem , Medicinæ studiosos in animo introducere , habeo ; si mihi DEUS vitam ad plures curas produxerit. *Zacutus Lusitanus* mihi ferè excidisset, qui & in Historia sua, & in Praxi Historiarum multum præstitit. Epistolam, quam ultimo libro præfixit, pro mea non agnosco. Nec titulum mihi , nec stylum scriptioni , nec locum literis competere , autographum ostendit. Moneo; ne, quod quis calumnietur, habeat. 3. Visitabit diligenter cum Medicis ægros, & eorundem in morborum exploratione , filo curationis, prognosticorum decretis , temporum observatione, occasionum raptu, &c. processus expendet & notabit. His mediis ἡ μάθησις ἐμφυσιωθεῖσα δεξιῶς τε καὶ εὐαλδέως fructus suos proferet , & ἀπειρίη κακὸς θησαυρὸς καὶ κακὸν κειμήλιον τοῖσιν ἔχουσιν αὐτέην καὶ ὄναρ καὶ ὕπαρ, εὐθυμίης τε καὶ εὐφροσύνης ἄμοιρος , δειλίης τε καὶ θρασύτητος τιθήνη; ut Hippocrates in lege loquitur, exulabit. *Praxin exercens* faciet quædam , fugiet quædam. Ex *faciendis* sunt 1. *Dei cultus*, & invocatio, sine quo nihil ritè, nihil providenter homines auspicantur. 2. *Amor consultationum* , in quibus ἐκ κοινολογίης τῶν περὶ τὸν νοσέοντα disquiruntur , & conjunctis operis εἰς εὐπορίης βοηθήσιος pervenitur, ut *Hippocrates* ἐν παραγγελίαις scribit. 3. *Calumniarum vulgi con-*

contemtus , quod temerario suo judicio effecit , ut Medicina τεχνέων πασέων ἐπιφανεστάτη , jam longè inferior habeatur. Fecit id *Hippocrates* , ut ex libro *de Articulis* apparet : fecere & alii , qui vel ideò populo placere noluerunt, quod quæ populus sciret, ipsi nescirent; quæ ipsi scirent, populus nesciret. 4. *Cauta præsagia* , quæ in acutis sunt difficilia , & incerta; ut videre est apud *Galen*. l. de Art. constit. c. 18. si bene cadunt , confidentiam medico largiuntur ; sin minus , infamiam approperant. 5. *Sollicita occasionum captatio*. Cum enim *occasio nihil sit aliud, quàm opportunitas alicujus rei, quæ habet idoneum tempus faciendi* , vel *non faciendi*; ut docet *Cicero* in lib. de *Invent*. & vero hæc sit ὀξύς , præceps , ita ut sæpe in Medicina , ψυχῆς κίνδυνος ἡ ὑπέρθεσις teste *Hippocrate* Epistolâ ad Crateram; multum in ea situm esse unusquisque facilè colligere potest. Inter *fugienda*, sunt , 1, *Avaritia* , quâ profectò illi laborant , qui pauperioribus spretis, opulentioribus, tanquam muscæ victimis , inhiant ; & mercedem non labore , sed propria habendi libidine metiuntur. *Hippocrates* περὶ εὐσχημοσύνης , sapientem medicum argenti contemtorem esse scribit : & in libro *præceptionum* interdum gratis curare , & magis μνήμην εὐχαριστίης προτέρην , quàm παρεοῦσαν εὐδοκιμίην respicere jubet. 2. *Garrulitas* , ex *Celsi* & *Hippocratis* præcepto ; quorum ille, eloquentiâ nullos curari morbos, sed remediis , in proœmio de re medica scripsit : iste garrulum medicum , alterum ægro morbum esse , l. c. dicit. 3. *Invidia*. Cum enim bono humani generis à DEO Medicina data sit , & Medicus φιλόσοφος ἰσόθεος esse debeat ; videtur invidus Medicus & à se ipso degenerare , & à fine inventionis aberrare , dum sibi soli se natum putat , & propria commoda totius humani generis saluti anteponit. 4. *Contumacia*, qua multi nil rectum, nisi quod placuit, sibi ducunt,

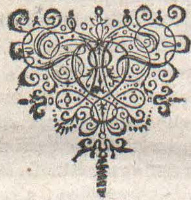
nec errores suos fateri volunt. Abhorruerunt ab hoc vitio *Hippocrates* & *Galenus*. Hic se in dolore colico aberrasse, 2. *de locis affectis cap.* 5. fatetur : ille, à futuris se esse deceptum, memoriæ prodidit : quod *Celsus l.* 8. c. 4. more magnorum virorum & fiduciam magnarum rerum habentium factum dicit. *Nam levia ingenia, quia nihil habent, nihil sibi detrahunt. Magno ingenio multaque nihilominus habituro, convenit etiam simplex veri erroris confessio, præcipueque in eo ministerio, quod utilitatis causa posteris traditur*, &c. 5. *Morbi desperati*, quos cavere & *Hippocrates* & *Celsus* jubent. Ille libro *de Arte*, cum dicit Medicinam, quod ejus sit πάμπαν ἀπαλλάσσειν τῶν νοσεόντων τοὺς καμάτους, μὴ ἐγχειρέειν τοῖσι κεκρατημένοισι ὑπὸ τῶν νοσημάτων. Iste lib. 4. cap. 26. cum ait. *Esse prudentis hominis primum eum, qui servari non potest non attingere, nec subire spem ejus ut occisi, quem sors ipsius peremit.* 6. *Temerariæ & faciles pollicitationes*. Sanè hæ agyrtarum & circumforaneorum propriæ, qui tam citò se morbos expugnaturos jactitare solent, quàm citò vulpes pyrum est. Vir honestus rationalis Medicus est, mavult in arte conjecturali tacere, quàm temeritatis convinci. 7. *Vana Pseudochymicorum promissa*. Nihil apud istos frequentius, Panaceis Corallorum & aliorum lapidum, è quibus sæpe nihil præter salem elicias, tincturis, essentiis, &c. Unico remedio omnes febres, omnes fluxus, omnes à quacunque tandem causa exortos morbos profligant. Authoritate *Naudei*, *Petræi*, *Sennerti*, *Billichii*, *Eichstadii* loquor. Studiosa juventus his decepta, sumtuum, temporis, occasionum, eruditionis & modestiæ jacturam patitur, & pro auro carbones invenit. *Felix in praxi successus*, multos in transversum solet agere. Secundæ quippe res efferunt animos, & difficile est blandiente fortuna tenere modum. Hinc, 1. *Arrogantia*, quâ

quâ fit, ut DEI obliti, proprio genio successum felicem multi adscribant. 2. *Nimia sui fiducia*, quâ fit, ut suetæ felicitati innixi, accuratè, agenda & fugienda, non advertant. Unde sæpe opiata dosin suam excedunt, purgantibus non rite paratis OEconomia humani corporis labefactatur, & alia committuntur, quæ Heroës isti in junioribus infamia punirent. 3. *Iactantia*, dum se & sua mirantur, & iis coram ignara plebe & vanissimis mulierculis, laudibus extollunt, quæ interdum ferreæ frontis hominem rubore suffunderent. 4. *Parium & inferiorum contemtus*, ac si solis cerebrum & cor Natura formasset, reliqui vel in truncos & stipites abiissent, vel peponem pro corde, fungum pro cerebro, gererent. 5. *Calumniandi denique studium*, dum ἐκπεπτωκότες τοῦ ἐντρέπεσθαι aliorum in curando seu Methodum, etiam accuratissimam, seu remedia etiam exquisitissima, seu industriam etiam singularem, traducunt, nec defunctorum manibus, ipsi interdum vita infames, parcunt. Et hæc quidem ita se habere, vel exemplis comprobari possit. At Medicus, qui Philosophum Deo similem exprimere cupit, pestes istas vitabit. Recordabitur, sortes nostras in manu Dei esse, sæpe egregios Medicos, rationi & experientiæ innixos, ἐυστόχους, manum multis morbis frustra admovisse, quos vel circumforaneus stentor, vel anus edentula curavit. Sæpe quos ratio non potuit, temeritatem, ut *Celsus* ait, sanasse, nec paucos à fortuna in arte medendi evectos, ab eadem, successu temporis, destitutos fuisse, innumeros ægros à veteranis derelictos, quos initiati feliciter restituere. In memoriam sibi revocabit, *homines qui nullum aliud abominati spiritus præmium novere, quàm odisse omnia, ut venena nasci. Menecratis* Syracusi insaniam, ὃς ἐφρόνει μέγα ὡς μόνος αἴτιος τοῦ ζῆν τοῖς ἀνθρώποις γινόμενος διὰ τῆς αὐτοῦ ἰατρικῆς, *Athenæo l.* 7 *Deipnosoph.*

pnosoph. referente, infamiâ laborare, & *Hippocratem* jurejurando in libro *prænotionum* affirmare, Medicum ratione utentem alterum nunquam invidiose calumniaturum, sed huic vitio ἀγχιστεύοντας ἀγοραίας ἐργασίης, seu qui forensem quæstum sectantur, magis obnoxios esse. Sed manum de tabula. Thrasones istos, Medicinæ opprobrio, vivis aliquando coloribus depingam. Dicta, quia ardor promovendi Academicorum studia expressit, grato quoque scio excipientur ab iisdem animo. Faxit DEUS, ut in studio Medico & virtute feliciter progrediantur, & in Philosophos Deo similes quàm primum evadant. Tantum.

Gratiâ Tibi, Domine JESU.

296/400503664

